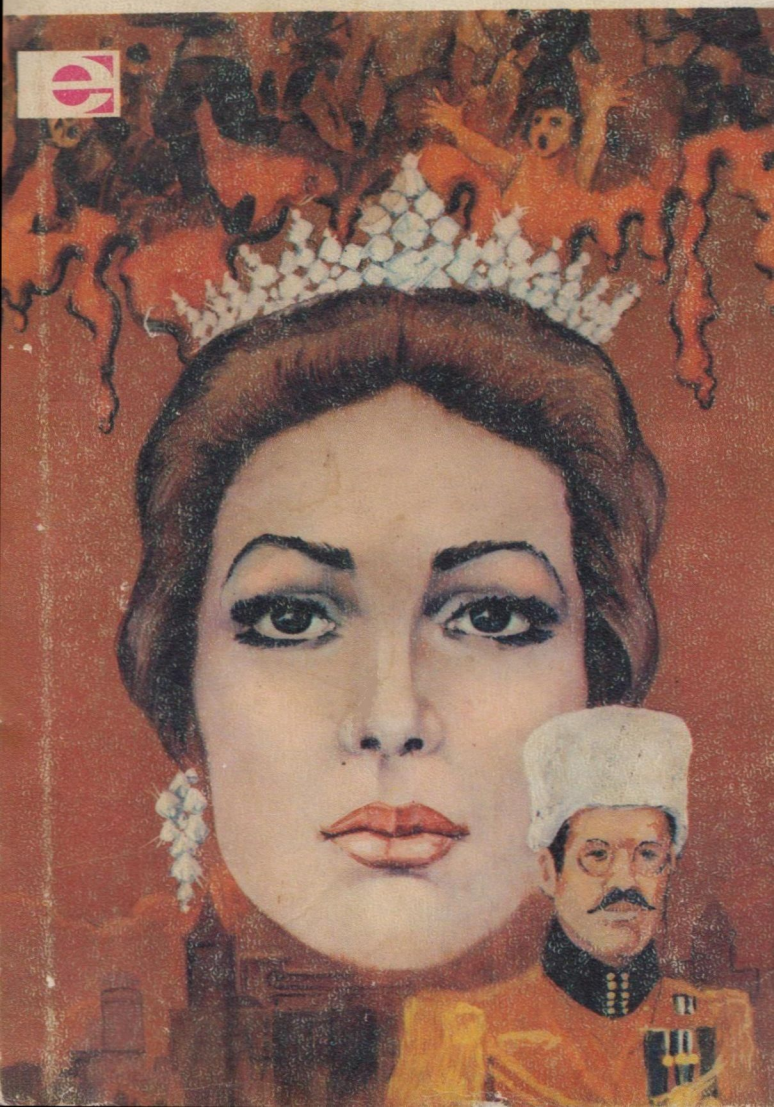
cellatların dansı

roman

maria fagyas

129

129

dance of the assassins
cellatların dansı
roman
maria fagyas
türkçesi: armağan ilkin

e yayınları genel dizi: 129

ANKARA CADDESİ 13
TELEFON: 26 81 42
NARİBAHÇE SOKAK 19/3
TELEFON: 27 87 20

MARIA FAGYAS

Maria Fagyas, The Devil's Lieutenant / **Şeytanın Teğmeni** adlı romanıyla büyük bir üne eriştiğinde, adı sadece Birleşik Amerika'da biliniyordu. Bu kitabı, Amerika'dan sonra Almanya, Ingiltere ve İtalya'da da büyük bir ilgi gördü ve satışı bütün çevrildiği ülkelerde rekor denecek bir düzeye erişti. Eleştirmenlerin çoğu «alışılmamış, olağanüstü, tedirgin edici, harika» sözcükleriyle niteleldiler **Şeytanın Teğmeni**'ni (e yayınları 102)

Macar asıllı olan Maria Fagyas, kendisi gibi Macar asıllı olan oyun yazarı Ladislas Bush-Fekete ile evliydi. Kocasının ölümünden sonra kendini bütünlük yazı hayatına verdi. **Şeytanın Teğmeni** onun için bir üne erişme aracı oldu, ama daha önce yayınlanan **Beşinci Kadın** (e yayınları 106) ve **Dul Tezgâhı** (e yayınları 119) adlı romanlarıyla da eleştirmenlerin övgüleriyle desteklenmişti.

1973 yılında yayınlanan **Cellatların Dansı**'nda Sırbistan'ın kuruluş yıllarında bir darbe girişimini konu edinen yazar, daha önceki başarılarını da aşan bir yetenekle unutulmaz bir roman daha sunuyor.

CELLATLARIN DANSI

129

CELLATLARIN DANSI dance of the assassins / maria fagyas'ın romanı / yayın hakları : m. bush-fekete 1973 - onk copyright ajansı, e yayınları 1975 / kapak : kenan dimetoka / dizgi-baskı : güryay matbaası, dizgi düzeni : 10/12 batone no. A318 intertype / kapak filmi : ebru grafik / kapak baskısı : arofis basımevi / cilt : çağ ciltevi / **e yayınları ankara caddesi 13** telefon **26 81 42 narlıbahçe sokak 19 kat 3-4** telefon **27 87 20** istek ve yazışmalar için kısa adres **e yayınları posta kutusu 12** istanbul / birinci baskı : kasım 1975

türkçesi: armağan ilkin

MARIA FAGYAS

CELLATLARIN DANSI

ROMAN

E YAYINLARI

GENEL DİZİ

Laci için

SABAH
6.00

İstasyonun mağaramsı serinliğinden eğri büğrü kaldırıma; ayaklara da, araba tekerleklerine de işkence eden çarpık taşlarla döşeli geniş, güneşli alana çıktığında, trenden yanlış yerde inmişçesine bir şaşkınlığa, bir korkuya kapıldı. Uzun süreler kaldığı yabancı ülkelerden geri döndüğünde hep aynı şey olur, her gelişinde, doğduğu kentin bu sıkıcı geri kalmışlığını, çekici değilse bile, katlanılabilir bulabileceği umuduna kapılırdı boş yere. Bir iki gün geçince, gözlerinin bu renklere, bu boyutlara alışacağını, tedirginlikten kurtulup yurdunda olmanın rahatlığına kavuşacağını bilirdi. Ailesi, özellikle de ailenin kadın üyeleri, üstüne düşüp onu şımarttıkça, uzun süren yokluğu boyunca kendisi için ayrılıp boş tutulan küçük, kuytu köşeciğe çabucak yerleşirdi. Aile, biraz erik rakısı, biraz cinsellik, biraz da lavanta çiçeği kokan kalın bir yorgan gibi, koruyucu bir koza içine alırdı onu.

Bir hafta önce Cenevre'den serin, pırıl pırıl bir havada ayrılmıştı. Bir gece kaldığı Viyana'da da halk, birden geliveren ılık günlerden yararlanmak için parklara akın etmişti. Yaşlısı, genci tek boş yer bırakmadan telgraf tellerine tüneyen göçmen kuşlar gibi sı-

ralara dizilmiş, gizli bir âyin yaparcasına yüzlerini güneşe çevirip oturmuşlardı.

Oysa burada, Belgrad'da, alanı kavuran ışınlar Viyana'nın yardımsever güneşinden değil, başka bir göksel cisimden, yeryuvarlağına ateş-savaşı açmış bir düşman uydudan geliyordu sanki.

Başını geriye atınca güneş bütün gücüyle yüzünü yalazladı. Teninin kıştan kalma solgunluğu kente yeni geldiğini belirtiyordu. Gün umulduğu gibi sonuçlanmayacak olursa, cesedi tam bir hayalete benzeyecekti. Bunu düşününce sessizce güldü. Onu hiç tanımayanlar bile, yanık tenli, esmer arkadaşlarından kolayca ayırdedebilirlerdi.

Gelişini gizli tutmak istediğinden, babasına araba yollamamasını yazmıştı. Bu istek yaşlı adamı şaşırtmıştı her halde. Belki de Lozan ve Vevey damgalı mektupları, Cenevre'de oyalanmasının nedenini belli etmişti aileye. Kral Alexander'in gizli polis örgütünün, mektuplarda yazılmayanı okumakta pek ustalaşmamış olmaları için dua etti.

Şu âna kadar işler yolunda gitmiş, trende yalnızca yabancılarla karşılaşmıştı. İstasyonda birkaç tanıdık yüz görünce bir süre kompartmanda beklemiş, böylece de kimseye görünmeden alana varabilmişti. Sağa sola bakınınca, eski emirerinin, yol yapımında çalışan birkaç mahkumun başına nöbetçi olarak dikildiğini gördü. Onbaşıyla suçlular arasında, dostça küfürlerle renklenen bir gevezelik sürüp gidiyor, adamların ayaklarındaki zincirlerin şangırtısı fon müziği yerine geçiyordu. Neyse ki nöbetçi Michael'den yana bakmadı. Baksa bile, İsviçre yapısı elbisesi, Tirolyen şapkasıyla Michael Vassiloviç'i tanıyabilme olasılığı zayıftı.

Şapkayı Viyana'da, yabancılığını saklayabileceği düşüncesiyle almıştı. Dükkandan çıkar çıkmaz yan-

lış bir iş yaptığını anladı. Yüzünün keskin çizgilerine, uzun bacaklı incecik gövdesine bundan daha aykırı düşen bir model olamazdı. Yaşlı kadınlar, alnının ortasında sipsivri bir açıyla bitiveren dalgalı siyah saçlarından ötürü, Hamlet rolüne çıkan Sir Henry Irving'e benzetirlerdi Michael'i. Kısa boylu, tıknaz Belgradlılar da Karadağlı sanırlardı. Oysa bildiği kadarıyla, ataları hep Shumadiyalı Sırplardı. Kendi ailesinde bile ona benzeyen kimse yoktu. Kara gözlü Vassiloviç soyunda, açık camgöbeği göz bir tek onda görülmüştü.

İstasyonun önünde her zamanki araba dizisi göze çarpıyor, arabacılar trenden inen sayılı yolcuları sıkkın bir ilgisizlikle izliyorlardı. Batıdaki tren istasyonlarının hayhuyuyla karşılaştırdığında, Belgrad'ın bu Asyalı gevşekliğinden hep şaşkınlık duyardı Michael. Sırp hammallarla arabacılara seslenildiğinde, adamlar özel işlerine kabaca müdahale edilmiş gibi bakarlardı insana.

Eşyalarının çoğu arkadan gönderileceğinden, Michael'in bir tek küçük el çantası vardı. Arabaya binip binmemekte kararsızdı. Bir gün önce, Viyana'daki Meissl ve Schaden lokantasında, **Neue Freie Presse** gazetesinin muhabiriyle karşılaştığı ana kadar, görevinin büyük bir gizlilik içinde yürütülmesi gerektiğini sanmıştı. Oysa şimdi kesin bir şey söyleyemezdi.

Miloş Nenadoviç'le kahvaltıya oturmuşlardı. Gazeteci masalarına yanaşmış, Miloş adamı baştan savmak için elinden geleni yaptığı halde tanıştırılıncaya kadar da uzaklaşmamıştı.

Miloş, «Yüzbaşı Michael Vassiloviç, Bay Max Schwartz,» demekle yetinmişti. Gene de gazetecinin şiş kapaklı gözleri Michael'in yüzüne soran bakışlarla dikilmişti.

«Viyana'da tatil mi yapıyorsunuz, Yüzbaşım?»

Miloş onun adına karşılık verdi: «Yolu Viyana'dan geçiyordu.»

«Vatanınıza mı dönüyorsunuz?»

Michael, onaylarcasına başını salladı.

Gazeteci diretiyordu: «Paris'ten mi geliyorsunuz?»

Michael, «Cenevreden,» der demez, kırdığı potu anladı. Gazeteci bilgiç bilgiç gülümsüyordu. «Demek günü geldi?»

Michael, arkadaşına bir göz attı. Miloş'un anlamsız bakışları duvardaki resme, İmparator Franz Josef'in yüzüne dikilmişti.

«Neyin günü geldi, Bay Schwarz?» Adamın sözlerini yanlış yorumlamış olmayı diliyordu.

Genç adam parmağını gırtlağının üstünde ileri geri oynattı. Birinin boğazlanışını anlatan bu hareketin anlaşılmayacak hiç bir yanı kalmamıştı. Usulca gülerek, «Sizin kralla kraliçe,» diye mırıldandı.

Michael, «Neden söz ettiğinizi anlamıyorum,» diye tersledi adamı. Sinirden terlemeye başladığını, ter damlacıklarının koltuk altlarından aşağı süzüldüğünü duyuyordu. Miloş, kilometrelerce uzaktaydı sanki. Gazeteci, Michael'in terden nemlenen gömleğinden yükselen kokuyu almış gibi burnunu çekti birkaç kez.

Sesini alçaltarak karşılık verdi: «Cenevre'den geldiğinize göre bilmeniz gerekir. Doğrusunu isterseniz herkes bu işin son dinî bayramınızda olup biteceğini sanıyordu.» Bir an bekledi. Sonra da kimsenin kendisine yer göstermeyeceğini anlayarak alaylı bir selam çaktı. «Tanıştığımıza sevindim, Yüzbaşım. Majestelerine en iyi dileklerimi sunarım.» Saygısız bir tavırla Miloş'un omuzunu okşayıp ekledi: «Haberlerini beklerim. Unutma, ne ekersen onu biçersin. Ayrıca biz gazeteci milletinin yardımına çok gerek

duyacak adamınız. Onu da aklından çıkarma.» Bunu söyledikten sonra salına salına yürüdü, salonun öteki ucuna, ünlü bir aktörün oturduğu masaya yöneldi.

Michael, Nenadoviç'e döndü: «Bir yerden bir şeyler sızmış olmalı.»

Miloş omuz silkti. «Ona bakma sen. Bizim ağzımızı arıyordu. Bütün gazeteciler böyle çalışır.»

«Biliyor.»

«Bir şey bildiği yok Ortalıkta birtakım söylentilerin dolaştığı doğru. Halkımızın Alexander'den de, yaşlı kısrağından da bıktığını biliyorlar elbet. Bay Schwartz'ın bilgisi de bundan öteye geçemez.»

«Senin dostun mu bu herif?»

«Yok, canım. Ama burada basına güler yüz göstermek zorundayız. Yoksa zararını görürüz. Gazeteler, hele bunun çalıştığı gazete, büyük bir güç sayılır. Sansürün eksikliğinin cezasını çekiyor Batı ülkeleri. Basın özgürlüğüymüş. Adı batsın basın özgürlüğünün!»

Michael, tuhaf bir söz diye düşündü. Ülkeyi keyfince yönetmeye kalkıştığı için kralı devirmeye kararlı olan bir örgüt üyesinin ağzına yakışmayan bir sözdü bu.

«Cenevre'den hiç söz etmemeliydim,» diye söylendi.

«Öyle, ama oldu bir kere. Elden bir şey gelmez artık. Öğrendiklerini bir araya getirip senin kim olduğunu, Isviçre'de ne yapıp ettiğini anlamaya çabalayacak. Bir sonuca varıncaya kadar da iş işten geçmiş olacak. Geri dönemeyiz artık; çok geç.» Çevresine bakınıp garsonu çağırdı. «Kalkalım. Treni kaçırırsan bağışlanmaz bir budalalık olur.»

Miloş'un aldırmazlığı Michael'in yüreğine su serpti. Kararlaştırılan iş gerçekleşmediği takdirde Miloş büyük zarara uğrayacak, belki de ekmeğinden olacaktı. Birkaç yıl önce, beş parasız, orta yaşlı bir

göçmen olarak gelmişti Nenadoviç Viyana'ya. Kısa zamanda, ülkelerinden uzakta yaşayan Balkan vatandaşlarının gözdesi kesilmişti. Parası harcamakla tükenmeyecek gibi görünüyordu. Düşmanları, hem Rus Gizli Servisi'nin Asya Bölümü adına, hem de Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Dışişleri Bakanlığı adına casusluk yaptığını ileri sürerlerdi. Böyle bol keseden para harcaması bir tek ülkenin yapacağı ödemelerle karşılanacak gibi değildi. Michael'in aracılığıyla Belgrad'a gönderdiği haber de söylentilerin doğruluğunu kanıtlıyor sayabilirdi. Edindiği bilgileri şöyle özetlemişti yüzbaşıya: Ne Rusya, ne de Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, darbeyi açıkça ve resmen onaylamaya yanaşıyorlardı. Ancak bu olay gerçekleşirse işe karışmayacaklarına da söz vermişlerdi.

«Avusturya Devlet Güvenlik Bürosu'nun şefiyle birkaç konuşma yaptım. Dışişleri Bakanı Goluchowski'nin, Alexander'in şımarıklıklarından bıktığından söz ediyordu dün. En ağırlarına giden ne olmuş biliyor musun? Kraliçe Draga'nın, hiç utanmadan, İmparator Franz Josef tarafından kabul edilmeyi istemesi! Bu eski Viyana soyluları da garip insanlar canım! Orospuluğu, yalanı, ahlaksızlığı hoş görüyorlar da kadının birden sınıf değiştirmek istemesini bağışlayamıyorlar.»

Bu da tuhaf bir sözdü. Kendisi de sınıf değiştirmekte usta olan birinin ağzına yakışmayan bir söz. Yoksa adam kendi kendisiyle alay mı ediyordu? Michael, çelik grisi gözlerde şakacı bir pırıltı aradıysa da bulamadı.

Nenadoviç'in peronda, Belgrad treninin kalkışından birkaç dakika önce, önem vermez görünmeye çalışarak söylediği bir söz, Michael'i bu işe bulaştığına pişman etti. Fransa'nın Sırbistan'a yeni bir borç vermeye yanaşmayışını konuşmuşlardı bir süre. Ne-

nadoviç balık gözlerini Michael'in yüzüne dikerek başka bir konuya atladı.

«Aklıma gelmişken sorayım... Bir zamanlar Kraliçe Draga'yla seviştiğin doğru mu?»

Michael'in alnı kırıştı. «Onun bu işle ne ilgisi var anlayamadım,» dedi soğuk bir tavırla.

«Nasıl ilgi?»

«Ee, biz şimdi Fransa'dan istenen borçtan söz etmiyor muyduk?»

Nenadoviç tiz bir kahkaha attı. «İlgisi olmaz olur mu hiç! Hazine tamtakır olmasa borç almak gerekmezdi. Draga ise, İsviçre bankalarına üç milyon yatırmamış olsaydı hazine tamtakır kalmazdı.» Bu kez hiç gülmeden, dik dik baktı delikanlının yüzüne: «Evet mi, hayır mı?»

«Ne evet mi, hayır mı?»

«Onunla yattın mı, yatmadın mı?»

«Beni bu... bu işe karıştırmadan soracaktın o soruyu. Evet dersem ne olacak? İstasyonun ortasında çekip vuracak mısın beni? Yoksa adam tutup Belgrad'da mı vurduracaksın? Size ihanet edip etmediğimi bilemezsin ki. Belki de bir yıldan beri, ilk karşılaştığımız günden beri ihanet ediyorum size.»

«Soruma cevap vermedin.»

«Vermedim. Vermeyeceğim de. Yersiz ve gereksiz bir soru çünkü. Üstelik de kabaca... Belki...»

Belki bu konuyu darbeden sonra konuşabiliriz diyecekti, istasyon memurunun düdüğü sözünü yarıda kesti. Nenadoviç yeniden dostça bir tavır takınmış, sırtını okşuyordu. «Hiç sormamış say,» dedi. «Şansın açık olsun.» Bir an duraladı, sonra da ağırbaşlı görünmeye çalışarak ekledi: «Tanrı seni korusun.» Eli Michael'in yüzüne uzandı, parmaklarıyla bir haç çizdi. Delikanlıya sarılıp iki yanağından kardeşçe öptü.

Sıradaki son araba Macar uyruklu bir domuz tüccarına benzeyen, derisi yağlı bir herif tarafından tutulunca, Michael'in, bir kilometre uzaktaki Subay Kulübü'ne yaya gitmekten başka çaresi kalmamıştı. Görünmek istemediğinden, daracık arka sokaklardan birine saptı. Bu sokakların iki yanında ahşap evler, inek ahırları ve Müslümanların barındığı, kapısı penceresi örtülü yapılar sıralanmıştı. Sırbistan yirmi beş yıl önce kurtulmuştu Türklerin egemenliğinden; hâlâ Belgrad'dan ayrılmayan Müslümanların sayısı pek yüksek değildi.

Bir noktada yol, Draga Maşin'in, Kral Alexander'in metresi olup da Taç sokağındaki kibar yapıya taşınmadan önce oturduğu küçük evin arka bahçesinin önünden geçiyordu. Michael şimdi yabanıl otların büyüdüğü çimenliğe, sıcak yaz geceleri Draga'yla seviştikleri köhne verandaya göz atmadan geçemedi.

Altı yıl önce ona bir cennet gibi gelen evin yıkıntısına gözlerine inanamayarak bakıyordu. Pancurlar kopmuş, camlar kırılmıştı. Kırık camların ardındaki çıplak odalar yağmacıların boş durmadığını kanıtlıyordu. Damdaki kiremitleri bile çalmışlardı. Draga'nın, taban tahtaları çürüyen giyinme odasında yiğit bir akasya fidanı bitmiş, cılız dallarını, yağmura ve soğuğa hâlâ dayanan tavan kirişlerinin arasına uzatmıştı.

Evin durumu onu iyice etkilemiş, Draga'nın kendisini bırakıp gittiği kış gecesinin anısını canlandırmıştı. O gece Michael kırıp geçirmişti evin içini. Kişiliğine çok aykırı olan bu yıkıcılığın utancını da bir türlü unutamamıştı yıllardır.

Çoktan küllenmiş duygularını andıkça tedirgin oluyordu. Üstelik kaderin cilvesi, onu, eski metresinin mahvına aracı olmaya zorlamıştı.

Son altı haftanın yoğun olayları, düşünecek zaman bırakmamıştı Michael'e. Bu gizli anlaşmaya ka-

tılmadan vicdanını iyice yoklamış, aldığı kararda, yüzüstü bırakılmış bir âşığın öç alma isteklerinin etkisi olmadığı sonucuna varmıştı. Ülkeye zararlı oldukları için tahttan indirilmeleri gerekiyordu kralla kraliçenin. Altı yıl önceki metresiyle bugünkü kraliçenin aynı insan olmadığına inandırmıştı kendisini. Onun Draga'sı iyi yürekli, sevimli bir kadındı; oysa kraliçe, açgözlülüğü, dünyaya meydan okumasıyla ün salmıştı. Kadına karşı beslediği duyguların, kendisine de acı verebilecek herhangi bir değişikliğe uğramasını önlemek için Belgrad'a geldikten sonra kraliçeyle karşılaşmamaya karar vermişti.

Belgrad Üniversitesi'nin bahçesinin bitişiğindeki sokağa, Subay Kulübü'ne giden yola sapınca sık çalılıkların ardından beliren bir piyade müfrezesiyle karşılaştı. Bir gün önce, bir Avusturya birliğinin Viyana'dan geçişini izlemişti. Şimdi karşısındaki askerlere bakarken yüreğinde öfkeyle utanç karışımı bir duygu belirdi. Sırp askerlerinin çıplak tenlerine geçirdikleri üniformalar bedenlerine uymuyor, ceketlerin düğmeleri açık duruyordu. Askerler ayaklarına kırmızı deriden çarıklar giymiş, bağcıkları, şalvarımsı pantolonlarının paçalarına dolamışlardı. Ülkesinin geri kalmışlığını bir kez daha içinde duydu. Birtakım başına buyruk gerillalara, yeşille bezenmiş mavi serj üniformalar giydirerek bir ordu yaratmanın olanağı yoktu. Çocuk patiğini andıran bu elde dikilmiş çarıklar, askerleri Balkanlı diye damgalamaya yeterdi. Oysa Kraliçe Draga'nın Isviçre bankalarındaki parası Sırbistan'ın on sekiz bin kişilik ordusuna bayağı bir çekidüzen verebilirdi: Yeni postallar, modern tüfekler alınabilir, askerlere belirsiz aralarla belirsiz ölçüde ödeme yapılacağına, aylık bir maaş bağlanabilirdi.

Müfreze yanından geçerken, Michael, erlere kumanda eden teğmenin soran bakışlarıyla karşılaştı. Planın öğrenilmiş, gizli anlaşmanın ortaya çıkmış ola-

bileceğini düşündü bir an. Albay Maşin'in Nenadoviç'e yazdığı mektubu bir gün önce okumuştu. Albay gerçi her şeyin yolunda gittiğini bildiriyordu, ama mektubun yazıldığı günden bu yana epey zaman geçmişti. Değişen çok şey olabilirdi. Niş'teki Morava tümeninin hâlâ krala bağlı olduğunu Albay Maşin de itiraf ediyordu. Bu görüş ayrılığının darbeden sonra giderilebileceğini ileri sürmüştü. Michael, uzun yıllardır anavatandan uzak kaldığından albayın bu inancında haklı olduğunu düşünmüştü mektubu okurken. Şimdiyse bir tuzağa düşmekten korkuyordu. Harp Okulu'nu bitirdiği gün, babasının armağan ettiği kocaman altın saata göz atınca, randevusuna on dakika geciktiğini gördü. Günün programı öyle inceden inceye tasarlanmıştı ki, herhangi bir sapma darbenin başarısını tehlikeye atabilirdi. Kaygılarını kafasından attı, adımlarını hızlandırdı.

Tahıl ambarını andıran kulübün kapısından adım atmayalı üç yıl geçmişti; mutfağa, depolara, şarap mahzenlerine, emireri odalarına açılan kapıların sıralandığı yüksek kemerli koridorda ne yana sapacağını şaşırdı. Askerin birine yolu sordu. Er, kuşkulu bakışlarla süzüyordu onu. Michael yüzüne dikilen merceklerin Tirolyen şapkalı yabancının hiç silinmeyecek bir resmini çektiği izlenimine kapıldı.

Erin gösterdiği kapıyı açtı. Odada bulunan, rütbeleri albayla asteğmen arasında değişen sekiz subayla bir sivil donmuş gibi durakaldılar. Kendi korkularının, kaygılarının onların yüzünde de yansıdığını gördü Michael. İlk ayağa kalkan, sağlıklı yakışıklılığından ötürü Apis diye çağrılan, Yüzbaşı Dragutin Dimitriyeviç oldu.

«Sonunda geldin demek!» Güçlü bir öküzü andıran Apis, coşkuyla sarılmıştı Michael'e. Tütün ve alkol kokan soluğu vapur dumanı gibi vurdu delikanlının suratına.

Bıyığı mumlanmış, kısa sakallı, kır saçlı sivilin Albay Maşin olduğunu anlamıştı. Draga Maşin'in eski kocasının kardeşiydi Albay Alexander Maşin. Draga, Kral Alexander'le evlendikten kısa bir süre sonra Albay emekliye ayrılmış, üniforma giymesi bile yasaklanmıştı. Hiç kuşkusuz Çek asıllı olduğundan, iyi öğrenim görmüş sayılı subaylardandı Sırp ordusunda. Her bakımdan tam bir Avrupalı sayılabilirdi. Erkek kardeşi Svetozar'ın dul karısına karşı beslediği şeytanca nefret, kibar kişiliğine hiç yakışmayan bir duygu, bir savaş kahramanı için dikilen mermer anıtı kusurlu kılan çirkin bir çatlak gibiydi.

Öteki subayların kim olduğunu ilk bakışta kestiremedi Michael. Genci, yaşlısı hep aynı kalıptan çıkmışlardı sanki: Kısa, tıknaz, kaslı gövdeler, toplu iğne başlarını andıran küçücük kara gözler, kösele rengi yüzlerle sivri, inatçı burunlar. Çoğu Kral Alexander'in kendi alayının, Belgrad'daki Yedinci Alay'ın yeşille bezenmiş lacivert üniformalarını taşıyorlardı sırtlarında. Bir teğmen de muhafız birliğinin sarı sırmalı açık mavi üniformasını giymişti. Michael, delikanlının o gece, Eski Konak'taki muhafız birliğinin nöbetçi subayı olarak görev yapacağını sonradan öğrendi. Petro Zivkoviç'ti adı. Sırtlarındaki üniformalara rağmen Michael adamları gerçek subaylara benzetemedi nedense. Hepsinin iç çamaşırlarının kirli, çoraplarının delik olacağından kuşkulanıyordu. Hepsinden, ağır bir esansla karışık ter ve gübre kokusu yayılıyordu hafifçe. Köylülerin, kanun kaçaklarıyla küçük kentsoyluların torunları olan bu adamlar, Batı uygarlığında kendine bir yer etmek isteyen bu yeni doğmuş ülkenin kalburüstü tabakası sayılıyorlardı gene de.

Albay Maşin, «Ne haberler getirdiniz?» diye sordu. «Prens Petro hazır mı? Razı oldu mu?»

Michael derin bir soluk aldı. «Evet, razı oldu. Ancak kan dökülmesini istemiyor.»

Maşin'in kaşları çatıldı. «Onu biliyoruz. Ama diyelim ki daha...» Bir an duraladıktan sonra sürdürdü: «Daha sert yöntemlere baş vurmak zorunda kalsak bile tahta çıkmayı kabul edecek mi?»

Michael, dokuz çift gözün öfkeli bir dikkatle kendisine dikildiğini sezdi. Hayır derse, bu geceki dram ertelenecekti. Sırbistan'ın zaten sallantıda olan tahtına çıkacak bir başka kişi bulununcaya kadar ertelenecekti. Bu belki Karadağ hükümdarı Prens Nikita, belki onun oğlu Danilo, belki de kendi Katolik ya da Protestan mezhebini bir yana bırakıp Ortodoksluğu benimsemeye boyun eğen, kıyıda köşede kalmış bir soylu aile çocuğu olacaktı. Oyuncu kadrosu değil, yalnızca açılış gecesi değişecekti. Tahta çıkacak kişi değil, tahttan indirilmesi gereken kişiydi artık önemli olan.

Sessizliğin uzamasına dayanamayan Maşin bağırdı: «Allah kahretsin! Biz bu işi iki hafta önce sirkte de yapabilirdik, Yüzbaşı. Kralla o kadın son anda karar verdiler gitmeye. Güven içinde sanıyorlardı kendilerini. Gideceklerini önceden haber aldık. Keskin bir nişancı ikisini de haklayabilirdi. Ama Prens Petro'dan cevap gelmemişti. Halkın kabul edeceği yeni bir kral buluncaya kadar Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun durumdan yararlanacağından, Sırbistan'ı isgal etmeye kalkışacağından korktuğumuz için bekledik. Prens Petro'yla siz konuştunuz; tutumunun ne olduğunu bize açıkça bildirin lütfen.»

«Söyledim ya! Kan dökülmesini istemiyor; kansız bir darbedir onun dilediği. Ancak kişisel düşüncemi sorarsanız...» Michael bu kelimelerin altını çizmek istercesine yineledi: «Kişisel düşüncem odur ki, ne olursa olsun, tahta çıkacak. Sorumluluğunun bilincinde olduğu için çıkacak. Önerinize karşı koyarsa Sırbistan'ın bir iç savaşa sürükleneceğini bildiği için çıkacak.»

Tam bir sessizlik oldu. Derken teğmenlerden biri çılgınca bir çığlık attı. İnsanın kulağını delen hayvanca bir çığlıktı bu. Michael'e, 1885 yılında korkuyla izlediği bir sahneyi, Bulgar kadınlarıyla çocuklarının gözü dönmüş Sırp gerillaları tarafından boğazlanışını hatırlattı. Sesler çoğalmıştı şimdi; subaylar yerlerinden fırlıyor, coşkun bir sevgiyle sarılıp öpüşüyorlardı. Yüzbaşı, bu gürültülü gösteriyi gözlerken amaçlarının haklılığından kuşku duydu. Kral şımarık piçin biri, kraliçe de orospunun tekiydi, evet. Ama bu vahşiler de böylelerine layık değil miydiler sanki? Vatanseverlik tutkusunun cezbesine kapılmayan tek subay Maşin' di. Michael, albaya baktı. Maşin, yeni bir ilacın laboratuvar fareleri üstündeki etkisini izleyen bir araştırmacı kadar soğukkanlıydı. Bu coşkun gençlerin birçoğu, belki de hepsi, şafak sökmeden can verebilirlerdi. Ama sonuç ne olursa olsun, Albay Maşin burnu kanamadan kurtulacaktı. Michael'de hem güven, hem kızgınlık duyguları uyandıran bir sağlamlık, bir yıkılmazlık vardı albayda. Dosta, düşmana çok pahalıya otursa bile, mutlaka başarıyla sonuçlanırdı onun gibilerinin hazırladığı planlar.

Maşin, çılgınlığı bitirmenin zamanının geldiğine karar vermişti sonunda. «Kesin artık,» diye seslendi. «Allah kahretsin, güvenlik kuvvetlerini başınıza toplamaya mı niyetlisiniz?» Gürültü sona erince Michael'e döndü.

«Bu düşüncenizin neye dayandığını öğrenebilir miyim?»

Michael büyük bir yorgunluk duydu birden. Uzun yolculuk, biri Viyana'daki havasız otel odasında Nenadoviç'in dostlarıyla konuşarak, biri de trende otururak geçirdiği iki gecenin uykusuzluğu tüketmişti kendisini. Gerçi doktor artık büsbütün iyileştiğini söylemişti, ama şu anda, hastalığının en ağır günlerindekinden daha bitkindi. Verem sanatoryumunda ge-

çirdiği günler, bir manastır hayatını andırıyordu. Tam bir sessizlik içinde, yalnızca dinlenerek ve düşünerek yaşamıştı. Yaşamak da denemezdi buna; ölümle dirim arası bir geçiş dönemi demek daha doğruydu.

«Prens Petro'yla birkaç kez konuştuk,» diye karşılık verdi Maşin'e. Edindiği belirsiz izlenimleri kesin, açık seçik cümlelerle biçimlendirmeye çalışıyordu. «Aramızda epey yaş farkı olduğu halde çok iyi anlaştık. Beni hemen hemen bir dost gibi görmeye başladı. Kimileri onun soğuk, içine kapalı bir adam olduğunu söylüyorlar, ama bu yanlış. Tipik bir Sırplı değil belki... Çocukluğundan beri Sırp topraklarına ayak basmadığına göre, olamaz da zaten. Gene de ülkenin durumunu çok yakından izlemiş diyebilirim. Alexander'e karşı niçin bir darbe hazırlamayı düşünmediniz,' diye sordum. Gerekli görmediğini söyledi. 'Alexander Obrenoviç'in eninde sonunda kendi başını yiyeceğini, parmağımı bile kıpırdatmadan beklemenin benim için yeterli olacağını biliyordum,' dedi. Tam tamına bu sözcükleri kullandı.»

Apis, «Demek beklemesi yeterli olacakmış!» diye haykırdı. «Daha ne kadar bekleyecekmiş acaba? Elli dokuz yaşına geldi. Bana sorarsanız kral adayımızın bu çekingenliği hiç hoş değil. Onun istediği Cenevre'de rahat rahat oturmak, elini pisliğe bulamadan bu işin içinden çıkabilmek.»

Maşin azarlarcasına baktı yüzbaşıya. «Artık beklemesine gerek kalmadı; onun için konuyu dağıtmayalım. Evet, Yüzbaşı Vassiloviç, sizi dinliyorum.»

«Anlatacak fazla bir şey kalmadı,» dedi Michael. «Yalnız şunu bilin ki Prens Petro'nun kansız bir darbe istemesi politik nedenlere dayanıyor. Çağımızda, Avrupa uygarlığının gözü dönmüş suikastçileri onaylamadığını, hatta kınadığını düşünüyor. Sırbistan'ı bir Avrupa ülkesi yapabilecekse kabul edecek krallığı.»

Apis Dimitriyeviç öfkeyle homurdandı: «Sırbis-

tan'ın şu anda ne olduğunu sanıyor peki? Afrika ülkesi mi acaba?»

«Hayır, Asya ülkesi olduğunu düşünüyor,» diye tersledi Michael. Yorgunluktan sinirleri bozulmuştu. «Birkaç Fransız bulun da sorun Sırbistan'ın ne ülkesi olduğunu. Kimi Osmanlı Imparatorluğu'nun bir eyaletidir diyecek, kimi de hiç böyle bir yer duymadığını söyleyecektir. Prens oturacağı tahtın kana bulanmış olmasını istemiyor. Sırbistan'ın dünyaya bu yolla ün salmasının yanlış bir tanıtma olacağını düşünüyor. Eğer...»

Apis, «Yapma be, Michael,» diye sözünü kesti. «Batıda hiç suikast yapılmadı mı sanki. Imparatoriçe Elizabeth'i unuttun mu? Ya Çar II. Alexander'i? Fransa Başkanı Carnot'yu? Amerika'ya bir bak hele! Lincoln, McKinley... Başarısız suikastleri hiç saymıyorum bile.»

«Yoo, onlar başkaydı. Ya anarşistlerin ya delilerin giriştiği eylemlerdi hep. Ordu işe karışmamıştı. Prens Petro kendi ellerinin de kana bulanmadığını nasıl kanıtlayabilir, siz...»

Teğmenlerden biri bağırdı: «Niye böylesine ödlek davranıyor sanki? Sırbistan prensleri ellerini kana bulamaktan hiç korkmazlardı eskiden. Hele onun gibi Karayorgi soyundan gelenler hiç mi hiç!»

«Tam üstüne bastın işte! Onu öbürlerinden ayırdeden de bu. Petro'yu istemeniz de aynı nedene dayanıyor. Şimdiki kralınız hiç ödlek değil. Timsah gibi yırtıcı, timsah kadar obur. Vicdan bakımından da öyle. Onu niye yerli yerinde bırakmıyorsunuz peki?»

Apis'in ağzından çıkan küfür bir pipo dumanı gibi incecik kıvrımlarla yayıldı odaya. Diğerleri de sessiz bir öfke içinde oturuyorlardı. Subayların bu donuk sessizliği Michael'in tüylerini ürpertti. Albay Maşin dostça tavrını bozmayan tek kişiydi.

«Kral Alexander'e açıkça bildiririz önerimizi. Is-

terse burnu kanamadan iner tahtından, istemezse bağırsaklarını deşeriz. Karar onundur. Akıllı çocuktur Alexander. Partiyi kaybettiğini anlayınca pılısını pırtısını toplayıp kaçar. Orospusunu da birlikte götürecektir elbet. Yok canım, Prens Petro'nun kaygılanmasına hiç gerek yok. Bu darbe Windsor sarayındaki garden partiler kadar saygın ve temiz bir iş olacak.»

Camlar kapalı tutulduğundan hava iyice ağırlaşmıştı. Albayın bu küçük söylevine kimse bir şey demedi. Subayların yüzleri biraz daha karardı, hepsi o kadar. Michael, konuyu değiştirmenin zamanı geldiğini anlamıştı. Ne var ki Cenevre'den getirdiği haberin son bölümünü de açıklamak zorundaydı.

«Prens Petro kraldan çok kraliçe için kaygılanıyor,» diye başladı. Gelgelelim muhafız bölüğü subaylarından biri kabaca sözünü kesti:

«Kraliçe dediğin kim? O on franklık orospu mu? Karının Paris'teki fiyatı tam on frankmış. Onluğu cebine koyan herkes kaltağın tadına bakabilirmiş. Şimdi de bütün pezevenklerini bakan yaptı karı. Hükümet değil kukla! Savunma Bakanlığı'ndaki terfi listesini istediği gibi değiştirmek üye Petroviç'in elinde. Yalnız ve yalnız bir bölüm şefi olan Mata Boşkoviç dış politikayı kararlaştırıyor. Babasını da Fransa sefiri yaptı herif. Oysa zavallı ihtiyar iyice bunadı. Geçen yıl Başkan Loubet'nin yılbaşı şöleninde altını ıslattı. Demek o şırfıntıya bir zarar gelirse kendisine de utanç payı düşeceğinden korkuyor Prens Petro. Git ona söyle, bizim utanacak bir şeyimiz kalmadı artık. O, Sırbistan kraliçesi olduktan sonra ar damarımız çatladı.»

Piyade teğmenlerinden biri Michael'e yaklaştı. «Ya kardeşlerine ne demeli? O Lunyevitza piçlerine ne demeli? Seçimlerden bir gün sonra Nikodiye denen deyyus ne yaptı bilir misin? Kolaratz lokantasına geldi; orkestranın ulusal marşı çalmasını, herkesin

ayağa kalkıp ona selam durmasını emretti. Yeni seçilen meclis onu veliaht tayin eden bir yasa çıkaracakmış çünkü. Dedikodu değil bu anlattıklarım. Ben de oradaydım. Seçimlerde her türlü hileye baş vurulduğunu herkes biliyor zaten. O orospunun isteklerini yerine getirecek herifleri seçtiler hep. Bu gece bu işi bitiremezsek Lunyevitza kardeşler prens ünvanını alacak. O köpek Nikodiye de günün birinde kral olacak. Evet, Yüzbaşım, bir yığın yaşlı, saygıdeğer subay o piçin emriyle hazırola geçti. Bakışları ölüm saçıyordu, ama gene de dimdik durdular o köpeğin önünde. Kılıçlarını çekip herifi parça parça etmemek, sonra da konağa yürüyüp öbürlerinin işini bitirmemek için güç tuttular kendilerini. Bu kentin bugüne kadar görmediği hunharlıklara kalkışacaklarda az kalsın.»

Michael'in sinirine dokunan çirkin, tiz bir sesi vardı subayın. Adam bir an duraladıktan sonra Albay Maşin'e döndü. Garip bir ağırbaşlılıkla ekledi: «Amacımız uğruna yaptığım hizmetlere karşılık, Lunyevitza kardeşlerin öldürülmesini bana bırakmanızı isteyebilir miyim, efendim?»

Maşin hiç şaşırmamıştı bu soruya. Karşılık vermeden önce enine boyuna düşünmesi gerekiyormuş gibi bir süre kararsız bakışlarla süzdü delikanlıyı. «Zamanı gelince düşünürüz,» dedi. «Henüz o duruma gelmedi işler.»

«Ama beni unutmayacaksınız, değil mi, efendim. Zamanı gelince demek istiyorum.»

Albay, «Zamanı gelirse, Tankossiç,» diye düzeltti. Sabrının tükenmek üzere olduğu sesinden belliydi. «Başka hiç bir yol kalmazsa.»

Michael bu konuşmayı giderek artan bir kaygıyla dinlemişti. Sürek avına çıkan adamlara benzetiyordu subayları: Sinirler gergin, fişeklikler dolu, tüfekler yağlanmış, hayvanları ininden ürkütecek adamlar tutulmuş. Bu çok sevdikleri spordan ancak bir dep-

rem ya da bir orman yangını uzaklaştırabilirdi onları. Prens Petro'nun kansız darbe isteğinin çok ciddi olduğunu nasıl anlatabilecekti bunlara? Prens'in başkalarına benzemediğini, tahta çıkmak için büyük bir heves beslemediğini nasıl açıklayabilecekti. On beş yaşından beri sürgündeydi Petro. Fransa'daki St. Cyr askeri okulunda yetişmiş, hemen hemen kırk yıl önce Cenevre'ye yerleşmişti. Küçük bir otelde muhasebecilik, sonra da hukuk çevirmenliği yaparak kazanmıştı ekmeğini. Çok az kimseyle dostluk edebilen akıllı bir adamdı. Biraz parasızlığından, biraz da kişiliğinden ötürü, ölçülü bir biçimde yaşamaya alışmış, İsviçre kentsoylularının sessiz, basit düzenine ayak uydurmuştu. Son yıllarda Rus Dışişleri Bakanlığının yaptığı para yardımıyla bütçesi biraz genişlemişti. Rusların bu davranışı Peter Karayorgeviç'i bir silah gibi kullanmak, Alexander Obrenoviç'in çizmeden yukarı çıkmasına engel olmak istediğinden doğmuştu. Petro'nun oğulları Alexander'le George da Çar'ın saray hizmetlerine atanmışlardı. Çocuklarına daha iyi bir yaşama ve daha iyi bir öğrenim sağlandığı için Petro bu atamayı sevinçle kabul etmişti. Darbe hazırlığını duyduğu zaman pek heyecanlanmamıştı. Ne var ki bu darbenin tarihsel açıdan kaçınılmaz olduğunu da biliyordu. Michael, darbecilerin tahta çıkma önerisini açıkladığında düşünceli bir tavırla dinlemiş, tanıdık bir müziğin sözlerini hatırlamaya çalışırcasına alnını kırıştırıp düşünmüştü.

«Elli dokuz yaşında kral olacağız ha? Birçok şeyin sona erdiği bir yaştır bu; yeni girişimlere kalkışacak bir yaş değil! Konaktaki sersem delikanlı işini biraz daha ustalıkla görseydi, biraz daha temkinli davranıp beş on yıl daha dayansaydı olmaz mıydı sanki! O zaman tahta çıkamayacak kadar yaşlanmış sayılırdım ben de. Bu çağrınıza hayır diyebilirdim. Ne çare, İsviçre mezarlıklarına gömülmek Karayorgi so-

yunun alnına yazılmamış sanırım. Yıllardır dua ederim böyle bir serüvene karışmadan yaşayabilmek için. Senin arkadaşların bu krallık mesleğini öğreninceye kadar işe yaramaz bir bunak haline geleceğimi hiç düşünmediler mi, delikanlı?»

«Başka bir şey var mıydı, yüzbaşım?» Maşin'in sert sesi Michael'i yaşanan âna döndürdü.

«Hayır, Albayım. Hepsi bu kadar sanırım.»

Maşin ayağa kalkınca subayların birkaçı da doğruldular. Franz Josef'in ordusu olsaydı şimdi hepsi ayakta dikilirlerdi, diye düşündü Michael. Oysa sınıfsız toplumlarda, rütbeye değil, yalnızca yaşa saygı gösteriliyordu.

«Kalkalım artık,» diye söylendi Maşin. «Yapacak çok işimiz var daha.»

Michael, «Bana bir emriniz var mı?» diye sordu.

Maşin uzun uzun süzdü delikanlıyı: «Tutuklanırsan çeneni tut. Eski dostları görmek için eve gitmeden kulübe uğradığını söylersin.»

«Tutuklanmamı mı bekliyorsunuz?»

Maşin, acemi erleri korkudan şaşkına çeviren, keskin, kül rengi bakışlarını onun yüzüne dikti. «Yabancı ülkelerden döndünüz, değil mi? Üstelik Cenevre'de bulundunuz. Pasaportunuz sınırda kontrol edildi sanırım. Gelişiniz Gizli Polis şefi Marşityanin'e bildirildiğinden hiç kuşkunuz olmasın. Draga'nın buluşlarından biridir bu.» Bir an duraladı. «Öğle üstü kışlaya gelin. Altıncı Piyade Taburunun bir Slava şöleni var. Adamlarımızdan birkaçıyla taşra garnizonlarından birkaç kişi de orada olacak. Son birtakım ayrıntıları gözden geçiririz. O saatta hâlâ elimiz kolumuzu sallayarak dolaşabiliyorsak tabii.»

«Öyle olacağından hiç kuşkum yok.»

Buz gibi bakışlar gene Michael'in yüzünde dolaştı. «Hiç bilinmez, Yüzbaşı Vassiloviç. Hiç belli olmaz.»

7.00

Aile yuvasına dönmek, zaman içinde gerisin geri bir adım atmak, yirminci yüzyıldan on sekizinci yüzyıla dönmek gibiydi Michael için. İstasyonda gösterdiği tepkiyi gösterdi burada da: Gözlerine inanamadan, şaşkın şaşkın baktı çevresine.

Vassiloviçlerin mülkleri kentin güney sınırının dışında, eğimli topraklar üstüne yayılmış bir büyük konakla onun çevresine dizilen on, on beş küçük evden oluşmuştu. Eski zamanlarda kurulmuş bir düzendi bu. Vassiloviç soyunun, kadınlı erkekli, seksen kişiyi aşan bir **zadruga**, bir aile klanı olarak topluca yaşadıkları günlerden kalan bir düzen. Ailenin reisi Michael'in dedesiydi. 1878'de ölmüştü yaşlı adam. Sırbistan'ın beş yüz yıllık Osmanlı egemenliğinden kurtuluşu da aynı yıla rastlıyordu. Bunun arkasından gelen yenilik merakı, zamanla, eski töreleri, eski alışkanlıkları yıkıp geçmişti. Daha dede ölmeden bile Vassiloviç **zadruga**sından ayrılanlar olmuş, iki oğul ve bir yeğen ailelerini toplayıp başka yerlere göçmüşlerdi. Neyse ki, yeni doğan bebekler, aileye yeni giren gelinlerle damatlar onlardan boşalan yeri dolduruyordu.

Kardeşleriyle, yeğenleriyle birlikte geçirdiği çocukluk cennet gibi gelmişti Michael'e. Herkes sımsıkı bağlıydı birbirine. Batı Avrupalı çocuklar —ne kadar iyi bakılırlarsa bakılsınlar— asla **zadruga** küçüklerinin güvenliğine sahip olamazlardı. Michael, Batı ülkelerinin temiz giyimli, eli yüzü fırçalanıp paklanmış,

sokaklarda, parklarda terbiyeli maymun gibi dolaşan çocuklarına acırdı hep. Dikkatli, ama gene de sıkkın annelerin, dadıların gözünün önünde olmak zorundaydılar, çayıra salınmış davar gibi güdülürlerdi. Kendi çocukluğunu düşündü. Çevresini saran sevecen büyüklerin hangisinin öz annesi, öz babası olduğunu kaç yaşında anlamıştı acaba? Hangi evde yatıp kalkması gerektiğini bile bilmezdi. 'Benim,' 'senin' gibi mülkiyet sıfatlarının hiç bir anlamı yoktu **zadruga**'da. Çocuklar, hangi evde uykuları gelirse o evin ocağının önünde kıvrılıp yatarlar, o gün yemek pişirmek sırası hangi kadındaysa onun eliyle beslenirlerdi. Bebeklik acıları öpülerek iyi edilir, küçük kesikler ve yaralar ilk rastlanan becerikli eller tarafından hemencecik sarılırdı.

Vassiloviç **zadruga**sının birkaç bin dönüm toprağı vardı: Meralar, koruluklar, sürülen ya da birkaç yılda bir dinlenmeye bırakılan bereketli tarlalar. Sabahları davar sürüleriyle çocuk sürüleri aynı anda dışarı uğrar, bütün gün başıboş bir özgürlük içinde dolaştıktan sonra ya da bir barınak, bir yiyecek isteğini duydukları zaman dönerlerdi. Oysa bu başıboş özgürlüğün de hiç değişmeyen kesin kuralları, düzenli bir ritmi vardı. Kuralları Ljubomir Dede koyardı; onun sözü kanun sayılırdı. Öbür Sırp **zadruga**ları çoktan dağıldıktan sonra bile, Vassiloviçleri bir arada tutmayı başaran, bu yaşlı adamın güçlü kişiliğiydi. 1840 yılında seçilmişti aile reisliğine. Belgrad'ın iç karartıcı bir görünümü vardı o yıllarda: Çoğu ahşap olan barakamsı evler, birkaç Avrupa tarzı taş yapı, yıkılmaya yüz tutmuş camiler, Türk ordularının kışlaları ve kenti çevreleyen, kan dökücü haydutlarla yırtıcı hayvanların gizlendiği pis kokulu bataklıklar.

Dedenin en sevdiği torundu Michael. Sık sık vatanseverlik duygularıyla tasarlanmış gezilere çıkarlar, özgürlük için savaşan Sırp kuvvetlerinin Osmanlı as-

kerleriyle çarpıştığı alanları gezerlerdi. Bu çarpışmaların birkaçı zaferle, ama çoğu yenilgiyle sonuçlanmıştı. Vassiloviç dede küçük bir çocukken Hıristiyanların kazığa geçirilerek öldürüldüğünü, yalancı vaftiz törenleri düzenleyen askerlerin bebekleri kaynar sulara attıklarını, ölümcül yaralarla kıvranan kadınların ırzına geçildiğini görmüştü. Belgrad kalesinin duvarları yetmiş iki Sırp vatanseverinin kesik kafasıyla bezenmişti. Şumadiye bölgesinin halkı kılıçtan geçirilmiş, sağ kalanlar da ormanlara gizlenmek zorunda kalmıştı.

Michael, dedesinin, bu anıları çok sakin, heyecansız bir tavırla anlatışına şaşardı hep. Bu hunharlıkları, işgal altında yaşayan bir ulusun günlük yaşamının olağan bir parçası sayıyordu sanki.

Osmanlılara baş kaldıran Sırp isyancıları da hunharlıkta onlardan geri kalmamışlardı gerçi. Yeniçerilere karşı ilk düzenli saldırıyı hazırlayan ve bir süre başarıyla savaşan Kara Yorgi kaplan kadar kan dökücü olmakla ün salmıştı. Son derece yürekli, dev yapılı bir adam olan Kara Yorgi, en küçük suçu işleyenleri bile ölümle cezalandırırmış. En az yüz yirmi beş kişiyi de kendi elleriyle öldürdüğü söyleniyordu. Korkunç öfkesinden aile üyeleri de paylarını almışlardı. Erkek kardeşinin ırza geçmekten suçlu olduğunu öğrenen Yorgi, kendi evinin saçağına asmıştı oğlanı. Yeniçerilere karşı önce başarıyla savaşan bu adam, sonradan yenilgiye uğrayıp kuvvetlerini geri çekmek zorunda kalmış ve yaşlı babasının düşman eline düşmesini önlemek için ihtiyarı alnının ortasından vuruvermişti sevgiyle. Adamlarını da, herkes kendi başının çaresine baksın diyerek ortada bırakıp Avusturya'ya kaçmıştı.

Osmanlılar, Kara Yorgi'nin yaptıklarını pahalıya ödetmişlerdi Sırplara. Kara Yorgi'nin rakiplerinden biri, onun gibi okuma yazması olmayan bir başka do-

muz yetiştiricisi, Miloş Obrenoviç, Osmanlıların intikamının şiddetinden yararlanmasını bildi, vatandaşlarını yeni bir özgürlük savaşına atılmaları için kışkırttı. Obrenoviç, Kara Yorgi kadar yürekli, ondan daha temkinli ve kurnaz bir adamdı. Osmanlı sultanının sâdık bir bendesi olduğunu söyleyip duruyordu boyuna. Büyük çapta bir saldırıya yeltenmedi hiç. Yalnız ve yalnız, savunmasız Sırp köylerini talan eden küçük, başıbozuk birliklerle uğraştı, yerel çatışmalarla yetindi.

Kurnazlığının yararını da kısa sürede gördü. 4 Aralık 1815'de, Sultan II. Mahmut, Miloş'u Sırbistan Prensi yaptı. Unvan babadan oğula geçecekti. Sultan Mahmut, aynı zamanda, Sırbistan'a göstermelik bir egemenlik de tanımıştı.

Miloş Obrenoviç Batılı bir prensten çok, Doğulu bir sultan gibi hüküm sürdü ülkesinde. Emirlerine karşı koyanların kafası uçuruluyor, hırsızlıklar, şeriata uygun olarak sağ elin kesilmesiyle, daha küçük suçlar da kırbaçla cezalandırılıyordu. Bu cezalandırma biçimlerinin bazıları Miloş'un ölümünden sonra da yürürlükte kaldı.

Çağdaş Sırbistan devletinin kurucusu oldu Miloş. Prensin zorbalıklarından bıkan halkın baş kaldırması onu tahttan inmeye zorlayınca yerine önce büyük oğlu Milan, sonra da küçük oğlu Michael geçti. İkisinin hükümdarlığı da kısa sürdü. İleri gelen Sırp vatandaşlarından kurulan meclis, Skupshtina, Obrenoviçlerden bıkmıştı. Tahta, Kara Yorgi'nin oğlu Alexander'i getirdiler.

Gelgelelim Skupshtina oyun oynarcasına değiştiriyordu tutumunu. On beş yıl geçince de, Alexander'i sürgün etti; yerine gene Michael Obrenoviç'i getirdi. Michael, Sırp tahtına çıkan en akıllı, en ileri görüşlü hükümdar oldu. Yirmi beş yıl sonra, tam Balkanlılara uyan bir biçimde, Karayorgeviçlere bağ-

lı olan birkaç vatandaşının suikasti sonucu can verdi.

Ne var ki suikastçiler amaçlarına ulaşamayacaklardı. Halk, tahta Karayorgeviçlerden birini değil, Prens Michael'in on beş yaşındaki yeğeni Milan Obrenoviç'i seçti.

Seksen yıldır süregelen bu Obrenoviç-Karayorgeviç rekabetinde Vassiloviçler hep Obrenoviçlerden yana olmuşlardı. Kara Yorgi 1808'deki büyük temizliğe giriştiğinde bu bağlılığın cezasını kellesiyle ödemişti Michael'in büyük amcalarından biri. Ne var ki, 1817'de Kara Yorgi'nin kafası kesilince bu değerli armağanı Sultan Mahmut'a götürmek hakkı da bir başka Vassiloviç'e, Ljubomir Dede'nin babasına verilmişti.

Politikada da Obrenoviçlerin görüşünü benimserdi Vassiloviç ailesi. Bir saat sarkacı gibi sağdan sola, liberalizmden radikalizme, Rusofili'den Rusofobi'ye kayarlardı gerektiğinde. 1900 yılına kadar hiç sarsılmamıştı bağlılıkları. Derken bir açmazla karşılaştılar: İki Obrenoviç arasında bir seçme yapmak zorunda kalmışlardı. Bir yanda, tahtından inen kırk yedi yaşındaki eski kral, Milan; bir yanda onun oğlu, şimdiki kral, Alexander vardı. Alexander metresi Draga Maşin'le evlenmeye karar verince babayla oğulun arası hiç düzelmeyecek bir biçimde açılmıştı.

Milan, sırp tahtına oturan kralların en sevimlisi ve en çok sevileniydi. Moldavyalı bir kadınla Miloş Obrenoviç'in kardeşi Yevrem'in oğlu olan küçük çocuk Bükreş'te, annesinin dostu Romanyalı Prens Cuza'nın evinde yetişmişti.

Ihmal edilen, başıboş büyüyen delikanlı, Prens Michael'in suikaste uğramasından sonra birden ortaya çıkmıştı. Genç kral, yeni durumunun gerektirdiği öğrenimi görmek için Fransa'ya gönderilmiş, devlet işlerini yönetmek için üç kişilik bir naipler heyeti kurulmuştu. Milan biraz dikbaşlı, biraz şımarık, ama son

derece zeki bir gençti. Reşit olunca halkının başına geçti; zengin bir Kırımlı boyar'ın güzelliğiyle ün yapmış kızıyla, Natali Keçko'yla evlendi. Milan'ın ahlak anlayışının gevşekliğiyle politik görüşlerinin karısından farklı oluşu bu evliliği on üç yıl süren bir cehennem hayatına çevirdi. 1888'de boşandılar. Ancak aralarındaki düşmanlık sona ermedi. Natali büyük bir Rus dostu, Milan'sa Avusturya-Macaristan Imparatorluğu'nun desteğini elde etmekten yanaydı. Natali'nin yüksek mevkilerdeki Rus dostlarının çevirdiği entrikalar, krallığı süresince büyük bir huzursuzluk kaynağı oldu Milan için.

Michael Vassiloviç, Kral Milan'ın yalnız taraftarı değil, aynı zamanda yaveri ve dostu da olmuştu. Yolculuklarda ve sürgünde geçen yıllarda ona arkadaşlık etmiş, kralın Viyana'da, Johanesgasse'deki ıssız evde geçirdiği son saatlarda da ölüm döşeğinin başında nöbet tutmuştu. Krala beslediği sevgi, yalnız kıraç Balkan dağlarında büyüyen ender bir bitki, erkekçe bir tutkuydu. Erkeklerin birbirlerine, homoseksüellikle hiç ilgisi olmayan, derin, doyurucu bir sevgiyle bağlanması bu ülkelere özgüdür.

Michael'in krala duyduğu sevginin bir delikanlı hayranlığını aşmasının bir başka nedeni de, Milan'ın, genç adamın hayatının kurtarılmasına yardımcı olmasıydı.

Yirmi yaşlarındayken vereme tutulmuştu Michael. Sırbistan'ın en zenginlerden sayılan babası, oğlunun hastalığını önemsemeye yanaşmamıştı. Yovan Vassiloviç gibi bir babanın oğlu, hafif bir ateşten ötürü solup gidecek insanlardan değildi. Delikanlının iyileşmesi için şöyle bir reçete yazdı: Bol jimnastik, bol yemek ve her öğün bir litre Kıbrıs şarabı. Milan bunu duyduğunda küplere bindi. Bu tedaviyi uygulamakla oğlunu otuz yaşından önce öldüreceğini anlatmanın yolu yoktu baba Vassiloviç'e. O da delikanlıyı

apar topar bir Isviçre sanatoryumuna gönderdi; parasını da kendi cebinden ödedi.

Michael, krala bütün kalbiyle bağlı olmakla birlikte kusurlarını da bilirdi. Milan, Cote d'Azur kumarhanelerinin, Deauville yarış hipodromunun, lüks Paris bordellolarının baş müşterisiydi. Kumar ve kadın düşkünlüğünün en kötü yanı da masraflarını vatandaşın verdiği vergiyle ödemesiydi. Işin tuhafı, halk, kralın bu kusurunu keyifli bir hoşgörüyle karşıladı yıllarca. Hazineyi o soymasa, dinarlar, bakanların cebine girecekti nasılsa. Milan bu işi büyük bir incelik, bir zerafetle yapıyordu hiç değilse.

Başarılarını zekalarına borçlu olan bütün insanlar gibi, nerede durması gerektiğini çok iyi bilirdi Milan. 6 Mart 1889'da tahtı on üç yaşındaki oğlu Alexander'e bıraktı. Bu karar ülkede şaşkınlıkla karşılandı. Düşmanları sevindilerse de, halk yeriniyordu. Bu güçlü, yakışıklı erkek tahttan indikten sonra bile kral havasını korudu; halkının sevgisini asla kaybetmedi. Belki de oğlu gibi kelebek gözlük takmadığı ya da metresinin başına Sırbistan tacını oturtmadığı için.

Milan sağ olsaydı Michael bu darbe hazırlığına hiç karışmaz, tahta bir Karayorgeviç'i getirmeyi aklından geçirmezdi.

Ne var ki bu görevi Milan kendisi vermişti Michael'e. Cenevre'de Prens Petro'yu görmek gibi ince bir işi, ölümünden bir hafta önce yüklemişti Michael'e. Onun, Alexander'i tahttan indirecek bir darbeyi nasıl karşılayacağını öğrenmesini istemişti Michael'den.

Aradan iki yıl geçmiş, o günlerin belirsiz, tasarası kesin bir plan haline gelmişti. Ne var ki Subay Kulübü'ndeki toplantı birtakım üzücü kaygılar uyandırmıştı Michael'in kafasında. Kan dökmek isteğiyle

kıvranan çılgına dönmüş subaylar, ihtilalin eşiğinde olan bir ülke, üstüne yürüyen ordudan korunmak için korsesinin balenlerinden başka silahı olmayan küçücük, savunmasız bir kadın. Bu görüntü Milan'ın isteklerine uygun muydu acaba?

Gıcırtılı kapıyı itip geçtiğinde avluyu boş buldu. Yakıcı güneş, ev halkını çatıların altına sığınmaya zorlamıştı besbelli. Evlerde bir yığın insan olduğunu biliyordu. Atlar, sığırlar ve domuzlar ahırlarda, amcalar, halalar, yaşlı teyzeler **vayat**larda (*) bekliyorlardı. Kimi hâlâ dinçti belki; kimi de balayını geçirdiği odalarda son saatlarını yaşıyordu. Büyük konak yıkılmadıkça ve kilerde bir çuval un bulunduğu sürece hiç bir Vassiloviç aç ya da açıkta kalmazdı.

Eve girdiğinde, karşılaştığı sevgi gösterisinden ötürü yere yuvarlanmasına ramak kaldı. Sekiz, on kadın çılgın gibi üstüne atılmış, yüzünü, ellerini, omuzlarını öpmeye koyulmuşlardı. Patırdıyı duyan annesi de odaya seyirtmişti. Çılgınlar sürüsü aralandı, anaya yol açıldı. Annesi de oğlunun önce yanaklarını, sonra sağ omuzunu, en sonunda da elini öptü. Yeğenlerinden biri, gencecik bir kız eğilmiş ayakkabılarının bağcıklarını çözüyor, giymesi için bir çift çarık uzatıyordu.

Bu konak Sırbistan'ın en görkemli evlerinden biriydi dedesinin zamanında. Oysa Batıdaki saraylarla karşılaştırılınca çok kaba, çok ilkel sayılırdı. Ön odanın duvarları beyaz kireç badanalı, tavan kirişleri sağlam meşe ağacındandı. Ortada, çevresine yirmi dört iskemlenin dizili durduğu uzun masa, duvar diplerinde birbirine uymayan birkaç dolap. Bir köşede de Macar tarzı koca bir çini soba. Sobanın üç yanında

(*) Kulübe.

da tahta sıralar vardı. Eşyaların kimi evde yapılmış, kimi Teraziya'daki Yahudi dükkan sahiplerinden alınmıştı. Sağda kocaman bir mutfak, solda upuzun bir veranda görülüyordu. Tavşan yüzmek, dikiş dikmek, çocukları yıkayıp bitlerini ayıklamak, konuk ağırlamak, havanın elverdiği ölçüde hep bu verandada yapılan işlerdi.

Michael'in babası, ağzında lületaşı piposu, önünde **Odjek** gazetesinin son sayısıyla, verandada, eski bir koltukta oturuyordu. Gazeteyi, Ljubica, yaşlı adamın en genç gelini tutuyordu elinde. Yetmiş yedi yaşındaki bu ihtiyar hâlâ gözlük takmamakta direttiğinden gelini onun rahatça okuyabilmesi için iki metre uzakta dikiliyordu. Son üç yıl içinde yüzü biraz daha kırışmışsa da, geniş gövdesi her zamanki kadar dik ve güçlüydü. Elini sallayarak Ljubica'yı başından savdı; yayları kırık koltuğun çukurundan doğrularak oğluna sarıldı.

«Ee, ne zaman olacak bakalım?» İlk sorusu buydu ihtiyarın.

Hiç ummadığı bir anda karşılaştığı bu soru Michael'i hem şaşırttı, hem tedirgin etti. Babası, Cenevre'de olduğunu bilse bile Pens Petro Karayorgeviç'le konuştuğunu bilemezdi. Mektuplarında yalnızca sağlığından ve suya sabuna dokunmayan konulardan söz etmeye özen göstermişti; Kral Alexander'in sansür memurları hiç dalga geçmezlerdi çünkü.

Babasının, yıllardır politikayla uğraşmayan bu adamın darbeyi haber almış olması Michael'in kaygılarını büsbütün arttırdı.

«Sana kim söyledi?» diye sordu.

«Kimsenin söylemesine gerek yok ki. Havadan seziliyor. **Onlar** da biliyorlar; Alexander'le o karı demek istiyorum. Benim anlayamadığım, hâlâ milletin damarına basmaktan vaz geçmeyişleri. Şu son seçimleri ele alalım söz gelimi. Yahu bu halk bu kadar

ahmakça düzenlenmiş dalaveraları yutar mı hiç! Her üç seçmenden ikisinin radikal olduğu açıkça biliniyor, sonra da meclis çoğunluğunu kralcıların kazandığını söylüyorlar resmen. Kimi kandırıyorlar sanki; halkı mı, kendilerini mi? Karı dersen hazinenin dibine darı ekmekle meşgul. Kesesini doldurmaktan başka bir şey düşündüğü yok. Şimdi de Brükselli bankerlerle pazarlık ediyor. Bir kumarhane açacakmış herifler. Demiryolu ihalesine giren yabancı müteahhitlerden birinin, pırlanta bir kolyeyi yüklü bir çeke sarıp kadına gönderdiğinden söz ediyorlar bir de. Son çılgınlığı da tüy dikti iyice: Kardeşi Nikodiye'yi tahtın varisi olarak ilan ettirmek istiyormuş!»

Ljubica elinde ibrik ve havluyla evden çıktı. «Anneniz mutfakta size kahvaltı hazırladı,» dedi.

Michael verandadan avluya atladı, yokuş aşağı inen kaba saba suyolunun önünde durdu. Ellerini uzatıp Ljubica'nın suyu dökmesini bekledi. Babası evin içine ne musluk, ne tuvalet yapılmasına izin vermişti. Koskoca insanların bağırsaklarını içeride boşaltması, evin havasını pis kokularla zehirlemesi iğrenç bir buluştu onun kanısınca. Kirli eller suya batırıldığında su hemen kirlendiğinden, odalarda leğen ibrik kullanılmasından bile hoşlanmazdı. Ailenin erkekleri, yaz kış, açıkta, kuyudan çekilen suları kova kova döküneрek yıkanırlardı. Yalnız kadınların evde yıkanmasına göz yumuluyordu. Üstelik bu kolaylık onların rahatı düşünüldüğünden değil, yalnızca ahlakî kaygılarla sağlanmıştı.

Geniş mutfak masasının üstüne dünyanın yiyeceğini yığmıştı annesi. Ev halkı, akıllarını başlarına toplamak için tan ağarırken içtikleri bir fincan kahveyle, bir kadeh erik rakısından sonra, sabahın altısında da kahvaltılarını edip bitirmişlerdi. Gelgelelim annesi, Michael'in öğleye kadar açlığa dayanamayacağında, birkaç lokma yemesinde diretiyordu. Delikanlının ta-

bağını çeşitli peynirlerle, baharlı domuz sucukları ve füme etlerle doldurdu. Ljubica'nın pişirdiği Türk kahvesini içerken babası da oğluna arkadaşlık etti. Ljubica evdeki en genç gelin olduğundan, yaşlı adamın işlerini görmek onun göreviydi. Bütün gün, çok zaman da gecenin geç saatlarına kadar bitmezdi ihtiyarın hizmeti. Neyse ki genç gelinin yaptığı işler ailede birçoğunun payına düşenden daha hafifti. Yovan Vassiloviç gibi eski kafalı bir adam evinde hizmetçi çalıştırmaya yanaşmazdı kolay kolay. Kaldı ki Sırbistan'da hizmetçi bulmanın da yolu yoktu; ancak Macaristan'dan ya da Avusturya'dan gelen kadınlar çalışırdı ev işlerinde. Michael, Sırbistan'daki bu garip durumu Batılı dostlarına açıklamakta her zaman güçlük çekmişti. Beş yüzyıl Osmanlı işgali altında yaşayan, kesilip biçilen, soyulan, işkenceye uğrayan, sömürülen bu halk, hayvanat bahçesindeki kurtlardan farksızdı; evcilleştirilmeye boyun eğmezlerdi asla. Hiç bir ödül onları ev köpeği gibi yaşamaya razı edemezdi. Batı Avrupa'nın toprakla birlikte alınıp satılan serfleri değildiler onlar. Güç ve kısıtlı koşullar altında ömür tüketmeye alışık olduklarından bağımsızlıklarını belirli bir aylık uğruna feda etmeye yanaşmazlardı.

Michael epey yemiş, babasının özel **kiekovacha**sından, erikle birlikte damıtılan ardıçtan yapılmış sert içkiden de birkaç kadeh içmişti. Uyuklamaya başladığını farketti. Uykusunu açmak için çiftliği dolaşmaya, bütün köylüler gibi hastaneden korkan, yorganların altına sığınıp aile yuvasında ölmeyi bekleyen yaşlı akrabaları ziyeret etmeye karar verdi. Bir büyük teyzeyle bir amcayı gördü. Ölüm kokusu, küçük, nemli kulübelerin havasını ağırlaştırmış, midesini bulandırmıştı. Öteki yaşlıları görmeyi bir başka güne bıraktı; son vayat'ın ötesindeki erik bahçesine kaçıp bir sıraya çöktü.

Bir süre oturduktan sonra bu son vayat'ın bir za-

manlar Draga Maşin'e verilmiş olduğu aklına geldi. Draga'nın kocası, Çekoslovak mühendis Svetozar Maşin ölünce, kadına buraya sığınmak olanağını tanımıştı Yovan Vassiloviç. Michael gözlerini yumdu. Kadınının ilk gördüğü günkü hali, göz kapaklarının üstünde açık seçik belirivermişti.

Noel tatilini geçirmek için Harp Okulu'ndan eve gelmiş, koca odun sobasının ısıttığı mutfakta kahvaltısını henüz bitirmişti. Birden avlu kapısı açıldı, içeri, yas elbiseleri giymiş bir kız girdi. İnce, yün buluzunun dirsekleri erimiş, avlunun çamuru eteklerine sıçramıştı. Siyah elbise olduğundan da zayıf gösteriyordu kızı. Michael, ülkenin çirkin, ancak yorulmak bilmeyen geniş sağırlı atlarına benzeyen Sırp kadınlarının tıknazlığına, sağlamlığına alışkındı. Önündeki kadının inceliği, ona, gökten inme bir yaratıkla karşılaştığı izlenimini verdi. Draga, elindeki bir fincan sütü titreyerek Michael'in annesine uzatmış, kedisi için ısıtılmasını istediğini söylemişti. Vayatlarda ne ocak ne de soba bulunurdu. Sırplar kadar dayanıklı olmayan başka uluslar kışın bu kulübelerde barınılamayacağını düşünürlerdi. Annesinin çağrısı üzerine, genç kadın sobanın önündeki sıraya oturdu. Sıcak süt eline verildiğinde de kedisi hakkında yaptığı açıklamayı unutup fincanı ağzına götürdü. Her yudumu büyük bir hazla yutuyordu. Keçi sütü değil de kevser şarabıydı sanki içtiği. Uzatılan poğaçalardan birini, parkta kırıntı toplayan güvercinlerin rahat, zarif hareketiyle aldı; yas kılığına hiç uymayan bir neşeyle gevezelik etmeye koyuldu. Bulaşıcı bir neşesi vardı bu kadının. Genellikle asık suratla dolaşan annesi bile kahkahalar atmaya başlamıştı. Michael, kadının bu karşı konulmaz sevimliliğini, cana yakınlığını o ilk karşılaşmada fark etmişti. En suratsız yabancıya bile, hiç

tekme yememiş bir köpek yavrusunun güvenli, sevecen bakışlarıyla bakardı Draga. Svetozar Maşin gibi yaşlı ve alkolik bir kocayla yaptığı evlilik de yok edememişti iyimserliğini. Gülümseyişi bütün insanlara sonsuz bir güven duyduğunu belirtirdi.

Michael, babasının, kadını niçin o vayat'a aldığını hiç bir zaman anlayamadı. Uzak bir akraba bile değildi Draga. Bütün bir kış onlarda kalmış, yemeklerini uzun aile masasında yemişti. On sekiz yaşında bir dul olduğu halde, büyüdüğüne hâlâ inanamazmışçasına, hep masanın ucunda, çocukların arasında bir yer seçerdi kendine. Bunun dışında hiç bir utangaçlığı, çekingenliği görülmemişti. Herkese laf yetiştirir, Michael'in kolay kolay yüzü gülmeyen babasını bile çeneye tutardı. Erkekliğin eşiğinde olan Michael'in kadına tutulması kaçınılmaz bir şeydi. Draga, delikanlının isteklerini hevesle karşılayınca oğlan hem sevinmiş, hem şaşırmıştı. Gerçi Draga'dan önce başka kadınlar da tanımıştı; on üç yaşına girdiğinde ağabeysi onu Zimony'deki en pahalı geneleve bile götürmüştü. Ne var ki Draga'dan önceki kadınların hepsi bu işi ya meslek ya da ek meslek olarak benimsemişlerdi. Sırbistan Taç'ı meyhanesinin kasadarı, halıcının Levanten karısı bu ikinci sınıfa giriyordu. Saygıdeğer kadınların, cinselliği bir yük, yalnızca çocuk doğurmak için katlanılan bir görev saydıklarını düşünürdü Michael. Draga bu düşüncesini kökünden sildi. On sekiz yaşından beklenmeyen bir ustalığı vardı kadının. Gövdesi Sırp kadınlarınınkinden ne kadar farklıysa, kafası da o kadar farklıydı. Belgrad'ın dışındaki dünyayı tanımak, bilgi edinmek için, kadınlarda hemen hiç rastlanmayan bir merak duyuyordu. Dar gelirli babası dört kızıyla üç oğlunu doğru dürüst okutamamıştı. Draga da nerede ne bulmuşsa onu okumuş, bölük pörçük birtakım bilgiler edinmişti. Michael'le ikisi, vayat'ın nemli soğuğundan korunmak için ka-

lın yorganın altına sokulduklarında, yabancı ülkelerin başkentlerini ya da Fransızca fiil çekimlerini ezbere sıralayarak delikanlıyı eğlendirirdi. Sırbistan'ı, yoksul günleri geride bırakacağı, yabancı ülkelerde gezeceği günlerin düşlerini kurardı boyuna. Evliliğinden söz etmek istemezdi pek. Duyduğu birkaç sözcükten anladığı kadarıyla, Michael, bu evliliğin bir karabasan olduğuna karar verdi. Draga, babasının evindeki berbat hayattan kurtulmak için evlenmiş, kocasının evinde daha beterini bulmuştu. Kocası ölünce, kayınbiraderi Alexander —o zamanki rütbesiyle Binbaşı Maşin— kadına el koymayı Tanrı buyruğu saymış Draga'yı ücretsiz hizmetçi olarak evinde çalıştırmaya başlamıştı. Draga durumdan yakınmaya kalkışınca kardeşinin ölümündeki kuşkulu durumu polise bildirecegini söyleyerek gözünü korkutmuştu kadının. O yıllarda Kral Milan'ın dostuydu Maşin, Draga'nın başını derde sokmak çok kolay olurdu onun için. Gelgelelim kızın yaşamına el koyduğu gibi gövdesine de el koymaya yeltenince kuş kafesten kaçmıştı. Hiç değilse Michael'e anlatılan hikâye buydu! Binbaşı Maşin'in evinden kaçışıyla Vassiloviçlere yerleşişi arasında geçen aylar süresince ne yapıp ettiğini açıklamaya yanaşmadı Draga.

Kışın sonuna doğru, birkaç günlüğüne ortalıktan yok olmaya, Michael'i kıskançlıktan delirecek hale getirmeye başladı. Michael, okuldan yalnız pazar günleri gelebildiğinden, onun bu kaçışlarını ancak evdekilerin ağzını arayarak öğrenebiliyordu. Her öğünde yirmi, yirmi beş kişinin oturduğu bir masada bir tek kişinin yokluğu hiç göze çarpmazdı. Draga'nın gelip gitmelerine kimsenin önem verdiği yoktu. Derken, bir pazar, kadının temelli gittiğini öğrendi. Draga'nın iki çarşafıyla iki yastığı, iki kat iç çamaşırı, bir yorganı, üç elbisesi, pudra kavanozları, tarağı, fırçası ve sarman kedisi —kısacası dünyadaki bütün malı

mülkü— kendisiyle birlikte yok olmuştu. Gözünde bir subay adayına hiç yakışmayan yaşlarla, annesine durumu açıklaması için yalvardı. Kadın omuzlarını silkip geçti. Draga bir tek söz söylemeden gitmişti. Kendisine bir haber bırakmış olabileceğini umarak vayat'ı alt üst etti; hiç bir şey bulamadı.

Draga'nın zengin bir domuz yetiştiricisiyle Shabats'a kaçtığını haftalar sonra öğrendi Vassiloviçler. Michael o yaz Harp Okulu'nu bitirdi; asteğmen rütbesiyle orduya katıldı. Yunanlı bir artistle kurduğu ilişki, genç kadının yüzünü belleğinden silmiş, zamanın indirdiği sis perdesinin arkasından yalnız bir çift yeşil gözün parıltısı seçilir gibi kalmıştı.

Yüreğinde bir acının izini taşıyorsa bile bunu kimseye, hattâ kendisine bile itiraf etmiyordu. Kadın milleti için kafa yormaya değmez, diye düşünüyordu; onun felsefesi buydu. Sırp-Bulgar savaşında döğüştü; cesaret madalyası aldı. Savaş sona erince de Kral Milan'ın kişisel hizmetlerini görmeye atandı. Draga'nın yeniden Belgrad'da görünmesi de o yıllara rastladı. Hem de kralın konağında, Kraliçe Natali'nin gözdesi olarak! Draga'nın, bu hırçın, şımarık kraliçenin korumasına sığınışı, kraliçenin genç kadına gösterdiği özel ilgi, Michael'den başka herkesi şaşırtmıştı. Oysa Draga'nın cana yakınlığını bilirdi o; kendi asık suratlı annesinin sevgisini kazandıktan sonra kraliçeyi tavlaması işten değildi.

Milan'la Natali'nin arasında başgösteren geçimsizlik Belgrad'da herkesin ağzında dolaşıyordu o bahar. Draga'yla Michael, biri kralın, biri kraliçenin olmak üzere, iki düşman kampta yaşıyorlardı. Karşılaşabilmeleri olasılığı çok zayıftı. Draga, kraliçenin resmî nedimelerinden olmadığı için törenlerde ve şölenlerde ortaya çıkmaz, kraliçenin özel dairesinde barınırdı. Michael'in o bölüme girmesi de olanak dışıydı.

Bir kez, sarayın girişinde karşılaştılar. Draga şaş-

kınlığa kapılmış, ürkekçe gülümsemeye çalışmıştı. Ancak genç adamın öfkeli, suçlayışı bakışları altında, bu gülümseme çabucak silindi yüzünden. Michael daha sonra duygularını inceleyince, kadının gösterdiği ilgisizlik düzeyine varmaktan çok uzak olduğunu kabul etmek zorunda kaldı.

Bu karşılaşmadan az sonra Natali, Sırbistan'dan ayrıldı. Kocasını dünyanın gözünde kepaze edecek bir kampanyaya girişmek niyetindeydi. Nedimeliğe yükseltilen Draga, bir zamanlar adlarını ezberlediği Avrupa kentlerini kraliçeyle birlikte geziyordu. Michael, kadının, besbelli kraliçenin etkisiyle, bir erdem ve incelik sembolü haline geldiğini, yaşlı kontesslerle düşeslerin onu bir dakika yanlarından ayırmak istemediklerini, Pierre Loti, Paul Bourget gibi sivrilmiş yazarların Draga'yla mektuplaşmaktan haz duyduğunu çok sonra öğrendi.

Milan karısından boşanınca, iki kadın, eski kraliçenin Biarritz'de yaptırdığı villaya yerleştiler. O dönemde Michael de Avrupa'da yaşıyordu. Kral, tahtı oğluna bırakmış, kendisi Avrupa'ya geçmişti. Michael de tam bir salon erkeği olmuştu Milan'dan öğrendiklerinin yardımıyla. Güleç yüzüyle zekası, Slav yakışıklılığı kadınları çevresine topluyordu. Draga'yı, gençlik çılgınlıklarını anan olgun bir erkeğin ilgisizliğiyle düşünüyordu. İlk aşkıydı o; yaşandığı için pişmanlık duyulmayan, ama bir kere daha yaşanılamayacak bir dönemin kahramanıydı. Böyle düşünüyordu. Hiç değilse 1897 yılının soğuk bir şubat gününe, Draga'yla Paris'te, Rue de Poissy'de karşılaştığı güne kadar böyle düşündü.

Vayat'taki sert ot yatağın üstünde sabahladıkları günlerden bu yana tam on üç yıl geçmişti. Michael, cinsel açlık çeken yeni yetme bir oğlan değil, otuz yaşlarında, sevilen, beğenilen, görmüş geçirmiş bir erkekti artık. Ağır bir vereme yakalanmış, altı ay sü-

reyle Menton'da dinlendikten sonra eski kral Milan'la buluşmak için Paris'e gelmişti. Menton, kışın iyice ıssızlaşan bir yazlıktı; orada konuşulan en önemli konu, hastaların ateşlerinin çıkıp çıkmadığıydı. Paris'in curcunası genç adamın aklını başından almıştı. Menton'daki doktora verilen sözler unutuldu. Michael yiyip içiyor, geç saatlara kadar gezip dansediyor, yağmurda dolaşmaktan bile çekinmiyordu. Islak kaldırımlara yansıyan sokak ışıklarına —Paris'in sokak lambaları da sahne ışıkları kadar parlaktı doğrusu— varıncaya kadar her şeyden büyük bir haz duyuyordu. Yatılı okuldan salıverilen öğrencilere dönmüştü. Paris'i daha önce de gezmişti ama, Milan Obrenoviç'le gezmemişti. Milan, Doğulu bir hükümdar, bir dünya adamı, bir hovarda, eşi bulunmaz bir sanat hayranıydı. Paris, onun gibi bir kılavuzla gezilmeliydi gerçekten. Ve Milan genç adama Paris'in en güzel yanlarını öğretti: Kadınları, yemekleri ve sanatı. Kendi oğlunda bulamadığı nitelikleri bir başkasının çocuğunda keşfediyordu Milan. Genç adama beslediği duygular, bir komutanın sevgisi değil, bir babanın bağlılığıydı artık.

Bütün günleri eğlenceli serüvenlerle geçiyordu. Sabahları sanat galerilerine uyruyorlardı birlikte. Milan, Vincent Van Gogh gibi, Paul Cezanne gibi abuk sabuk adamların resimlerini alıyordu nedense. Düşmanları, bu davranışını, at yarışlarında en olmayacak atlara oynayışıyla bir tutuyorlardı: Milan, sırf herkesten değişik görünmek için yapıyordu bunu. Oysa Michael bu düşüncenin yanlış olduğunu bilirdi. Milan, abuk sabuk sayılan ressamları gerçekten beğeniyor, bire yüz verebilecek atlara oynamaktan daha büyük heyecan duyuyordu. Tıpkı kıvrak zekalı küçük kokotları ağır başlı düşeslere yeğ tuttuğu gibi.

Draga'ya sokakta rastladığı gün de bu küçük kokotlardan birinin evine, Milan'la beş çayında buluş-

maya gidiyordu. Beş çayından önceki dört sevişmesi'nde yaverini yanında bulundurmak gereğini duymuyordu eski kral.

Draga Maşin'in kılığı, bir kraliçenin nedimesi, Fransız aristokrasisinin göz bebeği olduğunu yalanlar gibiydi. Sırtındaki tvit manto epey eskimiş, pabuçları çamurlanmış, şapkası ezilip büzülmüştü. Şapkanın yağmurdan ıslanıp aşağı sarkan tüyleri —cam gözlü bir güvercin kafasına tutturulmuş iki yoluk kanat— bir yenilgiyi haber veriyordu sanki. Kendine birazcık saygı duyan hiç bir kadın bu şapkayla sokağa çıkmazdı. Michael'i en çok şaşırtan da kadının yüzündeki açlıktı. Karnı kursağına yapışmışların açlığı değildi bu, hayır. Hep ekmek ve patates yemekten ileri gelen, gözaltlarını çökertip, teni sarartan, şiş karınlı bir açlıktı.

Kadının yanından geçip gidecekti az kalsın. Yeşil gözlerin yarı yalvaran, yarı emreden bakışları bir engel gibi yolunu kesti. Ağzını açmış, dudakları kıpırdadığı halde hiç ses çıkarmadan bakmıştı Draga'nın yüzüne. Kendini toplayıp iki kelimeyi bir araya getirebildiğinde, Fransızca konuştuğunu farketti. Şaşkınlığından ortak bir dilleri olduğunu unutmuştu sanki.

«Gerçekten sen misin, Draga?» diye seslenirken kadının yüzündeki gülümseyişi görerek sorduğuna pişman oldu. Kendi kendisiyle alay edercesine gülüyordu Draga.

«Inanmadın değil mi?»

«Yoo, niye inanmayayım! Hiç değişmemişsin... Hep eski Draga.»

Aynı alaycı tavırla başını salladı: «Yalancı senii!»

Michael, kızın, uzun ayrılık yıllarından sonra söylenecek ilk sözün kendinden gelmesini beklediğini anladı. Uzun bir duralamanın ardından saçma sapan bir soru sordu: «Paris'te ne yapıyorsun?»

Gene aynı gülümsemeyle karşılık verdi Draga: «Güzel havalardan yararlanıyorum. Kraliçe Natali izin verdi bana. Süresiz izin desem daha doğru olacak.»

«Ne kadar kalacaksın?»

Omuz silkti. «Belli olmaz. Koşullara bağlı.»

«Hangi koşullara?»

Draga, «Söz gelişi...» diye başlamışken sustu. «Anlatmayayım daha iyi. Çok uzun sürer.»

Yapay bir neşeyle söylenen bu sözler Michael'i kandırmadı. Kadının büyük bir sıkıntı, belki de çaresizlik içinde olduğu belliydi.

«Sen ne yapıyorsun?» diye sürdürdü Draga. «Çok iyi gördüm seni. Hangi güneşte yandın böyle?»

«Menton'un güneşinde.»

«Yaa!» Menton'da kalış nedenini anladığı yüzünden belliydi. «Gene dönecek misin oraya?»

Sert bir rüzgar yağmur damlacıklarını yüzlerine serpiştirdi. Draga, «Kuzum burada durup sırıl sıklam olmaya zorunlu muyuz?» diye sordu. «Biraz boş zamanın varsa bana bir konyak ısmarlamana izin verirım. Köşede şirin bir meyhane var.»

Michael saatını çıkarıp baktı. «Çok isterdim, ama korkarım ki gecikiyorum...»

Kızın yüzü kızarmıştı; sözünü bitirmesine zaman bırakmadı: «Aa, tabii, anlıyorum.» Tam dönüp gidecekken genç adam kolunu tutup çekti.

«Bir şey anladığın yok,» diye haykırdı anî bir öfkeyle. Hiç durmadan geçip gitmeliydim, diye düşünüyordu kendi kendine. O eski yara, sağaldığını sandığı yara, taze bir yanık gibi sızlamaya başlamıştı yeniden. «Quai d'Orleans'a, Kral Milan'la buluşmaya gidiyordum. Bekletilmeyi hiç sevmez bilirsin. Ama seni mutlaka görmek isterim. Nerede kalıyorsun?»

Boulevard St. Germain'de, hiç duymadığı bir otelin adını söyledi kadın.

«Boş zaman bulur bulmaz seni ararım. Kesin bir

şey söyleyemiyorum. Günlerim kralın yaptığı programa bağlı.

Gülümsedi Draga. Bir an için, ikisi de on üç yıl gençleşmişlerdi sanki. Elini uzattı. Michael, ince pamuklu eldivenlerin içindeki elin soğukluğunu duyunca şaştı.

İki gün sonra aradı Draga'yı. Oteli bulması yarım saat sürdü. St. Germain bulvarının üstünde değil, yan sokakların birindeydi yapı. Draga'nın, aydınlatılmamış —ama gene de pisliği gizleyecek kadar karanlık olmayan— merdivenlerle erişilen üçüncü kattaki odası, otelin öbür bölümlerinden de kasvetliydi. Örtüden yoksun bir yatak, parmak izleriyle süslenmiş duvarlar, çiçek bozuğu şifonyerin üstünde küçük bir ayna, menteşeleri kırık, yarıya indirilmiş bayrak gibi sallanan dolap kapakları ve saçaklanmış bir perdenin arkasında, bu tip odaların vazgeçilmez gereği olan lavabo. Hava, birkaç kere ısıtılmış yemeklerin ve şiş karınlı sobadan tüten dumanın kokusuyla ağırlaşmıştı.

Draga, her deseni ayrı bir görünüm canlandıran, elde işlenmiş eşsiz bir Japon kimonosu giyiyordu. Kırmızı ipeğin altında hiç bir şey, bir tek gömlek bile yoktu. Michael, kırmızı rengin ona çok yakıştığını, tenının solgunluğuyla gözlerinin yeşilini vurguladığını düşündü. Çıplak ayaklarına eskimiş bir çift gece ayakkabısı geçirmişti. Gevşekçe örüp iki yana sarkıttığı saçları da beline iniyordu. Michael kapıyı tıklatınca, neşeli bir 'Entréz' sözcüğüyle karşılık vermiş, ancak girenin kim olduğunu görünce de şaşkınlıkla bakakalmıştı.

«Haa, sen miydin?» Sesinin tonu istenmeyen konuk olduğu izlenimini uyandırmıştı genç adamda. Ne var ki, bir an sonra görevini bilen, konuksever bir ev

sahibinin gülümseyişi belirdi kadının yüzünde. «Aman ne iyi ettin de geldin.»

Erkeğin paltosuyla şapkasını aldı, portmanto olarak kullandığı kocaman bir paslı çiviye astı.

Odadaki tek iskemleyi konuğuna verip yatağın ucuna ilişti. «Otur, lütfen. Ne yazık ki pek şık bir yer sayılmaz, değil mi?»

«Ne oldu, kuzum? Biarritz'den, Kraliçe Natali'den niçin ayrıldın sen?»

Iğne batırılmış gibi irkildi kadın. «Bu konuyu hiç açmasak daha iyi. Kraliçe hazretleri, en hafif deyimle söylemek gerekirse, saatı saatına uymayan bir kadın. Onunla dokuz yıl geçirdim ben. Bunun bir rekor olduğunu kesinlikle söyleyebilirim sana.»

«Peki ama niye buraya geldin? Niçin evine dönmedin?»

«Evime mi?» Öfkeyle açılmıştı gözleri. «Hangi eve? Albay Maşin'in evine mi? Bulsa, bir kaşık suda boğar beni! Herkese, kardeşini zehirleyerek öldürdüğümü söylüyormuş. Tımarhanedeki babama mı gitseydim yoksa? Ablam yalnız kendi çocuklarını değil, kardeşlerimizi, Voyka'yı, Georgina'yı, Nicola'yla Nikodiye'yi de yetiştirmeye çalışıyor. Bugüne kadar her yıl yetmiş sterlin gönderiyordum ona. Böylece iki yakası bir araya gelebiliyordu. Bundan sonra ne yapacak bilmem. Doksan franklık bir dul maaşım var benim. Ayda doksan. Pek fazla bir şey değil. Üstelik Sırbistan Devlet hazinesinde paralar suyunu çekince —ki sık sık da çekmektedir— dul maaşlarının ödenmesi düşünülemez bile.»

«Peki ama kraliçe... Dokuz yıl hizmet ettin sen ona. Böyle kupkuru...»

Draga sözünü kesti. «Demin de söyledim. Bu konuyu konuşmak istemiyorum.»

Onurunu kırmadan ona nasıl para verebileceğini düşünüyordu Michael. «Niyetin nedir peki?»

İncecik omuzların umursamazlıkla silkilişi, «Ben hiç hayal kurmam. Ne çıkarsa bahtıma, der, geçerim.»

Draga'nın aldırmazlığı genç adamı kızdırmıştı. «İyi ama bu odada kalacak değilsin herhalde!»

Odayı ilk kez görürcesine çevresine bakındı Draga. «Niye? O kadar kötü mü burası?»

Kapı vuruldu. Genç kadın görünmez bir kırbaç darbesi yemiş gibi irkilerek kapıya koştu. Önce kilidi çevirdi; sonra seslendi: «Kim o?»

Kapının tokmağı zangırdadı, boğuk bir erkek sesi Fransızca cevap verdi: «Benim, ben Jurieux. Allahın cezası, kapıyı niçin kilitledin?»

Genç kadın anlaşılmaz bir telaşa kapıldı: «Başka zaman gelin, Bay Jurieux. Bugün sizinle görüşemeyeceğim korkarım.»

«O niyeymiş ki?»

«Biraz rahatsızım da.»

Gelen konuk gidici değildi; diretti: «Biri var senin yanında!»

«Rahatsızım diyorum size. Lütfen gidin.»

Jurieux kapıyı yumruklamaya koyuldu. «Aç diyorum, kaltak. Açmazsan kırarım Allahın belası kapıyı.»

O âna kadar bir taş sessizliğiyle dinleyen Michael, kapıya yönelmişti.

Draga yolunu kesti. «Sen bırak. Kapıcı onun çaresine bakar.»

Alt kattaki kapıcı bu sözlerin söylenmesini beklemişti sanki; merdivenleri sarsarak çıkan ayak sesleri duyuldu. İki erkek bir süre birbirlerine sövüp saydıktan, biraz itişip kakıştıktan sonra istenmeyen konuk, besbelli kendinden güçlü olan kapıcı tarafından uzaklaştırıldı. Gürültü, zincirle kuyuya uzatılan bir kova gibi, aşağı doğru inip boğuklaştı.

Ortalık yatışınca Draga, «Artık sen de gitsen iyi olur,» diye söylendi.

«O adam ne istiyordu?»

Genç kadın konuşmanın sona erdiğini göstermek istercesine sırtını döndü Michael'e. «Orasını hiç karıştırma. Git hadi.»

Sesindeki donuk çaresizlik bir gözyaşı selinden daha acındırıcıydı. Michael bu acıma duygusuyla kıza sokuldu, kırılmasından korkulan çatlak bir vazoyu kavrarcasına sarıldı. «Bu pislik yuvasında bırakamam seni. İzin verirsen doğru dürüst bir yere yerleştiririm.»

Kız kollarından sıyrıldı. «Sağ ol, ama istemem. Ritz oteli kadar lüks bir yer değil biliyorum. Ne var ki burada kalmak zorundayım ben. Hiç değilse bir süre.»

Genç adam cüzdanını açtı, iki yüz frank çekip komodinin üstüne bıraktı.

Draga öfkeyle karşı çıktı: «Çabuk al o parayı! Kral Milan, gardiyanlarından iane kabul ettiğimi duymasın! Buna hiç dayanamam.»

Michael, kızın nicedir zorlukla gizlediği nefreti, kar tabakasının altında saklanan güz ekini gibi büyüyen düşmanlığı o zaman anladı. Eski Kral Milan'la Draga Maşin'in arasında, bir türlü akıl erdiremediği bir düşmanlık sürüp gidiyordu yıllardır. Saray dedikoduları çeşitli nedenlerle açıklamaya çalışmıştı bu nefreti: Kral Milan kadını elde etmeye çalışmış ve yüz bulmamış; ya da Draga krala tutulmuş ve terslenmiş, veya Kraliçe Natali'nin genç kadına duyduğu sevgi karı kocanın boşanmasına yol açan son etken olmuş. Sırbistan sarayıyla ilgili pespaye dedikoduların bini bir parayaydı.

Michael iki yüz frangı alarak cebine koydu. En iyiliksever insanın bile sabrının tükendiği bir nokta vardır.

«Özel işlerimi krala açıklamak alışkanlığında değilim,» diye söylendi. «Her neyse, Mösyö Jurieux'nün parası benimkinden tatlı geliyor demek.» Paltosuyla şapkasını çividen çekti, hırsla kapıya doğruldu.

Draga yolunu kesmişti. «Dur, gitme lütfen. İyi niyetle yaptığını biliyorum. Onlara benzemezsin sen, ne Natali'ye, ne Milan'a. Bana yaptıkları o kadar korkunç ki! Milan'ın ne mal olduğunu bilirdim, ama Natali'ye inanmıştım. Dokuz yıl, tam dokuz yıl kul köle oldum ona. Öl dese ölürdüm. Tek gönlü kırılmasın diye! Biarritz'deki villada çok keyifli günler geçirdiğimi sanma sakın. Manastırdaki rahibeler bile daha neşeli ve daha özgür bir ömür sürerler. Hiç değilse başrahibe yaş dönümüne giren bir dişi kaplan değildir çokluk.»

«Niye dokuz yıl sabrettin öyleyse?»

«Bilmem. Belki çekingenlik, belki tembellik, belki de basbayağı korkudan. Svetozar Maşin'in ölümünden sonra çok güç günler geçirdim. Kaldı ki kadını sevmiştim de. Tapıyordum da diyebilirim. Pierre Loti bir Grek tanrıçasına benzetmişti bir gün onu. Hera kadar güçlü, üstelik ondan beter bir cadı, demişti. Oysa canı istediği zaman çok sevimli olmasını da bilirdi. Kimse karşı koyamazdı ona. Öyle de güzeldi ki! Dünyanın en güzel kadınıydı.»

«Niçin ayrıldın?»

«O kovdu beni. Eşyalarımı toplamam için yalnız bir saat izin verdi. Bavullarım arabaya yüklenirken Matmazel Mica Orşkoviç adında biri odama yerleşmeye başlamıştı bile.»

«Niçin ama? Kraliçe neden yaptı bunu?»

Açıklamaya niyetlenircesine derin bir soluk aldı Draga. Sonra birden vazgeçti. «Bu konuyu açmak istemediğimi söylemiştim sana.»

Michael, Kral Milan'a rastlamayacağını bildiği bir lokanta seçti, kızı yemeğe götürdü. Draga, otelden

çıkmadan önce delikanlıdan yüz frank almaya razı olmuştu. Rehine verdiği elbiseleri kurtarabilmek, kılıksızlığıyla Michael'i utandırmamak için.

Beş on gün birlikte gezdikten sonra, Michael, kadına yeniden tutulduğunu anladı.

Draga'yı sevmek çok kolaydı. Michael, onun bir erkek için eşsiz bir arkadaş olduğu kanısındaydı. Draga'yla geçirilen bir gün, ağaçların ilk sürgünlerinin yeşerdiği, ılık, rüzgarsız bahar günlerinin rahatlığını verirdi insana.

Küçük bir fare gibi saatlarca ses etmeden oturmasını bilir, gene de her istenileni yerine getirmeye hazır olurdu. İstenirse yemek yapar, istenirse düğme diker, istenirse el ulaklığı eder ya da bir anda soyunup erkeğin kucağına atılırdı. Draga'yla sevişmek bir tenis maçından sonraki rahat yorgunluğu verirdi erkeğe. Milan'ın ne yapacağı bilinmediğinden, Michael, Etoile yakınlarında, kirası haftadan haftaya ödenen, dayalı döşeli bir ev tuttu kadına. Genç adamın ne zaman geleceği belli olmadığından, Draga hep evde oturur, kapıya iki kere kısa, bir kere uzun uzun vurulmasını beklerdi. Paris'te oturdukları sürece neşesini hiç kaybetmedi. Genç kadının ayrı kaldıkları yıllar içinde, edindiği bilgiler Michael'i şaşırtıyordu. Draga, Slav uysallığıyla yumuşaklığını korumakla birlikte, en kibar Fransız kadınlarının görgüsünü, beğenisini de benimsemişti. Giyimine özen gösteriyor, ucuza alınan eşyaların sonunda pahalıya maloldığunu biliyordu. Küçük evin bakımı büyük bir beceriye gerek göstermeyebilirdi, ama Michael onun başka koşullar altında da çok usta bir ev kadını olabileceğini anlamıştı. Bütün bu erdemlerinin yanısıra, erkeğine sâdık kaldığı da su götürmez bir gerçekti.

Paris yolculuğu mayıs ayında, Milan'ın Viyana'ya

taşınmasıyla son buldu. Michael eski kralın ağzını aramış, Draga Maşin'e karşı aynı düşmanca duyguları beslediğini anlayınca ikisinin karşılaşmamaları için elinden geleni yapmıştı. Milan, Imperial Oteline, bütün yıl kendisi için boş tutulan daireye yerleşti. Yaveri de dairenin bir odasında yatıp kalkacaktı. Draga'ysa kentin Leopoldstadt bölümündeki Hotel zum Weissen Lamm'da kalıyordu.

Paris'ten geldiklerinden kısa bir süre sonra Milan şöyle bir açıklama yaptı Michael'e: «Oğlum, gelecek Viyana yolculuğundan dönerken beni de birlikte götürmek istiyor Belgrad'a. Belki de giderim. Çingene gibi oradan oraya dolaşmaktan bıktım artık. Sen Menton'dayken, bana bir botanik merakı geldi. Eğer dönersem, Belgrad'a değil, Topolnitsa'ya yerleşmek istiyorum. Bir botanik enstitüsü kuracağım. Sırbistan'ın ilk botanik enstitüsü olacak. Eveet, geri kalan günlerimi böyle geçirmeye karar verdim. Bir kenara çekilip genç toprak sahiplerine çağdaş çiftçilik usullerini öğreteceğim.»

Michael, eski krala büyük bir sevgiyle bağlı olduğu halde bu sözleri kuşkuyla karşıladı. Milan'ın istediğini yapmak hakkından yoksun olduğunu da biliyordu. Tahtı oğluna bıraktığı zaman Ruslardan iki milyon franklık bir armağan almış, karşılığında da Sırbistan'a asla dönmeyeceğine söz vermişti. Gerçi Milan verilmiş sözlerle bağlanacak adam değildi, ama Rusların iki milyon frangı bir çırpıda zarar bölümüne yazıp geçmeyeceklerini de bilirdi. Kendini birden çiftçiliğe vermesine aldanmazlardı onlar. Yeniden tahta çıkmak istediğini düşüneceklerdi. Bütün işi Balkanlarda casusluk hareketlerini düzenlemek olan Asya Bölümü, Milan'ı Sırbistan'dan uzaklaştırmak için elinden geleni yapacaktı. Eski kralın, Avusturya Dışişleri Bakanı Kont Goluçowski'yle yaptığı konuşmalar,

sık sık Schönbrunn'de Franz Josef'le yemek yeyişi Rusların öfkesini büsbütün arttırmıştı kuşkusuz.

Ihtiyar Franz Josef'in Milan'a duyduğu sevgi anlaşılmaz bir şeydi Michael için. İşin içinde olmayanlar, imparatorun, bu sadık dosta, eski hizmetlerden ötürü güleryüz gösterdiğini sanırlardı. Oysa iş bu kadarla kalmıyordu. Sert bir ahlakçı olarak ün yapan Franz Josef, hovardalığı ve yarattığı skandallar dillere destan olan Milan'a gerçek bir dostlukla bağlıydı.

Eski kral, imparatorun onayını alıp Rusların öfkesini uyandırarak Belgrad'a döndü. Başkente vardığında, Topolnitza'da kurulacak botanik enstitüsü çoktan unutulmuştu. Onun yerine Sırp ordusunun modernize edilmesini üstlendi Milan. Orduyla bir türlü arası düzelmeyen Alexander, babasını başkomutanlığa atadı, yola gelmek istemeyen beş tümenlik askerinin eğitimini ona bıraktı.

Viyana'da geçirdikleri süre içinde, Michael, Draga'yla arasındaki ilişkiyi Milan'a bildirmek gereğini duymamıştı. Ne var ki Viyana koskoca bir kent, Belgrad'sa herkesin herkesle ilgilendiği küçük bir yerdi. Milan haberi başkasından duymadan durumu açıklamak daha doğru olacaktı.

Milan, açıklamayı dinledikten sonra bir süre düşünüp sordu:

«Ona âşık mısın?» Pek de sert çıkmamıştı sesi.

Aynı soruyu Michael de sormuştu kendi kendine. «Korkarım ki öyle.»

«Yazık. Yazık ama evlenmeye kalkmadığın sürece zararı yok. Evlenirsen büyük bir yanlışlık yaparsın. Kusurlu maldır o. Yat kalk, ne istersen yap. Yalnız evlenmeye kalkışma sakın. Subay karısı olmaya layık değildir.»

Draga 'evlilik' sözünü hiç ağzına almamıştı. Gelgelelim Michael, Belgrad'a geldiklerinden beri bu konunun Demokles'in kılıcı gibi tepelerinde sallandığı-

nın farkındaydı. Subay Kulübü'nün arkasındaki evi Draga'ya almakla da geri dönülmez bir adım atmış sayılırdı. Draga, evi bir armağan olarak kabul edemiyeceğini bildirdi. Bu konuyu uzun uzun tartıştılar. Draga ilk kez inatçılık etti, dediğinden dönmedi.

İlişkileri kısa zaman sonra sona erdi. Michael, iki haftalık bir yolculuktan döndüğünde evi boş buldu. Odalar ısıtılmamış, ışıklar sönüktü. Kadının kişisel eşyalarının yerinde yeller esiyordu. Hizmetçiyi aradı. Onun dolapları da boşaltıldığına göre, ikisi birlikte getmişlerdi demek. Komşulara sormaya çekindi; atına atlayıp Draga'nın evli ablasının evine gitti.

Kardeşinin biraz daha yaşlı, biraz daha şişman bir örneği olan Maria, Draga'nın ortadan kayboluşuna şaşmış göründü. Ne var ki genç adam kadının tedirgin olduğunu farketti. Bütün Lunyevitzalar gibi Maria da, küçük armağanlarından ve iyiliklerinden ötürü minnet duyardı ona. Gene de kardeşinin yerini bilmediğini söylemekte diretti.

Draga'nın nereye gittiğini o gece, yemek yemek için uğradığı Sırbistan Taç'ı meyhanesindeki geveze bir garsondan öğrendi Michael. Yüzbaşının kadınla ilişkisini bilmeyen garson son saray dedikodularını özetleyivermişti ona.

Kadın düşmanı olarak tanınan Alexander'in karşı cinsten biriyle ilgilendiği söylentisi son günlerde yayılmıştı ortalığa. Kral, annesinin eski nedimesi Draga Maşin'i Ulusal Tiyatro'da bir oyuna götürmüştü. Birkaç gün sonra da Draga Maşin'in Taç sokağındaki kibar eve yerleştiği, resmen kralın metresi olarak yaşadığı duyulmuştu.

Michael bu haberi hiç telaşlanmadan dinleyebilmiş olmasına şaştı. Rahatça yemeğini bitirdi; o çıkmak üzereyken gelen bir dostuyla bir kadeh içki bile içti. Sokağa varınca ne yapacağını kararlaştırmak için durdu. Ne o boş evde uyumak istiyordu, ne de aile-

sini bu geç saatta ayağa kaldırmak. Sırbistan Taç'ı nın odalarından birini tutmaya niyet etti. Günün olaylarına rağmen yorgunluk duymuyordu. Ertesi sabah kullanılması gereken ufak tefek eşyasını almak için eve yollandı.

Sokak kapısını açıp holdeki gaz lambalarını yakarken de son derece sakindi. Draga'yla paylaştıkları yatak odasının dağınıklığı kadının apar topar gittiğini gösteriyordu. Her zaman derli toplu olan Draga, boş kutuları, kaçık çoraplarla elbise askılarını sağa sola fırlatmış, dolap kapılarıyla çekmeceleri açık bırakmıştı.

O âna kadar düşünmek istemediği bir gerçeği, Draga'nın artık büsbütün gitmiş olduğunu anladı birden. Öfke midesinden başına doğru yükseldi. Alexander'le kadının birbirlerine sarılmış durduklarını, ona, bu boynuzlanmış aptala bakarak dil çıkardıklarını görür gibi oldu. Hayvanca bir çığlıkla atılıp önündeki iskemleyi aldı, tuvaletin aynasını param parça etti. Ardından kılıcını çekerek yatağa, yastıklara saldırdı. Sonradan bu çılgınlığı düşündükçe korkuyla ürpermişti hep. Draga'yla kralı o yatakta bulmuş olsaydı ikisini de öldürürdü hiç kuşkusuz. Kılıcı yetersiz bulmuştu sonunda. Mutfaktaki satırı alıp eşyaları onunla parçalamıştı. Yanağına çarpan, gözünü kör etmesine ramak kalan bir porselen kırığı aklını başına getirdi. Draga'nın en sevdiği çiçeği, bir Sevr porselenin içinde duran saksıyı odanın kapalı penceresinden fırlattığını farkedince durakladı. Yanağındaki yaraya bir havlu bastırıp oturdu. Tükenmiş, yenik düşmüştü artık. Öfke, yerini utanca bırakınca Draga'dan değil, sadece kendisinden nefret ettiğini sezdi. Aralarındaki eşsiz ilişkiyi o bozmuştu, suç kendisinindi.

Draga'nın sürekli bir bağ kurmak istediğini, güvenli bir yaşam özlediğini anlamıştı çoktan. Anlamış ve kadına umut verecek bir tek söz söylememeye

özen göstermişti. Hiç bir kadın Draga kadar mutlu edememişti onu. Varlığıyla huzur verirdi Draga. Oysa Michael, kızı kendine bağlamaya çalışacağına, düşüncesizce başıboş bırakmıştı.

Uyarıldığını biliyordu. Daha birkaç hafta önce, en küçük kardeşi bakanlardan birinin kızıyla nişanlanınca, Draga düğünde bulunmak istediğini açıkça belirtmişti. O da törenin aile arasında yapılacağını söyleyerek baştan savmıştı metresini. Bütün Belgrad sosyetesinin çağrıldığını bildiği halde bu yalanı söylemişti. Hiç bir gün kızı alıp insan içine çıkarmamıştı. Draga'nın görmek istediği bir oyun olsa Michael onu kardeşleriyle gönderir, birlikte gitmeye hiç yanaşmazdı. Aralarındaki ilişkiyi gizlemesinin nedenini de hep aynı şekilde açıklardı: Saraydaki mevkiinden ötürü adının dedikodulara karışmasını önlemek zorundaydı.

Draga ne tutumunu değiştirmişti ne de davranışlarını. Gelgelelim Michael, ilişkilerinde, bilinmeyen, yeni bir unsur olduğunu da farketmişti. Zaman zaman, bir trenin kalkmasını bekleyen yolcular gibi oturur olmuştu Draga. Ellerini kucağında birleştirir, bir ses dinliyormuş gibi başını yana eğerdi.

Michael, o büyülü sözleri niçin söylemediğini çok kez düşündü sonraları. Kavgacı Mösyö Jurieux'nün ve onun gibilerinin hayaletleri mi engel olmuştu acaba Draga'yla evlenmesine? Yoksa Kral Milan'ın uyarısı mı? Hoşgörülü Batı toplumlarında geçirdiği yıllara rağmen Michael hâlâ sapına kadar Sırptı. Kilisenin kutsamadığı ilişkilere giren kadınlara aşağılayıcı gözlerle bakardı içten içe. Kadın dediğin ya orospu olurdu ya da gelecekteki çocuklarının saygıdeğer anası. İki ayrı kişiliği bağdaştıramazdı bir kadın. Kaldı ki bir Sırplı için önemli olan karşı cinse beslenen sevgi değil, diğer erkeklerle kurulan arkadaşlıktı. Sevişmek denen şey birkaç dakikada biter gider, oysa

dostluk bir ömür boyu sürerdi. Milan, Draga'dan hoşlanmıyordu. Ikisinden birini seçmek gerekince Michael bir Sırplı olduğundan, sevgilisinin değil, dostunun isteklerine boyun eğmişti.

Draga, Ulusal Tiyatro'nun kraliyet locasında otururken, Michael'den gördüğü bütün hakaretleri, acı veren küçümsemeleri hatırlamış mıydı acaba? Kral herkesin içinde elini öptüğünde ya da dört saf kan atın çektiği arabayla Belgrad'ın dört bir yanını gezerken Yüzbaşı Vassiloviç'in onunla birlikte Teraziya caddesinde yürümeye bile yanaşmadığını anımsamış mıydı?

Draga'nın Alexander'le sarmaş dolaş yatışı gözlerinin önüne gelince o kral denen maskaraya karşı yeni bir öfke dalgası bürüdü yüreğini. Tutamayacağı sözleri vererek kandırmıştı Draga'yı hiç kuşkusuz. Ne var ki, eninde sonunda evlenmesi gerekecekti kralın. Kadın o zaman ne yapacaktı acaba?

O gece biri çıkıp da Alexander'in üç yıl sonra Draga'yı nikahlı karısı ve Sırbistan kraliçesi olarak ilan edeceğini söyleseydi, adamın yüzüne tükürürdü Michael. Ya da Taç sokağına koşar, kapıyı kırıp eve girerek Draga'yı kendisiyle evlenmeye zorlardı o anda.

8.00

Koşar adım ilerleyen küçük ayaklardan çıkan ses, Michael'i düşüncelerinden ayırdı. Yanakları kızarmış, gözleri korkuyla açılmış olan Ljubica, büyük konaktan çıkmış geliyordu.

«Kralın konağından bir muhafız...» diye söylendi fısıltıyı andıran bir sesle. «Sizin hemen gidip General Petroviç'i görmeniz emredilmiş.»

Yerinden kalktı. Gelişi öğrenilmişti demek. Peki ama niye bir polis memuru değil de muhafız eri göndermişlerdi?

Ljubica, «Sizi bulamadığımı söylerim,» diye bir şeyler geveliyordu. «Eski kümese gidin siz... Çatısını ot bürüdü bütün... Karanlık basıncaya kadar orada saklanırsanız...»

Genç kadının yanağını okşadı. «Olmaz. Gidip ne istediklerini öğreneyim. Üzülme sen; ben suç işlemedim ki.»

«O hiç bir şeyi değiştirmez. O kanı suç işlenip işlenmediğine bakmaz.» Öfkeyle parlıyordu gözleri. «Ne zamandır uzaklardasınız siz. Ülkede neler olup bittiğini bilmiyorsunuz.»

«Hadi, hadi! O kadar da kötü olamaz işler.» Ljubica'ya bakarken düşünüyordu. 'O kadının' bir zamanlar kendi sarı vayatlarında oturduğunu biliyor muydu acaba genç gelin? «Kraliçeden niye böylesine nefret ediyorsun? Onun sana hiç bir kötülüğü dokunmadı ki.»

«Çirkef bir kadın olduğu için. Utanmaz bir kadın. Kralla birlikte gezerlerken bakardım. Alexander bir an gözlerini ayıramazdı ondan. Yolun kıyısına biriken, krallarını selamlıyan halkı görmezdi bile.»

«Bu kraliçenin değil kralın suçu.»

«Evet ama o da bayılıyordu kralın böyle davranmasına. Utanmazlık değil midir bu? Bir erkeğin, bir kralın, halkın önünde kendini rezil etmesine yol açmak utanmazlık değil mi?»

Sırmalarla süslenmiş tertemiz bir mavi üniforma giyen saray muhafızı, verandanın direklerinden birine yaslanmış, elindeki otu çiğniyordu dalgın dalgın. Michael'i görünce hazırola geçip selam durdu. Selamı da kusursuzdu. Muhafız bölüğü en seçme askerlerden oluşurdu hep. En belirgin özellikleri ortalamanın üs-

tünde bir zekaya sahip oluşları ve krala sadık kalacaklarının kesinlikle bilinmesiydi.

Muhafız erinin Michael'e uzattığı emir, mühürlü bir zarf içindeydi: «Yüzbaşı Michael Vassiloviç'in Eski Konak'ta, General Laza Petroviç'in bürosunda beklendiğini bilginize arz ederim.»

Kağıda bakarken alnı kırıştı. Ülkeye hiç farkedilmeden girebileceğini düşünmekle çocukluk etmişti. General Laza Petroviç hem kral Alexander'in yaveri, hem de Sırbistan'ın en önemli kişilerinden biriydi. Onun bürosuna çağrıldığına göre önce kibarca sorguya çekilecekti demek. Ardından da devlet polisinin her zamanki soruşturması gelecekti. Michael, sonunda kalenin zindanını boylamaktan ya da daha kötü bir olasılıkla karşılaşmaktan korktu.

Muhafız erini gönderip emri babasına gösterdi.

Yaşlı adam, «Niyetin nedir?» diye sordu.

«Gideceğim elbet. Başka ne yapabilirim?»

Yovan Vassiloviç üzgündü. «Cenevre'de 'O'nu gördüğünü öğrenmişlerdir,» dedi. «Her yerde casusları var. Isviçre'de bile.»

«Sanmıyorum. Casus beslemek oldukça pahalı bir iştir. Alexander'in Avrupa'da bir casusluk örgütü bulundurabileceğini sanmıyorum. Adamların otel faturalarıyla masraflarını değil, tren paralarını bile ödeyemez durumda. Sağdan soldan, bölük pörçük bilgiler elde edebilir ama düzenli raporlar aldığını hiç sanmam.»

«Seni kahvaltıya çağırmıyorlar herhalde, değil mi?»

«Bakalım. Niye çağırdıklarını anlayacağız. Tören üniformamı giysem içine sığar mıyım acaba? Üç yıl önce Viyana'da yenisini yaptırmıştım, ama öteki eşyalarla birlikte arkadan gelecek.»

Konağa gitmeden önce Albay Maşin'i görüp aldığı emri bildirmesi gerekecekti. Albayı evinde ara-

mak da tehlikeliydi, telefon etmek de. Belgrad'daki telefonlar sayılıydı. Vassiloviçler eve telefon almamışlardı üstelik. Yaşlı adam, her aklına esenin, günün her saatında kendisini tedirgin edebileceğini ileri sürüyor, bu durumu dayanılmaz buluyordu.

Michael, en yakın polis karakolundan telefon etmeye karar verdi. Maşin'in telefonu dinleniyor olsa bile polis karakolundan arayan birinin zararsız bir kimse olduğunu düşünürlerdi herhalde.

Görevli komiser Michael'in telefonu kullanmasına izin verdiyse de gözlerini onun üstünden bir an ayırmadı. Otlaktaki kuzuları gözleyen bir kartal gibi bakıyordu. Santral memuru her zamanki ağırkanlılıkla verdi numarayı. Neyse ki Albay henüz evinden çıkmamıştı.

«Ben Yüzbaşı Vassiloviç,» dedi Michael. «Saygılarımı sunarım, Albayım. Nazik çağrınıza gelemiyeceğim için özür dilerim. Öğle yemeğine yetişemeyeceğim korkarım. Konağa gitmek için emir aldım.»

Uzun bir sessizlik oldu. Derken öbür uçtan Albayın sesi duyuldu: «Neler saçmalıyorsun kuzum? Gerçekten sen misin, Vassiloviç?»

«Benim, Albayım. General Petroviç'i görmem emredildi.»

«Öyle mii? diye karşılık verdi Maşin sonunda. «Aradığınız için teşekkür ederim öyleyse.» Hâlâ toparlanamadığı sesinden belliydi.

«Ben de çağırdığınız için teşekkür ederim, Albayım. Artık kapasam iyi olacak. Konağa hemen gitmemi istemişlerdi.»

Albay bu telefon konuşmasının anlamını kavramıştı sonunda. «Yine aramanızı beklerim, Yüzbaşım. Gene görüşelim.»

«Sağolun, efendim.» Michael telefonu kapadı. Komiserin etli parmakları omuzunu kavramıştı.

«General Petroviç'le konuşacaksınız ha? Ne mutlu size! Büyük bir adam General. Çok büyük bir adam.» Ağzı kulaklarına varmıştı. «Yalnız elinizi sıkarsa dikkat edin haa! Hiç istemeden bir parmağınızı kırabilir.»

Kahkahası, yaz sıcağında uçuşan bir tül parçası gibi sokağa kadar yayıldı Michael'in arkasından. Hava büsbütün ısınmış, büsbütün sıkıcı olmuştu. Belki de bel kısmı biraz daraldığı için, tören üniforması bir yorgan kadar kalın geliyordu yüzbaşıya. Konakta neyle karşılaşacağını bilmediğinden, babasının arabasını almamış, sokaktaki landolardan birini çevirmişti. Güneş altında kavrulan sokaklara yayılmış köylü arabalarının arasında ilerlemek pek kolay değildi. İki yanına kestane ağaçları dikilen geniş Milan caddesine sapınca, biraz daha hızlı gitmek olanağını buldular. Yeni yapılan Bakanlıklar, Ingiliz sefarethanesi, Harp Okulu, meclis binası hep kentin bu bölümündeydi. Az ilerde de, eski ve yeni konaklardan oluşan saray duruyordu. Sokağı gözleriyle tarıyor, nelerin değiştiğini görmeye çalışıyordu. Kaldırımlarda yürüyen halkın kılığı birbirini tutmuyordu: Kiminde Avrupalı giyimi, kiminde potur. Kadınların çoğu. sim işlemeli, fes rengi Zühaf yelekleri giyiyorlardı. Çocuklar yayaların ayaklarının altında yuvarlanıyor, bir gurup çingene bir kaldırım kıyısında oturuyordu. Arada bir, evlerden birinden çıkan kadınlar ellerindeki bulaşık suyu kovalarını kaldırımın aşağısına boşaltıveriyorlardı. Michael ülkesinin bu geri kalmışlığına bir kez daha şaştı. Gene de köklü bir sevgiyle bağlıydı vatanına. Batıda kaç yıl kalırsa kalsın, sokakları, parkları, insanları benimseyemezdi bir türlü. Bu karışık halk onun ulusuydu. Herkesin geçmişini, hangi toplumsal sınıftan olduğunu, bugünkü durumuyla gelecekten neler beklediğini bir bakışta anlayabilirdi. Vatandaşlarına duyduğu bu sevgi ve anlayış, ülkesinden

uzakta yaşadığı yıllarda, Menton'da ve İsviçre'deki sanatoryumda geçen bitmez tükenmez günlerde filizlenmişti. Yıpranmış gömleklerin üstüne kolalı plastronlarla yakalar takan, İngilizlere özendikleri için bedenlerine uymayan acaip ceket pantolon takımları giyen kentsoylulara bile kızamıyordu. Onurlu bir yaşam sürdürdüklerini kanıtlama çabasıydı onları böylesine gülünç kılan. Hangi toplumsal sınıfın çilesi daha büyüktü acaba! On dokuzuncu yüzyılın durgunluğuyla yirminci yüzyılın canlılığını, dilenci boynu büküklüğüyle kibar erkek tavırlarını dengelemeye çalışan kentsoyluların mı; yoksa akıl almaz bir yoksulluk ve sürekli boğuşma içinde yaşıyan köylülerin mi?

Sırpların eşi bulunmaz niteliklerini başka uluslardan öğrenmişti o: Kısık gözlü Fransız ev sahiplerinden, kayıtsız İsviçreli otelcilerden, yaltaklanmasını çok iyi bilen Avusturyalı katiplerden... Sırplar hayvanca bir zalimlikle azizlere özgü erdemleri kişiliklerinde bağdaştırmışlardı. Savaş süresince düşmanlarını hiç acımadan kesip biçer, kadınların ırzına geçip, beşiklerdeki bebekleri şişlerlerdi. Barış zamanındaysa uysal ve hoşgörülü bir ırk olurlardı: Hiç bir öksüz çocuk evsiz, hiç bir yaşlı aç kalmaz, hiç bir serseri barınacak yer bulamadığından sokakta can vermezdi. Sırbistan geri kalmış bir ülke, Sırplar uygarlıktan uzak kimselerdi, evet! Ama insan ruhunu ezen iki hastalığı, açlık ve yalnızlığı yaşatmazlardı aralarında.

Eski konağın büyük avlusunda, muhafız birliği nöbet değiştiriyordu. Trampet ve borazan sesleri arasında nöbete geçen bölüğün kumandanı Yüzbaşı Panayotoviç'ti. Kapıların dışında, her zamanki kalabalık birikmişti: Bir yığın çoluk çocuk, pazarlık elbiselerini giyen taşralılar, servetlerini altın ve gümüş sikkeler halinde boyunlarında taşıyan köylü kadınlar. Çoğu ilk kez gelmişti Belgrad'a hiç kuşkusuz. **Skupshtina'**ya, yani meclise yeni seçilen delegeler bile olabilirdi

aralarında. Oturumlardan zaman buldukça, Sava nehrinin üstündeki demiryolu köprüsünü, Teraziya caddesindeki dükkanların vitrinlerini, yeni konağın balkonlarına destek olan oymalı sütunları, kısacası o güne kadar görmedikleri bütün uygarlık eserlerini seyrederek eğleniyorlardı. Kentin bazı özelliklerine hayran kalmakla birlikte, bazı saçmalıklarla da alay ediyorlardı açık açık: Söz gelimi parklardaki çiçek tarhları. Doğa her baharda toprağı yeşertir, türlü türlü çiçeklerle süslerdi zaten. Bedavadan elde edilebilecek bir nimeti parayla bahçıvanlara yaptırmakta ne anlam vardı sanki?

Kapıdaki muhafız, arabaya üstünkörü bir göz attıktan sonra kapıyı açtı. Michael inerken bir asteğmen koşarak geldi, yüzbaşıyı yapının önünde yakaladı.

Kısık, telaşlı bir sesle sordu: «Burada ne arıyorsunuz?»

Michael, delikanlıyı tanıdı. Sabah Subay Kulübü'nde gördüğü, ancak adını hatırlayamadığı teğmenlerden biriydi. «General Laza Petroviç'i görmem emredildi.»

«Albay Maşin'e haber vermelisiniz.»

«Verdim bile.»

Teğmen kuşkuyla süzdü Michael'i. «Adımınızı denk alın. Bu namussuzlar sizi tuzağa düşürüp ağzınızdan laf alabilirler.»

«Ben öyle insan değilim.» Asteğmenin saygısızlığına kızmıştı. «Adınız neydi, Teğmen?»

«Petro Zivkoviç. Bu sabah kendimi tanıtmıştım, Yüzbaşım.» Suçlarcasına konuşmuştu. «General bugün çok sıkı güvenlik tedbirleri alınmasını emretti Bir yerden bir şeyler duymuş olmalı. Çok dikkatli konuşmalısınız.»

«Ne yapmam gerektiğini çok iyi biliyorum, Teğmen.»

«Öyle olduğunu umalım.» Zivkoviç, yarım yamalak bir selam çakıp döndü.

Michael sarayın kapısından geçmeyeli üç yıl olmuştu. Basamakları çıktı, antreden geçip nöbetçi subayın bürosuna girdi. Ufak tefek, çiçek bozuğu bir teğmen nöbetçiydi bu sabah. Kralla görüşmek isteyenlerin dilekçeleriyle muhafız birliğinden gelen raporların yığılı olduğu bir masanın arkasında oturuyordu. Nöbeti ona devreden subay da ancak ayrılıyordu odadan. Michael'i daha önceden tanırdı. Eski komutanının elini sıktı çabucak. Sonra da peşinden kovalayan varmış gibi telaşla çıkıp gitti.

Çiçek bozuğu teğmen, Michael'in, eski arkadaşının arkasından şaşkın şaşkın baktığını farketmişti. «Zavallı Yüzbaşı Miljkoviç bugün ne yaptığını bilmiyor,» diye açıkladı. «Karısı doğum yapmak üzere. İlk çocukları. Ben nöbete birkaç dakika geç geldim diye söylemediğini bırakmadı.»

«Hele sıra dördüncü çocuğa gelsin o zaman görürüz,» diye söylendi Michael. «Kılı bile kıpırdamaz ondan sonra. Evli olduğunu da bilmiyordum. »

«Ülkeden ne kadar uzak kaldığınız da bundan belli. General Tzintzar-Markoviç'in kızıyla evlendi. Dün gece görevden bağışlanmak istemeyişinin nedeni de bu. Başbakanın damadı olduğu için iltimas yaptırıyor diye düşünüleceğinden korkuyor. Keşki herkes onun gibi olsaydı bu kepaze orduda.»

Bu konuşma tarzı, Milan'ın zamanından beri her şeyin çok değiştiğini gösteriyordu. Ordu disiplininin ne derece gevşediği hem bu subayın, hem de Zivkoviç'in konuşmasından belli oluyordu. Milan'ın zamanında, subaylar 'kepaze' sıfatını asla yakıştırmazlardı orduya. Yaptıkları işten gurur duyarlardı. Bu çiçek bozuğu genç de gizli örgüte katılmış mıydı acaba? Belki de karşısındakini söyletmeye kalkışan bir tah-

rikçiydi yalnızca. Her ne olursa olsun, tepki göstermemeye karar verdi.

Konuşmayı kısa kesmek için de, «General Petroviç'i görmem emredildi,» diye söylendi.

«Evet... Evet, biliyorum,» dedi beriki asık suratla. «Bekliyor sizi. Buyurun girin. Sanırım yolu unutmamışsınızdır.» Kralın dairesine, kabul salonlarıyla yaverlerin odalarına üç basamakla çıkılırdı antreden. Sırbistan'ın ilk kralının, Miloş'un zamanında yapılmıştı eski konak. Ufak tefek birkaç yeniliğin dışında, pek fazla da değişmemişti o günden bu yana. Yeni konak resmî işler için kullanılır, eski konakta da kralın ailesi otururdu. Duvarlarında Milan'ın avladığı hayvanların başları asılı olan hol, eski anıları uyandırdı Michael'in kafasında. Kralın Valjevo ormanlarında vurduğu koca boz ayı bir köşede dikiliyordu. İçi doldurulmuş, korku veren pençeleri öldürücü darbeyi indirmek üzere bekler gibiydi. Yıllar hiç bir iz bırakmamıştı sarayda. Milan, alnına dökülen bir tutam saçı, önü açık ceketiyle gölgelerden çıkıp kollarını açarak ona doğru yürüse hiç şaşırmayacaktı.

Holdeki üç kapıdan, yaverlerin bürosuna açılanı seçti. 'Lepi' Laza, Belgrad salonlarının 'Güzel' Laza'sı, Viyana'da diktirdiği, tertemiz, sırmalı beyaz üniformasıyla masasına oturmuştu. Son model bir telefonla konuşuyordu. Kral Alexander'in çağdaş teknolojiden habersiz olduğunu söyleyemezdi hiç kimse. Bu yeni yüzyılın bütün yenilikleri uygulanıyordu sarayda.

Michael'in askerî selamını manikürlü elinin gevşek bir hareketiyle karşıladı general. Konuşmasını da kesmedi. En son, iki yıl önce Viyana'da karşılaşmışlardı. Laza, Alexander'in selamlarını götürmüştü babasına. Milan ölmek üzereydi. Bu karşılaşma, ikisinin arasında, sarayda göreve başladıkları günden beri süregelen düşmanlığı hiç azaltmamıştı. Laza, Kraliçe Natali'nin sırdaşı olmuştu hep, Michael de Kral Mi-

lan'ın. Laza'nın kraliçeye bağlı olması, hizmetindeki herkesin de paylaştığı, güçlü bir nefret yaratmıştı Milan'da.

Telefon konuşması birkaç dakika sürdü. Michael, generalin 'Rahat' işaretini görmezlikten gelmiş, hazırolda bekleyip duruyordu. Laza konuşmasını bitirince kalkıp elini uzattı.»

«Hoşgeldin, Mika. Azraili altetmişsin anladığıma göre.»

«Şimdilik öyle diyelim.» Sırp gençlerinin Azrailin eline düşmesinin hep verem yüzünden olmadığını düşündüyse de bir şey söylemedi.

«Savunma Bakanlığı'na gönderdiğin dilekçe burada. Yeniden göreve başlamak istediğini bildirmişsin. Ağustos başında görev almaya hazırım diyorsun. Erkenden geldin oysa; haziranın onu daha.»

«On biri, efendim,» diye düzeltti Michael. Ardından ekledi: «Çevreye alışacak bir zaman bırakmak istedim kendime. Nicedir yoktum burada.»

«Topu topu üç yıl.»

«Evet, efendim. Ancak ondan önce de yıllarca dışarda gezdim. Iklime alışmam gerekecek yeniden. Yaşama biçimini de iyice benimsemek istiyorum.»

«Bizim yaşama biçimimiz Avrupalılarınkinden o kadar farklı mı sence?»

«Siz de Avrupa'da bulundunuz, generalim. Bilirsiniz öyle olduğunu.»

«Artık temelli vatana dönmek istediğini yazmışsın. Niye bu?»

«Cevabı vatan sözcüğünde. Otuz yedi yaşıma geldim, aile nedir bilmedim. Ne karım oldu, ne çocuğum. Köpek bile besleyemedim. Doktorlar veremin kalıtım yoluyla geçmeyeceğini bildirdiler. Zaten artık büsbütün iyileştiğimi söylüyorlar.»

Laza oturdu, Michael'e de yer gösterdi. Elli yılın getirdiği kırışıklarla kaplı olan güzel yüzü, duygu-

larını gizleyen katı bir maskeydi. Oysa Michael, bu boş bakışlı siyah gözlerin ardında hiç durmadan çalışan bir beyin bulunduğunu bilirdi.

Laza sonunda konuştu: «Bakanlık seni sarayda görevlendirmeyi uygun görmüş, Mika. Kralın yaverlerinden biri kıta hizmetine tayin oldu. Onun yerini alacaksın. Eğer bir itirazın yoksa tabii.»

Michael afallamıştı. Kral Alexander'e yaver olmak ha? Ne yapsa gizleyemezdi şaşkınlığını. «Benim için çok onurlu bir mevki,» diye söylendi. Sonra da susup düşündü. Bu işin içinde bir iş vardı mutlaka. Albay Maşin bu öneriyi nasıl karşılamasını isterdi acaba? Konağa atanma kararının buracıkta, bu odada alındığına hiç kuşkusu yoktu.

«Doğrusunu isterseniz ben de kıta hizmetine verilmeyi umuyordum, Generalim. Dilekçemde belirtmiştim bunu.»

«Evet, biliyorum. Okuma yazmam var.» Bir hoşnutsuzluk bulutu geçti Laza'nın yüzünden. «Bu görevi kabul ediyor musun, etmiyor musun?» Michael düşünüyordu. Evet, diyeceğini sanıyordu general; hayır derse ne olacaktı acaba? Tutuklarlar mıydı onu. Tutuklarlarsa, bu durum hazırlanan darbeyi ne şekilde etkilerdi? Subaylar planı uygularlar mıydı? Yoksa onlara ihanet ettiğini düşünüp ertelerler miydi? Bu koşullar altında kabul etmekten başka çare kalmıyordu.

«Seve seve kabul ederim, Generalim.» Elinden geleni yaptığı halde sesinin pek inandırıcı olmadığını sezdi.

General, Michael'in sesindeki falsoyu duymazdan gelmiş, belirgin bir hoşnutlukla başını sallamıştı. «Bunu duyduğuma sevindim. Durumun seni şaşırttığını sanırım. Rahmetli Kral Milan'a ne kadar bağlı olduğunu hepimiz biliriz. Ne var ki o öleli iki yılı geçti; hayaletleri uzaklaştırmanın zamanıdır artık. Ordu-

daki subayların bölünmesi ülkenin zararınadır. Geçmişi unutalım; orduyla Kral Alexander'in arasındaki bağları güçlendirmeye bakalım.»

Önerinin gizlediği gerçek neden bu muydu? Michael kuşkuluydu. Lepi Laza tahtla ordu arasındaki uçurumu kapamaya çalışıyorsa, çok geç kalmıştı. Hazırlanan darbeden haberi var mıydı acaba? Bir düşmana el uzatacak kadar yanılıyor muydu? Yoksa bu rüşvet karşılığında Michael'i bir aracı yapmayı mı düşünüyordu?

«Göreve ne zaman başlamamı emredersiniz, Generalim?» diye sordu.

«Başladın bile. Kral seni görmek isteyebilir; konaktan ayrılma. Özel dairesinden çıkmadı henüz. Nedense yaşıtlarından daha uzun bir süre dinlenmesi gerekiyor geceleri.»

Kral Alexander'le karşılaşmak düşüncesi Michael'i tedirgin etmişti. Nefret ettiği, düşüşünü hazırladığı bu adama saygı gösterecek, onu kandıracak kadar usta bir oyuncu olmadığını bilirdi. Üstelik Kraliçe Draga'yla karşılaşmamak için elinden geleni yapmaya niyetlenmişti.

«Beklerken yapmamı istediğiniz bir şey var mı?» diye sordu.

General uzun bir süre düşündü. Böylesine basit bir sorunun bu kadar uzun düşünceyi gerektirmesi Michael'i şaşırtmıştı.

«Yok, hayır. Bir şeylerle oyalan, sağa sola bakın. Öğrenmen gereken çok şey var. Sarayda epey değişiklik oldu. Ee, bekar evine kadın ayağı girdi mi öyledir bilirsin.» Gülüşü hırlamayı andırıyordu nedense. «Senin zamanında Büyük Frederick'in sarayını örnek alırdık biz. Her şey Postdam usulü yapılırdı. Şimdiyse Versay'a benzemeye çalışıyoruz. Ama On Beşinci Louis'nin Versay'ı mı, On Altıncı Louis'nin Versay'ı mı olduğu henüz belli değil.»

Michael, aval aval bakmamak için çaba gösterdi. Laza, belki her zamanki alaycı, küçümser tavrıyla konuşmak istemişti, ama gerçeğe bu kadar yaklaşması Michael'i ürküttü. En olmayacak şeyi düşündü bir an, sonra hemen vazgeçti. Laza da darbeci subaylardan değildi herhalde. Yok canım, Alexander rejimi demek Laza demekti bir bakıma. Hattâ Alexander rejimi Laza'nın sayesinde var olabiliyordu demek daha doğruydu.

General kalktı. «Nöbetçi subayın odasında bekleyebilirsin. Kral seni çağırtınca ben haber gönderirim. Bu arada, Teğmen Bogdanoviç uyguladığımız yeni yöntemleri anlatsın sana. Demin görmüştün sanırım. Kısa boylu, çiçek bozuğu teğmeni diyorum.»

Basamakları inip antreye geçerken bir tek şey düşünüyordu Michael: Bu 'hoşgeldin-eski-dost' karşılamasının gizleyemediği gerçek, yüzbaşının konakta hapsedilmiş olmasıydı. Laza'nın sözünü dinlemeyip bahçe kapısına yönelecek olsa muhafızların hemen yolunu keseceğini çok iyi biliyordu. Şaşkınlığı korkusuna ağır basıyordu hâlâ. Sabahın geri kalan bölümünü suratsız Teğmen Bogdanoviç'le geçirmeye boyun eğdi.

9.00

Korkunç bir başağrısıyla uyandı kraliçe. Bir gece önce, şakaklarına çelik bir çember gibi bastıran sıkıntıyı giderebilmek umuduyla, içtiği şarabın ölçüsünü kaçırmıştı. O sıkıntılı basıncı bir kere daha tatmıştı Draga. Üç yıl önce, Belgrad katedralinde Sırbistan kralıyla evlendiği gün. Bizans imparatoriçelerinin taçını andıran, gülle gibi bir altın taç takmışlardı kafasına. Ne nikah töreni boyunca, ne sonradan kentin

caddelerinden geçerken, ne de konakta verilen şölen süresince yakınmıştı. Ancak yatak odalarına girdikleri zaman sızlanmıştı çektiği acıdan. Oysa Alexander, sevgili Saşa'sı, üstündeki bütün giyecekleri çıkarıp yalnız tacıyla kalmasını ve başındaki taçla sevişmelerini istemişti. Alexander'in bu küçük kaprisleri hiç eksik olmaz, kadına, aralarındaki on yaş farkı hatırlatırdı hep. Olgun bir erkek gibi görünmeye çalışan kral hâlâ çocuktu aslında. Dengesiz, gözüpek, sabırsız bir çocuk. Oysa Draga, yağı tükenmeye yüztutmuş bir kandile benzetiyordu kendini.

Başını oynatmadan gözlerini açtı; Alexander'in yüzüne, yarısı onun geceliğinin fırfırlı koluna gömülü olan yüze baktı. Kocasının yüzü uykuda gevşerdi. Çatık kaşlar düzelmiş, kısık dudaklar aralanmış, uzun kirpikler hafifçe şişen yanakların üstüne uzanmıştı şimdi de. Kelebek gözlüğü gözünde olmayınca, güzelliğiyle ün yapan annesinin birazcık kusurlu bir kopyasına benzerdi Alexander. Ana çizgileri usta bir ressam çizmiş de ayrıntıları bir öğrencisi boyamıştı sanki.

Bacağının tutulduğunu farkedince yerinde kımıldadı. Alexander, uykudan uyanmadan, gövdesini onun bedeninin kıvrımlarına uydurdu. Hep böyle birbirimize yapışık duracağız, diye düşündü Draga. Onun eti benimkine değecek hep, ilelebet. Yıllarca önce; erkeğin bu tutkusunu, bu bağımlılığını sevimli bulmuştu. Özellikle de o tutku sayesinde kraliçelik tacını giyebildiği zaman. Oysa evliliklerinin üçüncü yılında, her an katlanmak zorunda olduğu bu yakınlık, bu kol bacak düğümlenmesi bambaşka bir duygu veriyordu insana. Osmanlı sultanının gözden düşmüş bir odalığı, ağzı sıkıca bağlanmış bir çuvala konan, Boğazın sularına atılmayı bekleyen bir cariye sanıyordu kendini. Alexander'in sabahın geç saatlarına kadar mışıl mışıl uyuması da öteden beri uykusuzluk çeken Draga'yı si-

nirlendiren bir başka nedendi. Aşırı yemek ve içkiden ağırlaşan gövde üstüne abanmış, neredeyse soluk almasını önleyecekti. Karısının sağdan sola dönmesi hiç tedirgin etmezdi kralı. Ancak yataktan çıkmaya yeltenirse bir anda uyanıverirdi. Uyanır uyanmaz da bir ahtapotun kolları kadar kıvrak olan elleriyle kadını yakalamaya çalışırdı. O eller hiç bıkmazdı Draga'nın bedeninde dolaşmaktan. Draga, bu okşamalara boyun eğmekten başka çare bulamazdı. Erkek ondan bıktığı an başına neler gelebileceğini bilirdi çünkü. Düşmanları saniye geçirmeden üstüne atlayıp lokma lokma doğrarlardı onu.

Belgrad halkı horozlar öterken kalkar, gün batarken yatardı. Konuşmacılar kapılarda bekleşir, evraklar masaların üstüne yığılırken kralın hâlâ yatakta yatması Sırplara aykırı gelirdi. Draga çok iyi anlıyordu bu duygusu. Kralın bütün öbür suçlarından olduğu gibi, bu huyundan da kendisinin sorumlu tutulacağını, herkesin onu suçlayacağını biliyordu.

Usulca omuzuna dokundu erkeğin. Alexander irkilerek uyandı. Gözleri korkuyla açılmıştı. Bakışı, yıllar önce, bilinmedik bir karabasandan ürkerek, onun yatağına sığınan on iki yaşındaki oğlanı hatırlattı kadına.

Yaşından beklenmeyecek kadar ağırbaşlı, uslu bir çocuktu Alexander. Belki de annesiyle babasının hep çatışma halinde oluşundan ötürü. Onlar da tam tersine, yaşlarından umulmayacak kadar çocuksu yaratıklardı. Natali, büyük bir patırdı gürültüyle Milan'dan ayrıldıktan iki yıl sonra oğlanı da Wiesbaden'e getirmişti. Kocasıyla arasındaki çekişme yalnız bir karı koca kavgası değil, aynı zamanda bir gövde gösterisiydi. Oğlan dama taşı gibi gidip geliyordu ikisinin arasında. Çocuğun sevgisini kazanabilmek, anay-

la baba için bir zafer madalyası kazanmak demekti.

Draga, kraliçenin nedimesi olduğundan, onun dairesindeki küçük bir odada yatıp kalkardı çocuk. Fırtınalı bir gece, koridordan gelen iniltilerle uyanmıştı uykudan. Önce kraliçenin Pekinua köpeğinin kapının önünde inlediğini sanmıştı. Ne var ki iniltiler yükselince bunun bir insan sesi olduğunu anlamış, kapıyı açınca Alexsander'in gecelik entarisiyle eşikte büzüldüğünü görmüştü. Annesinin kadife bakışlı siyah gözleriyle bakıyordu küçük çocuk. Ancak annenin gözlerinde böyle bir çaresizlik okunduğu pek enderdi.

«Aman yarabbi!» diye haykırmıştı. «Burada donacaksın, yavrucuğum.» O sözünü bitirmeden çocuk odaya girmişti bile. Cılız gövdesi soğuktan titriyordu.

«Çabuk yatağa gir!»

Alexander kendisine söylenileni yaptı; hâlâ sıcak olan yorganın altına sokuldu. Yakaran bakışları Draga'nın yüzüne dikilmişti. Birden hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

Kadın, soğuk odada yalın ayak duruyor, çocuğun bu anlaşılmaz kederini ürpererek izliyordu. Oğlanı sözle yatıştıramayacağını anlayınca o da yatağa girdi, küçük gövdeye sıkıca sarıldı. Wiesbaden'de bulundukları süre içinde birkaç kez konuşmuştu Alexander'le. Çocuğa neşelendirecek sözler bulmaya çalışır, prens de her zamanki büyük adam ağırbaşlılığıyla karşılık verirdi. Böyle birdenbire kapısında belirmesini açıklayacak bir dostluk yoktu aralarında. Oysa oğlan sımsıkı sarılmıştı şimdi ona. Bırakırsa uçuruma yuvarlanıp öleceğinden korkuyordu sanki.

Annesinin kullandığı Rusça adla seslendi çocuğa: «Saşacığım, neyin var?» Hiç karşılık alamayınca sürdürdü: «Fırtınadan mı korktun? Karabasan mı gördün yoksa?»

«Karabasan,» diye mırıldandı.

«Anlat ne gördüğünü.»

Çocuk, cevap verecek yerde büsbütün sokuldu genç kadına; yüzünü Draga'nın boynuyla omuzunun arasındaki çukura gömdü.

«Niye matmazelini çağırmadın peki? Ya da Doktor Dokiç'i?» Matmazel de, öğretmen de Milan'ın seçtiği kişilerdi.

Oğlan kesin bir sesle karşılık verdi: «Onlardan nefret ediyorum ben.»

«Anneni çağırsaydın öyleyse.»

«Ondan da nefret ediyorum.» Sesindeki soğuk öfke, birden hıçkırmayı bırakıp hırçınlığa başlaması Draga'yı şaşırttı.

«O nasıl söz bakayım! Annen seni o kadar severken sen nasıl olur da ondan nefret edersin?»

«O beni sevmiyor! Beni kimse sevmiyor.»

«Beni kimse sevmiyor» sözleri yıllar sonra çok önemli bir ipucu oldu Draga için. Alexander'in yaşantısında nakarat gibi yinelenen bir cümleydi bu. Biarritz'de, Meran'da geçirdikleri nikahsız balayında, arabayla Belgrad sokaklarında gezerlerken hep bu sözleri duyacaktı Draga.

Wiesbaden'de, geçici bir bunalım sanmıştı bu duyguyu. «Yanılıyorsun, Saşacığım,» diye mırıldanarak çocuğun terden nemlenen alnını okşadı. «Ötekileri bilmem ama ben seni çok seviyorum.»

Oğlan başını yastıktan kaldırıp uzun uzun süzdü onu. «Sana... sana inanırım,» diye söylendi.

Ve on beş yıldan beri de inanmıştı. En sadık dostlarından kuşkulandığı halde, Draga'nın sevgisine körü körüne inanırdı. Oysa Draga, Alexander'i asla sevmediğini biliyordu. Ya öbürlerini? Kesin bir karar veremiyordu. Kısa süren tutkunluklar, bazıları doygunlukla, bazıları düşkırıklığıyla sona eren cinsel ilişkiler sevgi sayılabilir miydi acaba? Gerçekten bağlandığı tek erkek Michael Vassiloviç'ti. Michael yü-

zünden çektiği acı, sevgisini kanıtlıyordu. Alexander'e acıma duygusuyla bağlıydı yalnızca; biraz da huysuz bir hastaya bakan hastabakıcının meslek kaygısıyla. Ona orospu demekte haklıydılar. Mesleğini ustalıkla yapan, âşıklarının isteklerini kusursuzca yerine getiren bir orospuydu gerçekten. Yalnız işinin ustası olmakla kalmıyor, başarısıyla da gururlanıyordu. Draga Maşin, kendinden çok müşterilerini düşünürdü hep.

General Petroviç de eski sevgililerinden biriydi. Laza'nın söylediği bir sözü andı. «Her orospuda analık duyguları vardır,» demişti adam. «Hele sen, metresten çok anne gibi davranıyorsun çoğu zaman.» Çocukları sever, ezilen, kendini savunamayan bütün küçük yaratıklara acırdı. O gece oğlanı yatağına alması çok doğal bir davranıştı Draga için. Çocuğun avutulması gerekmiş, o da avutmuştu.

Birkaç dakika koyun koyuna yattıktan sonra, incecik gövdeyi sarsan titremelerin, artık çocukça bir korkudan değil, yeni uyanan isteklerden ileri geldiğini farketmişti.

«Seni küçük piç, seni!» diyerek oğlanı itti. Gülmesi mi, sinirlenmesi mi gerektiğini bilemiyordu. Yataktan kalktı, sırtına bir sabahlık geçirip koltuğun üstüne kıvrıldı. Oğlanı da gün ağarırken odasına yolladı. Ertesi gece odasını kilitledi, Alexander'in kapıyı yumruklamasına hiç kulak asmadı. Milan'ın beklenmedik bir hareketi, oğlanın umutlarına da, Wiesbaden yolculuğuna da son verdi.

Milan, oğlunu Natali'den almaya kararlıydı. Oğlunun Belgrad'a gönderilmesi için birkaç kez haber göndermiş, Natali'den cevap alamayınca Alman imparatorundan aracılık etmesini istemişti. Kayzer Wilhelm, kraliçeye nazik fakat kesin bir bildiri yollayarak kocasının isteğini yerine getirmesini söyledi. Kadın hâlâ oğlundan ayrılmaya yanaşmayınca da işi Wiesbaden polis şefinin usta ellerine bıraktı.

Bay Rheinhaben, Almanlara özgü bir yöntemle çözümledi sorunu. Kraliçeye kendi eliyle bir ultimatom verdi; çocuğu yirmi dört saat içinde Belgrad trenine bindirmesini emretti. Kraliçe küplere binmişti. Alman polisinin, ne gözyaşlarıyla ne tehditleriyle etkilenmeyeceğini bilmediğinden omuz silkip geçti. Bay Rheinhaben, ertesi sabah, belirtilen saatta geldi. Yanında birkaç polis memuru da getirmişti. Kraliçenin dairesine girdi, çocuğu zor kullanarak alıp götürdü.

Kraliçe Natali'nin bu duruma gösterdiği tepki otelin her yanında duyuldu. **Times** gibi, **Frankfurter Zeitung** gibi ciddi gazeteler bile olaya yer verdiler sütunlarında. Kadının Levanten şirretliği oğluna da bulaştı. Alexander —krallığı süresince herkesin dilinde dolaşacak olan— öfke nöbetlerinden birine tutuldu. Yüz on kiloluk polis şefine saldırmış, değnek gibi kollarıyla adamı yumruklamaya koyulmuştu. Draga, muz kabuğu soyarcasına çekip aldı oğlanı. Draga odada bulunmasaydı, Wiesbaden polis şefinin Sırbistan veliahtı tarafından dişlenmesini kimse önleyemeyecekti belki. Alexander'in Bay Rheinhaben'i bacağından ısırmasına ramak kalmıştı.

İstasyonda bulunanlar, çocuğun gözyaşlarını, kalbi kırık annesinden ayrılmaya zorlanan bir yavrunun üzüntüsü olarak yorumladılar. Ayrılırlarken Alexander'in gözlerinin hep onda olduğunu yalnız Draga farketmişti.

Alexander esneyerek **gerindi; komodinin** üstündeki kelebek gözlüğüne uzandı. Gözlüğü burnunun üstüne kıstırdıktan sonra yorganı attı, ayaklarını sarkıtarak eski terliklerini aradı. O ağır ağır banyoya doğrü giderken Draga da fırlayıp tuvalet masasına geçti.

Aynada yansıyan **yüz, otuz sekiz yılın** izlerini açık seçik belirtiyordu. **Güzel** yeşil gözlerin çevresin-

de mor halkalar, göz kapaklarında hafif bir şişlik, gözlerin üstünde kat yerleri vardı. Aralarında on yaş fark, evlenmeden önce bu kadar belirgin değildi. Alexander'in, asık suratıyla kelebek gözlüğü onu olduğundan yaşlı gösterir, Draga'nın sevimli canlılığı da yaşını gizlemeye yardımcı olurdu. Oysa şimdi adamın annesi gibi duruyordu yanında. Her girdikleri yerde düşmanca bakışların yüzünde dolaştığını, yaşlılığın yeni yeni belirtilerini aradığını sezinlerdi. Kaynanası kadar güzel olabilseydi, bütün suçlarının, bütün falsolarının bağışlanacağını biliyordu. Natali, hep güzelliğiyle savunmuştu kendini. Draga'nın on yıl önceki güzelliği bile yeterdi belki. Kraliçeleri, kafalarındaki imaja uygun düştüğü sürece kadının soyuna sopuna hiç aldırmazlardı Sırplar. Masallardaki güzeller gibi olmalıydı kraliçeleri; ozanlar ondan esinlenmeli, o güzelliği gelecek kuşakların da tanıyabilmesi için ölümsüz eserler vermeliydiler.

Tuhaftır ki gövdesini pek etkilememişti geçen yıllar. Biraz kilo almakla birlikte hâlâ kusursuz sayılırdı. İri göğüsleri bir genç kızınkiler kadar diri, karnı dümdüz, bacakları inceydi. Teni eşsiz porselenlerin parıltısını taşıyordu. Draga kendi kendine gülümsedi: Ne yazık ki Sırbistan kraliçesi çırıl çıplak görünemiyordu halkına. Onu böyle çıplak görseler, kraliçeye taktıkları adı, 'Yaşlı kısrak' adını değiştirirlerdi hiç kuşkusuz.

Yatak odasından çıkmadan özel hizmetçisi Viyanalı Bayan Weber gelerek kralın başyaveri Laza Petroviç'in çok önemli bir iş için kendisini hemen görmek istediğini bildirdi. Şaşılacak bir şey yoktu bu istekte. Saraydakilerin çoğu, hattâ bakanların bazıları, sıkıntılarını kraldan önce ona açmaya başlamışlardı son zamanlarda. Bu formelite aksaklığı Draga'yı düşündürüyordu. Onun yerinde Çariçe Katerina ya da Kraliçe Viktorya olsaydı ne yapardı acaba? Göz yu-

marlar mıydı duruma? Boyaları dökülmeye yüz tutan iki katlı eski konağın, halkın gözünde, herhangi bir köylünün kulübesinden farksız oluşu onu sinirlendiriyordu. Sırp kralının sarayına biraz daha saygı göstermeleri gerekmez miydi? Kapılardaki muhafızlar olmasa, bir derdi, bir isteği olan her köylü yatak odasına kadar gelip kralla konuşmaya kalkışacaktı. Ona bakılırsa muhafızların dalgınlığından yararlanıp gelenler de olmuyor değildi.

Üç yıllık kraliçeliği süresince, saygı uyandırmak için elinden gelen her şeyi yapmıştı Draga. Hiç bir sonuç alamadı. Önceleri dostça davranmaya çalıştı halkına karşı. Olmayacağını anlayınca sertliği denedi. Bir anda ona düşman kesildi herkes; acımasız, kinci bir kadın, bir dişi yılan olarak tanındı. Iyice umutsuzluğa kapıldığı anlarda, Sırbistan'dan, zengin domuz yetiştiricilerinin en üst tabaka, yol kesen haydutların kahraman, okuma yazma bilmeyen köylülerin milletvekili sayıldığı bu ülkeden kaçmayı düşünürdü. Bu halka, görgü, uygarlık, incelik öğretmenin yolu yoktu. Ona birazcık zaman tanısalar, küçük çocuklar büyüyünceye kadar bekleyebilselerdi ne çıkardı sanki! Draga onlara analık, öğretmenlik, arkadaşlık edebilirdi. Oysa yaşlılar yalnız baskıdan anlıyorlardı. Bunca kişiyi baskı altında tutabilmek için de insanın bir aslan terbiyecisi olması gerekirdi.

Laza Petroviç'in bir hizmetçiyle haber göndermesine kızmıştı ama merakı öfkesini bastırdı. **Hemen** görüşmek istediğini belirtmişti Laza. Bu ağırkanlı adam çok ender kullanırdı o kelimeyi. Sırtına bir sabahlık giydi, generali buduarda kabul edeceğini Bayan Weber'e bildirdi.

Rahat, şirin bir odaydı burası. Duvarlarda Alexander'in resimleri asılıydı hep: Alexander'in çocukluğu, delikanlılığı ve krallığı. Milan'ın da bir resmi vardı odada. Aziz Stefan nişanını taşıyan, Avusturya ala-

yının üniformasını kuşanmış bir Milan. Odadaki öbür ıvır zıvır Draga'nın yolculuklarda aldığı şeylerdi hep. Paris'teki ünlü Eyfel kulesinin minnacık bir örneği bile görülebilirdi. Bütün tahminlerin tersine, Fransız mühendislerinin bu üç yüz metre yüksekliğindeki eseri on dört yıldır yıkılmadan durabilmişti. Draga'nın en sevdiği resim, küçük Alexander'in taç giyme töreninde çekilen fotoğrafıydı.

Lepi Laza on dakika gecikti. Draga'yla arasındaki ilişki, kadının kraliçenin nedimeliğine atanmasından önce başlamış, aralıklı olarak, 1897'ye kadar sürmüştü. Bugünkü durumları çok değişikti gerçi; ama Laza hâlâ tutumunu değiştirmek istemez, özellikle de kraliçeyle başbaşa kaldıkları zaman, eski yakınlıklarını hatırlatan bir tavırla konuşurdu.

Alexander, generali çok kıskanmakla birlikte, başyaverlikten uzaklaştırmayı da düşünmezdi. Laza gibi sadık insanlar çok azdı Sırbistan'da. Kral, gene de kuşkuyla karışık bir suratsızlık, bir kabalık gösterirdi yaverine karşı. Bir gece, generalin içkiyi kaçırıp da Draga'yla hafifçe alay etmeye çalıştığı bir gece, Alexander adamı yere yıkmış, iki gözünü de morartmıştı. Bu olay uzun bir süre dillerde gezdi. Kral, bir başka gün de Laza'nın küçük bir dikkatsizliğine kızmış, süvari kırbacıyla yüzüne vurmuştu. Laza hiç ağzını açmadan göğüs gererdi bu aşağılamalara. Düşmanları çektiklerinin acısını bol bol çıkarttığını söylerlerdi. Laza'nın, gerek nüfuzunu kullanmakta, gerek rüşvet almakta çok usta olduğu Draga'nın da kulağına gitmişti. Söylentilerin doğru olduğunu biliyordu ya, başkalarının Laza'dan daha dürüst davranmayacağını da biliyordu. Kaldı ki hiç kimse Laza'nın köpekce bağlılığını ve minnetini gösteremezdi aynı koşullar altında.

«Oldu mu ya, Generalim,» diye karşıladı Laza'yı. «Hizmetçiyi gönderip hemen görüşmek istediğini belirtiyorsun, sonra da yarım saat bekletiyorsun beni.»

Draga'nın sitemlerine hiç aldırmazdı Laza. «Yarım saat değil, on dakika,» diye karşılık verdi.

Draga elini uzattı. General bu eli öpeceğine gevşekçe sıktı. Draga, sinirlendiğini göstermek için ayakta durdu; general da bir yere oturamayacaktı böylece.

«Bana söylemek istediğin neydi? Gerçekten önemli olduğunu umarım. Yapılacak bir yığın işim var; üstelik hâlâ giyinemedim.»

«Giyinmiş olmalıydın bence. Saatın ona geldiğinden haberin yok mu? Kraliçemiz işi seriyor diyecek millet.» Birden ciddileşti. «Bu sabah Michael Vassiloviç'i gördüm.»

Draga'nın sarardığı, gelişi güzel sürülmüş pudrayla allığın üstünden belli oluyordu. Dayanacak bir şey aradı; iskemlenin arkalığına tutundu. Belgradlıların çoğu gibi Laza da bilirdi Draga'yla Michael'in ilişkisini. Michael adını duymasıyla bu hale geldiğine bakılırsa, kadının yüreğindeki sevgi büsbütün küllenmemişti demek. Ne var ki general, kraliçenin durumunu görmemiş gibi davranmayı yeğledi.

Draga'nın kendini toplaması epey uzun sürdü. Sesine bir aldırmazlık havası vermeye çalışarak, «Ya, öyle mi?» diye sordu. «Belgrad'a döndüğünü bilmiyordum.»

«Bu sabah döndü. Saşa"ya yaver yaptım onu.»

Draga bütün umursamaz görünme çabalarını bir yana bıraktı: «Ne yaptın? Ne yaptım dedin? Çıldırdın mı sen?»

General, kadının daha fazla konuşmasına izin vermedi. «Saşa'yı da bu işe razı etmeni istiyorum.»

«Çılgınlık bu! Olacak şey değil!»

«Biraz beni dinler misin, lütfen. Bu herif, Milan

taraftarlarının, Saşa'ya diş bileyenlerin başta gelenlerinden. Saşa bir an önce bu adamların gönlünü etmezse başı derde girecek. Orduyu elde edemezse halka hiç güvenemez. Ya orduyu kendisine bağlamanın yolunu bulmalı ya da tahtta kalmaktan umudu kesmeli. Son saat çalıyor, Draga. Zeytin dalını onların uzatmasını bekleyecek zamanımız yok; ilk adımı kral atmalı. Yüzbaşı Vassiloviç'i vatana ihanet suçuyla tutuklayabiliriz elbet. Cenevre'de kaldı bir süre, Petro Karayorgeviç'le dostluk kurdu. Dönerken de Viyana'ya uğrayıp Miloş Nenadoviç'le buluştu. Bu kadarı onu hapse atmamıza yeter de artar bile. Peki ama bir yığın insanı hapse attırdık da ne oldu sanki? Hiç! Başımız derde girdi. İç ve dış basının baskısıyla adamları serbest bırakmak zorunda kaldık. Sağ kalanları tabii! Hayır, Draga, yeni bir yol denemeliyiz artık.»

«Bundan sonra da Albay Maşin'i ön hizmete getirmemizi önereceksin korkarım.»

«Çok iyi bir fikir. Not edeyim.»

«Sen bayağı ağız değiştirmişsin, Laza.»

«Akıllı adamım da ondan. Baktım ki tuttuğum yol bir yere çıkmıyor, bir başkasını denerim. Bugünkü parolamız 'yaklaşma' olacak artık.» Biraz daha sokuldu kraliçeye. «Sen Vassiloviç'in görevi konusunda Saşa'nın gönlünü edeceğine söz ver bakayım. Bir oldubittiyle karşılaştık dersin, elden gelen yok dersin falan.»

Kadın başını salladı. «Hayır. Sen ne istersen yap ama beni bu işe bulaştırma. Bugüne kadar Saşa'nın önünde onun adını bile anmadım ben. Bundan sonra da anacak değilim. Çok kötü bir tepki yaratır. Sen bildiğini yap, beni hiç hesaba katma.» Yatak odasına yöneldi. «Artık giyinsem iyi olacak.»

General uzanıp kadının kolunu tuttu. «Dur, daha söyleyeceklerim var. Saşa'yla senin birkaç gün orta-

ya çıkmamanızı istiyorum. Kralın gene bir gastrit krizi geçirdiğini açıklayabiliriz gerekirse.»

Draga korkuyla baktı. «Niye? Durum o kadar kötü mü?»

«Belki de sadece dedikodu. Bu milleti bilmez misin? Yapacak işleri yok. Ne doğru dürüst bir tiyatro var; ne konser, ne resim sergisi, ne toplum eğlenceleri. Bütün gün pahalılıktan, politikadan, domuz piyasasından söz ederler. Sırbistan'da da politika demek gizli darbe demektir. Üstelik havalar da birden ısındı. Güneş battığı an herkes evinden sokağa fırlıyor. Haydi, başlıyor dedikoduya! Böylece de bir takım söylentiler yayılıyor ortalığa. Bana sorarsan bir yağmur yağsa bütün bu lafları silip süpürür. Ancak yağmur yağana kadar siz konaktan hiç çıkmayın en iyisi. Burada size ilişemezler.»

«Ler... Lar... Kimdir onlar?» Sesini yükseltmişti. «Son dinî bayramda da aynı şey oldu. Törene katılmayın, kiliseye gitmeyin. **Onların** ekmeğine yağ sürmüş olursunuz. Güzel Sanatlar Akademisi'nin temel atma törenine uğramayın; **onlar** orada bulunacaktır. Altı aydır hep aynı sözleri dinliyorum. Her şeyi biliyorsun da bir tek **onların** kim olduğunu mu bilmiyorsun? Bütün işin dedikoduları dinlemekse gizli polisleri niye besliyoruz sanki?»

Bir koltuğa yığılarak başını ellerinin arasına aldı. Üç yıldır, geçmişte Draga Maşin diye bilinen kadınla kraliçenin aynı insan olmadığına inandırmaya çalışmıştı dünyayı. Kral Alexander'le resmen nikahlandığı gün doğmuş sayıyordu kendini. Eski konakta da, yeni konakta da resimleri vardı. Ama hiç birisi evlendiği günden önce çekilmiş değildi. Draga hiç genç kız olmamış, genç dul kimliği taşımamıştı resimlere bakılırsa. 1900 yılından önce tanıştığı kimselerin, bu tanışıklığı unutmasını istiyordu. İsteğine boyun eğmeyenler saray çevresinden de, görevlerinden de

uzaklaştırılıyorlardı. Draga'nın bu kaprisine karşı koyabilen tek kişi Laza Petroviç'ti. Çünkü onun kadına değil, kraliçenin ona ihtiyacı vardı.

«Siz benim dediğimi yapın,» diye söylendi sabırla. «Konaktan hiç çıkmayın. Martın altısını da unutmayın. Kaldı ki o zaman hava da soğuktu.»

Soruşturmacılar, bu üç ay önceki olayı aydınlığa çıkaramamışlardı bir türlü. Planlanmış bir ayaklanma mıydı, yoksa o anda çıkan bir kargaşalık ayaklanma biçimine mi dönmüştü? Kimse bilemiyordu ama olay şöyle gelişmişti: Birkaç dükkan tezgahtarı, çalışma saatlarının uzunluğuyla aldıkları paranın azlığını protesto etmek için Teraziya bulvarına çıkmışlar, kısa zamanda da öğrenciler tarafından desteklenmişlerdi. Dileklerini krala da duyurmak istediklerinden, saraya yürümüşlerdi. Ne var ki sarayın çevresindeki polisler dağılmalarını emretmişti gençlere. İlk kurşunu polisin mi, yoksa nümayişçilerin mi attığı hiç bir zaman anlaşılamamıştı gerçi, ama yaralı ve ölü sayısı epey yüksekti.

Draga, «Her zamanki gibi Saşa'yı suçladılar,» diye mırıldandı. «Daha doğrusu beni: Kralı yöneten kötü ruhu. Üstelik biz o gün konakta bile değildik; Smederevo'ya gitmiştik. Oysa ertesi gün Petersburg'da çıkan **Novoje Vremja** neler yazmıştı! Sözde ben, kendim emir vermişim Polis Müdürü Marşityanin'e. Ben emretmişim gençlere ateş açılmasını.»

Laza elini kadının omuzuna koydu, onu yatıştırmaya çalıştı: «Bunlara aldırma sen. Rusları bilmez misin canım?»

«Beni yıkmaya uğraşıyorlar.» Gözlerine dolan yaşları Laza'dan gizlemek için sırtını döndü. «Oysa ben neler yaptım onlar için! Ben olmasaydım Sırbistan Avusturya'nın bir eyaleti olmuştu şimdi. Bana minnet duymaları gerekir.»

Konağın bahçesindeki süs bitkileriyle caddedeki

kestane ağaçlarının ardından görülen Rus sefaretine bakıyordu. Günlerini zehir eden bütün söylentilerin bu yapıdan yayıldığını düşündü. Güneşin altında yanan sefarethanede pek az hareket vardı. Bir hizmetçi, balkon demirlerine asılmış bir seccadeyi süpürüyor, iki adam da bahçede koca bir Tebriz halısını dövüyorlardı. Kabul salonuna yayılan halıydı bu. Draga halıyı görünce o salonda gezindiği sayısız günleri andı.

«Ruslar bahar temizliğine başlamışlar galiba,» diye mırıldandı. «O sefir bozuntusu Çarikoff'u da öteki pisliklerle birlikte süpürüp atsalar bari!»

«Yok canım, o kadar da değil.»

«Aman, lanet olsun! Ben de onu dost bilirdim!»

«Eee, diplomat demek kukla demektir; bilmez misin?»

«İpleri tutan Rus Dışişleri Bakanlığı olsa hiç aldırmayacağım. Bu öylesi değil ki; Gizli Servis'in oyuncağı. Bizim de oldukça iyi casuslarımız var, ama onların adamları gerçekten korkunç. Saşa'nın bana tutulduğunu Asya Bölümü benden önce öğrenmişmiş. Biarritz'e, annesinin yanına geldiği yazı hatırlıyor musun?»

Laza sırıttı. «Unutulacak gibi mi?»

Draga sertçe tersledi adamı: «O dönemi hiç hatırlamasan daha iyi.»

Alexander'le yüzmeye gitmişlerdi. Yüzmekten yorulunca çıkıp kumsala uzandılar. Genç kral hiç beklenmedik bir soru sordu. Hayatının en güzel anısını tahmin etmesini istiyordu Draga'dan. Kadın bilemeyince delikanlı açıkladı: Wiesbaden'de, onun yatağında geçirdiği geceydi aklından çıkaramadığı. Draga, oğlanın sesindeki duygu yoğunluğundan ürkmüş, terslendiği zaman nasıl öfkelendiğini de bildiğinden duygularını incitmeden konuyu geçiştirmeye çalışmıştı.

Donuk bakışlı, miyop gözlerini kadının yüzüne diken Alexander, tutkuyla boğuklaşan bir sesle, eninde sonunda onunla evleneceğini bildirmişti.

Tahta çıkmıştı evet, ama henüz on yedi yaşındaydı. Draga delikanlının sözlerini ciddiye almaya yanaşmadı. Natali'yle Rus dostları, uzakta, bir plaj şemsiyesinin altında oturduklarından, bu konuşmayı hiç kimse duymamıştı. Gene de, ondan sonraki günlerde Rus kolonisinin göz bebeği kesildiğini farketmişti kadın. Ilk zamanlar bu duruma bir anlam veremedi. Ancak ertesi yıl, Alexander, Natali'yi Belgrad'a çağırtınca anlayabildi Rusların tutumunu.

Milan'dan ayrılınca Belgrad'a gelmesi de yasaklanan kraliçenin başkenti ziyareti ortalığı ayağa kaldırmıştı. Neşeli bir kalabalık sokakları doldurmuş, arabaların atlarının dizlerine kadar yükselen çiçek yığınlarının içinde güç ilerleyebilmişlerdi. Yaşı kırka gelmesine rağmen hâlâ güzeldi Natali. Halkın sevgisini, çektiği acıların karşılığı olarak kabul ediyordu.

Bu geçit törenine Draga da katılmış, yerini bilen bir insanın alçakgönüllülüğüyle en arkadaki arabalardan birine binmişti. Alexander'in bu anî anne düşkünlüğünün arkasında gizlenen nedeni yalnız kendisinin bildiğini sanmıştı, ama yanılıyordu. Başkaları da öğrenmişlerdi genç kralın sırrını. Biarritz'deki Villa Saşino'nun kapılarını aşındıran bütün çantasız diplomatlar, gideceği yeri bilmeyen yolculara amacını yitirmiş sürgünler, kısacası bütün o Rus kolonisi, reçelli ekmeğe üşüşen karıncalar gibi dört bir yandan kuşatıyorlardı genç kadını. Ana kraliçeye saygılarını sunar sunmaz hemen nedimenin yanına sokuluyor ve nedense ona ayıracak zamanları daha fazla oluyordu hep. Ancak inceliği hiç elden bırakmaz, gereksiz sözler söylememeye özen gösterirlerdi. Getirdikleri armağanlar da hiç bir zaman dikkati çekecek kadar değerli değildi.

Ondan sonraki yıllarda, Alexander tatilinin büyük bir kısmını Biarritz'de geçirmeye başladı. Draga'ya karşı davranışı dostça olmakla birlikte aralarındaki uzaklığı korumaya gayret ediyordu. Plajdaki sahne bir daha tekrarlanmadı. Yaveri Laza Petroviç'i hep yanında gezdiriyordu genç kral. Laza'yla nedimenin arasındaki ateşli aşkı sezmeden, büyük bir mutluluk içinde yaşıyordu Biarritz'de.

Villa Saşino, Draga için bir tımarhane haline gelmişti artık. Uzun süre bir arada yaşadıklarından, sonunda bakıcıların da delilerden ayırdedilmez duruma geldikleri bir tımarhane. Otuzuna yaklaşmış, gençliği geride bırakmıştı. Zengin bir koca bulmak umudunu da yitiriyordu. Almanların **Torschlusspanik** adını verdikleri bir duygu büyüyordu içinde. Bütün kapıların yüzüne kapandığını gören insanın korkusuydu bu. Laza'yla sevişmek için villadan kaçıp yakın lardaki bir otele gidişi, orada geçirdiği saatlar, günlerin dayanılmaz sıkıcılığını hafifleten tek eğlencesiydi.

1897 yılının yazında, Biarritz'teki son gecesinde, Alexander kadının kapısını kırıp odasına girdi. Draga'nın ırzına geçmekti niyeti. Ne var ki on beş dakikalık bir boğuşmadan sonra yenik düştü. Yenilgisi, biraz da ırza geçmenin acemisi oluşundan ileri geliyordu. Boynu bükük odadan çıkarken kadınla bir daha konuşmayacağına yemin etti. Draga için bu olay, plajdaki konuşmadan daha büyük bir önem taşımıyordu. Natali'nin yanındaki güvenli ve rahat yaşamını ağzı süt kokan bu yeni yetme oğlanın aşkı uğruna feda etmeye hiç niyeti yoktu.

Ne var ki skandal çıkmasını engelleyemedi. Alexander'in, 'birlikte geçirdiğimiz geceler'den söz eden bir aşk mektubu annesinin eline geçmişti. Natali bir cehennem meleğinin öfkesiyle Draga'nın odasına girdi, villanın her yanından duyulabilecek bir sesle genç kadını kovdu. Alexander''in nedimeye tutulmasının do-

ğuracağı politik tehlikeleri herkesten önce sezmiş, bu sevginin çiçek açmasına engel olamazsa Obrenoviç hanedanının çökeceğini içgüdüsüyle anlamıştı.

Gelgelelim Natali'nin kopardığı gürültü, umduğu başarıyı sağlamadı. Olsa olsa biraz zaman kazanılmıştı belki. Çünkü tam bir yıl sonra, yiğitçe Draga'nın kapısına dayandı Alexander. Onu Michael Vassiloviç'ten ayrılmaya razı etti. Kadına, başka hiç bir erkeğin vermediği iki şeyi, ölümsüz bir sevgiyle, zenginlik vereceğini vadetmişti.

Alexander'le ilk sevişmeleri bir karasaban olmuştu Draga için. Söylentilerin doğruluğu kanıtlanmış, genç kralın daha önce hiç bir kadınla yatmadığını anlamıştı. Bu sabırsız, beceriksiz, doymak bilmeyen genç erkekle bütün gece boğuştu. Alexander, ancak gün ışırken konağa dönmeye razı oldu.

Michael, o gün öğleden sonra yolculuktan dönecekti. Draga telaşla eşyalarını toplamaya koyuldu. Sevdiği adamın parmaklarını teninde duyduğu an kararından vazgeçeceğini, bütün bir somunu yiyebileceğini unutarak yine kırıntılarla karın doyurmaya boyun eğeceğini biliyordu.

Michael'in treni Belgrad istasyonuna girmeden birkaç saat önce, evden ayrılmıştı.

Milan, güz aylarının başında Sırbistan ordularının başkomutanlığına atanmış ve konağa yerleşmişti. Oğlunun kurduğu bu ilişkiden hoşlanmamakla birlikte bir süre ses çıkarmadı. Genç kralın güçsüz ya da homoseksüel olduğu söylentilerini duymaktan daha iyiydi böylesi.

Draga'nın Biarritz'den kovulmasıyla ortalıktan çekilen karıncalar yeniden üşüştüler genç kadının başına. Sırbistan'ın en güzel, en akıllı, en saygıdeğer kadını olduğu duygusunu veriyorlardı ona. Rusların, genç kadının gönlünü kazanmaya çalıştığını gören bütün diplomatlar da aynı yolu tuttular. Draga'nın Taç

sokağındaki evde düzenlediği toplantılara kentin en kibar insanları geliyordu artık. Kralın metresine sokulmayanlar yalnızca subaylarla eski Kral Milan'dı.

Draga'ya ilk günlerde verilen rüşvet, saygı, çiçek buketleri ve şekerleme kutularıydı. Bundan fazlasını da elde edebileceğini ilk kez Rus askerî ataşesinin karısı Bayan Taube ima etti. Alexander cömert bir erkekti gerçi; ancak kralın metresine yaraşır biçimde yaşamak da oldukça pahalıya oturuyordu doğrusu. Hizmetçiler ya Macaristan'dan ya Viyana'dan getiriliyor, bütün elbiselerinin en pahalı terzilerde dIktirilmesi gerekiyordu. Draga, Bayan Taube'nin para yardımı önerisine bir süre karşı koydu; gelgelelim ödeyemediği faturaların sayısı artınca çaresiz kabul etti.

Belki Draga'nın Ruslara ihtiyacı vardı, ama Rusların ona daha çok ihtiyaçları vardı. Alexander, Milan'ın kışkırtmasıyla, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na bağlılığını belirtmişti sık sık. İmparatorluk, Rusyanın Balkanlardaki gücünü tehdit ediyordu. Çar II. Nikola'nın hükümeti için ağır bir durumdu bu. Asya Bölümü, Milan'ın, oğlu üstünde yaptığı etkiyi zayıflatmanın yollarını arıyordu. Draga'nın yardımını elde etmek gerçekten kurnazca bir buluştu.

Draga'nın böyle birden bire sınıf değiştirmesinden bütün Lunyevitzalar yararlandı. Nicola'yla Nikodiye Harp Okulu'na yazıldılar, üç kız kardeş de rahata erdi. Draga'nın dedesi, domuz yetiştiricisi Nicola Lunyevitza bile şan ve şereften payını aldı. Sarayın tarihçileri ta on ikinci yüzyıla kadar götürdüler Lunyevitza adını. Atalarının, Sırbistan'ı işgal eden Osmanlılarla yiğitçe savaştığını öğrendi aile. Lunyevitza Dede'nin 1804 Bağımsızlık Savaşı'na katılan önemli voyvodalardan olduğu ortaya çıktı. Nicola'nın 1804'te sadece üç yaşında olması kimseyi tedirgin etmedi. Doğum tarihini on yedi yıl geriye aldılar; bitti gitti.

Yirminci yüzyılın başında Alexander yirmi üç yaşındaydı. O yaşa gelen bir kralın kendine bir veliaht peydahlaması gerekiyordu artık. Doğacak çocuğunun annesi olabilecek üç soylu kızın adı verilmişti kendisine: Rus Dışişleri Bakanı Muraviev'in seçtiği Karadağ Prensesi Xenia, Avusturya Dışişleri Bakanı Goluçowski'nin ileri sürdüğü iki Alman prensesi. Bir de gerçek bir Habsburg düşesinin sözü ediliyordu, Sırbistan bu yüksek aileye layık olduğunu kanıtlayabilirse tabii.

5 Temmuz 1903 çarşamba günü, Albay Taube'yle Rus maslahatgüzarı Paul Mansuroff, kralla bir konuşma yaptılar. Bu konuşma tam altı saat sürdü. Gün batarken karar alındı. Kral ne Prenses Xenia'yla evlenecekti, ne de öteki Alman prenseslerinden biriyle. Habsburg düşesi bile bir yana atıldı. Halktan gelme bir kadını, kızlığında Lunyevitza adını taşıyan, mühendis Maşin'in ölmesiyle ondan dul kalan Draga Maşin'i, üç yıllık metresini nikahlayacaktı Alexander.

Bu kararın halkta uyandırdığı korkunç tepki Draga'yı şaşırttı. Kendisini sevenlerin çoğunlukta, sevmeyenlerin azınlıkta olduğunu sanmıştı o güne kadar. Onun kadar basit ve zararsız bir insanın bu kadar güçlü bir nefret kazanmış olmasını aklı almıyordu.

Halkın protestosunu büyük bir öfkeyle karşıladı Alexander. Haberin ilanından sonraki günlerde yaralı bir hayvanın kanlı gözleriyle baktı dünyaya. Bu evlilikten vaz geçmesini öğütleyen politikacılar ve dostlar tutuklanmayı göze almış insanlardı. Başbakan vekili, Draga'nın kirli geçmişini kralın yüzüne söylemek gibi akıl almaz bir çılgınlık yapmıştı. Birkaç saat içinde bütün bakanlar kurulu istifa etti. Krala en yakın olan birkaç kişinin istifası onlarınkini izledi.

Draga, kapalı kapıların ardında bekliyordu fırtı-

nanın dinmesini. Korkusu yersizdi gerçi, eve saldırmaya kalkışan çıkmadı. Kadının karşılaştığı tek tatsız durum, yeni istifa eden içişleri bakanının ziyaretiydi. Bu evlilikten vaz geçmesi için yalvarmaya gelmişti eski bakan.

Draga, halkın isteğine boyun eğeceğine, kralla ilişkisini kesip Sırbistan'dan ayrılacağına söz vererek adamı gönderdi. Birkaç saat sonra sokaktan geçenler, Draga'nın sandıklarının arabaya doldurulduğunu, kadının da sırtındaki yolculuk elbisesiyle yola çıktığını gördüler. Gözü yaşlı Lunyevitza kardeşlerle hizmetçiler, kaldırımda durmuş el sallıyorlardı.

Alexander'in günlük ziyaretinden birkaç dakika önce çıkmıştı Draga. Kral, krallığının gücünü kullanarak metresinin nereye gittiğini öğrendi. Trene binmeden bir eski arkadaşına uğrayacaktı Draga. Alexander gidip sevgilisini aldı, ailesinin gözü önünde koskoca bir pırlanta yüzük taktı parmağına. Böylece, resmen nişanlanmış olduğunu ilan ediyordu.

Oğlunun evlenme kararını Karlsbad'da duydu Milan. Sırbistan kraliçesi yapmaya niyet ettiği bir Alman prensesinin ailesiyle buluşmaya gitmişti o kente. İlk aklına gelen, hemen Belgrad'a dönmek oldu. Alexander babasıyla yüz yüze gelmek istemediğinden sınırdaki birliklere kesin bir emir verdi. Milan, Sırbistan sınırından geçmekte diretirse 'kuduz bir köpek gibi' vurulacaktı.

Ülkede her an bir içsavaş çıkması beklenirken Resmi Gazete'de yayımlanan bir haber durumu birden değiştirdi. Kısacık bir haberdi suyun akışını çeviren:

«Belgrad, 13 Tmmuz 1900. Majeste Çar II. Nikola'nın emriyle, Maslahatgüzar Bay Paul Mansuroff, dün gece Kral Alexander'i ziyarete gelerek, nişanını, Majeste Çar adına tebrik etmiştir. Maslahatgüzar, kralın sayın nişanlısı Bayan Draga Maşin'e de gitmiş ve en iyi dileklerini sunmuştur.»

Sokağın karşısındaki Rus sefaretinin bahçesindeki hareket bitmemişti hâlâ. Koca Tebriz halısı yapıdan içeri taşınıyordu şimdi. İkinci katın açık pencerelerinden içeri bakan Draga, iki uşağın, büyük kristal avizeyi temizlemek için bir merdivene tırmandıklarını gördü.

«Ruslar bir şey mi hazırlıyor?» diye sordu Laza'ya. «Bir şölen falan mı var acaba?»

«Bildiğim kadarıyla hiç bir şey yok. Niye sordun?»

«Birden aklıma geldi... Bunlar yılda iki kere temizlik yaparlar; bir güzün, bir de baharda. Petersburg'dan beklenen önemli konuk ya da üst kademelerde bir değişiklik varsa iş değişir. Oysa bahar temizliğini daha bir ay önce yapmışlardı.»

«Aman Draga, düşünecek başka şey bulamadın mı!»

«Öyle deme. İnsan bu küçük belirtilerden çok şey öğrenebilir. Çar Nikola'nın düğünümüzde sağdıçlık etmeye söz verdiğini hatırlarsın sanırım. Gelmeyeceğini nereden sezmiştim, bilir misin? Kendisinin gelmeyeceğini hattâ bir grandük bile göndermeyeceğini sefarethanede hiç bir kıpırtı olmayışından anlamıştım ben. Hiç temizlik yapılmadı. Ve umduğum gibi Mansuroff'a yüklediler sağdıçlık görevini.»

«Düşkırıklığına uğramışsın besbelli.»

«Ben gene de sözümde durdum ama! Saşa'yı razı ettim, Avusturya Imparatorluğu'yla yaptığı gizli anlaşmayı geçersiz saydı. Üstelik Kral Milan'a yapılan o saçma suikasttan ötürü tutukladığımız radikalleri de bağışlattım. Hattâ adamlara yeni memuriyetler bile verdirdi Saşa! Ertesi yaz da Nikola'yla Çariçe Alexandra, Livadiya'daki köşklerine çağırdılar bizi. Önce çağırdılar, sonra da geri aldılar çağrıyı. Ne kepazelik! Çariçe de ilk çocuğumun vaftiz anası olacaktı sözde.»

«O gebelik numarasına kalkışman çok saçmaydı.» Laza içini boşaltıyordu. «Siz kadınlar politikada bu

yüzden başarı kazanamazsınız zaten. Nerede durmak gerektiğini bilemezsiniz bir türlü. Bütün milleti kandırabileceğini nasıl aklın kesti anlamıyorum.»

Draga azarlayıcı bir bakışla baktı generale. «Aldatmaca değildi işte! Her neyse, bu konuyu kapatalım artık.»

Ne var ki Laza konuyu kapamaya yanaşmıyordu. «Her iki hizmetçiden birinin casusluk ettiği bu fitne yuvasına gizlice bir bebek sokabileceğini nasıl düşündün?»

Kraliçe omuz silkti. «Ben giyinmeye gidiyorum.» Kapıya yönelmişken generalin sözleriyle durdu.

«Bir şey daha var: Kardeşlerin dün gece gene edepsizlik etmişler.»

Olduğu yerde kalmıştı Draga. «Yalan söylüyorsun. Dün gece bizimle yemek yediler, sonra da doğru eve gittiler.»

«Eve değil Sırbistan Taç'ına gittiler. Birkaç aynayı yere indirip bir yüzbaşının da kafasını yardılar şişeyle.» Kadının, bu sözleri bir taşkınlık yapmadan dinlediğini görünce bir adım daha yanaştı. «Düşmanlarının çıkarttığı asılsız dedikodulardan değil bu. Adamın kafasına on bir dikiş atılmış, hastane raporunu gördüm.»

Draga, olayı kabul ettiğini belirttircesine göğüs geçirdi.

«Peki. Ben onlarla konuşurum. Bu sabah birkaç kişiyi görmem gerekiyor. Sen onları bana getir, öbürlerini savar savmaz oğlanları görürüm. Haber gönder, önemli olduğunu da belirt. Unutma, öğleden sonra şarkı festivalinin kapanışında da bulunamayacağız. Şimdiden bildir. Konaktan çıkmayacağımıza göre ileriki günlerde birtakım program değişiklikleri yapmak gerekecek.» Minnet belirten zoraki bir gülümseme yayıldı yüzüne. «Sırf senin isteğini yerine getirmek için.»

Laza'yı gönderdikten sonra giyindi, kralın çalış-

ma odasına yöneldi. Albay Michael Naumoviç nöbetçi yaverdi o sabah. Şişman, etleri sarkık bir yaver. Kraliçe yaver odasına girince masasının kenarına tutunarak güç bela doğruldu yerinden. Yüzü sararmış, sakalı uzamıştı.

Draga, «Neyiniz var sizin?» diye sordu hayretle. «Hasta mısınız?» Sabaha kadar içmiştir, diye düşünüyordu. Belki de kumarda sabahlamıştı. Kumar oynadıysa mutlaka kaybetmiştir. Oysa kumar borçlarını kapatması için daha birkaç gün önce sekiz yüz altın vermişti Saşa herife. Draga o parayı kendi cebine indirmek istemişti, ama Alexander arkadaşının bir skandala karışmasını engellemeye kararlıydı. Krala bağlılık, aranan bir erdemdi gerçi; ama o bağlılığı sağlamak da kesenin dibine darı ekiyordu doğrusu.

Naumoviç, kanlı gözlerle bakıyordu. Pis kokulu soluğu, masal canavarınınki gibi, bir alev şeklinde çıkacaktı sanki etli dudaklarının arasından. Masanın açık duran çekmecesinden, bir içki şişesinin boynu görünüyordu.

«Hiç iyi değilim, efendim,» diye kekeledi. «Üşüttüm mü ne oldu bilemem.»

«Evinize gidin bari. Bu durumda krala bir yararınız dokunmaz nasıl olsa.»

Yere kapaklanacakmışçasına eğilen Albay bu iğneli sözü farketmemiş göründü. «Olmaz, majeste. Gidemem. Yapılacak o kadar çok iş var ki! Kral hazretlerinin günü çok dolu. Önce Avusturya-Macaristan askeri ataşesiyle görüşecek. Sonra da Bulgaristan sefirimiz Paul Marinkoviç'le. Özel olarak çağırttı adamı Sofya'dan.» Bu cümleler bütün gücünü tüketmişcesine zayıflamıştı sesi.

«Niçin izin isteyemediğinizi açıklamaz bu söylediklerniz.»

Naumoviç aşırı bir telaşla karşılık verdi. «Olmaz, Majeste, olmaz... Birazdan iyileşirim ben. Lütfen! Kra-

la da bir şey söylemeyin. Durumuma... Yani rahatsızlığıma dikkati çekmeyelim boşuna.»

Draga, «Öyleyse gidin şu sakalınızı kesin,» diye tersledi albayı. Sonra da sırtını dönüp yürüdü, kralın çalışma odasına girdi.

Naumoviç inleyerek koltuğuna yığılmış, bir yandan haç çıkarıyor, bir yandan söyleniyordu: «Ulu Tanrım, bu korkunç günü kazasız belasız atlatabilmem için bana yardım et.»

10.00

Albay Mika Naumoviç ayyaş bir kumarbaz, vefasız bir koca, kaypak bir vatanseverdi. Gelgelelim kıvırcık tüylü, sevimli bir ayı yavrusunu andıran görünüşü bütün bu kusurları gizlerdi. Küçük doladırıcılıklarına kurban olan kişiler bile, o masum bakışlı kocaman mavi gözlerle karşılaşınca kendilerinden utanırlardı. Naumoviç sülalesi hep Karayorgeviçlerden yana olmuştu geçmişte. Bu geleneğe baş kaldıran, Obrenoviçlerin tarafına geçen ilk oğuldu Albay Mika.

Düşene dost olacak adamlardan değildi o. Nicedir tahta çıkmayan Karayorgeviçlere bağlı kalmaktan ne umabilirdi? Hiç bir kaygı duymadan, önce Milan'ın, sonra da Alexander'in emrinde çalışmıştı. Belli bir cepheden ayrılıp bir yenisine katılan kişiler dönekliklerinin karşılığını kısa zamanda görürler genellikle. Naumoviç'in hizmetleri de ödüllendirildi; hızla albaylığa yükseldi genç subay. Baba oğul arasındaki son çatışmada kimin yenik düşeceğini çabucak kestirdi; pazar gezintisi yapan bir insanın rahatlığıyla, Milan'ı yüzüstü bırakıp Alexander'in kampına geçti.

Konağın yakınlarında, Macar mimarî tarzında yapılmış beyaz bir evde oturuyordu. Tepenin yamaçları-

nı süsleyen bu evler yüzyıl başında yapılmıştı. Aileden kalma bir geliri olmadıkça, onun rütbesinde bir subayın böyle bir ev tutabilmesi olanaksızdı aslında. Çok pahalı bir semtin çok lüks yapılarıydı bunlar: Altı oda, çiçek bahçeleri, ahırlar, meyvelikler ve her evin içinde akar su!

Tuhaf bir raslantı sonucu, Naumoviç'in evini yapan müteahhit, taşrada kurulacak ilkokulların ihalesini de almıştı kraldan. Evi döşeyen antikacı da, aynı anda, Kraliçe Draga'nın konaktaki özel dairesini düzenliyordu. Mika'nın mahzenindeki şaraplar sarayda içilenlerle aynı markaydı hep. Kentin büyük ithalatçı firmaları saraya yiyecek stokları taşımaya başladılar mı, arabalar Naumoviç'in kapısında bir durak yapmadan geçmezlerdi. 'Bal tutan' atasözünü geveleyen eşe dosta büyük bir açıkyüreklilikle karşılık verirdi Mika:

«Ee, canım, buğday ambarının yakınında yuva kuran serçenin açlıktan öldüğü görülmüş mü hiç?»

Alexander'in çevresindeki kişiler arasında daha fazla saygı uyandıran çoktu, ama onun kadar hoşgörülen ikinci bir kimse olamazdı. Düşmanları bile hoşgörürlerdi Mika'yı.

Sabahın sekizinde devralmıştı nöbeti. Bütün gece yirmi bir oynayan, kraldan aldığı armağanın yarısını kaybeden bir subay için çok erken bir saat sayılırdı bu. Kaybına pek aldırmıyordu. Bu günün sonlarına doğru yapacağı hizmetlerin, karşılıksız kalmayacağına söz vermişti ötekiler.

Gece çok şey değişecek, geçmişin üstüne bir süngер çekilecekti. Yeni bir çağ başlıyordu artık. Ne var ki bu düşünce bile üstündeki sıkıntıyı atmasına yetmiyordu. Ayaklarına zincir vurulmuşcasına güç hareket ediyordu bugün Mika.

Kraliçenin alışılmadık sertliği de kaygı vermişti

içine. Onun da darbecilere katıldığını öğrenmiş miydi acaba kadın?

Neyse ki gidip traş olması emredildiğine göre hiç değilse kısa bir süre yerinden uzaklaşabilirdi. Çok aklı başında, çok serinkanlı olması gereken bir günde burada beklemek, dayanılmaz bir gerginlik kaynağıydı doğrusu. Nöbetçi subaylardan birini yerine bıraktı, sarayın arabalarından biriyle evine gitti.

Eve varınca, konağa yayan döneceğini bildirip arabacıyı savdı. Her zamanki alışkanlığına uyarak, arka kapıdan girmek üzere evin arkasına dolandı. Bahçedeki direklerden birine bağlanmış duran süvari bineğini görünce adımları hızlandı. Darbeci subaylardan biri ona haber getirmişti demek.

Ne var ki gece gündüz açık duran arka kapı bugün kilitlenmişti nedense. Önce kapıyı, sonra da mutfak penceresini yumrukladı. Gelen giden olmadı. Aşçıya seslenip karşılık alamayınca kadının alış verişe gönderildiği kanısına vardı. Emireri de evde yoktu besbelli; olsa mutlaka duyardı onu. Günün sıcağı, sabahtan beri şişeden içtiği kaçamak içkilerle evi boş bulmanın etkisi bir araya gelince garip bir baş dönmesi duydu. Anahtarı almadığı için kendisine küfrederek gerisin geri ön kapıya gitti. Parmağını zile dayadı, merdivenden inen ayak sesleri duyuncaya kadar da kaldırmadı.

Karısı, saçı başı dağınık, sırtında sabahlıkla gelmişti kapıya. Gene de, her zamanki gibi soğukkanlıydı. «Ne var? Ne oluyorsun?» diye sordu.

«Arka kapıyı ne halt etmeye kilitledin?» diye böğürdü.

Kadın eşikte dimdik, hiç kıpırdamadan duruyordu. Kocasının yolunu kesmeye çalışıyordu sanki. «Niye kilitlemeyeyim? Senin geleceğini nereden bilebilirdim?»

«Hizmetçiler nerede?»

«Alışverişte.»

«Ikisi de mi?»

«Bolca yiyecek depo etmeye karar verdim.. Gösteriler filan çıkabilir belki. Bu geceden sonra neler olacağını kim bilir? Bakarsın sabaha çıkmayıveririz.»

«Ölülerin yemek yediği nerede görülmüş peki?» Kadının sözlerindeki tutarsızlığı göstermeden geçmemişti.

Hâlâ eşikte dineliyordu Anka. Sokaktan geçenler hallerine gülecekti. Erkek, kapının yüzüne kapanacağından korkan gezginci satıcılar gibi bir ayağını içeri atmış bekliyor, karısı da cennetin kapısında nöbetçi duran melekleri andırıyordu sırtındaki uzun, beyaz sabahlıkla. Ilk gençliğini geride bırakmıştı gerçi; kusursuz güzellerden de değildi. Gelgelelim elmacık kemikleri çıkık esmer tenli yüzü, burnu erkeksi keskinliğini, destanlarda adı geçen, hem sevişmesini hem kılıç sallamasını bilen eski Sırp kadınlarının havasını veriyordu ona. Diri, yuvarlak göğüslerinden başka her yeri ince uzundu. Çingeneler gibi gururla salınarak yürürdü. Vicdan azabı çektiği ender anlarda karısının bu gururuna yüklerdi Mika suçlarının çoğunu. Anka'nın, insanı erkekliğinden eden kendini beğenmiş soğukluğu olmasa, o da kumarla, başka kadınlarla avunmaya kalkışmazdı.

«Arkadaki doru kısrak kimin?»

Kocasının gözünün içine baktı kadın: «Dragutin'In.»

«Apis'in mi? Burada mı o?»

«Böyle aptalca sorular sormasan olmaz mı?»

Erkek bu aşağılayıcı sözlerden irkildiyse de karısı farkına bile varmadı. «Elbette burada. At kendi kendine gelip bağlandı sandın korkarım. Bu gece yapman gereken bir şeyi hatırlatmaya gelmiş Apis.»

Kenara çekildi kocasının eve girmesine izin verdi.

Dragutin Dimitriyeviç merdivenlerin önünde duruyordu. Gür, siyah saçları dağınık, ceketinin ilk üç düğmesi açıktı. Durumu birden anladı Naumoviç. Birkaç dakika önce gelmiş olsaydı Apis'le karısını yatakta bastıracaktı kuşkusuz. Daha önce hiç aklına gelmemişti bu olasılık; ama şimdi, bir ona, bir ötekine bakıyor, düşüncesinin gerçeğe uyduğunu kesinlikle biliyordu. Bir kadınla bir erkeği dünyadaki bütün öbür insanlardan ayıran, aşılmaz bir tutku duvarıyla çeviren, o tanımlanması olanaksız sevgi bağı sımsıkı bağlamıştı ikisini birbirine. Keşfinden dili tutulmuştu Mika'nın. Namuslu bir erkek hemen tabancasını çeker, ikisini de öldürürdü. Oysa albay, salak salak sırıtıyordu hâlâ.

Mika'ya, «Planın kesin olarak bu gece uygulanacağını söylemeye geldim,» diye mırıldandı. «Sana güvendiğimizi de hatırlatmak isterim.»

«Unutacak değildim.»

«Unutursan halin duman zaten. Biz kazanacağız; kelleni kurtarmak istiyorsan sen de bizden yana olmalısın. Darbeden sonra epey temizlik yapılacak. Senin gibilerini, ağız açmalarına fırsat vermeden yolcu edeceğiz.»

Naumoviç'in yüzü kızardı. «Elimden geleni yapacağım, dedim. Birden tehdide, şantaja başlaman gereksiz.»

«Neydi yapacağın söyle bakalım!»

Taş döşeli geniş antrede duruyorlardı. Naumoviç dizlerinde bir kesiklik duydu, aç karnına konyak içmek pek akıllıca bir iş olmamıştı besbelli. En alt basamağa çöktü yıkılırcasına.

«Hay Allah, kaç kere tekrarlayacağız? Allahın cezası kapıyı açmak benim görevim. Tam birde bekleyeceğim sizi. Adamlarınıza dikkat edin. Konuşmasınlar, gürültü etmesinler. Ben pencereden yolunuzu gözleyeceğim. Aklıma gelmişken sorayım: Yüzbaşı Pu-

nayotoviç'le kim ilgilenecek? Çocuğa zarar gelmeyeceğine söz vermiştin.»

«Beklenmedik bir şey olmazsa dedim.»

Naumoviç irkildi. «Söz vermiştin.»

«Elbette verdim. Kıyımı ben de istemem. Panayotoviç iyi çocuk. Onun gibi subaylar çok gerekli bizim için. Konağın mahzeninden birkaç şişe şarap al, içine afyon kat. Şarapları Teğmen Zivkoviç'e ver. Panayotoviç sızdıktan sonra güney kapısının anahtarını alsın cebinden. O uyanıncaya kadar biz işimizi bitirmiş oluruz.»

« Ya da ölmüş oluruz.»

Apis omuz silkti. «Evet, o da mümkün.»

«Michael Vassiloviç geldi mi?»

«Bu sabah geldi.»

«Konuştun mu onunla? Prens Petro razı olmuş mu?»

«Olmasaydı darbeyi ertelerdik zaten.»

Naumoviç, «Kral Petro,» diye mırıldandı. Limon yalamışcasına suratını ekşiterek yineledi. «Kral Petro ha? İşe bak yahu! Elli dokuz yaşında herif.»

Sonunda Dimitriyeviç'e seslenmeyi becerebildi: «Ne var, ne oluyor, Apis?»

«Değişen bir şey yok.» Albayın aklından geçenleri yüzünden okuduğunu belli ediyordu Apis'in sesi. Tabancanın çekilmeyeceğini anlayınca yüzünün kasları gevşedi, derin bir soluk aldı. Kendi tabancası yukarıda, soyunurken attığı yerdeydi mutlaka. Oysa silahsız gezmek sağ elinin kesilmesi gibi bir şeydi onun için. Yirminci yüzyılda bile, bir önceki yüzyılın Sırp erkeklerini örnek alıyordu Apis: Yiğit, acımasız ve dürüst bir adamdı.

Sırbistan egemenliğini elde ettikten sonra kahramanlık duygularını bir yana bırakıp günlerini gün etmeye başlamışlardı Sırpların çoğu. Sırpların çoğu, evet; ama Dragutin Dimitriyeviç asla. O, haydutlukla

ermişliği kişiliğinde birleştirmişti. Dost, düşman ayırdetmeden, önüne geleni kırıp geçirebilirdi aklına koyduğu ülküyü gerçekleştirebilmek için. Bütün güney Slavlarını bir bayrak altında toplamaktı onun ülküsü. Karadenizden Tizsa nehrine kadar uzanacak olan bu imparatorluğun adı Yugoslavya olacaktı. Yirmi yedi yaşındaydı henüz. Gene de, kusurları yok denecek kadar sayılı olduğundan, babası yaşındaki subayların bile saygısını kazanmıştı. Harp Okulu'nu bitiren öğrenciler arasında onun kadar başarılısı az görülmüştü. Politik yöntemlere hiç güvenmez, hedefini bulan bir tek kurşunun bir yığın boş laftan daha etkili olacağını savunurdu. Skupshtina'ya da kuşkulu gözlerle bakıyor, parlamenter düzenin, yerini bir askeri diktatörlüğe bırakacağı günleri iple çekiyordu. Tek akla yakın devlet biçimi diktatörlüktü onun kanısınca. Genç subaylar tapınırcasına severlerdi onu. Yaşlılardan birkaçının kendisine düşman olduğunu bilir, ama hiç aldırmazdı. Gençliğin, sağlığın doruğundaydı o; dokunulmazlığı vardı şu anda, ölümsüzdü. Oysa kırkını aşan herkes gücünü yitirmiş, ölümün yolunu tutmuştu onun kanısınca. Sağ kalmayı becerebilirse zamanla her istediğini elde edebileceğine inanıyordu Apis.

Kırkını aşmış olanlardan biri de Mika Naumoviç'ti. Gereksiz yaratıklardan biri, bir insanlık artığı. Sırası gelirse kullanılabilecek, ama asla güvenilmeyecek bir işçi arı.

«Bir süre işimizi görür,» dedi Apis.

«O arada daha iyisini bulursunuz. Sonra da Petro'nun kafası gider.»

Apis uzun uzun süzdü albayı. «Olabilir elbet. Bana bak, Mika, sen bizim tuttuğumuz yolu beğenmiyorsun gibime geliyor. Yalnız unutma ki artık dönüş yok. Istesen de aramızdan ayrılamazsın artık. Bunu hiç aklından çıkarma.»

Anka Naumoviç gergin bir sessizlik içinde dinli-

yor, başını bir o yana, bir öbür yana çevirerek iki adamı da gözlüyordu. Birden, ikisinin arasına girdi.

«Bütün bunları kapının önünde konuşmak saçma değil mi? Gelin, içeri girelim.»

Uzanıp kocasının elinden çekti. «Taş basamakta oturmaktan kıçın donacak. Köylü gibi merdivenlere oturacak olduktan sonra kanepeyi niye yaptırttık sanki?»

Naumoviç karısının aklından geçenleri anlamıştı. Kocasını oturma odasına alırsa, yukarı koşup dağınık yatak odasını toplayacak, suçunun belirtilerini ortadan kaldıracaktı. Apis'le karısının arasındaki ilişkiyi düşününce içini öfke bürüdü. Ne var ki hiç karşı koymadan ayağa kalktı; odanın kapısını, kendisini boynuzlatan adamın geçmesi için açık tutarak bekledi. Kapının kapanmasıyla Anka'nın tahta topuklu terliklerinin merdivenlerde tıkırdamaya başlaması bir oldu.

«Her şey düşünüldü,» diyordu Apis. «Albay Maşin, tam gece yarısı, Palilula Kışlası'na gidecek, alayın komutasını üstüne alacak. Birinci taburu saraya götürüp yapıyı üç yandan kuşatacak. Aynı anda, Albay Misiç de Altıncı Piyade Alayı'nda bir taburu Rus sefarethanesiyle eski konağın arasındaki sokakta mevzilendirecek. Birkaç subaydan başka hiç bir asker bu gece harekatının gerçek nedenini bilmeyecek. Gerekirse, kralın, Draga'yı ülkeden sürmeye karar verdiğini, herhangi bir gösteri yapılmasını önlemek için askeri hazırol durumda tuttuğunu bildiririz onlara. Darbeyi hazırlayan subaylar birbirinden çok ayrı yerlerde bekleyecek. Ben Subay Kulübü'nde olacağım, bir başka gurup Sırbistan Taç'ında, bir başkası da Kolaratz lokantasında. Teğmen Zivkoviç bahçe kapılarını, sen de kral dairesinin kapısını açacağına göre kan dökmek gerekmeyecektir. Kralla kraliçenin işi görüldükten sonra bize karşı koymaya kalkışacak kimse çıkmaz sanırım.

Naumoviç, Anka'nın yeni kanepesine yığıldı. Avuçları öyle terlemişti ki elini değdirdiği yerde koyu renk lekeler kalıyordu ipek döşemenin üstünde.

«Kralla kraliçe...» diye mırıldandı. «Başka kimler var sırada?»

«Orası seni ilgilendirmez,» dedi Apis. «Yalnız şunu bilmeni isterim: Bize katılmaya karar vermeseydin senin adın da aynı listeye girecekti. Onun için son anda ihanete kalkışma. Hiç aklına, hayaline gelmeyecek kimseler var bu işin içinde. Bir aksaklık olursa hemen temizlerler seni. Kral, Maşin'i, Zivkoviç'i ya da beni tutuklatsa bile planımız uygulanacaktır.»

«Sizden yanayım ben. Kaç kere söyleyeyim?» Naumoviç inildercesine konuşuyordu artık. «Evet, doğru, eskiden Saşa'yı severdim gerçekten; ama şimdi iş değişti.»

«Niye? Sana az iyilik etmedi adamcağız.»

Apis'in soğuk, hesaplı konuşması albayı kızdırmıştı. «Etmişse ne olmuş yani? Karşılığını almadı mı sanki? Ben az şey mi yaptım onun için? Gece gündüz didindim; sağlığımı, sinirlerimi perişan ettim. Ya kadın? Bu sabah benimle konuşmasını duyacaktın. Neymiş, traş olmamışız! Orospuluk ettiği günlerde traşsız müşteriyi mi çevirirmiş acaba?»

Anka girince sustu. Karısının merdivenlerden indiğini, portmantoya gidip birşey astığını duymuştu.

Apis de acelesi olduğunu hatırlamıştı birden: «Artık gitmem gerek. Allah kahretsin, Mika, biraz kendini toplamaya çalış. Draga haksız değilmiş hani! Aynada suratını görsen korkarsın. Kral yaverine benzer yanın kalmamış. Sırbistan kralı gibi kıytırık bir kralın yaveri bile olsan! Yarından sonra top sakal uzat istersen. Ama bugün, bugün her zamanki şıklığını korumanı rica edeceğim, sevgili Mika. Kuşku doğurmak istemeyiz, değil mi?»

Antreye çıktılar. Apis'in kılıcı,beylik tabancasını taşıdığı deri kılıf portmantoda asılı duruyordu. Naumoviç silahların oraya son beş dakika içinde konduğuna yemin edebilirdi.

Apis kılıcını kuşanırken sordu: «Nikola Paşiç de sizinle birlikte mi?»

Keyifsiz bir kahkaha attı genç yüzbaşı. «Ruhu bizimle birlikte. Gövdesiyse Abbazia'da, Adriyatik'in ılık sularında yüzüyor. Tasarımızı onayladığını belirtti. Sözle tabii; yazılı bir şey verecek kadar enayi değil. Her şey yolunda giderse öbür gün dönecek ve payına düşene el koymaya kalkışacak. Ne var ki düş kırıklığına uğrayacak korkarım. Yeni Bakanlar Kurulunda bir koltuk koparacağını umuyor. O dönünceye kadar hükümet kurulmuş olacak oysa. Burada kalıp kelleyi koltuğa alan adamlardan seçilecek bakanlar.»

«Gizli polisin krala verdiği bir rapora göre, Radikaller, Stoyan Protiç'i başbakan yapmak istiyorlarmış,» dedi Naumoviç. «Prens Petro ne der buna? Stoyan cumhuriyet kurulmasını ister bilirsin.»

«O, kesesini rahatça doldurmasına izin verecek bir devlet biçimini ister yalnızca. Politikacı değil mi, hepsi aynı matah! Topunu birden kurşuna dizmeli! Birini sağ bırakmamalı. Hangi partiden olursa olsun. Neyse... Korkma sen, Stoyan Patriç'i başbakan yapan yok. Radikalleri hoşnut etmek için bir bakanlık verilecektir olsa olsa. Öteki bakanlar liberallerden seçilecek hep. Yovan Avakumoviç de başkanlığa getirilecek.»

«Niye Avakumoviç?»

«Neden olmasın? Birini bulmak gerek nasılsa. Devlet işlerinde tecrübesi var onun. Üstelik karısı da konaktan gelen bütün davetleri geri çevirdi yiğitçe. Ben o orospunun önünde eğilmem demiş.»

«Yeter mi bu kadarı?»

«Az sayılmaz hiç değilse. Aklı başında bir kadın

kocasına çok yararlı olabilir.» Alayla baktı Anka'ya. «Bundan ders alacağını umarım. Sen öteden beri Draga'nın elini öpebilmek için yırtınıyordun. Senin yüzünden kocan başbakanlığı kaçırdı bak.»

«O eli öpmek zorundaydım ben.» Bakışlarını gören, kocasını değil, bir gübre yığınını gözlediğini sanırdı. «Kocamın kumar borçlarını ödeyen eli öpmek zorundaydım.»

Naumoviç arka kapıdan çıkardı Apis'i. Evin önünde gizli polisin dolaşabileceğini hiç unutmazdı. Son aylarda büyük bir korku bulutu sarmıştı konağı. Kraldan, mutfaktaki aşçı yamaklarına kadar herkes birbirinden kuşkulanıyordu. Krala bağlı olsa da, olmasada hiç kimseye güvenilmiyordu. Saraydaki casusların sayısı boyuna artıyordu. Rus, Avusturyalı, hattâ Fransız ve Ingiliz casusları bile girmişti konağa. Kimi aşçı, kimi uşak, kimi hizmetçi olarak çalışıyorlardı sözde. Erkekler dostlarını, kadınlar kocalarını ele veriyorlardı. Naumoviç, sapkaları yana yatık, mahmuzlarını şakırdatarak dolaşan genç subayları gördükçe düşünceye dalıyordu. Teraziya caddesinde gezinen bu gençler Tanrının buyruğunu yerine getirmekle görevlendirilmiş meleklerdi aslında. Bu yeni Sodom'u, bu fitne fücür ve günah yuvasını yerle bir edeceklerdi onlar. Gizli örgüte katılması için yarım ağızla yapılan teklifi çabucak kabul edişi korkusundandı. Karısı da etkilemişti onu gerçi. O güne kadar politikayla hiç ilgisi olmayan Anka, birden koyu bir Petro taraftarı, bir bir Rus dostu kesilmişti.

Yıllardır evli oldukları halde, hâlâ bir yabancıydı bu kadın onun için. Boş zaman bulabilse tanımaktan yarar umabileceği bir yabancı. Korkulan, saygı duyulan, hattâ belki de sevilen bu yabancı da onun kanısını paylaşıyordu: Batan-Obrenoviç gemisini terk etmenin zamanı gelmişti. Naumoviç kendisini bir hain olarak değil, olayların akışına karşı duramayan bir

insan olarak görüyordu. Ama şimdi, karısını Apis'le yakaladıktan sonra görüşü değişmişti. O, para uğruna satmıştı benliğini, Anka da tutkusunun uğruna. Ermişliği, ileri görüşlülüğü falan yoktu hiç; kocasını aldatan bir kadındı sadece. Aşığının amacına ulaşabilmesi için, boynuzladığı kocayı araç olarak kullanıyordu.

Apis dört nala uzaklaştıktan sonra karısına döndü. «Apis'le aranızdaki bu iş ne zaman başladı?»

«Apis'le aramızdaki hangi iş?»

«Daha önce de gelmiş miydi buraya?»

«Elbette. Önceki akşam gelmedi mi? Kapıyı sen açtın hattâ. O kadar çok mu içmiştin gene? Hatırlamıyor musun?»

«Ben yokken gelmiş miydi diyorum?»

Kadın sırtını dönüp merdivenlerden yukarı çıkmaya başlamıştı.

«Üstün başın berbat,» diye seslendi kocasına. «Yıkansan iyi olur. Çocuğa söylemiştim; ateşi yakacaktı. Su ısınmıştır sanırım.»

«Sana bir soru sordum!»

Merdivenin yarısına gelmişti kadın. Arkasına bakmadan söylendi: «Canın cehenneme!»

Bir an sonra da gözden yok oldu. Yere döşenen Acem halısı ayak seslerini bile boğmuştu. Naumoviç içini çekerek banyoya yöneldi. Gecenin hovardalığıyla biriken teri ve tozu yıkayıp sakalını kesmesi gerekiyordu.

11.00

Kraliçenin nedimesi Milica Petronoviç okuduğu Almanca romana iyice dalmıştı. Kapı birden açılıp da Yüzbaşı Nikodiye Lunyevitza içeri dalınca irkildi.

Selama sabaha gerek duymadan söze başlamıştı yüzbaşı: «Gene ne istiyor bizden? Dün akşam yanındaydık; ayrılırken de dostça ayrıldık.»

Kız kalkıp küçük bir reverans yaptı. Nikodiye'nin veliahtlığı mecliste onaylanmamıştı gerçi, ama kraliçe saraydaki herkesin, bir perense gösterilen saygıyı göstermesini istiyordu kardeşine.

«Ben pek bilmiyorum, efendim,» diye karşılık verdi. «Yalnız sizi çağırttığında biraz sinirli görünüyordu majeste. İyi düşünürseniz dün gece ne tür bir haylazlık yaptığınızı hatırlarsınız belki.»

Aynı yaşta olan bu iki gencin arasında rahat bir dostluk kurulmuştu. Üstelik Milica'nın güzellikten yoksun yüzüyle iğneli dili, Nikodiye'nin daha göz alıcı kızlara gösterdiği aşırı ilgiden de koruyordu onu.

«Sırbistan Taç'ındaki, aynayı kıran, yüzbaşının kafasını yaran ben değilim. Ağebeyim. Ama Draga beni suçlu bilsin daha iyi. Beni bağışlar, onu bağışlamaz.»

«Kraliçenin gözdesi olduğunuz için ne mutlu size!» Hafif bir alay vardı sesinde.

Nikodiye'nin alnı kırışmıştı. «Öyle mi dersin?»

Pencerenin önünden geçen kara bir kuşun, belki de bir karganın gölgesi, yüzbaşının güzel yüzüne vurdu bir an. Bu görüntü, bilinmez bir nedenle, Milica'nın hafızasına kazınıp kaldı.

«En iyisi girip sorun ne istediğini. Beklemesini sevmez bilirsiniz. Salonda bulacaksınız.»

Salona varmak için, duvarları elde dokunmuş kilimlerle, Obrenoviç sülalesinin resimleriyle süslenmiş Sırp odasından geçmek gerekiyordu. Draga'nın dedesi, tahıl tüccarı Lunyevitza da, iki ölü prensin arasındaki yerinden, yaldızlı çerçevenin içinden, uykulu öküz bakışlarıyla süzüyordu odayı.

Bu saatlarda her zaman görülen kadın kalabalığı yayılmıştı gene odaya. Nakışlı köy örtüleriyle kaplı alçak sedirlerin üstüne oturmuş, kraliçenin kendi-

lerini kabul etmesini bekliyorlardı. Yüzbaşıyı tanıyınca hepsi birden ayağa fırladı. Herkes kendi bildiği gibi selamladı onu: Paris modası elbiseler giyen tombul bir kadın reverans yaptı, kimileri yerlere kadar eğildiler; başını kat kat örtülerin altına gizleyen bir yaşlı kadın da elini öptü. Başka zaman olsa, gösterilen saygı hoşuna gider, gururunu okşardı. Kuru fasulya ve mısır unuyla karın doyurduğu, okula yalın ayak gidip geldiği günleri unutmamıştı henüz Nikodiye. Bütün sınıf alay ederdi onunla; ayyaşın oğlu, miskin Nikodiye'nin babasına benzeyeceğini söylerlerdi. Daha sonraki yıllarda, ayaklarına ayakkabı giyebildiği, her gün sıcak yemekler yiyebildiği yıllarda da sürmüştü alaylar. Bu birden beliriveren bolluğun ablanın orospuluğuyla kazanıldığını herkes biliyordu çünkü. O lekeyi orduda da unutturamamıştı delikanlı. Ablası artık sıradan bir orospu olmayıp da kralın orospusu olduğundan, hızla yükselen rütbesi kışlalarda gönül rahatlığıyla yaşamasına olanak sağlayamamıştı bir türlü. Eskiden sınıf arkadaşlarının bakışlarında gördüğü küçümseme şimdi subay arkadaşlarının gözlerinden okunuyordu. Bir sahtekâr görmüşçesine süzüyorlardı onu. Draga kraliçelik tahtına oturmasaydı Nikodiye ordudan ayırlmaya kararlıydı. Ancak kraliçenin kanadının altına sığındıktan sonra kurtulabilecekti akranlarının alaylarından. Ömründe ilk kez rahata ereceğini sanmıştı.

Aşırı iyimserlik gösterdiğini kısa zamanda anladı. İğneli sözler, alaycı bakışlar, küçük hareketler hiç azalmadı. Nicola'yla ikisi yeniden Şabast'daki ilkokula yazılmışlardı sanki. Bir tek fark vardı arada: Lunyevitzalar da silahlanmışlardı şimdi; öç almakta hiç güçlük çekmiyorlardı. Herhangi bir subayı hapse tıktırmak, rütbesini söktürmek hattâ ordudan attırmak ellerindeydi. Subay Kulübü'ne ya da bir başka eğlence yerine girdiklerinde herkesin ayağa kalkmasını, çinge-

ne orkestrasının ulusal marşı çalmasını, generallerin bile kendilerine selama durmasını emredebiliyorlardı canları çektiğinde.

Nikodiye, tombul kadını başıyla selamladı, başörtülü kocakarıyı yolundan itti. Elinin üstüne değen soğuk, nemli dudaklardan iğrenmişti. Kraliçenin huzuruna çağrıldığında hep sinirleri bozulurdu zaten; prensler gibi davranacak hali yoktu.

Ablasını pencerenin önünde dikilmiş buldu. Kapının gıcırtısı —eski konaktaki bütün kapıları pençesine alan bu amansız hastalık— Draga'nın bakışlarını o yöne çekti. Kardeşini görünce alnındaki kırışıklar büsbütün derinleşti.

«Nedir bu haliniz?» diye bağırdı tiz bir sesle. «Başınızı derde sokmaktan kaçının demedim mi ben size? Bir, iki hafta rahat duramaz mısınız? Meclis şu Allahın cezası yasayı onaylayıncaya kadar bekleseniz olmuyor mu?»

'Allahın cezası yasanın' hangi yasa olduğunu hemen anlamıştı Nikodiye. Onu Sırbistan tahtının varisi ilan edecek yasaydı bu. Kısırlığı kensinlikle anlaşıldıktan sonra Draga bu işle uğraşır olmuştu boyuna. Şimdi, tam yüzüp yüzüp kuyruğuna geldikleri bir sırada, bu sersem oğlan bile isteye zorluk çıkarıyordu sanki.

Gözlerini kocaman kocaman açmış, masum bakışlarla bakıyordu Nikodiye. Ablasının bu bakışlara dayanamayacağını bilirdi.

«Gene ne yapmışım?» diye sordu.

«Dün gece buradan ayrılır ayrılmaz doğru eve gideceğinize söz vermiştiniz, değil mi?»

«Haa, ona mı kızdın? Anlamalıydım zaten. Bak, bu sana bir ders olsun. Bundan böyle tutamayacağımı bildiğin sözlerle bağlamaya çalışma beni.»

«Terbiyesizlik etme bakayım.»

«Gözünü seveyim, Draga, Paris'i bırakıp buraların

gelmeye razı olduğum yetmiyor mu? Sırf senin hatırın için geldim biliyorsun; nefret ediyorum ben bu memleketten. Belgrad'dan da nefret ediyorum, Şabats' dan da, bütün ülkeden de nefret ediyorum. Bir ömür boyu buraya tıkılıp kalamam ben. Hele gençken hiç tıkılamam. Bırak da Paris'e döneyim, n'olur. Yalnız orada rahat ediyorum. Özgürüm orada; kimsenin bana aldırdığı yok. Bırak gençliğimin tadını çıkarayım. Otuz yıl sonra ne olacağım umurumda değil.»

Draga gözlerini dikmiş, çaresizlik içinde bakıyordu kardeşine. Onu kral yapabilmek için ne kadar uğraşmıştı. Oysa bu küçük budala, başka hiç bir Sırp çocuğunun eline geçmeyen bu eşsiz fırsatı tepiyordu. Sevimli bir şıllığa tutulmuştu mutlaka Paris'te; bir an önce ona kavuşmak istiyordu.

Kendi çocuğu olmadığından, bu suratı çilli, kızıl saçlı oğlana büyük bir sevgiyle bağlanmıştı. Nikodiye'nin doğduğu gün başlamıştı bu sevgi. Anasıyla babası iflah olmaz ayyaşlardı. Çocuğun dünyaya gelmesinden kendisi sorumluymuş gibi bütün bakımını üstüne almıştı. Genç kızken de, bir abla gibi değil, bir annenin kaygısı ve tutkusuyla bağlanmıştı çocuğa. Paranın en kıt olduğu yıllarda bile yoksulluk çekmemesi için elinden geleni yapmıştı. Yedi kardeşin üçüncüsüydü Draga. Kendinden küçüklere, bütçesinin elverdiği, bazan da elvermediği ölçüde yardım etmişti hep. Ama Nikodiye'ye bütün sevgisini vermişti. Zaman zaman düşünürdü, kendisi çocuk sahibi olabilseydi kardeşlerine duyduğu sevgi zayıflar mıydı acaba? Kesinlikle bildiği bir tek şey vardı: Doğurduğu çocuk da olsa hiç kimseye Nikodiye'ye beslediği tutkulu sevgiden daha güçlü bir bağla bağlanamazdı.

«Dünyayı zindan ediyorsun bana,» dedi. «Sırbistan kraliçesi oldum da rahat yüzü mü gördüm sanıyorsun? Uykusuz geçirdiğim gecelerin, gördüğüm hakaretlerin sayısını ben bilirim ancak. Seni veliaht

ilan ettirebilseydim hepsinin acısını çıkarmış olacaktım. Güzel bir kız da buluruz sana. Geçenlerde bekar prenseslerin resimlerine bakıyordum. Birkaçı bayağı güzel.»

«Boşuna uğraşma. Onlar bana gelmez.»

«Niye canım? Prenseslerin kusuru ne sanki? Görgülü, bilgili olmaları mı? Senin Paris'teki kaltağının nesi var nesi yoksa aynısı onlarda da var. Üstelik bunlardan belsoğukluğu kapmazsın hiç değilse.»

Kraliçenin bu öfkeli çıkışını kahkahalarla karşıladı genç adam. Beline sımsıkı oturan beyazlı grili elbisesi, gıdısının altına kadar yükseltilen göğüsleri, odanın içinde pıtır pıtır dolaşışıyla, tüyleri kabarmış bir güvercini andırıyordu ablası.

Sımsıkı sarıldı kadına; biraz sevgisini belirtmek istediğinden, biraz da kollarını kıpırdatmasına engel olmak için. Draga tokadı indirdi mi adamın gözünde şimşek çakardı. Tokadı ne zaman indireceği de belli olmazdı.

Kollarını gevşetmeden sordu: «Niçin beni kral yapmakta diretiyorsun böyle?»

«Seni elimden kaçırmak istemiyorum da ondan. Belki de ülkenin o Karayorgeviç piçlerinin eline geçmesini istemiyorum.»

«Saşa pek mi mutlu sanki?»

«Cenevre'de muhasebecilik etseydi bu kadar da mutlu olamazdı.»

«Muhasebecilik edecek göz yok onda. Petro moruğu gibi aptal değil o. Bahse girerim ki İsviçre bankalarında en az bir milyon frankı vardır şu anda. Belki de iki milyon. Senin paran da ayrı.» Şakacı bir pırıltı belirdi gözlerinde. «Bak ne geldi aklıma! Diyorum ki elimize geçirebildiğimiz bütün parayı alalım, hazinede bir tek dinar bırakmayalım... Sonra çekip gidelim buradan.»

«Çok saçma bir şaka.»

«Şaka etmiyorum ki. Ciddi konuşuyorum ben. Hazineyi daha önce de soymuştun nasılsa.» Ablası uzaklaşmaya çalışıyordu, ama Nikodiye kollarını bırakmadı. «Zaten kimseler istemiyor bizi. Kaybedecek neyimiz var? Başka türlü söyleyeyim istersen. Bundan böyle biz zengin oluruz onlar züğürt! Beğenmedin mi?»

Eğilmiş, ablasının burnunun ucunu öpüyordu. Draga elinde olmadan güldü.

«Çıldırmışsın sen,» diye söylendi. «Kaldı ki hazineyi soymakla zengin olabileceğimizi de sanmam. Hazinede yüz bin dinar kaldıysa gene iyi. Bence seksen binden fazla değildir.»

«İyi canım. Ne varsa onu alırız. Eğridir diye hıyar beğenmezlik edecek değiliz ya!»

«Bana bak, Saşa'nın yanında böyle bir şey söyleyeyim deme sakın. Belki benim kocamdır, ama hâlâ bu ülkenin kralıdır unutma.»

«Saşa'yla ne işimiz var bizim. Onsuz daha rahat ederiz. O da bizden kurtulursa daha rahat eder. Hadi gidelim. Yalnız biz. Sen, ben, bir de bizimkiler. Çabuk kaçalım hem de! Biz kaçmazsak onlar bizi kovalayacaklar korkarım. Her gün yeni yeni dedikodular duyuyorum sokaklarda. Sen de duymuşsundur, değil mi?»

«Evet, bir yığın dedikodu duyuluyor. Belki dedikodudan da fazla bir şey. Saşa çok yumuşak davrandı bu millete. Sonunda aklı başına geldi neyse. Meclisten geçmesini beklediğimiz birkaç yasa var. O iş bitsin, ondan sonra iyice sıkıştıracağız halkı.»

«Yasaların meclisten geçeceği kesin mi ki? Daha önce geri çevrilen birçok yasa olmadı mı?»

«**Bu** yasalar **bu** meclisten geçecektir.»

«Niye? Seçimlerde hile yaptığınız için mi bu kadar kesin konuşuyorsun? Hiç belli olmaz, Draga. Sırpları bilmezmiş gibi davranma. Kendi adamların bile birden sırt çevirebilirler sana. Hiç ummadığın biçimde oy veriverirler. Zaten bu yalana, bu demokrasi oyunu-

na ne gerek var anlamıyorum. Bütün partileri kapatırsın, biter gider. Senatoyu da parlamentoyu da dağıtır, devlet benim dersin, tamam. **L'etat, c'est moi!** On dördüncü Louis'nin yaptığını Saşa niye yapmasın sanki? Zaten diktatöre çıktı adı. Hiç değilse diktatör olsun bitsin.»

«Hayır. Bu ülkede olmaz o iş. Bu ülkede, her köy muhtarı Balkanların Gladstone'u sanır kendini. Yok, meclis şart bize! Göstermelik bir meclis ama halkı hoşnut ediyor. Harman zamanı da yaklaşıyor zaten. Bir iki hafta sonra iki meclisin üyeleri de çiftlerinin, çubuklarının başına dönmek zorunda kalacaklar. Dönmezlerse gelecek kış ailelerinin açlık çekeceğini bilirler çünkü. Giderken yasaların yürürlükte olduğunu bilirlerse bizi rahat bırakırlar bir süre.»

«Ya kentlerdeki halk?»

«Onlar sayılmaz. Belgrad'dan başka hiç bir kent önemli değil. Kaldı ki bütün elebaşıların, kışkırtıcıların adları var elimizde. Onlara ne yapacağımızı biliriz. Gerekirse vatan hainliğiyle suçlarız herifleri. Bak o zaman gıkları çıkar mı! Devekuşu gibi kafamızı kuma gömdük sanma sen. Neler döndüğünün farkındayız. Farkındayız ve ne yapacağımızı da çok iyi biliyoruz.»

Yüzbaşı sabrı tükenmişcesine baktı ablasına: «Ben seninle başa çıkamam. Ama yanılmıyorsam kraliçelik bayağı hoşuna gitmeye başlamış.»

Kapı vuruldu. Draga, kraliçelere hiç yakışmayan bir telaşla döndü. Nedense en küçük seslerden bile irkiliyordu son zamanlarda.

Gelenin Nicola olduğunu görünce yüzünün çizgileri yumuşadı. Kardeşlerini azarlamak için çağırdığını bile unutacaktı neredeyse.

Bütün Lunyevitzalar içinde ablasına en çok benzeyen Nicola'ydı. Ablasınınkileri andıran yeşil gözleri, incecik bir bıyığı, esmer bir teni vardı.

Girer girmez başlamıştı: «Nikodiye aynayı kendi-

sinin kırdığını söylediyse sakın inanma. Ben kırdım! O hep böyle fedakârlık etmeye kalkar zaten.»

Nikodiye kardeşinin patavatsızlığından sıkılmış, başını sallayarak söyleniyordu: «Aynanın hiç sözü edilmedi daha. Bakarsın belki de aynadan haberi bile yoktur.»

Draga ona döndü. «Var efendim; aynadan haberim var! İkinizden de bıktım artık. Sen büyüksün, Nicola; bari sen biraz yola getir kardeşini. Bu iş böyle sürüp gidemez.»

Nicola, zarif Lui stili kanepenin üstüne çökmüş, ayaklarını da leylak rengi döşemeye uzatmıştı. «Ben de ne zamandır aynı şeyi söylüyorum sana,» dedi. «Ama bir türlü dinletemedim. Ne var ki artık kararım kesin. Ben bu işde yokum.»

Draga, «Ayaklarını kanapeden indir,» diye azarladı. «Ta Fransa'dan getirttik o brokar kumaşı.» Ev kadınlığını gösterdiği, küçük bir zafer de kazandığı için —Nicola ayaklarını hemen indirmişti çünkü— yeniden kraliçe tavrını takındı: «Ben bu işde yokum ne demek?»

«Söyledim işte. Benim işim bitti. İstifamı verdim bile.»

«Ne zaman?»

«Bir ay önce. General Petroviç beni görmek için Brüksel'e geldiğinde yazılı olarak verdim istifamı. Konuyu seninle ve Saşa'yla konuşacağını söyledi. Dün sordum; istifan henüz kabul edilmedi, dedi. Sizin keyifli bir anınızı kolluyormuş.»

Draga öfkeyle bakıyordu. «Yaa, öyle mi dedi?» Zilin kordonuna uzanıp hırsla asıldı. Gelen uşağa, General Petroviç'i çağırmasını emretti.

Uşak kapıdan çıkarken, «Yüzbaşı Nicola'nın ona verdiği kağıdı da birlikte getirmesini söyle,» diye bağırdı.

Nicola ayağa fırlamıştı. «Aklını kullan, Draga. Ben temelli Brüksel'e yerleşmek istiyorum.

«Nanetteciğinle mi?» Isim bir küfür gibi çıkmıştı ağzından.

«Evet, Nanatteciğimle. Dört yıldır birlikte yaşıyoruz sayılır. Hâlâ seviyorum onu. Evlenmek istiyoruz. Sana teşekkür borçlu olduğumu biliyorum, ama artık kendi yolumu kendim çizmem gerek.»

«Benim kardeşim olarak, Sırbistan ordusunun bir subayı olarak yaşamak yetmiyor mu sana?»

«Benim seçtiğim bir yol değil bu.»

Draga gözlerinin yaşardığını farkederek sıkıldı. «O kadar uğraştım sizin için. Sizi adam etmeye çalıştım. Sonunda ne oldu? Biriniz Paris'e gitmek ister, biriniz Brüksel'e. Bana aldırış eden yok. Peki, benim de size ihtiyacım olduğunu düşünemediniz mi hiç? Bir nefret denizinde yüzüyorum ben, güvenebileceğim birkaç insan bulmalıyım.»

Nicola, kavgayı kaybetmişcesine omuzlarını kaldırdı. Ablasının öfkesiyle baş edebilirdi, ama gözyaşlarıyla asla. Kadının nefret denizinden söz etmekte haklı olduğunu biliyordu. O da sezmişti saraya yayılan düşmanlık havasını. Gözle görülmeyen, ama karbon monoksit kadar öldürücü bir gazdı havaya yayılan. Iki küçük kardeşleri, herkesle iyi geçinen yumuşak kalpli Voyka'yla Georgina da yakınmışlardı bu durumdan.

Nikodiye ağabeysini desteklercesine konuştu: «O senden ayrılmak istemiyor ki, Draga. Büsbütün gidecek değil ki. Her zaman güvenebilirsin ona. Bana da. Hepimize güvenebilirsin. Prens olmaktan ürküyor yalnızca. Insan bir gecede prens olamaz ki birden. Rol yaptığını, sahtekârlık ettiğini sanır hep. Eh, kendi inanmayınca elbette başkalarını da inandıramaz prens olduğuna. Hepimiz sana benzeyemeyiz. Sen kraliçeliğinden son derece emin görünüyorsun. **Iskoç Krali-**

çesi Mary Stuart'ı oynayan Eleonora Duse'dan farkın yok. Kendi kişiliğini bulması saatlar sürüyormuş her oyundan sonra. Sahnedeki rolünü öylesine benimsiyormuş yani.»

«Demek ben de rol yapıyorum, öyle mi?» Kalkıp pencereye yürüdü. Dışarının güzelliğini görmeden edemiyordu sanki. «Peki, diyelim ki halktan kişiler olmak niyetiniz? Öyleyse niye Borjiyalar gibi davranıyorsunuz? Şarap şişesiyle bir subayın kafasını yarmışsınız.»

«Çanak tuttu da ondan. Kendini Sırbistan kraliçesi sanan ablamız hakkında yakışıksız sözler etti.»

«O suçu cezalandıracak yasalarımız var. Şarap şişesiyle cezalandırılmaz suçlular.»

Laza Petroviç, gelişini haber vermeye gerek duymadan dalıvermişti odaya.

Draga soğuk bakışlarla süzdü adamı. «Kardeşlerimin ordudan ayrılma çabalarına ne zamandan beri yardımcı olmaya başladın?»

«Benim yardımımı aramadılar, Majeste.»

Nicola uzanıp ablasını tuttu. «Laza'yı bu işe karıştırma, lütfen. O bana hiç etki yapmadı. Size iletmesi için istifamı verdim. Hepsi bu. O da elinden geleni yapacağını söyledi.»

Draga, «Nerede?» diye sordu generale.

Laza ceketinin iç cebinden çıkardığı zarfı kadına verdi. Draga zarfı açmadan parça parça etti, kağıt kırpıntılarını adamın yüzüne fırlattı.

«Al bakalım! Bu iş burda biter.»

Ceketine yapışıp kalan parçaları silkeleyen Laza, çocuğunun hırçınlığının geçmesini bekleyen sabırlı babaların kayıtsızlığıyla karşıladı bu hakareti.

«Ne yazık,» dedi usulca. «Çok da güzel yazılmıştı. Yüzbaşı onu yazıncaya kadar günlerce uğraşmıştı mutlaka.»

Nicola sırıtıyordu. «Emeklerim boşa gitmedi, korkma. Bir kopyası da bende duruyor.»

«Son zamanlarda çok ileri gidiyorsunuz, Generalim.» Draga dudaklarını kısmıştı. «Unutmayın ki kralın vekili değil, yalnızca yaverisiniz.»

Laza sessiz bir öfkeyle başını salladı. «Doğrusunu isterseniz sizi sevenleri çok güç durumda bırakıyorsunuz, Majeste.» Kapıya yöneldi, tam tokmağı çevirecekken Draga'nın sözleriyle durakladı.

«Yanılmıyorsam gidebilirsiniz dememiştim, General.»

Laza dönmüş, ancak kapıdan uzaklaşmaya yanaşmamıştı.

«Oyunu bırakalım, Draga,» dedi sıkkınca. «Hiç değilse kendi aramızda oyun oynamayalım. Herkes için kraliçe olabilirsin, ama benim için asla. Seni kraliçe olarak göreceğim günden sakın. Ne sana, ne de başka herhangi bir kraliçeye boyun eğerim ben. Kölelik etmeyi sevmem. Kraliçenin düşmanlarını kılıcıyla dağıtan ortaçağ şövalyelerinden değilim. Oysa dost olarak, sonuna kadar güvenebileceğin bir insanım. Bunu hatırlatmak zorunluluğunu duyduğuma da üzgünüm.»

Saygısızca kapıyı çarpıp çıktı. Nikodiye yerdeki mektup parçalarını birer birer topladı, avucunun içinde sıkıp Nicola'ya verdi.

«Al şunları, oğlum. İstifanın çöp sepetlerine girmesini istemeyiz. Kim bilir kimin eline geçer. Bir de bakarsın ki Saşa'dan önce gazetecilerin kulağına gitmiş.»

Gene kapı vuruluyordu.

Draga, «Bu da kim acaba?» diyerek içini çekti. «Entrez.»

Milica'ydı gelen. Reverans yaptı. «Özür dilerim, Majeste... Ama bekleyen kadınlardan bazılarını sabah saat dokuzda göreceğinizi söylemiştiniz. Birkaç

kişi daha geldi. Saat on bir buçuk. Bir başka gün gelmelerini emreder misiniz?»

«Hayır,» dedi kraliçe. «Onları içeri alabilirsin.» Kardeşlerine döndü. «Siz gidin. Benim yatak odamdan geçin. Saşa sizi görmesin, yoksa niçin geldiğinizi öğrenmek ister.»

İki genç subay, okuldan salıverilen öğrenciler gibi savuştular. Buduardan, yatak odasından geçerken kapıları çarpıyor, camları zangırdatıyorlardı.

Kraliçe, hiç karşılık beklemediği halde arkalarından seslendi: «Uslu durun haa!» Mahmuzları şıngırdayan çizmelerin çoktan antreye vardığını, taşlarda yankılanan ayak seslerinden belliydi.

Yarı hayranlık, yarı özlem dolu bir sesle mırıldandı Draga: «Şu gençliğe, şu canlılığa bak!» Sonra da Milica'nın elindeki listeye uzanarak yüksek sesle söylendi: «Evet, bugünkü çilemiz ne olacakmış görelim bakalım.»

Bıkkınlıkla göz attı listeye. Bu kadınların hepsi yardım dilenmeye, hepsi bir mucize yaratmasını istemeye gelmişlerdi. Ya bir oğulun askerlikten affolunması, ya bir dula maaş bağlanması ya da bir yeğenin Harp Okulu'na veya bir devlet memuriyetine kayırılmasıydı dilekleri. Ortaöğrenim yapıp da diplomaları ceplerine koyan gençler babalarının izinde yürümeyi, esnaflıkla, rençperlikle, domuz yetiştiriciliğiyle uğraşmayı onurlarına yediremiyorlardı. Hepsi devlet memurluğu yapmak istiyordu. Oysa devletin kadrosu belirliydi: Bakanlıklarda şu kadar iş, değişik müdürlüklerde de bir o kadar daha. Hiç kimse, hattâ kraliçe bile yeni kadrolar açamazdı bir anda. Alexander bu okumuşlar sürüsünü küçültmek için çok parlak bir yol bulmuş, ülkedeki liselerden onunu kapatıvermişti durup dururken. Ama diplomalılar hâlâ ortalıkta dolaşıyor, topraklarına dönmeyi kabul etmiyorlardı. Ve bu gelen kadınların çoğu eli boş çevrilecekti bugün de.

Yerlerine dönecekler ve ülkedeki hoşnutsuzların sayısını arttıracaklardı. Draga'nın akıl erdiremediği bir şey vardı: Newton'un yerçekimi yasasını, Latince fiillerin çekimi ya da Otuz Yıl Savaşlarının tarihini öğrenmek bu uysal gençleri niçin birden kavgacı radikallere çeviriyordu acaba?

Batılı lise menzunlarını bekleyen çeşitli iş alanları vardı: Bankalar, fabrikalar, ithalat-ihracat firmaları, büyük mağazalar, yüz binlerce kâtip, muhasebeci, veznedar, satıcı ve memur kullanıyorlardı. Oysa Sırplı delikanlıların sapabileceği iki yol bulunabilirdi topu topu: Ya devlet memuru olmak ya da Kalemeydanı alanında gezintilere çıkıp çınar ağaçlarına tüneyen serçelere Schiller'den şiirler okumak.

«Haydi, Milica,» diyerek içini çekti Draga. «Gelsinler. Bugün ne olmayacak istekleri geri çevirmek zorunda kalacağız bakalım.»

ÖĞLE

General, «Evet, gene ne var, Mika?» diye sordu. Her şey üs üste gelmişti o gün.

Albay, kelimeler boğazından güç çıkıyormuş gibi tutuk tutuk bildirdi: «General Tzintzar-Markoviç burada, efendim. Kralı görmek istiyormuş hemen.»

«Allah allah, sesini duyan da Osmanlı orduları saray kapılarına dayandı sanacak. Derdi neymiş peki?»

«Söylemedi.»

Kral zaten geç kalkmıştı bu sabah, başbakanın gelişi günlük programı büsbütün aksatacaktı.

«General nerede?»

«Benim odamda bekliyor,» dedi Naumoviç. Traş olmuş, ütülü bir üniforma giymişti. Ama hâlâ günlerdir yatağa yatmamış, üstünü değiştirmemiş sanırdı gören. Laza, bu adamı bir gecede böylesine çökerten şeyin ne olabileceğini bir türlü anlayamadı.

«Peki, başbakanın geldiğini niçin krala bildirmedin? Niye koşa koşa bana geldin hemen?»

«Kralın onu görmeyeceğini bildiğim için. Daha önce emir vermişti bana. Başbakan benimle konuşmak isterse adamı geri çevirirsin demişti.» Naumoviç'in sıkıntısı yüzünden okunuyordu. «Ne yapacağımı şaşırdım.»

«Yapılacak ne var ki? Başbakana evine dönmesini söylersin, biter gider.»

«Kral onu hemen kabul etmezse istifasını vereceğini söylüyor.»

«Kabul etse bile istifasını verecektir belki de. O zaman da yeni bir bakanlar kurulu seçilir. Birkaç ayda bir bu oyunu oynuyoruz nasılsa.»

Gene de yerinden kalktı, sıkıntıyla içini çekerek odadan çıktı. Naumoviç, kırbaçlanmaya giden bir suçlu tavrıyla peşinden yürüyordu.

General Tzintzar-Markoviç heykel gibi oturuyordu koltukta: Kaskatı, kıpırtısız. Uzun boylu, karşısındakini kolayca etkiliyen bir adamdı. Birçok bakımdan rahmetli kral Milan'ı andırırdı, ama onun karşı konulmaz sevimliliğinden yoksundu. Laza'dan kıdemli olduğu için verilen selamı başının küçük bir hareketiyle aldı. Hoşnutsuzluğu bıyığının sinirli sinirli titreyişinden belliydi.

Laza havadan sudan birkaç söz etti; general kısacık karşılıklarla geçiştirdi sorulan soruları. Sonunda Laza durumu açıklamak gereğini duydu: «Bulgaristan

elçimiz Paul Marinkoviç'le konuşuyor Kral. Ben gene de bir bakayım...»

Başbakan, «Paul Marinkoviç'in kim olduğunu bilirim,» diye tersledi. «Onu Bulgaristan'a gönderen benim. Buraya bakın, General...»Saatını çıkarip bir göz attı. «Size tam bir dakika izin veriyorum. Ya gider Krala burada olduğumu bildirirsiniz ya da ben kendim girerim içeri.»

Laza'yı korkutabileceğini sanmakla yanılmıştı.

«Girmenizi öğütlemem, Generalim. Kral, saray âdabına uyulması konusunda çok titizdir, bilirsiniz.»

«Kraliçe Viktorya'nın sarayı değil burası.»

«Çok haklısınız. Öyle olsaydı siz de General Tzintzar-Markoviç değil, Balfour Dükü olacaktınız sanırım.»

Generalin karşılık vermesini beklemeden bitişikteki konferans odasına daldı. Bakanlar kurulunun toplantılarıyla küçük törenler için kullanılan bu salonun duvarları Vlaho Bukovacz'ın tablolarıyla bezenmişti. Sırbistan'ın şanlı geçmişini gösteren tablolar. Dantel perdelerden sızan bir güneş ışını, Kraliçe Draga'nın köşede duran mermer büstünü aydınlatmıştı. Laza heykelin gencecik dudaklarına yayılan gülüşe bakarak kraliçenin yüzünde o sabah gördüğü derin kırışıkları anmadan edemedi.

Kabul salonunun çift kanatlı kapısı ardına kadar açıktı. İçerisi sedef kakmalı sehpalarla, ipek örtülü sedirlerle döşenmişti. Genç kral, tiz bir sesle, bağırarak konuşuyor bir yandan da odayı arşınlıyordu. Otuz yaşlarında görünen, şık giyimli sefir Marinkoviç sırtını majestelerine çevirmiş olmamak için olduğu yerde dönüp duruyordu saygıyla. Laza'nın girişini farkeden Alexander bir cümlenin ortasında kesiverdi sözünü. Yaver eğildi, birkaç adım yaklaştıktan sonra bir kez daha eğildi.»

«Sizi rahatsız ettiğim için özür dilerim, Majeste.

Ne var ki Başbakan kendisiyle görüşmenizi rica ediyor.»

Kral kaşlarını çattı; kelebek gözlüğünü çıkarıp sıkkın bir tavırla temizlemeye koyuldu. Gözlüklerin izini taşıyan bu genç yüze bakarken, oğlunun güzel annesine ne kadar benzediğine bir kere daha şaştı Laza. Anne, dünya tahtlarına çıkmış ve çıkacak kadınların en güzeli sayılırdı. Oysa Alexander'i —belki solgunluğundan, belki gözlerinin altında erkenden beliren şişlikten, belki de bütün yüzüne yayılan hoşnutsuzluk ifadesinden ötürü— hiç kimse yakışıklı bulmuyordu. En sadık bendeleri bile, Natali Keçko'ya gösterdikleri hayranlığı oğlundan esirgiyorlardı. Bambaşka bir kadındı Natali, çarpıcı bir güzelliği vardı.

1874 yılının sıcak bir yaz gününde gelmişti Sırbistana. Kralın kendine soylu bir prenses değil de halktan bir kız seçtiği ta bir önceki yılın mayısında duyulmuştu ülkede. Herkes şaşmış, herkes düş kırıklığına uğramıştı. Ne var ki Natali yakışıklı nişanlısının yanına oturup açık bir arabayla Belgrad sokaklarından geçince bu olumsuz tepki bir anda değişivermişti.

Teyzesiyle birlikte Kırım'daki çiftliklerine gitmekteydi genç kız, Belgrad'a bir günlüğüne uğramıştı. Harp Okulu'nu yeni bitirmiş olan Laza Petroviç'le birkaç arkadaşı şeref kıfasında yer almışlardı. Natali, pembeli beyazlı bir elbise giymişti. Bu renkler içinde, ve siyah saçlarının tepesine oturttuğu minicik, tüllü şapkayla yeni açmış bir gülü andırıyordu. Henüz on sekiz yaşında incecik bir kızdı.

Devlet büyüklerinin, ağzı açık bakan halkın karşısında, büyük zengilere özgü bir rahatlıkla hareket etmişti. Yüzü hep gülüyor, en salakça sözlere bile tatlılıkla cevap veriyordu. Bir gün önce homurdananlar, 'Natali hayranı' kesilmişlerdi birden.

Atalarının bazıları Rus bazıları Besarabyalıydı. Ailenin, Rusyanın güneyindeki uçsuz bucaksız toprakları, genç kıza, soylu prenseslerin bir çoğundan daha rahat yaşama olanağını vermişti. Anası babası gözünün içine bakar, bir dediğini iki etmezlerdi. Güzelliği, kadın erkek herkesi büyüler, herkes Natali'nin bendesi olurdu. Çarın sarayında takdim edildikten sonra uluslararası aristokrat çevrelerde gezmeye başladı. Keçko erkeklerinden birkaçı da soylu kızlarla evlenmişler, yüzyıllardır süregelen ailelerin kanını altınla tazelemişlerdi.

Her görmemiş ev kadını, her acemi er gibi, Laza da hayranlıkla seyretmişti genç kızı. Güzelliği aklını başından almıştı. O hayranlığı ömrünün sonuna kadar içinde saklayacaktı.

Ara oğulun birbirine olan benzerliği, Milan'ın tahtı Alexander'e bıraktığı gün büsbütün dikkatini çekmişti. On üç yaşındaki oğlan, eski konağın beyaz salonunda, Sırbistan kralı ilan ediliyordu. Milan, dramatik bir edayla çocuğun önünde diz çökmüş, ona bağlılık yemini etmişti. Salondaki herkesin gözleri yaşarmıştı. Genç kraldan başka herkesin! O zafer kazanan bir komutan tavrıyla duruyor, aşağı uzanan eli babasının başına erişmiyordu. Bu inanılmaz ağırbaşlılığı törenin sonuna kadar korudu. Devlet büyükleri, ordunun ileri gelen subayları, birer birer diz çöktüler kralın önüne. Laza oğlanın o günkü tutumunu korkuyla karışık bir saygıyla izlemişti.

Kocasından bir süre önce ayrılan ve ülkeden sürülen Natali, ondaki bu saygıyı farketmişti mutlaka. Güvenilir bir kişi olduğuna karar vermiş, Laza'yı, oğluyla kendisi arasındaki haberleşmeyi sağlamakla görevlendirmişti. On üç yaşında bir oğlanın yaverliğine atanmak pek şanlı bir görev değldi gerçi. Ama Laza sabretmiş, çocuğun büyüyüp gerçek bir kral olacağı günü beklemişti.

Herkesin, Laza'nın bile umduğundan çabuk gelmişti o gün.

Sonradan, 'Alexander'in ilk darbesi' diye adlandırılan olayın geçtiği gece o nöbetçiydi.

On yedi yaşındaki kral, kendisi yirmi bir yaşına basıncaya kadar hükümete başkanlık edecek olan iki naibi, Yovan Ristiç'le, General Yotsa Belimarkoviç'i yemeğe çağırmıştı.

Bir tek başyaveri Yarbay Tyiriç'e açmıştı niyetini. Ondan başka herkes, yalnızca önemli bir olay geçeceğini sezinlemişti. Sırp köy yemeklerinden oluşan şölen boyunca —Fransız aşçı, naiplerin aşırı vatanseverliğinden ötürü kovulmuştu— Laza, Alexander'in durumunda bir tuhaflık olduğunu düşündü. Her zaman dikkatli, her zaman soğukkanlı davranan oğlan bu gece anlaşılmaz bir dalgınlık içindeydi. Üstelik hiç yapmadığı bir şey yapıyor, gözü boyuna saata gidiyordu.

Yemek boyunca ortada görünmeyen Yarbay Tyiriç'in gelişi, beklediği işaretti görünüşe göre. Yarbayın, kulağına fısıldadığı sözleri dinledikten sonra ayağa kalktı. Son derece telaşsız bir sesle, kendisini artık reşit saydığını, krallık yetkilerini eline alacağı için de naiplerin görevlerine son verdiğini bildirdi.

Şaşkınlıktan doğan bir anlık sessizlikten sonra naipler öfkeyle karşı çıktılar. Alexander, gene her zamanki soğukkanlılığıyla, Eski konağı saran ordu birliklerine bakmalarını öğütledi. Bu darbe, ordunun onayını kazanmıştı; naiplerin karşı koymalarının bir yararı olamazdı. Saygıdeğer konuklarının o gece sarayda konaklamasını da rica ediyordu. Boyun eğmeyecek olurlarsa, ne yazık ki onları tutuklanmış saymak zorunda kalacaktı.

Çapraşık durumlara kolayca akıl erdiremeyen General Belimarkoviç ne olup bittiğini hâlâ tam anlayamamıştı. Bir küfür salladı, sırtını krala dönüp ka-

pıya yöneldi. Yarbay Tyiriç, kralın işaretini görür görmez fırladı, kılıcını çekip generalin yolunu kesti. Yaşlı adam şaşkınlıkla bakakalmıştı. Gür saçlı başını eğerek sırtını kamburlaştırıp duruşunu, boğa güreşçisine saldırmaya hazırlanan bir boğaya benzetti Laza. Birden gözle görülmeyen bir kırbacı sırtına yemişcesine büzüldü Belimarkoviç, gerisin geri masaya, Yovan Ristiç'in yanına döndü.

On yedi yaşında bir delikanlı, babası yaşındaki adamları istemiyle dize getirmişti. Laza, oynanan sahnede inanılmaz bir kurnazlığın sergilendiğini düşündü. Alexander'e akıl verenler, strateji öğretenler olmuştu mutlaka. Ne var ki son sahneyi, son hesaplaşmayı kendine mal etmişti kral. Yerini bilmemek değil, yiğitlikti yaptığı. Sırplar, kralın sarayında yemeğe gidiyor bile olsalar, asla silahsız gezmezlerdi. Saray muhafızları yekininceye kadar konukları kralı vurmuş olabilirlerdi pekâlâ. Durumun o yolda gelişmesini önleyen tek şey Alexander'in soğukkanlılığıydı. Naipler, delikanlının isteğine uyarak, geceyi eski konakta geçirmişlerdi. Kralın bildirisi ülkedeki her duvara asılmıştı sabah olmadan. Ordu da Alexander'e bağlılığını bildirmişti.

Naiplerin görevlerinden uzaklaştırılmasından sonra, hükümetin kuruluşunda üç partiye de —Radikaller, Liberaller, İlericiler— çocukların oynadığı türden bir sandalye oyunu oynatmıştı Alexander. Kralın eski öğretmeni Doktor Lazar Dokiç'in kurduğu Radikal hükümetten sonra sıra Libarallere gelmişti. Onun ardından Libarallerle İlericilerin işbirliği yaptığı bir karma hükümet görev aldı. Draga'yla evlenince, gene Rus dostu Radikaller ön plana geçtiler. O da uzun sürmedi; bu kez bağımsızlardan kurulu bir hükümet görevi devraldı. Yeni süpürgelerin daha sıkı süpürğünü savunanlardandı Alexander. Gelgelelim süpürgeleri öyle kısa zamanda ıskartaya çıkarıyordu ki, es-

kisinin bıraktığı pisliği temizleyecek zaman kalmıyordu yenisine.

Süpürgelerin sonuncusu, General Tzintzar-Markoviç, Osmanlı ve Rus savaşlarında dövüşmüş, orduya başkomutanlık bile etmişti. Geçen aylarda da, Alexander'in isteğine uyarak, o can sıkıcı Radikalleri politika sahnesinden büsbütün silen hileli seçimleri düzenlemişti. Halkın, seçim sonuçlarını hoşnutsuzlukla karşıladığını anlayan kral bu kez başbakanını kurban etmeye, bütün suçu onun üstüne yıkmaya kararlıydı. Generalin yerini alabilecek birini bulmak için günlerdir gizli konuşmalar yapılıyordu politikacılarla. Ne var ki henüz olumlu sonuç alamamıştı.

Laza'ya, «Başbakan ne istiyor?» diye sordu.

«Bilmiyorum, Majeste.»

«Sormadınız mı?»

«Sormadık, efendim.»

«Görüşemem,» diye kestirip attı kral.

«Nasıl emrederseniz, Majeste. Cevabınızı kendisine bildiririm.» Kralın önünde bir kez daha eğildikten sonra geri geri giderek odadan çıkmaya hazırlandı. Alexander'in kapıya varmadan ona sesleneceğini umuyordu. Yanılmadı.

«Dur bir dakika!» Paul Marinkoviç'e durumu açıklamak gereğini duymuştu Alexander şimdi. «Morukla konuşmasam olmayacak. Yalnız siz sakın Belgrad'dan ayrılmayın. Bu gece sekizde gelin en iyisi. O saatta rahatça baş başa kalabiliriz.»

Laza, sefirin salondan çıkmasını bekledikten sonra krala döndü. «Sizin yerinizde olsam başbakan için böyle alaycı sözler söylemezdim. Hele onun yerini alacak birini bulamadığınıza göre...

Alexander bu konuşmanın saygısızlığından tedirginlik duyup duymadığını hiç belli etmedi. Canından bezmiş, on yıl birden yaşlanmıştı sanki. Yumuşak sedirlerden birinin üstüne çöktü asık suratla.

Derin bir soluk alarak, «Gelsin bakalım,» diye mırıldandı.

Bir Olimpus tanrısı gibi girdi General Tzintzar-Markoviç odaya: Dimdik, bakışlarında belirgin bir küçümsemeyle. Krala yaklaşınca topuklarını birbirine çarparak eğildi.

Kusursuz bir asker olduğundan, «Majestelerinin Başbakanı, Ordu Komutanı Dimitri Tzintzar-Markoviç en derin saygılarını sunar,» diyerek durdu.

Ne olur ne olmaz, sinirlerin ne kadar gerileceği bilinmez, diye düşünen Laza başbakanın peşinden gelmişti.

Kral sordu: «Ee, söyle bakalım, Mito; Derdin nedir?» Başbakana bu kısaltılmış adıyla, sevecenlikle seslendiğine göre Laza'nın öğüdünü boşa atmamıştı demek.

«Bakanlar Kurulu'nun, onun yanısıra da kendi istifamın kabulünü ricaya geldim, Majeste.» Sesi gürdü belki, ama bir duvarın ardından konuşmuştu sanki. Donuk ve anlamsız.

Kral, şaşkınlığını belli etmek için kaşlarını kaldırdı; sonra da asık suratla haykırdı: «Olmaz! Bunu yapamazsın bana! İstifanı kabul etmiyorum.»

General, «Korkarım ki kabul etmek zorunda kalacaksınız, Majeste,» dedi. Krala değil, duvardaki Kosova savaşını canlandıran tabloya bakıyordu. «Görevime devam edemeyecek duruma geldim. Kaldıramayacağım bir yükü taşımak istemiyorum. Mazur görün.»

Alexander, genarali şaşırtan bir hızla ayağa fırlamıştı.

«Yapamazsın,» diye bağırdı bir kez daha. «Bana bunu yapamazsın. Hele şimdi hiç olmaz. Şu düzenlediğin seçimlerin yaygarası biraz yatışırsa düşünürüz.»

Tzintzar-Markoviç'in çenesi sarkmış, bakışları bir noktaya dikilip kalmıştı. Laza, Trieste Deniz Müzesi' nde gördüğü doldurulmuş köpek balığının bakışlarını andı.

General canlanmıştı: «Benim düzenlediğim seçimler, öyle mi? Seçimlerin tam tamına bana verdiğiniz talimata göre yapıldığını hatırlatabilir miyim, Majeste? Halkın bunu yutmayacağına işaret ettiğimi de hatırlatırım ayrıca. Ne yerli halkın, ne de yabancı basının. Yüzbaşı Lunyevitza'nın veliaht ilan edilmesinin hem siviller, hem ordu subayları arasında hoşnutsuzluk yaratacağını da belirtmiştim. Yapılacak şey, o tasarıyı bir yana bırakıp ortalığın yatışmasını beklemekti. Yüzbaşı Nikodiye'yle ağabeysi, dün gece yeni bir olay çıkardılar. Bakanlar Kurulu'nun göreve devam edebilmesi, ancak Lunyevitza kardeşlerin rütbelerinin sökülmesiyle mümkün olabilir. Bir ordunun şerefini, bir kadının kaprislerinden üstün tuttuğunuzu gösterin halka. Sizden dileğim budur, Majeste.»

Alexander kelebek gözlüğünü çıkarıp pantolonuna sürtmeye başladı. Çocukluğundan edindiği bu alışkanlık yüzünden annesinden çok azar işitmişti.

Boğuk bir sesle. «Kraliçeden oldum olası nefret edersin, değil mi?» diye sordu.

«Hayır, Majeste.» Başbakan başını sallıyordu. «Bir kadın olarak, hattâ bir eş olarak kusursuz bir insandır belki. Onu takdir ederim. Ama kraliçelik! O bambaşka bir şey.»

«Yok, yok! Sen onu hiç sevmezsin bilirim.» Inatçı bir çocuk gibi tutturmuştu. «Babamla bir olup ona cephe aldığını unuttum mu sanıyorsun?»

Odanın bir ucundan Laza'nın sesi duyuldu. «Bunları açmanın ne gereği var şimdi? Çoktan kapandı o konu.»

Kral diretiyordu: «Bir sen, bir de Milovan Pavlo-

viç! Ne mutlu bana! Başbakanımla Savunma Bakanımı can düşmanlarımdan seçmişim.»

«Özür dilerim, efendim, ama bu sözünüzü geri almanızı rica edeceğim. Milovan da ben de elimizden geldiğince iyi hizmet etmeye çalıştık size.»

Kral öfkeleniyordu, solgun yanakları kızarmıştı. «Ben sizi bilirim! Hepinizin ne mal olduğunu bilirim. Ne bana aldırdığınız var, ne memlekete. Birkaç dinar uğruna ruhunuzu satarsınız! Cebiniz dolsun da efendiniz kim olursa olsun.»

Konuşmanın başından beri hazırolda duran general bu sözleri duyunca büsbütün taş kesildi.

«Majeste, yalnız bana değil sırtımdaki üniformaya da hakaret ediyorsunuz. Bu sözleri bir başkası söyleseydi bir an yaşatmazdım. Ama siz kralsınız! Onun için özür dilemenizi istemekle yetineceğim.»

«Üniformaymış!» diye alay etti kral. «Parayla satın alınmayacak bir tek subay yoktur orduda! Daha aşağı rütbeliler daha da beter! Yarısı okuma yazma bilmeyen köylüler, öbür yarısı da ya ayyaş, ya kumarbaz, ya pezevenk, ya hırsız. Orduda kopan rezaletleri bir düşün. Alay kasalarından yok olan paralar, dolandırıcılıklar, ihmalden doğan zararlar...»

General, «İnsanın çoluk çocuğu varsa, aylarca da maaş alamamışsa...» diye başlamışken Alexander sözünü kesti.

«Bırak, bırak! Bu ülke oyuncak bir ülke, ordusu da Batı ordularının gülünç bir taklidi; başka bir şey değil. Onun için bu şanlı şövalye numaralarına başlama hiç.»

Öfkesi kaynama noktasına yaklaşan General, saygı kurallarını hiçe sayan bir nara attı: «Halkın sabrı tükenmek üzere, Majeste! Aklınız varsa orduyla aranızdaki ilişkileri düzeltmeye bakın. Ordunun desteğini kaybederseniz tahtı kaybetmiş sayın kendinizi. Subayları politik suçlardan ötürü tutuklamaktan vaz ge-

çin, maaşlarını zamanında ödeyin, adamların dertlerini dinleyin ve hepsinden önemlisi, terfilerde kıdem sırasını gözden kaçırmayın. Size son bir söz söylememe de izin verin. Benim yerime her kim geçecek olursa, bana davrandığınızdan biraz daha iyi davranın ona. Istifamı kabul edip etmediğiniz umrumda değil. Bu andan itibaren görevi bırakmış sayıyorum kendimi.» Topuklarını çarptı, gerisin geri dönüp odadan çıktı.

Kapı kapanırken kral ardından bağırıyordu: «Gidebilirsin demedim sana!» Sonra da Laza'ya seslendi: «General Tzintzar-Markoviç'i tutuklamalarını söyleyeceğim.»

Laza kederle başını sallıyordu. «Yok canım, hiç olur mu! Sizi anlamıyorum. Niye kabul etmediniz istifasını? Zaten görevinden almak niyetinde değil miydiniz?»

«Ben istediğim zaman!»

Paylarcasına konuştu Laza. «Allah Allah, Saşa! Sen hiç büyümeyecek misin?»

Kralla, çocukluk yıllarının laübaliliğiyle konuştuğu çok ender görülürdü. Ne var ki şu anda bu babaca tavrın gerekli olduğunu düşünmüştü. Alexander'in her gün biraz daha huysuzlaşmasına üzülüyor, ama hiç şaşırmıyordu. Natali'yle Milan'ın büyüttüğü bir prensin normal bir insan olarak yetişmeyeceği besbelliydi.

«Ben öğleden sonra gidip General'i görürüm,» dedi Laza. «İstifasını geri aldırmaya çalışırım. Bu arada şunu söyleyeyim... Sizin yerinizde olsam Nikodiye'nin veliahtlığı ya da kraliçenin ailesinin dokunulmazlığıyla ilgili yasaları hiç sunmam meclise. Hiç değilse bir süre için...»

«O konuyu kraliçeye danışmak zorundayım.» Alexander saatını çıkarıp baktı. «Bire yirmi var. Neredeyse yemek zamanı. Bu sabah başka kimseyi göre-

mem. Gel biraz bilardo oynayalım.» Çalışma odasından bilardo salonuna yönelmişken Laza yolunu kesti.

«Önce birisiyle konuşmanızı istiyorum. Adını söylediğim zaman birden öfkelenmeyin lütfen.»

Alexander gözlerini kıştı. «Söyle bakalım.»

«Michael Vassiloviç.»

Kralın yüzü mosmor olmuştu. «O namuzsuz piçi ha? Niye görecekmişim onu? Saraya girmesine kim izin verdi üstelik?»

«Ben. Gelmesini emrettim. Size yaver yapacağım onu. Onaylayacağınızı umarım.»

Alexander, «Ne yaptın? Ne yaptın?» diye haykırdı önce. Sonra da kahkahalarla gülmeye başladı. «Delirmişsin sen! Niyetin nedir, kuzum? Konağı içerden yıkmak mı? Düşmanı bir tahta at içinde gizlemeye bile gerek duymuyorsun. Elini kolunu sallaya sallaya giriyor. **Qu'est-ce que vous fâîtes de moi? La risée du monde?**» (*)

«Babanın adamlarıyla barışman gerekir, Saşa. Herkesi kendine düşman edemezsin. Bu adam politikaya bulaşmadı hiç. Babanın emrindeyken bile. Kral Milan'dan yana olduysa bile ne senin, ne Draga'nın aleyhinde bir tek söz söyledi. Üstelik söylese de hakkı vardı.»

«Ben de onu diyorum ya! Buraya alamalıyız o herifi. Kraliçe kıyameti koparır.»

«Bir şey yapmaz. Ben onunla konuştum.»

Kelebek gözlüklerin ardında beliren kıskançlık pırıltısı, Laza'ya temkinli olması gerektiğini belirtti.

«Pek istemedi, ama kararı sana bıraktı. Bak, Saşa, orduyla dost olmak zorundasın. Birden olmaz biliyorum. Söz gelimi Albay Maşin'i bir anda eski görevine

(*) Ne yapmak istiyorsun, beni dünyaya alay konusu etmek mi niyetin?

getirtemezsin şimdi. Aşırı bir davranış olur. Ama bu adam için söylenecek çok şey var. Yıllardır ülkede olmayışı sağlığının bozukluğundandı; sürgünde değildi. Hiç döneklik etmedi. Yaşlısı, genci, bütün subaylar sever onu. Şimdi ondan yararlanmaya bak; sonra uzaklaştırırsın. Ben de istemem sarayda ilelebet kalmasını.»

Kral, uzun uzun düşündükten sonra, boyun eğdiğini belirtircesine göğüs geçirdi. «Peki, görelim bakalım.» Laza'nın kapıya yöneldiğini görünce arkasından seslendi: «Şimdi değil, öğleden sonra.»

«Hayır,» dedi Laza çıkarken. «Şimdi.»

Sabahın büyük bir bölümünü nöbetçi subayın odasındaki sert iskemlede oturarak geçirmişti Michael. Kralın yanına kabul edilmeyi bekliyordu.

Konakta gördüğü en büyük değişiklik duvarlardaki resimlerdi. Draga'nın resimleri asılmıştı her yana. Her boşlukta bir tablo ya da fotoğraf. Bazı yerlerde eskiden asılı olan resimler indirilmiş, Draga'nınkiler asılmıştı. Çok sevilen, çok sayılan bir ölüyü anmak için açılmış bir müzeydi sanki.

Hizmetçilerin çoğu da yeniydi. Laza gibi, yıllardır Alexander'e hizmet edenler kovulmamışlardı, ama Milan'ın zamanından kalma bir tek tanıdık yoktu. Sağa sola seyirten bu adamlarda garip bir tedirginlik sezdi Michael. Sıcak iklimlere göç etmeye hazırlanan kuş sürülerini andıran bir halleri vardı. Belki de ona öyle geliyordu. O gece olacakları kendisi biliyor, oysa bu kalabalık bilmiyordu. Yoksa onlar da öğrenmişler miydi?

Can sıkıntısından kurtulmak için Teğmen Bogdanoviç'i lafa tutmaya çalıştı. Genç subay kısa homurtularla cevap vermeye başlayınca ondan da vaz geçti. İçeri girip çıkanların ardı arkası kesilmiyordu: Ya-

zılı dilekçelerini bırakmaya gelenler, kralla konuşmak isteyenler, nöbeti devrettiklerini ya da almaya geldiklerini bildiren görevliler. Michael epey bilgi edindi beklerken. Kralın, yatak odasından doğru çalışma odasına, Sofya'dan apar topar getirtilen sefirle görüşmeye gittiğini duydu önce. Ardından yeni bir kargaşalık çıktı: Başbakan bir fırtına gibi girmişti kabul salonuna. Güm güm öten sesi önce Albay Naumoviç'in odasından, sonra da kralın salonundan dışarıya, Konağın her iki katına da yayıldı. Onun gür sesini daha tiz daha genç, sis düdüğünü andıran bir ses kesiyordu arada bir. Generalin taban tahtalarını zangırdatarak çıkıp gidişi Michael'in duyduğu son gürültü oldu.

Bogdanoviç'e, «Kral bakanlarıyla pek iyi geçinemiyor galiba,» diye seslendi.

Teğmen, ayırdığı evraklardan başını kaldırmadan karşılık verdi: «Evet, pek canciğer oldukları söylenemez. Her ne kadar tencere yuvarlanmış denirse de...»

Eski konakta görev yapan bir subaydan beklenmeyecek bir saygısızlıktı bu. Milan'ın zamanında olsaydı bu adam burada bir saat daha barınamazdı, diye düşündü Michael.

«Generali sevmiyorsunuz sanırım,» diye sürdürdü.

Ne var ki cevap alamadı. General Laza'nın odasından çağırıldığını bildirdiler o anda. Kral onunla görüşmeyi kabul etmişti.

13.00

Michael kapıda durdu, askerce bir selam verdi. Birkaç adım ilerledikten sonra bir kez daha selamladı kralı.

«Yüzbaşı Michael Vassiloviç emrinizdedir, Majeste,» diyerek durdu. Çektiği sıkıntıyı bu basmakalıp cümleyle gizlemesini sağlayan askerî disiplin kurallarına minnet duyuyordu.

Kral başını eğdi. «Teşekkür ederim, Yüzbaşı.» Huzursuz bir sessizlik oldu. «Demek sonunda vatana döndünüz. Eee, ne haberler getirdiniz... Gezdiğiniz yerlerden demek istiyorum.»

Alexander biraz sinirliydi, ama kendini çok iyi kontrol edeceğe benziyordu. O acaip biçimli kafanın içinde keskin ve kıvrak bir zeka olduğunu bilirdi Michael. Ince uzun bacaklı, daracık omuzlu gövdenin içindeyse zaptolunmaz bir öfkenin bulunduğunu da bilirdi. Sarsak, düzensiz adımları kaslarındaki uyumsuzluğu, yüzünün hapisane beyazlığıyla etlerinin gevşekliği de beslenmesindeki bozukluğu belli ediyordu. Bir başka kralla birlikte geçirdiği yıllar bile, tahtta oturan kimselerin davranışını açıklayamamıştı Michael'e. Hepsi birbirinin aynıydı hükümdarların; kendilerini kusursuz sayarlar, başka insanlardan üstün olduklarına inanırlardı. Alexander'in o güne kadar yaptığı herhangi bir şeyden pişmanlık duyduğu ya da gösterdiği olmamıştı hiç. Milan arada bir, «Özür dilerim,» ya da «Yanılmışım,» derdi ama bu sözler oğlunun ağzından asla çıkmamıştı. Osmanlı sultanına gönderilecek en değerli armağanın bir kelle olduğunu düşünen Miloş Obrenoviç'in üçüncü kuşak torunu, domuz çobanlarıyla haydutların soyundan gelen bu genç adam kendisinden başka hiç kimsenin iki buçuk milyonluk ulusunu yönetemeyeceğini sanıyordu.

«Isviçre'deydim, Majeste,» diye söylendi. «Isviçre'de asla haber sayılacak bir olay yer almaz. Hep aynı dağlar, hep aynı göller, hep aynı insanlar.»

«Petro Karayorgeviç yaşlanmış mı sizce?» Çok beklenmedik bir anda gelmişti soru.

Michael, elinde olmadan Laza'ya bir göz attı. Kra-

lın yaptığı çocukca bir gösteriş miydi, yoksa sorguya çekileceğini mi belirtiyordu acaba. Generalin yüzünde sıkkın bir ilgisizlikten başka bir şey görmedi. Açık sözlü olmaya karar verdi.

«Hayır, Majeste. Yaşına göre hiç de fena sayılmaz.»

«Haa, demek görüştünüz!»

«Evet, Majeste, kilisede. Dinsiz geçinen bir adamın öyle sık sık kiliseye gitmesi de tuhaftı doğrusu.»

Bu cevap Alexander'in hızını kesmişti nedense. Petro konusu bir yana bırakıldı.

«Cenevre'de miydiniz?»

«Evet, Majeste. Cenevre'de, Lugano'da, Davos ve Zürich'te.»

«Isviçre'yi seviyorsunuz galiba.» Tehlikeli bölgeden uzaklaşıyordu Alexander.

«Evet. Çünkü sağlığımı o ülkenin havasına borçluyum.»

Oyun oynuyorlardı ikisi de. Her biri, karşısındakinin neler düşündüğünü çok iyi biliyordu. Michael: «Demek altı yıldır bu adamla yatıp kalkıyor.» Alexander: «Bu herif istese gene kendini verir mi acaba Draga?» Kadının hayaleti ikisinin arasında yükseliyordu. Ve her biri, kendi düşüncelerinin gizliliğinde, ötekini kıskanıyordu.

«Bunu duyduğuma sevindim,» diye sürdürdü kral. «Sağlığınıza kavuştuğunuza demek istiyorum. İyi ki Sırbistan'da kalmadınız. Ne yazık ki tıp alanında çok geri sayılırız hâlâ. Doktorlarımız ya yabancı ya da yabancı ülkelerde öğrenim yapmış Sırplar. Çoğu da kusurlu mal. Batıda başarılı olamayacaklarını bilmeseler kalkıp buraya gelirler mi? Bir tıp fakültesi açmak ilk yapılacak işlerden bence. **Mon Dieu,** yapılacak o kadar çok iş var ki! Oysa ülkenin ihtiyaçlarına eğilecek zaman bırakmıyorlar insanda. Işimiz gücümüz kırgın politikacıların gönlünü almaya uğraş-

mak. Neyse, insan vatanı için elinden geleni yapmaya uğraşıyor. Ve Tanrının yardımıyla, **on va réussir.»** (*) Güçlüklere göğüs germeye çalıştığını belirten bir tavırla ara verdi konuşmasına. «Neyse ki henüz gencim. Petro Karayorgeviç gibi adamlara olan üstünlüğüm bu. Otuz yıllık bir fark. Onun yaşına geldiğim zaman neler başarmış olacağımı bir düşünün!» Odayı arşınlıyor, eklemleri sertleşmiş yaşlı adamlar gibi kalçadan adım atıyordu. Ayak parmakları dışa dönük, dizleri dümdüz. Sessizlik epey sürdü. Michael huzurdan affolunduğunu belirtecek kelimeyi bekliyordu. Konağa çağırılması Albay Maşin'le öbür subayları tedirgin etmişti kuşkusuz. Gerginliğin artması zamansız bir patlamaya yol açabilirdi. Üstelik hainliği kolayca benimseyecek yaradılışta değildi; kralın, kendisini bekleyen tehlikeden bu denli habersiz oluşu sinirini bozmuştu. Darbeyi hep soyut bir kavram olarak düşünmüştü o; ancak kurbanıyla yüz yüze gelince anlıyordu işin ne anlam taşıdığını.

İlk sıkıntıyı sabahleyin, Albay Maşin'in çevresindeki subayları görünce çekmişti zaten. Şimdi, geceyarısı öldürülmesi tasarlanan bu adamın yanında durmak ikinci bir sıkıntı oluyor, midesinin bulanmasına yol açıyordu. Çocukluğundan kalan bir anıyı hatırlayınca bu kez bir de ağrı saplandı beynine.

Gezginci sirk Belgrad'a gelip çadırları kurduğunda altı yaşındaydı Michael. Oldukça açık giyinmiş bir kadının boa yılanıyla yaptığı gösteri, sirkin beğenilen numaralarından biriydi. Gösteri sona erince arabaların sıralandığı açıklığa sıvışmıştı. Hayvanların yemek saatıydı. Boa yılanının camlı kafesine bırakılan küçük, beyaz tavşanı dehşetle açılmış gözlerle sey-

(*) Başaracağız.

retmişti. Biri, keyifli bir iş yaparcasına, bir de marul yaprağı uzatmıştı kafesin parmaklıklarından içeri. Çöreklenmiş yatan sürüngenin farkına varmayan tavşan, istekle saldırmıştı yeşilliğe. Yılan yerinden kımıldadığında yaprağı yarılamıştı. Küçük, beyaz yaratığın —ağzındaki marulla birlikte— yılanın çenelerinin arasında yok olması bir an bile sürmemişti. Duyduğu ölümcül korkuyla attığı çığlığı hâlâ hatırlıyordu. Aklını başına getirmek için annesi yüzünü tokatlamak zorunda kalmıştı. Sahnenin inanılmaz korkunçluğu, yılanın avına saldırması değil, tavşanın, ölümden önceki son saniyelerde, o masumca hazzıydı.

Mantığını kullanmaya çalıştı Michael. Alexander savunmasız bir tavşan değildi elbet. Ne var ki krallık yetkilerini keyifle kemirişi Michael'i hem iğrendirmiş, hem sıkmıştı.

Masanın üstünde duran dergi Alexander'in ilgisini çekmişti besbelli. Eğilmiş sayfalarını karıştırıyordu. Ortalığa, bütün konuların tükendiği, herkesin aynı şeyi düşünüp açmaya çekindiği durumlara özgü, sıkıntılı bir sessizlik çökmüştü.

«Anladığıma göre son saatlarına kadar babamın yanındaymışsınız.» Havadan sudan konuşurcasına söz etmeye özen göstermişti Alexander.

Michael kendi düşüncelerine daldığından söyleneni geç anladı. Aklı başına gelip de karşılık verdiğinde kopuk kopuk döküldü sözcükler ağzından. «Evet... Evet, Majeste... Son ânına kadar yanındaydım.»

«Birden oldu, değil mi? Yani hiç beklenmedik bir şeydi.»

Kralın gözü hâlâ dergideydi. Laza, cevap verirken dikkatli olması için, Alexander'e sezdirmeden işaret etti Michael'e. Michael bu uyarıyı hiçe saymaya karar verdi.

«Hayır Majeste, öyledir diyemem. Nicedir iyi de-

ğildi zaten. Gücünü, canlılığını kaybetmişti.» Kralın yüzündeki yapmacık ilgisizliğin yok olduğunu görünce içten içe sevindi. Onun suçsuzluğunu belirtecek bir şey söyleyeceğimi beklediyse yanıldı namussuz, diye düşündü. «Size telgraf çekmek cüretini gösterdiğimde epey ağırlaşmıştı.»

Kral sesli düşünüyordu sanki: «Yaşasa şimdi kırk sekizinde olacaktı. Sapasağlamdı üstelik. Ben hiç ölmeyecek sanırdım onu. Tahta çıktığım gün, doksanlık bir ihtiyar vardı köylerden gelen heyetler arasında. Geçen gün sordum, yaşıyormuş. Oysa babam öldü. Kırk sekiz yaşında ölmek korkunç bir şey.» Birden dönüp Michael'in karşısında durdu. «Anlaşamadığımız günler olmuştu... Ama çok arıyorum onu. **Il me manque beaucoup.**» Generale, «Korkarım ki bilardo oynayacak zaman kalmadı, Laza,» diye seslendi. «Kraliçe bir Fransız karı koca çağırmış öğle yemeğine. Biarritz'de tanıştığı bir çift. Geç kalmayacağıma söz verdim.»

Antreye yöneldi. Michael'in yanından geçerken durup elini uzattı. «**Adieu,** Yüzbaşım. Ülkenizin barbarlığına yeniden alışmakta çok güçlük çekmeyeceğinizi umarım. Burası Isviçre değil ne yazık. Ben de Petro Karayorgeviç değilim.»

Kralın, uzattığı elin öpülmesini beklediğini anlamıştı Michael. Gelgelelim hiç aldırmadı, sertçe sıkıp bıraktı.

Bu karşılaşma, umduğundan çok sarsmıştı Michael'i. Gizli örgüte katılırken yalnızca vatanseverlik duygularıyla hareket ettiğine inanmış, Alexander'e herhangi bir kişisel hınç beslediğini sanmamıştı. Bu kral ülkeye zararlıydı, toplumun yararı uğruna tahtından indirilecekti; hepsi bu. Egemenliğini ancak yirmi beş yıl önce elde eden Sırbistan yeni emekleme-

ye başlayan çocuklara benziyordu. Yaşaması, bu kritik dönemde onu yürütecek kişinin ustalığına bağlıydı. Michael darbeye katılmasını doğrulamak —belki de yalnızca kendine karşı doğrulamak için— o kişinin Prens Petro olduğunu aklına koymuştu.

Miloş Nenadoviç'in mesajı darbe hazırlıklarının tamamlandığını bildirince de Petro'nun evetini almaya gelmişti sıra. Michael ancak o zaman kendisiyle hesaplaşmaya girişmişti. Otuzunu geride bırakalı birkaç yıl geçmiş, henüz anlamlı, olumlu bir iş yapmamıştı. Bunu düşündükçe başarısız bir insan olduğu kaygısına kapılıyordu. Sağ kalmanın, ateşi düşük tutabilmenin, bir kilocuk almanın başlı başına birer başarı sayıldığı sanatoryuma dönmeyi dileyecekti neredeyse. Orada, doktorun sözünü dinleyip de kadına, içkiye, sigaraya el sürmeyen insan, bunların çekiciliğine dayanamadığı için can veren oda komşusundan daha başarılı oluveriyordu kendiliğinden. Ne var ki dış dünyada kahraman sayılmak için sağ kalmak yeterli değildi.

Sanatoryumun kapıları ardından kapandığında koskoca bir lunaparka salıverilen çocuklara benzetmişti kendini. Önce dönme dolaba mı, yoksa atlı karıncaya mı binsem diye şaşıran küçükler gibi, soluk soluğa dolaşmıştı o eğlenceli dünyada. Ne var ki heyecanı çabuk geçti. Artık çığırtkanların bağırtısı kulaklarını tırmalıyor, denediği oyuncaklardan umduğu kadar heyecan almadığını farkediyordu. Dedesinden kalan para ekmeğini, barış yıllarının subaylık görevi günlük işini, arkadaşları da yalnızlık çekmemesini sağlıyordu. Ne var ki yaşamasını doğrulayacak bir **ratsen d'etre** (*) değildi bunların hiç biri. Sırp politikacılarından, Sırbistan'daki politik madrabazlıklardan iğrenmese o alana atılırdı belki de. Ancak darbe-

(*) Varoluş nedeni.

ci subaylara katılışı, politikaya atılmak değil, vatansever bir girişime katkıda bulunmak amacını taşıyordu. O kadar ki, işe girerken, yeni kurulacak hükümette kendisine bir görev verilmemesini şart koşmuştu. O hep bağımsız kalacak, hükümetleri denetleyen bir bekçi köpeği olacaktı hep. Yeniler, eskilerin yaptığı yanlışlıklara düştüğünde ileri atılacaktı.

Alexander'e hınç beslemek istemiyor, o duygudan ürküyordu. Çünkü o zaman vatanseverlik görevini bir kan davasıyla karıştırmış sayılırdı. Metresinin elinden alınmış olması hiç önem taşımamalıydı bu işte.

Kral Alexander'in cezayı hakettiğine Tanrı bile tanık olurdu. Kral Milan'dan hemen hemen hiç ayrılmayan Michael, oğlanın sevecen, ürkek bir çocuktan, hilekâr, öç peşinde koşan bir delikanlıya dönüşünü çok yakından izlemişti. Saray çevresindeki hiç kimse onun kadar iyi tanımazdı belki Alexander'in kişiliğini. Çünkü yüzbaşı, yalnız babayla oğlu arasındaki ilişkiye değil, Sırbistan'ın geleceğini etkileyecek olaylara da tanıklık etmişti. Üstelik unutulmamalıdır ki, Sırbistan'ın geleceği bütün bir kıtanın yüzünü değiştirecekti zamanla.

Babayla oğulun birbirlerine düşman olmasına yol açan olayı düşünüyordu Michael. Başlangıçta son derece önemsiz görünen bir şey, Sırbistan tarihinin en kaçınılmaz dramını yaratmıştı sonunda.

1899 yılının baharında, iki kralın, Milan'la Alexander'in Sırbistan'ın batısında yaptıkları bir geziye katılmıştı. Bu yolculuğun Alexander'in krallığında bir dönüm noktası olacağı hiç belli değildi başlangıçta. Halkın gösterdiği sevginin yapmacık mı, içten mi olduğu da belli değildi. Michael, güleç yüzlerle sallanan elleri

hatırlıyordu yalnız. Bu insan denizinden, **Zhiveo** (*) **Kralj Alexander** ve **Zhiveo Kralj Milan** naraları yükseliyor, çığlıklar, dalgaların sesi gibi bazan uzaklaşıp bazan yaklaşıyordu.

Rus desteğiyle yaşayan bazı Avrupa gazeteleri Milan'ın Sırbistan'a geri gelişini döneklik olarak nitelemişlerdi. Ne var ki halk eski kralı bağrına basmış görünüyordu. Varlığı —sağaltıcı değilse bile— ağrıyı kesen bir merhem gibiydi. Candan gülüşü, dostça el sıkışı, en amansız düşmanlarını yumuşatır, onları Milan taraftarı yapıverirdi.

Michael, bu iki başlı krallığın, Draga Maşin konusunun dışında hiç bir sürtüşme yaratmadan ilerleyişine şaşıyordu. Draga Maşin de pek önemli bir konu değildi o günlerde. Aynı tahta oturan iki adamın rahatlığı, aralarındaki işbölümü görülecek şeydi gerçekten. Aslında bütün önemli kararları Milan verir, Alexander onun öğütlerini tutardı. İnsan içine çıktıklarında, Milan sıradan bir vatandaşın saygısını gösterirdi oğluna. Ne var ki bütün yakınları devlet yönetiminin onun elinde olduğunu bilirlerdi. Alexander bazan bu oyunu aksatıyorsa, babası kadar usta bir aktör olmadığındandı yalnızca. Rol yapmasını pek beceremiyor, ara sıra tutuluyordu. Oysa Milan çekirdekten yetişme bir aktördü; değme oyuncular onun gibi oynayamazlardı rollerini.

Michael'in, bu yolculuğu böylesine kesinlikle hatırlamasına yol açan şey, basit bir karşılaşmaydı. Valjevo kasabasında, iki kralın ilk konakladıkları yerde geçti olay.

Öğleden sonra yürüyüş yaparken bir çıkmaz sokağa sapmış, Draga Maşin'in evlerden birinin bodrum kapısından girdiğini görmüştü. Kadının sırtında uzun bir pelerin olduğundan, kesinlikle tanınması güçtü;

(*) Yaşasın.

ancak içgüdüsü yanılmadığını söylüyordu genç adama. O gece, Milan'la oğlu kaymakamlıktaki odalarına çekildikten sonra gene yürüyüşe çıktı. Bu kez, Draga'nın girdiği bodrum kapısının karşısında bir gölgeliğe sindi. Kuşkularında haklı olduğunu kısa zamanda anladı. Alexander, sırtına rütbesi belli olmayan bir subay kaputu almış, bir subay kasketini de burnunun üstüne kadar indirip yapayalnız gelmişti oralara. Koşar adım yaklaştı eve. Kapıyı çalmasına gerek kalmadı. Kapı, yolunu gözleyen biri tarafından, çabucak açılmıştı.

Michael acı acı güldü. Alexander, kadını yolculukta da yanından ayırmadığına, babasının öfkesini göze aldığına göre, Draga genç adamı iyice büyülemişti demek.

Draga'yla Alexander arasındaki ilişkinin dedikodusu Belgrad'a yayıldığında, Milan haberi hiç duymamış gibi davranmıştı önce. Belki de bu aşkın pek uzun ömürlü olmayacağını düşünüyordu. Gelgelelim birkaç ay geçince sabrı tükendi; öteden beri midesini bulandıran bu kadına savaş açtı.

Babayla oğul arasındaki ilk kavga, Draga'nın yeni konakta verilen bir baloya çağırılmasından doğdu. Tartışma, Alexander'in verdiği sözle tatlıya bağlandı: Bundan böyle kadının saraydaki eğlencelere katılmasına asla göz yummayacaktı. Ne var ki boynu bükük bir tavırla belirttiği gibi, başkalarının onu evlerine çağırmalarını önleyemezdi elbet. Babası o kanıda olmasa bile, Draga'yı çok güzel buluyordu herkes. Yalnız Belgrad sosyetesi değil, diplomatik çevreler bile hayrandılar kadına.

O günden sonraki aylar boyunca, oğlunun tutkusu Milan'ın çok kez sinirini bozdu, öfkelenmesine yol açtı. Gittiği bir yerde Draga'nın da çağrılmış olduğu-

nu görürse, ev sahibinin yazı odasına kapanır, saraya dönme zamanı gelinceye kadar surat asıp otururdu. Neyse ki çok ender oluyordu bu karşılaşmalar. Bir gece, Alman sefiri Baron Waecker Gotter'in evindeki bir toplantıya gitmek üzere yola çıktılar. Baba oğulun bindikleri arabanın yanında at koşturan Michael, Milan'ın oğluna seslendiğini duydu: «Aklıma gelmişken sorayım: Metresin de geliyor mu bu akşam?»

Alexander, «**Mon Dieu, papa,**» diye karşılık verdi hırçınlıkla. «Baron benim emrimde değil ki. Kimi çağırıp kimi çağırmaması gerektiğini söyleyemem ona.»

«Demek ki geliyor! Sen de geleceğini biliyorsun. Peki, oğlum, anlaşıldı. Barona kimi çağırması gerektiğini söyleyemezsen bana kiminle ahbaplık edeceğimi hiç söyleyemezsin. Şu arabayı durduralım; ben burada ineceğim çünkü.» Arabacıya seslendi: «Yovan, kaldırıma yanaş!»

Yovan kaldırıma yanaşacakken Alexander ilerlemesini emretti. Adam kimi dinleyeceğini şaşırmıştı.

Sonunda Milan çekişmekten vazgeçti. «Peki. Bu Allahın cezası toplantıya geliyorum. Geliyorum ama bir şartla: Beni bir daha asla o kadınla karşılaştırmayacağına namus sözü vereceksin.»

Michael, Alexander'in cevabını duymamıştı. Duymamıştı ama Milan istediği sözü almış olmalıydı ki yola devam etti.

Yolculuğun ikinci ve üçüncü durakları Lazarevats'la Obrenovats kasabaları oldu. Michael, bir detektif ustalığıyla çalışarak, her iki kasabada da Draga'nın gizlendiği evi buldu. Durumu Milan'a bildirmek niyetinde değildi. O yüzden de Şabats'a vardıklarında Şerlok Holmeslikten vazgeçti. Hem bu oyundan usan-

mış, hem de Şabats'ın son uğrak olduğunu düşünerek merakını bastırmıştı.

Şabatslılar görülmemiş bir sevgiyle karşıladılar iki kralı. Kalabalık daha önceki kasabalardakinden çok daha coşkun ve yoğun, fener alayları daha parlak, geçit törenleri daha renkliydi. Bayram sevincine katılmayan tek kişi, Şabats'a yeni atanan kaymakam Zivko Anzeliç'ti.

Michael bu adamın kirli bir geçmişi olduğunu bilirdi. Düşük ahlakı ve kolayca susturuverilen vicdanı, Milan dahil, birçok politikacıya, karşılığı ödenemez hizmetlerde bulunmasına yardımcı olmuştu. Ne var ki yıllar geçtikçe o da saygıdeğer vatandaş sınıfına yükselmişti. Hizmetlerinin karşılığı olarak da sonunda Şabats kaymakamlığına atanmıştı.

Şabats'ın bazı ileri gelen vatandaşlarına nişanlar takılmıştı o gün. Anzeliç de kendisine en yüksek Sırp nişanının, Büyük Miloş madalyasının verileceğini ummuştu. Oysa kral, Beyaz Kartal'ın dördüncü derecesini iliştirmişti göğsüne.

Anzeliç'in ne umduğu Alexander'e açıklanmış, o da durumu babasına açmıştı daha önce. Eski kralın tepesi attı :

«Sen çıldırdın mı, oğlum? O pezevenge Büyük Miloş verilir mi hiç?»

Bu tartışma Milan'ın yatak odasında geçiyordu. Michael de odadaki tek tanıktı.

«Ama baba,» demişti Alexander. «Anzeliç'in bize çok yararı dokundu. Az işimizi görmedi bizim. Kralken sen de bol keseden dağıtırdın Büyük Miloş'u. Karayorgeviç taraftarlarına bile verdiğin olmuş.»

«Politik eğilimleri ne olursa olsun, namuslu adamlardı onlar. Anzeliç bir haydut! Evet, yalan değil, kendi elimi kirletmek istemediğim zaman ben de kullandım onu. İşini de bilir; kiralık katildir ne olsa. Beyaz Kartal'ı ver yeter. Çok bile.»

«Beyaz Kartal'ı daha önce vermiştik. Beşinci dereceden.»

«Bu sefer de dördüncü dereceyi verirsin öyleyse. Çok bile dedim ya.»

Alexander'in yüzü bulutlanmıştı. Bir an diretecek gibi göründüyse de sonunda her zamanki gibi babasının kararına boyun eğdi. Dayak yemiş bir enik tavrıyla odadan çıkıp gitti.

Belgrad'a hareket edecekleri sırada patlak veren bir olay, Anzeliç meselesini unutturdu. Hiç değilse unutturmuş göründü. Iki kral, Sava nehrinden yukarı, kraliyet gemisi II. Nikola'yla gideceklerdi başkente. Kasabanın zenginleri de Austrian Donau Schiffahrtsgesellschaft gemicilik şirketinden dört gezinti gemisi kiralamışlardı. Krala bağlılıklarını göstermek için II. Nikola'nın ardında yolculuk edeceklerdi Belgrad'a kadar. Sevgi gösterileri yapan Şabatslılar nehrin iki yakasına birikmişti. Milan'la Alexander, **II. Nikola**'ya binerken toplar atılmış, askerî bando ulusal marşı çalmıştı.

Michael'in bütün yolculuk boyunca beklediği fırtına gemiye binildikten az sonra koptu. Tuvaleti arayan Milan, **ÖZELDİR** tabelası taşıyan bir kapı görmüş, tuvaleti bulduğunu sanarak kamaraya girince de Draga'yla yüz yüze gelmişti.

Hiç bitmeyecekmiş gibi görünen bir dakika boyunca durup baktı. Sonra da korkunç bir nara atarak her zaman peşinde olan Michael'e döndü, Alexander'i bulup getirmesini emretti.

Alexander salondaydı. Uğurlamaya gelen sadık bendelerinin gösterdiği sıcak sevgiyle ısınıyordu. Michael'in yüzüne bakınca babasının kendisini niçin çağırdığını hemen anladı. Yanındakileri, hoşnutsuzluk doğuran bir aceleyle savarak salondan çıktı.

Baba oğul, kamaranın önündeki daracık koridorda karşılaştılar.

Milan bağırıyordu: «Ya bu kadın bu gemiden iner ya da buradan bir adım atmam ben.»

Kamara kapısı kapalıydı, ama Draga'nın bütün söylenenleri duyduğundan hiç kuşku yoktu. Michael oradan sıvışmaya yeltendiyse de Milan'ın bir el hareketiyle yerine çivilendi.

Alexander babasına küçük bir şaka yapmak istemişti sanki. Soğuk soğuk gülümseyerek, «Gene ne oldu, babacığım?» diye sordu. Umursamaz bir tavırla konuşmaya çalışıyordu ya, kalın camların ardındaki gözlerini sinirli sinirli kırpıştırmaktan da kendini alamıyordu. Babasının ateş püsküren bakışlarıyla karşılaşınca elinde olmadan esas duruşa geçmişti. Gören, onun değil, Milan'ın kral olduğunu sanırdı.

«Duydun dediğimi! O karıyı bu tekneden indireceksin.»

Alexander'in gövdesi gevşedi, yüzündeki gülüş silindi. O güne kadar kelime dağarcığında bulunmadığı sanılan bir sözcükle karşılık verdi: «Hayır!»

Milan, yüzüne çürük yumurta atılmış bir insan gibi irkildi. «Budalalık etme, Saşa,» diye kükredi. «Eğlence için çıkmadın bu yolculuğa. Ülkeni gezerek halkına karşı olan görevini yerine getirdin. Her yerde sevgiyle, saygıyla karşılandın. Isa yeniden dünyaya gelse bundan fazla gürültü kopmazdı. Yalnız şunu bil ki halk uyanıktır, çabuk gözü açılır. Tertemiz, saf bir şövalye olarak gördükleri kralın, gezi boyunca her gece alayın orospusunun yatağına girdiğini öğrenirlerse hiç iyi olmaz.»

Alexander, gözlerini babasının pırıl pırıl cilalı çizmelerine dikmiş, tek kelime duymamış gibi duruyordu. Kaptan, koridorun ucunda belirdi; hareketlerinin ne kadar gecikeceğini öğrenmek istiyordu.

Milan adamı tersledi:«Majeste henüz hazır değil. Zamanı gelince biz haber veririz. Şimdi defol git köprüne.»

Kaptan titrek bir selam verdi, ayakları dolanarak gerisin geri gitti.

Milan oğluna dönmüştü gene: «Evet, ne diyorsun?»

Alexander babasıyla göz göze gelmemek için elinden geleni yapıyordu. Bu kez de tavana dikti bakışlarını. «Niye bu kadar telaşlanıyorsun, baba?»

«O karı inecek mi, inmeyecek mi? Toplar atıldı, marşlar çalındı. Niye hâlâ yola çıkmadığımızı merak ediyordur halk.»

Gerçekten de nehrin kıyısında biriken halkın davranışları değişmişti. **Zhiveo** naraları duyulmuyordu artık. Kulakları sağır eden bir gürültü sık sık atılan silah sesleriyle noktalanıyordu şimdi. Tabanca ve tüfekler, tıpkı işlemeli cepkenlerle beyaz keten gömlekler gibi bir parçasıydı pazarlık kıyafetlerin. Sırplar bütün törenlere bu kılıkla giderlerdi. Havaya atılan şapkalara ya da uçuşan kargalara ateş etmek de eğlencenin bir bölümüydü.

Alexander, «Anlayamadığım bir şey var,» diye mırıldandı asık suratla. «Niçin kendinizden pay biçmiyorsunuz? Sizinle birlikte gezenleri unuttunuz mu? **Chère Maman** ne kadar üzüntü çekerdi o kadınların yüzünden.»

«Kendimden pay biçmiyorum çünkü benim yaptığım yanlışlara düşmeni istemiyorum. Düşünceli bir babam olsaydı ben bugün hâlâ tahtta otururdum belki.»

Tartışma başladığından beri ilk kez babasının gözlerinin içine baktı Alexander. «Tahtta oturan ben miyim şimdi?»

Milan kükredi gene: «Elbette sensin! Kral sensin. Ve kral olarak kalmanı diliyorum. Şimdi söyle: O kadını sen mi kovarsın bu gemiden, yoksa ben mi kovayım?» Son cümleyi söylerken kamaraya yanaşmıştı. Ne var ki elini tokmağa uzatmadan kapı açıldı. Draga

yine o uzun pelerinine bürünmüş, geniş kenarlı şapkasının tülünü arkaya atarak kapıya dikilmişti. Güzel, yeşil gözlerinden kıvılcımlar saçıyordu. Saldıracak gibi yürüdü Milan'ın üstüne. Milan, kadının bir şeyler tasarladığını sezmiş, karşı koymaya hazırlanmıştı. Gelgelelim Draga birden fikrini değiştirip Alexander'e döndü.

«Majeste izin verirlerse ben karaya çıkmak istiyorum.»

Dudakları titreyen Alexander, gözlüğünü çıkarıp mendilini aramaya başladı. Mendil bulamayınca gözlüklerini temizlemeden burnuna oturttu gene.

«Eğer arzunuz buysa, madam,» diye kekeledi. «Sanırım...»

Draga onun sözünü kesti: «Evet, arzum budur.» Alev alev yanan yüzünü şapkanın tülüyle örttü. «Ben kralımın iyiliğini düşünürüm her zaman. Size iyi yolculuklar dilememe izin verin.» Alexander'e bir reverans yaptı, Milan'ı görmezlikten gelerek ilerledi.

Kadın geçerken Michael bir adım geri çekildi. Uzun pelerin ceketine sürünmüş, burnuna, sevistikleri günlerden tanıdığı keskin sümbül kokusu çarpmıştı. Draga para sahibi olduktan sonra da değiştirmemişti demek kullandığı lavantayı. Göz göze geldiklerinde konuşmamak için güç tuttu kendini. Kadının aşağılanmasına tanık olduğundan ötürü duyduğu ütüntüyü belirtmek istemişti. Yeşil gözlerdeki gözyaşı parıltısı anlaşılmaz bir acıma duygusu uyandırmıştı içinde. Kendi kendine şaştı. Hâlâ etkisindeydi demek onun. Kesin bir karar vermesi gerektiğini düşündü öfkeyle. Sevgi mi, nefret mi, ya da —en iyisi— ilgisizlik mi besleyecekti bu kadına karşı. Onu içinden söküp atmalıydı. Yoksa kırık bir ok ucunun saplandığı yara gibi, hep acı verecekti Draga ona.

Milan, kadının ayak seslerinin uzaklaşmasını bek-

ledikten sonra Michael'e seslendi: «Kaptana haber ver. Majeste yola çıkmaya hazırdır artık.»

Michael merakını yenemeyerek Alexander'e bir göz attı. Ispanağını bitirmesi emredilen bir çocuğa benziyordu kral; dudaklarını kısıp durmuştu. Yüzünün griye çalan sarılığı kusmak üzere olduğunu belirtiyordu sanki.

Kaptan köprüsüne çıkıp hareket emrini verirken Draga'nın iskelede yürüdüğünü gördü. Sağdan soldan duyulan mırıltılara, usulca çalınan ıslıklara bakılırsa, pelerinle kalın tül kadının kimliğini gizleyememişti halktan. Hiç değilse işi bilenler hemen sezmişlerdi kim olduğunu. Yaverliğe başladığı günden bu yana, ilk kez kızdı Milan'a. Bu kadını böylesine utanç verici durumda bırakması doğru değildi.

Sava nehrinde yapılan yolculuk boyunca hep suskun ve suratsızdı Alexander. Babası herkesi salona toplayıp otururken, o geminin başında yüzünü rüzgara verip duruyordu. Bakışları, yanına yaklaşmaya niyetlenenleri uzakta tutmaya yeterliydi. Ancak saatlar geçip de Belgrad'a yaklaştıklarında, babasının bir yaverle gönderdiği emre boyun eğdi, kaptan köprüsüne giderek Milan'ın yanında durdu.

Gemiden ineceklerine yakın Milan yeni bir şey attı ortaya.

«Bak, **mon garçon,** bizimle birlikte Belgrad'a kadar gelen halka bir teşekkür etsen iyi olur sanırım. Dünya kadar masraf ettiler ne de olsa.»

Alexander köt ükötü baktı babasına. «**Plaisanterie á part, papa,** (*) bu gürültü bağırmakla bastırılacak gibi mi sizce?»

«Yok canım, konuş demiyorum ben. Yok, hiç

(*) Şaka bir yana.

olur mu! Biz yol keselim, şu dört gemi önümüze geçsinler diyorum. Yanımızdan geçerlerken selam duruyuz. **Prends la revue de la fiotte.»** (*) Alexander, **«Tiens, cette une bon idée,»** (**) diye mırıldandıysa da suratının ekşiliği sözlerini yalanlıyordu.

Michael, emri kaptana ulaştırdı. Birkaç dakika sonra, yolcuları coşkunlukla bağıran **Delingrad, Ferdinand Max, Matcheva** ve **Belgrade,** gemileri **II. Nikola'** nın yanından geçtiler. Suyun yüzünde kayarak gidişleri, yüzme ustalıklarını analarına göstermeye çalışan kaz yavrularını hatırlatıyordu. Genç kral kaptan köprüsünde dimdik durmuş, çenesini kasarak izlemişti bu töreni.

Uzaktan bakanlar, krallara özgü ağırbaşlılığını, selam verirken bir ipli kukla gibi kaldırıp indirdiği sağ elini görebiliyorlardı yalnızca. Kelebek gözlüğün ardındaki gözler donuklaşmıştı. Küçük gemilerin sonuncusu da uzaklaşmış, II. Nikola iskeleye yanaşmıştı. O hâlâ dalgın dalgın düşünüyordu durduğu yerde. Sonunda, Milan'ın omuzuna dokunmasıyla irkilerek kendine geldi; düşmanca bir bakış fırlattı babasına. Uşaklardan biri, iki kralın kılıçlarıyla eldivenlerini getirmişti. İniş hazırlıklarıyla uğraşan Milan hiç bir şeye dikkat edecek durumda değildi. Alexander'in bakışlarındaki o yepyeni anlamı yalnız Michael görmüştü.

Zivko Anzeliç ve ondan esirgenen Miloş nişanı altı hafta sonra birden önem kazandı. Milan'la yaveri, sıcak bir haziran sonu ikindisinde, bindikleri açık arabayla Kalemeydan parkıyla Prens Michael sokağının kavşağından geçerlerken üstlerine dört el ateş edildi. Kurşunlardan biri Milan'ı sıyırıp geçti, ikincisi

(*) Filoyu gözlersin.
(**) Haa, iyi fikir.

yaverin omuzuna saplandı. Öbür ikisi de açığa düştü. Suikastçı, Knezeviç adında Bosnalı bir Sırptı. Belgrad'ın eski tulumbacılarındandı üstelik. Olay yerine koşuşan halk, adamı hemen yakalayıp polise teslim etmişti.

Michael'in izin günüydü o gün; suikast haberini Subay Kulübü'nde duymuştu. İlk haberler her zaman olduğu gibi, çok abartılmıştı. Milan'ın da, Alexander'in de öldüğü söyleniyordu. Michael, eski konağa koştu hemen. Neyse ki Milan sağ ve esendi. Knezeviç denen suikastçi de Belgrad polis müdürüne suçunu itiraf etmişti. Bu işe niçin giriştiğini sorduklarında kiralık katil olduğunu, beş yüz napolyon peşin aldığını, işi bitirince bir beş yüz daha almak üzere anlaştığını açıkladı. Bükreş'te yapılmıştı bu anlaşma. Şabats kaymakamı Zivko Anzeliç'in, parayı veren adamlarla kendisi arasında aracılık ettiğini, Sırp-Romen sınırını aşabilmesi için gerekli ruhsatı da verdiğini belirtti.

Michael'in tuhafına giden, adamın her şeyi çabucak itiraf etmesiydi. Anlaşmanın bütün ayrıntılarını açıklıyordu. Bükreş'teki pazarlığın Sırpça yapıldığını, adamların Rus şivesiyle konuştuklarını bildirdi. Asya Bölümü Balkan Ülkeleri Bürosu'nun şefi Albay Grabov'un evinin resmini gösterdiler Knezeviç'e. Buluşmanın o evde yapıldığını söyledi kesinlikle. On, on iki Sırp politikacıyı da ele verdi; işe onların da karışmış olduğunu söyledi. Çoğu Radikal parti üyesi, Obrenoviç aleyhtarı olarak tanınan adamlardı bunlar. Polis kimin adını ileri sürerse onu suçluyordu. Hemen hiç hayır demedi; sık sık da çelişkiye düştü. Yalanları yüzüne vurulduğu zaman da sırıtıyor, dayak yememek için polisin her söylediğini kabul ettiğini belirtiyordu.

Milan soruşturmanın sonucundan memnundu. Oğlunun yanında bulunmasını istemeyen Sırbistan halkı değildi demek. O canavar Rusların, bir de on-

ların elinde oyuncak olan Radikal partinin işiydi bu. Öyle olduğunu herkes anlamıştı artık.

Gelişmeleri kaygıyla izliyordu Michael. Milan yeteri kadar delil topladığını ileri sürüyordu. Sıkıyönetim ilan edilmesini, askerî mahkemenin suçluları çabucak yargılayıp kurşuna dizdirmesini istiyordu. Bakanlar Kurulu sıkıyönetim ilan etmekten çekiniyordu nedense. Beş, altı itirafname imzalamıştı Knezeviç. Her biri değişikti. Neyin doğru, neyin yalan olduğunu anlayamıyorlardı bir türlü. Kaymakam Anzeliç hiç ağzını açmamıştı. Kapatıldığı hücrede çok kaygısız ve neşeli göründüğü söyleniyordu. İpe gideceğini bilen bir adamdan beklenmeyecek bir tutumdu bu.

Olayı saran sır perdesi her geçen gün biraz daha kalınlaşıyordu. Alexander, araştırmayı yöneten özel komiserin edindiği bilgileri doğrudan doğruya kendisine açıklamasını emretti. Yeni delilleri yalnız o bilecekti bundan böyle. Babasının isteğini yerine getirmek, sıkıyönetim ilan edilmesini sağlamak için Bakanlar Kurulu'nu zorluyordu boyuna. Adamlar karşı koyunca başka bir yol denedi. Yaverlerinden biri, tabancasını çekip başbakanın şakağına dayadı. Bu buluş hükümeti ikna etmeye yetti; sıkıyönetim ilan olundu.

Ardından tutuklamalar başladı. Kalenin zindanları hıncahınç adam dolmuştu. Jurnalciler, casuslar, namuslu politikacılar hep bir aradaydı. Michael, sık sık nehrin karşı kıyısındaki Macar kasabasına, Zimony'ye gider olmuştu o günlerde. Sırbistan'da yasaklanan yabancı basını orada okuyabiliyordu. Okuduklarının yalnız onda biri bile doğru olsa, Sırbistan görülmemiş bir dehşet dönemine girmiş sayılırdı. Tutuklananların sayısının otuz bini aştığını yazıyordu gazeteler. Bazıları da değişik işkencelerden, kolları bacakları sopayla kırılıp kendi haline bırakılan zanlılardan, ırzına geçildikten sonra kalenin avlusundaki

kör kuyuya atılan kadın tutuklulardan söz ediyordu. Bu hikayelerin çoğu, Rusların, Milan'a, çamur atmak için uydurdukları şeylerdi belki. Ne var ki özel komiserin —başka çare bulamadığı zaman— ufak tefek işkencelere baş vurduğu da su götürmezdi.

Batılı gazetelerin tutumunu Milan'a da anlatmıştı Michael. Ama eski kral basına pek önem vermiyordu. Michael'in kimseye açıklamadığı tek şey kendi kuşkularıydı. Davanın çok yanı karanlıktaydı henüz. Radikallerin evlerine yapılan baskınlarda, iki krala yazılmış eleştirici birkaç mektuptan başka hiç bir suç delili bulunamamıştı. Suikastin, Rus Gizli Polis'i tarafından tasarlandığı kesindi, ama cevaplandırılamayan önemli bir soru vardı ortada: «Niçin?»

Kaymakam Anzeliç, askerî mahkemenin önüne çıkacağı günün arifesinde intihar etti.

Kral ailesi, Skupshtina'nın açılışını kutlamak için Niş'e gitmişti. Haberi, o gece verilecek yemekten az önce öğrendiler. Sıcak bir yaz gecesiydi. Konuklar bahçedeki fıskıyeli havuzun çevresinde kümelenmiş, kralın gelmesini bekliyorlardı. Alexander telefonun durduğu odadan çıktı, neşeli bir sesle Belgrad'dan gelen haberi açıkladı:

«Kaymakam, hücre kapısının açık bırakılmasını istemiş gardiyandan. Gardiyan da onun isteğini yerine getirmiş, ama koridorda bir aşağı bir yukarı dolaşıyormuş boyuna. Bir süre sonra kapıyı kapamaya gittiğinde, Anzeliç'in kendisini kapı pervazındaki koca bir çiviye astığını görmüş. Cezaevi müdürüne haber vermiş hemen. Müdür de başbakanla özel komisere bildirmiş durumu. Doğru kaleye koşmuşlar ikisi de. Anzeliç'in kendisini öldürdüğüne karar vermişler. Zaten adlî doktor da aynı şeyi söylemiş sonradan.» Alexander, sözlerinin yarattığı şaşkınlığı farketmemişti. Keyifle ekledi: «Girelim, beyler. Babamın salona in-

diğini gördüm. Ben acıktım. Sizin de acıkmış olacağınızı umarım.»

Topluluk Milan'ı salonda buldu. Alexander, Anzeliç'in ölümünü babasına bildirirken Michael eski kralı gözlüyordu. Milan anlaşılması güç bir kederle karşıladı bu haberi.

«Niçin? Niçin yapmış olabilir?» diye sordu titrek bir sesle.

Oğlu bilgiç bilgiç gülümsedi: «**Mon Dieu, Papa,** yarın askerî mahkemeye çıkacaktı. Budala değildi ki; kurtuluş yolu olmadığını anlamıştır. Belki de idamlık damgasını yeyip, ailesini de lekelemeden ölmek istedi. Yemeğe oturalım mı artık?»

Ne var ki Milan işin ucunu bırakacağa benzemiyordu.

«Peki ama çok neşeli, çok keyifli olduğunu söylememiş miydiniz? Gardiyanlara, 'Askerî Mahkemeye çıkacağım günü iple çekiyorum,' dediğini unuttun mu?»

Haberi aldığından beri ilk kez bulutlandı Alexander'in yüzü. «Onu da kimden duydun?» diye sordu.

Milan oğluna cevap vermedi. «Bilmek istediğim bir şey daha var: Nasıl oluyor da intihar ettiğine karar veriyorsunuz hemen?»

«Karısına bir pusula bırakmış.»

«Sahte olabilir.»

«Hayır, baba. El yazısını tanıyanlar bakmış; onun yazısı.»

Bu açıklama Milan'ın kaygılarını gidermedi. Onun kadar düşünceli olan başkaları da vardı toplulukta. Herkesin aklını kurcalayan soruyu bir köylü milletvekili sordu:

«Tutuklulara kağıt, kalem ve mürekkep vermek olağan mıdır, Majeste?»

Kral kelebek gözlüğünü çıkararak ceketinin koluna sürtmeye koyuldu.

«Doğrusunu isterseniz...» Kısa bir sessizlik. «Doğrusunu isterseniz...» Gözlükler yerine yerleşti. «Pusulayı kanla yazmış. Bir kibrit çöpünü kendi kanına batırarak...» Herkesin onu inanmaz bakışlarla süzdüğünü farketmişti. «Hemoroidi varmış adamın. Kanını akıtmakta hiç güçlük çekmemiştir.»

Milan'ın Fransız aşçısı Mösyö Perrault'nun kraliyet mutfağındaki mevkii eski kralın eski konaktaki durumuna bağlıydı. Milan, tahtı oğluna bırakınca efendisiyle birlikte Avrupaya gitmişti o da. Sürgünde yaşamanın acılarını milföylerle, peynir sufleleriyle dindirmeye çalışmıştı. Yıllarca orada burada dolaştıktan sonra gene saraydaki yerlerini bulmuşlardı neyse ki: Milan tahtın yanında, ahçıbaşı da kocaman kuzinaların.

Niş'teki şölende de eşsiz yemekler sundu konuklara: Önce mantarlı bir çorba, ardından Balaton gölünün ünlü **fogas** balığıyla yapılmış bir jöle. Bunun ardından da mornay usulü tavuk, patlıcan dolması, kuzu rostosu provensal. Tatlı olarak da Şarlot rüs ve Belçika'dan getirtilmiş taze üzüm. Güveçlerle, kebaplarla karın doyurmaya alışık olan Skupshtina üyelerinin tabaklarındaki yemekleri yarım bırakmalarında şaşılacak bir şey yoktu belki. Gelgelelim görgülü, bilgili konuklar da bitirememişlerdi bu nefis yiyecekleri. İştahını kaybetmeyen, Anzeliç'in masanın etrafında dolaşan hayaletinden tedirginlik duymayan tek kişi Alexander'di.

Niş'teki o geceden sonra Milan hep düşünceli durdu. Michael, onun soruşturma sonuçlarındaki çelişkilere sıkıldığını biliyordu, ama Milan kendi adına araştırma yapmaktan da çekiniyordu. Ölüyü bulan gardiyanın ifadesi olduğu gibi kabul edilmişti. Oysa mantığa sığmayan birtakım ayrıntılar vermişti adam.

Niçin kimse onu sorguya çekmiyordu? Anzeliç'in, bir parçasını yırtarak kendini astığı söylenen battaniyenin geri kalan bölümü neredeydi? Kapı pervazına çakılı olan çivi nereden çıkmış, oraya ne zaman çakılmıştı?

Milan'ın bu soruları sormasını engelleyen kaygılar Michael için geçerli değildi. Boş kaldığı bir ikindi, kendi adına araştırma yapmak üzere kaleye gitti. Dostu Apis'in —o zamanki rütbesiyle Üsteğmen Dragutin Dimitriyeviç'in— nöbetçi olduğu bir günü seçmişti.

Cehennem gibi bir gündü. Avlunun arnavut kaldırımının üstünde ilerlerken gömleğinin terden sırtına yapıştığını duydu. Romalılardan kalma kuyunun yanından geçti. Derinliği Tuna nehrinin yatağından daha fazla olduğu söylenen bu kuyu çok netameli bir yerdi nedense. Mahkumların, içine bakmak isterken, birden baş dönmesine tutulup tepetaklak yuvarlandıkları oluyordu. Boğulup gidiyordu bu talihsiz yaratıklar. Oysa kale komutanının odası kuyunun birkaç metre uzağındaydı. O yüzden de ancak buralara hiç ayak basmamış şanslı Sırpların inandığı bir masaldı bu kuyu hikayesi. Mirhael boğazının sıkıştığını farketti. İnsana bu tip kazaları hatırlatan o kadar çok yer vardı ki Belgrad'da.

Dimitriyeviç'i odasında buldu. Birkaç haftadır görüşmedikleri halde Apis bu ziyarete hiç şaşmamıştı.

«Geleceğini biliyordum,» dedi Michael'e. «Ya senin ya da Milan'ın adamlarından birinin.»

Odadaki çavuşun varlığı, Michael'in, aklını kurcalayan soruları sormasına engel oluyordu. Neyse ki Dimitriyeviç onun düşüncelerini anlamıştı. Kalkıp duvardaki anahtarlardan birini aldı.

«Gidelim bakalım. Belki uykudadır, ama uyandırırız.»

Çavuşu kandırmak için konuşmuştu bu şekilde. Böylece, ziyaretin daha önceden kararlaştırıldığını sanacaktı adam.

Merdivenlerden çıkarlarken Michael'e döndü. «Knezeviç'e götürüyorum seni.»

«Evet, ben de öyle tahmin etmiştim.»

En büyük, en havadar hücreler ikinci kattaydı. «Onur hücreleri» diye alay ederlerdi bu odalardan söz ederken. Düelloda arkadaşını vuran subaylar gibi saygın suçlulara ayrılmıştı bu hücreler. Adı suçlular mahzenlere konurdu. Bu yeraltı odalarında da bir yıldan fazla dayanabilen çıkmazdı pek. Knezeviç'in ikinci katta oluşu ayrıcalığını gösteriyordu.

Gerçekten uykuya dalmıştı adam. Ağır kapının gürültüsüyle uyandı. Yirmi dört yaşlarında, esmer, yakışıklı bir delikanlıydı. Tavırları çok rahattı. Yavaşça ayağa kalkıp bir selam çaktı. Suikast yerindeki halk tarafından biraz tartaklandığından kolu askıda, başı sargılıydı hâlâ. Michael öteki politik suçluların bakışlarında gördüğü korkuyu aradı adamın gözlerinde. En yiğit, en yürekli insanların kapıldığı korkunun izi yoktu bu herifin yüzünde. İki subayın gelişini, hapishane sıkıntısını hafifletecek bir eğlence gibi görüyordu sanki. Dostça gülümsedi. Gerçi zekası aptal denecek kadar kıttı, ama bu kaygısızlık aptallıkla da açıklanacak gibi değildi.

Michael'in suikastla ilgili sorularına ezberlediği cümlelerle karşılık verdi: Kaymakam Anzeliç onu Bükreş'e göndermiş, oradaki Rus beyler de beş yüz altın avans vermişlerdi ona. Sınırı geçip geri geldiğinde doğru Belgrad'a inmiş, Makedonya oteline yerleşmişti.

«Kral Milan'ın o gün Kalemeydanı parkının köşesinden geçeceğini nereden biliyordun?»

«Konaktan kaleye giderken hep o yoldan geçer.»

«Evet ama, öğleden sonraları komutanlığa gitmezdi pek.»

Knezeviç omuz silkti. «Otele bir haber gönderdiler. O gün oradan geçeceğini yazmışlardı.»

«Kimden geldi haber?»

«Bilmiyorum. Kapının altından atmışlardı.»

Bu yeni bir ayrıntıydı.

«Kimden geldiğini merak etmedin mi hiç?»

«Hayır, efendim. Kaymakam soru sormadan iş görmemi emretmişti.»

Apis yukarı çıkarken uyarmıştı Michael'i: Kaymakam Anzeliç'in ölümünü gizliyorlardı bu adamdan; Michael de ağzını sıkı tutmalıydı.

Knezeviç'e sordu: «Kaymakam Anzeliç, Milan'ı öldürtmek isteyenlerin kim olduğunu açıkladı mı sana?»

«Milan'ın hâlâ devlet işlerine karışmasını uygunsuz bulanlar var,» dedi. «Ruslar da onun ülkede kalmasını istemiyorlarmış. Azeliç de kızgındı Milan'a. Şu Miloş nişanından ötürü. Genç kral verecekmiş de babası engel olmuş, efendim.»

Michael bunu duyunca irkildi. Baba oğul arasındaki konuşmaya tanık olan tek kişiydi o.

«Tutuklandığından beri Kaymakam Anzeliç'i gördün mü?» diye sordu.

«Evet, efendim. Bir hafta kadar oldu. Merdivende karşılaştık. Beni avluya indiriyorlar, onu da yukarı çıkarıyorlardı. Üzülmememi söyledi; her şey yolundaymış.»

«Üzülmüyor musun peki?»

«Hayır, efendim. Kaymakam anlatmıştı bana. Ne yaptımsa ülkenin yararı için yaptım.» Sırıtıyordu.

«Bir de beş yüz napolyonun hatırı için.»

«Hayır, efendim. Verdiğim sözü unutmayayım diye aldım parayı.» Michael'in şaşkın şaşkın baktığını görünce açıkladı. «Nikah törenindeki gibi! Gerçi in-

san Tanrıya söz verir, ama papazın eline de birkaç kuruş sıkıştırır.»

Bu mantık biraz çarpık gelmişti Michael'e. Yarı alaycı, yarı şaşkın bir bakış fırlattı Apis'e.

«Verdiğin sözü pekiştirmiş mi oluyordun böylece?»

«Evet, efendim.»

«Sen önce birtakım insanları suçladın, sonra da ifadeni geri aldın. O niyeydi peki?»

«İlk ifadeyi polis müdürlüğünde verdim de ondan. Beni bir an önce özel soruşturma kurulunun eline versinler diye ne istedilerse söyledim. Sanık onların istediği gibi konuşmazsa polisler adamı perişan ederler.»

«Özel soruşturma komiserinden korkmuyor musun peki?»

Knezeviç başını salladı, dudaklarını büzerek duyulmayan bir «Yooo,» cevabı verdi.

«Neden?»

«Onu Kral Alexander seçti de ondan.»

«Demek bu yüzden güvenilir bir adam olduğuna inanıyorsun. Peki ama niçin?»

«Haklıyı haksızı bilir Kral. Bosna'da doğmuş olsam bile benim iyi bir Sırp vatandaşı olduğumu da bilir. Tarafsız bir mahkemede yargılanmamı sağlayacaktır.

Michael, soran bakışlarla baktı Apis'e. Arkadaşı omuzlarını kaldırıp sustu.

Sanığa döndü gene: «Demek ilk suçladığın insanların masum olduğunu kabul ediyorsun?»

Knezeviç suratını buruşturdu. Bu soruların nereye varacağını anlamamış, huylanmaya başlamıştı. Başlangıçtaki gibi güvenli değildi artık.

«Ben onları bilemem ki, efendim. Ben size kaymakamla, bir de Bükreş'teki beylerle konuştuğumu söyledim. Bu işe başka kimlerin katıldığını bilemem.»

Gerçekten aptal mıydı bu adam; yoksa kurnaz mı? Her ne olursa olsun, korkunç canilerden biri değildi kesinlikle. Seçen yanlış seçmiş, herifi boyundan büyük işlere atmıştı. Bir soru daha sormak istiyordu.

«Kaymakamla arandaki ilişki neydi senin? Bükreş'e gitmeden önce demek istiyorum.»

Knezeviç isteksizce cevap verdi: «Ufak tefek hizmetlerim olmuştu ona.»

Anzeliç'in geçmişini çok iyi bilen Michael bu hizmetlerin ne türden olduğunu kolayca anladı.

Sanık göğsünü gererek ekledi. «Alayın en keskin nişancısı olduğumu da bilirdi kaymakam. Niş'teki Morava tümeninde iki yıl askerlik yaptım ben.»

Michael soracağını sormuştu; hücreden çıktılar. Nöbetçi, koridoru arşınlıyor, otuz metrelik geçidin bir ucundan ötekine gidip geliyordu.

Apis'e sordu: «Anzeliç'in hücresi neredeydi?»

«O da bu katta. Soldan dördüncü.»

Michael, nöbetçiyi gözledi. Nöbetçinin, dördüncü kapıdan koridorun ucuna kadar gidip dönmesi pek uzun sürmüyordu. Bir insanın o kadarcık zamanda kendini asması olacak şey değildi. Hele hücre kapısı da açıksa! Apis'le göz göze geldiklerinde arkadaşının da aynı kanıda olduğunu anladı.

«Bir saat sonra nöbeti bırakıyorum,» dedi Apis. «Hava cehennem. Gel seninle şehirden çıkalım da Topcidar'daki bahçeli lokantada yemeğe gidelim.»

Sırbistan Taç'ının terasında buluşup, bir kahve içtiler, sonra da Topcidar tramvayına bindiler. Pırıl pırıl, yıldızlı bir geceydi. Yeni ay, mavi ipek elbisenin üstüne takılan bir iğne gibi parlıyordu gökte. Belgrad' dan en az beş derece daha serindi buraları. Esinti, yeni biçilmiş otların ve Geyikli korunun nemli toprak

kokusunu getiriyordu. Iki subay, bahçenin kıyısında, kalabalıktan uzak bir masa seçtiler.

Yemeklerini ısmarladıktan sonra Michael arkadaşına döndü. «Senin dilinin altında bir bakla var.»

«Var evet. Pek şaşacağını sanmıyorum. Hele bugünkü konuşmadan sonra.»

«Anzeliç kendini öldürmedi. Diyeceğin buydu, değil mi?»

«Tam tamına! Kendini öldürmesi için hiç bir neden yoktu. Kimsenin kendisine ilişemeyeceğini, elini kolunu sallayarak çıkacağını, üstelik bir yığın da para kazanacağını söylemişlerdi ona. Söylemişler değil de söz vermişlerdi demem gerekir aslında. Tutuklandıktan sonra birkaç kere konuştuk. Başarısız suikastin hiç sözünü etmek istemezdi ama, piyangodan bir milyon kazanmış birini andırıyordu hali.»

«Yaa!»

«Bir şey daha var: Anzeliç hiç zorlanmamıştı... Canım, yani... Hani işkence görmemişti diyorum. Polisin elinden geçtikten sonra bize gelen politik suçluları çok gördüm ben. Yarı ölü gibidirler. Geldiler mi mahzene atılıp zincire vurulurlar; suyla ekmekten başka yiyecek görmezler. Oysa Anzeliç'te tek bir sıyrık bile yoktu. Yemekleri de Sırbistan Taçı'ndan geliyordu hep. O sözde intihar olayının gecesi ben nöbetçi değildim, ama ertesi sabah biraz sorup soruşturdum. Nöbetçi olan yüzbaşı da, cesedi bulan asker de anında görevden affedilmişler. Daha geç saatlarda evlerine gittim. Yüzbaşı da ailesini alıp yok olmuştu, er de. Anzeliç'in bir kardeşi vardı; ağabeysini görmeye gelmişti bir gün. Onu buluncaya kadar birkaç gün uğraştım. Canının korkusuna düşmüştü zavallı; bir dostunun evinde saklanıyordu. Ülkeden kaçmak niyetindeydi. Sanırım çoktan Avusturya'ya varmıştır şimdi.»

Michael'in şaştığı tek şey bu sözlerden hiç şaşkınlık duymayışıydı.

Apis, hikayesini sürdürdü: «Bu adamın —adı Svetozar— Belgrad'ın dışında bir bağı, bir de bağ evi varmış. Anzeliç bir gece o evi kullanmak istemiş. Bir tek gece için, çok önemli bir buluşma için. Svetozar da ağabeyisinden gizli bağa sokulmuş, gelenleri gözlemeye koyulmuş. Gelenler şunlar: Kaymakam, Rus Askerî Ataşesi Albay Taube, Kral Alexander, bir de tanıyamadığı bir adam. Bu işe bulaşmaktan, çok şey öğrenmekten başına bela geleceğini sezince usulca sıvışıp evine gitmiş hemen.»

Michael, «Sanırım suikastın o toplantıda tasarlandığını söylemek istiyorsun,» diye mırıldandı.

«Bilmiyorum. Bombok bir iş. Umalım ki bu olay hiç aydınlanmasın. Yoksa Sırbistan'ın şerefi beş paralık olacak.»

«Haklısın,» dedi Michael. «Fransa'dayken neye şaşardım bilir misin? 'Balkanlı' sözcüğünü bir küfür gibi kullanıyor Batılılar. Pansiyoncu madamın faturayı şişirmesine ya da tramvayda beni dirsekleyip önüme geçmelerine boyun eğmedim mi hemen bağırmaya başlarlardı: 'Balkanlı! Balkanlı!' Bütün Balkan ülkeleri içinde de en aşağılık olanı Sırbistan onlarca. Bir hükümet üç günden fazla iş başında kalamaz, iktidara gelen her parti ötekilere kan kusturur, orospuların çarşaf değiştirmesi gibi yasa değiştiririz. Politikacılarımız da kim daha çok para verirse vatanı ona satmaya hazırdır... Rusya'ysa Rusya'ya, Avusturya'ysa Avusturya'ya.»

«Bırak, Allah kahretsin,» diye homurdandı Apis. «Bana kalsa topunun kıçına basarım tekmeyi. Kralın da politikacıların da. Bu hırsızlar demokrasisini yıkıp bir askerî diktatörlük kurarım. Milan'ı iş başına getiririm sanıyorum. Gençliğinde o da krallığını bilmezmiş, ama şimdi çok değişti. Dürüst, vicdanlı bir adam oldu. Kısa zamanda inanılmaz değişiklikler yaptı orduda. Asker ona tapıyor. Onun sayesinde gerçek kişi-

liklerine kavuştular; yiğit, gururlu savaşçılar oldular yeniden. Biz Batı ülkelerine benzemeyiz, kardeşim. Sen Albay Dragomir Vustkoviç'in Zürih yolculuğu hikayesini duydun mu hiç? Gençliğinde ateşli cumhuriyetçilerdenmiş albay; Isviçre'yi de dünya cenneti sayarmış. Neyse, ne yapmışsa yapmış, yememiş, içmemiş, bilet parasını biriktirip bu özgürlük ülkesine yollanmış bizimki. Trenden indiği gün tutuklanmış Zürih'te. Insan haklarını, özgürlüğü denemek için Istasyon caddesinin ortasına işemeye kalkmış da ondan. Işte bu adam bizim savunma bakanımız! Sokağa işemeyi vatandaşlık hakkı sayan bir herif. Neyse ki hâlâ bozulmamış olan yerleri var ülkenin. Demokrasi sözünü kimsenin bilmediği, altının para olarak değil, kadınların gerdanlarını süslemek için kullanıldığı, herkesin ürettiğini yiyip, yaptığı evde oturup, dokuduğunu giydiği yerler. Kendi işini hakedemeyene yardım edecek komşu da her zaman bulunur oralarda. Sonunda buna dönmek zorunda kalacağız. Eski kardeşliğe, eski basit yaşama biçimine.»

Aynı sözleri başkalarından da duymuştu Michael. Ne var ki hiç kimse Apis'in içtenliğiyle, Apis'in peygamberce inancıyla konuşmamıştı. Bu düşünceler gülünçtü belki, uygulanması olanaksızdı. Ama Apis'in bütün ömrünü bu ülkü uğrunda harcayacağını da anlamıştı Michael.

«Bunların hepsi iyi hoş ama, paraya hiç el sürmezsen bu yediklerimizin borcunu nasıl ödeyeceksin?» diye şakalaştı. «Korkarım mutfağa inip kolları sıvar, oturur bir güzel bulaşıkları yıkarım, diyeceksin.»

Apis gülerek omuz silkti. «Yok canım, Belgrad iflah olmaz artık. Büyük Miloş, yıkık evlerden, haydut yataklarından kurtulmak için ne yaptıysa onu yaparım ben de. Şehri ateşe veririm. Yenisini de yaptırmam.»

Uzun bir sessizlik oldu. Sonunda Michael konuştu.

«Şu Svetozar'ın söylediklerine ne dersin? Milan'a anlatsam mı acaba? Peki ama insan evlat sevgisiyle yanan bir adama gidip de oğlun seni öldürtmek istemiş diyemez ki! Üstelik söylediklerimizi kanıtlayacak durumda da değiliz.»

«Hayır, hiç açma daha iyi. Tasarı gerçekleşmedi, yankıları da o kadar büyüdü ki, Alexander bir daha böyle bir işe kalkışamaz kolay kolay. Babasının kuşkularını gidermek için elinden geleni yaptı. **Cher Papa**'nın gönlü olsun diye Radikal partiyi bile gözden çıkardı.»

«Haklısın. Bekleyelim bakalım. Umalım ki Alexander dersini almış olsun, bundan böyle aklını başına toplasın.»

Knezeviç, mahkemede herkesi şaşırttı. Önceki ifadelerinin hepsini geri aldı, suikasti tek başına kendisinin tasarladığını söyledi.

Onunla birlikte yargılanan yirmi altı kişi suçsuz olduklarını ileri sürüyorlardı zaten. Evet, zaman zaman hükümeti eleştirdikleri olmuştu, ama demokratik toplumlarda, konuşma özgürlüğü vatandaşın en doğal hakkıydı.

Batı ülkeleri de kaygıyla izliyorlardı duruşmaları. Nicola Paşiç ve Stoyan Protiç gibi ileri gelen Radikallerin ölüme mahkum edileceği söylentileri, Rusya'yla Avusturya'nın duruma el koyacak şekilde hazırlanmalarına yol açtı. Radikal liderlerin idamı halkı ayaklanmaya sürükleyebilirdi. Avusturya-Macaristan imparatorluğu'nun iki torpidobotuyla, **Körös** ve **Szamos** savaş gemileri Belgrad'a yollandılar. Sonunda bu hazırlıkların yersiz olduğu anlaşıldı. Ölüme mahkum edilen tek kişi Knezeviç'ti. Ötekiler ya kısa

hapis cezalarıyla kurtulmuş ya da beraat etmişlerdi.

13 Eylül 1899 günü, askerlerin atış talimi yaptığı, hayvan pazarının kurulduğu ve idam cezalarının uygulandığı alana götürdüler Knezeviç'i. Kentin dışındaki bu boş tarla geçit törenleri için de kullanılırdı arada.

Michael, Apis'le yemek yediği geceden beri iğne üstünde oturuyor, eski konakta her an bir rezalet kopabileceğinden korkuyordu. Hiç bir şey olmadı. Babayla oğulun arasındaki ilişki hiç değişmedi. Alexander eskisinden de uysal bir evlat olmuştu sanki. Draga'yı babasının gözünden uzak tutmak için elinden geleni yapıyordu. Michael'in anladığı kadarıyla, Milan, oğlunun bu suikaste karıştığını aklının ucundan bile geçirmemişti.

13 eylül günü hava umulmayacak kadar sıcaktı. Alana giden yol tarlaların, bahçelerin arasından geçiyordu. Erik ağaçlarının dalları yerlere yatmıştı o yıl. Ürün, ya üzüm salkımı gibi dallardan sarkıyor ya da ağaçların altında, üstüne sineklerin inip kalktığı koyu renk bir halı gibi yatıyordu. Bahçelerin çoğunda erik pekmezi kaynatılıyordu. Odun ateşlerinin üstüne konan kocaman kazanları genç kızlarla çocuklar karıştırıyor, burcu burcu kokan karaeriğin kokusu, gübre yığınlarından, dökülen yapraklardan, odun ateşlerinden yükselen kokulara karışıyordu. Odun ateşlerinin bir kısmı da eriklerin kurutulması için kullanılan büyük toprak fırınları kızdırıyordu.

Michael, suikast olayıyla o kadar ilgilenmişti ki, son sahnesini de kaçırmak istemiyordu. Alana vardığında Knezeviç'i getiren kupa arabasının daha önce gelmiş olduğunu gördü. Knezeviç, görevliler için kurulan küçük tribüne götürülüyordu. Otuz metre öteye bir kazık çakılmış, çevresine, bir teğmenin komutasındaki piyade birliği, bir kare oluşturacak biçimde dizilmişti.

Knezeviç'in iki yanında süngülü iki jandarma, arkasında sakallı bir papaz yürüyordu. Mahkum tribüne yaklaştı, son derece soğukkanlı bir tavırla durdu. Kurşuna dizilmeyi değil de, madalya almayı bekliyordu sanki. Askerî mahkeme başkanının okuduğu ölüm emrini, can sıkıntısını gizlemeye çalışan terbiyeli bir insan havasıyla dinledi. Gözü Belgrad yolundaydı. Kılıcının ucuna beyaz mendil bağlayıp dört nala yaklaşacak, kralın af haberini getirecek bir süvariyi mi bekliyordu acaba?

Mahkumun yüzünü açık seçik görecek kadar yakındaydı Michael. Başkanın okuması sona erince Knezeviç'in yüzünde bir korku belirdi birden. Gözlerini kısmış, hâlâ bomboş duran yola bakıyordu. Alnında ter damlacıkları birikti; ağzı açıldı, salyası akmaya başladı. Durumunun çaresizliğini ancak farketmişcesine silkinip jandarmaların elinden kurtulmaya çabaladı. Jandarmalar daha da sıkı sarıldılar kollarına. Mahkumu yüz geri çevirip kazığa doğru yürüttüler. Knezeviç'in dizleri bükülüyor, kafası göğsünde sallanıyordu. Derken hayvanca bir çığlık kopartarak yere attı kendini. Iki piyade eri jandarmalara yardıma geldi; adamı yerde sürüklemeye koyuldular. Işi bir an önce bitirmek kaygısı, Knezeviç'in bir insan vakarıyla ölmesini engelliyordu; bir puta adanan kurban gibi bağlandı kazığa.

Michael daha önce de görmüştü kurşuna dizilen insanları. Sırbistan-Bulgar savaşı yıllarında asker kaçaklarının vurulmasını, düşman gerillalarının asılmasını gözlemişti. Her ölüm sahnesi suçluluk ve utanç duyguları doğurur, midesini bulandırırdı. Milan Obrenoviç'i öldürmesine ramak kalan bu iki paralık herifften bile nefret edemiyordu bir türlü. Çevresine bakındı. Aynı bulantıyı paylaşan başkaları da var mıydı acaba kalabalıkta?

Sonunda, kazığa sıkıca bağlanıp, haç da öpme-

si için dudaklarına bastırılınca Knezeviç'in aklı başına geldi. Ölümün yakınlığı korku bulutlarını dağıtmıştı sanki. Esintiyle alanın ucuna kadar ulaşan gür bir sesle bağırdı:

«Suçsuzum ben! Ben masumum! Kral Milan'ı öldürmemi emreden...»

Piyade teğmeninin kılıcı havayı yardı, Knezeviç'in son sözleri tüfek patlamaları arasında boğulup gitti. Aceleden adamın gözlerini bağlamayı bile unutmuşlardı. Papaz, kazıktan ancak iki metre uzağa kaçabilmiş, kıl payıyla canını kurtarmıştı. Soluyarak duruyor, yere yığılan ölüye bakıyordu. Beş dakika önce sessizce bekleşen kalabalıktan **zhiveo** naraları yükseliyor, halk krallara sevgi gösterisi yapıyordu. Hıçkıra hıçkıra ağlayan bir iki kadın da vardı aralarında. Sırp tarihinin karışık bir sayfası böylece kapanıyor, işleyen kafalara kuşku tohumları atılmış oluyordu.

Yeni yüzyılın girişinden önceki günlerin en önemli konusu Alexander'in evlenmesiydi. Belgrad'ın bütün kahvelerinde, bütün diplomatik çevrelerde bu konuşuluyordu artık. Michael, baba oğul arasındaki birkaç tartışmaya kulak misafiri olmuş, Alexander'in o yıl sonundan önce evlenmeye söz verdiğini duymuştu.

Genç krala çöpçatanlık edenlerin sayısı da az değildi hani: Kraliçe Natali, Milan'ın kendisi, Çar II. Nikola, Kayzer Wilhelm, Avusturya Dışişleri Bakanı, Rus Dışişleri Bakanı, hattâ, hattâ ihtiyar Franz Josef. Bu ilgi sanıldığı kadar aykırı değildi imparatorun kişiliğine. Habsburg soyundan geldiğinden, evlilikte çıkar gözetmenin ne denli önemli olduğunu bilirdi o.

Obrenoviç taraftarlarının en iyimser olanları da Habsburg düşeslerinden birini, belki de Arşidük Friedrich'in yedi kızından birini düşlüyorlardı. Hangisi-

nin seçileceği hiç önemli değildi; hepsinde doğurgan kısrakların iri kemikli, geniş kalçaları, hepsinde aynı etli dudaklarla belirgin burun vardı nasılsa. Çar, Karadağ Prensesi Xenia'nın üstünde duruyordu. Halkları aynı ırktan olduğu halde kral ailelerinin çekişmesi yüzünden birbirine düşman olan iki ülkeyi yakınlaşmaya zorlayabilirdi o gelin. Xenia'yla evlenirse Karayorgeviç'lerle de akraba olacaktı Alexander. Çünkü Nikita'nın kızlarından biri, rahmetli Prenses Zorka, Petro Karayorgeviç'in karısıydı.

O kurnaz ihtiyar, Karadağ Prensi Nikita bir sürü kız çocuk sahibi olmanın acısını çıkarmıştı doğrusu. Kızlarının ikisini Rus grandükleriyle, Anna'yı Battenberg prensiyle, Elena'yı İtalyan kralının veliahtıyla evlendirmişti. Kızların hiç birinde kısrak sağrısıyla Habsburg burnu yoksa da Elena, Victor Emmanuel'den çok daha iri yarıydı. Ikisini yan yana gören, bir Macar kadanasıyla Midilli tayının çiftleşmesini düşünürdü nedense.

Milletin aklını kurcalayan bir başka konu daha vardı: Bu evlilik Draga Maşin'in durumunu nasıl etkileyecekti acaba? Pılıyı pırtıyı toplayıp Belgrad'dan kaçacak mıydı? Yoksa ikinci bir Madam du Barry mi olacaktı? Alexander her zamankinden bağlı görünüyordu metresine. Gecelerini hep onun evinde geçiriyordu. Kadın, herhangi bir nedenle onu kabul etmeyecek olsa, yaverlerinden Albay Marko'nun da arkadaşlığıyla, pencerenin altına dikilip kapının açılması için yalvarmaya başlıyordu. Bu gece gezintileri, bu korkusuzluk, Belgrad polis müdürü Rista Bademliç'in ülser olmasına yol açtı. Draga'nın evinin çevresine kaç gizli polis yerleştirilirse yerleştirilsin, Albay Marko ne kadar keskin nişancı olursa olsun, bir suikastçinin, karanlık kapılarda ya da kapalı pencerelerin arkasında gizlenmesi her zaman mümkündü.

Milan, polis müdürünün yakınmasını dinledikten

sonra Michael'e döktü derdini: «Bademliç'in sıkıntısını anlıyorum, ama benim elimden gelen bir şey yok ki. O kadın için deli oluyor oğlan. Yatıp kalktıklarını bilmesem büsbütün korkardım. Neyse ki üç yıldır seviştiklerine göre eninde sonunda bıkacaktır Alexander. Bazıları onu ayıplıyorlar. Ne yapsın, o da genç! Papaz gibi yaşayamaz ki. Büyük amcası Miloş'un yolunda yürüse, gözüne kestirdiği her kadını, kızı konağa çağırtsa daha mı iyi sanki? Olmayacak şey değil bilirsin. Miloş gibi zor kullanmasına da gerek kalmaz sanırım. Nedense yirminci yüzyıl kadınları kral denen yaratığın çekiciliğine karşı koyamıyorlar.» Sırıttı. «Ben kendimden bilirim öyle olduğunu. Neyse... Şimdilik, bir paratoner sayacağız Draga Maşin'i. O olmasa yıldırım başka yerlere düşecek, daha büyük zararlar verecek.»

Milan'ın karanlıkta ıslık çaldığını çok iyi anlamıştı Michael. Üç yıldır ilk kez söz ediyordu kadından. Bu da kaygısının büyüklüğünü belirtiyordu.

Milan, «Saşa o kadında ne görüyor bilmem,» diye başlamışken birden sustu. Karşısındaki genç adamın da bir zamanlar aynı kadınla ilişkisi olduğunu anca hatırlamıştı. «**Sen** ne bulmuştun onda?»

Çok beklenmedik bir soruydu bu. Michael, yüzünün kızardığını farketti. Yüzbaşı üniforması giyen, otuz dört yaşındaki bir erkeğin kızarması da utanç verici bir durumdu doğrusu. «Açıklamak pek kolay olmayacak,» dedi.

«Eğer anlatmak istemiyorsan...»

«Hayır, efendim, ondan değil. Artık rahatça konuşabilirim bu konuyu. Draga'yla yaşamak çok büyük bir rahatlık verir insana. Hep sakindir, hep düşüncelidir. İyi bir hastabakıcıya benzer...»

Milan inledi: «Amma hastabakıcı ha!»

«Öyleyse, yorucu bir yolculuğun sonunda oturduğunuz yumuşak bir koltuk gibidir diyeyim. Ya da

ağrıyı kesen afyonruhu gibi... ya da...» Duraladı. Aşırı şiirsel, aşırı duygusal mıydı acaba sözleri? «Alçak gönüllüydü, ihtirası yoktu, azla yetinmesini bilirdi.»

«İnanılacak şey değil.»

«Evet, biliyorum. Ne var ki ben onun çok basit, çok sessiz bir kadın olduğunu düşünmüşümdür hep. Herkesin sandığı gibi bir cadı değildir.»

Milan hafifçe terslenerek sordu: «O kadar bulunmaz matahtı da niye evlenmedin peki?» Michael'e bu konuda öğüt veren kişinin kendisi olduğunu unutmuştu besbelli.

Michael, önemli bir noktaya vardıklarını düşündü. Milan'a Mösyö Jurieux'den söz edecekse tam zamanıydı şimdi. Sonraki yıllarda bu açıklamayı yapmadığına pişman olacaktı. Belki Milan o bilgiyi kullanarak oğlunun gözünü açabilirdi. Alexander'in gözü açılacak hali kalmışsa elbette!

«O yıllarda hiç kimseyle evlenecek durumda değildim, efendim.» Bir an duraladıktan sonra ekledi: «Ona bakarsanız şimdi de değilim.»

Milan, «Bu Draga Maşin hikâyesinin kendiliğinden sona ereceğini umarım,» diyerek konu değiştirdi. «Dostum Kayzer Wilhelm isteğimize uyan bir prenses bulmuş sonunda. Belki daha zengin olsa daha iyiydi ama soyuna sopuna diyecek yok. Birkaç kral ailesiyla akrabalığı var. Bayağı da güzel sayılır.» Keyifle güldü. «Bir prenses olarak güzel sayılır yani. Bırak canım, ben dünyanın en güzel kızıyla evlendim de ne oldu? Yok, çocuğa biraz saf, biraz çehre züğürdü birini almak en iyisi. Akıllı kız, dünya güzeli kız Sırbistan kralına varıp da ne yapsın? Hele herif bir de kelebek gözlük takar, anası yerindeki karılara tutulursa!»

7 Haziran 1900 günü Milan, yanına Michael'le bir de uşak alarak, gizlice Viyana'ya yollandı. Evlilik konusunu kızın ailesiyle görüşmeye gidiyordu. Babasının yola çıkacağı gün, Alexander başbakanı eski konağa çağırdı; adamın yıllık iznini biraz erken kullanmasını istedi. Milan evlilik sözleşmesini yapıp geldiğinde başbakanın da Belgrad'a dönmesi gerekecekti. Çünkü o tarihten sonra Almanya'ya, nişanlısıyla tanışmaya gidecekti Alexander. Bu iyi habere son derece sevinen başbakan kralı kutladı, bavullarını toplamak üzere evine yollandı.

Kıyametin kopmasından önceki aylar, Michael'in, Milan'la geçirdiği en güzel günlerdi. Kralı bir kumar masasından ötekine, bir kadından diğerine sürükleyen eski huzursuzluğun izi kalmamıştı. Milan daha yeni bulmuştu yerini dünyada: Yirminci yüzyıl Sırbistan krallığının mimarı olacaktı o.

Orduyu güçlendirdiği için uzun bir barış dönemine gireceklerdi artık. Milan, tahtın ardındaki yerinden, iki buçuk milyon Sırba uygarlık ve zenginlik getirmek için elinden geleni yapacaktı. Şu Rus dostu Radikallerin elbaşıları da içeri tıkıldığına göre ülkeye uygun bir demokrasi sistemi uygulanabilirdi pekâlâ: yoksullar desteklenecek, zenginler denetlenecek, rüşvet önlenecek, devlet bürolarında particiliğe gözetilmeyecekti. Milan, İngiliz ya da Amerikan tarzı bir özgürlük istemiyordu. Halk ona hazır değildi henüz. Hazır olması için bir elli yıl daha geçmesi gerekirdi. Ne var ki Sırpların vahşi oldukları kadar mağrur olduklarını da bilirdi. Ülkeyi yönetecek olan adam bunu hiç unutmamalıydı.

İmparator Franz Josef eski dostunun onuruna bir yemek düzenledi. Prensesin ailesiyle nerede ve ne zaman buluşulacağı o yemekte kararlaştırıldı. 25 haziranda, Karlsbad'da buluşacaktı iki kayınpeder. Karlsbad gerçekten uygun bir yerdi. Genç kızın babasını

gören herkes adamın göbeğini eritmeye geldiğini hemen anlardı. En açıkgöz gazeteciler bile yutardı bu hikâyeyi. Milan da öteden beri severdi Karlsbad'ı. Sulardan yarar umduğundan değil de, nedense Karlsbad kumarhanesinde şansı hep yaver gittiğinden.

Kızın ailesi daha erken vardı Karlsbad'a. İkinci sınıf prenslerin birçoğu gibi, bir akrabanın villasına indiler onlar da. Böylece hem masraflar azalıyor, hem de halkın arasına karışmamış oluyordu insan. Milan'sa tam tersini yaptı tabii. Karlsbad'ın en pahalı otelinin kral dairesini ayırttı kendisine. Sabahları içmelere iniyor, öğleden sonraları yeminini unutup at yarışlarına gidiyordu. Geceleri de biraz kumar, biraz kadın peşinde dolaşmakla geçiyordu.

Karlsbad'ın da tam mevsimiydi. Orta Avrupa'nın zenginleri, bütün bir yıl tıkınarak gövdelerine biriktirdikleri zehirleri içmelerde temizlemeye uğraşıyorlardı. Bu şişman, kendini beğenmiş adamlar, bardaklardaki tuzlu, kekremsi suları yudumlarken bir yandan da milyonluk iş anlaşmalarına giriyor, gölgelik gezi yollarında günlük yürüyüşlerini yaparken, fabrika, demiryolu, tünel inşaatları için sözleşmeler hazırlıyorlardı. Karlsbad hacılarının arasında sanatçılar da vardı elbet. Ünlü tenorlar, opera bestecileriyle Viyanalı, Budapeşteli yazarlar, tiyatro yapımcılarını, emprezaryoları kollarına takıp kentin yokuşlu yollarında yürümekten büyük yarar umuyorlardı. Karlsbad suları sağaltıcı bir etki yaratmasa bile yürüyüş arkadaşlarının imzaladığı kontratlar yeterdi insana. Doğu Avrupa'dan gelen kür meraklılarından başka arada bir de Türklere, Mısırlılara, Hintlilere rastlanıyordu. Doğulular ayrı bir renk katıyordu sahneye. Gene de Yahudilerin sayısı hepsinden fazlaydı. Soylu zenginler ata binerek, avlanarak, tenis oynayarak koruyabilirlerdi gövdelerinin inceliğini. Oysa Yahudiler, kendi kendilerini yetiştirmiş adamlardı çokluk; bu yorucu sporlara alışacak ka-

dar kibarlaşmamışlardı henüz. Karlsbad'da üç dört hafta kaldığı halde hiç kilo veremeyen bahtsızların yapabileceği bir tek şey vardı. İnsan gider bedenine iki numara büyük gelen gömlekler alırdı. Vatana dönerken bu gömlekler giyilirdi. Kantarı aldatmanın yolu yoktu, ama artık kişinin değil, Karlsbad'ın şerefini kurtarmaktı önemli olan.

Tarihî buluşma, zengin bir Viyanalı bankerin evinde yapıldı. Sırbistan hükümetinden büyük alacakları olduğundan, banker bu ülkenin geleceğiyle yakından ilgiliydi. Önceden kararlaştırıldığı gibi, ev sahibi hiç ortaya çıkmadı. Gelin adayıyla anasını babasını taşıyan araba kapıya geldiğinde yaver Michael Vassiloviç çıktı onları karşılamaya. Üçlüyü alıp birinci kat salonuna, Milan'ın beklediği odaya götürdü.

Bu aileyi içmelerde görsem bambaşka bir yargıya varırdım, diye düşündü Michael. Adamın duvarcılıktan işe başlayıp müteahhitliğe yükseldiğini, şimdi de kazandığı paraların tadını çıkarmak için karısını, kızını alarak bu ünlü tatil şehrini gezmeye geldiğini sanırdım. Anne, ince uzun, erken kırışan yüzünden keder okunan bir kadındı. Yıllarca çalışmaktan yorgun düşen çamaşırcıları hatırlatıyordu insana. Yirmi yaşlarında görünen genç kızınsa beklenmedik bir çekiciliği vardı. Karşısındakiyle bir şakayı paylaşıyormuşcasına pırıldıyordu gözleri.

Milan'ın üstünlüğü karşılaştıkları an belli oldu. Domuz çobanlarının torunu olan bu adam, yüzyıllardır saraylarda yaşamış bir soydan gelen karı kocadan çok daha zarif, çok daha rahattı.

Bankerin Fransız uşağı çay servisi yaparken Milan Sırbistan'la ilgili hikâyelerle eğlendirdi konukları. Çay fincanları toplanıp uşaklar çekildiğinde asıl konuya geçildi. Genç kızın, maddî ayrıntılardan sıkıla-

cağını düşündüklerinden Michael onu kütüphaneye götürdü. Kapıyı çekerken de gülmeden edemedi. Avusturya'nın en ünlü pornografi koleksiyonuna sahipti zengin banker. Gelin adayı, can sıkıntısıyla, o bol resimli, deri ciltli kitaplardan birine uzanacak olursa çok şey öğrenebilir, evliliğinin daha başarılı olmasını sağlayabilirdi belki de.

Toplantı sona erdiğinde iki taraf tam bir anlaşmaya varmışlardı aralarında.

Otele dönerlerken Milan çene çalıp duruyordu: «Ekselanslar düğünün kış başında yapılmasını istiyorlardı. Ama bilirsin ben tez canlıyımdır. Eylülde yapmaya karar verdik sonunda. Gerisi gençlere kalmış bir şey. Ben umutluyum doğrusu. Kız hiç fena değil. Teni güzel, eti diri. Şakadan da anlıyor üstelik. Ben demiştim, canım... Öteden beri söylerim: Karslbad'da hep şansım açılır benim.»

Bomba 9 temmuzda patladı.

Prens, karısını kızını alıp düğün hazırlıklarına başlamak üzere Almanya'ya dönmüştü. Milan, Sırbistan ordusuna yeni silahlar almak istediğinden Pilsen'deki Skoda fabrikasına uğradı. Oradaki işini bitirince yine Karlsbad'a döndü. Başbakana vekalet eden bakanın telgrafını Karlsbad'da aldı. Hemen vatana dönmesini istiyordu adam. Kısa bir süre sonra da Luzern'de tatil yapan başbakanın telgrafı geldi: BANA VEKALET EDEN KİŞİ İSTİFASINI BİLDİRDİ STOP DÖNMEMİ İSTİYOR STOP NE YAPMAMI EMREDERSİNİZ STOP.»

Milan hem şaşırmış, hem sıkılmıştı. Başbakana şifreli bir telgraf çekmesini söyledi Michael'e. Karşılığında normal bir telgraf geldi. Başbakan, tatile giderken yanına aldığı şifre kılavuzunun, artık kullanılmayan bir şifreye ait olduğunu bildiriyordu. Ne yazık

ki şifreli yazışmalar yapamıyordu o yüzden. Nitekim başbakan vekiliyle de anlaşamamıştı bir türlü. Bir yirmi dört saat geçince her şey anlaşıldı.

Başbakan vekilinin bu kez çektiği telgraf şöyleydi: «Kral Alexander, Draga Maşkin'le evlenmek kararını açıkladı. Hükümet bu felaketi önleyememiş, istifa etmiştir.» Tarih 21 Temmuz 1900'dü.

Sırplar belki de dünyanın en dayanıklı insanlarıdır. Tek bir çığlık atmadan, tek gözyaşı dökmeden katlanırlar her türlü işkenceye. Ağlamak ancak kadınlara yaraşır onların kanısınca; erkek dediğin gık çıkarmadan durur. Oysa Milan yatağının üstüne yığılmış, iki büklüm olmuş ağlıyordu. Ona baktıkça kendisi utanıyordu Michael. Ne var ki adamın çektiği ıstırabın ölçüsünü anlayınca utancı acımaya dönüştü. Milan da kendini toplamaya başlamıştı zaten. Sigara istedi. Michael bir sigara ona verdi, bir tane de kendisi yaktı.

«Benim suçum!» diyordu eski kral. «Biraz anasının suçu, biraz da benim. Biz alıştırdık onu yalancılığa; sinsilik etmeyi bizden öğrendi. Aramızdaki savaşta bir silah gibi kullandık onu; o da durumundan yararlanmasını bildi. Bizi birbirimize çekiştirerek her istediğini elde edebileceğini anlamıştı. Bir onun yüzüne güldü, bir benim. Bu yöntemin başarılı olduğunu görünce başkalarına da aynı şeyi yaptı. Üstelik başka çocukların ustura kayışıyla dayak yediği yaşta, on üç yaşında kral yaptık onu. On yedisine geldiğinde, Sırbistan'ın en namuslu insanını, Naip Yovan Ristiç'i eli uzun bir hizmetçiyi kovarcasına kovdu işinden. Biz ne yaptık? Alkışladık! Devlet adamlarını hapse attı, hapisten çıkarıp hükümette görev verdi; gene alkışladık. Sonunda başbakanla beni de oyuna getirdi. Orospusuyla evlenmesine engel olmayalım diye bizi olma-

dık işlerin peşine düşürdü. Hâlâ inanamıyorum, bilir misin?» Gözlerini dikmiş Michael'e bakıyordu.

Telgrafın bir şaka olduğunun açıklanacağını umarcasına bakıyordu. «İmparator Franz Josef'in yüzüne nasıl bakarım ben? Ya Almanların? Hay Allah! Ne kepazelik! «Parmakları kuş pençesi gibi büküldü birden, elleri sol omuzuna kalktı; başı yastığın üstünde geriye kaykıldı.

Michael hemen yardıma koşup ceketini çözdü Milan'ın. Bir de havlu ıslatarak alnına koydu. Birkaç saniye sonra da adamın gözlerinin aralandığını gördü. Utançla gülümsüyordu eski kral.

«Üzülme, Michael, bir şey değildi. **C'est une petite défalilance** (*). Bir kalbim olduğunu son aylarda fark ettim. Eskiden orada bir çelik parçası var sanırdım. Bu son olay çok sarstı beni. Neyse canım, üzülme; şimdi geçer. Yatıp uyusam daha iyi olacak sanırım.»

«Bir doktor çağırsak?»

«Yok, yok. Doktora göründüm ben. Önemli bir şey değilmiş. Haa, bana bak, benim yüzümden otele tıkılıp kalma sakın. Çık gez. Sen gençsin. Hadi, sabah görüşürüz.»

Ondan sonraki beş gün içinde durum bütün ayrıntılarıyla ortaya çıktı. Başbakan vekili Vukaşin Petroviç'in özel kâtibi 24 temmuzda Karlsbad'a geldi. Milan'a son gelişmeleri anlatmak için gönderilmişti. Anlaşıldığına göre, ne bakanlar kurulu, ne de yüksek rütbeli subaylar Alexander'i metresiyle evlenmekten vazgeçirebilmişlerdi.

Ufak tefek, gözlüklü, pos bıyıklı bir adam olan, arada sırada şiir yazdığı söylenen kâtip bütün ayrıntılarıyla anlatıyordu olayı: «Vukaşin Petroviç çok güç durumdaydı, efendim. Kral Alexander ona epey hakaret etti. Sonra sayın bakan istifasını verince de istifa-

(*) Küçük bir baygınlık.

yı yırtıp attı kralımız. Görevine devam etmesini bildirdi. Petroviç'in kararlı olduğunu görünce bu kez başka bir yol denedi; kendisine acındırmaya kalkıştı. Yapayalnız geçen çocukluğundan, anasıyla babasının bitmez tükenmez kavgalarından söz etti...» Kâtip bir an duraladı. Sıkıntısı yüzünden okunuyordu. «Cüretimi bağışlayın, efendim... Bay Vukaşin günlük notlarını yazdığı defteri vermişti bana; oradan okuyacağım.» Sayfaları, incecik, karga burga el yazılarıyla dolu, deri kaplı bir defter çıkarmıştı.

«Bildiğin gibi anlat,» dedi Milan. «Yaver sana hasta olduğumu falan söylediyse hiç kulak asma.» Yatağının baş ucunda oturan Michael'e alaycı bir bakış fırlattı. «Ona kalsa yaverlik değil hastabakıcılık edecek zaten.»

Kâtip anlatıyordu: «Başbakan vekili elinden geleni yapmış. Zaman zaman ölümle karşı karşıya gelmiş. Öyle tüfekle, tabancayla değil... Kalpten gideceğinden korkarmış. Ya da beyin kanamasından. Kendisi altmış beş yaşında, majeste kralsa yirmi dört. Kral sabahın dördüne kadar ayakta tutarmış onu. Madam Draga'nın çok namuslu bir kadın olduğunu anlatmaya çalışıyormuş. Sayın bayana sahip olabilmek için yıllarca beklemiş kendisi.»

«Doğrudur,» diye mırıldandı Milan. «O karı insanı suya kadar götürür de susuz getirir. Oğlanı elde etmesini bilmiştir.»

Kâtip elindeki deftere bir göz attı. «Yıllar sonra, kralın onsuz yaşayamayacağına inanmış da kendisini teslim etmiş.» Yüzü kızarmıştı. «Kelimesi kelimesine okumamı söylediler de... Affınıza sığınarak bir şey daha açıklamak isterim... Kralımız ondan başka hiç bir kadın... başka hiç bir kadınla erkeklik görevimi yapamıyorum demiş. Onun üzerine o da demiş ki... Yani bay Vukaşin demiş ki, şu düğün tarihini birkaç ay geriye atsanız demiş. Kralımızı Paris'e getirecek,

ustalıklarını yakından bildiği birkaç genç bayanın eline bırakacakmış. O bayanlarla bir iki hafta kaldıktan sonra hâlâ erkekliğinizden kaygınız olursa ben de bu bıyıklarımı keserim demiş.»

Milan içini çekti. «Boşuna uğraşmış zavallı Vukaşin. Paris'e son gelişimizde ben de o kadınların yanında bırakmıştım sevgili oğlumu. O gün bugündür de kızların yüzüne bakmaya utanırım.»

Şair taslağı bu sözlerin alaylı mı, yoksa ağlamaklı bir sesle mi söylendiğini anlayamadığından ufacık bir gülümsemeyle karşılık verdi.

«Bayan Draga'nın geçmişini bir yana bıraksak bile kısırlığı konusunda konuşmalıyız, demiş sayın bakan. Bu konu açılınca kral hemen açıklamaya girişmiş. Bayan Draga bir piç doğurmak istemediği için gebe kalmamış bugüne kadar. Evlendiklerinin yılında, bir oğlan, hiç değilse bir kız doğuracağına söz vermiş. Başbakan vekilimiz de demiş ki: O çocuk doğarsa ben bebeği çırıl çıplak kollarıma alır —yani çırıl çıplak olan bebek değil de sayın bakan olacak— Belgrad caddelerini bir baştan ötekine dolaşırım demiş. Öyle bir şeye kalkışacak olsa kendisini hemen tımarhaneye tıkacaklarını bilir elbet. Bakmış ki majeste kral hâlâ diretiyor, başka bir öneride bulunmuş: 'Siz madam Draga'yla birlikte yaşayın, gebe kaldığı gün hemen evlenin.' Yok, o da olmamış. Neyse, Kral Alexander'e gösterilen yolları birer birer anlatıp da majestelerinin başını ağrıtmak istemem. Yalnız şunu söyleyeyim ki beş günlük bir boğuşmadan sonra Bay Vukaşin iyice kötüledi. Konaktan sedyeyle çıkardılar zavallıyı. Yalnız o mu! Herkes elinden geleni yaptı. Merkez subayının ilginç bir önerisi vardı. Isterseniz ben kralı konakta hapseder, Bayan Draga'yı sınır dışı edebilirim diyordu Albay Solaroviç. Bütün politikacılar —hangi partiden olduklarını unutmuştu— onu desteklemeye başlamışlardı. Bir teki bile kralı savunmaya

kalkışmadı. Hele hükümet istifa edince işler büsbütün karıştı. Kimse yeni hükümeti kurmaya yanaşmıyordu. Kralın kararı herkesi şaşırtmıştı. Korkunç bir kargaşalık vardı ortada.»

«Alexander'in istediği de oydu,» diye haykırdı Milan. «Başbakanla beni de o yüzden gönderdi buralara. Tanrım, meğer ne aptalmışız!»

Kâtip, Milan'ı avutmaya çalıştı.

«Emin olun ki her yol ayrı ayrı gözden geçirildi, efendim. Orduyu ayaklandırmayı, kralı tahttan indirip bir naipler heyeti kurmayı ya da majestelerinizi geri getirmeyi düşündüler. Ne var ki kesin bir karara varamadılar. Kral Alexander de konağın kapısına dayanan heyetleri içeri almaya yanaşmıyordu. Yabancı ülkelerin sefirleriyle de konuşmak istemedi. Huzura kabul edilen tek kişi Rus askerî ataşesi Albay Taube oldu. Bu arada yeni bir başbakan bulmaya çalışıyormuş kral. Ne yazık ki başarısız kaldıkça da birtakım ölçüsüz işler yapıyormuş. Söz gelimi, tanınmış politikacılarımızdan birini yemeğe çağırıp afyonlu şarap içirmiş. Adamı dalgaya düşürüp elinden bir imza alırım sanıyormuş. Bir başka politikacımızın önünde diz çöküp yalvarmış. İçişleri bakanı Gençiç'le de çok fena kapıştılar. Bakan, Madam Draga'nın evine gidip Sırbistan'dan uzaklaşması için yalvarmış. Kralla bakanın kavgasını bütün konak halkı duydu. Majeste kendi kendisini tuvalete kilitledi. Madam Draga beni bırakırsa kendimi öldürürüm, diye bağırıyordu. Bakan da hiç durmamasını, bunun ülke için en hayırlı yol olduğunu söyledi ona. Konağın avlusunda da çirkin bir olay geçti bir gün. Nişanlanmasına karşı çıktıkları için iki generale sövüp saydı kralımız. Sonra da balkondan bir söylev verdi. Sizi suçladı, Majeste. Söylemediğini bırakmadı. Hazineyi soyduğunuzu bile anlattı.»

Milan ayağa kalkmıştı. «Bu kadarı da fazla artık,»

diye mırıldandı. «Peki. Sizin başka bir şey anlatmanıza gerek kalmadı. Durumu çok iyi anlıyorum.»

Sonunda politika kazanının dibini sıyırarak, çürüğünü, kokmuşunu ayırmaya bakmadan bir hükümet kurabildi Alexander. Temmuzun yirmi beşiydi o gün.

Aynı gün Milan oğluna iki mektup yazdı. Birinde Sırbistan orduları başkomutanlığından istifa ettiğini bildirdi. Ötekisiyse şu açıklamayı taşıyordu:

> Sevgili oğlum!
>
> Elimi vicdanıma koyup düşündükten sonra, yapmak üzere olduğun evliliği onaylamayacağıma karar verdim. Bu hareketinin Sırbistan'ı yıkacağını sen de biliyorsun sanırım. Soyumuz birçok sıkıntının üstesinden gelmiştir, ama bu kadar büyük bir felakete göğüs gerebileceğine inanamıyorum. Sen bu tarihî kararından dönmeyecek olursan, benim yapabileceğim tek bir şey kalıyor: Ülkemize acıması için Tanrıya yakarmak. Bu çılgınlığından ötürü seni tahttan indirecek herhangi bir hükümeti de candan kutlayacağımı bilesin.
>
> Baban,
> Milan.

Bu ikinci mektup, sınırdaki birliklere o dillere destan olan emrin verilmesine yol açtı. «Eski kral Milan sınırı aşıp Sırbistan'a girmeye kalkışacak olursa kendisini kuduz bir köpek gibi vurmanızı emrediyorum.» Alexander'in birliklere yolladığı emir kelimesi kelimesine böyleydi.

İyi niyetli dostlar bu haberi Milan'a yetiştirmekte gecikmediler. Oğluna karşı harekete geçmesini öğütlediler. Milan'ın cevabı ilginçti: «Bir insanı en can

alacak yerinden vurduktan sonra bir iki yara daha açmışsınız ne çıkar?»

«Hayır,» diyordu Milan dostlarına. «Ben bir daha çıkmamak üzere indim tahttan. Kaldı ki bir insanın oğluna karşı cephe alması ahlakî bakımdan da yanlıştır. Oğlumun bana karşı cephe almış olması yetmez mi? Korkarım bu davranışı Saşa'ya pek fazla şan ve şeref sağlamayacak. Zayıf bir erkek. Dürüst de değil. Krallığının çok uzun süreceğini sanmıyorum. İlk falsosu da değil bu. Politik bir bunalım da sayılmaz, sülalemizin sonudur. Birkaç ay içinde yuvarlanıp gidecektir sanıyorum. En fazla bir, iki yıl dayanabilir.»

Alexander'in tahtta üç yıl daha kalabilmesini sağlayan tek şey Rus maslahatgüzarı Mansuroff'un Bayan Draga Maşin'i ziyaret edip nişanı kutlamasıydı.

Bütün Rusların Çarı Polonya Kralı, Finlandiya Dükü, Hessenli Alexandra Federovna'nın kocası büyük çar, genç kralın yaşlı metresiyle evlenmesini doğru bulmuştu demek. Halk bunu öğrenince birden yatıştı. Sırplar öteden beri Rus dostuydular. Çarı da Tanrısal bir kişi olarak görürlerdi. Çar, Draga'nın kraliçeliğini onaylıyorsa, ondan bir derece üstün olan Tanrı da onaylıyordu belki.

Ne var ki 4 ağustosta yapılan düğüne, çarın kendisi gelmemiş, yerine Mansuroff'u göndermişti. Bu iş ulusun sevincini kursağında bıraktı. Yabancı basında çıkan yazılar da pek hoş değildi doğrusu. Gelini biraz yaşlı bulmuşlar, gıdısının sarkmaya yüz tuttuğunu belirtmişlerdi. Üstelik saçları da söylendiği gibi karga kanadı siyah değil, herkeste görülen bir kestaneymiş. En güzel yanı olan iri, yeşil gözlerinin çevresi de kırışmaya başlamış. Sadece Rus gazeteleri övüyordu onu. Slav güzelliğinin simgesi olduğunu belirttiler. Aynı gazetede ikinci bir önemli haber de vardı: 1899'da Kral Milan'a suikast yapmaktan ötürü hapsedilen Radikal

parti üyeleri mutlu damat tarafından bağışlanmışlardı.

Düğün haberlerini Viyana'daki Imperial otelinde duydu Milan. Oğlunun hakaretinden sonra pek insan içine çıkmaz olmuştu. Artık yaverlikten çok dadılık eden Michael'le baş başa, oteldeki dairesinde oturuyordu.

Af haberini okuyunca gazeteyi indirip haykırdı: «Rus casusuymuş karı! Ne aptalmışım; nasıl anlamadım?» Michael'den ses çıkmadığını görünce dik dik baktı. «Anlamıyor musun? Saşa'yla düşüp kalkmaya başladığından beri para alıyordur onlardan. Belki de daha önce başlamıştı. Dur! Dur bir dakika! Şu suikaste dönelim bir an. Knezeviç, Albay Grabov'un evinin resmini gördüğünde hemen tanımıştı. Beş yüz altını orada aldığını söyledi. Albay Grabov da Asya Bölümü başkanıdır.»

Hasta adamın o çirkin gerçeği öğrenmesini hiç istemiyordu Michael.

«Kadın Bükreş'e adım atmadı,» dedi.

«Bükreş'e adım atmadı, ama Belgrad'daki sefarethane memurlarıyla içli dışlıydı.»

«Ondan bir şey çıkmaz. Mansuroff gibi meslekten yetişmiş bir diplomatın suikastlere karışacağını hiç sanmam ayrıca.»

«Başkası aracılık etmiştir o zaman. Tamam, buldum! Albay Taube'yle karısı. Haa, aklıma gelmişken sorayım: Anzeliç'in ölümünden sonra kaleye gidip işi kurcalamak nereden aklına geldi?»

Michael bu beklenmedik soru karşısında afallamıştı. Milan'ın o işten haberi olduğunu sanmamıştı hiç.

«Düşünmüştüm ki... Yani acaba, diyordum...»

«Acaba bu Anzeliç gerçekten kendini öldürdü mü? Merak ettiğin buydu, değil mi?»

«Evet, efendim.»

«O zaman şöyle bir şey çıkıyor ortaya: Benim öl-

dürülmemi isteyen kadın değildi yalnız. Onun yanında çok daha güçlü biri vardı. Anzeliç'in hücresinde boğulmasını emredecek kadar güçlü biri. Adını söylemem gerekmez sanırım. Yaa, işte böyle! Benim oğlum yalnız yalancı ve namussuz değil, aynı zamanda katil de. Baba katili üstelik. Hem de korkak. Kral oydu; ülkeyi tek başına yönetmek istediyse, bana defolup gitmemi söyleyebilirdi pekâlâ. Ama yok, yapamadı. Erkek gibi karşıma çıkamadı. Bağırıp çağıracağımı, onu azarlayacağımı biliyordu. O durumda korkudan donuna sıçacaktı gene. Sonunda beni öldürtmeye karar verdi. Bağırıp çağırmamdan, azarlarımdan büsbütün kurtulmak istedi.

Masrafları kısmak için, otelden, Johannesgasse'deki bir apartman katına taşınmıştı Milan. Rus gizli ajanlarının da karşıdaki bir yapıya yerleştiklerini Michael kısa zaman sonra öğrendi. Milan'ı da, eve girip çıkanları da gözaltında bulunduruyorlardı böylece.

1901 yılının başlarında Kraliçe Draga'nın gebe olduğu haberi yayımlandı gazetelerde.

Milan, «Bu kadında hiç utanma yok,» diyordu. «Gebe olamaz, kısırdır o. Bak görürsün, Michael, iş açığa çıktığı zaman öyle bir rezalet kopacak ki Sırbistan yerinden oynayacak.»

Eski kral ocak sonlarında hastalandı. Ağır soğukalgınlığı zatürreye dönmüştü. Doktorlar durumun tehlikeli olduğunu bildirince, Michael, Alexander'e telgraf çekti. Batılıların anlayamayacağı bir duyguyu, Milan'ın oğlunu hâlâ sevdiğini biliyordu. Kurtarsa kurtarsa bir barışma kurtarabilirdi eski kralı. Üç gün cevap beklediler; Milan umutla, Michael öfkeyle. Dördüncü gün Lepi Laza geldi Viyana'ya. Babasının gerçekten hasta mı olduğunu, yoksa —General Petro-

viç'in deyişiyle— hasta numarası mı yaptığını anlamak istemişti kral.

Milan, Laza'yı yanına sokmak istemedi önce. Sonra da oğluna haber göndermek için ikinci bir fırsat bulamayacağını düşünerek kabul etti. General, ölümle pençeleşen adamın yatak odasına girince Michael salona geçti. Salondan duydukları kopuk kopuk birtakım cümlelerdi: «Her şeye rağmen benim oğlumdur o!», «Tanrıdan korkmuyor mu?», «O orospudan hiç bıkmayacak mı?» Laza odadan çıktığında yüzü kızarmıştı. İlk trene yetişmek zorunda olduğunu söyleyerek kaçtı.

Laza gittikten sonra Milan yaverine seslendi: «Seni şaşırtacak bir şey söylemek istiyorum. Bu hastalıktan kurtulursam gidip Petro Karayorgeviç'i göreceğim. Tahtı oğlumdan almak için elinden geleni yapmasını söyleyeceğim ona. Yıllar önce farketmiştim zaten; Alexander'den çok daha iyi bir kral olur o. Buna birden karar verdiğimi sanma. Oğluma inat olsun diye de yapmıyorum. Yıllardır izledim Petro'yu. Yaşamını, davranışlarını, dostlarını. Biz Obrenoviçlerin yoksun olduğumuz bir akıl, bir dürüstlük var onda. Doğru, elli yedi yaşına geldi, ama öylesi daha iyi belki. Genç krallar genç ülkelere yaramıyor. İyileşmeyecek olursam sen git Cenevre'ye. Ölürken böyle söylediğimi Petro'ya bildir. Oğlumla ikisi arasında bir çatışma olursa da Karayorgeviçlerin kazanması için elinden geleni yap.»

Birkaç günlük bir iyileşme görüldü durumunda. Gelgelelim güneşli, ama soğuk bir sabah, oturduğu koltukta yıkıldı. Başı, onu yatağından koltuğa kadar getiren Michael'in omuzuna düşmüştü. Yaver her an biraz daha sararan güzel yüzü korkuyla gözlüyordu. Bir bulut güneşin önüne geçti o anda. Odanın kararması ölümün girdiğini belirtiyordu sanki. Ne var ki tam son soluğunu verir gibi olurken bir kez daha ko-

nuştu Milan. Gözlerini açıp gülümsedi, umulmayacak kadar güçlü bir sesle haykırdı:

«Longchamps'daki son yarışta üç numaraya bin frank oynasak diyorum.» Michael'in irkildiğini görünce de ekledi: «Şaka ediyorum canım! Paris'te olmadığımızı biliyorum. Viyana'dayız ne yazık.»

Son bir çaba gösterip doğrulmaya çalıştı; sonra da yaverinin kollarına yığıldı.

Michael, nöbetçi subayın odasına girdiğinde, asık suratlı Teğmen Bogdanoviç burnunu karıştırıyor, çıkardığı sümük topakçıklarını da çekmecesinin alt yanına sürüyordu. Çok dalgındı. Michael odanın ortasına gelinceye kadar farketmedi gireni.

Edince de koltuğundan kımıldamadan seslendi: «Ne bitmez tükenmez konuşmaymış bu yahu!» Milan'ın başkomutan olduğu yıllarda bir teğmen bir yüzbaşının karşısında asla böyle kaykılıp oturamazdı. «Yirmi dakikadan fazla sürdü.»

Kralla konuşmayı beklerken iyice incelemişti Michael bu herifi. İncelemiş ve iğrenmişti. «Üstlerinle konuşurken kıçını kaldırmayı öğren, hayvan herif,» diye bağırdı.

Bogdanoviç kılını kıpırdatmadan sırıttı. «Vay vay, ne de çabuk! Kralı görmeden bu kadar yüksekten atmıyordun.» Böyle demekle birlikte ağır ağır doğruldu, ayağa kalktı. Sesini alçaltarak, «Albayı arasan iyi olur,» diye mırıldandı. «Konuşmanızın sonucunu merak ediyordur. Ayrıca kaygılanmıştır da. Uzun zaman merakta bırakmasan iyi olur.»

«Hangi albay?» diye sordu Michael boğuk bir sesle. «Sen neler söylüyorsun kuzum?» Adamın çirkin yüzünü inceliyor, çatlak dudaklarına yayılan iğrenç gülüşün bir tuzak mı, bir tehdit mi olduğunu anlamaya

çalışıyordu. Bu da darbeci subaylardan mıydı acaba? Yoksa bir ajan mıydı?

Teğmen, aralık kapıdan bekleme odasına bir göz attı. Boş olduğunu görünce gene Michael'e döndü.

«Dışarı çıkıp muhafız bölüğünün Yüzbaşısı Ljuba Kostiç'i bulun desem içiniz rahat edecek mi acaba? Bu sabah Subay Kulübü'nde tanışmıştınız onunla. Beni ondan sorun. Az önce Albay Maşin'i kalede görmüş o da. Altıncı Piyade Alayının Slava şöleni var bugün. Albay Maşin'i orada bulacaksınız. Biraz acele edin, orada ne kadar kalacağını bilemiyorum çünkü.»

«Sana bu mesajı verenin kim olduğunu bilmiyorum ama ben sözlerinden hiç bir şey anlamadım, Teğmen.»

Teğmen kıkır kıkır güldü. «Bravo, Yüzbaşım. İnsan hep tetikte olmalı, tongaya basmamalı hiç. Neyse, artık oyalanmayın. Sizi bekliyorlar biliyorsunuz.»

Michael, yarı şaşkın, yarı öfkeli, kapıya yönelmişken durdu. Laza gidebileceğini söylememişti. «General Petroviç beni ararsa yemeğe çıktığımı, en geç bir saat sonra döneceğimi söylersin.»

«Sırbistan Taçı'na gidin. Orada eski dostlara rastladığınızı, onların sizi Slava şölenine götürdüğünü söylersiniz. Her zaman temkinli olmak gerekir. Hele insan Laza gibi biriyle uğraşıyorsa. Alexander'le orospusu söz konusu oldu mu bekçi köpeği kesilir o. Onların kılına zarar vermektense kendi babasını asar.»

«Öğütlerine teşekkür ederim,» dedi Michael alayla. Kapıya yönelmişti. «Sen de rahatına bak artık.»

Teğmenin sesi koltuğun çukurluğundan yükseldi: «Baktım bile.»

14.00

Michael görününce, «Demek gelebildiniz,» diye homurdandı Albay Maşin. «Nerede kaldınız? Yemeği de kaçırdınız. Slava pastasından payınızı almak için akşam yemeğini beklemeniz gerekecek şimdi.»

Altıncı Piyade Alayının karargahındaydılar. Maşin gene sivil giyimliydi. Çevrelerindeki asker ve sivil konukların gözlerini boyamak için söylemişti bu son sözleri. Alay, koruyucu aziz olarak seçtiği velînin gününü kutlamak için düzenlemişti şöleni.

Albay, Michael'i kolundan yakalayıp kalabalıktan uzaklaştırdı. «Ne oldu?» Yüzündeki gülümseme silinmemişti ya, kaygılı ve sabırsız olduğu da sesinden anlaşılıyordu.

Çok sıradan bir söz edercesine karşılık verdi Michael: «Kral Alexander'in yaverliğine atandım.»

Albay Maşin'in yüzü gerildi, gülüşü yok oldu. Kısık gözleri öldürücü bir kuşkuyla pırıldıyordu. «Siz mi? Yaverliğe ha? Nasıl oldu peki?»

Michael'in başı dönmeye başlamıştı. Tören üniformasının altına giydiği gömleğin terden sırtına yapıştığını farketti. «Orasını General Laza Petroviç'e sormalısınız. Kralın orduyla barışması gerektiğinden söz etti bana.»

«Cenevre'de olduğunuzu biliyor muymuş?»

«O bilmiyorsa bile kral bilyordu.»

Albay kaşlarını çattı.

«Onu da gördünüz demek! Neler söyledi?»

«Prens Petro'yla karşılaşıp karşılaşmadığımı öğrenmek istedi. Karşılaştığımı söyledim.»

«Tedbirsizlik etmişsiniz.»

«Pek öyle sayılmaz. Prensi kilisede gördüğümü söyledim. Konu öylece kapandı.»

«Başka bir şey konuşmadınız mı?»

«Konuştuk.»

«Ne konuştunuz?»

«Sırbistan'da mutlaka bir tıp fakültesi açmak zorunda olduğumuzu belirtti.»

Albayın suratı büsbütün kararmıştı. «O da nereden çıktı?»

«İsviçre'ye tedavi için gittiğimi söyledim, doktorlarımızın yetersizliği konusunda bir söylev verdi bana. Kendiniz de bilirsiniz, efendim; bir konuya girdi mi kolay kolay susmaz.»

«Sizi bunun için mi çağırmışlar konağa? Hepsi bu kadar mı? Sabah bana telefon ettiğinizde sekizi çeyrek geçiyordu. Şimdi saat iki.»

Michael omuzlarını kaldırdı. «Size telefon ettikten az sonra Laza Petroviç'le görüştüm. Ama kralın huzuruna alınmam biri geçti.»

«Siz mi istediniz huzura kabul edilmeyi?»

Sorguya çekilmekten sıkılmaya başlamıştı Michael. «Hayır, General Petroviç öyle uygun gördü.»

«Demek kralla konuşmak için beş saat beklediniz. Yanında ne kadar kaldınız peki?»

Sonunda sabrı tükenmişti yüzbaşının. «Sizin ne istediğinizi anlayamıyorum, Albayım,» dedi. «Beni sorguya çekmek midir niyetiniz?»

Maşin diretiyordu: «Ne kadar kaldınız Alexander'in yanında?»

«Belki on, belki on beş dakika.»

«Sekizi çeyrek geçe gittiniz konağa; ikide çıktınız...»

Michael adamın sözünü kesti. «Sekizi çeyrek geçe size telefon ettim. Konağa vardığımda dokuza gelmişti. Çıkışım da ikiyi bulmadı.»

«Sonra nereye gittiniz?»

«Sırbistan Taçı'nın terasında bir kahve içtim. Teğmen Bogdanoviç öyle yapmamı öğütlemişti. Doğrusunu isterseniz sizi burada, Albay Misiç'in komutasındaki alayın karargahında bulacağımı söyleyince

epey şaşırdım. Bugün albayla bir arada görünmekten kaçındığınızı sanmıştım.»

«Slava şölenine geldim ben. Sağına soluna bir bakarsan bir yığın emekli subay görürsün, bugün burada. Darbeyi bugüne almamızın nedeni de bu. Adamlarımızın birçoğu kıtalarından ayrılıp buraya geldiler bugün. Aklıma gelmişken söyleyeyim: Niş'ten başka her yerde ordu bizden yana.»

«Moravya tümeni?»

«Başlangıçta yalnız Drina tümeni katıldı bize. Ondan sonra Şumadiye, son olarak da Timok. Buradaki Tuna tümenini de sayarsak beş tümenden dördü bizden yana demektir. Moravya katılsa da olur katılmasa da. Darbe başarıyla sonuçlandığı zaman onlar da sözümüzü dinleyecekler nasılsa.»

Kalabalıktan, güneşten korunmak için çınar dallarıyla örülmüş çardakların altına sığınan konuklardan epey uzaklaşmışlardı. Bahçenin bir ucunda bir halk türküsü söylemeye başlamıştı erler. Kapısı ardına kadar açık duran yemek salonunda, yarısı yenip yarısı geceye saklanan Slava pastasının başında bir er nöbet bekliyor, tatlıya üşüşen aç sinekleri kovmaya uğraşıyordu. Alayın papazı sabah erkenden kutsamıştı pastayı. İlk yarısı da alay komutanından, en kıdemli assubayla en kıdemli erden oluşan bir üçlü tarafından dikkatle parçalanmış, konuklara dağıtılmıştı. Öbür yarısı gece yenecekti.

Konuklar çardakların altına kurulan masalara yerleşmişlerdi şimdi. Erler herkese yemek, şarap ve erik rakısı dağıtıyorlardı. Hava, neşeli seslerle, neşeleri içilen içkiyle orantılı olarak artan seslerle çınlıyordu. O insan denizinin içinde, Albay Misiç'le sabah karşılaştığı birkaç asteğmeni tanıdı Michael. Sırtındaki eski, dirsekleri parlamış jaketatayla yaşlı bir kargayı andıran, gülünç bir ihtiyarla çene çalıyordu Misiç. Yaşlı adam bir fıkra anlatmıştı besbelli; albay gamsız

bir kahkaha attı. Demek kendisi ve arkadaşları için nasıl sona ereceği bilinmeyen böyle bir günde bile neşesini koruyabiliyordu. Michael hem kızdı. hem de hayranlık duymaktan kendini alamadı.

Maşin'e dönerek, «Dostunuz Misiç'in keyfi yerinde,» diye söylendi.

«Niçin olmasın? Kaybedecek bir şeyi yok. Sizin gibi değil o.»

Konuşmalarının başından beri ikinci kere, Michael, kanının başına çıktığını hissetti. «Ne demek istediğinizi öğrenebilir miyim, Albayım?»

«Kralın yaverliğine atanmadı o. Atansa da kabul etmezdi sanırım.»

Michael öfkesine gem vurmaya çalışıyordu. «Ben ettiysem nedeni çok açık,» diye karşılık verdi. «Etmesem Alexander'e karşı olduğum anlaşılacaktı. Oysa şimdi, ağzıma bir kemik verdiklerini, o kemikle yetineceğimi sanıyorlar. Yeni görevim sadece yirmi dört saat sürecek değil mi? Yirmi dört bile kalmadı artık, on ikiye indi saatlar. Bir şey daha söylemek isterim, Albayım: Bundan sonraki kralımız bana aynı görevi vermeye kalkışsa asla kabul etmem. Bir kralın yaveri oldum ben. Büyük bir şerefti gerçi, ama bir ikincisine hizmet edemem. Edemem, çünkü Milan Obrenoviç gibi bir kral daha gelemez dünyaya.»

Maşin genç adamı yatıştırmak istercesine omuzunu okşadı. «Hadi, hadi, bırak bunları. Seni kırmak istemezdim. Ne var ki... Bilemezsin, sen yıllardır Avrupa'daydın... Biz aylardır bu işin içindeyiz. Üstelik de gizli polisin burnunun dibinde. Ben, geçen yaz sonunda, Rusya'dan döndükten sonra katıldım örgüte. O zaman yalnız on, on iki kişiydik. Şimdiyse ülkenin her yerinde adamımız var. Çoğu subay, bir kısmı da Harp Okulu öğrencisi olan yüz elli kişilk bir örgütüz. Bir teki ağzından bir laf kaçırırsa hepimiz öldük demektir.

Onun için, sinirli oluşumu, herkesten kuşkulanmamı bağışlaman gerekir.»

«Allah Allah, benden de mi kuşkulanıyorsunuz yani?»

Maşin bu sözleri duymamış göründü. «Benden sonra tufan deyip geçemeyiz biz. Kanlı bir devrim yapmak niyetinde değiliz. Bizim amacımız bu kanunsuz yönetimi kan dökmeden değiştirmek.»

Michael, «Benim amacım da sizinkinden farklı değil,» diye söylendi. «Ne var ki birkaç cana kıymayı düşünüyorsanız 'kan dökmeden' demeniz yanlış olur.»

Albay Maşin'in bıyıkları titredi. «Bunları daha önce de konuştuk. Gereksiz yere kan dökülmeyeceğini söyledim size. Gelgelelim sizin anlayamadığınız bir temel ilke vardır politikada: Gerçek zafer, son zafer, rakibin öldükten sonra sağ kalabilmektir. Milan'ı düşün bir! Tahttan indi, ülkeyi terketti; üstelik bir daha dönmeyeceğine söz vererek Ruslardan iki milyon frank kopardı. Sonra ne oldu? Beş yıl içinde gene Belgrad'da göründü; üç ay sonra da krallığı eline aldı.»

«Krallığı değil, başkomutanlığı.»

«Kelime oyunu yapmayalım. Gerçek kral oydu.» Maşin çevresine bir göz attı. «Artık ayrılsak iyi olur. Kralın yaveri, mimlenmiş bir adamın yanında görülmemelidir. Kralı kuşkulandırmamak için yaverliği kabul ettiğini söyledin. Benimle konuşan kişiler hep dikkati çeker.»

«Sizin nasıl bir insan olduğunuzu bilmediğimi söylerim. Üç yıldır burada değildim ben. Kimin gözde olduğunu, kimin gözden düştüğünü izleyemezdim elbet.»

Bir grup atlı bahçeden içeri girmişti.

Maşin birini işaret etti. «Şu sarışın yüzbaşı Başbakan Tzintzar-Markoviç'in damadı Yovan Miljkoviç'tir. Namuslu bir çocuk. Bir ara onun da ağzını arama-

yı düşündük ama tehlikeli olurdu. Kayınpederinden ötürü yani.»

«Konakta karşılaştık bu sabah. Ben girerken, o nöbeti devretmiş çıkıyordu. Karısının bugün doğum yapacağını söylediler.»

«Öyle mii? Güzel bir kızcağızdır. Doğumda bir aksilik olmaz inşallah. Çok iyi anlaştıkları söyleniyor. Ben artık seni bırakayım. Bu gece son bir toplantı yapacağız burada. Levazım çavuşunun odasında. Arkadaki çıkmaz sokağa açılan bir kapısı var. Gelebilirsen gel. Yalnız dikkatli ol. Karargahtaki herkes bizden yana değil.»

Yürüyüp gitti. Michael, Yüzbaşı Miljkoviç'le birlikte gelen gruba sokuldu. Üçünün yüzleri tanıdıktı; o sabah Subay Kulübü'nde karşılaştığı adamlardan olduklarını hatırladı. Zayıf, kara yağız Teğmen Milutin Lazareviç istihkam birliklerinin yakası kırmızı lacivert ceketini, kısa boylu, tıknaz bir adam olan Voja Tankossiç piyadelerin yeşille süslenmiş mavi üniformasını, şıklığıyla ün yapan Yüzbaşı Ljuba Kostiç de muhafız alayının sırmalı açık mavi üniformasını giyiyordu.

Tankossiç, Yüzbaşı Miljkoviç'le şakalaşıyordu. «Karımın sancısı tutmuş deyip oyunu yarıda bıraktın akşam.» Sarışın yüzbaşı, kısa tüylü, bodur bacaklı sokak köpekleriyle çevrelenmiş ince uzun bir Afgan tazısını hatırlatıyordu arkadaşlarının ortasında dururken. «Karının doğum yaptığı falan yok. Kazancı cebine indirip eve kaçmak için uydurdun, değil mi?»

Miljkoviç karşı çıktı: «Karımın sancısı tuttu demedim ben. Bugün yarın doğuracak dedim. Kazancım da o kadar büyük değildi. Topu topu birkaç dinar.»

Teğmen Lazareviç, «Oyunu bıraktığımız yerden başlayabiliriz,» dedi. «Burada da oynayabiliriz.»

«Kusura bakmayın, bugün olmaz. Bir lokma bir şey yiyip hemen eve döneceğim ben.»

«Bırakın gitsin. Karısı çağırmıştır.» Yüzbaşı Kostiç gülüyordu.

«Çağırıp da ne yapcak?» diye alay etti Lazareviç. «Onun işi bitti artık. Şimdi karısı göstersin marifetini.»

Miljkoviç, bu alaycı sözler arasında arkadaşlarından ayrıldı. Üç darbeci subayın bu aşırı neşesinden garip bir tedirginlik duydu Michael. Sınıfla geziye çıkan öğrencilere benziyorlardı. Bu üç kişiden kaçı ceset, kaçı katil olacaktı acaba gece yarısından sonra?

Apis'in karargah komutanının odasından çıktığını gördüğünde kilisenin çanı iki buçuğu çalıyordu. Arkadaşında olağanüstü bir hal olduğunu bir bakışta anladı. Adımları ölçüsüz, soluğu düzensiz, bakışları sinirliydi. Sağa sola bakındı, gözlerini Albay Misiç'e dikti. Sırtı dönük olduğu halde bu sessiz çağrıyı gizemli bir sezgiyle duydu albay. Apis'e yöneldi. Michael de o yönde ilerlemeye başladı merakla. Apis, ikisini de başıyla selamlayıp çıktığı kapıdan içeri girdi. Albay Misiç'le Michael peşinden gittiler.

Uzun bir koridordan geçip genellikle alay kâtiplerinin çalıştığı odaya girdiler. Slava şöleninden ötürü kâtipler izinliydi bugün. Masalardan birinde bir yüzbaşı oturmuş, beş subay da ellerindeki şarap bardaklarıyla onun çevresine dizilmişlerdi. Küçük bir masanın üstünde bir tabak dolusu soğuk et ve ekmek, yarı içilmiş bir sürahi şarap ve birkaç bulaşık tabak görülüyordu.

Odadaki gerginliğin nedeni masada oturan yüzbaşıydı. Oturduğu koltukta geriye kaykılmış, başı garip bir açıyla yana sarkmıştı. Sağ yanağından aşağı incecik bir kan sızıyordu. Arkasındaki beyaz badanalı duvar da kanlanmıştı epeyce. Yerde, kusmuğa benzeyen, morumsu gri renkte peltemsi bir şey vardı.

Michael bir daha baktı. Adamın, patlayan kafatasıyla beyninin bir kısmıydı bu.

Yüzbaşıyı sabah konakta gördüğünü hatırladı. Teğmen Bogdanoviç'in odasına dalmış, bir iki söz söyleyip çıkmıştı. Michael, adamın sözlerini değil yalnızca işbilir, becerikli tavrını hatırlıyordu. Oysa şimdi ne işbilirliği kalmıştı, ne de becerikliliği. Ölüydü artık.

Albay Misiç, cesede hiç ses etmeden baktıktan sonra Apis'e döndü. «İntihar mı etti, yoksa...?» Yarıda bıraktığı soruya baş eğerek cevaplandırdı Apis.

Genç bir teğmen, masanın üstünde duran, el yazısıyla yazılmış küçük bir pusulayı uzattı.

«Yüzbaşı Dimitriyeviç bunu yazmaya zorladı onu,» diye açıkladı. Büyüklerin oyununa katılmasına izin verilen küçük bir çocuğun heyecanıyla konuşmuştu. Belli ki ilk kez karışmıştı bir gizli örgüte. Oysa ötekiler bu işlerin ustasıydılar. Teğmen, Albay Misiç'in eline tutuşturmuştu pusulayı. «Önce yazmak istemedi ama Yüzbaşı Dimitriyeviç başka yol olmadığını anlattı ona. Yazmazsan mahzenlerde çürür, işkenceye uğrarsın, dedi. O da pusulayı yazdı, sonra da tabancasını çekip kendini vurdu.»

«Kumarbazdı. Ömür boyu kumar oynadı.» Apis konuşuyordu. «Çok iyi kumarbazdı. Ne kadar kaybederse kaybetsin kılı kıpırdamazdı.» Garip bir sevgiyle, yüzün sağlam kalmış kısmına bakıyordu. «Tetiğe basışını görseniz, atış talimi yapıyor sanırdınız.»

Misiç sordu: «Bize niçin ihanet ettiğini açıkladı mı?»

«Alexander'e bağlılık yemini ettiği için işi sonuna kadar götüremeyeceğini söyledi. Bana kalırsa başından beri iki tarafa da oynuyordu. Sonunda hareket geçmenin zamanı geldiğine karar vermiş. Haksız da değil. Alexander bildiklerinin karşılığında bol para öderdi ona. Otuz iki kişilik bir liste hazırlamış. Sizin, benim, Albay Maşin'in adları da var içinde.

Yalnız bir yanlışlık yaptı! Listeyi doğrudan doğruya Alexander'e götüreceğine, Draga'ya vermesi için bizimkilerden birine bırakmış. Belki de Alexander'in ona inanmayacağından, bizimle birlikte kurşuna dizdireceğinden korktu. Bu yüzden Alexander'e bağlı olanlar bizden daha korkulu durumda. Kralın onlara sadık kalacağına inanamıyorlar bir türlü.»

Michael düşünüyordu. Ölen yüzbaşıyı ele veren aracı kralla kraliçeye çok yakın olan birisiydi mutlaka. Öyle olmasa, kendisi de konağa rahatça girip çıkan bir insan, aracı kullanmaya gerek duymazdı.

Apis'e sordu: «Aracı kimmiş?»

Sanki odada olduğunu yeni farketmişlerdi; bütün gözler ona döndü. Yalnız kuşku değil suçlama da vardı o gözlerde. Bundan sonraki intihar pusulasını da ona mı yazdıracaklardı acaba?

«Hiç söylemeyeyim daha iyi,» dedi Apis. Hâlâ dostça bakan tek kişi oydu. «Ne kadar az şey bilirsen senin için o kadar iyi.»

Albay Misiç cesedi işaret etti. «Bunu buradan kaldırmamız gerekecek. Umalım ki tabanca sesini kimse duymamış olsun. Ben hiç farketmedim. Bahçedeki gürültü korkunç. Bu bizim milletin eğlenmesine bakar bakarım da, bu kadar sevinecek ne bulurlar anlayamam.»

Apis, «İzin verirseniz onu burada bırakalım,» diye söylendi. «Kapıyı kilitler anahtarları alırız.»

«Evet, olabilir. Sabah kâtipler işe gelinceye kadar bu odaya kimsenin girmek isteyeceğini sanmam. Burada kalsın en iyisi.»

Hevesli teğmen de düşüncesini belirtti: «Sabah ya büsbütün belaya batmış olacağız ya da bunun önemi kalmayacak.»

Herkes odadan çıktı. Açıkgözün biri et tabağını almayı da akıl etti. Bir başkası da şarap sürahisini

kavramıştı. Apis kapıyı kilitledi. Ölü yüzbaşının donuklaşan gözleri onların arkasından bakıyordu. Gözlerin donuklaşmasını, soğuk kış akşamlarında birdenbire kararıveren durgun göl sularına benzetti Michael.

Bu sahnenin onu bayağı sarstığını farkedince şaşırdı. Yıllarca sanatoryumlarda kaldığına göre ölümü heyecansız, hattâ duygusuzca karşılamaya alışmış olması gerekirdi.

Sanatoryumlarda günlük olaylardandı ölüm. Hastalarla hastabakıcılar arasında sıradan ilişkiler kurulurdu. Ancak herhangi bir veremlinin 'umutsuz' olduğu öğrenilirse o insan apayrı bir sınıfa girerdi artık. Toplumun bir parçası olmaktan çıkar, cansız bir nesne gibi düşünülürdü. Duygular körlenir, o adam ne sevilir, ne nefret edilir, ne acıma doğurur ne hayranlık uyandırırdı. Acıma, ancak ölümden sonra başlardı olsa olsa: Hasta, yaşarken bir mezar niteliğini kazanırdı. Bir mezara gidilircesine ziyaret edilir, çiçekler, yiyecekler taşınırdı. Yüzbaşının ölümünü, sanatoryumdaki ölümlerde gösterdiği soğukkanlılıkla karşılayabilmeyi isterdi Michael. Arkadaşları ondan daha yürekliydiler besbelli. Üstelik yepyeni bir kaygı belirmişti kafasında. Bundan böyle anavatanda yaşamaya alışamayacağından korkuyordu şimdi.

15.00

Köşeyi dönüp Rue des Reservoirs'a saparak otelin girişine yönelen iki kadını, küçük valelerden biri gördü ilk kez. Kadınların biri ince uzun, gururlu kraliçe Natali, öteki, saçları kırlaşmaya başlayan, yanakları gamzeli nedimeydi. Gelen geçen, her zamanki gibi, dönüp onlara bakıyordu. Kimliklerini bildiklerinden değil, sadece Natali'nin duruşundan, yürüyüşünden

ötürü. O, kalabalık bir yere adım attı mı, herkes çekilip ona yol açardı. Musa'nın Kızıldeniz'i aştığı gibi yürür geçerdi o da.

Küçük vale kapıcıya seslendi: «İşte! Geliyorlar.»

«Git kâtibe söyle. Prense de bildir. Yazı odasında bekliyor.»

Tavırlarıyla güneş yanığı yüzü bir amirali hatırlatan, beyaz saçlı, uzun boylu kâtip, valenin getirdiği haberi küçük bir baş hareketiyle dinledi. Sonra da masasının ardından çıkıp büyük salona yürüdü; ortalarda bir yerde durdu.

İki kadın döner kapıdan değil de kapıcının tuttuğu cam kapıdan girdiler. Girer girmez de rahatladılar. Bu sıcak haziran günlerinde, turistlerle, gezmeye çıkan ailelerle doluyordu Versailles. O kalabalığın bakışlarından, insanın arkasından fısıldaşmalarından kurtulan herkes rahatlardı. Prenses ceketinin düğmelerini çözdü; dantelli mendiliyle yüzünü serinletmeye koyuldu.

Kâtip, bir adım ileri çıkarak eğildi. Tek söz etmemişti. Otel hamallığından bu duruma, uygulamada yetkileri müdürünkinden aşağı olmayan bu mevkie gelinceye kadar geçen otuz yıl içinde çok iyi öğrenmişti sürgündeki krallarla kraliçelere nasıl davranılacağını. Onların suyuna gitmek, tahtta oturanları memnun etmekten çok daha zordu genellikle.

Eski kraliçe bir an durakladı; bir lütuf bağışlarcasına gülümsedi. «Ne var ne yok, Boulanger?»

Kâtip elindeki kartı uzattı. «Bu bay sizi görmek için bekliyor, Majeste.»

Gür siyah kaşlar iki keskin açıyla yükseldi. Kraliçe öfkeyle söylendi: «Kimliğimizi gizlemek istediğimizi söylememiş miydim, Boulanger?» Karta bakmamıştı hiç. İğrenç, pis kokulu bir şey tutuyordu sanki; yüzüne bile yaklaştırmamıştı.»

«Özür dilerim. Majestelerinin burada olduğunu biz

söylemedik baya. Kendisi biliyordu. Sizi görmekte diretti.. Ölüm kalım meselesiymiş diyor.»

Natali, incecik bir altın zincirle boynuna astığı saplı gözlüğü kaldırıp gözüne tuttu; kartın üstündeki adı okudu. Gırtlağı sıkılmış gibi hırıldamaya başlayınca ablası yanına koştu.

«Ne oldu, Natalya? Kimmiş?» Kraliçelikle yakından uzaktan ilgisi olmayan, kardeşinden çok daha yaşlı görünen bir kızdı prenses. Tiz sesle sorduğu soru, salondakilerin dikkatini çekmişti. Otel müşterileri, birbirlerini bakışlarıyla rahatsız etmemek için ellerinden geleni yaparlardı ama prensesin sesi, hepsini gömüldükleri koltuktan doğrulup soran gözlerle bakmaya zorlamıştı.

«Karayorgeviçlerden biri. Bozhidar! Prens Bozhidar!» Prens sözcüğü kristal cama çarpan bir çakıl taşı gibi çatırdamıştı.

«Oo, buraya gelmesi için önemli bir neden olması gerek öyleyse.» Prenses, kız kardeşlerin yürümesini bekleyen kâtibe baktı. «Ölüm kalım meselesi mi dedi?»

«Evet, Ekselans, tam tamına öyle söyledi.»

«Natalya, onunla görüşmelisin. Mutlaka görüşmelisin onunla.»

«Bu yaşa kadar hiç bir alışverişim olmadı Karayorgeviçlerle. Bu yaştan sonra başlamayı gereksiz buluyorum.»

«Ama bir düşün, Natalya! Bak, bunca yıl sonra kalkıp gelmiş. Geri çeviremezsin, ayıp olur adama.»

«O adam değildir,» diye mırıldandı Natali. «O bir Karayorgeviç'tir.»

«Tanrıdan kork, Natalya! Nasıl söylersin bunu? Isa'nın yardımseverlik konusundaki sözlerini düşün bir kere.»

Natali'nin düşündüğü bir tek şey vardı: Onlar böyle ayaküstü tartışırken Prens nerede gizleniyordu

acaba? Salona bir göz attı. Bazıları şimdiden çay servisi için hazırlanmış masaların çevresindeki büyük koltukların ya da kanepelerin birinde olabilirdi pekâlâ. Belki de sütunlardan birinin ardına saklanmış, onların kararsızlığıyla alay ediyordu. Paris operasında, gittiği balolarda kaç kere göstermek istemişlerdi adamı ona. Oysa Natali başını çevirip yürümüştü. O yüzden de sıkıntıya düşmüştü şimdi. Salondaki orta yaşlı erkeklerin her biri bu beklenmedik konuk olabilirdi. Aslında o da ablası gibi düşünüyordu: Her iki tarafın çıkarı da söz konusu olmasa bir Karayorgeviç bir Obrenoviç'i asla aramazdı. Başkalarının düşüncesine katılmayı bir güçsüzlük belirtisi sayardı, ama bu kez sağduyunun sesini dinlemeye karar verdi. Sağduyunun sesi bu salak ablanın ağzından çıkmış olsa bile!

Kâtibe döndü. «Pekâlâ, Boulanger. O bayı kabul edeceğim.» Etekliğinin belindeki küçük saat cebine uzanıp altın saatını çıkardı. «Yorucu bir yürüyüş yaptık,» dedi saata bakarken. «Bir soluk almak isterim. Yirmi dakika sonra prensi odama getirebilirsiniz.»

Bozhidar Karayorgeviç yukarı geldiğinde bir on dakika daha bekletti adamı. İçten içe, bu terbiyesizlikten gocunup gideceğini umuyordu.

Sonunda, hem tanık hem destek olacağını düşünerek, ablasını yanına alıp oturma odasına çıktı. Prens, orta boylu, iyi giyinmiş zayıf bir adamdı. Küçük, sivri bir sakalı, seyrelmeye yüz tutmuş, kırçıl-sarı saçları vardı. Slavlarda ender rastlanan mavi gözlerinden düşmanlık değil, kaygılı bir incelik okunuyordu. İnsan kim olduğunu bilmese, hasta ziyaretine gelen zengin bir sosyete doktoru sanırdı onu. Çeşitli konularla ilgilenir, hiç boş durmazdı. Kuzey Hindistan'ın coğrafî özelliklerinden söz eden deneme yazıları yazmaktan tutun, ev eşyası ve biblo oymacılığına

kadar her türlü iş gelirdi elinden. Bütün bu işleri kusursuz bir incelikle yapar, hiç birinden de çıkar ummazdı. Operada locası ayrılmıştı, önemli sergileri hiç kaçırmazdı. Londra'da dikilmiş elbiseler giyer, iki, saf kan atın çektiği bir faytonla gezerdi. Bozhidar'la kardeşi, Karayorgeviçlerin paralı kolundan gelmişlerdi. Oysa Petro ve bohem hayatı yaşayan Arzon parasız akrabalardı.

Pencerede duruyordu Bozhidar. Kadınların girdiğini duyunca döndü.

«Prens Karayorgeviç!» Natali'nin sözleri bir soru değil selam yerine geçen bir ünlemdi. Kara Yorgi denen korkunç adamın böylesine uygar görünüşlü bir torunu olmasına şaşmıştı.

Uzatılan eli, sırçadan bir eşya tutarcasına aldı prens; usulca dudaklarına götürdü. Kusursuz bir Fransızcayla, «Beni kabul etmek lütfunu gösterdiğiniz için minnettarım,» diye söylendi. Prenses Ghika'yla selamlaşmaları bu iki insanın birbirini daha önceden tanıdığını belirtiyordu. Bir kaç yüzyıl önce, bu ihaneti canıyla öderdi kraliçenin kardeşi. Oysa şimdi sert bir bakışla paçayı kurtardı.

Natali, yürüyüşe çıkarken giydiği taayyörü değiştirmemişti. Prensin gelişini anî bir baskın saydığını, dostça bir ziyaret olarak düşünülmemesi gerektiğini belli ediyordu böylece. Bir postane memuru tavrıyla, «Evet, ne istemiştiniz?» diye sordu. Fransız posta memurlarının dünyanın en itici kadınları olduğunu herkes bilir.

«Sırbistan tarihinde bugüne kadar görülmemiş bir cinayet hazırlanıyor, Madam. Bu politik cinayeti önleyebilecek tek kişi de sizsiniz. Onun için size geldim.»

«Boşuna geldiniz öyleyse. Sırbistan'ın polltika dünyasına ilgi duymadığım gibi etki de yapamam.»

«Konu oğlunuzla ilgili, Madam.»

«Kraldan mı söz ediyorsunuz?» Posta memuru zarfın üstündeki pulları eksik bulmuş, mektup sahibini azarlıyordu.

Prens potunu düzeltti. «Evet, Majestelerinden söz ediyorum.» Kadını kızdıracağını bile bile, yapma bir saflıkla ekledi: «Aynı zamanda da Majeste Kraliçe Draga'dan.»

Draga'nın adı, beklenen tepkiyi uyandırdı. «Az önce de söyledim. Sırbistan'ın politik davaları beni hiç ilgilendirmiyor. Onun için bu konuşmayı fazla uzatmayı da yararsız buluyorum.» Sesinin soğukluğu elle tutulan bir buz parçası kadar yakıcıydı.

Prens, kadının solgun Levanten yüzüne bakıp düşündü. Medüz denen mitolojik yaratık da buna benzerdi herhalde. Yüzünün bütün çizgilerinden nefret ve kötülük akıyordu. Buna rağmen hâlâ güzeldi. Birkaç kere daha görmüştü Natali'yi geçen yıllarda.

Bluzunun dik yakası, sarkmaya yüz tutmuş gerdanına değen bu koyu renk tayyörlü, orta yaşlı kadına bakarken yirmi sekiz yıl önce gördüğü genç kızı hatırladı. Viyana'nın Beyaz Kuzu otelinin önünde duran beyaz güllerle süslenmiş arabadan inen o inanılmaz güzellikteki kızı.

Milan, Natali'yle evlenmeye karar verdiği yıl on üç yaşındaydı Bozhidar. Ailesiyle birlikte Viyana'ya gelmişlerdi. Nişan töreninin yapılacağı otelin önünde biriken kalabalığa karışmıştı o da. Milan, annesiyle, Prens Cuza'nın metresi olan melek yüzlü, besili domuz gövdeli kadınla gelmişti otele. Annesini özel olarak çağırtmıştı Milan. Keşkoların nişana tam kadroyla katılacağını duyunca Obrenoviçlerin de ağırlıklarını —hiç değilse kilo bakımından— ortaya koymalarını istemişti. Milan'ın o günkü halini hiç unutamamıştı Bozhidar. Çekik gözleri ve ince bıyıklarıyla bakımlı bir ev kedisini andıran, beyaz üniformalı, tığ gi-

bi bir delikanlı. Beş milyon franklık drahomayı gövdeye indireceğini bilen keyifli bir kedi.

Natali, babasıyla gelmişti törene. Baba Keçko, kızı hayran bakışlarla süzen sıradan bir adamdı. Arkalarından Keçkoların geri kalanları sökün etti. Kadınların şıklığı kalabalığı büyülemişti. Ne var ki Parislilere ya da Berlinlilere benzemiyordu Viyanalılar. Bu zenginlik gösterisi devrimci bir öfke uyandırmıyordu onlarda. Beyaz Kuzu otelinin önünde durmuş, kuzu kuzu izlemişlerdi olan biteni.

Natali zile basıp bir uşak çağırmadan, onu kapı dışarı etmeden söyleyeceğini söylemeye kararlıydı Bozhidar. Balyoz gibi inecek bir cümle seçti: «Siz kendisini uyarıp Sırbistan'dan kaçmasını söylemezseniz, oğlunuz bu gece öldürülecektir, Madam.»

Bu sözlerin Natali'nin üstünde hiç bir etki yapmadığını görünce şaşırdı. Aynı soğuk bakışlarla bakıyordu ana kraliçe. Odada duyulan tek ses, prensin attığı çocuksu çığlık oldu.

Sonunda gönül indirip ilgi gösterdi kraliçe: «Bir kere daha söyler misiniz?»

«Duyduğunuzu sanıyorum, Madam. Ülkeden kaçmazsa —hemen kaçıp canını kurtarmazsa— bu gece yarısından önce öldürülmüş olabilir.»

Bu kadını sarsmanın yolu yoktu. Oğlunun öldürüleceğini değil de nezle olduğunu söyleseler di bundan büyük etki yaratmazdı annesinde.

«Öldürülecek ne demek? Kurşuna mı dizilecek? Zehirlenecek mi? Asılacak mı? Siz nereden öğrendiniz öyle olacağını Belki de boş umutlara kapılıyorsunuz.»

Bozhidar bu alayı farketmemiş göründü. «Çok güvenilir kaynaklardan duydum, Madam.»

«Peki ama ben ne yapabilirim? Ben, bu ikindi

saatında, Versailles'da oturduğum yerden, gece yarısı Belgrad'da yapılacak olan bir şeyi önleyemem ki.»

«Bu gece için bir hükümet darbesi hazırlandığını duydum, Madam. Kralı tahttan inmeye zorlayacak bir askerî darbe. Tahtan inmeye yanaşmazsa subayların daha zorlu yöntemlere baş vuracağını söylüyorlar.»

Kadın kuşkulu kuşkulu baktı. «Hükümet darbesi öyle mi? Peki kimi getireceklermiş onun yerine »

«Orasını bilemiyorum. Şu anda önemli de değil.»

«Demek bilmiyorsunuz! Öyleyse ben söyleyeyim size. Bir Obrenoviç'in canına kıyılacaksa bu işin içinde mutlaka Karayorgeviçlerin parmağı vardır.»

«Her zaman değil. Bir Obrenoviç'in canına kıymaya kalkışan bir başka Obrenoviç de olabilir. Böyle bir suikast tasarısı hatırlar gibiyim.»

«İğrenç bir dedikoduydu o; asla kanıtlanmadı. Kaldı ki artık ikinci bir Obrenoviç de yok dünyada.»

«Onu da kesin olarak bilemeyiz, Madam. Tersini söyleyenler olmuştur.»

Hırsla sırtını döndü kadın. «Piçleri saymıyorum,» diye söylendi. Öyle bir ses tonuyla konuştu ki Bozhidar bu iğneli sözü söylememiş olmayı diledi.

Eski bir yarayı deşmiş, yeniden kanatmıştı. Bütün gazetelerin 'Dünyanın en güzel kadını' diye adlandırdığı bu yaratık, ona sahip olan tek erkek tarafından çok aldatılmıştı.

İvanka şatosunda balayını geçirip döndüklerinde ancak bir hafta olmuştu. Milan, hiç zaman kaybetmeden, Ila Marinkoviç adlı metresini buldu, ara verdiği yerden başladı. Ila'dan sonra da başkaları gelmişti. Her sınıftan, her meslekten, çeşit çeşit kadın: Artisler, nedimeler, bakan karıları, yabancı uyruklu sevgililer. Öyle bir umursamazlıkla hareket ediyordu ki

aşkları kısa zamanda karısının kulağına giderdi. Kraliyet arabasının sıradan bir evin kapısında durduğu, genç kralın en sevdiği çiçeklerle, bir demet beyaz gülle içeri girdiği çok görülürdü. Araba, arabacı, uşak ve canı sıkkın bir yaver kapıda dikilir, efendilerinin işini bitirip çıkmasını beklerlerdi.

Kendisini yola getirmeye çalışan dostlarına tek bir cümleyle cevap verirdi kral: Karısı soğuk bir kadındı. Bu sözler Natali'ye iletildiğinde kadın ne doğruladı, ne karşı çıktı. Utancı bu konuyu tartışmasına engeldi, ama söylenen söz doğruydu. Ne var ki o da suçlanamazdı. Evlenmeden bir gün önce, çirkin bir olaya tanık olmasaydı, Natali de her gelin gibi sevgiyle karşılardı belki kocasının okşamalarını.

Milan, evlilik sözleşmesini imzalamak üzere Keçkoların kaldığı otele gelmişti düğünden önce. Nişanlısıyla babasının maddî konuları çekişe çekişe pazarlık edişlerini istemeden duymuştu Natali.

Sonsuz servet sahiplerinin pek çoğu gibi, parayla aşırı ilgilenmeyi bir bayağılık, bir ayıp sayardı. Köklü zenginler soluk alırcasına harcarlar parayı. İnsan biraz daha derin soluk alırsa hava azalacak değildir ya! Bir erkeğin, bir prensin altın peşinde koşmasına şaşmıştı.

Üstelik drahomanın tutarı konusunda öyle sıkı pazarlık ediyordu ki kızın kendine değil, parasına tutulduğu besbelliydi. Demek şaşı da olsa, kambur da olsa evlenecekti bu adam onunla. Herkesin hayran olduğu güzelliği, çıkarına uyan bir iş anlaşmasının yanısıra gelen bir ek kazançtı yalnızca. Babası beş milyon frangı vermek için birtakım koşullar ileri sürmek isteyince, Milan düğünden vaz geçmeye kalkışmıştı. Bu bezirgan pazarlığı Natali'nin iliklerini dondurdu. O günden sonra da hep donuk kaldı duyguları. Düğün gecesi, bir buz kalıbı gibi yattı kocasının

yatağında. Milan'ın tutkulu, usta erkekliği bile eritemedi o buzu.

Evliliklerinin ilk uyumsuzluğu para, ikincisi politika yüzünden baş gösterdi. Milan'la nişanlandıkları zaman, Çar, kızı huzuruna kabul etmek lütfunda bulunmuş, bir saat kadar konuşmuştu.

«Sırbistan kralının karısı olsan bile,» demişti II. Alexander, «damarlarında Rus kanı aktığını asla unutma. Ne yazık ki nişanlının dış politika konusundaki görüşleri, Avusturya-Macaristan Imparatoru'nun etkisi altındandır. Bunun değişmesi gerek. Bizimle Sırbistan'ın, bu iki Slav ülkesi arasındaki bağların güçlenmesi yalnız benim değil aynı zamanda Tanrının da dileğidir. Öyle olmasaydı Milan'ı senin karşına çıkarmazdı. Sana büyük ve tarihî bir görev yükledi Tanrı. Onu da, bizi de düş kırıklığına uğratmayacağını umarım.»

Milan'ın inadı, Çar Alexander'in ona yüklediği görevi yerine getirmesine engel oluyor, sözünü tutmayan bir insan durumuna düşüyordu Natali.

Kavgaları konağın bir buçuk metre kalınlığındaki duvarlarının ardından bile duyuluyordu. Bir dişi kaplan kesilmişti genç kraliçe. Milan, hayvan terbiyecisi olmaya kalkıştı mı azgın bir kedi gibi saldırıyor, dosdoğru adamın şah damarını hedef alıyordu. Kırbaçla filan yola geleceğe de benzemiyordu hiç.

Milan'ın sevgilileriyle başa çıkabileceğini kısa zamanda farketti. Polis müdürü, İçişleri bakanı, hattâ diğer bakanlar Natali'nin dostuydular hep. Milan'a benzemiyordu onlar; kadının güzelliğiyle büyülenmişler, her istediğine boyun eğer olmuşlardı. Yabancı uyruklu bir artisti sınır dışı ettirmek ya da bir Belgradlıyı Makendonya sınırındaki ücra köylerden birine sürdürmek çocuk oyuncağı oluyordu bu adamların yardımıyla. Uzaklaştırılmayanlara başka yöntemler uygulanıyordu. Meclise seçilmek isteyen bir domuz yetiş-

tiricisi, gözü yükseklerde olan bir subay her zaman bulunabilirdi. Onlar bu kadınlarla evlenmeyi göze aldılar mı iş bitiyordu. Kadın saraya yakın çevrelerden biriyse, bir başka yol deniyordu Natali. Paskalya günü bütün soylu kadınlar kraliçenin öpücüğüyle kutsandığı halde o nedense atlanıveriyordu. Ondan sonra kimse yüzüne bakmıyor, toplum dışı bir yaratık sayılıyordu zavallıcık.

Milan karısının bu manevralarına hiç kızmıyordu. Tam tersine, bıktığı halde başından atamadığı bir kadından kurtulduğu için seviniyordu çok zaman. Nasıl olsa Avrupadaki eğlencelerine engel olamazdı Natali. Yabancı basında ayrıntılarıyla anlatılan bu serüvenlere hiç ses etmeden katlanıyordu kraliçe. Son kepazelik hepsini bastırdı. Milan, Osmanlı sarayına yaptığı bir ziyaret sırasında tanıdığı bir Levanten mimarın kızına tutulmuş, kadın bir yıl sonra Milan'dan bir çocuk doğurmuştu.

Natali iyice aşağılandığını, kadınlık gururunun sıfıra indiğini düşünüyordu. Boşandıktan sonra da rahat vermedi Milan ona.

Tahttan indikten kısa bir süre sonra, naiplerinden bir söz almayı başardı: Kraliçe artık asla dönemeyecekti Sırbistan'a. Ülkeye girip de genç kralın eğitimini etkilemesine izin verilemezdi. Naiplerin bu isteğe uymasını garantilemek için bir başka yasanın çıkarılmasına da boyun eğdi Milan. Böylece o da sürgünde yaşamaya razı oluyor, kralın eğitimini yalnız ve yalnız naiplerin ellerine bırakıyordu.

Milan'ın tahttan indiği haberini, Yalta'da, ailesinin malikanesinde duydu Natali. Önce oturup ağladı, ardından da trene atlayıp Belgrad'ın yolunu tuttu.

Aradan on üç yıl geçtiği halde, o anî gelişin hükümet çevrelerinde yarattığı şaşkınlığı andıkça hâlâ keyiflenirdi. Akılları başlarından giden naipler onu konağa sokmadıkları gibi oğlunu başka bir yerde gör-

mesine de izin vermemişlerdi. O da kalktı, herkese nispet yaparcasına, oğlunun her gün geçtiği Teraziya bulvarında bir ev tuttu. Alexander, arabasıyla geçip giderken anası pencerenin önünde dururdu. Ne var ki oğlunun onu görüp görmediğini kestiremiyordu bir türlü. Arada sırada başka bir yol dener, gidip konağın demir parmaklıklı avlu kapısının önünde dikilirdi. Nöbetçilerin onu içeri sokmayacağını çok iyi bildiği halde bir süre yalvarmayı da hiç unutmazdı. Bu sahne, öfkeli vatandaşlarla yabancı basın muhabirlerini oraya toplamaya yetiyordu. Sonra da yürek yaralayıcı hikâyeler çıkıyordu Avrupa gazetelerinde. Biricik oğlunu görmek hakkından yoksun tutulan annenin acıklı durumunu anlatan hikâyeler. Milan, o gelmeden Avrupaya gitmişti ama annenin çektiklerini onun üstüne yıkıyordu herkes. Natali'nin istediği de buydu zaten.

Milan'a karşı giriştiği bu psikolojik savaş heyecan verici bir oyundu. Günleri renklenmişti artık. Milan'ı suçlayan her gazete yazısı onun için önemli bir zafer oluyordu. Gerçi epey yoruluyordu, ama değerdi doğrusu.

Naipler, birkaç hafta bekledikten sonra, Natali'nin bu 'Acılı anne' rolünden bıkmayacağını sıkkınlıkla farkettiler. Kadının toplanıp gideceğini ummak yararsızdı. Kepazelik —zaten sallantıda olan prestijlerini— sıfıra indirmek üzere olduğundan, köklü tedbirler almaya zorlandılar. Böyle yapmazlarsa, şimdilik kraliçeye sevgi gösterilerinde bulunmakla yatinen halk, işi ayaklanmaya kadar götürebilirdi.

Güneşli bir mayıs gününde, Natali'ye ülkeden çıkması için yazılı bir emir verildi. İki saat içinde eşyalarını toplaması ve onu Sava nehrinin karşı kıyısındaki Macar kasabasına götürecek olan Belingrad gemisine binmesi istenmişti.

Bu emri yollamadan önce daha başka önerilerde

bulunmayı da denemişlerdi naipler. Natali razı gelseydi, önce konakta bir şölen düzenlenecek, sonra da oğlu, naipler ve hükümet üyeleri görkemli bir törenle onu uğurlamaya gideceklerdi. Natali, bu önerileri hiç düşünmeden geri çevirmişti. Adamların çaresiz kalmasını, onu zor kullanarak uzaklaştırmasını istiyordu.

Naiplere yazdığı cevapta şöyle belirtmişti bu isteği: «Jandarmalarınız ellerime kelepçe, ayaklarıma zincir vurarak götürsünler beni. Dileğim budur. Sırbistan'da, ana kraliçenin ne durumlara düştüğünü bütün uygar ülkelerin bilmesini isterim.»

Tanınan iki saatlık süre bitip de evin kapıları açılmayınca zavallı polis müdürüyle yardımcılarının yapabileceği bir tek şey kalıyordu. Bahçe duvarını aşıp içeri girmek.

Adamları birden buduarında gören Natali afallamıştı. Naiplerin işi gerçekten bu kadar ileri götüreceğini, genellikle yankesicilerle yabancı uyruklu orospulara uygulanan bu yöntemin ona karşı da kullanılabileceğini hiç sanmamıştı.

Bir an, ne yapacağını bilemedi. Gelgelelim önünde duran iriyarı memurların ondan daha şaşkın durumda olduğunu fark edince kurnazlığı ele aldı. Gözyaşı dökmenin her zaman işe yaradığını bilirdi; ağlamaya başladı. İkinci adım, binmesi istenen gemiyi kötülemekti: O teknenin çoktan çürüğe çıkartılması gerektiğini herkes biliyordu. Onun canına mı kastetmişlerdi? Geminin durumu tartışılıp bittikten sonra yeni bir sakınca çıktı ortaya. Natali, yanında polis müdürü, arabasının arkasında jandarmalarla geçemezdi sokaklardan. Polis müdürü ona da bir çare buldu zaman kazanmak için. Kraliçe kendi landosuyla gidecek, jandarmalarla o, kiralık bir faytonla landoyu izleyeceklerdi. Bu iş de böylece çözümlendikten sonra Natali'nin iki küçük isteği kalıyordu: Birincisi sırtına bir yol

elbisesi giymesi, ikincisi de —elinde para olmadığından— hizmetçisini para çekmek için bankaya kadar yollamasına izin vermeleri. Bu isteklerin ikisi de akla yakın göründü polis müdürüne. Hizmetçi bankaya yollandı. Yollanmasına yollandı ya bankaya gitmeden önce Natali'nin dostlarından birine uğramayı da unutmadı. O dost da başka dostlara bildirdi durumu. Natali iskeleye gitmeye hazır olduğunu bildirdiğinde, evin önündeki bulvarda bir yığın insan birikmişti. Kadın, erkek, çoluk, çocuk, yakınlardaki Öğretmen Okulu'nun öğrencileri hep oradaydı. Çabucak çağrılan jandarma birliği, halkın zaten kabarmakta olan öfkesini taşırmaktan başka bir işe yaramadı.

Sarayın atlı muhafız birliklerine de bulvardaki nümayişçileri dağıtmaları emredilmişti bu arada. Atlılar kalabalığın içine girince ortalık büsbütün karıştı. Sıkılmış avuçlardan —bazan da sapan lastiklerinden— fırlayan taşlar bir kaç muhafız erini yaraladı. Muhafız yüzbaşısı alnına yediği bir taşla atından yuvarlanınca ilk tabanca sesi duyuldu. Bundan sonra birkaç el daha ateş edildi. Halk bir anda dağılmıştı. Ne var ki birkaç dakika içinde yedi ölü ve yirmiden fazla yaralı serilmişti arnavut kaldırımının üstüne.

Olayın büyüklüğü bütün oyuncuların aklını başına getirdi. Natali, dökülen kanlardan kendisinin suçlu tutulacağından korkmaya başlamıştı. Polis müdürünün yeni önerisine boyun eğdi, Belgrad'dan herkesin uyuduğu bir saatta, sabahın dördünde ayrılıp özel bir trenle Zimony'ye gitmeyi kabul etti. Bu Macar sınır kasabasından bineceği gemi, onu Tuna nehrinden aşağı Karadeniz'e, oradan da Kırım'daki topraklarına götürecekti.

Halkın tepkisinden korku duymasının yersiz olduğunu ertesi gün anladı. Halk yeni bir peygamber bulmuştu sanki. Zimony'ye geçtiğini öğrenen Belgradlılardan üç bin kişilik bir gurup, Sava nehrini aşmış,

bir günlüğüne konakladığı Avrupa otelini çember içine almıştı.

Bir gün önceki öfkeli kalabalık değildi bu. Zimony'ye koşanlar, haksız yere kurban edilen bir ermişin ziyaretine gelen hacılara benziyorlardı. Kederli, ağırbaşlı bir kalabalıktı bu; gizliden gizliye bir mucize bekliyorlardı sanki. Şarkılar söyleniyor, çiçekler taşınıp mumlar yakılıyordu. Kraliçe, Teraziya bulvarındaki ölülerin yasını tuttuğunu gösteren siyah elbisesiyle iskelede belirdiğinde, hemen herkes arabanın önünde diz çöktü.

Bütün eller ona uzanıyordu: Dudaklar siyah ipek elbisesinin eteklerine değiyor, pelerinin kenarlarındaki kürk bordür gözyaşlarıyla ıslanıyordu. «Sırbistan'ın anası, Tanrı seni korusun!» çığlıkları hıçkırıklara karışıyordu. Geminin kırmızı halı döşenmiş iskelesinin başında kaptanın kendisi bekliyordu.

Küpeşteye dayanıp gözü yaşlı kalabalığa el sallarken kaçırdığı fırsatı anladı birden. Akıl edebilseydi Milan'ı tam bir yenilgiye uğratır, Sırpların sevgisinden yararlanıp ülkenin yönetimini ele geçirebilirdi. Ömür boyu ele geçmeyecek bir fırsat kaçırmıştı. Bir kıvılcım yeterdi halkı ayaklandırmak için. Bir kargaşalık, bir devrim ve Natali ana kraliçe değil, Sırbistan kraliçesi olarak oturabilirdi tahta. Böylece yalnız Milan'dan öç almakla kalmaz, aynı zamanda çara verdiği sözü de yerine getirebilirdi. Ne var ki iş işten geçmişti artık.

Alexander, annesinin Biarritz'deki villasına iki yıl sonra gitti. Belgrad olayında neler duyduğunu sordu oğluna. Tam umduğu karşılığı aldı: Alexander naiplerin yaptığına son derece üzülmüş, annesinin adamlara oynadığı oyuna bayılmıştı. Kadına böyle söylerken babasına da tam tersini söylerdi. Natali bunun böyle olacağını biliyordu. Çocuk birinden birini seçemez, birine bağlanamazdı bir türlü. Boyuna elden ele

geçen bir kale gibiydi o. Burçlarda kimin sancağı dalgalanıyorsa ona bağlılık yemini etmeye hazırdı.

Natali'nin kesin cevap veremediği bir tek soru vardı: Oğlu onu hiç sevmiş miydi acaba? Belki çok küçükken. Bir kedi yavrusu kadar oyuncu, sevecen ve kurnaz olduğu yıllarda belki. Draga Maşin'e tutulmuş olmasaydı, Natali onun hiç kimseyi sevemeyeceğine yemin edebilirdi. Hele bir kadını sevmesi hiç olacak şey değildi.

Belgrad'da kaçırdığı fırsattan sonra ikinci büyük yanlışlığı da Draga Maşin konusunda yapmıştı Natali. Oğlunu babasından uzaklaştırmak için Draga'yı yem olarak kullanmış, balık zokayı yutunca da şaşırıp kalmıştı. Milan'ın bu evliliğe ondan çok daha fazla üzülmüş olmasıyla bile avunamazdı artık.

Draga, dokuz yıl kölesi olmuştu onun. Kölesi, dostu, ağlama duvarı, Sırbistan kraliçeliğinin elinden alınmasıyla bomboş kalan günlerinin acısını paylaşan tek arkadaşı. Draga'yı kendi mülkü sayardı Natali. Tıpkı babasının topraklarında çalışan mujikler gibi. Kanunen özgürdü gerçi; ama ömür boyunca ona bağlı kalacaktı. Saşa'nın sevgisini elde edince eski kraliçenin baskısından kurtulmanın da yolunu bulmuştu. Her an hizmete hazır olan eski Draga değildi artık.

Draga'nın canı çektiği an onu bırakıp gidebileceğini düşündükçe küplere biniyordu. Aldatıldığını, ihanete uğradığını sanıyordu. Yoksa rahibeler gibi yaşıyor görünen bu genç kadın başka erkeklerle de düşüp kalkmış mıydı? Birden Laza Petroviç'in Draga'ya gösterdiği aşırı ilgiyi hatırladı. Bir de o Fransız yüzbaşı vardı; İtalya'da dolaşırlarken peşlerinde gezmişti otelden otele. Bir kere de kendi kuzenini, sabahın dördünde, Draga'nın odasından çıkarken görmüştü. Prens Ghika hiç gözünü kırpmadan durumu açıklamış, tuvalete giderken yolu şaşırdığını söyle-

mişti. Draga'ya o kadar güveniyordu ki bu yalanı yutmuştu o zaman.

Genç kadını bir öfke anında kovmuş, sonra da pişman olmuştu. Gelgelelim gururu, yaptığı yanlışlığı düzeltmesine engeldi. Kadının Belgrad'da, Saşa'nın metresi olarak yaşadığını duyduğunda çoktan izini kaybetmişti Draga'nın. Şaşkınlıktan ne diyeceğini bilemedi. Milan'la Draga'nın arasının açık olduğunu öğrendiği zaman bile sevinmedi. Kocasının duygularını paylaşmaktan hiç hoşlanmazdı.

Milan'a duyduğu nefret, azalsa da sönmüyordu. Asla ele geçiremediği kurnaz, inatçı bir avdı kocası onun için. Ne var ki Saşa'nın evlenmesi, o avı, uyuz derisi beş para etmeyecek, yaralı, hasta bir hayvana çevirmişti. Ona kurşun harcamaya değmezdi artık. Milan altı ay sonra ölünce iğne batmış bir balon gibi söndü öfkesi. Bomboş, işe yaramaz bir paçavra yığınına dönmüştü Natali. Son gücünü Draga'yla savaşarak tüketmeye karar verdi. Belgrad'daki dostlarına yazdığı bir kartpostalda 'on franklık sokak sürtüğü' diye söz ediyordu gelininden. Kadının, mesleğinde edindiği bilgileri kullanarak oğlunun güçsüzlüğünü giderdiğini açıklıyordu. Yeni kraliçenin —zaten pek parlak olmayan— şöhretini sarsmak için kullandığı yöntemler Natali'ye yaraşmazdı aslında. Öyle olduğunu kendi de biliyordu. Gelgelelim öfkesine gem vuramamıştı.

Natali'nin öfkesi yanardağlara benzerdi eskiden. Şimdiyse, sokak serserilerinin ısınmak için tenekeler içinde yaktıkları çalı çırpı alevlerinden güçlü olamıyordu.

On beş yıl süreyle, savaşmışlar, boşanmışlar, barışmışlar ve yine ayrılmışlardı karı koca. Sonunda Milan ölüp gitmişti. Ne var ki Natali'nin yaraları hâ-

lâ sağalmamıştı. Tanıştığı her yabancı, eninde sonunda, kabuğu kaldırıp yarayı deşiyordu nedense. Prens Bozhidar da aynı şeyi yapmıştı az önce. Sessiz bir acıyla kıvranıyordu Natali. Dünya hiç unutmayacak, bu utanç hiç sona ermeyecek miydi? Öfkesini prensten çıkarmamak, adamı o anda kovmamak için güç tuttu kendini. Ne yaptıysa yaptı, öfkesini belli etmeden konuşmayı başardı.

«Gerçekten bir darbe hazırlanmışsa buna niçin engel olmak istiyorsunuz?» diye sordu. «Sırbistan tahtında hak iddia edenlerin içinde en şanslı aday kuzeniniz Petro'dur. Oğlumu yok ederlerse Prens Petro'yu getireceklerdir krallığa. Her halde Alexander'i Petro'ya yeğ tuttuğunuzu söyleyemezsiniz.»

«Hayır, elbette söyleyemem. Hele Alexander'in benim hakkımda ölüm emri çıkarttığını düşünürseniz... Sırf soyadım Karayorgeviç olduğu için ölüm cezasına çarptırıldım. Sırbistan'a ayak basmaya kalkışsam bir anda vurdurur beni. Kaldı ki kuzenime saygı duyarım. Oğlunuza...»

«En ufak bir saygınız yoktur,» diye araya girdi Natali.

«O sözü ben söylemedim, Madam. Siz kendi düşüncenizi belirttiniz. Her neyse, konuyu dağıtmayalım. Bir darbe hazırlanmıştır. Bunun sonucu olarak çok kan dökülebilir. Engel olmak isteyişimin tek nedeni budur.»

«Çok rica ederim, bana masal anlatmayın.»

«Kuzenim tuhaf bir adamdır, Madam. Kanlı ellerle uzatılan bir tahta oturmak istemeyebilir. Oysa taraftarları günden güne artıyor. Eşeysiz üreyen amipler gibi bölünerek çoğalıyorlar sanki. Avrupa'nın her yanında adamları var örgütün. Durumun benim kulağıma kadar gelmesi de bu yüzden.»

«Hep yuvarlak sözler ediyorsunuz. Bana birta-

kım ayrıntılar vermezseniz size inanamam. Söz gelişi, güvenilir kaynak dediğiniz insanın kimliği.»

«Bir tek kişiden söz etmiyordum ben, Madam. Bunlar bir topluluktur.» Bir an duraladı. «Prens Petro'nun küçük kardeşiyle, kuzenim Arzen'le tanıştığınızı sanmıyorum...»

Hakarete uğramıştı sanki Natali. «Elbette tanışmadık,» diye karşılık verdi.

«Ama kendisinden söz edildiğini duymuşsunuzdur.»

«Duymayan kaldı mı ki?»

«Evet, ne demek istediğinizi biliyorum. En hafif deyimle söylemek gerekirse, çok renkli bir kişiliği var. Çevresinde bir yığın asalak dolaşır. Hele ödeneğini aldığı günlerde... Ağabeysi Petro'dan daha yumuşak olduğu için daha kolayca sokuluyorlar ona. Kötü bir insan değildir aslında. Dost seçmesini bilmez sadece. Bu söylediğim kadın dostları için de geçerlidir. En sevdiği kadın dostu da Helder sokağında bir meyhane işletiyor. Az önce oradaydım. Zaferi kutluyorlar şimdiden. Nedense Arzen onlara katılmamış henüz. Cambon sokağındaki evinde, Belgrad'dan gelecek haberleri bekliyor o. Meyhaneye gitmeden oraya uğradım. Bana birtakım şifreli mektuplar, telgraflar gösterdi. Hep Karayorgeviçlerin davasını benimsemiş kimselerin yazdıkları mektuplar. Bilmem size anlattıklarımın gerçeğe dayandığına inanacak mısınız şimdi?»

Ayakta duruyorlardı. Kraliçe ne kendi oturmuş, ne konuğuna yer göstermişti. Prenses, içeri girdikten az sonra, köşedeki koltuklardan birine yığılmıştı. Hâlâ orada oturuyor, eline aldığı bir tiyatro programını sallayarak yüzünü serinletmeye çalışıyordu.

Natali, alaycı bir gülümsemeyle konuştu: «Oğlumun güvenliği konusunda bu kadar düşünceli davranmanız beni çok duygulandırdı doğrusu. Yalnız ak-

lımdan çıkaramadığım bir şey var: Bütün söylediklerıniz, oğlumu tahttan inmeye zorlamak için düzenlenmiş bir oyun olabilir. Yeterince korkutabilirsek, pılıyı pırtıyı toplayıp kaçar, diye düşündünüz belki.»

«Öyle deme, Natalya!» Prenses yerinden fırlamıştı. «Prens öyle bir oyuna alet olmaz. Onu tanısan böyle konuşmazdın.»

Kraliçe sertçe sordu: «Sen çok mu iyi tanırsın onu?»

«Evet, oldukça iyi tanırım.» Prenses, kardeşine baş kaldırmayı göze almıştı. «Daha önceden tanışırız biz. Ortak dostlarımız da var. Bir insanı taşıdığı soyadıyla yargılayamazsın. Ne yapsın, Karayorgeviç olarak doğmuş o da. Bir Hintli, bir Yahudi olarak da doğabilirdi.»

Eğilerek teşekkür etmekle yüzündeki gülümsemeyi de gizleyebileceğini düşündü prens. «Sağ olun, Ekselans,» diye mırıldandı.

Kraliçe, kız kardeşini paylıyordu. «Beni şaşırtıyorsun, Elena. Gerçi şaşmamam gerekir aslında. Kimseden sadakat bekleyemeyeceğimi bilmem gerekir artık. Kendi ailemden bile!»

Prenses bu azardan pek etkilenmemişti. «Seni anlamak kolay değil, Natalya,» diye söylendi. «Hep Obrenoviçlerden neler çektiğini anlatırsın. O kadar yakındığın halde gene onların eleştirildiğini istemezsin hiç. Anlayamıyorum doğrusu.»

«Bundan böyle sana içimi dökmem, Elena. Evet, bazı konularda yakındığımı bilirim, ama bunu herkese yayacağını ummamıştım.»

Prenses, tombul omuzlarını silkerek başını eğdi.

Bozhidar, konunun kapanmasına izin vermedi. «Şunu söylemek isterim ki kuzenim Petro, rahmetli kocanızın ve naiplerin size yaptıklarından büyük üzüntü duyardı,» dedi.

«Ne rahmetli kocamı, ne de naipleri konuşmak istiyorum.»

Prens, bu sert tavrı farketmemiş göründü.

«Kuzenimin size büyük saygısı vardır. Sizin, yalnız görevini bilen soylu bir kraliçe değil, aynı zamanda politik konuları da çok iyi bilen akıllı bir kadın olduğunuzu söyler hep. 1890 yılında, sürgün edildiğinizi duyduğu zaman çok üzülmüştü. Sırp halkının da bu duruma aynı ölçüde üzüldüğünü biliyordu. Sırp halkı sizi çok severdi, Madam. Hâlâ da sever.»

Elinde olmadan bu adama ısınmaya başlamıştı Natali. Biraz çocuksu, biraz saf olmakla birlikte içtenlikle söylenmiş sözlerdi bunlar.

Hiç istemediği halde, «Oturmaz mısınız?» diye sordu. Kendisi de kanepeye yerleşti. Prensin gösterilen yere ilişişine, redingotunu dizlerine doğru toplayışına bakınca da adamın homoseksüel olmasından kuşkulandı bir an.

Prens Bozhidar, «Zamanımız kıt, Madam,» diyordu. «Oğlunuzu kurtarmak isterseniz bir an önce harekete geçmeniz gerekir.»

Kadın, ayağa kalkıp odayı arşınlamaya başladı. Prens de onunla birlikte kalkmış, hareketlerindeki dişi kaplan inceliğini izliyordu hayranlıkla.

«Oğlumun tehlikede olduğunu söylüyorsunuz. Diyelim ki size inandım... Tanrı aşkına söyleyin, benim elimden ne gelir? Birkaç gün önce haber verseydiniz trene atlayıp giderdim. Evet, Sırp halkı beni hâlâ sever, oğlumun yanında bulunmam onu kurtarmaya yeterdi. Tutuklanmış olmazsam tabii! Oğlumun bakanlar kurulu, hanedan aleyhinde bulunmakla suçluyor beni, Sırbistan'a adım attığım an vatan haini olarak tutuklanırım. Kraliçeye hakaret ettim ben. Alexander'in kitabında bunun cezası kurşuna dizilmektir.»

«Sizin yapabileceğiniz en iyi şey ona şifreli bir telgraf göndermektir. Zimony kasabasına geçmesini,

ortalık yatışıncaya kadar Macar toprağında beklemesini söyleyin. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na çok yararı dokundu, onu korumak zorunda olduklarını bilirler sanırım. Oğlunuz aptal değildir. Üç yıllık bir dargınlıktan sonra birden telgrafınızı alınca durumun tehlikeli olduğunu o da anlar. Kaldı ki ülkedeki huzursuzluğu da farketmiştir bence. İkiyle ikinin dört ettiğini, ülkeden ayrılması gerektiğini anlayacaktır.»

Prenses, odanın köşesindeki gözleme noktasından ayrılıp kız kardeşine yaklaştı. «Evet, Natalya, hemen telgraf çekmelisin. Kötü bir şey olursa dayanamazsın sonra. Eli kolu bağlı oturduğunu düşündükçe perişan olursun. Oğlun için değilse bile, kendin için yapmak zorundasın bunu.»

İyice duygulanmıştı prenses; sesi titriyordu. İnci büyüklüğünde iki damla gözyaşı yanaklarından aşağı süzüldü. Kraliçe kolunun yenine taktığı mendili çıkarıp sıkkın bir tavırla kardeşine uzattı. Çocukluktan kalma bir alışkanlıktı bu. Elena'nın sulugözlülüğü hep burnunun akmasına yol açtığından, kraliçenin sinirine dokunurdu. Üstelik kardeşinin bu anda söze karışmasını da istemiyordu. Sorun onun sorunu, karar onun kararı olmalıydı.

Bozhidar'a döndü. «Bana haber verdiğiniz için teşekkür ederim.» Ziyaretin sona erdiği sesinden belliydi. «Gösterdiğiniz kaygı için de teşekkür ederim. Günü gelince, bu eşi görülmemiş davranışınızı oğluma da anlatacağım. Ailelerimiz arasındaki düşmanlığı hiçe sayarak buraya gelmeniz gerçekten inanılmaz bir şey.»

«O kadar da değil, Madam. Ne de olsa hepimiz aynı kanı taşıyoruz. Hepimiz aynı ulusun çocuklarıyız.»

Prens, arabasına binip gittikten sonra prenses, ablasını uyardı: «Telgrafı şifreyle yazmanı söylemiş-

ti. Şifreyi ezbere biliyor musun? Eğer şifre kitabı da yanında değilse, aşağıya telefon edeyim de arabayı hazırlatsınlar.» Paytak adımlarla duvardaki telefona yönelmişken kraliçenin tiz sesiyle durakladı.

«Yalvarırım beni rahat bırak, Elena! Bırak da biraz düşüneyim, lütfen.»

Kraliçe bitkinlikle yığılmıştı koltuklardan birine. «Hâlâ inanamıyorum o adama. Onun takımı, Saşa'nın tahttan inmesini istiyor. O çekip gitsin de nasıl giderse gitsin. Öyle de olsa olur, böyle de. Diyelim ki darbe hazırlandığı doğrudur. Başarılı olacağını nasıl bilebilirler? Bilemiyorlar tabii. Onun için de bana geliyorlar. Ben Saşa'yı kandırıp kaçmasını sağlayacağım. Onlar da ortalığı boş bulacaklar ve tahta Karayorgeviçlerden birini getirecekler.»

Prenses, gözlerini açmış korkuyla bakıyordu. «Telgraf çekmeyecek misin yani?»

«Çekmeyeceğim demedim. Boğazımı sıkma dedim sadece.»

«Saşa'nın durumunun sallantıda olduğunu sen kendin de söyledin kaç kere! O kadının yüzünden başı belaya girecek derdin hep. Sırbistan'ın içten içe kaynadığını ilk söyleyen Bozhidar değil ki. Saşa senin oğlun! Karısından nefret etsen bile canını kurtarmak zorundasın.»

«Karısı deme, orospusu de!»

«Peki, Natalya. Orospuyla evlendi diyelim. Ondan önce başka erkekler, hattâ başka krallar da yapmıştı aynı şeyi. Bu son üç yıl içinde biraz aklını başına toplasaydı durumu düzeltebilirdi pekâlâ. Hatırlarsan Çar Nikola hemen kutlamıştı onları. Üstelik kadına kocaman bir pırlanta broş gönderdi. Saşa politik bakımdan bazı yanlışlıklar yapmasaydı Draga'ya çoktan kucak açarlardı çarla çariçe. Ondan sonra da Franz Josef'e gelirdi sıra. Ardından da Wilhelm'e. Bakarsın ihtiyar Victoria bile kabul ederdi onu. Eski-

den Saşa'nın metresi olduğu kısa zamanda unutulur giderdi.» Kardeşinin tepkisini bekledi. Natali'den ses çıkmadığını görünce de başını dikip sürdürdü: «Bence iyi bir kızcağızdı Draga. Bayağı severdim onu. Dokuz yıl süreyle senin kahrını çeken insan kötü olamaz, Natalya.»

Bu sözleri söyler söylemez pişmanlık duydu. Kraliçe, önce kıpkırmızı kesilmiş, sonra da hastalıklı bir sarılık yayılmıştı yüzüne.

Güçlükle ayağa kalkıp, «Ben biraz rahatsızım,» diye söylendi. Bu kez korkuya kapılan prenses ona yardıma koştuysa da hoyratça itildi.

«Lütfen, lütfen beni rahat bırak.»

Prenses, «Nereye gidiyorsun?» diye sordu üzüntüyle.

«Odama. Biraz dinleneceğim. Tedirgin edilmek istemediğimi de bilesin.»

«Ya telgraf? Çekmeyecek misin yoksa? Kararın bu mu?»

Kraliçe, yatak odasına giden koridorun ağzındaki kalın kadife perdeleri aralamıştı bile. Hiç arkasına bakmadan, «Evet,» diye mırıldandı; perdeyi hışımla çekip karanlık koridorda gözden kayboldu.

Prenses kederle bakakalmıştı. Elindeki dantel mendili buruşturup duruyor, gözlerinden yaşlar boşanıyordu. Bir dakika sonra, kalkık burnunun ucunda parıltılı iki sümük kabarcığı belirdi.

16.00

Gerçi Avusturya Askerî Ataşesi Yarbay Jankowski'yle Rus Sefiri Çarikoff gelememişlerdi ama öğle yemeği gene de çok iyi geçti. Bu iki davetli biraz düşüncesizlik etmişler, en son anda, tam yemeğe oturu-

lacağı sırada haber göndermişlerdi konağa. Sofradaki fazla tabaklar konukların gözü önünde kaldırılmış, Draga kulaklarına kadar kızarmıştı. O iki adamı, yalnız ve yalnız Belgrad'daki aydın çevresinden oldukları ve kusursuz Fransızca konuştukları için çağırmıştı zaten. En önemli konukları olan Fransız karı kocayı, Sorbonne'da çağdaş edebiyat profesörlüğü yapan adamla karısını etkilemek için çağırmıştı. Sırbistan'ın barbar bir ülke olmadığını, Belgrad tren istasyonunda başlarına gelenlerin unutulması gerektiğini göstermek istemişti. Fransız çift, Viyana treninden iner inmez tutuklanmışlardı. Yanlarında yasaklanmış yayınlar taşımakla suçlandırılıyorlardı. Şaşırıp kalmışlardı. İki zararsız roman yazarının Sırbistan'da niçin yasaklanmış olabileceğini anlamıyorlardı bir türlü. Kadın, sonunda bavulunu karıştırmış, iç çamaşırlarının altından Kraliçe Draga'nın mektubunu bulup çıkarmıştı. Konağa bomba koymak için değil de, kraliçenin çağrısıyla geldikleri böylece anlaşılınca serbest bırakmışlardı karı kocayı.

Fransızlar, bu olayı unutmak ya da unutmuş görünmek inceliğini gösterdiler. Zeki ve konuşkan insanlar olduklarından, yemek çok neşeli geçti; sarayda her zaman verilen şölenlere de hiç benzemedi. Konağın alışılagelmiş konukları olan zengin tüccarlarla meclis üyeleri ya potur ya üstlerine uymayan İngiliz kostümleri giyer, yemeklerin suyunu koca ekmek parçalarıyla sıyırırlardı. Ağızlarını sofra örtüsüne silmek gibi pis bir alışkanlıkları olduğu gibi, konuşmalarında da domuz vebasının tehlikeleriyle Avusturya gümrük tarifesinin dışına çıkamazlardı bir türlü.

Salonda konuşulan akıcı Fransızcayı dinledikçe kendini gene Biarritz'de sanmıştı Draga. O yıllarda ya Anatole France'ın son romanı ya da Goncourt kardeşlerin Emile Zola'yı nasıl etkilediği konuşulurdu salonlarda. Biarritz'i çok özlemeye başlamıştı son za-

manlarda. Sırbistan'ın iç işlerini hiç bilmeyen bu Fransız çift de Batıdan gelen serin bir esinti gibi içini rahatlatmıştı, konağın, solumayı güçleştiren, ağır, zehirli havasını tazelemişti sanki.

Onları uğurladıktan sonra dairesine döndü. Mutlu denilebilecek bir ruh hali içindeydi. Kendini —Belgrad kahvelerinde kullanılan deyimle— 'yaşlı bir kısrak' gibi değil, gerçek bir kraliçe gibi görüyordu bugün. Derken, hizmetçi kızlardan birinin düşüncesizliği bütün keyfini kaçırdı.

Hizmetçi de sayılmazdı aslında; başka saraylarda ancak soylu aile kadınlarına verilen, 'Gardrop Nedimesi' ünvanıyla onurlandırılmıştı. Gelgelelim eski konakta hizmetçilik, arkadaşlık ve sekreterlik görevleri hep aynı insana yüklenmişti. Muhafız Birliği Komutanı Yüzbaşı Ljuba Kostiç'in yeğeniydi. Yirmi yaşlarında, bekar bir kızcağızdı. Adı, Yelisaveka'dan Savka'ya çevrilmişti dost çevrelerinde. Genç güzel ve canlı olduğu, karanlık bir peyzajı aydınlatan bir ışık noktasına benzediğinden, kraliçenin sevgisini kazanmıştı.

Draga, yemekte giydiği sımsıkı korseyle elbiseyi çıkarıp sırtına bir sabahlık almak istediği için çağırmıştı kızı. Öğleden sonra biraz uyumak alışkanlığını edinmişti son aylarda. Böylece, geceleri daha fazla dayanabileceğini, yüzündeki çöküntünün daha belirsiz olacağını umuyordu.

Hizmetçi kız, zile üç kere basıldıktan sonra gelebildi ancak.

Draga, «Nerede kaldın?» diye sordu.

«İşim vardı.» Savka'nın sesi, çarklarının arasına yabancı cisim kaçmış bir makinenin gacırtısını andırıyordu. Her zamankinden farklı bir tondu bu.

«Üç kere zil çaldım.»

«Biliyorum.»

Savka daha önce de resmiyeti bozardı, ama böyle şımarıkça konuştuğu görülmemişti.

Draga hayretle bakıyordu genç kıza. «Neyin var senin?»

Kız, omuz silkip geçti. «Ne giymek istiyorsunuz?» diye sordu. «Mavi iyi mi?» Kraliçenin karşılık vermesini beklemeden uzandı, açık mavi sabahlığı askıdan çekti.

«Onu yerine koy,» dedi Draga. «Türk nakışlarıyla süslü kırmızıyı giymek istiyorum.» Kıza öfkelenmiş, öfkesini de belli etmek istemişti.

Savka surat astı. «Başından öyle desenize!» Mavi sabahlığı yatağın üstüne fırlattı, birkaç adım geriye kaçtı. Kraliçenin anî öfkesini bilirdi; kendini sakınmak istemişti. Derin bir soluk alıp açıkladı: «Artık sizin yanınızda çalışmak istemiyorum.»

Draga, herhangi bir tepki gösteremeyecek kadar afallamıştı. «Işten ayrılacağını mı bildiriyorsun şimdi?»

«Evet, öyle.»

Tartışmanın yararsız olacağını sezgisiyle anlamıştı kraliçe. «Yerine birini bulur bulmaz seni gönderirim,» dedi. «Şimdi lütfen şu kopçaları çöz ve kırmızı sabahlığı ver.»

Kız, hiç kıpırdamadan yüzüne bakıyordu. «Yerime birini bulmanızı bekleyemem. Hemen ayrılmak istiyorum ben.»

«Hemen şimdi mi? Peki ama niçin?»

Savka'nın konuşması hem telaşlı, hem saygısızdı. «Canım öyle istiyor da ondan. Hemen gitmek istiyorum buradan.»

Draga, göğe taş ve lav fışkıran Etna yanardağının resmini düşündü birden. Kız sertleştikçe o aşağıdan alıyor, öfkesi soğuk ve katı bir korkuya dönüşüyordu. Rolleri değişmişlerdi sanki; o boynu bükük

hizmetçi, Savka güçbeğenir bir hanım olmuştu. «Peki ama bu gece kim giydirir beni?» diye sordu.

Savka, «Kendiniz giyinirsiniz,» dedi. «Hiç yapmadığınız iş değil ya!» Ne madam demişti, ne majeste. Bu ayrıntı Draga'nın gözünden kaçmadı.

Kızın konuşması, bu ayrılış kararında hoşnutsuzluktan başka nedenlerin de etkisi olduğunu belirtiyordu. Kraliçe, «Peki gitmene izin vermiyorum dersem o zaman ne yapacaksın?» diye sordu. «Seni kapılardan dışarı bırakmamaları için emir verirsem ne yapacaksın?»

Savka'nın yüzü sararmış, gözleri korkuyla açılmıştı. «Lütfen, Majeste... Öyle bir şeye kalkışmayın ne olur!» 'Majeste'ye, 'lütfen'e başlamıştı gene. «Biriyle buluşmam gerek. Bir gençle. Belgrad'dan ayrılıyor. Avrupa'ya gidecek. Belki yıllarca görüşemeyiz bir daha. Majesteleri anlayış gösterecekler eminim. Siz de gençtiniz bir zamanlar.» Pot kırdığını anlayarak telaşla düzeltti. «Hâlâ da gençsiniz. Ama on sekizinde değilsiniz elbet.»

Draga'nın öfkesi kabarmıştı gene. «Sen de on sekizinde değilsin,» diye tersledi. Kızdan nefret etmeye başladı. Şu sevgili hikayesi doğru muydu acaba? «Arkadaşının adı ne?»

«İzin verirseniz söylemeyeyim, Majeste. Ona söz verdim. Gizlice sevişiyoruz. Ailelerimizin haberi yok.»

Draga, pırlanta iğnesini, bileziklerini çıkarıp kutulara yerleştirerek oyalanıyordu. Sessizlik uzadı. Savka, söyleyecek başka söz bulmakta güçlük çeker gibiydi. Sonunda yepyeni bir fikir attı ortaya. «Majeste emrederlerse sabah gene gelirim.» Yüzü aydınlanmıştı. «Erkenden gelirim. Kaçta isterseniz. Söz veriyorum! Kabalık ettiğim için de özür dilerim sizden. Gerçekten üzgünüm. Sizi kırmak istemezdim.» Bir an duraladı. «Majeste şimdi bana izin verirler mi acaba? Şimdi gidebilir miyim? Lütfen, lütfen...»

Yalancılıkla, ikiyüzlülükle dolu olan bu genç yüze baktıkça hastalıklı bir zevkle direniyordu Draga.

«Hayır, gidemezsin. Kaçmaya da kalkışma sakın. Yoksa ellerine kelepçe vurdururum.»

Kızın yakaran gülüşü silindi, yüzünde bir öfke maskı belirdi. Draga, zilin kordonuna asıldı. İki kere hızlı hızlı, bir kere de kısa bir arayla çaldı zili. Bu, nedimesi Milica'yı çağırdığını belirtiyordu. Milica içeri girip reverans yaptı.

«Majestelerinin emirleri?»

«Savka işten ayrılmak istiyormuş,» dedi kraliçe soğuk bir tavırla. «Hemen gitmek istiyor. Çok da kabalık etti bana; niçin gideceğini açıklamıyor bir türlü.»

Kız, «Nedenini söyledim,» diye mızıldandı.

«Doğruyu söylemedin, yavrucuğum. Yalana başladığın zaman hemen anlarım ben.» Milica'ya döndü: «Nöbetçi muhafız subayına git. Savka'nın konaktan çıkamayacağını Yüzbaşı Panayotoviç'e bildirsinler. Ben ikinci bir emir verinceye kadar burada kalacak.»

Milica'nın yüzü duygularını belli etmedi. Emredersiniz, Madam,» diyerek döndü. Ne yapacağını bilemeyen Savka'nın yüzüne bile bakmamıştı. İnce uzun, ütü tahtasını andıran gövdenin kapıya yürüyüşünü izliyordu genç kız. Birden ileri atıldı, Milica'nın koluna yapıştı.

«Gitme, Milica!» diye inledi. «Niye ayrılmak istediğimi sen de biliyorsun. Korkuyorum.»

Milica, koluna yapışan eli silkelemeye çalışırken kızın gözlerine dikmişti bakışlarını. «Elini çek ve aklını başına topla, Savka! Majestelerinin ne dediğini duydun. Mademki kalmanı istiyorlar, kalacaksın. Şımarıklığı bırak, lütfen.»

«Olmaz!» diye haykıran genç kız parmaklarını büsbütün sıkmış, Milica'nın ilerlemesini önlemişti. Bir kumaş sesi duyuldu. Elbisenin kolu yırtılmıştı. «Ola-

maz diyorum! Bana kal, diyorsun ama görev saatın sona erdiği an sen de kaçıp gideceksin bu akşam. Eşyalarını bile toplamayacaksın!»

İki kadın, iki canlı heykel gibi donup kalmışlardı: Savka zavallılığın, çaresizliğin simgesiydi. Milica'ysa bir sorgu meleği kadar soğuk ve ilgisiz duruyordu. Draga, önce şaşkınlıkla dinledi, sonra da sordu:

«Neler dönüyor burada? Milica niçin ayrılacakmış saraydan?»

Savka, başını geriye attı. «Ona sorun, Madam!» diye haykırdı. «Sorun bakalım, bu sabah Yüzbaşı Gagoviç'in ona verdiği haber hangi konudaymış? Ve o haberi niçin size iletmemiş?»

«Ne haberi bu? Yüzbaşı Gagoviç kim?»

Milica, hiç bocalamadan karşılık verdi: «Konakta geçici olarak görev yapan biri, Majeste. Bu sabah sizinle konuşmak istediğini bildirdi. Programınız çok dolu olduğu için onu geri çevirmek zorunda kaldım. Biraz üzüldü, ama sizi yarından önce göremeyeceğini iyice anlayınca çıkıp gitti.»

«Beni niçin görmek istediğini sordun mu?»

Savka'dan geldi karşılık: «O kendiliğinden söyledi. Sizi uyarmak istiyordu. Bu gece için...»

«Bu gece için ne demek? Ne varmış ki bu gecede?»

«Bir darbe hazırlanmış. Hükümet darbesi mi, neyse! Yüzbaşı Gagoviç de onlarla birlik olmuş önce. Sonra da kralla size acıdığından kulağınızı bükmek istemiş.»

Milica, kılı kıpırdamadan duruyordu kapıda. «Bu kız çıldırmış,» diye söylendi. «Üç yıldır hizmetinizdeyim, Madam. Size sadık olduğumu bu üç yıl içinde anlamışsınızdır sanırım. Tersini düşünmenize yol açacak bir neden olamaz.» Kraliçenin hiç ses çıkarmadığını görünce üsteledi. «Var mı yoksa?»

Draga'nın başı dönmüş, kızların birinden ötekine

bakıp duruyordu. «Nasıl bir adam bu Yüzbaşı Gagoviç? Karşılaştığımızı sanmıyorum. Neye benziyor?»

«Uzun boylu, çok yakışıklı,» dedi Savka. «Saçı siyah, gözleri mavi. Şabats'tan buraya atandı bir süre önce.»

«Milica'ya ne söylediğini nereden biliyorsun sen?»

«Az önce sözünü ettiğim genç o, Madam. Aramızda anlaştığımızı söylemiştim size.»

«Hani Belgrad'dan ayrılıyordu?»

«İşler yolunda gitmezse ayrılmak zorunda kalabilir.»

Milica, «Deli canım, deli,» diye söylendi. Kimden söz ettiği belli değildi. «Zırdeli hem de!» Sonra da Draga'ya bakıp sordu: «Ben gidebilir miyim, Madam?»

«Hayır, gidemezsin,» diye terslendi Draga. Bir kez daha zile asıldı. Gelen uşağa, General Laza Petroviç'i çağırmasını söyledi. Derken yeniden Savka'ya döndü: «Oldu olacak şu kopçaları çözüver. Bu korse beni öldürecek!»

Genç kız hevesle eğildi. «Seve seve, Madam!» İnce parmakları kopçalarla uğraşırken sordu: «Kırmızı sabahlığınızı mı istiyorsunuz?» Kraliçenin, fildişi rengi; pürüzsüz teni ortaya çıkmıştı.

«Aldırma. Mavi de aynı işi görür.»

Laza odaya girdiğinde, kraliçe sabahlığının düğmelerini henüz iliklemişti. Kapıyı da vurmadan dalmıştı içeri. Bakışlarında, çok ender görülen sinirli bir parıltı vardı. Draga ilk kez görüyordu o parıltıyı.

Saray adamlarına yakışmayan bir kabalıkla seslendi Laza: «Gene ne istiyorsun? Çabuk söyle, çünkü işim çok.»

«Seni rahatsız ettiğim için üzgünüm, ama bu işi bir an önce bitirmek zorundayız. Savka buradan ay-

rılmak istediğini söylüyor. Hem de bir ay sonra ya da yarın değil; hemen bugün.»

«Gitmek istiyorsa bırak gitsin. Başkasını buluruz. Gözünü seveyim, Draga, beni iş ve işçi bulma kurumu başkanı mı sandın?»

Başkalarının yanında kraliçeye ilk ismiyle seslendiğini, bu kadar sert ve kaba davrandığını duyan olmamıştı o güne kadar.

«Seni çağırmamın nedeni bu değildi,» dedi Draga. «Konakta görevli olan subayların içinde bir Yüzbaşı Gagoviç varmış duyduğuma göre.»

Arı sokmuşçasına irkildi Laza. «Evet, ne olacak?»

«Savka'nın dediğine bakılırsa bu sabah haber iletmeye çalışmış. Bu gece için tasarlanan bir hükümet darbesinden söz etmiş Milica'ya. Ne var ki...»

Cümlesini bitiremedi. Laza, bir kaplan gibi atılmıştı Milica'nın üstüne. «Öyle mi dedi?»

Kız geriye kaçarak kapının pervazına yaslandı. «Hayır... Hayır... Öyle bir şey demedi. Savka yalan söylüyor.»

Savka da bağırıyordu: «Söyledi işte! Hem de nasıl!»

Draga, generale döndü. «Kuzum şu yüzbaşıyı çağırt da kendisine sor.»

Laza, derin derin göğüs geçirdikten sonra kendini topladı. Tavrında aşırı bir durgunluk belirdiği Draga'nın gözünden kaçmamıştı.

«Sizi birden heyecanlandırmak istemezdim, ama yüzbaşının artık hiç sorguya çekilemeyeceğini bildirmek zorundayım, Madam,» dedi. «Öldü o. Görünüşe bakılırsa kendini öldürmüş.»

Savka bir çığlık attı. «Olamaz! Ölmüş olamaz. Öğleden az önce konuşmuştuk.»

«Ona bir diyeceğim yok. Altıncı Piyade Alayının

karargahında bulmuşlar az önce. Kapısı kilitli bir odadaymış. Çoktan nalları dikmiş.»

«Tanrım!» diye mırıldandı Savka. «Evet, karargaha gideceğini bana da söylemişti.» Kraliçeye döndü. «Altıncı Piyade Alayının Slava şöleni var bugün. Ona da bir parça pasta ayıracaklardı. Keşki gitmeseydi.» Ağlamaya başlamıştı. «İntihar etmedi o. Ötekiler öldürmüşlerdir. Darbeci subaylar öldürmüşlerdir. Özellikle çağırdılar onu karargaha... Öldürmek için! Kraliçeyi uyarmaya çalıştığını haber almışlardır.» Yüz geri edip Milica'nın karşısına dikildi. «Sen ele verdin onu! Sen! Sen de onlardansın.»

Milica gülüyordu. «Saçmalama! Bütün gün buradaydım ben. Sabahtan beri ayrılmadım majesteleri-nin yanından. Sabahki ziyaretçiler gelip gitti; sonra da yemeğe indik. Karargaha gidecek zamanım yoktu ki.»

«Gitmen gerekli değildi. Biriyle haber göndermişsindir.»

Draga, «Bunları buradan götür,» diye seslendi Laza'ya. Odadakilere sırtını çevirip pencereden dışarısını, bahçeyi ve bahçenin ötesindeki sokağa bakan Rus sefarethanesini gözlemeye koyuldu. Bu yapıya bakarak geçirdiği saatların çokluğunu da o anda fark etti. Aklını karıştıran her durumda, sorunlarına bir çözüm yolu bulmakta yardımcı olabilecekmiş gibi, hep gelip bu pencereye dikiliyordu.

«Gidebilir miyim, Madam?» Savka'ydı arkasında konuşan. «Eve gitmek istiyorum. Babamın evine.»

Hiç dönmeden sordu Draga: «Niçin gitmek istiyorsun? Burada kalmaktan korkuyor musun?»

«Evet, Majeste.»

«Yüzbaşı Gagoviç neler anlatmıştı sana? Bu gece neler olacakmış onun kanısınca?»

«Darbeci subayların emrindeki birliklerle saray muhafızları arasında bir çarpışma olabilirmiş.»

«Ve senin tehlikede kalmamanı, sağ salim evinde oturmanı istedi, öyle mi?»

«Evet, Madam.»

«Git öyleyse.»

Kimse kıpırdamadı. Genç kız, kulaklarına inanamadığından, olduğu yerde çakılmış gibi duruyordu. Kraliçe sesini yükseltti. «Git dedim, duymadın mı? Çabuk cehennem ol git! Git, yoksa sözümü geri alırım.»

Savka rüzgar gibi döndü, yangından kaçarcasına koşup gitti.

«Ben de gidebilir miyim?» Milica az önceki sahneden hiç etkilenmemişti sanki.

«Onu konakta hapsetmeni istiyorum,» dedi Draga generale. «Şimdilik böylesi yeter. İlerde düşünürüz.»

Milica'nın birden kısılıveren dudakları yeni kapanmış bir bıçak yarasını andırıyordu. Gizlemeye gerek duymadığı bir küçümsemeyle baktı kraliçeye. Üç yıldır birinden ötekine geçen dostluk altınının kalp olduğu anlaşılmıştı sonunda.

Kendinden aşağı tabakalardaki birinin küçümsemesini, bu en ağır hareketi ilk kez tatmıyordu Draga. Ayyaş babasının kâtibinin gözlerinde, bir günlük sevgilileriyle bir geceliğine konakladığı otellerin hizmetçileriyle garsonlarının bakışlarında da görmüştü aynı aşağılamayı. Biarritz'deki villanın kibar uşaklarıyla nikah töreninde bulunan din adamları da öyle bakmışlardı ona. Hattâ kendi eliyle bakanlık koltuklarına oturttuğu politikacılar bile! Saşa'nın, incecik parmaklarıyla başına yerleştirdiği kraliçelik tacı sayesinde bu hareketlerden kurtulacağını, çevresinde hep saygılı bakışlar göreceğini sanmıştı oysa. Üç yıldır yapmadığı kalmamıştı Milica için. Basit bir öğretmenken kraliçe nedimeliğine yükselmiş, boğazına kadar armağanlara batmış, çeşit çeşit yetkiler elde etmişti kız.

Sonunda? Sonunda da gidip vatan hainlerine katılmıştı. Hep böyle olurdu zaten. Çöplükten alıp yükseltiği kişiler, seçilmiş olduklarından ötürü düşman kesilirlerdi ona. Kanatlarının altına aldığı hiç kimseden minnet görmemişti.

Laza, Milica'yı götürüp döndü. Eskisinden biraz daha keyifli görünüyordu. Sanığın birini kilit altına aldı mı, hep keyiflenirdi Laza. Ev kadınlarının, nicedir darmadağınık duran bir dolabı düzenledikten sonra duydukları rahatlığa benzer bir duyguydu bu. Sorumlu olduğu kuruluşun, tıkır tıkır işlemesini sağlayan adımlardan biri daha atılmış olurdu böylece.

«Canını sevdiğimin Milica'sı!» diye sövdü. Öfkeyle sırıtıyordu. «Bizim dürüst, açıksözlü, vefakâr Milica'mız. Ne kancık köpekmiş meğer!»

«Sorguya çekildi mi?»

«Kısaca. Şimdilik dediğinden dönmüyor elbet. Yüzbaşı Gagoviç seninle konuşmak istemiş, o da yarın için bir randevu vermiş. Merak etme, onu konuşturmasını biliriz biz.»

«Yüzbaşının intihar ettiğinden emin misin?»

«Ben hiç sanmıyorum, ama bir kere de Albay Misiç'e sorayım dedim. Albay kendisini öldürdüğünü söylüyor kesinlikle. Kendi el yazısıyla yazılmış bir pusula bırakmış anasıyla babasına. Polis müdürü Marşityanin'i de karargaha yolladım; o da bir araştırma yapacak. Şimdiden Misiç'e karşı çıkıyor zaten. Yüzbaşının bulunduğu odanın kapısı dışardan kilitlenmiş, anahtar da alınmış. Buna benzer birtakım kuşkulu şeyler daha var. Alay kâtiplerinden biri kazara gitmiş bugün oraya. Aslında izinli olması gerekirmiş, ama cüzdanını masasında unuttuğundan bürosuna girmek istemiş. Kapıyı kilitli bulunca da bir çilingir çağırmış. İçeri girdiğinde yüzbaşının cesedi hâlâ sıcakmış. Sağda solda da kirli bardaklarla tabaklar duruyormuş. Demek yüzbaşı tabancayı şakağına dayadığında, ya

da ondan birkaç dakika önce, odada birtakım insanlar vardı. Kapıyı da onlar kilitlemiş olabilir pekâlâ.»

«Marşityanin adamın kendini öldürmeden önce yazdığı pusulayı görmüş mü?»

Laza başını salladı. «Evet, kendisi yazmış gibi görünüyor. Ama bir insanı ölüme mahkum ettikten sonra elinden birkaç satır yazı almanın pek çok yolu vardır.» Bu yolları iyi bildiği sesinden anlaşılıyordu.

«Nasıl bir adammış bu yüzbaşı?»

«Dostları tarafından çok sevilen bir bekardı. Sicili kusursuz. Apis diye tanınan o iriyarı herifin, Dragutin Dimitriyeviç'in takımıyla gezermiş hep. Yalnız son zamanlarda pek bir arada görünmüyorlarmış nedense.»

«Sıkkın görünüyorsun sen.»

«Doğrusunu istersen biraz aklım karıştı. Az önce öğrendiğime göre ben Saşa'nın yanındayken beni de görmek istemiş Gagoviç. Slava şölenine niçin gitti acaba? Kendini öldürdüğünü gören olduysa niçin bildirmedi olayı? Cesedin en geç yarın sabah, işe gelen kâtipler tarafından bulunacağını düşünmeleri gerekirdi.»

«Belki de bu geceden sonra hiç bir şeyin önemi kalmayacağını düşündükleri için.»

«Olabilir.»

«Demek Savka haklıymış! Bu gece saldıracaklar bizim Bastille'e.» Sesini yükseltti. «Benim kızdığım nokta, haberi Marşityanin'den değil de Savka'dan duymuş olmamdır.»

«Marşityanin elinden geleni yapıyor.»

«Elinden gelen yeterli değil öyleyse. Bizi nasıl uyardığını bilirsin: 'Kiliseye, kentin merkezine, sirklere gitmeyin; Dışişleri Bakanlığı'nın önünden geçmeyin, balkon duvarı delikli betondur. Ardında kolayca gizlenilip ateş edilebilir. Hiç değilse açık arabayla geçmeyin.' Senin Marşityanin'in bütün söylediği bu.

Peki ama kimlerden kaçıyoruz biz? Yüzleri kimlikleri, adları yok mudur bu adamların? Böyle eli kolu bağlı oturup bizi vurmalarını mı bekleyeceğiz? Yok, Laza, ben beklemekten bıktım artık.» Ellerini generalin tombul omuzlarına dayadı. «Beni dinle şimdi! Rus sefaretine git, Çarikoff'u gör. Tam altıda onu ziyaret edeceğimi bildir. Sefirliğine güvenip kaçamak yapmaya kalkışmasın. Altıda orada değilse bütün yapıyı topa tutturup yerle bir ederim.»

«Çarikoff'u görüp de ne yapacaksın? Gagoviç'in ölümüyle ne ilgisi var onun?»

«Çok ilgisi var. Bu oyunu onlar düzenliyorlar. Kuklaların ipleri onların elinde.»

«Gidip adamı suçlayamazsın ki! Üstelik konaktan ayrılman da doğru değil. Burada güven altında sayılırsın, gereksiz yere tehlikeye atılma.»

«Anlamaya çalış, Laza. Bu korkuya, bu güvensizliğe dayanamıyorum artık. Heriflerin kurşunlarıyla can vermesem bile yakında tımarhaneyi boylayacağım.»

«Biraz sabırlı olman gerek. Birkaç gün daha bekle. Hele şu yeni meclis bir toplansın, şu özel yetki kararnamesini bir çıkartalım. Ondan sonra tepelerine bineceğiz heriflerin. Kim olduklarını biliyoruz diyebilirim. İstesem bugün bile birkaçını tutuklatabilirim. Ne var ki elebaşılarını yakalamak istiyorum ben; üç beş çarçurla yetinemem. Ayrıca milleti kandıracak deliller de bulmalıyız. Bunları daha önce de konuşmuştuk, Draga, yeniden başlamayalım. Biraz daha sabret.»

«Yok, Laza. Sabrım tükendi diyorum sana. Bu işi açığa çıkarmak zorundayım. İşin temeline ineceğim ben.»

«Bak dinle! Gagoviç'in ölüm haberini alır almaz Yüzbaşı Panayotoviç'e emir verdim; muhafızlar arttırıldı, bütün birlik alarma geçti. Albay Misiç'e de söyledim; Altıncı Piyade Alayı hazır durumda. Konağın

çevresinde en ufak bir karışıklık çıkarsa hemen buraya gelecek koca alay.»

«Daha önce de yapıldı bütün bunlar. Askerler konağı sardı, muhafız birliği hazırola çağırıldı. Sonra da her şey yatıştı. Yok, ben bugün Çarikoff'la konuşacağım.»

«Çılgınlık etmiş olursun.»

«Namussuzların bana biraz minnet borcu var. Benim elimdeki kozlar da yabana atılmaz. Bildiklerimi bir açıklarsam, Çar Nikola'nın oturduğu taht bile sallanır.»

«Çarikoff'u buraya çağırt öyleyse.»

«Gelemez. Hastaymış. Öğle yemeğine gelemeyeceğini bildiren pusulada öyle yazıyordu. Hiç bir kuvvet onu buraya getiremez bugün. Onun için, dağ yürümezse...»

«Bir kere de Saşa'ya danışsan.»

«Hayır. Sakın sen de bir şey açmaya kalkışma ona. Onu bu işe hiç karıştırmayalım. Yüzbaşı Gagoviç konusunu da bilmesin. Gerçi gizlemeye çalışır, ama ölümden söz edildi mi —ölen kim olursa olsun— bayağı fenalaşıyor. Korku değil bu; hastalıklı bir duygu. Çocukluğundan beri böyleydi ya son zamanlarda büsbütün arttı. Ödleklik sanma sakın, sadece sinirleri bozuk zavallının. Onun yaşındaki gençler ölümü düşünmezler bile. Oysa o, hep bu konuda kafa yoruyor. Yaşlı adamlar gibi. Yirmi sekiz yaşında biri için hiç doğal değil bu. Ölüm, yaşamın bir parçasıdır. Her geçen gün bir adım daha yaklaşıyoruz ölüme. Bunu bugün biliyorum, ama yirmi yedi yaşımdayken hiç ölmeyeceğim sanırdım. Ölümsüz sanırdım kendimi.»

«Hah, benim dediğim de o! Ölümsüz değilsin. Ölümsüz olmadığına göre Çarikoff'a gitmekten vaz geç. Arabayı hazırlamalarını emrettiğin an, keskin bir nişancı yolun üstünde bir yere gizlenmeye gidecektir.»

«Arabaya binmeyeceğim ki! Bahçeden geçeceğim, sokağın karşısına yürüyüp kapıyı çalacağım. Sefarethanede kılıma dokunamazlar. Kendi mülklerinde cinayet işlemeye korkarlar. Öldürülmemi tasarlayabilir, destekleyebilir, parasını da ödeyebilirler, ama hepsi diplomatik bir perdenin ardında gizlenmelidir. Onun için sen hemen git, o namussuza haber ver. Tam altıda orada olacağım.»

General kapıya yönelmişken yarı yolda durdu. «Bana bak, Draga, gerçekten aslanı ininde bastırmaya niyetliysen habersiz git bence. Sefarethanede sana dokunamayacaklarını ben de biliyorum, ama kaza geliyorum demez. Yolda, gemi azıya almış atlar yayalara çarpabilir, serçelere ateş eden oğlanların hedefi şaşırdığı olur, dikkatsiz bir hizmetçi koca bir saksıyı balkondan aşağı düşürebilir...»

Kraliçe başını eğdi. «Evet, haklısın. Almanların bir atasözü vardır bilirsin: **Wie der Schelm denkt**...»

«Evet, biliyorum. 'Düzanbazın düşüncesi...' falan filan.» Laza sırıtıyordu. «Gitmeden görüşürüz.»

«Saşa beni ararsa öğle uykusuna yattığımı söyle. Yatacağım yok ya! Bu gece, şeytanın ninesinden yaşlı görüneceğimi bilsem gene uyuyamam artık.

17.00

Yaşına göre hâlâ dümdüz sayılabilecek midesinin üstünden sarkan ince altın kordonu çekip saatına baktı. Saat tam beşti. Program dakikası dakikasına uygulanmış olsaydı birkaç saat önce haber gelmesi gerekirdi. Bu gecikme tasarının ertelendiğini, belki de suyu düştüğünü belirtiyordu. Kafasının derinliklerinde bir umut kıvılcımı parladı. Sağa sola bakındı; ellerini, salonun mavi saten kaplı duvarlarında, köşe-

deki kuyruklu piyanonun üstünde, pencerenin önündeki küçük masanın yüzeyinde, duvarlarda asılı duran, eskilikten sararmış resimlere marmer ve bronzdan yapılmış masa saatının üstünde gezdirdi. Çar lil. Alexander'in düğün armağanıydı bu saat. Tıpkı Rus hükümdarı gibi, Greenwich saat ayarına ayak uyduramazdı bir türlü. Gene de her pazar kurulurdu. Çünkü bu kiralık katı, aile yuvasına benzeten seslerden biri de onun tıkırtısıydı. Ve ev sahibi bu yuvadan ayrılmayı hiç istemiyordu.

Gençliğinde bile pek heves duymamıştı krallık sorumluluklarını yüklenmeye. Mesleğinden hiç hoşlanmayan bir esnaf çocuğuna benzerdi aslında: Babası ölürse, dükkanı işletmek ister istemez ona kalacaktı. İşte Petro'nun Sırbistan tahtında hak iddia edişi bundan öteye geçmiyordu.

Sırbistan'la ilgili anıları, on dört yaşındaki bir oğlanın tutarsız, bölük pörçük anılarıydı. Sumadiya'nın, geyik avına çıktıkları zaman dolaştığı yeşil bayırlarıyla ormanları, köylü çocuklarıyla birlikte okuduğu ilkokul, sarayın atlarına binip seyislerle yarış edişi tatlı anılardandı. Korkulu anıların başındaysa, eski konağın katedral sessizliği ve arasıra o küf kokulu odalara doluşan isyancı sürülerin bağırtıları vardı. Son sürü, babasının, ailesini de alıp saraydan apar topar kaçmasını sağlamıştı. Hâlâ Osmanlı askerlerinin elinde olan kaleye sığınmışlardı isyancılardan kurtulmak için. Prens Karayorgeviç sonunda Macaristan'a geçmiş, atalarından kalma çiftliğe yerleşmişti. Ondan sonraki yılları çeşitli yerlerde geçirmişti küçük Petro. Önce Cenevre'deki bir yatılı okulda, sonra da Fransa'daki St. Cyr Askerî Okulu'nda. Öğrenimini Zürich üniversitesinde sürdürdü. Ve bu değişik okulların etkisiyle, yabanî bir Sırp olmaktan çıkıp, kendine en uygun gelen kişiliği, ağırbaşlı bir Batılı kimliğini benimsedi. St. Cyr öğrencileri içinde savaştan

onun kadar nefret eden ikinci bir kişi daha bulunamazdı belki. Ne var ki Fransa'ya olan bağlılığı 1870-71 Fransız-Prusya savaşında çarpışmasını gerektiriyordu. Daha sonra da Bosna'da Türklere karşı komiteci olarak savaştı.

Karadağ prensi kurnaz Nikita'nın en büyük ve en hırslı kızı Zorka'yla nikahlanışını ve yedi yıl süren evlilik dönemini, yabancı birinin geçmişini düşünürcesine anardı.

Zorka'nın, acemi bir ressamın elinden çıkan tablosu yatak odasında, kadını çok daha iyi tanıtan gümüş çerçeveli fotoğrafıysa salondaki söminenin rafında, altı yedi kadar imzalı kral resminin yanında duruyordu. Karısının fotoğrafına hiç bir şey yazılmamıştı. Öyle inceliklere akıl erdiremezdi Zorka; kişiliğine uymazdı bunlar. Nişanlandıkları günlerde çekilen bu resim, karamsar Slav kadınlarının bütün güzelliğini ortaya koyuyordu. O vahşi yaratılışlı kızı, hiç ummadığı kadar sevmişti Petro.

1882 yılında, St. Petersburg'da, Çar III. Alexander' in taç giyme töreninde tanışmışlardı. Milan Obrenoviç'in Avusturya Imyaratorluğu'na yakınlık göstermesine sinirlenen Çar, Sırbistan'ı temsil etmek üzere, gerçek kralın değil, Petro Karayorgeviç'in çağrılmasını emretmişti. Balkan tahtlarında hak iddia edenleri, hattâ Balkan ülkelerinin tahtlarında oturan prensleri satranç taşı gibi kullanabileceğini düşünürdü çar. Canının istediğini, canının çektiği yere sürer, çok zaman oyunun kurallarına bile kulak asmazdı.

Taç giyme balosunda kadril yapan gençlere bakarken, sürgünde olan Karayorgeviç soyuyla Karadağ hükümdarının ailesini bir evlilik bağıyla birbirine bağlamayı düşündü birden. Gözü, ölçülü adımlar atan kalabalığın içinde, hiç gem vurulmamış bir tay

gibi zıplayan Zorka'ya ilişmişti. Genç kız, Karadağ'ın ulusal kılığına bürünmüş, süs olarak da bir dizi altın takmıştı boynuna. Avrupa soylularının, pırlanta ışıltıları arasında dolaşan saray kadınlarının içine bambaşka bir renk, bir köylü havası getirmişti. Çar, kızın bu basitliğinden hoşlanmıştı nedense. Bir gün önce de Petro'yla uzun uzun konuşmuş, delikanlının zekasına, olgunluğuna hayran kalmıştı. Kadril oyuncuları yerlerine oturduklarında, Petro'yla Zorka'nın evliliği kesin bir tasarı halini almıştı.

Petro, otuz sekizine basmıştı o yıl. Daha o yaşta saçları ağarmaya, orasında burasında ufak tefek ağrılar sızılar belirmeye başlamıştı. Gençlik yıllarının serüvenlerinden, Alman savaş tutsağı kampından kaçıp Loire nehrinin buzlu sularında yüzdüğü ya da Bosna dağlarının sert, çıplak kayalıklarında sabahladığı gecelerden kalmıştı bu sızılar. Çarın önerisi çok uygun bir zamanda geldi. Petro, İsviçreli işadamlarına kâtiplik yapmaktan, John Stuart Mill'in deneme yazılarını Sırpçaya çevirmekten sıkılmış, yaşamını renklendirecek bir değişiklik aramaya başlamıştı. Zorka, Batı Avrupalı bir kız olsaydı bu evliliğe asla yanaşmazdı. Oysa Balkan ülkelerindeki kızların başka türlü yetiştirildiğini bilirdi. Onlar büyüklerinin seçtiği erkekle evlenmeye, o erkeği sevmeye, ona boyun eğmeye razı olan yumuşak başlı yaratıklardı. Hiç değilse Petro böyle düşünüyordu. Kısa bir kararsızlık süresinden sonra çarın isteğine boyun eğdi. Çar, delikanlının onu kırmamak için bu evliliği kabul ettiğini sanıyordu; oysa Petro'nun kararında en büyük etken, Zorka'nın o alışılmamış, şehvet dolu güzelliğiydi.

Ondan sonraki yedi yıl, ömrünün hem en mutlu, hem de dağdağalı dönemi oldu. Zorka'yı hoşnut etmek için Karadağ sarayının yakınına, Çetince'ye yerleşmişlerdi. Genç kadın, babasının da dürtüklemesiyle kocasını Obrenoviçlere baş kaldırmaya, Sırp tah-

tını ele geçirmeye zorluyordu. Petro'nun bir ayaklanma yaratmak istemeyişine kızıyor, kocasına hınçlanıyordu. Petro, sık sık çıkan kavgalardan birini, karısıyla alt alta üst üste boğuştukları günü hâlâ hatırlıyordu. Hem de yatakta başlamıştı bu döğüş.

Zorka, kocasına hakaret etmekle başlamıştı işe. Onun korkak bir erkek olduğunu ileri sürüyordu. Öfkesi artınca, siyah saç örgülerini havada uçurarak saldırmış, tırnaklarını adamın yüzüne geçirmişti. Petro da ömrünün ilk ve son nöbetine tutulmuş, karısını bütün gücüyle itmişti. Zorka, karyolanın ayak ucundan aşağı uçtu, gümbürtüyle yere çarptı.

Hemen çağrılan saray doktoru tavla oyununu yarıda bırakıp koşmuştu. Nikita'yla bir süre fısıldaştıktan sonra da Zorka'nın belinin kırıldığını bildirmişti. İkisi ölü doğan beş çocuk ve bir türlü atlatamadığı verem zaten yıpratmıştı kadını. Bu olaydan sonra büsbütün çöktü. Petro kayınpederine yalvarıyordu. Avrupa'ya, Cote d'Azur'ün ılımlı iklimine, hattâ Kırım'a geçebilseler karısının sağlığı belki düzelirdi. Ne var ki Prens Nikita onlara pasaport verilmesini engelliyordu. Kızının hastalığını ve kısa süre sonra gelen ölümünü, damadının kırçıl başına kakabilmekle bir kazanç sağlayacağını umuyordu sanki ihtiyar tilki.

Petro, kadının belinin kırılmış olamayacağını, bu kavganın sağlığını bu ölçüde etkileyemeyeceğini çok iyi biliyordu. Ne var ki yaşadığı sürece unutamadı o olayı. Hep düşünürdü: Niçin yanısıra suçluluk duygusu getirmeyen bir acı olamaz Niçin her ölümün ardından, yapılmış ya da yapılmamış bir şeyin pişmanlığı duyulur. Euridike, ölmekle bütün eksiklerinden, kusurlarından arınmış, Orpheus (*) ise kendini bir

(*) Karısı Euridike'yi cehennemden kurtarma hakkını elde eden, ama verdiği sözü tutmayıp çıkarken ardına baktığı için başarısızlığa uğrayan mitolojik kahraman.

canavar gibi görür olmuştu. Karısını cehennemden kurtarıp canlıların arasına götürmek için eline geçen fırsatı kaçırması, kendi güçsüzlüğünü, değersizliğini bilmesinden ileri gelmişti mutlaka. Petro bunu çok iyi anlıyordu.

Oysa Petro'ya hiç fırsat verilmemişti. Verilmiş miydi yoksa? Kayınpederine baş kaldırsa, karısını kucaklayıp Karadağ sınırından gizlice kaçırsa, belki de kurtarabilirdi onu. Bu olasalık ölünceye kadar azap verecekti adama.

Zorka ölünce, Nikita'nın isteklerini hiçe saymış, Karadağ'dan ayrılıp Cenevre'ye yerleşmişti. İki yakasını bir araya getirebilmek, çocuklarını yetiştirmek için çalıştı. Zorka'nın acısını da hiç unutmadı.

Bazan kendi ırkdaşlarının arasında kalmadığına yanardı. İnsan oralarda açıkça yas tutabilirdi sevdiklerinin ardından. İrinli bir yara gibi gizlenmezdi keder. Batıda, kesin bir son, ilelebet kapanan bir kapıydı ölüm. Oysa Doğulular o kapıyı hep biraz aralık tutar, incecik bir aradan ölülerinin hayalini görmeye çalışırlardı. Ölüler insanların yaşamından dışarı itilmez; mezarlar sık sık ziyaret edilirdi. Mezarlık ağaçlarının gölgesinde kır yemekleri yenir; ekmekler, sosisler, poğaçalar, sessizce akıtılan gözyaşlarıyla ıslanırdı. Yemekler bitince de çocuklar oyuna ya da şarkıya başlarlardı. Dullar, hiç değilse yasın ilk yıllarında bu şarkılara katılmazlardı gerçi. Ama onların ağıtları da bir başka şarkı olurdu. Parlak renkli pazarlık elbiseleri giyen kalabalığın arasındaki bu küçük siyah benekler, rüzgarda sallanan uzun kavak ağaçları gibi sağdan sola eğilir, insanın içini ürperten, uzayıp giden tekdüze iniltilerle sarsılırlardı. Petro'nun çocukluğunun bir parçasıydı bu sesler.

Dul erkeklerin çakal gibi ulumaları uygun düşmezdi elbet. Onlar da çiftelerini kullanılardı acılarını dile getirmek için. Yarısı boşalan yataklarında uyku

tutmadığını görünce sokağa çıkar, tüfeklerini doğrultup havaya ateş ederlerdi. Böylece bulutların ardındaki varlıkla hesaplaşıyorlardı sanki. Tüfek sesleri karanlığı yırtarak uyuyan koyun sürülerini uyandırır, keder yükünün birazını komşuların üstüne yıkmayı başarırdı. Cenevre Atıcılık Kulübü'ne üye olmasını, atıcılık yarışmalarında derece alışını, o uzak ülkelerin alışkanlıklarından kurtulamayışına bağlardı bazan Petro.

Kapı çalındığında beş buçuğa beş vardı. Eski emektarı Albert'in, ayaklarını sürüye sürüye holden geçtiğini duydu. Yaşlandıkça hareketleri büsbütün ağırlaşıyordu Albert'in. Hiç iş yaptığı da görülmediği için insan, evi böyle tertemiz tutabilmesine bile şaşıyordu.

Kapıyı vurmak gereğini duymadan salona girdi uşak. Ayı pençesine benzeyen avucunda bir telgraf taşıyordu. Son aylarda da iyice çoğalmıştı bu telgraflar. Bazıları gece yarılarında geliyor, Albert'in cinlerini tepesine sıçratıyordu.

«Buyur,» deyip uzattı telgrafı. «Gene kim acaba?» Gene kimin ölmüş olabileceğini düşünüyordu Albert. Ona kalırsa, aklı başında bir insanın bu pahalı haberleşme yolunu seçmesi ancak birinin ölümüyle doğrulanabilirdi.

Petro telgrafın zarfını açtı alnını kırıştırarak metni okudu.

Albert mırıl mırıl söyleniyordu. «İnşallah gene cenazeye gitmek zorunda kalmazsınız. Neyse ki bu mevsimde o iş bile kolaylaşıyor. Gene de belli olmaz tabii! Rahmetli Kral Umberto için Roma'ya gittiğinizde nezle olup dönmüştünüz. Bilmem hatırınızda mı? O zaman da yazdı halbuki.»

'Cenaze' kelimesi Petro'nun sinirine dokundu. Albert'i kısa bir homurtuyla savıp yatak odasına geçti.

Basit, asker yatağının yanındaki iskemleye oturarak bir kez daha okudu telgrafı:

«Domuzları satmayı başardık stop alıcı parayı bu gece verecek stop selamlar Nenadoviç.»

Bir dizi haberin sonuncusu olan bu telgraf, önce Albay Maşin'in evindeki telefondan Smederevolu bir celepe iletilmişti. Celep, Zimony'deki arkadaşına, o da Viyana'ya, Nenadoviç'e telgraf çekti. Sonunda Petro'nun eline geçti haber. Smederevo'da hayvan panayırı kurulurdu o gün. Telgrafın kimsenin dikkatini çekmeyeceği umuluyordu. Yabancı ülkelere gönderilen her telgrafı, her mektubu inceleyen Sırp gizli polisi, yaklaşan darbeyle domuz satışları arasında bir ilişki kuramazdı. 'Domuzlar' kelimesinin kralla kraliçeyi simgelediğini anlamaları için ermiş olmaları gerekirdi.

Petro düşünüyordu. Artık kurtuluş yolu kalmamıştı onun için. Kral olmayı öğrenecekti. Söylevler dinleyip el sıkacak, yolların kıyısına biriken, yorgun gözlerine alacalı bulacalı bir çift gibi görünen halkın **zivio** naralarını dinleyecek, kanatlanan birer kuş yavrusuymuşcasına havalarda çırpınan binlerce bayrağı selamlayacaktı. Taç giyme töreninden önceki ve sonraki kabul törenlerini de unutmamak gerekiyordu. Ağrılı ayaklarının üstünde durmakta ne kadar güçlük çekecekti kimbilir.

Belki de yaşına **rağmen** değil de, yaşından **ötürü** seçmişlerdi onu. Yaşlılığın getirdiği zaafları, kendi yararlarına sömürmeyi düşündükleri için. Bu düşünceyi de kafasından atamıyordu bir türlü. Ne var ki onlara boyun eğmemeye kararlıydı. Kral olacaksa, kendi bildiği gibi bir kral olacaktı. Ya onun kurallarını benimseyecekler ya da onu öldürmeleri gerekecekti. Çünkü bir kez tahta çıktıktan sonra kendi isteğiyle inmeyecekti asla. Hiç değilse Sırbistan'ın geleceği

için gerekli gördüğü devrimleri yapmadan —gerekirse zorla kabul ettirmeden— inmeyecekti.

Yaşlılığın, düş kırıklığına alışık olmanın bir iyi yanı vardı: Tehditten, rüşvetten, pohpohlanmaktan korkmazdı insan. Bunlara karşı bağışıklık kazanmış olurdu. Kaybedeceği bir tek şey kalmıştı artık: Canı! Bir kuru can için de en küçük bir ödün vermeye değmezdi.

Ona sunulan bu krallığı kabul etmeden önce, Sırbistan'a en yararlı olabilecek adamları —ve hükümet şekillerini— birer birer aklından geçirmişti.

Koşullar biraz değişik olsaydı ülkesinde bir cumhuriyet kurmayı yeğlerdi. Enine boyuna düşündükten sonra bu yola sapmayacağını anladı. Sırpların eline demokratik bir rejim vermek, küçük bir çocuğun eline dolu tüfek vermekten farksızdı. Kullanmasını bilmeyeceklerdi o silahı. Önce, hemşerilik ve kan davalarından vaz geçmeyi, politika kavgalarında ateşli oyuncakları değil, oy pusulalarını kullanmayı öğrenmeleri gerekirdi.

Bir başka çözüm yolu da tahtı oğlu Yorgo'ya bırakmak, o reşit oluncaya kadar yönetimi elinde tutacak bir naipler kurulu seçmekti. Belki sevgisine biraz da kaygı ve acıma karıştığı için, Petro, bu oğlunu, kızından da, küçük oğlundan da çok severdi. Korkunç Kara Yorgi'nin soyundandı o oğlan. Gerçi Petro da aynı kanı taşıyordu, ama oğlu, Nikita'nın torunuydu. Zaten sinirli, hırçın bir yaratılışı vardı; bu iki dedenin kişilik yükü de omuzlarına binince ondan umudu kesmek gerekirdi.

Petro, soyadını taşıdığı dedesiyle övünmekten çok uzaktı. Tam tersine, bu yırtıcı adamın kanını taşıyan gençlerin, kendinden sonraki Karayorgeviç kuşaklarının geleceğinden ötürü kaygılanıyordu. Gerek kendinde, gerekse ailenin diğer üyelerinde, Kara

Yorgi'yi kahramanlıktan hunharlığa götüren akıl dengesizliğinin izlerini arardı hep. Bu delilik korkusu onda bir saplantı haline gelmişti neredeyse.

Ne yazık ki büyük oğlu Yorgo, Petro'yu en kaygılandıran üyesiydi ailenin. Küçük bir çocukken bile, hiç anlaşılmaz öfke nöbetlerine tutulur, kapana kısılmış bir hayvan gibi hırlayıp tıslardı. Büyüdükçe bu nöbetler seyreldi. Şimdi on dört yaşına basmıştı. St. Petersburg'daki okulundan gelen haberlere bakılırsa durumu büsbütün iyileşmişti. Yaptıkları, sıkı bir askerî disiplin altında yaşamak zorunda kalan genç bir çocuğun yaramazlıklarından öteye geçmiyor, bu haberler Petro'nun yüreğine su serpiyordu.

Küçük oğlu Alexander, on iki yaşında, sevimsiz, donuk bir oğlandı. O güne kadar, babasını ne sevindirmiş, ne de üzmüştü. Birinden birini tahta uygun görebilmesi için ikisinin de büyümesi gerektiğini düşünüyordu Petro.

Geri kalan üç Karayorgeviç erkeğini aklından geçirdi: Kardeşi Alexis, kuzenleri Bozhidar'la Arzen. Ufak tefek gariplikleri bir yana bırakılırsa, hepsinin durumu normal sayılırdı. Tepelerinde idam cezası korkusuyla yaşayan, vatanlarına döndükleri an öleceklerini bilen insanlar ne kadar normal olabilirlerse tabii!

Üçü de Paris'te oturan bu üç erkeğin içinde kendine en yakın bulduğu Bozhidar'dı. O, bir Balkan prensi olarak değil, bir insan olarak yer yapabilmişti kendisine. Oysa Alexis, prens ünvanını parlatmakla geçiriyordu bütün ömrünü.

Zengin bir Amerikalıyla evlenmişti Alexis. Karayorgeviçlerin tahta çıkacağı gün gelince, karısının parasını hesaba katarak, Petro'yu değil onu seçeceklerini ummuştu. Petro, seve seve bırakabilirdi tahtı ona. Ne var ki bu Karayorgeviç eşeğin biriydi. Belki zararsız ve dürüst bir insan sayılırdı ama çocukca bir

kendini beğenmişliği vardı. Kararsızdı, güvensizlik duyguları altında ezilir, kolayca etkilenirdi.

Kerdeşi Arzen'e gelince... Ona ikinci bir Milan denebilirdi. Gelgelelim o, merhum Obrenoviç'in zekasıyla inceliğinden yoksundu. Arzen'in çapkınlıkları da dillere destan olmuştu gerçi. Ama Paris'in kibar evlerinde değil, meyhanelerle genelevlerde. Rus uyruklu karısından ayrılmış, geçkin bir Fransız dilberiyle yaşamaya başlamıştı. Herkese, ikinci bir Daraga Maşin olmak umuduyla yaşadığını söylüyordu kadın.

Petro'nun, krallığa en uygun aday olarak kendini görmesinde, eski kayınpederi Nikita'ya duyduğu nefretin de büyük etkisi oldu.

Nikita, Balkan ülkelerinin yetiştirdiği en kurnaz, en düzenbaz devlet adamlarından biriydi. Çetince'de yaşadığı yıllarda Petro iyice incelemişti kayınpederinin yöntemlerini. Karadağlıların, bu ilkel ancak güçlü ve gururlu halkın, Nikita'ya nasıl katlandığını anlayamamıştı bir türlü. Prens olarak doğmasaydı mutlaka yüzyılın ünlü sahtekârlarından biri olurdu bu adam. Büyük çapta hırsızlıklar, dolandırıcılıklar yapan ve her zaman polisin elinden kurtulmayı başaran sahtekârlardan biri. Nyegoşi kabilesinin Petroviç soyundan geliyordu. Bu iki yüzyıllık hanedanın çocuğu olduğundan, Sırbistan tahtına göz koymak hakkını da buluyordu kendinde. Oturduğu kıraç dağın tepesinden bütün Avrupa'nın politikasını izler, batılı hükümdarlardan veya politika adamlarından herhangi bir çıkar sağlayacağını umduğu an trene atlayıp o ülkeye koşardı. Öbür Balkan prensleri Batılılaşma peşindeydiler hep. Batılıların kılığını benimserlerdi. Oysa Nikita poturunun üstüne nakışlı cepkenler giyer, sevimli bir çobanı taklit etmeye çalışırdı. Dünyayla ilgisi yoktu sanki. Ne Çar Nikola'nın sarayı, ne Fransız Riviera'sı ilgilendiriyordu onu.

Doğuştan düzenbaz olan bütün insanlar gibi, kar-

şı konulmaz bir çekiciliği vardı. Kızlarını, amaçlarına hizmet edebilecek şekilde, Avrupa'nın değişik hanedanlarına gelin vermişti. İkisi St. Petersburg sarayına, biri —o huysuz, güçbeğenir Victoria'nın bile dostluğunu sağlamak umuduyla— Battenberg şatosuna yerleşmişti kızların. En büyük kızı Zorka'yı Karayorgeviçlere vermekle ömrünün tek yalnışlığını yapmıştı Nikita.

Petro, kayınpederi kadar utanmaz bir sahtekâr görmemişti hiç. Nikita, ülkede doğal afetler icat ederdi düzenli aralıklarla. Karadağ'da kıtlıklar, orman yangınları, hattâ depremler olduğunu ileri sürer, yardım için de Rusya anamıza baş vururdu. Bu haberlerin doğruluğunu inceleyerek heyetler göndermek güçlük doğurabilirdi. Çar da bu en sadık dostunun bağlılığını kaybetmektense, Çetince'ye birkaç tren dolusu yardım göndermeyi yeğ tutuyordu. Dolu trenler Karadağ'ın yolunu tutar, tahıl, ilaç, makineler, yapı malzemesi yağardı ülkeye. Bunların hepsi Triesteli ya da Zimonyli tüccarlara satılır, parası da Nikita'nın İsviçre bankalarındaki hesabına yatırılırdı. Nikita'nın en inanılmaz hırsızlığı değildi bu. Çoğu zaman, Karadağlıların, dış ülkelerdeki akrabalarına gönderdikleri paraları çalardı. Çetince postanesi, dış ülkelere yollanan paraları doğrudan doğruya prense ödemek emrini almıştı. Parayı alacak olan akrabalar genellikle okuma yazma bilmediğinden, posta alındısının üstüne basılan herhangi bir parmak, gönderenin kuşkularını gideriyor, havalenin yerine vardığı izlenimini uyandırıyordu.

Balkan ülkelerinin Slav halkları, yeniçerilerin, Osmanlı paşalarının, hattâ kendi kanlarını taşıyan, sultan tarafından seçilen prenslerin baskısına alışmıştı yüzyıllardır. Nikita'nın yaptıkları, sel gibi, fırtına gibi, salgın hastalık gibi önlenemez felaketlerdi onlar için. Oysa Petro, bu adamı, hırsı her gün biraz daha artan

bir sahtekâr olarak görüyordu. Nikita'nın en büyük amacı, bütün güney Slavlarını kendi egemenliği altında toplamaktı. Altmış iki yaşına geldiği halde bu amacı gerçekleştirebilecek gücü ve kurnazlığı vardı hâlâ. Petro bunu düşündükçe korkuya kapılıyordu. Nikita'nın yöntemi, genç, beceriksiz Alexander'in krallığından da kötüydü Sırplar için. Ne var ki kendisi Sırbistan tahtına oturmazsa, o taçın eninde sonunda Nikita'ya sunulacağını da biliyordu.

Öyle dalmıştı ki ne kapının çalındığını duydu, ne de Albert'in holde ilerleyen ayak seslerini. Yabancı erkek sesleri geliyordu salondan.

Albert, yatak odasına girerek iki kart uzattı efendisine. «Bu baylar sizi görmek istiyorlar. Dinlenmekte olduğunuzu söyledim ama savamadım.»

Petro gözlüklerini takıp kartların ilkine baktı. René Duplessis. Bu ad tanıdıktı. İsviçre gazetelerinin ekonomi sayfalarında gözüne ilişmişti. Evet. Belçikalı bir bankerin adıydı bu. Doktor Pollack adını taşıyan ikinci konuğun kim olduğunu çıkartamadı.

Albert'e, «Ne istediklerini söylemediler mi?» diye sordu.

«Pek açıklamadılar. Doğrusunu isterseniz, sizi kandırıp da onları görmenizi sağlarsam bana on frank vereceklerini söylediler yalnızca. Ben de paranız sizin olsun dedim. Benim işim evi temizlemek, elbiselerinizi ütüleyip pabuçlarınızı boyamak. Kimi görüp kimi görmediğiniz beni hiç ilgilendirmez.»

Prens, «İşim olduğunu söyle,» demişken vaz geçti. Albert'i on frangından etmek haksızlık sayılırdı. Üstelik işi falan da yoktu. Kitap okuyamayacak, bir arkadaşını çağırıp bir satranç partisine başlayamayacak kadar da gergindi. «Dur,» diye seslendi. «Fikrimi değiştirdim. İçeri al adamları.» Son anda akletmişce-

sine ekledi: «Kendini beğenmişliğin zamanı değil. On frangı da al.»

Duplessis ve Pollack adlarından anlaşılacağı gibi, adamların hiç bir ortak yanı yok. Ne yaşça birbirlerine benziyorlardı, ne görünüş, ne de davranış bakımından. Duplessis, ufak tefek, biraz kadınsı bir yaratıktı. Ustaca dikilmiş bir redingotla çizgili siyah pantolon giyiyordu. Petro, her bahar Cenevre parklarına üşüşen, sincapları, serçeleri ve çocukları ürkütmek için boş yere çaba harcayan karatavuk sürülerini düşündü adamı görünce. René Duplessis'i olduğundan da küçük gösteren Doktor Pollack'ın iriliğiydi belki de. Doktor, bir seksen boyunda, geniş gövdeli, boynunun kısalığından ötürü dolunay suratı hemen omuzlarından yükselirmiş gibi duran bir erkekti. Petro, onu bir avukattan çok bir domuz kasabına benzetti. Pollack Yahudiydi, Duplessis Hıristiyan. Daha ağzını açmadan anlaşılıyordu Pollack'ın Viyanalı olduğu. Viyana Yahudilerinin kendilerine özgü bir havası vardı. Petro çok iyi tanırdı o tavrı. Avrupa'nın birçok ülkesinde, özellikle de Rusya'yla Polonya'da, Yahudiler baskı altında yaşarlar, oysa Viyana'da hoşgörüyle karşılanırlardı. O yüzden de dindaşlarının çoğundan daha rahat, daha korkusuz olurlardı.

İki adam, yarı bellerine kadar eğilip selam verdikten sonra kapıda durmuşlardı. Hiç birinden ses çıkmıyor, ikisi de gözlerini Petro'ya dikmiş bakıyorlardı. Müzedeki bir heykeli gözlüyorlardı sanki.

Sessizliğin uzayıp gideceğini anlayan Petro, konuklarına sordu: «Size nasıl bir yardımda bulunabilirim?»

Duplessis'ten geldi cevap: «Sizi kutlamamıza izin verin, Majeste.» Konuşması görünüşüne uygundu; tiz, düdük gibi bir ses.

Petro'nun alnı kırıştı. Hoşlanmamıştı bu adamdan.

Duplessis'i sorguya çekmesi, bu kutlamanın niçin gerektiğini, bu ünvanın hangi nedenle kullanıldığını sorması gerekirdi aslında. Ne var ki adamın, bildiklerini ortaya dökmesini istemiyordu.

«Lütfen konuya gelin,» dedi. «Benden istediğiniz nedir?» Konuklarına yer göstermemiş, el sıkmak zorunda kalmamak için kollarını sıkıca gövdesine yapıştırmıştı.

«Olayların gidişinden ne derece memnun olduğumuzu bildirmeye gelmiştik, Majeste.» Gene Duplessis konuşmuştu. «Tanrının adaletine güvenebileceğini böyle durumlarda anlıyor insan.»

Petro saatını çıkarıp avucuna aldı. «Size bir dakika izin veriyorum. Ya istediğinizi açıklarsınız ya da uşağımı çağırıp sizi geçirmesini söylerim.» Gerektiği zaman kabalık etmesini bilirdi. Bu durumda da kabalık etmekten başka çıkar yol olmadığını anlamıştı.

Bu sözler istenen tepkiyi uyandırdı. Küçük adam biraz daha küçülmüş, iriyarı dostu onu bir yana iterek biradım ileri çıkmıştı. Pollack açıkladı: «Topcidar' daki kumarhane konusunda konuşmak istiyorduk. Bay Duplessis ve bendeniz, Kraliçe Draga'yla pazarlık eden gurubu temsil ediyoruz. Dün geceki olaylardan sonra bu pazarlığın boşuna yapıldığı anlaşıldı ne yazık.»

Petro şaşırmıştı: «Hangi olaylardan söz ediyorsunuz?»

Adamlar da afallamışlar, baka kalmışlardı.

«Hangi kumarhane? Hangi pazarlık?»

«Majestelerinin bu konuda bilgisi olmayabilir sanıyorum. Topcidar'la ilgili tasarıları diyorum... Konuyu rahmetli kraliçeyle konuşmuştuk biz. Ne var ki dün geceki olaylardan sonra...»

Petro, «Hangi olaylar?» diye haykırdı. Adamın ne demek istediğini sezmiş, anlaşılmaz bir öfkeye kapılmıştı.

Konukları da onun bu anî öfkesine şaşırmışlardı. Soran bakışlarla bakıyorlardı birbirlerine. Sözü, Duplessis aldı bu kez. O kendine güvenen, ağzı kalabalık adam gitmiş yerine bir başkası gelmişti sanki.

«Iıı, şey,» diye başlayarak uygun bir kelime aradı. «... Şeylerin... kraliyet ailesinin tahttan...» Gövdesindeki su Petro'nun bakışlarıyla buharlaşıp gitmiş gibi buruştu, boynunu büküp durdu.

Dr. Pollack onun yardımına koştu. «Anlaşılan Majesteleri son önemli olayları haber almamışlar henüz,» diye mırıldandıktan sonra Petro'nun nasıl bir tepki göstereceğini bekleyerek sustu. Karşısındakinden hiç ses çıkmadığını görünce de sürdürdü: Belgrad'daki dostlarımızdan aldığımız bilgiye göre Kral Alexander' le Kraliçe Draga bir hükümet darbesine kurban gitmişlerdir.»

«Hükümet darbesi mi? Ne zaman olmuş bu?» Petro midesindeki sinirlerin kasıldığını duydu. Ya o aklını oynatmıştı ya da bu adamlar. Telgrafın tarihini yanlış mı görmüştü yoksa? Belki de darbeci subaylar kararlaştırıldığından önce hareket etmişlerdi.

Petro'nun soruş tarzı ortada bir aksaklık olduğunu sezdirmişti. Dr. Pollack ağzını açmadan bekliyordu şimdi. Avukatlıktan gelen bir tecrübesi vardı ne de olsa.

Gelgelelim Duplessis, bu ince hukuk sezgisinden yoksundu. Tehlikenin üstüne yürüdü. «Dün gece olmuş, Majeste.»

«Dün gece! Yani salı gecesi.»

«Evet, majeste, 10 haziran salı gecesi. Belgrad' da kullanılan takvime göre mayısın yirmi dokuzunda.»

Petro, bu iki adamı görmeye bile katlanamayacaktı artık; sırtını dönüp dışarsını gözledi. Kuşkularında haklı olduğunu anlamıştı. «Belgrad'da kullanılan takvime, yani Julien takvimine göre, dün mayısın

yirmi dokuzu değil, yirmi sekiziydi,» dedi. «Bilginiz biraz eksik, baylar. Sırbistan'da kullanılan Julien takvimiyle burada kulanılan Gregoryen takvimi arasındaki fark, on iki günden on üç güne çıkmıştır 1900 yılından bu yana. Evet, takvim konusu böylece aydınlandı. Hükümet darbesine gelince... Sanırım o konuda da yanlış bilgi edinmişsiniz. Belgrad'da böyle bir darbe olmadı. Ne dün, ne bugün. Onun için siz pazarlığınızı bildiğiniz kimselerle yapabilirsiniz gene. Topcidar kumarhanesi için ruhsat alabilirsiniz sanırım. Böyle yasadışı işlere alışkındır onlar.» Sözünü bitirince zile bastı. Gelen uşağa, «Bayları kapıya kadar geçir,» diye seslendi.

Adamlar, ağızlarını açmadan çıktılar. Onlar bir şey demişse bile Petro duyacak halde değildi. Olan biteni çok iyi anlamıştı. Bu heriflerin girişimi Belgrad'dan aldıkları bir habere dayanıyordu. Kralla kraliçenin 29 mayısta öldürüleceğini öğrenmişler, kârlı bir işi kaçırmamak için de saniye sektirmeden harekete geçmişlerdi. Eski kraliçe öldüğüne göre yeni krala yanaşmak gerekirdi elbet. Acelelerine bakılırsa aynı işin peşinde koşan başkaları da vardı besbelli. Ötekilerin akılları başlarına gelmeden davranıp, ruhsatı bir an önce elde etmek istemişlerdi bu ikisi.

Bu adamların varlığı odanın havasını kirletmişti sanki. Pencereye yürüyüp camları açtı Petro.

Kansız bir darbe yapılacağını düşünmekle kendini aldatmıştı demek. Çocukluk etmiş, Maşin'i uyarmanın yeterli olacağını, isteğine boyun eğileceğini sanmıştı. Oysa Duplessis'le Pollack'ın gelişi her şeyi aydınlatmıştı. Obrenoviç çiftinin bu işten sağ çıkmayacağını ondan başka herkes biliyordu. Korkuya kapıldı birden. Tahta giden yolun kan gölcüklerinden geçmesi şart mıydı ki? 'Taraftar' diye düşündüğü insanlar birer katil miydiler aslında? Sosyalist dostları ne düşüneceklerdi şimdi onun hakkında? Kendisi bile

suçsuzluğuna inanmazken, dünyayı, kamuoyunu nasıl inandıracaktı?

Yalnız dostlarının tepkisini değil ölüm cezasına çarptırılan karı kocayı da düşünmesi gerekiyordu. Başlarındaki tehlikeden büsbütün habersiz miydiler? Yoksa uyarıldıkları halde aldırış etmemişler miydi? Herhalde habersizdiler; yoksa bu felaketi önlemeye çalışırlardı. Alexander ahmağın, Draga da şıllığın biriydi. Ne var ki ölmek için çok genç sayılırlardı. Hiç tanımamıştı kralla kraliçeyi. Karşı olduğu bir sistemin simgeleri olarak düşünmüştü onları bugüne kadar, Oysa ölümle yüz yüze geldiklerini farkedince, o simgelerin de can taşıdığı birden dank etmişti kafasına.

Bu iki insanın ölümüne engel olmak için ne yapabilirdi acaba? Darbeci subaylara bir telgraf çekse? Hayır, olacak şey değildi bu. Alexander'in gizli polisi hemen el koyardı gelen telgrafa. Karı kocayı kurtarmış olurdu ama sayısız Sırp vatandaşının tutuklanmasına, hapse atılmasına, işkence hattâ idam edilmesine yol açardı bu davranış.

III. Alexander'in armağanı olan süslü saatın tik takları, değerli dakikaların geçip gittiğini bildiriyordu hiç durmadan. Her zaman geri kalan bu saat, sahibini memnun etmek istercesine on beş dakika ileri gitmişti bugün. Nenadoviç, 'bu gece' kelimelerini kullanmıştı telgrafında. Gün batımından başlayıp tan ağarıncaya kadar sürecek bir zaman birimiydi bu. Birden karar verip ayağa kalktı, şapkasıyla bastonunu alarak evden çıktı.

Güvenebileceği, yardım umabileceği tek dostu, Rus Prensi Oldenburg'du. Sözde politik nedenlerle sürgüne gönderilmişti, ama ülkesinin diplomatik çevreleriyle şaşılacak kadar iyi ilişkiler kurmuştu. Petro'nun yapamadığını o yapabilirdi. Rusya'nın, Isviçre sefirini kandırabilir, Belgrad'a şifreli bir telgraf çekilmesini sağlayabilirdi. Belgrad'daki Rus sefaretha-

nesi, tasarlanan darbeyi öğrenince gerekeni yapardı elbette. Rusya'nın Sırbistan sefiri olan o görgülü, titiz adama güvenilebilirdi. Sefir Çarikoff cinayeti önlerdi. Çünkü iyice düşünülürse, böyle bir cinayetin, eninde sonunda, Çar'ın gölgesine de leke düşürebileceği apaçık ortadaydı.

Prens Oldenburg, her zamanki gibi yardıma hazırdı. Telgrafın metnini Petro'yla birlikte hazırladılar. Sonra da Bern'deki sefarethaneye telefon edildi. Sefirin kendisine bildirildi durum. O da telgrafı hiç gecikmeden Belgrad'a ulaştıracağına söz verdi.

Petro Karayorgeviç de Rue de Bellat'daki evine döndü. Büsbütün rahatlamış değilse bile vicdanının sesini dindirmişti.

18.00

Konağın çok ender kullanılan, asma kilit takılı, kol demirleriyle güçlendirilmiş, kalın meşe ağacından yapılmış arka kapısında tek bir nöbetçi duruyordu. Kraliçe, parlak gün ışığında yerden bitmişcesine birden önünde belirince şaşkın şaşkın baktı. Aklını başına toplayıp yarım yamalak bir selam çakması epey uzun sürdü. Kraliçeyi daha önce de görmüştü gerçi. Ama hep uzaktan görmüştü. Bu beklenmedik yakınlık dizlerinde derman bırakmadı. Orduda iki ay eğitim görmüştü topu topu. Böyle durumlarda ne yapması gerektiğini hiç kimse açıklamamıştı o iki ay içinde. Şaşkınlığını, dağı taşı inleten bir narayla bastırmaya karar verdi ve «Yaşasın Kraliçemiz!» diye bağırdı.

«Sus! Sus, yapma,» diye yakarıyordu Draga. Sağa sola bakınca yakınlarda başka nöbetçi bulunma-

dığını anladı. «Nöbeti ne zaman devredeceksin sen?» diye sordu. «Saat kaçta bitiyor nöbetin?»

Er, gözünü dikmiş bakıyordu. Ağzını açıp bir şeyler söylemek istediyse de hiç sesi çıkmadı. Draga, anlayışlı bir anne tavrıyla oğlanın kolunu okşadı.

«Peki, peki. Bırak, kalsın. Sen burada dur ve sesini çıkarma. Bütün istediğim bu. Beni gördüğünü de kimselere söyleme. Ne şimdi, ne de daha sonra. Anladın mı.»

Er, soluk almadan duruyordu hâlâ. Başını salladı, gırtlağına basılmışcasına hırıldadı: «Em... Emredersiniz, Majeste.» Kadının konaktan çıkıp bahçe kapısına yürüyüşünü, ağzı açık izledi.

Bahçe kapısına varıncaya kadar hiç kimseye rastlamadı Draga. Kapının iki yanındaki nöbetçi kulübelerinin ikisi de boştu. Duvar dibindeki leylakların arkasına bir göz atınca dalgacı nöbetçileri gördü. Ahır nöbetçileriyle birlikte çimenlere yayılmış, harıl harıl kağıt oynuyorlardı. Draga'nın tepesi atmıştı. Görevlerini ihmal eden bu askerleri Laza'ya bildirmeye karar verdi. Konakta görev alan askerler özel olarak seçilirdi. Bu adamlar da böyle savsaklamaya başladılarsa ordudan hayır kalmamış, demektir, diye düşündü.

Bu kısa yolculuk için upuzun bir pelerin, kenarları yüzünü örten bir hasır şapka seçmişti. Oysa sokaktan geçen hiç kimse, daracık arka kapıdan çıkıp da karşı kaldırıma geçen, sonra da bir gezginci satıcıymış gibi rahatça Rus sefarethanesinin zilini çalan kadının kraliçe olabileceğini aklına getiremezdi.

Kapının açılması için zile iki kere basmak gerekti. Gene de tam açılmamış, hafifçe aralanmıştı kanat. Sefarethanede çalışan, sakallı, insan azmanı mujiklerden biri duruyordu karşısında. Bu adamlar köylü falan değil, Asya Bölümü'nün, casus okulu

mezunları arasından dikkatle seçtiği memurlardı aslında.

Draga, en otoriter sesini kullanarak, «Sefir Çarikoff'u görmek istiyorum,» diye bildirdi.

Adam inanmaz bakışlarla bakıyordu hâlâ. Kapıyı ardına kadar açmaya da yanaşmıyor, bir eli tokmakta bekliyordu.

«Kimin aradığını söyleyeyim, Madam?». Dilinin düzgünlüğü köylü kılığını yalanlıyordu.

«Sırbistan kraliçesi deyin.»

Adam hâlâ içeri almıyordu onu. Draga, kontrolünü kaybetmek üzere olduğunu fark etti. «Daha ne bekliyorsunuz?» diye haykırdı. «Sefiri görmek istediğimi söyledim.»

Sonunda kapıyı açmış, eliyle içersini göstermişti mujik. Ne var ki Draga, taş döşeli koridora sapıp bürolara yönelince hemen yolunu kesti. Kraliçeyi, yapının ön kısmındaki küçük bekleme solonuna aldı.

«Ekselansa haber verinceye kadar majestelerinin burada beklemesini rica ederim,» diyerek eğildi. Sesinin tonu, bir istek belirtmekten çok, bir emir verdiğini açıklıyordu.

Yalnız kalınca, evin çeşitli bölümlerinden gelen ufak tefek gürültüleri duymaya, ayırd etmeye çalıştı Draga. Kaç kez girip çıkmıştı bu yapıya. Nerede ne olduğunu, kimin hangi odada çalıştığını iyi bilirdi. Bir kapının gıcırdadığını duydu. Askeri ataşenin bürosuna açılan kapıydı bu. Tavandan gelen tıkırtılar üst kattaki toplantı salonunda birilerinin bulunduğunu gösteriyordu. Bir de önce yukarı çıkan, sonra da gerisin geri aşağı inen uşağın ayak seslerini duydu. Yapının geri kalan bölümlerinde çıt çıkmıyordu. Saat altıda memurlar iş başında olmalıydılar; beklenmedik bir ıssızlıktı bu. Gerçi duvarlar epey kalın, yerler de tüylü halılarla örtülüydü, ama gene de bir tuhaflık vardı bu sessizlikte. Bundan önceki ziyaretle-

rinde hep arı kovanı gibi işler bulmuştu sefarethaneyi. Oysa şimdi, duyabildiği tek ses kendi yüreğinin gümbürtüsüydü.

Uşak gelebilmişti sonunda.

«Majesteleri kendilerine yol göstermeme izin verirler mi?» diyerek kapıyı açtı, önce onun geçmesi için bekledi. Koridora vardıklarında, Draga doğru Çarikoff'un bürosuna yöneldi. Ne var ki uşak uzun kolunu indirmiş, bir demiryolu geçidini kaparcasına yolu kesmişti.

«Böyle buyurun, majeste.» Merdivenleri gösteriyordu. Ikinci kata çıktıklarında, yatıya gelen önemli konuklara ayrılan daireye yürüdü, salon kapısını açtı.

«Lütfen oturun, Majeste. Albay hemen gelecek.»

Draga hışımla döndü. «Hangi Albay?» diye sordu. «Sefir Çarikoff'u görmek istediğimi söyledim, duymadın mı?

«Ekselans Çarikoff hasta. Yatıyor.»

«Umurumda değil! Söyle kalksın.»

Adam beline kadar eğildi. «Emredersiniz, Majeste,» diyerek çıktı. Paldır küldür yürüyen ayak sesleri ikinci katın holünde uzaklaştı. Derken daha hafif, daha sessiz adımların yaklaştığı duyuldu.

Içeri giren adam Çarikoff değil kısa boylu, tıknaz, geniş omuzlu biriydi. Ne boynu vardı, ne beli. Sarımtrak ela gözleri burgu gibi deliyordu baktığı yeri. Hacı yatmaz gibi topuklarının üstünde sallanarak kapıda dikildi.

«Bak hele bak! Gerçekten de Sırbistan Kraliçesiymiş gelen.»

Draga, ne adamı görmüştü daha önce, ne de resmini. Ne var ki gelenin kim olduğunu hemen anladı. Rusların Balkanlardaki casusluk örgütünün şefi Albay Grabov'du bu. Insanlıktan yoksun, acımasız bir adam olduğu söylenirdi. Işinin ehliydi; o karma-

şık örgütü büyük bir düzenle yönetiyordu. Kullandığı adamlar da onun kadar soğukkanlı, acımasız kişilerdi. Hastalıklı zulüm isteklerini, sadistçe duygularını kapıp koyveren insanlar değildi onlar. İşkencelerin en incesini bilirler, en küçük şeylerden yararlanırlardı. Acıklı seslerden, kötü kokulardan, çirkin görünümlerden hoşlanmayan albayın, bu soruşturmalarda hazır bulunmaya yanaşmadığı söylenirdi. Bürosunda oturur, kurbanların ifadesini alan sekreterlerin stenoyla yazılmış raporlarını okumayı yeğlerdi. Knezeviç'in Milan'a yaptığı suikast bir yana bırakılırsa, başarısızlığa uğradığı hemen hiç görülmemişti. Kimliğini büyük bir dikkatle gizler, ancak örgütün yüksek basamaklarındaki memurlarla konuşurdu. O yüzden de bir masal kahramanı haline gelmişti. Geçmişi, hattâ o günkü yaşantısı, bir sır perdesinin arkasında gizliydi. Karısının çok yıllar önce öldüğü, ne çocuğu, ne akrabası, ne de özel bir merakı olduğu söylenirdi. İçki içmez, yemeklerde aşırılığa kaçmazdı. Çok sakin, sağlıklı, son derece dindar —ve görünüşe göre— cinsellikten uzak bir insandı. Belgrad'da bulunması çok önemli olayların beklendiğine işaret ediyor, Draga'nın yüreğine korku salıyordu.

Gözlerini belertip adama baktı. «Mutlaka Sefir Çarikoff'u görmeliyim,» diye diretti.

«Korkarım ki bu mümkün değil. Ekselans, size saygılarını sunuyor. Bu ziyaretinizi neye borçlu olduğumuzu sormamı istedi.»

Draga kapıya yönelmişti. «Ziyaretimin nedenini size açıklamak niyetinde değilim.»

Grabov kadının yolunu kesti. «Kendimi tanıtmama izin verin. Ben Feodor Vasilyeviç Grabov.»

«Biliyorum,» dedi Draga. «Sizinle konuşmaktan hiç bir yarar sağlayamayacağımı da biliyorum. Boşuna zaman harcamış olurum. Kaldı ki harcanacak zamanım da yok.»

«Bu sözleriniz beni şaşırtıyor. Demek sonunda gözünüz açıldı, gerçekleri görmeye başladınız. Keşke daha erken olsaydı bu iş. Bizim durumumuzu da kolaylaştırmış olurdunuz, kendinizinkini de.»

Öfkesinden gözleri yaşarmıştı kraliçenin. «Söylev dinlemeye gelmedim buraya. Çarikoff'un beni görmek istemediğini de sanmıyorum. Tanıdığım kadarıyla duygulu bir insandır o. Bahse girerim ki burada olduğumdan haberi yoktur. Ona bakılırsa, sizin örgütünüzün bize karşı hazırladığı darbeden de haberi yoktur ya!» Sesini yükseltmişti. «Bizi uzaklaştırmak, yerimize Karayorgeviçleri getirmek istiyorsunuz siz. Bunu çok iyi biliyoruz. Gelgelelim hâlâ bize bağlı olan kimselerin bulunduğunu da unutmayın. Bu değişikliği yapmak pek kolay olmayacak. Biz de güç kullanabiliriz gerekirse. Zorbalık edeceksek karşılıklı zorbalık ederiz. Yalnız unutmayın, dökülen kan yalnız bizim kanımız olmayacak.»

«Çarikoff'a söylemek istediğiniz bunlar mıydı?»

«Hayır. Bunlar size söylemek istediğim şeyler. Ona bambaşka bir konuyu hatırlatacaktım. Kocamın vaftiz babası, Çar Nikola'nın dedesiydi. Alexander'e yazdığı mektuplarda hep 'Sevgili kardeşim' kelimelerini kullanırdı çar. Sefirinize, çarı uyarmasını, sevgili kardeşim dediği bir adamın suikaste uğramasıyla kendisinin serefine de gölge düşeceğini hatırlatmasını isteyecektim. Dünya basınının bu olayı nasıl yorumlayacağını bir düşünün. Yalnız dünya basınının da değil; ileride yazılacak tarih kitaplarının.»

Albay oturdu, o gün kesilmediği belli olan sakalını oğuşturarak düşündü. Gözleri kızarmış, elbisesi, geceyi hiç soyunmadan geçirmiş gibi kırışmıştı. Belki de gerçekten soyunmamıştı. Bu herif Belgrad'a yeni gelmiş olmalı, diye düşündü Draga. Beklenmedik konuğun ziyaretini bildirdiklerinde biraz kestiriyordu mutlaka.

Usulca esnedikten sonra düşüncelerini belirtti albay: «Doğrusunu isterseniz basın her zaman satın alınabilir. Tarih kitaplarına gelince... Tarih kitaplarının sayfaları, öldürülen krallar, imparatorlar ve sevgili kardeşlerle doludur.» Draga, kullandığı 'suikast' kelimesine hiç karşılık verilmediğine dikkat etti.

«Şimdi melodramı bir yana bırakalım,» diyordu albay. «Siz, karı koca, ihanetlerin birini bitirip birine başlarken Majeste Çar ve onun hükümetinin seyirci kalacağını mı sanıyordunuz?»

«Hangi ihanetlerden söz ediyorsunuz? Rusların, Sırbistan'la ilgili amaçlarına yardım etmek için elimizden geleni yaptık. Hiç kimse bizden fazlasını yapmadı. Sevgili Natali Keçko'nuz bile...»

«Bir dakika, bir dakika. O bütün gücüyle çalıştı bu uğurda.»

«O çalıştı ama biz başardık. Aradaki fark bu. Bir tek örnek vereyim size. Milan'ı hiç dönmeyecek şekilde uzaklaştıran kimdi? Ne Madam Keçko'nun, ne sizin Dışişleri Bakanlığı'nızın başarabildiği bir işti o.»

Albay arkasına yaslandı, başını koltuğun yüksek arkalığına dayadı.

«Evet, bize hizmette bulunduğunuz inkar edilemez,» dedi. Bir an duralayarak gözlerini yumdu. Sözünün ortasında uyuklamaya başlayacaktı sanki. Belgrad'a çok anî olarak çağırılmıştı besbelli; yorucu bir yolculuk yaptığı halinden anlaşılıyordu. Casuslar da insandır ne olsa. Kalabalık trenlerde birkaç gece yol almak herkes kadar onları da yorardı elbette. Yepyeni bir konu açarak sürdürdü konuşmasını: «Ne var ki Sırbistan tahtının veliahtı konusunda vardığımız anlaşmayı bozdunuz. O saçma sapan gebelik numarasına kalkışmak nereden aklınıza geldi kuzum? Sizin kısır olduğunuzu hepimiz biliriz. O numarayı yutacağımızı mı sandınız?»

«Gerçekten gebe olduğumu sanıyordum ben.»

«Ancak bir mucize sonucu gebe kalabilirsiniz siz.»

«Ben mucizelere inanırım. Dua gücüne de inanırım. Tanrım! Ne kadar dua ettiğimi bir bilseniz.»

Donuk bakışlarla bakıyordu albay. «Evet, dua ettiğinizi biliyoruz,» dedi. «Ünlü Fransız doktoru Coulet'yi de getirttiniz buralara; o da doğruladı gebeliğinizi. Sanırım o da çok dua etmiştir sonradan. Kocanızı aldatmayı bile başardınız. Ama ne yazık ki Rosa Volko'yu kandırmak aklınıza gelmedi.»

«Rosa ne?»

«Rosa Volko. Konakta çalışan çamaşırcı kadınlardan biri. Çok uyanık, çok dikkatli bir kızcağız.»

«Hay Allah! Demek amacın her türlü aracı doğruladığını düşünüyorsunuz gerçekten.»

Albay bu söze omuz silkip geçti. «Her meslekten, her sınıftan, her ırktan memur kullanmak zorundayız. Viyanalı gravürcü Scharff'ı hatırlıyor musunuz?»

«Hatırlamaz olur muyum? Alexander buraya getirtmişti onu. Benim küçük bir gravürümü kazacaktı madalyon üstüne.»

«Kocanızın size körü körüne inanması çok hoşuna gitmiş Scharff'ın. Doğumunuz yaklaştığı için sizi çok yormamasını söylermiş boyuna sayın kral. Oysa siz, korsenizin altına küçük bir yastık sıkıştırmayı bile gerekli bulmuyormuşsunuz.»

«Elbette bulmuyordum. Yalnız Doktor Coulet değil, iki ayrı kadın doğum uzmanı daha söylemişti gebe olduğumu.»

Albay sertçe tersledi kadını. «Ne var ki gebe değildiniz. Önemli olan bu. Ben başından beri kuşkulanmıştım sizden. Çariçe Alexandra, hiç doğmayacak bir bebeğe vaftiz analığı yapacağını bildirince çok sıkıldım. Böyle bir aldatmacaya karışması büyük kepa-

zelik olurdu. O yüzden de bizim doktorlarımızdan ikisinin Belgrad'a gönderilmesinde direttim. Profesör Stegiret'in raporunu gördükten sonra Doktor Bubareff'in düşüncesini sormaya gerek duymadım bile. Durumu çariçeye bildirdim. O da çok şaşırdı, çok sinirlendi. Majeste Çar'la ikisi, sizin kusurlarınıza göz yummak için olağanüstü çaba harçamışlardı o güne kadar. Bu son davranışınızla fazla ileri gitmiş oldunuz. Ayrıca şunu da söyleyeyim: Gerçekten gebe kalsaydınız gene anlaşmamızı bozmuş sayılırdınız. Daha önce verdiğiniz sözü düşünsenize. Kocanızı kandıracaktınız, veliaht olarak bizim seçeceğimiz birini ilan edecektik. Hattâ Prens Petro Karayorgeviç'in büyük oğlunun üstünde durduğumuzu da söyledik size. Anlaşmamız böyleydi.»

«Ben çocuk doğuramazsam öyle olacaktı.»

Grabov ayağa kalktı, düşüncesini güçleştiren bir mahmurluğu üstünden atmak istercesine gerindi. «Ya bu bahtsız halka indirdiğiniz son yumruğa ne demeli? Küçük kardeşinizi veliaht ilan ettirmeye kalkışmak budalılığını gösterdiniz. Siz ne sanıyordunuz kuzum? Majeste Çar suratına inen bu tokadı eli kolu bağlı mı seyredecekti?»

«Majeste Çar da bizi düşkırıklığına uğrattı. Anlaşmamızın iki taraflı olduğunu unutmuş görünüyorsunuz Ben Karayorgeviç ve Obrenoviç taraftarlarını uzlaştırmaya, Radikalleri iktidara getirmeye söz vermiştim. Nikola'yla Alexandra da başka şeyler yapacaklardı karşılığında. Bizi Livadiya'ya çağıracak, bindiğimiz treni Simferopol istasyonunda karşılayacaklardı. Saraya kadar olan dört saatlık yolu açık arabalarla geçecektik. Çariçe beni iki yanağımdan öpmeye, saray halkının önünde 'Kardeşim' demeye söz vermişti.»

«Çariçemiz büyük bir kadındır, ama onun öpücüğü bile kraliçeliğe yükseltemez sizi.»

«Adamlarınız sizinle aynı kanıda değil. Öyle olsaydı bu öpücüğün sözü edilmezdi hiç.» Draga sinirlenmişti. «Üstelik bu evliliği hazırlayan da onlar. Alexander beni ne kadar severse sevsin, Albay Taube bu işi onayladığınızı bildirmeseydi evlenmeye yanaşmazdım asla. Kraliçe olmak merakında da değildim, ben. Kralın metresi olmakla yetinecektim. Bunun uzun sürmeyeceğini biliyordum elbet. Biraz para biriktirmeyi, zamanı gelince Fransa'nın güneyinde bir yere yerleşmeyi düşünüyordum. Kraliçe oldum da ne kazandım? Sizin casuslarınız adıma leke sürmek için ellerinden geleni...»

«Adınız lekelendiyse bu sizin eserinizdir. Hazineyi soyan, masum insanları cezalandıran sizsiniz. Kocanızı da kendinize benzettiniz; gömlek değiştirir gibi anayasa değiştirmeye başladı. Size dalkavukluk etmeyen subayları ordudan atmakla bütün askerin öfkesini uyandırdı. Sizi tutan bir tek subay kalmadı koca orduda.»

«Evet, birkaç subayı ordudan attırdı. Attırdı ama haksız değildi. Benim resmimi atış hedefi olarak kullanmışlar, üstelik eski marşlara açık saçık sözler yazıp bağıra çağıra söyleyerek benimle alay etmişler. Namuslu bir erkek karısına bu şekilde hakaret edilmesine katlanamaz.»

«Namuslu erkek! Hangi namuslu erkek? Ordudan Skoda fabrikalarından satın aldığı her tüfek için iki franklık komisyonu cebine indiren namuslu kraldan mı söz ediyorsunuz? Bu küçük pazarlıkların gizli kalacağını mı sanıyordunuz yoksa? Rüşvetçilik devletin en yüksek kademelerine kadar ulaşınca halk gizli kapaklı laf etmekten vaz geçti. Sizin ve kocanızın adını veriyorlar artık açıkça. Hem de öyle bir zamanda yapıyorsunuz ki bu işleri... Hazine iflas edecek durumda; maliye bakanınız yardım bulmak için uluslararası bankaların birinden ötekine koşuyor, bahtsız ku-

marbazlar gibi dileniyor. Çar Nikola size bir görev vermişti: Ülkenize özgürlük ve huzur getirecektiniz sözde! Yıllardır acı çeken halkı büsbütün düşkırıklığına uğrattınız.»

«Özgürlük ve huzur ha? Siz bu kelimelerin anlamını bile bilmezsiniz. Ne siz, ne de çarınız! Nedense en zalim hükümdarlar, en büyük despotlar, kendi halklarının çektiğini değil de başka ulusların sıkıntısını görürler hep. Başka uluslara özgürlük götürmeye çalışırlar. Siz ne söylüyorsunuz kuzum? Sırbistan'ın bütün cezaevlerinde yatan politik suçluları bir araya getirsek, gene de Sibirya'daki ünlü kamplarınızdan birini dolduramayız. Hükümetiniz bu kadar özgürlük meraklısıysa önce kendi halkına özgürlük versin.»

Grabov, yelek cebindeki saati çekip baktı. «Artık gitmenizi rica edeceğim, Madam. Sizinle yararsız tartışmalara girmek için gelmedim ben Belgrad'a»

«Çarikoff'la konuşmama izin vermezseniz gitmeyeceğim.»

«Gülünç olmayın, lütfen. Karga tulumba sokağa atılmak istemezsiniz sanırım.»

«Hele bir deneyin!»

«Bakın, sayın bayan... Biraz mantıklı olmaya çalışın. Yıllardır politikanın içindesiniz siz. Çarikoff, benim emirlerimi hiçe sayabilir, Çardan sizin adınıza yardım isteyebilir mi sanıyorsunuz? Çar'la değil, Dışişleri Bakanı Kont Lamsdorf'la bile konuşamaz ben istemezsem. O, odasında yatıp soğuk algınlığını geçirmeye çalışacak. Size bir kötülük gelecek olursa olayı kınayan ilk insan o olacak. Yeni hükümete de yaklaşmayacak birden; törenlere kendisi gitmeyecek, sefarethanenin memurlarından birini gönderecek. Majeste Çar'ın hükümetine gelince... Bir ayaklanmayı kışkırttıklarını itiraf edecek değiller elbet. Olaylar acı sonuçlar doğurursa, Çar, Rusya'daki bütün bayrakların yarıya indirilmesini, sevgili kardeşiyle yengesi i-

çin yirmi yedi gün yas tutulmasını emredecek. Gazeteler ayrıntılı bilgiler verecek, Çariçe'nin saatlarca Çarskoye Selo sarayının tapınağına kapandığını, ölülerin ruhu için dua edip gözyaşı döktüğünü yazacaklar.»

Draga, ürküntüden çok hayranlığa benzeyen bir duyguyla dinliyordu bunları. «Demek öyle olacak,» dedi. Bir soru değildi bu söz. Son haftaların gerginliği uyuşturucu bir etki yapmıştı sanki üzerinde. Amansız korkular ölüm dinginliğine dönüşüyordu. Gülümsemeyi bile başardı.

«Beni korkutmaya çalışıyorsunuz, Albay Grabov,» dedi. «Oysa yalnızca Belgrad'da bulunmanız aklımı başımdan almaya yeterli olmalıydı. Marşityanin'in gizli polislerine sezdirmeden sınırı nasıl geçtiniz anlayamıyorum. Her neyse; Avusturyalıların gizli polisi bizimkilerden ustadır ne de olsa. Sanırım onlar öğrenmiştir geldiğinizi. Franz Josef'in hükümeti, Sırbistan'ın bir Rus kuklası eline geçmesini istemez. Bize karşı hazırlanan darbeye engel olmak için ellerinden geleni yapacaklardır. Unutmayın ki Sava nehrinin karşı kıyısında, tam burnumuzun dibinde demirli duruyor Avusturyalıların savaş gemileri.»

Albay, sabrının tükendiğini, sıkıldığını belirten bir tavırla göğüs geçirdi. «Sizin yerinizde olsam Avusturyalılara güvenmezdim pek. Dışişleri Bakanları Kont Goluvhowski, Petro Karayorgeviç gibi bir Avusturya dostunun, Alexander'in yerine geçmesine dünden razı. Petro'nun tutumu bellidir. Oysa siz, çeşitli ülkelerin hükümdarlarından gelen ya da gönderilmesi unutulan doğum günü kartlarına bakarak karar veriyorsunuz kiminle dostluk edeceğinize. Kralın biri, sizi sarayına çaya çağırsa onunla on yıllık bir dostluk andlaşmasına girmeye hazırsınız. Yemeğe çağıran çıksa, Sırbistan'ı adama armağan edersiniz neredeyse. Yok, yok kendinizi aldatmayın boşuna. Avusturyalılar, güleryüzlü, yumuşak huylu insanlardır ama budala de-

ğillerdir asla. Savaş gemilerinin fayrap edip nehrin bu kıyısına geçmesini umuyorsanız çok beklersiniz.»

Kapıları, pencereleri sımsıkı kapalı olan odanın havası dayanılmayacak kadar ısınmıştı. Peleriniyle şapkasını daha önce çıkarıp atmıştı. Draga. Yerinden kalkıp eşyalarını aldı. Koca pelerini omuzuna atmakta biraz güçlük çektiyse de albay yardım etmeye yanaşmadı hiç.

Draga, adama acı bir gülümsemeyle bakarak alay etti: «Çok nazik bir erkekmişsiniz doğrusu.»

«Nezaketten anlamam,» diye homurdandı Grabov. «Kadınlara incelik göstermem için maaş vermiyorlar bana.

«Albay Taube size hiç benzemez.» Gülüyordu kraliçe. «O çok kibardır gerçekten. Düşüncelidir, anlayışlıdır, gönül almasını bilir. Üç yıl önce, kayınpederimin suikastini tasarlarken bayağı zevk duymuştum onunla işbirliği yapmaktan.» Sesini dikleştirdi. «Ne düşünüyorum bilir misiniz, Albay Grabov? Diyelim ki o girişimin bütün ayrıntılarını açıklayan bir yazı düşmanlarınızın eline geçti... Düşmanlarınız bile değil de sadece birkaç büyük gazetenin belki.»

Albay, gözlerini kadına dikti. «Bunu bekliyordum,» diye söylendi.

«Neyi bekliyordunuz?»

«Başka yol bulamayınca şantaja baş vuracağınızı biliyordum. Ne yazık ki boşuna uğraştınız. Öyle bir yazı olmadığını da biliyorum çünkü.»

«Belki de vardır. Avrupa'da, güvenilir bir dostun kasasında olabilir. Ne zaman açıklanacağı ayrıca bildirilmişti o dosta.»

«Bazı şeyleri —unutulması gereken şeyleri— yazıya döktüğünüzü kabul etsek bile, yeni bir sorun çıkar karşımıza. O açıklama bizden çok size zarar verecek, adınızı lekeleyecektir.»

«Bana o kadar çok çamur atıldı ki, biraz fazla biraz eksik hiç bir şeyi değiştirmez.»

«Orada yanılıyorsunuz. Gerçi basit halk sizden nefret ediyor, sizin tahta çıkmanızdan çok önce başlayan yolsuzlukları, aksaklıkları hep size yüklüyor, ama aydınlar için aynı şeyi söyleyemeyiz. Aydın çevreler —gerek buradaki, gerek Avrupa'daki aydın çevreler— olduğunuz gibi görüyor sizi: Kaderin omuzlarına yıktığı büyük yükün altında ne yapacağını şaşıran, sıradan bir kadın olduğunuzu anlıyor. Gerçekten de kötü bir insan değilsiniz, Draga. Ne yazık ki kaderin oyununa geldiniz.»

Anlamsız, tekdüze bir sesle konuşuyor, arada sırada, esnemek istermiş de önlemeye çalışırmış gibi yapıyordu. Ne var ki bu uyuklamanın yapmacık olduğunu, yarı kapalı gözkapaklarının altındaki gözlerin, yüzüne dikkatle baktığını anlamıştı Draga. Kapıya varmış, çıkmaya hazırlanıyordu. Az önce karga tulumba sokağa atılmakla korkutmuştu onu. Oysa şimdi oyalamaya çalışıyordu. Hangi davranış içtendi acaba? Yoksa bir öneride bulunacaktı da uygun ortamı yaratmaya mı çalışıyordu? Eğer öyleyse, kabul edilmesi güç bir öneri olacaktı bu. Yoksa bu adam boş yere çene çalmaz, ter dökmezdi.

«Oyun olmasına oyun ya, kaderin oyunu değil. Bana oyun oynayan Albay Taube oldu.»

Grabov, ellerini arkasına kenetlemiş, gözlerini tavana dikerek odayı arşınlamaya başlamıştı. Görünüşe göre önemli bir karar almak üzereydi. Draga, adamın o kararı odaya girmeden aldığına bahse girebilirdi. Albayın geniş gövdesinin esnek hareketlerine hayranlıkla bakıyordu. Hem beden eğitimiyle, hem de güçlük çekerek pişmiş bir gövdeydi bu. Karlı dağlara tırmanabilir, köpüren nehirlerde yüzebilir, iki metrelik çitleri atlayıp düz duvarlara tırmanabilirdi.

Albay, birden durarak kadına baktı. «Bakın ne

diyeceğim... İsterseniz burada kalın siz. Kocanızdan kaçmak istediğinizi, bize sığındığınızı söyleriz.

Draga, sinirli sinirli gözlerini kırpıştırıyor, yanlış duyup duymadığını düşünüyordu. Albay, kraliçenin yüzündeki şaşkınlığa hiç aldırmadan, gene aynı sıkkın, tekdüze sesle konuşmasını sürdürdü:

«Kocanızın politik tutumuyla yasadışı davranışlarını kınamaya başlamıştınız. Duygularınızı ona açmak yürekliliğini gösterdiğiniz gün sizi başından atmaya karar verdi. Boşayabilirse boşayacak, boşayamazsa başka yollara baş vuracaktı. Siz devlet sırlarını biliyordunuz; bir razalet çıkmasına göz yumamazdı. Canınızın tehlikede olduğundan korkmaya başladınız. Haksız da değildiniz hani. Sonunda çaresiz kaldınız, konaktan kaçtınız usulca; sokağı koşarak geçip bize sığındınız. Böyle oldu, değil mi?»

«Hayır,» dedi Draga. Hırsından sesi kısılmıştı. «Hayır, ne münasebet! Siz sözü nereye getirmek istiyorsunuz kuzum?»

«Bulaştığınız beladan nasıl kurtulabileceğinizi gösteriyorum.»

«Karşılığında istediğiniz nedir?»

«İstediğimiz bir şey de yok.»

«Peki beni korumakla nasıl bir yarar sağlayacaksınız?»

«Hiç bir yarar sağlayacak değiliz. Yalnız...»

«Evet, yalnız...»

«Prens Petro Karayorgeviç'in üzülmesini istemiyoruz. Duyarlı bir adamdır. Sizin veya herhangi bir kadının, zarar görmesi, acı çekmesi onu perişan edecektir. Taraftarlarına da aynı şeyi söyledi zaten. Bu işi akıllıca yönetmezlerse, kanlı olaylara yol açacak olurlarsa tahta çıkmayacağını belirtti.»

«Büyük incelik göstermiş,» diye alay etti kadın.

«Bir de şu var: Alexander'i siz de suçlayacak olursanız Obrenoviç taraftarları ağızlarını açamazlar

artık. Kralın çevirdiği dolapları kimse sizden iyi bilemez ne de olsa.»

Draga bu sözleri öfklenmeden dinleyebilmesine şaşıyordu. «Prens Petro'nun duyarlığından başlayalım önce. O kadar duyarlı bir adamsa Cenevre'de kâtiplik etmeye baksın ve tahtı bizim altımızdan çekmeye kalkışmasın. Benim, kocamı suçlamama gelince...»

Grabov, kadının sözünü kesti: «Önerimi kabul etmiyor musunuz yani?»

«Hayır, etmiyorum. Kendi canımı kurtarıp kocamı sizin seçtiğiniz bir kadere bırakacak değilim ben.»

«Sizden ayrı olması onun için daha yararlıdır belki de. Siz başından beri ayak bağı oldunuz ona.»

«Ben karısıyım. Üstelik Sırbistan kraliçesiyim. O ölecekse, ben de onunla birlikte ölürüm. Vakarımı, insanlık gururumu koruyarak ölürüm hem de.»

Albay, hırlamayla kahkaha arası bir gülüşle ilerledi, kadının yolunu kesecekmişcesine durdu. Draga korkuya kapıldı birden. Bunu düşünmesi gerekirdi. Grabov gibi adamlar öneride bulunmazlardı aslında; önerilerinin birer emir olduğunu bilirlerdi.

Yeni bir korku belirdi kafasında. Belki de kapıyı kilitlemiş, onu burada tutsak etmişti albay. Kapının tokmağına asıldı, döndüğünü görünce rahatladı. Eşiği bir adımda atlamış, koşarak merdivenlerden inmeye başlamıştı. Sahanlığa varmadan yukarı çıkan biriyle çarpıştı. Adam, bir an kollarında tuttu kraliçeyi. Belki düşmesini önlemek, belki de kaçmasına engel olmak için. Draga adamın kollarından sıyrıldı, birinci kata varmayı başardı. Kapıyı açan sakallı uşak kapıcı bölmesinde oturmuş gazete okuyordu. Merdivenler halı döşeli olduğundan ayak seslerini duymamıştı besbelli. Kraliçenin tokmağa asılıp kapıyı açmaya çalıştığını görünce, ağzı açık bakakaldı. Kanada asılmaktan bir sonuç elde edemeyince, «Çabuk kapıyı aç,» diye bağırmaya başlamıştı Draga.

Uşak güç bela ayağa kalktı; sonra da durup ikinci kattan gelen seslere kulak kabarttı. Önce telaşlı konuşmalar, ardından basamaklardan inen ayak sesleri duyuldu. Draga da duymuştu aynı şeyleri. Duyduğu sesler sırdan gürültüler olmaktan çıktı, av peşine düşen köpeklerin havlamasına dönüştü kafasında. Daha sonra düşündüğünde, kapıyı nasıl açtığını, kendisini nasıl sokağa attığını bir türlü hatırlayamadı.

Ondan sonraki birkaç dakika da silinmişti kafasından. Sokağı geçmiş, konağın bahçe kapısına varmıştı. Kağıt oyunlarını bitirip yerlerine dönen iki nöbetçi yolunu kesmiş, çıktığını görmediklerinden ve kraliçelerini tanımayacak kadar ahmak olduklarından silahlarını üstüne doğrultmuşlardı.

Süngülerden birinin göğsüne değecek kadar yaklaştığını görünce öfkeyle bağırdı: «Bırakın beni, budalalar. Geçeceğim. Kim olduğumu bilmiyor musunuz?»

Kaşları çatık, güneş yanığı iki köylü suratı ona bakıyordu. Gencecik yüzleri korkunç iki maskeydi. Daha genç olanı tüfeğini ateşlemeye hazırdı.

«Çekil yolumdan,» diye bağırdı Draga. «Beni tanımıyor musunuz? Kraliçenizim ben!»

«Kraliçe,» diye mırıldandı öteki. «Gerçekten de bizim Kraliçemiz bu.»

Genç asker hâlâ kuşkuluydu. Draga birkaç dakika sonra düşününce acı acı güldü: Delikanlı belki farkında değildi, ama kraliçeyi öldürüp tarihe geçmesine ramak kalmıştı. Genç er kadını uzun uzun süzdükten sonra tüfeğini omuzlamaya, çakı gibi bir selam da çakarak yolu açmaya karar verdi.

19.00

«Apis, camı aç,» diye seslendi Albay Maşin. «Havasızlıktan öleceğiz burada.»

«Allah, dışarısı da hâlâ cehennem gibi!» Yüzbaşı Dimitriyeviç'in yukarı doğru sürdüğü camın altından sıcak bir yel esti içeri. Pancurlar kapalı olduğu halde, Slava gününü kutluyanların gürültüleri bahçeden odaya kadar yayılıyordu. İş günlerinde levazım çavuşunun çalıştığı büroydu burası. Albay konumundan ötürü seçmişti bu odayı. Yalnız karargahın arka bölümünde olduğundan değil, bir de yandaki sokağa, Kalemeydanı parkına inen daracık yokuşa açılan bir kapısı bulunduğu için. On erkek, bu loş odada toplanmış, kentin haritasını inceliyorlardı. Haritanın ortasında eski konakla yeni konak görülüyordu.

Albay Misiç, «Gece yarısından önce harekete geçemeyiz,» dedi. «Az önce aldığım bir habere göre Alexander, Paul Marinkoviç'in saat yedi kırk beşte konağa gelmesini istemiş.»

Muhafız birliği subaylarından Ljuba Kostiç, «Daha bugün öğleyin konuşmuşlardı,» diye mırıldandı.

Naumoviç durumu açıkladı: «Sofya'daki son gelişmeleri anlatacak sefir.» Gözlerinde hafif bir kızartı, dudaklarında belirgin bir titreme olmasına rağmen ayık görünüyordu. «Alexander, Osmanlılara savaş açmayı düşünüyor bir süredir. Bulgaristan'ı da bu işe karıştırabilir miyim diye uğraşıyor. Onların ağızlarını arıyor henüz.»

Teğmen Bogdanoviç, «Osmanlılara savaş açmaktan ne kazanacakmış?» diye sordu.

«Zaman kazanacak tabii, başka ne olsun. Savaşa girersek, halk, iç sorunlarımızla uğraşmaz olur.»

«Savaşa girecek durumda değiliz,» dedi Apis. «Hay Allah, şu herifin namussuzluğuna bakın! Kendi bitli kellesini kurtarmak için milletin başını yakacak.»

«Konuyu dağıtmayalım, baylar.» Misiç'ti uyarıda bulunan. «Az önce de söylediğim gibi, Marinkoviç yedi kırk beşte konağa çağırıldı. Sanırım konuşmaları epey sürer.»

Naumoviç onun sözünü kesti: «Kraliçe de kabul edecekmiş sefiri. Haaa, aklıma gelmişken söyleyeyim: Bakanlardan üçü de konağa çağırıldı bu akşam. Marinkoviç'le konuştuktan sonra onları da görmek istemiş Alexander. Akşam yemeği epey gecikecek demektir bu.»

Maşin sordu: «Yemeği kaçta yerler dersin?»

«On buçuktan önce oturabileceklerini sanmam. On iki kişi olacaklar yemekte. Dördü Lunyevitzalar, iki yüzbaşıyla iki kız kardeş yani. Saşa... Kral, Marinkoviç'i de yemeğe alıkoyabileceğini söyledi ama sanmam. O zaman sofrada on üç kişi olacaktır.»

Maşin, «Sen de onlarla birlikte mi yiyeceksin?» diye sordu.

Naumoviç sıkıntıyla baktı albaya. «Ne yazık ki öyle. Nöbetçi yaver hep kralın sofrasında yer yemeğini.»

«Eh,» dedi Albay Maşin. «Sanırım bu neşeli topluluk on ikiden önce kalkmaz yemekten. Konukların gitmesini, kralla kadının dairelerine çekilmesini, hizmetçilerin yatıp uyumasını beklemek zorundayız. Boşuna kargaşalık çıkmasın; kendi adamlarımızın kanını dökmek ya da yanlışlıkla suçsuz insanları öldürmek istemeyiz. Planımızı bir kez daha gözden geçirelim baylar.» Önce Misiç'e verdi sözü.

Albay, papağan gibi ötmeye başladı: «Yemeği Kolaratz lokantasında, kayınbiraderimle birlikte yiyeceğim. Tam on ikide lokantadan çıkıp buraya geleceğim. Bu arada iki tabura hazırol emri verilmiş olacak, asker hazır bekleyecek. Ben iki taburla aşağıya inip kuvvetlerimi konağın arkasına yayacağım. Rus sefarethanesiyle saray bahçesinin arasında mevzilenirsek konağı batı yönünden sarmış olacağız. Unuttuğum birşey var mı?»

Maşin, «Hepsi tamam,» diyerek uzun boylu, şahin suratlı bir binbaşıya döndü. «Biz Altıncı Piyade

birliklerinden biraz daha önce hareket etmeliyiz,» dedi. «Palilula Kışlası'ndan konağa varmamız bir on dakika fazla sürer Albay Misiç'in yolundan. Teğmenleriniz, asteğmenleriniz arasında bize ihanet edecek kimse bulunmadığına emin misiniz?»

«Yedinci Alay'dan bir tek hain çıkmayacaktır, Albayım. Buna yemin edebilirim. Bakın Sekizinci Alay'ın durumu bambaşka. Albay Nikoliç aylardır aynı şeyi söylüyor: Krala sadık kalacağına and içmiş. Alexander onu kendi ağzıyla görevden affetmedikçe yeminini bozamazmış. Subayları da çok severler komutanlarını. Onun için korkarım Sekizinci Alay bize dert olabilir.»

«Şimdiden onların derdine düşemeyiz,» dedi Maşin somurtarak. Beklenmedik bir zorlukla karşılaştı mı nedense askerlere hiç yakışmayan, çocuksu bir öfkeye kapılıyordu. «Ne onu isteriz, ne de Sekizinci Alay'ını. Darbeden sonra bir oldu bittiyle karşı karşıya gelecek nasıl olsa. O zaman da Prens Petro'ya —yani Kral Petro'ya— bağlılık yemini edecek.»

Albay Misiç, şahin suratlı binbaşıya döndü. «Erlerinizin, assubaylarınızın ne düşündüğünü sordunuz mu hiç?»

Maşin, binbaşının karşılık vermesine zaman bırakmadan atıldı. «Niye sorsun? Ne yararı var? Panayıra götürdüğü sığırların fikrini sorar mı insan? Yedinci Alay konusunda düşünülecek hiç bir şey yok. Biz Binbaşı Milivoy'la anlaştık. Kışlaya vardığımızda beni yeni alay komutanı diye tanıştıracak, Alexander'in emriyle göreve başladığımı bildirecek. Sonra da kente yürüyüp konağı doğu, batı ve güney yönlerden çembere alacağız.» .

«Asker hiç bir şey sormaz mı peki?» Michael artık dayanamamıştı.

«Hayır. Nerede bir kargaşalık çıksa ordu birlikleri hemen konağa çağırılır yıllardır. Çoktan alıştıkla-

rı bir şey bu. Ne var ki bu kez bir darbeyi önlemek için değil, bir darbeyi gerçekleştirmek için yürümüş olacaklar. Gene de, her şey olup bitinceye kadar bilmeyecekler ne yaptıklarını. Bizim tek derdimiz birliklerin mümkün olduğu kadar sessizce yürümesini sağlamak. Bütün halkı ayağa kaldırmak istemeyiz.»

Apis alayla gülüyordu. «Demek sığırları parmak ucunda yürütmeye çalışacaksınız.»

Levazım çavuşunun odasındaki bu toplantıya gelmeden Sırbistan Taçı'nın terasında buluşmuşlardı Apis'le Michael. Biraz boş zamanları olduğundan, Yüzbaşı Dimitriyeviç toplantıya katılacak kişileri kısaca tanıtmıştı Michael'e.

Gerçi kendisi söylememişti, ama Apis'in Albay Maşin'den pek hoşlanmadığı belliydi. Başkalarının hiç farketmediği bir şeyi, albayın Sırbistan'dan da, Sırplardan da nefret ettiğini sezmişti genç yüzbaşı.

Çekoslovak bir doktorun oğluydu albay. Doğulular arasında yaşayan bir Batılı olduğunu asla unutmazdı. Bilimadamlarının, doktorların soyundan geliyordu; oysa işbirliği yaptığı bu subaylar, domuz yetiştiricilerinin, haydutların torunlarıydı. Gençliğinde, yaz tatillerini dedesinin yanında. Prag'da geçirmişti hep. Bu eski Çek kentinin eğri büğrü sokaklarını Belgrad'ın geniş, ağaçlıklı bulvarlarından daha sevimli buluyordu. Babası, Prens Alexander Karayorgeviç'in saray doktorluğunu yaptığı halde kendisi Milan Obrenoviç'in hizmetine girmişti.

Prens Milan, Avusturya Imparatorluğu'nun yardımıyla Kral Milan olduktan sonra bile, pek önem kazanmamıştı bu Çek asıllı subayın gözünde. Oğlu Alexander'i büsbütün küçük gördü Maşin. Kendi üstün yeteneklerine öylesine güveniyordu ki, ordunun en yüksek mevkilerine çıkacağından hiç kuşkusu yoktu. Gelgelelim hiç beklenmedik bir raslantı albayın umutlarını suya düşürdü: Alexander, Svetozar Maşin'in dul

karısına âşık olmuştu. Darbeci subaylara katılırken tek bir amaç gözetmişti: Layık olduğu mevkilere yükselebilmek. Örgütün başına geçmekte de diretmişti. Bir Misiç'ten, bir Dimitriyeviç'ten emir alamazdı o.

Her çeşit adam vardı bu darbecilerin içinde. Orta tabakayı, yani iki kuşak öncesinden beri toprak işçiliğinden ayrılıp okuma yazma öğrenen sınıfı, Apis'le Albay Misiç temsil ediyorlardı. Çiçek bozuğu Teğmen Bogdanoviç'in babası haydutlara yataklık ederdi. Çoktan ölüm cezasına çarptırılmıştı ama, bir türlü ele geçmiyordu. Çünkü her aramadan önce jandarmalar evine haber yollar, ortadan kaybolmasını bildirirlerdi adama.

Oysa Milivoy Angelkoviç ailesi jandarmaların dostluğunu kazanmayı becerememişti nedense. Dede Angelkoviç üç yıl süren bir aramadan sonra yakalanmış, suçu işlediği yerde kurşuna dizilmişti. Suçu, Valjevo panayırından dönen bir Yahudi tüccarın yolunu kesip adamın gırtlağını kesmekti. Küçük Milivoy'a da dedesinin idamına tanık olmak gibi bir ayrıcalık tanınmıştı.

Gerçi Yahudiyi öldürüşünü canıyla ödemişti, ama çok da eğlenceli bir tören olmuştu dedenin idamı. Araba yolculuğu uzun süreceğinden, yolda içmek için iki şişe slivovitz almışlardı jandarmalar. Birini dede bitirmiş, ötekini jandarmalar paylaşmışlardı. Issız bayırlara vardıklarında herkes keyifliydi. Şakalar gırla gidiyor, suçluyla kanun adamlarının arasında neşeli bir söyleşi sürüyordu. Ölü gömecek gibi değil de, sanki fidan dikecekmişcesine hevesle kazdılar toprağı. Küçük Milivoy, jandarmaların bu keyfinden kaygılanıyor, adamların hedefi şaşırabileceğini, sevgili dedesine boş yere acı çektirebileceklerini düşünüyordu. Neyse ki korktuğuna uğramadı; usta atıcıydılar erler. Yaşlı Angelkoviç'in yüreğine üç kurşun birden saplanmış, ihtiyar, bir bez bebek gibi yığılmıştı yere.

Albay Maşin, «Emirlerin bazılarını yeniden hatırlatmak istiyorum,» diye söylendi. Ceketinin önü bir dizi madalya ve kırmızı biberli salça lekeleriyle süslenmiş, tıknaz, şaşı gözlü bir yüzbaşıya sesleniyordu. «Albay Misiç yola çıktıktan sonra on beş dakika bekleyeceksiniz. O süre dolunca doğru Başbakan Tzintzar-Markoviç'in evine gidin. Saat tam bir buçukta ya da bizden bir haber gelince içeri girip başbakanı vuracaksınız.»

Yüzbaşı, «Başüstüne, komutanım,» diye haykırdı. Sesi, er eğitim alanının öbür ucundan duyulabilirdi.

Michael Vassiloviç önce Maşin'e, sonra yüzbaşıya baktı. Başbakanı öldürmeyi tasarladıklarını ilk kez duyuyordu. Ne Maşin'in idam hükmünü verirken gösterdiği aldırmazlığı anlayabilmişti, ne de yüzbaşının o emri uygulamak için gösterdiği hevesi. 1885 Sırp-Bulgar savaşında Tzintzar-Markoviç'in emrinde dövüşmüş, onun elinden madalyalar almıştı bu şaşı gözlü yüzbaşı.

Yüzbaşı Svetozar Radakoviç'in savaşta gösterdiği kahramanlık dillere destandı. Ne var ki hunharlıkla ün yapmış olan Balkan ülkelerinin tarihinde, hepsinden daha kanlı sayfaların yazılması da onun eseriydi. Radakoviç'in emrindeki birliklerin saldırısına uğrayan Bulgar sınır köylerinde ne bir insan sağ bırakılmıştı, ne bir köpek, ne de bir inek. Her ev yerle bir edilmiş, her bahçe ateşe verilmişti. O zaman, çiçeği burnunda bir asteğmendi Radakoviç. Harp Okulu'nu yeni bitirmiş, varlığını korumak için acımasızca çarpışmak zorunda olan Sırp ordusunun yöntemlerini benimsemişti. Oysa aradan geçen on sekiz yıllık barış süresince bir tek kurşun atmamış olması gerekirdi. Evli barklı bir adamdı artık; yedi çocuk babasıydı.

Michael, Maşin'e döndü: «Başbakanın öldürülmesi ne zaman kararlaştırıldı, Albayım? Ne zaman ve niçin?»

Dokuz çift gözün yüzüne dikildiğini farketti. Hepsi dostça bakmıyordu bu gözlerin. Bir süre hiç kimseden ses çıkmadı. Sonunda Maşin bozdu sessizliği:

«Zamanını bildireyim... Bugün öğleden sonra, Albay Misiç'le kısa bir toplantı yaptık Subay Kulübü'nde. O zaman kararlaştırıldı. Nedenine gelince: Biz öyle olması gerektiğine karar verdik. Başka bir sorunuz var mıydı?»

Michael, Apis'e seslendi: «Senin haberin var mıydı bundan?»

«Hayır. Şimdi duydum ben de. Pek hoşuma gitmedi doğrusu. General Tzintzar-Markoviç en iyi kurmaylarımızdandır; tertemiz bir sicili vardır. Evet, politikaya karışmakla iyi etmedi. Politikacılığı beş para etmez, ama kusursuz bir askerdir.»

Maşin'in yüzü sararmıştı, ama sinirlendiğini belli etmemeye çalıştı. Yüzbaşı Dimitriyeviç ordunun en sevilen subaylarındandı. Açıkça terslenmesi doğru olmazdı. Sabırlı bir öğretmen tavrıyla anlatmaya başladı: «Darbenin başarılı olabilmesi için Obrenoviç taraftarlarına öncülük edecek kimsenin kalmaması gerekir.»

Michael, «Alexander tahttan indikten sonra da mı?» diye sordu.

«Hattâ öldükten sonra bile. Onun takımı iktidarı elden kaçırmamak için her çareye baş vurabilir. Lunyevitzaların ya da Milan'ın Artemisya Johannidi'den olan piçinin önderliğini kabul edebilirler. Hayır, hepsinin temizlenmesi gerek. Bir iç savaşı göze alamayız. Öyle bir durum çıkarsa, Avusturya, Bosna'da yaptığını yapar bize de. Ülkeyi işgal eder.» Sözcüklerin altını çizercesine yineledi: «Bütün takımın temizlenmesi gerek.»

Apis diretiyordu: «Tzintzar-Markoviç değil.»

Maşin kıpkırmızı kesildi. «Bu yumuşak yüreklilik

nereden çıktı birden? Alexander'in öldürülmesine hiç ses çıkarmamıştın.»

«O başka,» dedi Apis. «Tahttan indirilen kralların tahtta oturanlar kadar zararlı olabileceğini tarih göstermiştir. Milan'ı düşünseniz yeter. Oysa ölü kralların mezarlarından çıktığı hiç görülmemiş.»

Maşin kesin olarak belirtti. «Ne yazık ki karar verildi bir kere. Adamlarımızın çoğu benim gibi düşünüyor. Vassiloviç'le ikiniz azınlıkta kalıyorsunuz.»

Kaygılı bir suskunlukla dinliyordu Michael. Akıl erdiremediği şeyler vardı gene. Başbakan niçin öldürülecekti gereksiz yere? Apis kralın öldürülmesini nasıl bu kadar rahatlıkla karşılıyor, şaka yapabiliyordu? İşin başından beri bir yanılgı içinde yaşadığını anlamış, birden sarsılmıştı. Zincire vurulmuş mahkumların çaresizliğiyle kıvranıyordu. Hırsını belli etmesi bile olanaksızdı. Eli kolu bağlanmıştı. Darbecileri ele vermeye kalkışsa Yüzbaşı Gagoviç gibi öleceğinden hiç kuşkusu yoktu. Kaldı ki Alexander durumu öğrenirse yeni bir kıyım dalgası saracaktı ülkeyi. O zaman da yalnız bu karşısındaki adamlar değil, suçlu olsun olmasın yüzlerce insan daha ölecekti. Düşmanlarını ortadan kaldırmak için bu olayı fırsat bilecekti Alexander.

Savunma Bakanı'yla İçişleri Bakanı'nın öldürülmesi, sırasıyla, Yüzbaşı Mika Yosipoviç'le Teğmen Miloş Popoviç'in görevi olacaktı. Nöbette bulunduklarından bu toplantıya katılamamışlardı o iki subay. İkisi de, gece yarısından sonra Maşin'in komutasına girecek olan Yedinci Piyade Alayı'ndaydılar.

Maşin, «Bugün ölğeden sonra gördüm ikisini de,» dedi. «Onlara güvenebileceğimizi belirttiler kesinlikle. Bu gece, Palilula kışlasında bir kere daha konuşacağız.»

«Duymuş muydunuz, Albayım?» diye seslendi

Radakoviç. «Popoviç'in İçişleri Bakanı'nın kızıyla nişanlandığını söylüyorlar.»

Maşin'in sıkıldığı bakışından belliydi. Teğmen Popoviç'i kendisi seçmişti bu işe. Değerlendirmede bir yanlışlık yaptığını mı söylemek istiyordu acaba bu genç subay? «Sizin en kötü yanınız aylaklığınız,» diye söylendi sertçe. «Boş zamanınız çok, yapacak işiniz yok. O yüzden de oturup kocakarılar gibi dedikodu ediyorsunuz boyuna. Evet, o söylentiyi ben de duydum. Ne var ki Popoviç doğru olmadığını belirtti. Kızla bir iki kere dans etmiş sadece.» Tilki suratına benzeyen güneş yanığı yüzünden hoşnutsuzluk okunan, yeşil gözlü bir piyade subayına döndü. «Senin görevini hatırlatmama gerek var mı, Tankossiç?»

«Hayır, Albayım, yok.» Çürük ön dişlerini, iri, sivri köpek dişlerini ortaya çıkaran hayvanca bir sırıtışı vardı teğmenin. «O görevi yerine getirmek büyük bir zevk olacak benim için. O Nikodiye piçi geçen hafta ne yaptı bilir misiniz? Bir subay arkadaşı on dakika hazırolda bekletti Kolaratz lokantasında. Neymiş, efendimiz içeri girdiğinde arkadaş birden fırlayıp ayağa kalkamamış, ağırdan almış biraz. Oradaki sivillerin yarısı şaka ettiğini sandılar önce. Öbür yarısı da çıkıp gitti. Onlar gidince kalan budalalar da gülmeyi kesti. Hiç merak etmeyin, efendim; beynini uçurmadan önce doğduğuna pişman edeceğim ben onu.»

«Hayır! O dediğin hiç olmaz. Adama elini bile süremezsin. Bütün ölüm cezaları tam bir askerî disiplin içinde uygulanacak. Bu sözüm hepinize! Hepiniz karşınızdakinin ölüm cezasına çarptırıldığını bildirip hemen ateş edeceksiniz. Sövüp saymak yok, suçlamalar, tartışmalar, işkence hiç yok. Anlaşıldı mı, teğmen?»

Teğmen Tankossiç sert bir selam çaktı. «Emredersiniz, Albayım.» Albayın sözlerine sıkılmışsa bile duygularını gizlemek akıllılığını gösteriyordu. Önemli

bir görevdi ona verilen. Albaya baş kaldırıp görevi elinden kaçırmak istemiyordu besbelli.

Michael, sıkkın bir sesle sordu: «Genç Lunyevitzalar da gidecek demek?» Oğlanların çocukluğunu biliyordu o. Draga'yla yaşadığı yıllarda çok zaman futbol maçlarına götürmüş, küçük yaşlardan beri açlığa alışan midelerine doğru dürüst bir yemek girsin diye lokantalara taşımıştı. Oğlanlar ne doyduklarını bilirlerdi, ne de çatal bıçak tutmasını. Gene de severdi onları. Çocukların kıvrak zekasına, kimsenin yaşına, mevkiine, parasına aldırış etmeden dünyayla alay edişlerine bayılırdı. Demek Maşin ve Misiç gibi insanlar bu oğlanların mizah anlayışına alışamamışlardı.

Ayağa kalktı Yüzbaşı Vassiloviç. «Sizlere karşıyım,» dedi. «Gerek kendi adıma gerek Prens Petro'nun adına bildirmek isterim bunu.» Sesini yükseltmişti. «Kaç kere söylemem gerekecek bilmiyorum. Prens bir hükümet darbesine boyun eğdi; kıyım olacağını bilmiyordu.»

Öfkesi ne Maşin'i etkilemişti, ne de ötekileri. Albay önündeki haritayı katlamaya koyuldu.

«Ben size katılsam bile adamlarımızın çoğu Lunyevitzaların öldürülmesinde direteceklerdir. Bize katılmak için ileri sürdükleri şartların başında geliyordu bu. Evet, ayrıntılar da böylece elden geçmiş oldu.» Topluluğa döndü. «Bildiğiniz gibi, Altıncı ve Yedinci alaylar yerlerini aldı mı Yüzbaşı Ljuba Kostiç de Muhafız Alayı'nı getirecek yardıma. Yüzbaşı Janoviç'in yedi buçukluk topları bizi desteklemeye hazır olacak.»

Yüzbaşı Radakoviç, albayın sözünü kesti: «Özür dilerim, Albayım... Şey diyecektim... Yani konaktaki harekat düşündüğümüz şekilde gelişmezse... Bir gecikme olur ya da bir aksilik çıkarsa...» Başarısızlığa uğrarsak dememek için kendini güç tutmuştu. Albayın kaşlarını çattığını görünce aksilik kelimesini kul-

landı. «Birinin bize haber iletmesi gerekecek... Yani bekleyecek miyiz, yoksa...» Maşin'in yüzü büsbütün kararmıştı. Yüzbaşı telaşla sürdürdü. «Yani biz acele edersek sizi tehlikeye düşürmüş olur muyuz?»

«Siz bu sabah Subay Kulübü'ne gelmediniz, değil mi?»

«Hayır, efendim. Bu sabah nöbetim vardı.»

«Öyle bile olsa gelmeye çalışmalıydınız. O zaman bütün birlikler arasında habercilerin gidip geleceğini bilirdiniz. O iş için özel adamlar seçtik. Size verilen görevi yerine getiremeyeceğinizi düşünüyorsanız hemen söyleyin; yerinize bir başkasını buluruz. Sizi suçlamaya da yanaşmayız.»

Yüzbaşının yüzü kızarmış, alnında ter damlacıkları belirmişti. Odanın sıcaklığı da dayanılmaz hale geliyordu artık. Elini uzatıp yakasını gevşetecekken vazgeçti. Darbeyi tasarladıkları günlerde kaç kere söylemişti albay: Bu işi bitirdikleri zaman kılık kıyafetleri, davranışlarıyla ordunun şerefini lekeleyen subaylar da uzaklaştırılacaktı görevden. Ordu, Milan'ın zamanındaki durumuna getirilecekti gene; hem davranış, hem de giyim bakımından tam bir disiplin uygulanacaktı.

«Görevden kaçtığım yok, Albayım. Tam tersine; bana gösterdiğiniz güvenden dolayı gurur duyuyorum. Sadece sormak istemiştim.»

Maşin elini sallayarak konuyu kapadı. «Sana gelince, Mika...» Odanın bir köşesine büzülmüş, hiç kımıldamadan oturan Albay Naumoviç'e sesleniyordu. «Darbenin başarılı olması sana bağlı biliyorsun. Daha başka sözcüklerle söylemek gerekirse yüz elli subayla Harp Okulu öğrencisinin kellesi senin elinde.»

Naumoviç irkildi. «Yüz elli mi?» Şaşkınlığından sesi çatlamıştı. «Son konuştuğumuzda otuz beş kişiydi.»

Maşin'in bakışları ateş püskürüyordu. «Son konuştuğumuzda öyleydi. O zamandan bu yana günler

geçti. Bize katılanların sayısı da arttı. Ama bundan sana ne? Sen Allahın cezası kapıya zamanında gelmeye bak, yoksa canına okuruz. Tam saat birde. Ikiye kadar bizi bekle. Gelmezsek darbenin ertelendiğini anlarsın.»

Güçlükle yerinden kalktı Naumoviç. Yapmacık bir gülümseme yayılmıştı çocuksu suratına. «Niye canıma okuyacakmışsınız, kapıya gelmeyeceğim demedim ki.» Gözleriyle odayı taradı, Yüzbaşı Dimitriyeviç'e bakarak söylendi: «Daha bu sabah söz vermedim mi size?»

Maşin, «Sen bu sabah Apis'le konuştun mu?» diye sordu.

«Evet ,efendim.»

«Nerede?»

«Bizim evde.»

«Bir arada görünmenizi istemiyorum. Daha önce de uyarmıştım sizi.»

Naumoviç, öğretmeni tarafından azarlanan bir çocuğun telaşıyla açıkladı. «Önceden tasarlanmış bir buluşma değildi, Alex. Eve elbise değiştirmeye gittiğimde onu orada buldum...» Sözlerinden çıkarılabilecek anlamı düşününce konuşmasını yarıda kesti.

Maşin, «Sizin evde ne işi varmış?» diye başlamışken sustu. Subayların birkaçı da tırnaklarını incelemek ya da ceketlerindeki tozları silkelemek gereğini duymuşlardı birden. Mika Naumoviç'le Apis Dimitriyeviç'in bir üçgenin iki kenarını oluşturduğunu bilmeyen bazıları da şaşkın şaşkın bakıyorlardı. Anka Naumoviç'in bu işte oynadığı rolden hiç haberleri yoktu onların. Bir seksen boyundaki, adını taşıdığı öküz kadar güçlü olan yüzbaşı, kadınları baştan çıkarmak için, etleri sarkan tombul Naumoviç de kadınlar tarafından aldatılmak için yaratılmıştı sanki.

Maşin, subay arkadaşlarının alayla baktıkları bu adamı gördükçe tedirgin oluyordu. Sırp toplumunda

erkekler üstün yaratıklar sayılırdı. Aldatılan bir koca acınacak bir kurban değil, suç işlenmesine yol açan biriydi subayların gözünde.

Konuyu değiştirmek, bu sıkıcı sessizliğe bir son vermek istedi Maşin. «Teğmen Zivkoviç'le konuştun mu?» diye sordu.

Naumoviç, uykudan yeni uyanmışcasına, gözlerini kırpıştırarak baktı: «Neyi konuşacaktım ki?»

«Yüzbaşı Panayotoviç konusunu konuşacaktın elbette. Başka ne olacak?» Maşin'in alnı kırışmıştı.

«Haa, tabii!» Öğretmenini memnun etmeye çalışan hevesli öğrenci olmuştu gene. «Sarayın mahzeninden en üstün iki şişe Pommard şarabı vereceğim Zivkoviç'e. Panayotoviç'e bir şeyi kutladığını —yaş günü, isim günü gibisinden bir şey— söyleyerek birlikte içmelerini önerecek. Doktorumdan aldığım uyku haplarını da verdim Zivkoviç'e. Kaç tane kullanması gerektiğini de söyledim,»

«Ya yüzbaşı şarabı içmek istemezse?»

«Panayotoviç ha? Hele böyle sıcak bir günde! Herif, deve gibi depo ediyor içtiğini. Bir oturuşta iki litreyi devirdiğini bilirim.»

Bogdanoviç, «Sana benzemiyor demek,» diye söylendi. «Anladığıma göre sen şampanya severmişsin. Bir de konyak. Kral Milan'ın Napoleon konyağı stokundan bir tek şişe kalmamış. Kral Petro sana mahzenin anahtarlarını vermezse ne yapacaksın bilmem. Halin harap o zaman.»

Odaya yayılan kahkahalar bu şakanın gerektirdiğinden çok daha yüksekti. Naumoviç, Bogdanoviç'e sinsice bir öfkeyle baktıysa da hiç sesini çıkarmadı.

Maşin, «Senin yerinde olsam biraz azaltırım içkiyi,» diye söylendi. «Hiç değilse bu gece içme. Yarın, istersen sokaklarda sız; umurumda değil.»

Gene gülüşmeler duyuldu. Apis hiç katılmamıştı gülenlere. Ikide bir, yüzünden bir anlam çıkarabilir

miyim, diye, Naumoviç'e bakıyordu. Ne var ki Naumoviç'in yüzü, donuk, anlamsız bir maske olarak kaldı konuşma boyunca.

«Evet, baylar, sanırım hepsi bu kadar.» Maşin, cemaatını kutsayan bir piskoposun ağır başlı, tumturaklı sesiyle konuşuyordu. «Herkes görevini biliyor. Haklı bir dava uğruna çalışıyoruz. Tanrı yardımcınız olsun. Gene de...» Aklına gelen düşünceden midesi ağrımış gibi yüzünü ekşitti. «...Herhangi bir felaket görevimizi yerine getirmemizi önleyecek olursa, sonucu erkekçe karşılayacağız. Tutuklanmayı beklemeyecek, kendi elimizle son vereceğiz yaşamımıza. Bizimle kader birliği yapan arkadaşlarımızın yakalanmaması için yapacağız bunu. Kutsal bir görevdir bu son görev. Tanrı hepimizi korusun.»

Haç çıkardıktan sonra odadaki herkese sarılıp öptü. Subaylar da onu örnek aldılar.

Herkes odanın bir yanından ötekine dolaşırken, Naumoviç hiç kımıldamadan ortada duruyordu. Gezegenler arasında bir yıldız. Gerçi o da herkese sarılıyordu, ama bir makine gibiydi hareketleri. Ne var ki ona sarılan güçlü kollar hiç bu kadar yumuşak bir makine görmemişlerdi. Sakalı uzamış arkadaşları yanaklarından öptükçe, yeni traş olmuş, pembe yüzünde kızarıklıklar beliriyordu yer yer. Naumoviç'le Apis'in öpüşmediğini gören tek kişi Albay Maşin'di. Olayı büyütmemeye karar verdi.

«Sizlerden biri beni bulmak isterse Yorgo Genciç'in evine gelsin,» diye söylendi. «Ben orada olacağım. İlersi için ağzını aramak, Avakumoviç kabinesine katılıp katılmayacağını öğrenmek niyetindeyim. Ancak çok önemli bir şey çıkmazsa hiç aramayın. Bundan böyle büsbütün dikkatli olmak zorundayız.»

Albay Maşin, çıkmaz sokağa açılan kapıyı araladı, subaylar birer birer dışarı süzüldüler.

Michael, yalnız kalmak için karşı konulmaz bir

Michael çevresine baktı. Herkesin aklı gelen askerlerdeydi. Usulca sıvışmak için bundan iyi fırsat bulunmazdı. Yedinci Alay Milan bulvarına yayıldı mı kaçacak yol bulamazdı. Yan sokağa sapmak için bir adım attı. Ne var ki bahçe kapısına yönelen subaylarla karşılaştı. Çok geciktiğini anladı.

Gerçekten kaçmak istemiş miydi acaba? Yoksa içten içe, bekleyip bu işin sonunu görmeye kararlı olduğunu biliyor muydu? Ona bir türlü karar veremedi. Üstelik bu adamların arasındaki yerinin ne olduğunu da bilemiyordu. Belki de yeri burası değildi. Belki de kapının arkasında, bu sarhoş ve gözü dönmüş güruha karşı koymak için bekleyen saray kuvvetlerinin arasında olmalıydı o.

Dimitriyeviç'e baktı. İçeri herkesten önce girebilmek için kapının önüne dikilmişti Apis. Arkadaşının yüzünden okunan duyguları inceleyince kendindeki eksikliğin farkına vardı Michael. Apis de herkes gibi sinirliydi; ama hiç bir güç konağa girmekten alakoyamazdı onu. Kusursuz bir darbeci, diye düşündü Michael. Davasında haklı olduğundan hiç kuşkusu yok. Evet, Michael'de eksik olan, bu inanç, mantığın üstüne çıkan bu tutkuydu. Darbe yaparken de aynı eksikliği gösteriyordu, bir kadını sevdiği zaman da. İsteklerini kesinlikle anlayamıyordu bir türlü. Hep soruyor, düşünüyor, inceliyor ve kuşkuya düşüyordu. Sorunlarını zamanın çözümlemesini bekliyordu o. Oysa sorunlar, irinli yaralar gibi, zaman geçtikçe büsbütün tehlikeli oluyordu.

Vicdanına karşı dürüst davranmamıştı. Kaçma tasarılarında kesinlik yoktu hiç. Zimony'ye giden gemi saat sekizde kalkmış da olsa Michael hâlâ Belgrad'da bulunacaktı hiç kuşkusuz. Bir bahane uydurup beklerdi şimdi yaptığı gibi. Meraktan beklediğini söylüyordu şimdi kendine. Draga sözünü dinleyip kaçmış mıydı acaba? Yoksa konakta kapana kısılıp kal-

mış mıydı? Eğer içerdeyse ona yardım etmesi olanaksızdı artık. Yapabileceği tek şey, karı kocayla darbeciler yüz yüze gelince, Maşin'le adamlarını, akıl ve sağduyu yoluna çağırmaktı. Küçük bir umuttu bu, ama ne olsa bir umuttu.

Albay Maşin'in komutasındaki birliklerin ilk birkaç sırası Slavya alanının ağaçlarını geride bırakmış, bulvara sapmıştı. Aylardır —hattâ yılardır— tasarlanan iş gerçekleşecekti bu gece. Subaylar heyecanlarını gizleyemiyorlardı artık. Bahçe kapısına karmakarışık bir küme halinde abanmışlardı. Eller, kapının çubuklarında dolaşıyor, sallanan demirlerin şangırtısı duyuluyordu.

«Zivkoviç! Ne cehennemdesin Zivkoviç?» Yakalanmak korkusunu geride bırakmışcasına bağırıyorlardı şimdi. «Kapıyı aç, Zivkoviç. Yoksa havaya uçuruz haa!»

Albay Maşin koşarak yaklaştı kapıdakilere. «Susun! Allahın cezası polisleri başımıza toplarsanız hiç giremeyiz saraya.»

Yedinci Alay askerlerinin duvar kıyısında mevzilenmesini bekleyerek bir on dakika daha geçirdiler.

«Niçin geciktiniz?» diye sordu Apis. «Hiç gelmeyeceksiniz sandık.»

Maşin, bu soruyu duymamış göründü. «Zivkoviç'e işareti verin,» diye emretti. Yürüdüğü yol albayı bitirmişti besbelli. Ceketini çıkardı, terini silmeye koyuldu.

Teğmen Zivkoviç'e verilen işaret iki kısa, bir uzun ıslık olacaktı. Islığı duyduğu zaman askerlerin sarayı sardığını, subayların da bahçe kapısına dayandığını anlayacaktı teğmen. Muhafız Birliği yapılarının önünde dururken de duymuştu dışardan gelen gürültüleri. Duymuş ve arkadaşlarının kayıtsızlığına kızmıştı. Bek-

ceddime küfrettiler, Yüzbaşım. İnsan Sırbistan'da jandarma olduğuna olacağına yanıyor yani!»

Michael, teğmene teşekkür etti; çektiği sıkıntıyı da biraz avutmaya çalıştıktan sonra düşünceli düşünceli yola koyuldu. Gerisin geri yokuş yukarı çıktı. Laza, sınır kapılarını niçin kapatmıştı acaba? Darbe hazırlandığını öğrenmiş de subaylar harekete geçmeden hepsini kıskıvrak yakalamayı mı tasarlamıştı? Eğer öyleyse bu işe katılanların listesini de elde etmiş miydi? Michael Vassiloviç adı da var mıydı o listede?

Yokuş yukarı tırmanmak, belki de günün yorucu olaylarının üstüne geldiği için, Michael'in dermanını kesmişti. Bir duvara dayandı; bundan sonraki adımını kararlaştırmaya çalıştı. Ülkeden çıkmak, olanaksız değilse bile tehlikeli olacaktı artık. Belki saklanacak bir yer bulabilirdi. Peki ama kimden saklanacak, ne kadar zaman saklanacaktı? Darbe başarılı olursa Maşin'in adamları, başarısızlıkla sona ererse Alexander' in polisi ele geçirecekti onu. Her iki halde de, vatan haini sayılacak ya kurşuna dizilecek ya darağacını boylayacaktı. Yapılacak tek şey katıldığı bu işi sonuna kadar götürmekti. Darbeci subayların arasında kalacak, olayların akışına bırakacaktı kendisini.

20.00

Havanın kararması beklenen serinliği getirmedi. Zamanından önce bastıran sıcakla kavruluyordu kent. Ne var ki sıcak, Belgrad halkını ürkütmemişti. Altıncı Piyade Alayı'nın Slava şöleniyle kentin alanında yapılan şarkı festivali, günün her zamankinden de hareketli geçmesine yol açmıştı. Taşradan, hattâ Macaristan sınırının ötesinden gelen konuklar, bulvarlarda gezinen yerlilere karışmış, kalabalık trafiği aksatacak

kadar yoğunlaşmıştı. Taşkınlık yapan kimse görülmüyordu, ama herkes gergindi. Belki de nemli sıcağın etkisiydi bu gerginlik. Kara, yağmur bulutları Sava nehrinin karşı kıyısında kümelenip kalmıştı ikindiden beri. Arada bir şimşek parıltısı görülüyor, ardından ürkünç gök gürültüsü duyuluyordu. Bir yerlerde patlayacaktı fırtına; ama kentin üstüne gelip gelmeyeceğini kimse bilemezdi.

Michael, yemek yemek için Sırbistan Taçı'na uğradıysa da boş masa bulamadı. Subaylar, özellikle de genç subaylar Sırbistan Taçı'nın baş müşterileriydiler. Bu gece de onlar doldurmuştu salonu. Ya da askerler sivillerden çok daha fazla patırdı gürültü ettikleri için öyle geliyordu insana. Erkenden içmeye başlamışlardı besbelli. Birçoğunun sarhoş olduğunu görmek Michael'i tedirgin etti.

Iki lokantaya daha baktıktan sonra Kolaratz'a girdi. Şefgarson onu eskiden tanıdığı için, daracık bir aralığa fazladan bir masa yerleştirdi. Michael, Albay Misiç'le sivil giyimli birinin, asmalarla örtülü küçük bir çardağın altında oturduğunu gördü. Sivil giyimli adam dalların arkasına saklanmıştı, ama ayağa kalktığında kimliği belli oldu. Avukat Ljuba Zivkoviç'ti bu. Radikal partinin ileri gelenlerindendi. Milan'ın suikastinden sonra otuz yıl hapis cezasına çarptırılmış, Alexander, Draga'yla evlenip de Ruslara yaranmak için genel af ilan edince cezaevinden çıkmıştı. Darbe başarıyla sona ererse Avakumoviç kabinesinde içişleri bakanlığına getirilmesi düşünülüyordu. Michael acı acı güldü; Sırbistan'da politikacı olmak da kolay iş değildi doğrusu.

Tıpkı Sırbistan Taçı'nda olduğu gibi Kolaratz'da da askerler çoğunluktaydı. Gelgelelim Albay Misiç'in orada bulunuşu subayların seslerini yükseltmelerini önlüyordu. Bahçenin ucundaki düzlükte bir Çigan or-

kestrası çalıyordu. Orkestrayı yöneten de ünlü çingene kemancı, Büyük Mija'ydı.

Havadaki gerginliği içgüdüyle sezmişcesine, hep eski, acıklı şarkılar çaldırıyordu Mija. Bahtsız âşıklardan, ölü kahramanlardan, dul kalan kadınların ağıtlarından söz eden şarkılar. Belki müşterilerin ağırbaşlı suskunluğundan, belki de şarkılardaki hüzünden ötürü, Michael ölçüsüz bir huzursuzluğa kapıldı. Lokmaları boğazında düğümleniyor, ağzına götürmek için eline aldığı kadeh titreyen parmaklarının arasından kayıyordu. Sonunda bardağı devirdi. El dokuması, kalın keten örtüye yayılan kırmızı lekeye bakarken aklı karıştı, midesi bulandı. Masanın örtüsünü değiştirmelerini istedi. Bunun için de ayrıca bahşiş vermesi gerekiyordu garsona. Bir örtü, yemek listesini belli edecek kadar lekelenmedikçe, onu kirli saymazlardı Sırp garsonlar.

Saatın yarım olmasını beklemek zorundaydı. Daha dört saatı vardı demek. Aklını oynatmadan bu dört saatı nasıl geçireceğini bilemiyordu Michael. Eve gidip bir iki saat kestirmesi gerekirdi belki. Ne var ki, o gecenin olaylarından habersiz olan Vassiloviç'lerin sakinliği, çiftliğin sessizliği, uykusunu getirecek yerde büsbütün gerecekti sinirlerini. Kentin merkezinden ayrılsa geri dönmesi de güçleşebilirdi belki. Darbeci subayların emrine giren birlikler konağa yaklaşmasını engelleyebilir, aşılmaz bir duvar haline gelebilirlerdi.

Sırbistan Taçı'ndaki genç subayları kıskanıyordu. Onlar, sarhoş olabilmişlerdi hiç değilse. Michael de alkolle avunmak isterdi ama işi sonuna kadar götürmeye niyet ettiğine göre ayık kalmak zorundaydı. Kendine olan saygısını kaybetmemek için ayık kalmak zorundaydı. Sarhoşluk bulutunun arkasına sığınmak korkaklara özgü bir davranış olurdu.

Hepsi yirmi yaşlarında gösteren, tanımadığı bir grup sivilin bahçeye girerek Albay Misiç'in masasının

çevresinde biriktiğini gördü. Temiz, ancak yıpranmış elbiselerine, yakası açık beyaz gömleklerine bakılırsa ya genç öğretmenler ya da öğrencilerdi yeni gelenler. Toplumun bu kesiti Radikal Parti'nin en sadık üyeleriydi. Albay, hepsini dostça karşıladı, masasında yer gösterdi.

Michael kaygılanmıştı. Subayların genellikle hiç ilgilenmedikleri bir sınıfın üyeleriydi yeni gelenler. Misiç'in onlarla dostluk kurması gizli polisin dikkatini çekmeyecek miydi acaba? Gizli polis her yere girerdi; hiç kuşkusuz birkaçı da topluluğun konuştuklarını dinleyecek kadar yakındaydı şu anda. Albay Misiç gözlendiğini bilirdi mutlaka; ne var ki aldırış etmez görünüyordu. Polisin raporu konağa varıncaya kadar iş işten geçecek, o raporda yazılı olanlar, şu ya da bu şekilde, önemini kaybedecekti.

Albay Janowski hiç de mutlu değildi. Galiçya'da, Brzesko köyündeki çiftliğinin son üç yüz **morgen** toprağını da satmıştı. Belgrad'dan nefret ediyordu. Üstelik mide ülseri de azmıştı gene. Viyana Harp Okulu'ndan yirmi sekiz yıl önce, sınıfının ikincisi olarak çıkmıştı. Dört yıl sonra da genelkurmayda sürekli göreve atandığında, büyük umutlara kapılmıştı. Mesleğinde çok ilerleyeceğini, sonunda feldmareşalliğe kadar yükseleceğine emindi. Derken, tam binbaşılıktan yarbaylığa geçecekken, başına kırk türlü dert birden geldi: Kumar, ödeyemeyeceği borçlar, bir generalin karısıyla ilişki kurmak bahtsızlığı, sonunda da Arşidük Franz Ferdinand'ın gözünden düşmek felaketi. 1896 manevralarında olmuştu bu sonuncusu. Onun emrindeki Kırmızı kuvvetler, Mavi topçularının bir bataryasını ele geçirmiş, arşidükün komuta ettiği Mavi tümenin ilerleyişini durdurmuştu böylece. İmparator bu başarısından ötürü onu oracıkta kutlamıştı, ama

manevralar sona erdiğinde, imparator Viyana'daki fildişi kulesine çekilirdi gene. Oysa Franz Ferdinand her Allahın günü genelkurmaylığın başına belaydı. Önemsiz birkaç görevden sonra Belgrad Askerî Ataşeliğine atandı Janowski. Bu atama, beş on yıl önce gerçekleşmiş olsaydı belki önem taşırdı, ama Avusturya-Macaristan artık pek ilgilenmiyordu Sırbistan'la. İmparatorun kanadının altına aldığı bu çocuk hem çok masraflı, hem de dönek bir afacandı.

Belgrad'daki Avusturya sefaretine son bir emir gelmişti Viyana'dan. İç olayların gelişmesi, ülkede yeni —ve daha kararlı— bir rejimin yerleşmesini sağlayıncaya kadar bekleyecekti Avusturya. Hiç bir şeye karışmadan, hiç kıpırdamadan beklemeleri emredilmişti. Janowski'nin bu emre uymaktan başka çaresi yoktu. Sırbistan'da uygulanan politik yöntemlerden hiç hoşlanmıyordu zaten; o şekilde çalışamazdı albay. Belgrad'a atandığı zaman şöyle bir gerekçe ileri sürmüştü. Avusturya Genelkurmay Başkanı: Janowski, Polonyalı olduğundan Slav ırkdaşlarıyla daha iyi anlaşabilir, bir başkasından daha başarılı olabilirdi Sırbistan'da. İleri sürülen bu gerekçenin, gerçekle ilgisi olmadığını çok iyi biliyordu Janowski.

Viyana'ya yerleşmiş, şık, kibar, biraz da yozlaşmış bir Slav, Güney Slavlarından çok farklıydı. Sırbistan'daki Slavlar geri kalmış, yabani adamlardı; domuz çobanıyla haydut karışımıydı hepsi. Janowski, Belgrad'a görevle değil, sürgün olarak geldiğini düşünüyordu. Geçmiş ve gelecek suçlarının cezasını çekmesi için göndermişlerdi onu buraya. Çok gerekmedikçe hiç bir kabul törenine gitmez, günlerini kitap okuyarak, müzik dinleyerek geçirirdi. Teraziya bulvarına çıkan ara sokaktaki dört odalı evinin duvarlarını kaplayan kitaplar, barbarlardan korunmak için kullandığı zırhlarıydı onun. Sesi hiç kesilmeyen gramofonun borusundan yükselen Mozart, Beethoven ve Johann

Strauss besteleri de dışarıdaki tımarhane gürültüsünün eve sızmasını engelleyen bir ses duvarı oluyordu.

Ve şimdi, o kadınla konuşmak üzere çağrılmıştı. Sırbistan'ın bayağılığını, buradaki günlerini zindan eden o iğrenç bayağılığı simgeleyen kadınla konuşması gerekiyordu. Gençliğinde gerçek kraliçelerle tanışmıştı o. Bu yüzden de karşısındaki yalancı kraliçeye küçümsemeyle bakıyordu. Yalnız kadın değil, bütün Obrenoviç hanedanı gülünçtü Janowski'nin gözünde. Bir tek Milan'a hayranlık duymuştu. Gerçek bir kral olduğundan değil de, gerçek krallardan daha çok krala benzediği için. Hükümdarlık etmek bir oyundu Milan'a göre. İstediği kadar oynamış, sıkılınca da bırakıvermişti tahtını. Kendini ciddiye almazdı. Oysa zavallı Alexander'in varoluşu bile mevkiine bağlıydı neredeyse. Janowski bir uçan balona benzetiyordu onu: Yükseklerde dolaştığı için şişinip duruyor, hava kaçırdığını, her gün biraz daha küçüldüğünü farketmiyordu.

«Hükümetinizin bizi korumakla yükümlü olduğunu hatırlatmak isterim,» dedi Draga. Albayın özür dilemek için söylediği sözleri yarıda kesmişti. Janowski, migreni tuttuğundan öğle yemeğine gelemediğini anlatmaya çalışıyordu, ama kraliçe öğle yemeğini çoktan unutmuştu besbelli.

Kraliçenin sözü nereye getireceğini çok iyi bildiği halde, «Ne demek istediğinizi anlayamadım, Majeste,» dedi. «Yani, Majeste Kral Alexander Viyana bankalarından borç almak isterse...»

Draga cümlesini bitirmesine fırsat bırakmadı. «Parayla ilgisi yok sözlerimin. Anlamaz gibi durmayın!» Albayın yüzüne doğru eğilip bağırdı: «Öldürecekler bizi! Hükümetiniz tedbir almazsa bu haydutlar bizi kıtır kıtır kesecekler.»

Janowski bir adım geri çekildi; yüzüne bir şaş-

kınlık ifadesi vermeyi başardı. «Kesecekler mi? Bu sözcüğü de nereden buldunuz, Madam? Nasıl aklınıza gelir böyle bir şey? Hem hangi haydutlardan söz ediyorsunuz? Eğer bir suikast hazırlandığını söylemek istiyorsanız —ki dünyanın bu bölümünde suikastlara sık sık rastlanıyor ne yazık— bu işe engel olacak kadar güçlü ve zaman zaman acımasız bir polis örgütünüz var sanırım.»

Draga birden ayağa kalktı. Albay da pantolonun kıç yerine yay konmuşcasına fırladı yerinden. Kadını küçümseyebilirdi, ama onun bir kadın, kendisinin de Franz Josef'in ordusunda görevli olduğunu asla unutamazdı.

«Lütfen oyunu bırakın,» diye haykırdı Draga. «Ortalıkta dönenleri bilmezmiş gibi davranmayın. Gizli bir örgüt kuruldu bu şehirde. Yüzlerce üyesi vardır belki de. Belki bütün Radikal Parti...»

«Rica ederim, Madam.» Kadının konuşmasını yarıda kesmeye çalışıyordu.

Ne var ki Draga sözü karşısındakine bırakmamaya kararlıydı. «Ne diyeceğinizi biliyorum. Sırbistan'da gizli örgütlerin bini bir paradır her zaman. Gelgelelim her zaman derseniz yanılırsınız. Rusya, Balkan ülkeleriyle yakından ilgilenmeye başladıktan sonra görüldü bu durum. Rusya bize karışmasa Alexander halkıyla çok iyi geçinirdi.»

«İzin verirseniz şunu söyleyeyim, Madam: Hükümetimin aldığı haberlere göre Rusya bu arada Balkan ülkelerinin içişlerine karışmak istememektedir.»

«Ben de size tersini söylüyorum. Üstelik çok güvenilir kaynaklardan edindim bu bilgiyi. Albay Grabov'un Belgrad'da olduğunu biliyor musunuz?»

Uzunca bir sessizlik oldu. «Evet, duydum. Doğrusunu isterseniz Grabov'un varlığından bile kuşkuluydum ben. Ruslar gizemli işlere bayılırlar nedense. Uluslarını ve yabancı ülkelerin saf halklarını etkilemek

için birtakım hayalî kuruluşlardan, kişilerden dem vururlar. Evet, Albay Grabov'la ünlü Asya Bölümü'nden söz edildiğini ben de duydum, ama ne onu tanımak onurunu kazandım, ne de emrinde çalışanlardan herhangi birini.»

«Öyleyse şunu bilin ki, onur kazanmak diye adlandırdığınız tanışma bana kısmet oldu. Albayın gerçekten yaşadığını kesinlikle söyleyebilirim size. Bir darbe hazırlandığını da söyleyebilirim kesinlikle. Albay Grabov bile kabul ediyor bunu; demek ki...» Sesi kısıldı, cümlesini yarıda kesmek zorunda kaldı.

Janowski, sıkıntıyla bakıyordu kraliçeye. «Rica ederim, Madam, onun aklından geçenleri anlamaya çalışın,» dedi. «Sizi korkutmak istiyor besbelli. Nedenini bilemem, ama Rusların yöntemi budur hep. Birtakım söylentiler yayarlar, birilerinin kulağına olmadık şeyler fısıldarlar; böylece de gerçekleri gizler, ortalığı karıştırırlar. Gerçekten söyledikleri sayıda casusları varsa Rusya'da kendi işinde çalışan adam kalmadı demektir.»

Genizden gelen sesi, hafif bir Polonya şivesiyle konuştuğu Fransızca, Draga'nın sinirlerini geriyor, kulaklarını tırmalıyordu. Yüksek sesle haykırdı: «Lütfen beni dinleyin, Albay Janowski! Bizi korumak için harekete geçmenizi istiyorum sizden. Jimony'de demirli duran dört Avusturya savaş gemisi var. Aynı kasabada iki de piyade alayı bulunduruyorsunuz. Obrenoviç hanedanının Avusturya İmparatorluğuyla ne zamandan beri dost olduğunu göz önünde tutarsanız, hükümetinizin bizi kurtarmakla yükümlü olduğunu anlarsınız. Bu, Tanrının verdiği bir görevdir hükümetinize.»

«Peki ama nasıl, Madam?»

«Başka hiç bir yol bulamazsanız askerlerinizin Belgrad'a girmesini emredebilirsiniz.»

«Belgrad'a girmek mi? Sırbistan'ı işgal etmek demektir bu! Sanırım şaka ediyorsunuz, Madam.»

«Son derece ciddiyim!»

Janowski, buruk bir gülümsemeyle bakıyordu kraliçeye. «Sırbistan Krallığı'nı Avusturya İmparatorluğu'na sunduğunuzun farkında mısınız, Madam?»

«Evet, farkındayım.» Bu konuşma bütün gücünü tüketmişcesine yığıldı koltuğuna.

«Peki kral ne diyecek? Bu akıl almaz öneriyi o da kabul eder mi?»

«Benim öğütlerime uyar kral. Üstelik o kadar akıl almaz bir öneri de değil. Askerleriniz geçici olarak işgal edecekler Sırbistan'ı. Ortalık yatışıncaya kadar.»

Dışişleri Bakanı Kont Goluçowski bu öneriyi sıkkın bir el hareketiyle geri çevirecekti mutlaka. Ne var ki Janowski, bakanlığa şifreli bir telgraf çekmek gereğini duyuyordu. «Durumu üst makamlara bildireceğim, Madam,» dedi. «Ancak hemen harekete geçeceğimize söz veremem.»

«Kararsızlığa kapılacak zaman değil! Anlatmalısınız onlara! Yarın sabah gözlerini açtıklarında bizim ölmüş, Petro Karayorgeviç'in tahta geçmiş olduğunu görebilirler. Onu isterler mi? Petro'nun Rusların adamı olduğunu bilmez mi hükümetiniz? Petro, tahta çıkarsa, Sırbistan da, Güneyli Slavlar da Rusların egemenliği altına girer. Bu da öldürücü bir darbedir Avusturya İmparatorluğu için. Rusya ve Almanya gibi iki büyük kuvvetin arasında sıkışıp kalır. Bunun ülkeniz için ne kadar tehlikeli olduğunu görmüyor musunuz?»

«Yoo, hayır, hiç öyle değil, Madam. Almanya bizimle dosttur. Rusya'ya gelince... Rusya'nın kendi derdi kendine yetiyor. Bir de Balkanların sıkıntısını yükleneceklerini sanmam. Her neyse, ben İmparatorluğumuzun Rusya'dan korkusu olduğuna inanmıyorum.»

Yalan söylüyordu aslında. Rusya'nın yalnız Avusturya-Macaristan İmparatorluğu için değil, bütün Av-

rupa için tehlikeli olabileceğini çok iyi biliyordu. Gençlik yıllarında Rus ordusunun kış manevralarını izlemeye göndermişlerdi onu. Saldırılara kalkan Rus askerlerinin, gelgit dalgaları gibi birbiri ardına, karşı konulmaz biçimde ilerlediğini görmüştü. Olmayan bir düşmana saldıran bu donuk yüzlü adamlar, her şeyi ezip geçen bir balyozdular. Gerçek bir savaşa girseler asla geri çekilmezlerdi. Öyle de çoktular ki, ön saflar yere yıkılsa arkadakiler onları çiğneyip geçer, üçüncü bir gelgit dalgasına yol açardı. Rusya'yı ölümcül bir tehlike olarak görüyordu Janowski. Kanlı, parçalayıcı bir ölüm de değildi bu. Yolcuyu kızağının üstünde yakalayıp atlarını birer birer yok eden, kutuplarda kol gezen, sinsi, beyaz ölüm meleğiydi Rusya.

Draga'nın, kısık, umutsuzluk belirten boğuk sesi düşüncelerini yarıda kesti. «Rica ederim, Albay, konuyu dağıtmayalım. Politik tartışmalara girecek zamanımız yok. Canımız tehlikede diyorum. Birinin bir şeyler yapması gerek. Yoksa...» Sustu; soran bakışlarla baktı Janowski'nin yüzüne. «Siz beni dinliyor musunuz, kuzum? Deminden beri taş duvara konuşuyorum gibi geliyor bana.»

Evet, zavallı, gerçekten bir taş duvara konuştun, diye düşündü albay. Ne var ki yüksek sesle belirttiği düşünceler apayrıydı: «Evet, tabii dinliyorum. Duruma pratik çareler arıyordum kafamda. Zaten bana kalırsa bütün korkularınız boş. Ama diyelim ki kaygılanmakta haklısınız, o zaman...»

Draga, onun cümlesini yarıda kesti: «Saşa daha yirmi yedi yaşında. Böyle gencecik yaşta ölürse yazık değil mi ona?» Çaresiz bakışları albayı rahatsız etmeye başlamıştı. Karşısındaki kadın, imparatorun sarayına, arşidüklerin şatolarına çağırılmak için başının etini yiyen o görgüsüz, yüzsüz yaratık değildi artık. Celladın gelmesini bekleyen bir idam mahkumuydu.

«Madam,» diye başladığında, konuşan bir askerî

ataşe değil, bir insandı yalnızca. «Kaygılarınızı hükümetime bildirmek için elimden geleni yapacağım. Korkmakta haklı olduğunuza inansalar bile harekete geçmeleri biraz zaman alır. O yüzden size bir tek yol gösterebilirim şu anda: Sefarethaneye sığının. Sizi oradan Zimony'ye, savaş gemilerimizden birine götürmenin yolunu buluruz.»

Draga'nın tiz, ölçüsüz kahkahasını duyunca irkildi. Dimdik doğrulup ayıplayarak baktı kadına. «Niçin gülüyorsunuz, Madam?»

Draga'nın sinirli, neşeden yoksun gülüşü bitmek bilmiyordu bir türlü. «Bütün casuslar birbirine mi benzer?» diye sordu. Belki gülmekten, belki de hırsından döktüğü gözyaşları, yanaklarından aşağı süzülüyor, yüzündeki allığın üstünde soluk çizgiler bırakıyordu. «Grabov da aynı şeyleri söyledi bana. Yalnız savaş gemilerinden söz etmemişti o.» Kıkır kıkır gülüyordu hâlâ. «Savaş gemileri yok da ondan. Tuna nehrinin üstünde savaş gemileri yok onun. Ama olacaktır. Çok yakında olacaktır. Göreceksiniz siz! Eli kulağındadır; Rus savaş gemileri vızır vızır işleyecek Tuna nehrinde. Size de, kala kala valsleriniz kalacak.» Johann Strauss'un valslerinden birkaç mezür mırıldandı. «Ne düşündüm biliyor musunuz, Albay Janowski? Belki de Rusların bütün istediği buydu yıllardır: Krem şantiyeli bir Viyana kahvesi ve **Tuna Dalgaları**'nı çalan yüzlerce keman. Belgrad'ın cehenneme kadar yolu var! Kraliçe diye geçinen yaşlı kısrağın da.»

Kadının sarhoş olmasından kuşkulandı albay. Bu abuk sabuk konuşmaya nasıl karşılık vermesi gerektiğini kestiremiyordu bir türlü. Neyse ki kraliçe ayağa kalkmış, ziyaretin sona erdiğini belli etmişti.

«Size söyleyebileceğimi söyledim, Madam,» dedi kuru bir sesle. «Hem de hükümetimin düşüncesini sormadan.» Bu aptal kadına acıdığı için kendine kızıyordu şimdi. «Bakanlık, size yaptığım öneriyi yersiz

bulursa mesleğimden uzaklaştırabilirler beni. Ruslarla 1897'de imzaladığımız anlaşmaya göre ikimiz de Balkan ülkelerinin içişlerine karışmaktan kaçınmalıyız. Size sefarethanenin kapılarını açmakla bu anlaşmayı bozmuş olacağım. Önerimi kabul ediyorsanız tabii.»

«Etmiyorum, Albayım. Sizinle alay ettiğimi sanarak bana kızdınız. Onun farkındayım. Albay Grabov da aynı şeyleri söylediği için gülüyordum ben. Ne var ki ona şantaj yaparak elde ettim bu kolaylığı. Oysa siz yalnızca iyilik etmek isteğiyle konuştunuz. Kendim için kaygılanmıyorum ben, kralı düşünüyorum. Benim buradan uzaklaşmam onu kurtaracak olsaydı bir an durmazdım. Bir süre önce o da yeterdi belki. Ama artık çok geç. Şimdi gidersem, Alexander'i yüz üstü bırakmış olurum. Ve bu, onunla ölmekten çok daha zor benim için.»

Elinde olmadan hayranlık duydu Janowski. Draga'yla daha önce de konuşmuş, kadının kurnazlığını, hattâ zekasını çoktan anlamıştı. Ne var ki önyargılarından ötürü, erdemlerini değil, kusurlarını görmüştü hep. Keşke geriye dönmek olanağı bulunsaydı, diye düşündü. Eski dostu ve **Landsman'ı** (*) Guloçowski'nin dikkatini çekmek, kadını övecek birkaç söz söylemek isterdi. O gülünç krala gerçekten bağlıydı bu zavallı yaratık. Elinden tutacak, ona doğru dürüst öğüt verecek biri bulunsa belki de herkesin kabullenebileceği bir kraliçe olabilirdi. Şimdi bunları düşünmenin zamanı değildi gerçi; çok geçti artık.

«Üst makamlardan bir cevap alır almaz sizi rahatsız etmek cüretini gösteririm, Madam,» diye mırıldandı. «Acele ettiğinizi de bildiririm. Sanırım en geç birkaç gün sonra bir cevap gelir Viyana'dan.»

Silik bir gülümsemeyle başını eğdi Draga. «Çok

(*) Vatandaş.

teşekkür ederim. Elinizden geleni yapacağınızı biliyorum.»

Elini uzatmıştı. Erkek, uzatılan eli öpmek için eğilince tepesindeki dazlak yuvarlağa ilişti Draga'nın gözü. Yandan, yukarı taradığı birkaç tutam saçla örtmeye çalışmıştı albay tepesini. Oysa uzun boylu, şık giyimli Ladislav Janowski, Belgrad diplomatip çevrelerinin en yakışıklı erkeği sayılıyordu. Nedenini açıklayamazdı, ama o çıplak tepe Draga'ya hüzün vermişti. Yıllardır hiç eskimeden durduğu sanılan nadir bir porselende incecik bir çatlak görmüştü sanki.

21.00

İki erle bir onbaşı girmişti bahçeye. Üçü de Muhafız Alayı'nın üniformasını taşıyordu. Gelişleri müşterileri pek telaşlandırmamıştı. Belgrad'ın kahveleriyle lokantalarında sık sık arama tarama yapılır, bir iki kişinin tutuklanıp götürüldüğü çok görülürdü. Yemek yiyenlerin bazısı çatalı elinden bırakmış, birkaçı da sözünü yarıda kesip gelenlere bakmış olabilirdi, ama çigan orkestrası hâlâ çalıyordu. Konuşanlar da seslerini alçaltmak gereğini duymamışlardı pek. Üniformalıların üçü de kapının yanında duruyordu. Onbaşı, şef garsona işaret etti. İkisi birkaç saniye konuştuktan sonra onbaşı masaların arasından ilerlemeye başladı. Müşterilerin gözleri de onu izliyordu. Aranan adamın kim olduğunu merak eden üç beş subay yerlerinden kalkmışlardı. Sivillerse büsbütün yapışıyorlardı iskemlelerine. Bazıları oturdukları yerde aşağı kayıyor, sırtlarını kamburlaştırıp küçülerek, göze görünmemeye çalışıyorlardı.

Onbaşı, Michael'in bir iki adım ötesinde durup bir selam çaktı. «Ben Onbaşı Ristiç, yüzbaşım. Yüz-

başımın, Majeste Kraliçe'nin divanı harp salonuna kadar gelmesini rica edeceğim.»

Michael'in bu sözlere akıl erdirmesi birkaç saniye sürdü. Sonunda, «Yanlış duymadıysam kraliçenin divanı harp salonuna gideceğiz,» diye mırıldandı.

«Evet, Yüzbaşım.»

«Ne zaman?»

«Hemen şimdi, efendim. Araba kapıda bekliyor.»

«Peki öyleyse. Yalnız bir dakika bekle de hesabı ödeyeyim.»

«Emredersiniz, Yüzbaşım.» Onbaşı gene bir selam çakıp kapıya yönelmişken Michael arkasından seslendi :

«Burada olduğumu kim söyledi sana?»

Asker geri döndü. «Kimse söylemedi, efendim,» dedi. «Yüzbaşımın evine gitmemi söylediler önce. Yüzbaşımı orada bulamazsam hem Teraziya'nın üstündeki hem de öteki bulvarlardaki bütün meyhanelerle lokantalara bakmamı emrettiler. Bulmadan dönme dediler-di.»

Yapılar, kadınlara benzer bir bakıma. Günün belli saatlarında bir güzellik geliverir üstlerine. Eski konağın en güzel göründüğü saatlar da haziran akşamlarının günbatımı saatlarıydı. Güneşin son ışınları camlarda yansır, her birini kocaman bir yakuta döndürürdü. Usul usul bastıran karanlık da duvarların çatlaklarını, solan, yer yer dökülen boyaları örter, görkemli bir hava verirdi yapıya. Bahçe kapısıyla nöbetçi kulübelerinin ışıkları ölgündü. Elbette, sarayın masraflarını kısmak gerekmişti bu yıl da. Michael kendini bildi bileli böyleydi bu. Mayıs ayı çıkmadan tükenirdi saray masraflarına ayrılan ödenek. Radikal Parti'nin organı olan gazeteler verip veriştirir, bir iki hafta geçti mi her şey eskisine dönerdi gene.

Araba, konağın kapısından sokağa uzanan camla örtülü geçitin önünde durdu. Ön kapı çoktan kilitlenmişti, ama Michael zile uzanmadan açıldı. Uşaklardan biri kapının dibinde beklemişti demek.

«Majeste Kraliçe, Yüzbaşıyı hemen kabul edecek,» diye söylendi. Macarcaya kaçan bir Almanca konuşmuştu. Kraliçe, Viyanalı ya da Budapeşteli soyluların evinde çalışmış olan hizmetçileri seçerdi hep. Yerli halkı eğitmek hemen hemen olanaksız gibiydi; kibarlık öğrenemiyorlardı bir türlü. «Majeste Kraliçe buduarda bekliyor. Yüzbaşımın beni izlemesini rica edeceğim.»

Saraya yeni gelmiş olmalıydı bu adam. Yoksa Michael'in eski konağın labirentlerinden kendi kendine de geçebileceğini bilirdi. Alt kattaki büroların arasından ilerlediler, hole çıkan merdivenleri tırmandılar. Kralla kraliçenin dairesine buradan geçiliyordu. Holdeki çift kanatlı kapıların biri yemek odasına, öteki kabul salonuna, üçüncüsü de kraliçenin dairesine açılırdı. Her zamanki gibi, hafif bir yemek kokusu duyuluyordu holde. Michael, parkeleri aşınmış girişe ayak bastığından bu yana tam yirmi yıl geçmişti. Yemek kokuları da ülkeyi yönetenlerle birlikte değişirdi. Milan'ın zamanında hep Fransız mutfağına özgü rayihalar duyulurdu: Kekik, kimyon, birazcık sarmısak. Arada bir de fırında pişen milföy hamurlarının kokusu yayılırdı ortalığa. Küçük Alexander tahta çıkıp yönetimi naipler ele alınca mutfak düzeni de değişti. Artık domuz yağında kavrulan soğanların kokusu sinmişti köşe bucağa. Milan geri dönünce konağı sık sık havalandırır olmuşlardı. Bu akşamsa Michael'in burnu bambaşka bir koku alıyordu: Viyana usulü şnitsel. Konağın son aşçısı eskiden Dük Festetiç'in yanında çalışan bir Avusturyalıydı.

Uşak buduarın önünde durdu, kapıyı tıklatıp kraliçenin 'Girin' demesini bekledi. Kraliçenin sesini du-

yunca da kapıyı ardına kadar açıp lunapark çığırtkanlarını hatırlatan bir narayla bağırdı: «Yüzbaşı Michael Vassiloviç.»

Michael, gövdesinin soğuyup ağırlaştığını duydu birden. Bir saniyelik bir duyguydu bu. Sanki ölmüş de yeniden dirilmişti bir anda.

Draga, odanın ortasında dikiliyordu. Yanlış toplantıya geldiğini farkeden bir konuk kadar şaşkın ve ürkek görünüyordu. Michael odaya girdi, sert bir selam verip durdu. Üçü; uşak, kraliçe ve yüzbaşı, rollerini unutan aktörler gibi, tuhaf bir sessizlik içinde bakıyorlardı birbirlerine. Sonunda kraliçe kendini topladı, elini sallayarak uşağı savdı.

«Geldiğin için teşekkür ederim, Mika,» dedi. Kısa adıyla seslenmesi Michael'i şaşırtmıştı. Ne kadar da rahat konuşuyordu Draga!

«Gelmek zorundaydım, Madam,» diye karşılık verdi. «Silahlı askerlerin ilettiği çağrıları geri çeviremez insan.» Kadının cevap vermesini bekliyor, sessizlik uzadıkça sıkılıyordu. «Emirlerinizi bekliyorum.»

Draga, gözlerini dikmiş onu inceliyordu. «Hiç değişmemişsin, Mika. Son görüşmemizden bu yana daha da gençleşmişsin diyebilirim. Bir de bana bak! Iyice kötüledim. Ama ben son üç yılı senin gibi Isviçre' de geçirmedim tabii.»

Arkadaşlarının dedikodularını dinleyen Michael, Draga'yı çok çökmüş, güzelliğini yitirmiş bulacağını sanmıştı. Oysa herkes yanlış düşünüyordu. Biraz karşılaşmanın heyecanından, biraz da yüzüne sürdüğü allıktan ötürü yüzü pespembeydi kadının. Gözleri iki zümrüt gibi parıldıyor, kristal avizenin ışığı çarptıkça da topaz ışıltılarıyla yanıyordu. Biraz şişmanlamıştı gerçi; gerdanı da sarkmaya başlamıştı. Ama sesi hiç değişmemişti. Hep aynı ılık, yumuşak ses. Sırpçanın sert sessiz harfleri bile yumuşuyordu Draga'nın ağzından çıkarken. Ta başlangıçtan beri o sesin tutsağı

olmuştu Michael. Küçük evlerinin kapısını açarken, Draga'nın içerden «Sen misin, Mika?» diye seslendiğini duyar duymaz istekle çarpardı yüreği. Hiç bir metresinin evine öylesine istekle girmemişti Michael.

Ses şimdi de büyülemişti onu. Ne var ki büyünün etkisi kısa sürdü. Karşısındaki kadının altı yıl önceki Draga olmadığını hatırlayarak kendini topladı genç adam. O kadın temelli yok olmuştu artık. «Beni niçin çağırttığınızı öğrenebilir miyim?» diye sordu.

«Kralın yaverliğine atandığını duydum. Çok şaşırdım doğrusu.»

«Ben de şaşırdım. Hâlâ da geçmedi şaşkınlığım.»

«General Petroviç'in işi bu. Senin, Milan'a çok bağlı olduğunu biliyordu. Orduyla kralın arasını düzeltebileceğini ummuştur sanırım.»

«Orduyla kralın arasının bozuk olduğunu bilmiyordum.»

Avına atlamaya hazırlanan bir kedi gibi parladı Draga'nın gözleri. «Allah Allah, sen nerelerdeydin kuzum?»

«İsviçre'deydim, Madam.»

«Madam deyip durma bana!» Bu beklenmedik parlama geçmişe uzatılan bir köprüydü sanki. Hep böyle birden parlayıverirdi Draga. Parlamasıyla yatışması da bir olurdu. Öfkesi hemen geçer, gönül alıcı bir gülümseme yayılırdı yüzüne. Ne var ki alnındaki kırışıklıklar öfkenin değil, acının izleriydi bu akşam. Yüzünde de gülümseme değil, gözyaşları belirecekti neredeyse.

«Saygısızlık etmeden kullanabileceğim başka bir sözcük var mı ki?»

Duvarları kaplayan pembe brokar kumaşın aynısıyla döşenmiş bir koltuğa oturmuştu Draga. Yerdeki Aubusson halısında bile küçük pembe çiçekler göründüğüne dikkat etti Michael. Ülkeyi iki kralın yönettiği dönemde Alexander'in bekar odasıydı burası. Oradan

buradan arta kalmış eşyalar, el dokumaları, ayı postlarıyla döşenmişti eskiden. Baba oğul, konağın hayhuyundan kaçmak istedikleri zaman hep bu odaya sığınırlardı. Oysa şimdi her şey değişmişti. Milan'ın zamanından kalan tek eşya rahmetli kralın resmiydi. On altı yaşın, yirmi yıl gecikmeyle gerçekleşen düşlerini simgeleyen bu çilek pembesi odada, o resim de çok gülünç duruyordu.

Draga, bezgin bir fısıltıyla konuştu: «Ah, Mika, artık sen de mi nefret ediyorsun benden?» Aynı sözleri bir başkası söyleseydi kendine acındırmaya çalıştığını düşünürdü Michael. Gelgelelim kadının sesindeki çaresizlik öyle belirgindi ki, yüreği sızladı. Boa yılanının farkında olmadan marul yaprağını geveleyen aptal beyaz tavşan değildi bu yaratık; karşısındaki canavarın ölümcül darbesini korkuyla bekleyen bir zavallıydı.

«Hayır, Draga,» dedi. «Etsem de haksız sayılmam, ama nefret etmiyorum senden.»

«Niçin haksız sayılmazsın? Seni bırakıp gittiğim için mi? Ah, Mika... Bizim aramızdaki ilişkinin sonu yoktu ki... Bir şeyler söylemiş olsaydın... İki söz söyleseydin ben hâlâ senin yanında olurdum. Bunu biliyorsun, değil mi, Mika?»

Michael, «Tanrı yardımcımız olsun,» diye dua ediyordu. «Bu konu açılırsa yandık.» Kraliçenin sözünü kesmeye karar verdi: «Sen de benim gibi Milan'ın ölümünü seyretseydin Viyana'da...»

Cümlesini bitirmesine fırsat vermedi Draga: «Milan benden nefret ederdi.»

«Haklıydı da! Önce Knezeviç'in suikast işini tasarladınız, sonra da Sırbistan'a dönmeye kalkışırsa kuduz köpek gibi vurulmasını emrettiniz. İkisinde de senin parmağın vardı, Draga.»

«Ne yapalım yani? Her şey üst üste gelmişti. Sinirlerim bozuldu. Kendimde değildim artık. Saşa'ya

üç yıl metreslik ettikten sonra ne kalmıştı elimde bilir misin? Taç sokağında bir ev, birkaç inci boncuk, bir de 'kralın resmî metresi' diye kirli bir ünvan! Gerçi herkes önümde eğiliyordu, ama içten içe beni hor gördüklerini, küçümsediklerini biliyordum. Hem de nasıl! Otuz dört yaşındaydım. Saşa benden bıktığı gün halim ne olurdu acaba? Derken onunla evlenmemi istedi. Öyle bir isteğe karşı koymak için insanın ya melek olması gerekir ya da aptal. Bense ne aptalım ne de melek.»

«Melek değilsin ama pekâlâ aptal sayılabilirsin. Büyük bir fırsat geçmişti eline; değerlendirmesini beceremedin. Her şeyi berbat ettin.»

«Ah, Mika, ne kadar uğraştığımı bir bilsen! Neler yapmadım ki! Eski kraliçelere, Milica'ya, hattâ Miloş' un Ljubica'sına benzemek için elimden geleni yaptım. Törenlerde ulusal kıyafetlerimizi giydim, şölenlerde halkımızın alışkın olduğu çorbalarla güveçleri yedim. Kara Yorgi denen o haydutun mezarını bile ziyaret ettim. Ruslara, bütün Sırpların, hattâ Karayorgeviç soyunun bile kraliçesi olduğumu göstermekti niyetim. Milan taraftarlarının da gönlünü almaya çalıştım. Saşa'yı kandırdım, babasının mezarına da gittik. Keşke gitmeseymişiz! Avusturya toprağına ayak attığıma pişman oldum. Bizi kim karşıladı bilir misin? İmparator mu? Hayır! Arşidüklerden biri mi? Hayır! Hırvat haydutlarından biri! Meclis üyesiymiş! Beş para etmez bir adam. Karısını bile getirmemişti yanında. Sanırım saygıdeğer eşi benim önümde eğilmeyi kendine yedirememiştir.»

«Draga, kraliçe olmak sınırda imparator Franz Jozef tarafından karşılanmak demek değildir yalnız.»

«Ben onu kendim için istemiyordum ki! Halkımız için istiyordum. Sırbistan'ın artık bir Osmanlı eyaleti olmadığını, egemen bir ülke olduğunu dünyaya bildirmek istiyordum. Son tokadı da çarla çariçe in-

dirdiler suratıma. Bizi Livadiya'ya çağırmışken daveti geri aldılar. Bir yerden bir öksüz bulup kendi çocuğum diye bağrıma basmak istediysem çok büyük bir suç mu işlemiştim sanki? Diyelim ki Saşa'ya gerçekten bir erkek çocuk doğurdum, o zaman ne olacaktı? Daha önceki yıllarda düşüp kalktığım bütün erkekler yok mu sayılacaktı birden? Nicholas'la Alexandra o gebelik numarasından ötürü sırt çevirmediler bana. Hükümetlerinin artık bizden beklediği bir şey kalmadığı için yaptılar o işi.»

Bir gün sevip bir gün nefret ettiği bu kadın, Draga Maşin adını taşıyan bu bulmaca artık çözümlenmişti Michael için. Başarısı da başarısızlıkları da anlaşılıyordu şimdi. Sırbistan kraliçeliğini yüzüne gözüne bulaştırması hırsından, gözüpek ya da kendini beğenmiş olmasından ileri gelmiyordu. Draga'yı yıkan, küçük kentsoylu değerlerine sıkı sıkıya bağlı kalmasıydı hep. Bir koca, bir aile sahibi olmak, güven içinde yaşayıp çevresindekilerden saygı görmek istiyordu o. Her kadının elde edebileceği şeylerdi bunlar. Kendinden on yaş küçük bir Balkan kralıyla evlenmeye kalkışmayan her kadının! Bugün özlemini çektiği huzuru ve mutluluğu bambaşka şartlar altında bulabilirdi o. Katedralin yanındaki tepenin eteğine, küçük, beyaz badanalı evlerden birine Michael Vassiloviç'in karısı olarak yerleşebilseydi yerini bulmuş sayılırdı. Komşularında hayranlık uyandırır, semte ayak uydurmakta hiç güçlük çekmezdi. Ne var ki komşu krallarla kraliçeler Sırbistan kraliçesinin komşuluk isteklerini, bir türlü anlayamıyorlardı. O elini uzattıkça ötekiler başlarını çevirmişlerdi. Draga hem komşularının gözünde kepaze olmuştu, hem de ulusunun.

Ikisi de sessizce oturuyorlardı. Michael kadına karşı beslediği duyguları incelemeye, Draga da bu duyguların ne olduğunu anlamaya çalışıyordu.

«Sana bir şey daha söyleyeceğim, Mika.» Söyle-

yeceklerine inanılması için yakarıyordu sanki. «Senden ayrıldıktan sonra Saşa'dan başka kimseyle yatmadım.»

«Ne önemi var bunun?»

«iğrenç dedikodular uydurdular benim hakkımda. Duyacaksın. Hepsi yalan, Michael. Doğrusu pek kolay olmadı. Saşa'ya bağlıyım gerçi, çok da minnettarım ama...»

«Draga, bunlar yalnız ikinizi ilgilendiren şeyler. Konuyu dağıtmayalım. Beni niçin çağırttın sen?»

Kederli yüzünü ellerine gömmüştü kadın. Dillere destan olan nişan yüzüğünün pırlantası dünyaya meydan okurcasına pırıldıyordu parmağında. «Bizi kurtar, Mika! Konuş onlarla!»

«Kiminle konuşayım?»

«Onlarla. Onların başka adı yoktur. Onlar denir hep.» Bezginlikle kalktı yerinden. «Senin Cenevre'den tam bugün, darbenin yapılacağı gün gelişin bir rastlantı olamaz sanırım.» Michael, kadının sözünü kesmek istediyse de Draga aldırmadı. «Sen Kral Milan'ın adamıydın. Hâlâ da öylesin.. Onlar da Milan taraftarları. Bizi ölüm cezasına çarptırdılar. Lütfen, Mika, git söyle onlara! Teslim olmaya hazırız. Sağ salim sınıra erişeceğimize söz verirlerse çeker gideriz. İster Petro Karayorgi'yi getirsinler yerimize, ister Karadağlı Prens Nikita'yı. Parmağımızı bile kımıldatmayız. Dahası var: Hâlâ bize bağlı kalan birkaç dosta da söyleriz, yeni kralı desteklemelerini sağlarız. Birkaç gün izin verirseniz saraydan çıkarız. Ülkeden de çıkarız. Ben ne zamandır gitmek istiyordum zaten. Onurumu ayaklar altına almadan gidebileceğimi ummuştum ama zarar yok. Artık ona da aldırmıyorum.»

İçtenlikle mi söylüyordu bu sözleri acaba? Michael kadının yalan söylediğini hiç duymamıştı. Sustuğu, bazı şeyleri açıklamadığı olurdu, ama yalan asla. Draga'nın yüzünü inceledi gözleriyle. Yalnızca keder ve

çaresizlik okunuyordu o yüzde. Kendisinin de anlayamadığı bir duyguyla mendilini çıkardı; bir eliyle çenesini tutarak kadının yüzündeki allığı sildi. Eskiden de yapardı bunu. Draga, Tanrının verdiği güzellikle yetinmediği zaman hep aynı yola baş vururdu. Ne kadar ustaca sürülmüş olursa olsun, Michael mutlaka anlardı metresinin yüzündeki boyayı. Tek kelime söylemeden mendilini çıkarıp silerdi şimdi yaptığı gibi. Draga da hiç karşı koymazdı. Ertesi gün gene boyanmaktan da çekinmezdi. Bu oyun böylece sürüp gitmiş, aralarındaki ilişkiyi de hiç bir şekilde etkilememişti.

Michael'in bu küçük hareketi altı yıl öncesine götürmüştü onları. Öpüşmekle, hattâ sevişmekle olmayacak bir şeydi bu. Genç adamın yıllardır içinde büyüttüğü hınç bir anda silinmişti. Draga da eski sevgilisinin kollarına atılınca nicedir tatmadığı bir rahatlık, bir huzur duydu. Ne var ki rahatlığın ona yasaklanmış olduğu çabuk aklına geldi, utançla geri çekti kendini.

«Bize yardım edebilir misin, Mika?» O büyülü anı bozacağını, bir daha aynı duruma dönmek olanağı kalmadığını bile bile sormuştu bu soruyu.

Bu kısa yaklaşma, Michael'de de garip duygular yaratmıştı. İnsana haz veren bir acı duyuyordu yüreğinde. Draga'yı kollarında tutup saçlarından yükselen buruk kokuyu içine çekerken, yalnız bu kadının uyandırdığı eski tutkuyu özlemle anmıştı. Kaçırılan, kaybedilen, eksik kalan bir şeyin özlemiydi bu. Uçlarında incecik kırışıklıkların belirdiği güzel yeşil gözlere baktı. Orta yaşlı erkeklerin geçkince kadınlara sık sık söylediği bir cümle dilinin ucuna kadar geldi: «Keşke on sekizinde tanısaydım seni,» diyecekken kendini tuttu. Işin kötüsü buydu zaten. Draga'yı on sekizindeyken tanımıştı o.

«Yardım edebilir miyim bilmem,» dedi sonunda. «Elimden geleni yapacağım.»

«Demek sen de onlardan birisin.» Birden uzağa kaçmıştı kadın.

«Beni buraya çağırmanın nedeni bu değil mi? Onlardan olmasaydım düş kırıklığına uğramayacak mıydın?»

Kraliçe gene yatışmıştı; çaresizlikle omuz silkti. «Yazık, çok yazık. Senden ummazdım bunu.»

«Hah, tam Draga mantığı!» Elini uzatıp kadının yanağını okşadı. «Zaten senin mantıktan yana pek nasibin yoktur.»

«Evet, uzun boylu düşünmekten pek hoşlanmam » diye doğruladı kraliçe. «Aklıma eseni yapmaktan hoşlanırım öteden beri. Ne yazık ki Saşa da tıpkı benim gibi. Aklına bir şey geldi mi sonucunu düşünmeden uygulamaya koyuluyor hemen. 'Hadi Radikalleri iktidara getirelim; yok onlar gitsin Liberaller gelsin. Sağcıları deneyelim bir de... Radikallerin canı cehenneme... Şu Ruslarla biraz dostluk kursak... Rusların canı cehenneme... Avusturya'yla bir anlaşma imzalasak... Öteki anlaşmayı bozsak.' Oyun oynuyor sanki! Ne var ki yasalarla, anayasayla oynuyor boyuna. Eski anayasa, yeni anayasa, 1880 anayasası, 1901 anayasası. Dediğine bakılırsa esnek bir politika güttüğü için böyle oluyormuş. Bana kalırsa esnek filan değil, düpedüz dengesiz. Ben de öyleyim yaa!»

Michael saatını çıkarıp baktı. «Boşuna zaman harcıyoruz,» dedi. «Tahttan inmeye hazır olduğunu söyledin, ama kral ne diyecek bu işe.»

«O da hazırdır.»

«Nereden biliyorsun?»

«Bensiz duramaz o. Halk evlenmemize karşı koyacak gibi olduğunda pılıyı pırtıyı toplayıp gidiyorduk az kalsın.»

«O üç yıl önceydi.»

«Şimdi eskisinden de çok seviyor beni.»

«Bak, Draga, beni anlamaya çalış. Sen yarım ağızla söz verdin diye her şey değişemez birden.»

«Yarım ağızla söz vermedim. Yemin edeyim istersen. Başka ne yapabilirim?»

«Kralın kısa zamanda tahttan ineceğine dair imzalı bir kağıt isterim ben.»

Düşünceli düşünceli bakıyordu Draga. «Bilmem ki... Gururludur bilirsin. Aklına pek güvenemem, ama gururundan vaz geçmez.»

«Hani tahttan inmeğe hazırdı?»

«Ben, hazır olduğuna inanıyorum dedim. Ama yazıyla bildirir mi bunu?» Birden parladı. «Onlara yalvarmak demektir böylesi!»

«Yalvarmıyor musunuz peki?»

Kuşkuyla baktı Draga. «Sen bizi bir şeye mi zorlamak istiyorsun yoksa? Sonradan pişman olacağımız bir şeylere mi zorluyorsun bizi?»

Michael'in sabrı tükeniyordu. «Bak, Draga, darbe yapacaklarını söyleyen ben değilim sensin. Benden yardım isteyen de sensin. Oysa şimdi...»

Onu yatıştırmak istercesine kolunu tuttu kadın. «Haklısın, Mika,» dedi. «Sen burada bekle. Ben Saşa'yla konuşurum. Nedense benim söz vermem yetişir sanmıştım. Bu durumun doğmasına sebep olan benim çünkü. Saşa'yı yavaş yavaş alıştırmayı düşünmüştüm bu fikre. Baskı yapılmasından hiç hoşlanmaz o. Kaldı ki onlardan korktuğu da yok pek. Kurnazlıkla ya da gözlerini korkutarak başa çıkabilirim sanıyor.»

«Öyle sanıyorsa çok aldanıyor. Bunu böylece bilmiş olun.»

Draga derin derin içini çekti. «Ah, Mika...» diye başlamışken sustu. Bir an düşündükten sonra odadan çıkıp gitti.

Saat sekize çeyrek kaladan beri Sofya sefiri Paul Marinkoviç'le konuşuyordu Kral Alexander. Osmanlıların Avrupa'daki topraklarını işgal etmeyi düşünüyordu ne zamandır. Halkın ve ordunun sevgisini kazanmak için başarılı bir savaştan daha iyi yol bulunmazdı. Marinkoviç, Bulgarlarla gizli bir anlaşma imzalayabilmek için çalışıyordu bir süredir. Böylece, bir eski düşmanla savaşırken öteki eski düşmanın saldırısına uğramak tehlikesini ortadan kaldırmayı umuyordu Alexander.

Kabul salonunda, üç bakan ve tören üniformasını kuşanmış, ancak sinirlerini yatıştırmayı becerememiş olan Albay Naumoviç bekliyorlardı. Draga, kendisine verilen selamları alıp telaşla kralın çalışma odasına yöneldi. Gelgelelim o kapıya varmadan, Naumoviç yolunu kesti.

«Majeste Kral rahatsız edilmek istemediklerini söylediler, Madam.» Hafifçe yalpalıyor, konyak kokan soluğunu kraliçenin yüzüne hohluyordu. «Hiç kimse tarafından rahatsız edilmek istemediklerini söylediler.»

«Saçmalamayın,» diye terslendi Draga. «Ben herhangi bir kimse değilim ki.»

«Bu baylar kralı görebilmek için saatlardır bekliyorlar.» Bakanları gösteriyordu. «Henüz akşam yemeklerini bile yiyemediler.»

«Merak etmeyin, sevgili eşleri yemeklerini sıcak tutuyordur nasıl olsa. Yalnız bana kalırsa siz yemeği bir yana bırakın da birkaç fincan sade kahve için.» Adamı azarlıyordu bayağı. «Nedir bu haliniz, Albay Naumoviç! Eskiden beri içkici olduğunuzu bilirdim, ama böyle körkütük dolaştığınızı görmemiştim. Şimdi çekilin yolumdan bakayım.»

Karısı odadan içeri dalınca Alexander cümlesini yarıda kesti. Marinkoviç ayağa fırlamış, yerlere kadar eğilerek kraliçeyi selamlamıştı.

«Bir şey mi istemiştiniz, Madam?» Kral bu anî

gelişten hoşlanmadığını gizlemek gereğini duymamıştı.

«Biraz konuşmak istiyorum.»

«Paul'la önemli bir konuşma yapıyorum şimdi...»

«Lütfen, Saşa! Benim söyleyeceklerim de önemli.»

Alexander bir an düşündükten sonra gülümsedi: «Kadının isteği Tanrının isteğidir bazan.» Sefire döndü. «Birazdan tamamlarız işimizi, Paul. Bizi yalnız bırakır mısın lütfen?» Sefir eğilerek selam verip gerisin geri yürümeye başladığında seslendi: «Toplantı salonunda bekle sen. Bakanlar kurulunun yarısı kabul salonundaymış yanılmıyorsam. Hemen sorguya çekmeye başlarlar seni; neler konuştuğumuzu öğrenmeye çalışırlar.»

Alexander'in gizlilik merakını çok iyi bilirdi Marinkoviç. Bir kere daha selam verip odadan çıktı. Kraliçeye olağanüstü bir saygı gösteriyordu doğrusu. Hırslı bir gençti çünkü. Meslekte ilerlemesinin de kraliçenin gözüne girmekle sağlanabileceğini duymuştu sağdan soldan.

Alexander kapının kapanmasını bekledikten sonra sordu: «Ne var, Madam? Ne oldu?» Sesi soğuk ve resmiydi. Bir kral kraliçe kavgasının yaklaşmakta olduğunu belirtiyordu bu.

Draga temkinli davranmak gereğini duydu. «Laza'yla konuştun mu?» diye sordu.

«Neyi konuşacaktım?»

«Şu darbe işini!»

«Hangi darbeden söz ediyorsun?»

«N'olur, Saşa, bilmezmiş gibi davranma.» Derin bir soluk alarak haykırdı: «Artık gerçekleri görmek zorundayız. Zamanımız azaldı.»

Kelebek gözlüğünün kalın camlarının ardından soran bakışlarla bakıyordu kral. «Zamanımız azaldı

ne demek?» diye sordu tiz bir sesle. Gözlüğünü çıkarmış, üniformasının koluna sürtmeye koyulmuştu.

«Tahttan inmek zorundasın, Saşa.»

«Tahttan inmek mi? Hiç böyle saçma şey duymadım. Hele senin ağzından çıkması inanılacak gibi değil.» Gözlüğünü burnunun üstüne yerleştirmişti gene. «Aklını oynatmışsın sen.»

Draga ellerini kocasının omuzlarına dayadı. «Lütfen biraz mantıklı ol, Saşa. Kendi kendimizi aldatmayalım. Bize sadık kalan bir avuç insan bulabileceğimizi sanmıyorum. Bu gece, yarın gece ölümden kurtulsak bile yararı yok. Geleceğe güvenle bakamayız biz. Bu işi sürdürmenin anlamı kalmadı. Üstelik mutlu da değiliz. Beni çok sevdiğini, beni mutlu etmekten başka isteğin olmadığını söylersin hep. Burada kalırsak asla mutlu olamam. Yaşamak istiyorum ben. Tadını çıkarabileceğimiz o kadar çok şey var ki yer yüzünde. Bu böyle... Bu böyle...»

Donuk bir yüzle dinliyordu kral. Sonunda karısının ellerini omuzlarından silkip bir adım geriye çekildi. «**Reviens à toi, Draga,**» diye söylendi. «Saçma sapan konuşuyorsun. Bu gece öldürülecekmişiz! Akla bak!»

Draga, ikindiden bu yana olup bitenleri çabucak özetledi. Milica'yla Savka'nın sözlerini, Albay Grabov'la ve Janowski'yle yaptığı konuşmaları, Michael'i çağırttığını birer birer anlattı. Bu son adı duyunca dudaklarını kısmıştı kral. Bir kere daha gözlüklerini çıkardı. Asık suratı, hınçlı bakışları, isteği yerine getirilmediği zaman sinir krizleri geçiren küçük veliahtı hatırlattı yine Draga'ya.

«Şimdi anlaşıldı,» diyordu Alexander. «O namussuz Yüzbaşı Vassiloviç'in işleri bunlar. Laza'ya daha önce de söylemiştim ben. O herif bu konağın kapısından içeri adım atmayacak.» Geri döndü, sallapa-

ti bir yürüyüşle kapıya giderek iki kanadı da ardına kadar açtı.

«Naumoviç!» diye haykırdı. Saray halkı, bu cırtlak, kedi miyavlamasını andıran sesin bir tehlike işareti olduğunu çoktan öğrenmişti.

Draga kocasına engel olmak istedi. «Ne yapıyorsun? Ne yapacaksın?»

Bir kez daha haykırdı: «Naumoviç!» Kabul salonunda bekleyenler heykel kesilmiş bakıyorlardı. «Buraya gel diyorum!» Köpeğini çağırırcasına yere doğrulmuştu işaret parmağı.

Naumoviç, gövdesini güçlükle sığdırdığı bir Lui stili koltukta uyukluyor, yağlı ensesiyle kolları fazla mayalanmış ekmek hamuru gibi taşıyordu koltuğun kenarlarından. Güç bela ayağa kalktı; salına salına çalışma odasına yürüdü.

Kral, «O Allahın cezası kapıyı da kapat,» diye hırladı yaverine.

Albay kapıyı kapadı, gözlerini yere indirerek efendisinin yanına yaklaştı. «Buyurun, Majeste,» diye mırıldandı. «Emirlerinizi bekliyorum.»

«Yüzbaşı Vassiloviç'in tutuklanmasını istiyorum.»

Kraliçe uzanıp kocasının kolunu tuttu: «Saşa, lütfen!»

Alexander hiç aldırmadı. «Kraliçenin dairesinde bulacaksınız onu. Götürüp hapse atın. Ben ikinci bir emir verinceye kadar tutuklu kalacaktır. Karşı koymaya kalkışırsa hemen vurmanızı emrediyorum.»

Naumoviç, salak salak bakıyordu kralın yüzüne. «Vurayım mı? Ama silahlı değilim, Majeste.»

«Allah belanı versin, git bir tabanca bul öyleyse. Bu yıkılasıca kervansarayda bir tabanca bulmak çok güç olmasa gerekir.»

Naumoviç, omuzlarını kaldırıp kapıya yöneldi. Kralın öfkesinin en yüksek düzeyde olduğunu anladığından önce geri geri gitmeyi düşünmüştü, ama

sonradan vaz geçti. Doğru yürürken bile güç ayakta duruyordu; saray etiketini bir yana bırakıp bir an önce buradan çıkmalıydı.

Tam kapıdan geçmişti ki kraliçenin seslendiğini duydu. «Naumoviç, durun.»

«Durma, yürü diyorum. Dediklerimi duydun.» Kralın sesi karısınınkini bastırıyordu.

Naumoviç'in aklı karışmıştı. Durup bekledi. Daha önceki deneylerinden bildiği bir şey vardı: Kralla kraliçe kavgaya tutuştular mı sonunda kraliçenin dediği olurdu mutlaka. Yapılacak tek şey kulağı duymazmış gibi davranıp sonucu beklemekti.

«O bize yardım etmek istiyor, Saşa,» dedi kraliçe. Naumoviç'in yüzündeki sıkıntı ifadesi, yerini kuşkulu bir dikkate bıraktı.

Kral, «Ama ne yardım ha!» diye homurdandı. «O herifi konağa soktuğu için Laza'nın kemiklerini kırsam yeri var. O Allahın cezası kapıyı kapat diyorum.» Bu son nara Naumoviç'e yönelmişti. Sonra gene kraliçeye döndü. «Bu işin böyle olacağını başından biliyordum ben. Aptallık ettik biz. Vassiloviç'in dümenini anlamıyor musun sen? Kendisi Karayorgeviçlerden yana. Açık açık başkaldırmakla başarı kazanamayacaklarını bilirler onun dostları. Onun için de saman altından su yürütürler. Savka, Grabov, Janowski, şimdi de Vassiloviç! Hepsi birbirinin aynı. Silahla değil, yalanla vurmaya çalışıyorlar bizi. Öyle bir örgüt onlarınki!»

«N'olur beni dinle, Saşa. Vassiloviç kendiliğinden gelmedi konağa. Ben çağırdım onu.»

«Sen bu gece çağırmasaydın yarın kendiliğinden gelirdi. Benim kızdığım, bu durumu Laza'nın yaratmış olması. O da mı bu gizli örgütün üyesi acaba?»

«Aşkolsun, Saşa! Bunu nasıl söyleyebilirsin? Dünyada Laza'dan daha sadık insan bulunmaz.»

«Daha önce de duyduk o sözleri. Bak ben sana

açıkça söyleyeyim; bu karınca yuvasında gözü kapalı güvenebileceğim bir tek kişi varsa, o da Mika Naumoviç.» Albayın dudaklarından kaçan boğuk iniltiyi duymazlıktan geldi. «Ötekiler, **chéri,** birer köleden farksızdırlar. En yüksek fiyatı kim öderse onun hizmetine girerler. Onlar...» Naumoviç'in kıkır kıkır güldüğünü duyunca sözünü yarıda kesti. Albay sırtını onlara dönmüş, kapıda dikiliyordu hâlâ. Önüne geçilmez bir gülme nöbetine tutulmuşcasına sarsılıyordu tombul omuzları.

Kral sertçe sordu: «Gülünç bulduğunuz nedir, Albay Naumoviç?»

Naumoviç, yüzünü döndüğünde hıçkıra hıçkıra ağladığını gördüler. Kocaman, armut biçimi yaşlar yanaklarından aşağı süzülüyor, tören üniformasının dik yakasına damlıyordu.

Alexander afallamıştı. «Allah Allah, sana da ne oluyor, Mika?» diye seslendi.

Naumoviç, konuşacak durumda değildi. «Majesteleri bana o kadar iyilik ettiler ki...» diye kekeledi. «Ben buna layık değilim. Bana karşı bu kadar iyi davranmayın n'olur!»

«Al bundan da beş paralık,» diye mırıldandı kral. Başka zaman olsa bu minnet gösterisi hoşuna giderdi ya şimdi konuşulan konu yarıda kaldığı için sıkılmıştı. «Bu güzel duygularınızı çok iyi değerlendirdiğime emin olabilirsiniz, Albay Naumoviç,» dedi. «Günü gelince minnet borcunuzu ödemek fırsatını bulacağınıza da hiç kuşkum yok. Ama şimdi lütfen kendini topla, git Yüzbaşı Vassiloviç'i tutukla diyorum.»

«Dur, gitme!» Kraliçe bu işin ucunu bırakmayacaktı demek. «Niye tutuklattırıyorsun onu? Eline ne geçecek böyle yapmakla?»

«Elime ne geçeceğini hemen söyleyebilirim: Ötekilerin adları. Eğer gerçekten gizli bir örgüt var da Vassiloviç de onun üyesiyse, başka kimlerin bu işe karıştığını çok iyi bilmesi gerekir.»

«Arkadaşlarını ele vermez o.»

«Biz herkesi konuşturmanın yolunu buluruz. Onu sen de bilirsin.»

Naumoviç'in gözyaşları dinmişti artık. Biraz da ayılmıştı sanki. Dikkatle dinliyordu söylenenleri.

«Benim beklediğim de buydu,» dedi kral. «Bir tekini ele geçirmekti bütün istediğim. Şimdi geri kalanları da yakalarız. Polis müdürü Marşityanin o işin altından kalkar kolayca.»

«Hayır, istemiyorum.» Kraliçe sesini yükseltmişti. «Çok yanlış bir davranış olur bu. N'olur aklını başına topla, Saşa. Önüne geleni zincire vurdurmakla çözümleyemezsin sorunu. Bize karşı olan herkesi hapse atmaya kalksan cezaevleri yetmez. Bırak artık; vaz geç bu işten. Onurunu kırdırmadan geri çekilmek diye bir şey vardır bu dünyada.»

Alexander dudaklarını kısmış odayı arşınlıyordu. Birkaç kez gidip geldikten sonra Naumoviç'i yerinden zıplatan bir sesle haykırdı: «Buraya getir o herifi.»

Naumoviç, «Gelmek istemezse ne yapayım, Majeste?» diye sordu. Sinsi bir pırıltı belirmişti gözlerinde. «Az önce verdiğiniz 'vur' emri hâlâ geçerli mi?» Öyle bir hevesle konuşmuştu ki, Draga, albayın bu işi seve seve yapmaya hazır olduğunu anladı.

«Hayır, değil,» dedi telaşla. «O emir artık geçerli değil. Karşı koymayacaktır zaten. Benim çağırdığımı söyleyin. Kralla konuşmasını istediğimi bildirirsiniz.»

Naumoviç, yeni bir cümleye başlayacakmışcasına derin bir soluk aldıktan sonra fikrini değiştirdi; hızla dönüp odadan çıktı. O çıkar çıkmaz Alexander karısının üstüne yürüdü. «Demek sen çağırırsan geliyor! Görüyorum ki yüzbaşıyla yeniden dostluk kurmakta hiç zaman kaybetmemişsin.»

Draga öfkeyle başını salladı. «Sen hiç büyümeyecek misin, Saşa? Evet, bir zamanlar benim sevgilimdi. Ama babanın da en iyi dostuydu. Eğer sana

karşı olumsuz duygular besliyorsa benim yüzümden değil, babana duyduğu sevgiden ötürüdür bu. Gene de bize yardım etmeye çalışıyor. Çocukken ata binmesini o öğretmiş sana; tenis dersleri vermiş. Sanırım hâlâ o günleri hatırlıyor Vassiloviç. Senin çocukluğunu düşündükçe son yıllarda kapıldığı düşmanlık duygularını bile unutuyor; anıları düşmanlığını bastırıyor. Arkadaşlarını ele vermesi için zorlama onu. Boş yere uğraşmış olursun. Çok inatçıdır.»

Kral, «Benden daha inatçı olamaz,» diye mırıldandıktan sonra sesini yükseltti. «Bak, son olarak söylüyorum. Tahttan inmeye hiç niyetim yok! Ama senin gönlünü etmek için, bu konuyu düşündüğümü söylerim Vassiloviç'e.»

«Ama, Saşa...»

«Dürüst bir davranış olmaz diyeceksin, değil mi? Ne yazık ki centilmence oyunlar oynamıyoruz biz. Bıktım artık bu söylentilerden. Herkes başka türlü öğüt veriyor. 'Yılanın başını ezmelisin!', 'Hayır, dur!', 'Hayır! Duracak, bekleyecek zaman kalmadı.' Herkes elbirliği etmiş sanki, çılgına çeviriyorlar beni. Geçen gün Boza Marşityanin ne dedi bilir misin? Mika Naumoviç'i saraydan uzaklaştırmalıymışım! Çok güvenilir kaynaklardan edindiği bilgiye göre, Mika, Karayorgeviç taraftarlarıyla birlik olmuş sözde! Anla artık. Herkes aklını oynatmış canım! Şaşkınlıktan ne yapacaklarını bilmiyorlar; gelip en iyi dostumu çekiştiriyorlar bana. Mika vatan haini olacak ha?»

«Bilemiyeceğim, Saşa. Doğrusunu istersen Naumoviç çok değişti son zamanlarda. Bir tuhaflık geldi üstüne.»

Kral yıldırım gibi döndü, suçlarcasına parmağını uzattı karısına. «Bak, gördün mü? Sen de başladın. Benim dediğim de buydu işte. Biri ağzından bir söz kaçırdı mı artık herkes onun doğru olduğuna yemin etmeye hazır. Herkes birini fitneliyor. Hayır, beni kor-

kutamazlar. Kuyruğumu kıstırıp kaçmayacağım ben. Buradayım ve burada kalacağım. Ama bu söylentilerin aslını da öğreneceğim bir gün. Öğrendiğim zaman da hiç kimseye acımayacağım. Onu kesinlikle bilesin.»

Kapının vurulduğunu duyunca konuşmasını kesti. Draga gözlerini yummuş, ellerini kenetlemişti. Tırnakları, kanatacak gibi batıyordu avuçlarına. Kral, «Girin,» diye seslenince Naumoviç kapıyı açtı, Yüzbaşı Michael Vassiloviç'in huzurda olduğunu bildirdi. İçinde bulundukları koşullar göz önüne alınırsa bunun gereksiz bir formalite olduğu düşünülebilirdi.

Gelenler eşiği geçip kapının önünde durdular, kralla kraliçeyi ayrı ayrı selamladılar. Alexander suratını asmış bakıyor, gözleri birinden ötekine gidip geliyordu.

Naumoviç'e, «Siz gidebilirsiniz, Albay,» dedi.

Yaverin tek tepkisi dudaklarını sinirli sinirli kıpırdatmak oldu. Kralın onu savmasından hoşlanmamıştı besbelli. Vassiloviç'in arkasına geçti, sağ elini, birinden alelacele ödünç aldığı tabancayı koyduğu cebine bastırarak, «Kalsam daha iyi olmaz mı, Majeste?» diye sordu.

«Hiç gereği yok,» dedi kral. Sonra da elini sabırsızlıkla sallayarak ekledi: «Hadi, dışarı diyorum.»

Kesin bir emirdi bu. Öyle olduğunu Naumoviç de anlamıştı. Göğüs geçirerek eğildi, sonra da çıkıp gitti. Draga düşünüyordu. Genellikle dünyayı umursamayan Naumoviç'in bu beklenmedik davranışı nasıl açıklanabilirdi? Kralın Michael'le neler konuşacağını niçin merak ediyordu Mika?

Michael birkaç adım ilerledi, saray kurallarına uygun olarak Alexander'in üç metre uzağında durdu. «Yüzbaşı Vassiloviç saygılarını sunar, emirlerinizi bekler, Majeste,» diye söylendi.

Kralın yüzü biraz daha karardı. «Doğrusunu ister-

seniz sizi tutuklatmam gerekirdi, Vassiloviç. Sizi divanı harbe verip vatan haini olarak kurşuna dizdirmem gerekirdi. Yapamam sanmayın haa! Ne sizden korkum var ne de vatan haini olan dostlarınızdan. Sizin düşündüğünüz kadar aptal değilim ben. O hainlerin kimler olduklarını çok iyi biliyorum. Zamanı gelince hepsinin hakkından geleceğim. Krallarına bağlı olan iki bin tane namuslu subay var ordumuzda. Sizin dostlarınız birtakım iğrenç yalanlar uydurarak onların desteğini elde edebileceklerini sanıyorlarsa yanılıyorlar. Neymiş? Ben subayların maaşlarını ödemiyor, herkesi zamanında terfi ettirmiyor, konağa girmelerine izin vermiyormuşum! Evet, karargahın kasasından para çalanlara maaş verdirmiyorum, sınavlarda başarılı olamayanları terfi ettirmiyorum. Ter ve gübre kokan, domuz çobanı kılıklı subayların saraya girmesine de izin vermiyorum.»

Michael dimdik durmuş, söylendikçe öfkelenen, öfkelendikçe moraran kralın yüzüne bakıyordu. Kraliçe kanepeye kıvrılıp oturmuştu. Konuk gittiği evde çocuğun piyano çalmasını dinlemek zorunda kalan bir insanın sıkıntısıyla izliyordu konuşmayı.

«Ben babam gibi günlerimi yarış hipodromlarında, gecelerimi kumarhanelerde geçirmiyorum. Günde on sekiz saat çalışıyorum. Ülkenin sorunlarını düşünmekten geceleri gözüme uyku girmiyor. Gene de kimseye yaranamıyorum. Babam ne yapsa hoş görülürdü; benim her yaptığım kınanıyor.» Michael'in nasıl bir tepki göstereceğini bekleyerek sustu. Yüzbaşı hiç sesini çıkarmadan durunca bıraktığı yerden başladı gene. «Ben çabalamaktan bıktım artık. Sizinle bir anlaşma yapmamızı öneriyorum. Arkadaşlarınız bana her şeyi düzene koyacak kadar zaman verirse, ben de...»

Kraliçe, birden beliren bir hayaleti itmek istercesine havaya kaldırmıştı ellerini. Ayağa kalktı, «Yap-

ma, Saşa,» diye haykırdı. «Bırak artık bunları. Kurnazlık edecek zaman değil. Ben bu ülkeden gitmek istiyorum. Seni de yanımda götürmek isterim.»

Alexander öfkeyle bakıyordu karısına. «Ne demek istediğinizi anlayamadım, Madam.»

«Çok iyi anladın sanırım. Pazarlık edecek durumda değiliz. Yeni bir fırsat isteyecek durumda da değiliz.»

«Madam! Sırbistan kraliçesi olduğunuzu unutuyorsunuz.»

«Sırbistan kraliçesi olduğumu çok iyi biliyorum. Kızlık soyadım da Lunyevitza. Sen de onu unutuyorsun. Marie Antoinette değilim ben. Bir imparatoriçenin kızı değil, yoksul, bahtsız Lunyevitzaların kızıyım. Onun için giyotine gitmek günü geldiğinde onurlu bir kraliçe gibi davranmamı bekleme benden! Yok, Saşa, o duruma düşersem yerlerde sürüklerler beni. Çığlık atar, yalvar yakar olurum. Tıpkı bir başka kralın metresi gibi... Tıpkı Madam du Barry gibi...»

Alexander hırsından morarmıştı. «Madam, bu sözleri size yakıştıramıyorum,» diye bağırdı.

«Korkuyorum, Saşa. Hem kendim için hem de senin için korkuyorum. Gel gidelim buradan.»

Kral buz gibi bakışlarla bakıyordu. «Ülkeden gitmek istediğinizi mi söylüyorsunuz, Madam?»

«Ne demek istediğimi çok iyi biliyorsun.»

Cırtlak bir sesle karşı çıktı kral. «Olacak şey değil! Beni şaşırtıyorsunuz. Ben sizin için elimden geleni yaptım. Oysa siz benim sarayımın düşmanlarıyla işbirliği yapıyorsunuz. Vatana ihanet demektir bu. Bu suçunuzdan dolayı sizi tutuklayıp mahkemeye vereceğim. Yapabilirim biliyorsunuz. Hâlâ bu ülkenin kralıyım. Yargılanan ilk kraliçe de siz olmayacaksınız. Tarih kitaplarına bir göz atın. Bir sürü örnek görürsünüz. Hele bir...» Boğazında bir yumru belirmiş gibi birden sustu. Yüzü sarardı, yerinde sallandı. Mic-

hael bir anda yanına koşmuş, yere yuvarlanmasına engel olmuştu. Kralın kanepeye kadar gitmesine yardım etti. Bir süre hiç kımıldamadan oturdu Alexander. Başı, incecik dalından sarkan koca bir asma kabağı gibi sallanıyordu cılız boynunun üstünde. Kraliçe önünde diz çökmüş, adamı kollarına almıştı.

«Saşa' sevgilim, ne oldu?» diye sordu. «Hastalandın mı? Damlalarını getireyim mi?» Tutuklama, yargılama tehditleri kraliçeyi hiç ürkütmemişti besbelli.

Kral, küçük bir çocuk gibi hıçkırıyordu. «Draga, beni affet. Ben nasıl söyledim o sözleri sana? Draga, **chéri**...» Yalnız olmadıklarını hatırladı birden, kadını usulca itip ayağa kalktı.

«Kraliçe haklı, Vassiloviç,» dedi. Sesi donuktu şimdi. «Tahttan inmem gerekiyor. Yalnız şunu bilin ki, ayaklanmadan korktuğum için kaçmıyorum. Kraliçe olmasaydı burada kalır, sonucuna katlanırdım. Ne var ki, o benim en değerli varlığımdır. Onu mutlu edemedikten sonra yaşamamın bir anlamı kalmaz.» Gözyaşlarıyla lekelenen gözlüğünü çıkarınca on yaş birden gençleşti. Kaşlarının arasındaki iki hoşnutsuzluk çizgisinden başka hiç bir kırışık yoktu tombul yüzünde. Miyop gözleri, geri zekalıların acınacak ifadesini veriyordu o yüze. Michael gözlüklerin en çok ne işe yaradığını o zaman anladı. Büyüklerin arasında ne yapacağını şaşıran bu küçük çocuk, o gözlüklerin arkasına sığınmaya çalışıyordu. «Geçmişimi iyi bilirsiniz, Vassiloviç. Onun için söyleyeceklerime inanmak size pek güç gelmeyecek. Kraliçe Draga'yla tanışmadan önce mutluluğun ne olduğunu hiç bilmedim ben. Kötü bir günde, babamın ordularının çok büyük bir yenilgiye uğradığı bir günde doğmuşum zaten. Çocukluğum başkalarınınkine hiç benzemezdi. Prens olduğumdan değil, hayır. Bir savaş alanında yaşadığım için. Annemle babam ömürlerinin sonuna kadar sa-

vaşmaya yeminliydiler sanki. Çocukları olarak görmüyorlardı beni. Her baskında kapılıp kaçırılan bir ganimettim ben. Sonra bu iyi yürekli kadının sevgisine sığındım, orada huzur buldum. Benim üzüldüğüm başarısız bir kral olmak değil, iyi bir koca olamamak.»

«Öyle söyleme, sevgilim,» diye mırıldandı Draga. «Benim için az şey yapmadın.»

Alexander karısının saçlarına bir öpücük kondurduktan sonra sürdürdü: «Çok üzgünüm, Vassiloviç. Mutlu olmak fırsatını elde etmişken o fırsatı değerlendirmesini beceremedim. Ona kraliçeliği vermekle iyi bir iş yaptığımı sanmıştım. Oysa bu yüzden halkın nefretini kazandı Draga.» Karısına döndü. «Sırbistan kraliçesi, söyle bakalım: Kimdir senin nefret ettiğin?»

Sıkıntılı bir gülüş yayıldı Draga'nın yüzüne. Kocasının bu konuşmasından tedirgin olmuştu. «Sana ne oluyor, Saşa?» diye sordu. «Benim kimseden nefret ettiğim yok. Niye edeyim?»

Alexander, Mivhael'e döndü. «Benim de kimseden nefret ettiğim yok. Oysa onlar bana diş biliyorlar. Her zaman iyilik etmeye çalıştığım insanlar bile. Neden? Bir kralın oğlu, bir kral olduğum için mi? Tuna nehrinin üstündeki yoksul bir balıkçı kulübesinde doğmadığım için mi? Evet, diyelim ki krallık yetkilerimi kullanarak birkaç kişiyi kendime düşman ettim. Onun ne suçu var peki? Bu güzel kadının, bu iyi yürekli kadının suçu ne? Aah, ah! Kraliçeliğe getirmemeliymişim onu! Bu dünyada cennet gibi yerler var. 'Limon ağaçlarının çiçek açtığı, portakalların akşam karanlığında altın gibi parıldadığı ülkeleri tanıdın mı sen?'» Rolünü bitirmişcesine durup yanağındaki bir damla gözyaşını sildi.

Utançla karışık bir acıma duygusuyla dinliyordu Michael. O güne kadar sağlam olduğu sanılan bir adamın tahta bacağını, tahta kolunu görmüştü sanki.

Kendine acıyan insanlardan hiç hoşlanmaz, hele böyle yersiz hayıflanmalara hiç katlanamazdı. Ne var ki genç kralın karısına körü körüne bağlanması, sevgisinden kendini feda etmeye bile razı oluşu insana dokunuyordu. Mantık bunun tersini söylese bile duygulanıyordu insan.

«Bilmem hiç senin başından geçti mi, Vassiloviç,» diyordu kral. «Yolunda yürürken bir patika çıkar birden karşına. Yürür geçersin. Oysa daha sonra düşündüğünde o patikaya sapmamakla mutluluğu elden kaçırdığını anlar insan.»

«Evet,» dedi Michael. «Ben de yaşadım o durumu.» Aynı patikadan, aynı kadından söz ettiğini eklemek gereğini duymamıştı.

Draga, «Kralın tahttan inmeye hazır olduğunu arkadaşlarınıza bildirmeye söz vermiştiniz,» diyerek konuyu değiştirdi. «Resmî bir mektup mu istersiniz?»

«Majestenin imzasını taşıyan kısacık bir pusula yeterli olacaktır.»

Kral düşünceli düşünceli dolaşıyordu odada. Önemli bir karar vermesi gerektiğinde hep böyle huzursuz olurdu. Dolaşmak sinirlerini yatıştırıyor, kafasındaki karmaşayı gizlemesine yardım ediyordu. Michael, kralın hafifçe aksayarak yürümesini bir kangurunun gezinmesine benzeterek gülümsedi. Ünlü aktör Coquelin, Belgrad Ulusal Tiyatrosu'nda Molière'in Cimri'sini oynadığında kralın yürüyüşünü taklit etmişti o rol için. Majestelerini kızdırmış, salonda, bastırılmaya çalışılan kahkahaların yayılmasına yol açmıştı.

Alexander sonunda karar vermişti. «Kraliçenin bu yaz Franzensbad kaplıcalarına gitmek niyetinde olduğunu bütün gazeteler yazmıştı,» dedi. «Şimdi saraydan bir bildiri yayınlar, kraliçenin... Diyelim ki hafta sonunda yola çıkacağını açıklarız.»

«Kırk sekiz saat içinde demenizi öğütlerim, Majeste.» Michael'in konuşması kesindi.

Alexander uzun uzun baktı onun yüzüne. «Pekâlâ, kırk sekiz saat olsun. Majestelerinin sağlığıyla yakından ilgilendiğimiz için biz de onunla birlikte yolculuk edeceğiz. Kraliçe kaplıcada kaldığı süre içinde ben de Skoda fabrikasıyla yeni yedi buçukluk toplar hakkında pazarlık yaparım. Evet, ülkeden uzaklaşmamızı mantıklı bir şekilde açıklamış oluruz böylece. Arkadaşlarınız da bizim yokluğumuzdan yararlanarak darbeyi gerçekleştirebilirler. Tabii o durumda bizim Sırbistan'a dönmemiz de söz konusu olamaz.» Dolaşmayı bırakıp sordu: «Böylesi akla yakın mıdır sizce?»

«Son derece, Majeste.»

«Hiç değilse canımızı kurtarmak için kaçtığımız anlaşılmayacak. Onurumuzu beş paralık etmeden kurtulacağız bu durumdan.» Kraliçeye döndü. «Şu pusulayı yazsam iyi olacak. Kağıtla kalemi nereye koymuştun?»

«Benim yazı masama bak. Çekmecede senin özel kağıtlarından olacaktı.»

Kral, yatak odasına gitmek için dışarı çıkınca Draga, Michael'e döndü.

«Ben yapabileceğim her şeyi yaptım, Mika. Şimdi sıra sende.»

«Ben de elimden geleni yapacağım, Draga.»

Hüzünlü bir gülümseme yayıldı Draga'nın yüzüne. «Bir zamanlar seni ne kadar çok sevmiştim bilir misin? Sen de beni birazcık sevseydin...»

Midesinde sinirli bir zonklama duydu Michael. Güç bir gün geçirmişti. «Seni birazcıktan daha fazla severdim,» dedi. «Aptallık ettim, Draga. Pişman olduğumu söylesem, hem kendi adıma, hem de senin adına pişmanlık çektiğimi söylesem sana bir yararı olur mu?»

Bezgin bir kahkaha attı kadın. «Benim adıma piş-

manlık çekme sakın. Seninle kalsaydım asla Sırbistan kraliçesi olamazdım!»

Arkalarındaki kapı gıcırdayarak açıldı, kral içeri girdi. Üstüne birkaç satır karaladığı sayfayı umursamaz bir tavırla uzattı Michael'e. Tarihi ve kralın imzasını taşıyan pusula şöyleydi: «Ben, Sırbistan Kralı Alexander, sevgili karım Kraliçe Draga'yla birlikte, eski takvime göre 31 Mayıs 1903, yeni takvime göre 13 Haziran 1903 tarihinde ülkeden çıkacağıma ve daha sonra da tahttan feragat edeceğime yemin ederim.»

«Oldu mu?» diye sordu Michael'e. «Üç gün zaman isteriz. Eşyalarımızı toplamadan gidecek değiliz ya! Hele bazı eşyaları geride bırakmaya gönlüm razı değil hiç. Mücevherler falan var bilirsiniz.» Tatile çıkan öğrencilerin kaygısız gülüşüyle bakıyordu.

Bu neşe, Michael'i tedirgin etti. Gene eski kurnazlıklarından birini mi hazırlıyordu acaba Alexander? Kimsenin aklına gelmeyecek bir takım tasarıları mı vardı? Gelgelelim kralın yüzündeki gülümseme çabuk silindi. Hüzünlü bir bakışla baktı karısına.

«Oldu bir kere, Draga,» dedi. «Artık dönüş yok.» Kadının elini tutarak dudaklarına götürdü. «Pişmanlık çekmeyeceğine emin misin?»

Draga kocasının yüzünü okşuyordu. «Asla pişmanlık çekmeyeceğim. Sana da çektirmeyeceğim, söz veririm.»

«Gidebilirsiniz, Vassiloviç.» Düşmanca bir sesle konuşmuştu bu kez kral. Yüzbaşının verdiği selamı görmemek için sırtını döndü.

Holden geçerken Milan'ın doldurulmuş ayısını gördü Michael. Eski bir yaranın sızladığını duydu. Milan'ın öldüğü günlerde, ondan sonraki aylarda, kralın hep o solgun, bezgin, çökmüş hali gelirdi gözünün

önüne. Şimdiyse en canlı, en hareketli yıllarının görüntüsüyle çıkmıştı karşısına. Hâlâ yaşıyordu sanki. Milan, büyük bir sevgiyle sevilen insanların ölümsüzlüğüyle canlanmıştı Michael'in kafasında.

Bu doldurulmuş ayı garip bir anıttı doğrusu. Ne var ki herhangi bir heykelden, herhangi bir duvar yazısından çok daha uygundu Milan'ın kişiliğine. Eski dostuna bir saygı duruşunda bulunmak için sessizce bekledi bir an.

O beklerken biri omuzuna yapışmıştı. Dönüp bakınca Naumoviç'in perişan bir durumda karşısında dikildiğini gördü.

«Senden ne istediler?» diye sordu albay fısıldayarak. Gerçi holde onlardan başka kimse yoktu ama kabul salonunun kapısı açılıp kapanıyor, kimin girip çıkacağı belli olmuyordu.

Albayın ne demek istediğini çok iyi anladığı halde, «Kim benden ne istedi?» diye sordu Michael.

«Kralla kraliçe. Ne istiyorlardı?» Korku ve çaresizlik içinde çırpınan bir insanın sesiydi bu. Iyice sarhoş olduğu da Michael'in gözünden kaçmadı.

Karargahtaki toplantıdan beri içine kurt düşmüştü zaten. Naumoviç'in gizli örgüte alınmasını yanlış bulmuştu. Adamın geçmişini iyi bilirdi o. Toplantıdaki tutumu da hiç hoşuna gitmemişti.

«Benimle konuşmak istediler,» dedi sertçe.

«Anlattın mı onlara? Bu geceden söz ettin mi? Benden de söz ettin mi?» Naumoviç'in, yuvalarında dönüp duran gözlerinde çılgınlık belirtileri gördü Michael. Bir bombanın fünyesini çıkarırcasına dikkatli davranması gerekiyordu bu adamın yanında.

Aldırmaz görünmeye çalışarak, «Saçmalamayın, Albayım,» diye söylendi. «Cenevre'den geldiğimi duymuşlar, Prens Petro hakkında bilgi edinmek istediler. Benim prensten bir haber getirdiğimi sanıyorlardı. Böyle bir şey olmadığını söyledim. Önce inanmak iste-

mediler ama, ellerinde herhangi bir delil bulunmadığı için sonunda salıverdiler beni. Hepsi bu.»

Naumoviç hâlâ kuşkuluydu. «Biliyorlar.»

«Bir şey bildikleri yok.»

«Belki kral bilmiyor ama kraliçe biliyor. Hiç aptal değildir aslında. Sanırım benden de kuşkulanmaya başladı.» Birden başı döndü. Düşmemek için iki eliyle Michael'in kollarını kavradı. Az kalsın ikisi birlikte yuvarlanacaklardı. «Tanrım!» diye inliyordu albay. «Bu gün hiç bitmeyecek mi? Hay bu günü görmez olsaydım.»

22.00

Konaktaki Muhafız Birliği'nin askerleri de yakınıyorlardı o günün getirdiklerinden. Bütün izinler kaldırılmıştı bir kere. Subayların hiç bir yere ayrılmamaları emredilmiş, nöbetini bitirip evlerine gitmiş olanlar da geri çağrılmıştı.

Herkes tedirgin, herkes gergindi. Son aylarda birkaç kez alarma geçirilmişlerdi böyle. Her seferinde de boşu boşuna beklediklerini anlamışlar, sonunda moralleri bozulmuştu. Neyse ki, Albay Naumoviç, subayların odasına birkaç şişe şarap göndermişti bu akşam. Bir de pusula vardı şişelerin yanında. Albay, bu uzun görev gecesinde subayların büsbütün sıkılmamaları dileğiyle gönderiyordu içkileri.

Şarabın paylaşılmasını Teğmen Petro Zivkoviç'e bırakmıştı albay. Kolay kolay ele geçmeyen iki şişe Pommard şarabı Muhafız Birliği Komutanı Yüzbaşı Panayotoviç'e ayrılmıştı. Yüzbaşı, bu gece ayık kalmak istediğini söyleyip duruyordu ya teğmen hiç aldırmadı; koca bir bardağı doldurup onun önüne sürdü.

«Diliniz damağınıza yapışmıştır, Yüzbaşım. Bu sıcakta bütün gün sağa sola koşturdunuz. Bana kalsa

birazcık kestirseniz iki olur. Yalnız değilsiniz nasıl olsa. Zaten bu alarm durumu General Laza'nın kaprislerinden biridir bence. Kendine önem verdirmek için yapıyor bunları. Hiç uyumadığını gösteriyor böylece krala. Yovan Miljkoviç az önce geldi konağa. Kentte hiç bir kargaşalık yokmuş dediğine göre. Ortalık sütliman diyor.»

«Yovan bu gece izinli değil miydi?»

«İzinliydi ya. Çok üzülüyor zavallı. Karısının doğum yapması bekleniyor günlerdir. Bu gece de doğurmazsa karnını yaracakmış doktor. Aslında evinde kalması gerekirdi ama huyunu bilirsiniz. Başbakanın damadı olduğu için kendisine bir söz geleceğinden korkar, herkesten çok çalışır.»

Panayotoviç şarabı bir dikişte bitirip yüzünü ekşitti. «Ne şarabı bu kuzum? Tadı bir tuhaf.»

«Enfes bir şarap,» dedi teğmen şişeyi ışığa tutarak. «Pommard. Fransız şarabı. En iyisinden. Ondan yadırgadınız sanırım. Bizim şaraplara benzemiyor. Tadındaki değişiklik, kalitesinin üstünlüğünü gösteriyormuş.»

Panayotoviç yan yan baktı şişeye. İlk kez görüyordu bu şarabı. Şaşılacak bir şey de yoktu bunda; Sırbistan ordusundaki bir yüzbaşı Fransız şarabı içecek kadar para kazanmazdı. 1880'de bağlara filoksera hastalığı yayıldığından beri yerli şaraplar da pahalılaşmıştı ona bakılırsa. Rekolte az oldu mu şarabın fiyatı da artıyordu elbet.

Zivkoviç bir kere daha doldurdu bardağı. «İçin de bakın. Birkaç yudum daha alırsanız tadını anlayacaksınız.»

«Birkaç yudum daha alırsam şuraya yığılıp kalacağım,» diye karşı çıktı yüzbaşı. «Hay Allah, öyle de yorgunum ki. Hiç geçmek bilmiyor bugün.» Bardağını boşalttı. «Hakkın varmış. İçtikçe alışıyor insan. Sen

istemez miydin?» Yarım bardak doldurup teğmene uzattı.

Zivkoviç, tozlu bardağın patlamasından korkuyormuş gibi yana çekildi. «İçmesem daha iyi. Birimizden birinin ayık kalması gerek.»

«Ben sarhoş değilim,» diye terslendi yüzbaşı. «Bu Allahın cezası orduda bir tek kişi görmemiştir benim görevde sarhoş olduğumu. İki şişe kıytırık Fransız şarabıyla sarhoş olduğumu da dünyada kimse görmemiştir.» Şişeyi inceledi. «Pommard!» dedi tükürürcesine. Sırp vatanseverlerinin hepsinde rasların, aşırı milliyetçilik duyguları kabarmıştı birden.

Zivkoviç, gönül alırcasına gülümsedi. «Elbette sarhoş değilsiniz, Yüzbaşım.» Masanın üstündeki kağıtları yerleştirerek oyalanırken yan gözle Panayotoviç'e bakıyordu. Komutan şimdi deri kanepenin üstüne uzanmış, Zivkoviç için doldurduğu bardağı diplemeye hazırlanıyordu. Teğmen, büyük bir incelik göstererek başını çevirdi. Yüzbaşının şarabı lıkır lıkır içtiğini, elindeki bardağı da yere düşürdüğünü duydu. Uzun bir sessizlikten sonra kısık horultular yayıldı odaya. Panayotoviç derin bir uykuya dalmıştı.

Teraziya caddesine açılan yan sokaktaki küçük, beyaz evin ön bahçesinde leylaklarla yaseminler başıboş büyüyüp duruyor, bahçeyi bir tahta parmaklık çevreliyordu. Eski içişleri bakanı Gençiç'in eviydi burası. Alexander'in Draga'yla evlenmesine karşı çıkan bakanlar arasında olduğundan Gençiç de bir parya sayılıyordu artık. Tıpkı Albay Maşin gibi erkenden emekliye ayrılmıştı o da. Kralın gözünde olanlar ya da gözüne girmeyi umanlar bucak bucak kaçarlardı Gençiç'ten.

Kapıyı bir kere çalmaktan hiç bir sonuç alamadı Michael. İkinci çalışında Bayan Gençiç kanadı ara-

ladı. Yüzbaşı Vassiloviç daha önce de gelmişti bu eve. Genellikle ya Kral Milan'la ya da ondan bir haber getirmek için gelirdi. Ne var ki kadının onu tanıması kolay olmadı.

Özellikle çağırılmadıkça hiç kimseye konuk gidilmezdi bu geç saatta. Kapının böyle ısrarla çalınması —hele o kapı gözden düşmüş bir politikacının kapısıysa— hayra alamet değildi.

Michael'in Albay Maşin'i aradığını öğrenen Gordana Gençiç arka bahçeye bakmak zorunda olduğunu mırıldandı. Kocası, günün sıcağını üstünden atmak için arka bahçede oturuyordu birkaç dostuyla. Albayın da onların arasında olup olmadığını kesinlikle bilemiyordu. Hâlâ kuşkuluydu kadın. Konuğun, küçücük ön verandada beklemesini rica ederek arkaya yöneldi. Birkaç dakika sonra da dönüp salona aldı Micahel'i.

«Kabalık etmemi bağışlayın,» diye özür diledi. «Bugünlerde kimin ne olduğu hiç bilinmiyor. İnsan öz kardeşine bile güvenemiyor artık. Sizin Kral Milan'ın adamı olduğunuzu biliyorum, ama döneklik eden öyle çok insan var ki. Bir tas çorbaya satın alınıyor bazıları.» Arka bahçeye açılan kapıya kaçamak bir bakış fırlattı. Gençiç'in dostları, kaba saba bir tahta masanın üstündeki erik rakısı şişesinin çevresinde kümelenmişlerdi. «Aslına bakarsanız bu sözleri de söylememem gerekirdi. Benim çenem açıldı mı kocamın cinleri tepesine toplanıyor.»

Belgrad'a döneli bir gün bile geçmediğinden, Michael kadınların erkeklerden böylesine çekinmesini yadırgıyordu hâlâ. Yıllarca Batıda yaşadığı için bir kadının uzanıp elini öpmesi onu tedirgin ediyordu. O rahatça otururken kadınların iskemlenin gerisinde ayakta durmasına da alışamıyordu bir türlü. Gerçi sarayın tutumunu benimseyip Batılılaşan, erkeklerle bir-

likte oturup içki içen, politikadan söz eden kadınlar da vardı ama Gordana Gençiç o kadınlardan değildi.

Albay Maşin sert adımlarla geldi bahçeden. Azarlamayı andıran bir sesle, «Evet, gene ne var, Yüzbaşı?» diye sordu.

«Biliyorsunuz ki önemli bir şey olmasa buraya gelmezdim,» dedi Michael öfkeyle. Sinirleri iyice gerilmişti. «Buyurun, bunu okuyun.»

Maşin kağıdın üstündeki armayı tanımış, veba saçan bir nesneden kaçmak istercesine geri çekilmişti. «O nedir?» diye sordu.

«Okuyunca anlarsınız.»

Maşin, göğüs cebinden madenî bir gözlük kutusu, onun içinden de çelik çerçeveli bir gözlük çıkardı. Gözlüğü tutarken gösterdiği özen, elindekini kırarsa bir ikincisini almakta paraca güçlük çekecek tabakadan olduğunu gösteriyordu. Gözlüğü sağ salim gözüne yerleştirdikten sonra pusulaya uzandı. Birkaç satırlık el yazısını dakikalarca inceledi. Ardından, hiç başını kaldırmadan, «Bu ne demek oluyor?» diye sordu.

«Orada ne yazılıysa o anlamı taşıyor, efendim. Yani Alexander'in ülkeden kendi isteğiyle ayrılmayı kabul ettiğini açıklıyor.»

«Üç gün sonra.» Albayın bakışları elindeki pusuladan Michael'in yüzüne çevrilmişti.

«Tam tamına.»

«Evet ama, üç gün içinde ölebilir bu adam.» Mahkeme sonucunu okuyan bir yargıcın kesin, kararlı sesiyle konuşmuştu.

Michael, «Siz bu geceki darbeyi ertelerseniz ölmez,» derken, artık kaybedilmiş bir dava uğruna çalıştığını sezmişti. Yalnız Alexander değil, biraz da kendisiydi davayı kaybeden. Ne var ki Maşin'e karşı duyduğu nefretin giderek artması tartışmayı sürdürmeye zorluyordu onu. «Her ikisiyle de konuştum ben; hem

Kraliçe Draga'yla, hem de Kral Alexander'le. Ben onlara gitmedim. Kraliçe çağırttı beni. Bir darbe hazırlandığını duymuş. Büyük bir korku içindeydi. Ayrıntıları bilmiyordu, fakat canlarının tehlikede olduğunu anlamıştı pekâlâ. Alexander'in üstünde, inanılmaz bir etkisi var hâlâ. Kral önce biraz direndi ama sonunda ülkeden ayrılmayı kabul etti.» Maşin'in nasıl bir tepki göstereceğini anlamak için sustuysa da albayın anlamsız bakışlarla baktığını görünce ekledi: «Prens Petro'nun tutumunu hepimiz biliyoruz. Alexander'in yazdığı bu pusula bulunmaz bir fırsattır bizim için. Böylece, başında umduğumuz gibi kansız bir darbe yapabiliriz. El yazısını tanımışsınızdır sanırım, sahte olmadığını anlarsınız.»

Maşin başını eğdi, «Evet, gerçekten Alexander'in yazısı,» dedikten sonra, küçücük parçalara böldü kağıdı. Michael'e bakıp sırıtıyordu. Yüzünün balmumu donukluğu gitmiş, haşarı bir çocuğun şeytanca bakışları gelmişti gözlerine. «Eveet, majestelerinin pusulasını böylece değerlendirmiş olduk. Yenine, yeleğine sakladığın başka mektuplar da var mıydı acaba? Lunyevitza kardeşlerden belki? Belki de ekselans General Tzintzar-Markoviç'ten?»

Albayın sırıtarak bakışı, çılgınlığa benzer bir öfke uyandırdı Michael'de. Kılıcının kabzasını yakaladı, duyduğu nefretten kısılan bir sesle bağırmaya başladı :

«Kan dökmekten zevk alan bir delisin sen! Kadının yüzünden öldüreceksin hepsini. Seninle yatmadığı için ölecek Draga! Sırf bunun için hazırladın bu darbeyi. Prens Petro'ymuş, vatanseverlikmiş, hükümet değişikliğiymiş umurunda değil senin. On dokuz yıldır öç almak için bekledin. Misiç'le öbürlerini kandırabilirsin ama beni değil. İşin nereye dayandığını çok iyi biliyorum ben!»

Bu beklenmedik saldırı karşısında afallamıştı Ma-

şin. Bir şeyler söylemek istedi ama Michael'in, kınından bir türlü çıkaramadığı kılıcına asılıp durduğunu görünce yalnızca boğuk bir hırıltı yükseldi boğazından. Üç yıldır Vassiloviçlerin evindeki küf kokulu dolapta beklemişti o kılıç. Baştan aşağı paslanmıştı. Michael, sabah giyinirken, hiç düşünmeden, üniformasının bir parçası olarak kuşanmıştı kılıcını. Bir silah olarak kullanmak gereğini duyacağı aklının köşesinden geçmemişti. Gelgelelim şimdi o gereği duyuyor, kılıçsa efendisine hizmet etmemekte direniyordu. Başka ne yapacağını bilemediğinden, sövmeye başladı; birbiri arkasına sıralıyordu bildiği küfürleri.

Maşin de aklını başına toplamıştı bu arada. Elini, siyah serj elbisesinin hafifçe kabarık duran cebine götürdü, parmakları küçük tabancasının kabzasını kavradı.

«Söylediklerini geri almazsan vururum seni!» Tabanca Michael'e yönelmişti.

Kılıcıyla boğuşmaktan vaz geçti Michael. Gözünü kan bürümüş albayın üstüne yürüyordu.

«Almayacağım işte! Bak şimdiden uyarıyorum, Maşin! Kral tahttan inmeye söz verdiği halde aynı tasarıları uygulamaya kalkışırsanız, ben de...»

Albay bir adım geri çekilerek tabancasını doğrulttu. «Sen... **Sen** beni uyarıyorsun ha? Sen kendini ne sanıyorsun? Ne hakla karışıyorsun benim işime. Bu darbeyi hazırlamak için tam iki yıl uğraştım ben. Canımı tehlikeye attım! Dostlarımın canını tehlikeye attım! Sen bu sabah girdin daha bu işe. Evet, biliyoruz, Prens Petro'dan haber getirdin. Ne var ki Alexander'in ne kurnazlıklar yapabileceğinden sen ne kadar habersizsen, Prens Petro da o kadar habersiz. Alexander'e ne şekilde davranmak gerektiğini senden öğrenecek değilim ben. Git, Petro'ya da söyle: Kullandığımız yöntemleri beğenmiyorsa tahta çıkacak başka birini buluruz biz.»

«Konuyu dağıtıyorsunuz, Albay Maşin.»

«Dağıtmıyorum. O gülünç suçlamalarına karşılık vermeyi kendime yakıştıramadığım için susmuştum. Evet, doğru! Gerçekten nefret ediyorum o orospudan. Önce kardeşimin ölümünden, sonra da ülkenin bu hale gelmesinden sorumlu olduğu için. Bu iki neden yeter de artar bile.»

Albayın böyle içini dökercesine, neredeyse dostça yaptığı bu açıklama, hâlâ Michael'in göğsüne doğrulmuş duran tabancaya ters düşüyordu. Yüzbaşı, Maşin'in kendini tutmak için büyük çaba harcadığını farketti.

«Ülkemizin yasaları var. Kocasını öldüren bir kadına verilen en ağır ceza ölüm değil, yirmi yıl hapistir Sırbistan'da. Kaldı ki kadının kayınbiraderi değil, devlet mahkemeleri yargılar suçluyu.»

«Sanırım o kaltak bir sürü yalan uydurmuştur sana. Sen de inanmışsın aptal gibi. Bak, bir şey söyleyeyim mi Vassiloviç: Kadına tutkun olan ben değilim sensin aslında.» Tabancasını indirdi. «Gene de seni vurmaya yanaşmayacağım. O yüzden birtakım aksilikler çıkabilir; darbeyi ertelemek zorunda kalabiliriz. Ne tuhaf! Sağ kalmanı kılıcın pasına borçlusun belki de.»

«Aynı şeyi ben de sizin için söyleyebilirim.»

«Sanmam. Sen beni yaralayabilirdin ama ben senin beynini dağıtırdım. İyisi mi bu saçmalıkları unutalım da önümüzdeki işe verelim kendimizi.»

Michael biraz durulmuş, karşısındaki pembe yanaklı, küt burunlu Çek suratını incelemeye koyulmuştu. O yüzün arkasında gizlenen insanı tanımaya çalışıyordu.

«Doğrusunu isterseniz düşünce tarzınıza akıl erdiremiyorum,» dedi. «Kansız bir darbe yapmak fırsatını elde etmişken adamlarınızı da, kendinizi de tehlikeye atmakta diretiyorsunuz. Alexander'e güvenemediğinizi anlıyorum. Diyelim ki haklısınız. Ama ya hak-

sızsanız? Üç günlük bir gecikme o kadar önemli mi sizce? Hükümeti böyle insanca, onurlu bir şekilde ele geçirmek için beklemeye değmez mi? Buraya gelirken Sırbistan Taçı'nın önünden geçtim. Ne gördüm bilir misiniz? Küçük rütbeli subayların on beş yirmi kadarı, sivillerin ödünü kopartan birtakım eğlencelere başlamışlardı. Şimdiden sarhoş hepsi. Saat on iki dedi mi ya büsbütün sızacaklar ya da gemi azıya alacaklar iyice. Öyle bir gürültü yapıyorlardı ki yaşayanlar yataklarından, ölüler mezarlarından fırlamamışsa şaşarım.»

Maşin'in saldırganlığı kalmamıştı. Dostça bir sesle, «Olmaz, Vassiloviç,» dedi. «Darbeyi erteleyemeyiz artık. Bu duruma geldikten sonra erteleyemeyiz. Ertelersek çok kötü sonuçlar doğabilir. Taşradaki birliklere haberciler gönderdik. Onlarla bağlantı kuramayız bu saattan sonra. Bizim, onları buradan destekleyeceğimizi biliyorlar. Biz harekete geçmezsek hepimizin başı derde girer. Onlar gizli polisin eline düşerse bizim sonumuzun ne olacağını çok iyi bilirsin.» Kralın yazdığı pusulanın parçalarını cebine tıktı. «Küçük Saşa gerçekten tahttan inmeyi kabul ediyorsa bu gece yüz yüze geldiğimiz zaman söylesin aynı şeyi. Canavar değiliz biz; sadece vatansever insanlarız. O bizim kralımız. Sırbistan'ın ilk egemen hükümdarının, Milan'ın oğlu üstelik. Tahtımızın kanlanmasını biz de istemeyiz.»

«Bunu duyduğuma çok sevindim, Albayım,» dedi Michael.

Yalan söylüyordu, sevindiği falan yoktu aslında. Albayın içtenlikten uzak olduğunu çok iyi biliyordu. Bir yol bulması, hiç gecikmeden bir şeyler yapması gerekiyordu. Draga ölmemeliydi. Kadını sevdiği için mi, yoksa bu iğrenç cinayete istemeden suç ortağı olduğu için mi duyuyordu bu gereği? Onu bilemiyor, bilmek de istemiyordu şu anda. Önemli olan Maşin'in

elinden kurtulmaktı şimdi. Albayın, onu yanında alakoyacağından ya da peşine bir adam takacağından korkuyordu.

Ev sahibi Yorgo Gençiç bahçeden içeri geldi.

«Vay, sen miydin, Mika,» diye haykırdı dostça. «Gordana, albayı Yüzbaşı Vassiloviç adında birinin aradığını söylediydi, ama gelenin sen olabileceği aklımın köşesinden geçmedi. Ben seni Isviçre'de sanıyordum hâlâ.»

«Benim işte,» dedi Michael sıkıntıyla. Bu politikacıların Allah belasını versin, diye düşündü. Alexander'i günahı kadar sevmeyen Gençiç'in örgüte üye olması çok doğaldı. Gene de kurnazlığı elden bırakmıyordu eski bakan. Bu işe karıştığını ne kadar az insan bilirse o kadar iyiydi. Bakarsın darbe başarısızlıkla sonuçlanırdı.

«Gel bir içki iç,» diye söylendi eski bakan. Kolunu genç subayın omuzlarına atarak onu bahçeye sürüklemeye çalıştı.

«Sağ olun, başka zaman içerim. Zaten gidiyordum.»

«Nereye gideceksin?» diye sordu Maşin sertçe.

«Kardeşim Voyislav'la Sırbistan Taçı'nda buluşacaktık.» Bundan daha usturuplu bir yalan uyduramamıştı o anda. Oysa Voyislav çoktan yedinci uykuya dalmıştı hiç kuşkusuz.

«Sen arkadaşları yalnız bırakma, Yorgo. Vassiloviç'i ben geçiririm.» Tartışmaya yer bırakmayan bir kesinlik vardı Maşin'in sözlerinde. Albayın, eski bakana komuta edecek bir durumda olduğunu hemen anladı Michael. Darbeden sonra kurulacak hükümette Gençiç'e hangi bakanlığı vereceklerdi acaba?

Ev sahibi, emre boyun eğip odadan çıkınca Maşin yüzbaşıya döndü: «Sırbistan Taçı'na gittiğinize göre size bir görev yükleyebilirim,» dedi. «Oradaki subaylarla konuşun biraz. Sınırı aşmamaları gerektiğini

hatırlatın. Sonra da Subay Kulübü'ne gidip Dimitriyeviç'i bulun. Programımız değişmemiştir. Saat birde konağın güney kapısının önünde buluşacağız. Bir şey daha söyleyeyim: Alexander'in yazdığı pusuladan hiç kimseye söz etmeyin. Ne Apis'e, ne de başka birine. Anlaşıldı mı?»

«Sağır değilim, Albayım,» dedi Michael suratsızca.

Kapıya yönelirken albayın son sözleri kulağında çınladı:

«Bu bir emirdir, Yüzbaşı. Unutayım demeyin.»

«Unutmam, efendim.» Dönüp bakmadan cevap vermişti.

İri, dolgun yağmur taneleri düşüyordu ceketinin üstüne. Başını kaldırıp baktığında, saatlardır beklenen fırtınanın ilk belirtilerini, rüzgarın önüne katıp götürdüğü bulut kümesinin gökyüzünde kayıp geçtiğini gördü. Bulutların arasından seçilen yıldızlar öyle güçlü pırıltılar saçıyorlardı ki, insan elini uzatsa birini yakalayabileceğini sanıyordu. Kolay kolay patlamayacaktı bu fırtına, birkaç saat daha gecikecekti en azından. Nedenini bilmiyordu ama bu durum onu sıktı. Yağmur birden boşansa konağın kapısında biriken darbecileri dağıtabilir miydi acaba? Hiç sanmıyordu. Bu, sıradan bir gösteri olsaydı halk belki ıslanmamak için sığınacak yer arardı ama Albay Maşin'in birlikleri sıradan nümayişçiler değildi. Birer avcıydılar onlar; Nuh tufanı başlasa gene avlarının peşini bırakmazlardı.

Mihaylova bulvarından aşağı yürürken birinin peşine takıldığı izlenimine kapıldı. Saat epeyce ilerlediği halde sokaklar hâlâ kalabalıktı. Evler kolay kolay serinlemediğinden, halk caddelerden ayrılmıyor, onlara, Şarkı Festivalinden dönenlerle trenlerini, va-

purlarını kaçıran ya da büyük kentin çekiciliğinden kurtulamadıkları için bir türlü köylerine dönemeyen taşralılar da ekleniyordu. Kahvelerin açık kapılarından, sağır-dilsizlerin suskunluğuyla oyun oynayan erkeklerin, mermer masalara çarptıkları iskambil kağıtlarının sesi yayılıyordu.

Sırbistan Taçı'nın yakınlarında, güçlü erkek naralarıyla vurgulanan kolo'nun temposuna uyarak dans edenlerin coşkulu ayak seslerini duydu. Dar bir ara sokağa sapacakken, yorgun bir atın çektiği bir araba geçti yanından. Beş teğmen sıkış tepiş dolmuşlardı arabaya. Atın sırtına oturttukları hüzünlü bir çingene de külüstür kemanını gıcırdatıp duruyordu. Sevilen bir besteydi çaldığı. Teğmenler de gırtlaklarını patlatırcasına bağırarak kemana eşlik ediyorlardı. Çiçek bozuğu Teğmen Bogdanoviç'in de arabada olduğu Michael'in gözüne ilişti. O neşeli topluluğun geçmesini bekledikten sonra köşeyi döndü, kestane ağaçları dikilmiş bir aralığa saptı hızla. Bu daracık aralıktaki evler bile aydınlıktı hâlâ. Sanki günü bitirmek için önemli bir olayın gerçekleşmesini bekliyordu halk. Yok canım, ona öyle geliyordu. Sıcaktan uyuyamamışlardı herhalde.

Arkasından yaklaşan ayak sesleri duydu birden. Bir sokak lambasının altında durdu, cüzdanındaki parayı sayar gibi yaptı. Peşindeki adam da durmuş, bir kapının gölgesine sığınmıştı. Michael ilerleyince adam da yürümeye başladı yeniden. Kim takmıştı acaba bu herifi peşine? Maşin mi, Alexander mi? Yalnızca izlemesini mi emretmişlerdi? Yoksa tenha bir yerde hesabı görülecek miydi?

Bu heriften kurtulmanın yolunu araması gerekiyordu. Hem de bir an önce. Bir araba bulabilse çok işine yarardı, ama en yakın araba durağı Ulusal Tiyatro'nun önündeydi. Oyun, bu saattan önce bittiğine göre orada da araba bulunmayabilirdi üstelik. Belgrad'

ın arabacıları başlarına buyruk adamlardı. Şarkı Festivali'nin yapıldığı bu akşam her zamankinden çok müşteri çıkabilirdi, ama her günkü yatma saatlarını değiştirecek değillerdi bu yüzden.

Eski Taç sokağının, bugünkü adıyla Draga sokağının köşesindeki evi, altında bir de dükkanı olan zengin şarap tüccarının evini geçti. Eskiden tanırdı o aileyi. Kızlardan biriyle de kısacık bir gönül ilişkisi olmuştu bir ara. Kız sonradan bir başka şarap tüccarıyla evlenmiş ve geleceğin şarap tüccarlarından beşini de doğuruvermişti sırayla. Anî bir kararla bahçe kapısını açtı, evin arkasına dolanıp çiçek tarhlarının gerisindeki ahıra yöneldi. Evin bütün pencereleri karanlıktı. Ahırın tavanından da küçük bir gaz lambası sallanıyordu yalnızca. Ortadaki tuğla döşeli geçidin ucundaki saman yığınının üstünde gençten bir seyis uyuyordu.

Miçhael bir an adamı uyandırmayı düşündüyse de vaz geçti. Saman yığınının dibindeki boş şişeyle delikanlının salıverdiği horultulara bakılırsa, kolay kolay uyanacaklardan değildi.

Ahırın bir yanındaki bölmelerde altı at, karşı taraftakilerde de sağmal ineklerle, genç tosunlar sıralanmıştı. Michael hayvanları ürkütmemek için usul usul yaklaştı. En yakındaki kısrağı çözüp bölmeden dışarı çekti. Usta elleri, hayvanın kulağına mırıldandığı yumuşacık sesler atı büyülemişti sanki. Avluya vardığında ne seyis uyanmış, ne de öteki hayvanlardan en küçük bir ses yükselmişti.

Dışarı çıkınca durup kulak kabarttı. Ahırın arkasında, sokağa paralel olarak uzanan bir sebze bahçesi vardı. Bir insan ayağının altında ezilen kuru dalın çıtırdısını, demir bir kapının gıcırdadığını duydu. Bahçenin arka kapısı olacaktı bu. Peşinden gelen adam ahıra girdiğini görmemişti demek. Michael'in bahçeden geçip arkadaki sokağa çıktığını sanmıştı. Bir sıç-

rayışta çıplak atın sırtına atladı. Otuz yedi yaşına geldiği halde eski çevikliğinden hiç bir şey kaybetmemiş olduğunu görünce keyifle güldü. Kısrağı ön kapıdan dışarı çıkarıp Draga sokağı yönünde tırısa kaldırdı.

Ana caddeden yalnızca birkaç sokak geride olan bu semt bambaşka bir dünyaydı sanki. Sessiz, sakin bir köy havası vardı buralarda. Düşünceleri altı yıl öncesine döndü birden. Şimdi gittiği evin önünden geçerken küçücük bir öfke kıvılcımı duyardı içinde hep. Taç sokağı 16 numara, Draga'nın, Alexander'in metresi olur olmaz yerleştiği evdi. Draga kraliçeliğe yükseldikten sonra Lunyevitzalar sürü sepet oraya doluşmuşlardı. Sayıları da az değildi: En büyük abla Maria Christina Petroviç'le oğlu Yorgo, Draga'dan daha küçük olan iki kız kardeş, Voyka'yla Georgina, bir de Nikola'yla Nikodiye.

Her zamanki gibi bir nöbetçi dikilmişti 16 numaranın kapısına. Asker ayakta uyuklamış olsa gerekti. Michael yaklaşınca, çalar saatın çalmasıyla uykusundan uyanan birinin tavrıyla sıçradı. Attan inen yüzbaşıya şaşkın şaşkın bakıyordu. Derken süngü takılı tüfeğini çekip Michael'in göğsüne dayadı. Michael, bir ağaç dalını itercesine itti süngüyü, adamın kolunu aşağı indirdi.

«Rahat!» diye bağırdı ere. Dizginleri delikanlının eline tutuşturup sordu: «Evdekilerin hepsi yattı mı yoksa?»

Sokağa bakan pencereler karanlıktı. Arkada ışık varsa da görünmüyordu.

Er, bir eğersiz ata, bir de Michael'e baktı. Tören üniformasını kuşanan bir subayın üstü başı biraz daha düzgün olmalıydı, ama sesinin tonundan anlaşıldığına göre, gerçekten de subaydı bu bay. Askerin yüreğine su serpilmişti.

«Bilmiyorum, Yüzbaşım,» dedi. «Yüzbaşılarla kü-

çük hanımlar bir süre önce sokağa çıktılar, ama Bayan Petroviç evde olacak.»

Michael, kapıyı çalıp biraz bekledi. Sonra bir kere daha bastı zile. Sonunda birinin ayaklarını sürüye sürüye yaklaştığı duyuldu; kapı birazcık aralandı. Işık ölgün olduğu halde Michael kapıyı açan Hırvat aşçıyı tanıdı. Draga'yla Subay Kulübü'nün arkasındaki küçücük evde oturduklarında aynı kadın görürdü ev işlerini.

Kadın, «Ey Hazreti Meryem, gelene bakın!» diye haykırdı. «Yüzbaşı Vassiloviç'miş!» Sevinmesi mi korkması mı gerektiğini kestirememişti bir türlü. Yalnız hanımı değil, kendisi de yüzüstü bırakmıştı efendisini ne olsa.

Michael kapıyı itti. «Birak da içeri gireyim, Yovanka. Bayan Petroviç'le konuşmak zorundayım.»

«O yattıydı, Yüzbaşım.»

«Git kaldır öyleyse. Hadi oyalanma.» Kadının kararsız kaldığını görünce sesini yükseltti. «Hadi dedim!» İçeri girmişti artık; kapıyı örttü.

Aşçı, söyleneni yapmadan önce holdeki ışığı yaktı. Michael sağa sola bakınarak düşündü. Demek kralın bir aşk yuvası olarak seçtiği yer böyle bir evdi. Duvar dibindeki dolapların üstünde reçel kavanozları diziliydi. Açık duran çift kanatlı kapıdan yemek odasıyla salona geçiliyordu. Odaların ikisi de ampir tarzı eşyalarla döşenmişti. Soğuk, küçük kentsoylulara yakışan odalardı bunlar; Draga'nın kişiliğine çok aykırıydı. Ateşli, kıvrak gövdesi, zümrüt yeşili gözleriyle bir sultanın haremine yakışırdı ancak Draga. Ne var ki kelebek gözlüklü, şiş karınlı, ince uzun kollu Alexander'in bu eşyalar arasında çok rahat edeceği de kesindi.

Bir kapı gıcırdadı, fısıldaşan kadın sesleri duyuldu. Işıklar da yanmıştı bir yerlerde. Lunyevitzaların en büyük kızı telaşla seyirtti yatak odasından. Orta yaş-

lı, tombul bir kadındı; Draga'nın karikatürünü andırıyordu birazcık.

Yüzbaşıya sert sert bakarak, «Gecenin bu saatında burada ne işiniz var?» diye sordu. Yeni Skupshtina'nın çıkaracağı ilk yasalardan biri, bütün Lunyevitzaların dokunulmazlığıyla ilgili olacaktı. Maria, kral ailesinden sayıldığı düşüncesini şimdiden benimsemişti besbelli. «Yovanka'ya da sordum ama bilemedi. İçkili misiniz yoksa? Nasıl olur da...»

Michael kadının sözünü kesti: «Bana kağıt, kalem verin. Draga'ya bir mektup yazmam gerek.»

Kadının kaşları havaya kalktı, kolları, yumuşak, kuştüyü yastığı andıran göğüslerinin üstünde birleşti. «Hiç sanmıyorum ki Majesteleri...»

Michael, kadını omuzlarından tutup sarstı. «Kağıt getirin diyorum! Bir de kalem. Kurşun kalem de olabilir. Hemen şimdi! Çok önemli bir durumla karşı karşıyayız. Benim için değil, Draga için önemli.»

Sesinin tonu, Maira'nın direncini kırmıştı. Salondaki konsola yürüdü, çekmeceden bir kurşun kalemle zarflı birkaç kart çıkardı. «Bunlar olur mu?»

Michael, «Elbette,» diyerek kartların birine bir iki satır karaladı: «Üstüme aldığım görevi yerine getiremedim. Hemen Zimony'ye geçin. Mika.» Kartı yerleştirdiği zarfı sıkıca kapadı. «Kim götürebilir bunu? Saraya her zaman girip çıkan, gelişiyle dikkati çekmeyecek biri olmalı. Kardeşlerinizden biri belki. Nöbetçi sokağa çıktıklarını söylemişti. Kaçta dönerler acaba?»

«Konağa gittiler onlar. Kızlar da öyle. Yemeğe çağırılmışlardı.» Zarfı alıp sabahlığının cebine tıktı. «Sizin Belgrad'da olduğunuzu hiç bilmiyordum ben. Dışarıda bir yerlere yerleştiğinizi sanıyordum.»

Yüzbaşının sabrı tükenmişti. «Gevezeliği bırakın, Maria,» dedi. «Hemen birini bulup bunu kraliçeye

ulaştırmaya çalışın. Bir yolunu bulsam ben kendim giderdim, ama ne yazık ki olacak iş değil.»

«Neler yazdınız ona?»

«Orasını hiç karıştırmayın. Siz bir an önce bunu iletmeye bakın yeter. Eline verilmesi gerekir. Ölüm kalım meselesidir. Onun ölümünden söz ediyorum.» Durumu ayrıntılarıyla açıklamayı düşündüyse de vaz geçti. Maria Christina kaz kafalının biriydi; ona güvenilemezdi.

Kartın, bir 'hal hatır sorma' pusulası olmadığını sonunda anlamıştı Maria. «Oğlum Yorgo evde,» dedi. «Evde ama biraz hasta. Başka kiminle göndereceğimi de bilemiyorum. Nicola'yla Nikodiye dönünceye kadar beklesek olmaz mı?»

«Bir saniye bile beklememelisiniz! Ya kendiniz gidin ya da oğlunuzu kaldırın yataktan.»

«Peki öyleyse. Onu gönderirim.»

«Haa, konağa vardığında soracak olurlarsa, nöbetçiler, yaverler, uşaklar... Kim sorarsa sorsun benim adımı anmasın hiç. Anlaşıldı mı?» Maria kafasını salladı. «Bir şey daha var. Dışarıdaki nöbetçiye bir at bıraktım. Uşağınız hayvanı Brankoviçlerin evine kadar götürüversin. Şarapçı Brankoviç'e. Sokakta başı boş gezerken buldum desin, yetişir. Yalnız önce Yorgo'yu kaldırıp konağa yollamaya bakın.»

Yüzbaşı Vassiloviç'in çılgın ya da sarhoş olmadığını sonunda anlamıştı Maria. «Peki, Mika, ne dersen öyle yapacağım,» diye mırıldandı. Kapıda dönüp sordu: «Draga tehlikede mi?»

«O pusulayı alırsa tehlikede sayılmaz. Ben gitmek zorundayım artık. Arkada kapı var mı?»

«Evet, mutfaktan geçeceksin. Yovanko yol göstersin sana.»

Yovanka, koridora gizlenip kulak misafiri olmuştu söylenenlere. Duyduklarından, kendine göre birtakım sonuçlar da çıkarmıştı. Michael'i evin arka bö-

lümüne götürürken, «Başları dertte, değil mi?» diye sordu. «Kralla Bayan Maşin'i diyorum.» Draga'dan eski soyadıyla söz etmesi Michael'i güldürdü. Hanımının eski aşığını görünce dili de eski adına gitmişti besbelli. Aşçı yaptığı yanlışlığın farkında olmadan sürdürdü: «Yüzbaşımın onları uyarması çok büyük bir iyilik doğrusu. Başkası olsa yapmazdı. Ben o zaman da söylemiştim hanıma. Siz bu delikanlı için yüzbaşıdan ayrılırsanız sonradan pişman olursunuz demiştim. Evet, doğru, o kral. Ama insan kral olup da herkesin nefretini kazanacağına, köy muhtarı olsun da sevilsin bence. Kimse sevmiyor onu; bilirsiniz. Kraliçeyi de sevmiyorlar. Herkes de açık açık söylüyor bunu. Geçende hanıma, Bayan Petroviç'e de söyledim. Artık alışverişe çıkmak istemiyorum ben. Lunyevitzaların yanında çalıştığım için hakaret ediyorlar bana. Küfür ediyorlar, torbama çürük meyveleri, çürük sebzeleri tıkıştırıyorlar. Bir keresinde bir ölü fare bile koymuşlardı. Kasaba girip en iyi etleri seçiyorum. Eve gelip paketi açtım mı bir de bakıyorum ki yarıdan fazlası yağ, sinir. Üstelik kazıklıyorlar da beni! Hesabı ben şişirmiyorum diyorum, hanımı inandıramıyorum bir türlü. Bana kalsa bir dakika daha durmazdım bu evde. Ama çıksam nereye gidebilirim? Lunyevitzaların yanında çalışan bir hizmetçiyi kim ister?»

Michael'i arka kapıdan dışarı çıkarıp arkasından seslendi: «Tanrı sizden yardımını esirgemesin, Yüzbaşım. Çok iyi insansınız.»

Miloş bulvarına çıkmak için bir yığın daracık ara sokaktan geçmesi gerekiyordu. Düzenli bahçelerin içine oturtulan arduaz damlı, beyaz boyalı tek katlı evlerin arasından el yordamıyla ilerledi. Hiç bir ışık, hiç bir insan yoktu ortalıkta. Evler, bir dev yavrusunun oynayıp da yatmaya giderken halının üstünde bıraktığı oyuncaklar gibi görünüyordu gözüne. Bu eğri

büğrü toprak sokaklar hiç değişmemişti son geçtiğinden beri. Geniş bulvarlara bir takım mimarlık rezaletleri diken şehirleşme eğilimi, buralara kadar gelmemişti henüz. Konaktan yayılan düşmanlık duygularının bu tertemiz, kötülük nedir bilmeyen yuvalara bile sinmesi şaşılacak şeydi.

Michael, bir türlü etkisinden kurtulamadığı, yaşantısına, bir sokak kedisi gibi, istediği zaman girip istediği zaman çıkan bu kadın için canını tehlikeye atmıştı şimdi. O kadının mutlaka kurtulması gerekiyordu. Kurtulmazsa, dayanılmaz bir suç yüklenmiş olacaktı omuzlarına. Darbeci subayların arasına karıştığından ötürü değil, hayır kadının çekiciliğine karşı koymakta direttiği için.

O çekiciliği bir türlü açıklayamamıştı Michael. Üstün bir zekası, kusursuz bir güzelliği yoktu Draga'nın. Gelgelelim çevresine öyle bir büyü yayıyordu ki erkekler çok karışık duygulara kapılıyorlardı. Sırbistan Taçı'nda körkütük olup dans eden subaylar da o duruma düşmüşlerdi belki. Draga'dan nefret edişleri belki onu kraliçeliğe layık görmediklerinden, belki de kadına karşı utanç verici birtakım duygular beslediklerini sezdiklerindendi. Belki de Paris'teki Mösyö Juriex'den farksızdılar onlar da. Kadını elde edemedikleri için kapıları yumrukluyor, cinayetler işlemeye kalkışıyorlardı.

23.00

Muhafız Birliği'nin bandosu, holün köşesindeki yerini almıştı. Her zamanki gibi yemek boyunca sevilen parçalar çalacaktı. Toplantı gece yarısına kadar dağılmazsa ya dans müziği ya da klasik müzikle sürdürürlerdi konserlerini. Bu iki tür müzik arasında bir

seçme yapmak da kraliçenin işiydi. Bu gece de sunmuşlardı programı Draga'ya. Ne var ki kraliçe bir karar vermeye yanaşmamış, şefin bildiğini yapmasını söylemişti. Hizmetçiler arasında majestelerinin hasta olduğu, yemeğe inmeyeceği söylentisi bile yayılmıştı. Kral da karısının dairesine kapanmıştı. Konuklarla mutfak hizmetçileri onların çıkmasını bekliyorlardı epeydir.

Sırtındaki üniformasıyla bir operet kahramanını andıran Nicola Lunyevitza, açlığını unutmak için, orta yaşlı nedime Ila Konstantinoviç'e açık saçık fıkralar anlatıyordu. Draga, saray hizmetlerinde kullandığı kadınların lekesiz bir namusa sahip olmasına çok dikkat ederdi. Kızlığı kesinlikle saptanmış olan Ila da, seyrelen saçlarının diplerine kadar kızarmakla birlikte genç yüzbaşıdan kaçmak için herhangi bir çaba göstermiyordu.

Yüzbaşının kardeşi Nikodiye ise şakalaşarak oyalanacak durumda değildi. Açlıktan karnı gurulduyor, eniştesinin düşüncesizliğine verip veriştiriyordu.

«Saşa, bakanlar kurulunun üyeleriyle anlaşamadığından yakınır hep,» dedi Naumoviç'e. «Adamların ağır kanlı, anlayışsız budalalar olduğunu söyler. Elbette! Onların günlük programları enişteminkinden çok değişik. Onlar kalkarken Saşa yatağa giriyor, adamlar günlük işlerini bitirip yorgun argın evlerine dönecekken Saşa zavallıları toplantıya çağırıyor. Şu Marinkoviç'in haline bak bir. Apar topar geldi Sofya'dan. Bütün geceyi trende geçirdi. Sabahtan beri de kralın emirlerini bekliyor. Yemekten sonra gene bir konuşma yapacaklarmış.»

Naumoviç yeniden traş olmuş, tertemiz bir tören üniforması giymişti. Yüzünde donmuş duran, onu güleryüzlü, ancak ne düşündüğü anlaşılmayan bir Buda heykeline benzeten gülümseyişiyle dinliyordu genç adamı. Oldukça ayık görünüyor, sendelemeden yürü-

meyi de beceriyordu. Ne var ki çok ender olarak ağzını açtığında dili dolanıyor, sözü nereye getirmek istediği de kestirilemiyordu bir türlü. Dudaklarına yayılan anlamsız gülüş öylesine belirgindi ki Nikodiye dayanamayıp sordu:

«Nedir, Albayım? Bir sıkıntınız mı var?»

Naumoviç gözlerini kırpıştırdı. «Sıkıntım mı? Yoo, ne sıkıntım olacak? Şeyi düşünüyorum yalnızca... Acaba Majeste niye bu kadar gecikti diye düşünüyordum.»

Laza Petroviç yanlarına yaklaştı. Lunyevitza kız kardeşlerle konuşmuştu bir süre. Ikisi de güzel kızlardı. Voyka pembe, Georgina gök mavisi bir elbise giymişti. On sekizine gelen Georgina'ya 'Golubche', yani küçük kumru adını takmışlardı eşi dostu. Dolgun göğüslü ince gövdesi, gül yaprağı gibi dudakları ve ablasınınkilere benzeyen parlak yeşil gözleriyle, gerçekten ender rastlanan güzellerdendi.

«Kızlar ağlamaklı,» diye açıkladı Laza. «Lutçiç Dalmatov'la tanışacağız diye sevinçten uçuyorlarmış. Şimdi de Dalmatov'un bu gece gelemeyeceğini duymuşlar. Özür dilemiş. Trende üşüttüğünü, gribe yakalandığını bildirmiş.»

Dalmatov, Dalmaçyalı bir Sırp, Rus Saray Tiyatrosu'nun oyuncularından biriydi. 11 haziran tarihinden başlayarak, bir hafta süreyle Belgrad'da sahneye çıkacaktı.

«Bana sorarsanız, bir Rus oyuncusunun kraliçemizin çağrısını geri çevirmesi bayağı edepsizlik sayılır. Bu gece yemeğe gelmeyecek kadar hastaysa yarın akşam nasıl sahneye çıkacak peki?»

Nicola, Ila Konstantinoviç'i utandırmaktan bıkmış onların yanına sokulmuştu. «Polis müdürünün adamlarından biri bana ne söyledi bilir misiniz? Dalmatov, gerisin geri St. Petersburg'a yollanmış.»

«Olamaz!» diye haykırdı Voyka. «Afişleri astılar bütün sokaklara! Yarın akşam sahneye çıkacak.»

«Polis çok kesin konuştu. Kendi gözüyle görmüş: Dalmatov pasaport kontrolünü yaptırmış öğleden sonra.»

«Çok tuhaf,» dedi Georgina. «Bütün biletler de satılmıştı. Biz cumartesi gecesine bilet almıştık. Tzintzar-Markoviçlerle birlikte gitmeyi kararlaştırmıştık.»

«Görünüşe göre korkarım gidemiyeceksiniz,» dedi Nikodiye. «Giderseniz de —Tanrı düşmanımın başına vermesin— bizim yerli oyuncuları seyretmek zorunda kalacaksınız.» Saatını çıkarıp baktı. «Tanrı düşmanımın başına vermesin dedim de aklıma geldi. Saat on biri çeyrek geçti yahu. Midem kazınıyor. Beş dakika daha beklersem açlıktan öleceğim.» Laza'ya döndü. «Ölürsem askerî törenle gömmeyin sakın. Orpheum'daki dansöz kızlardan altısı taşısın tabutumu. Mezare indirirken de Offenbach'ın kankanını çalsın bando.»

Naumoviç'ten başka herkes güldü. O, gizleyemediği bir iğrentiyle bakıyordu genç adama. «Bu şaka pek gülünç değildi, Yüzbaşım,» diye mırıldandı, küçük topluluktan uzaklaştı.

Nikodiye şaşkın şaşkın baktı arkasından. «Buna da ne oluyor kuzum?»

«Biraz fazla kaçırmıştır,» dedi Laza.

Nicola, duyulmamış bir fikir attı ortaya. «Belki ayıktır tam tersine. Bir değişiklik olsun diye ayık kalmış, o yüzden de bu garip hallere düşmüştür. Mika Naumoviç'in ayık olması ne demektir düşünebiliyor musunuz?»

Iki uşak, kralla kraliçenin dairesine giden kapıyı açtılar. Önce saray nazırı Nikolyeviç, ardından da kralla kraliçe girdiler içeri. Alexander'in sırtında günlük bir general üniforması, Draga'nın üstünde de dan-

tel motiflerin aplike edildiği beyaz bir vual elbise vardı. Viyana'daki Drecoll modaevinin şaheserlerinden biriydi bu kılık.

«Draga, meleğim! Bu ne güzellik böyle!» Georgina, ablasıyla saray kurallarına uygun olarak konuşması gerektiğini unutmuştu. Koşup Draga'ya sarılacakken Voyka'yla Ila Konstantinoviç'e ilişti gözü. Biri genç, biri geçkin iki kız, reverans yaparak selamlıyorlardı kraliçeyi. O da onlara uydu.

Georgine gibi kardeş sevgisiyle bakmayanlar da güzel bulurdu Draga'yı bu gece. Yanakları solgun, yüzü boyasızdı. Saçlarını gevşek bir topuz halinde tepesine toplamıştı. Boyasız yüzü ve özensizce taranmış saçları, olduğundan daha genç ve nedense çaresiz bir yaratık gibi gösteriyordu onu. Pek çok kimse gibi, kralın bu kadında ne bulduğunu hiç anlamayan sefir Marinkoviç bile hayran kalmıştı Draga'ya bu gece. Üstelik kraliçesine sadık bir vatandaş olarak değil, basbayağı bir erkek olarak.

Dalmatov gelmeyeceğini bildiren pusulayı gönderdikten sonra çağırılmıştı Marinkoviç yemeğe. O, aktörün yerini alınca, sofrada on kişi oluyorlardı.

«Majestelerinin ilgilenip ilgilenmediğini bilmiyorum ama...» —Nikodiye'nin aldırmazlıkla bağırması bandonun çaldığı **Hoffmann'ın Masalları** uvertürünü bastırıyordu— «ben açlıktan ölüyorum.»

Hoşnutsuzluğunu belirtmek için alnını kırıştırdı Alexander. Nikodiye'yi veliaht ilan etmeye razı olmuştu ya bir türlü sevememişti. Oğlanı, çekici bulmuyor değildi. Tam tersine —kendi kendine, Draga'yla aralarındaki benzerlikten ötürü olduğunu ileri sürerek— bayağı hoşlanıyordu delikanlıdan. Bazan, genellikle içkinin ölçüsünü kaçırdığı zaman, Draga'nın kuştüyü yorgan yumuşaklığının yerine Nikodiye'nin erkekçe inceliğiyle ısınmayı düşünüyordu yatakta. Ne var

ki bu tehlikeli düşünceleri, geçmişte çok kez yaptığı gibi, hemen kafasından uzaklaştırıyordu.

Draga onun güvenliği, denge unsuruydu. O, kadını elden kaçırmadıkça kimse erkekliğinden kuşkulanamazdı.

Karısı kolunda, yemek salonuna doğru ilerledi. Nikodiye'nin yanından geçerlerken Draga uzanıp delikanlının yanağını okşadı. Nikodiye ne yapsa haklıydı ablasının gözünde.

«**Mon Prince**» (*) diye mırıldandı hüzünlü bir gülümsemeyle. «Bağışla bizi. Saşa'yla konuşmamız gereken önemli bir konu vardı. Duyunca sen de seveneceksin. Hepimizi ilgilendiren bir şey.» Sesine biraz daha canlılık vermeye çalışarak ekledi. «En sevdiğin yemekleri yaptırttım bu gece. Kaz kızartması —Macaristan'dan getirttik palazları— bir şokola sufle.»

«Kaz eşek etine dönmüş, sufle de pide gibi olmuştur şimdiye kadar» dedi Nikodiye. «Bu sarayda aşçılık etmek istemezdim doğrusu.»

Alexander acı acı baktı oğlana. «Büyük söyleme. Bir gün gelir keşke akrabaları olacağıma aşçıları olsaymışım dersin.»

Anası odaya girip oğlunu sarsmaya koyulduğunda mışıl mışıl uyuyordu Teğmen Yorgo Petroviç. Yataktan kalkıp giyinerek konağa, Draga teyzesine bir haber götürmesi gerektiğini öğrendi. Grip geçirmiş, ateşi hâlâ düşmemişti. Gene de hiç ses çıkarmadan doğruldu, ayaklarını karyoladan aşağı sarkıtıp pantufla terliklerini arandı. Heyecanlı sahneler yaratmaktan hoşlanırdı annesi; kritik durumlarda kaldı mı bayağı eğlence bulmuş olurdu. Son iki haftadır da onunla uğraşmıştı. Oğlanın üstüne kuştüyü yorganlar yığ-

(*) Prensim benim.

mış, göğsündeki soğuk kompresleri iki saatta bir değiştirmişti. Gribin, zatüreye ya da ince hastalığa dönüşeceğinden korkmuştu günlerce. Şimdiyse, ayakta duracak dermanı olmadığı halde sokağa yolluyordu onu.

«Ateşim hâlâ düşmedi, anne,» dedi. «Alnımı tut da bak.»

Anası yanağına dokunur gibi yapıp, «Düşmüş, düşmüş,» diye mırıldandı. Delikanlının gecelik entarisini çıkarıp terli gövdesini bir havluyla kuruladıktan sonra üniformasını giydirdi.

«Gene ne oluyor ki?» Bezginlikle sormuştu çocuk.

«Orasına aklın ermez senin.» Kapalı zarfı uzattı. «Bu mektubu götür, doğrudan doğruya Draga'nın eline ver. Sonra da eve gelirsin.»

«Araba hazır mı?»

«Hayır, değil. Bütün komşuları ayağa kaldırmanın anlamı yok. Üç adımlık yol. Yürürsen ölecek değilsin ya!»

«Hiç halim yok.»

«Olmaz elbette. On gündür yatıyorsun. Kim olsa tutulurdu. Doktor Gasiç sabah ne dedi duymadın mı? Bronşlardan başka hiç bir yerde enfeksiyon kalmamış. Bronşlar da ne demekse!»

Her zamanki gibi anası kazandı. Demir gibi iradesi vardı onun. Lunyevitzaların gerçek reisiydi Maria. Kız kardeşinin hem sırdaşı, hem akıl hocasıydı. Sarayda verilen kararların çoğunda onun da parmağı vardı. Eski aşığı Tzintzar-Markoviç'in başbakanlığa atanmasında da etkisi olmuştu Maria'nın.

Yorgo Petroviç evin arka kapısından çıktı. Başdönmesine yararlı olacağını umarak derin derin içine çekti ılık havayı. Eklemleri yumuşamıştı sanki, her adımda dizleri dökülüyordu. Konağın kapısına vardığında ayakta duracak hâli kalmamıştı.

Nöbetçiler acemi erlerdi; onu tanıyamamış, saraydan içeri bırakmaya yanaşmamışlardı. Uzun tartışmalardan sonra Teğmen Zivkoviç'i kapıya çağırmayı kabul ettiler.

Yorgo'yla Teğmen Zivkoviç aynı sınıfta okumuşlardı Harp Okulu'nda. Aynı yıl bitirmişlerdi okulu. Zivkoviç sınıfın üçüncüsü olarak, Yorgo kıl payıyla not tutturarak. Ne var ki o Harp Akademisi'ne kabul edilmiş, Zivkoviç'se kıta hizmetine, oradan da saray Muhafız Birliği'ne alınmıştı. Kralın oğlana ayrıcalık tanıdığını gören sınıf arkadaşları düşman kesilmişlerdi Yorgo'ya; yanına yaklaşmıyorlardı artık. Bir tek Zivkoviç değiştirmemişti tutumunu. Eskisi kadar sık görüşemiyorlarsa da herhangi bir gerginlik yoktu aralarında.

Draga kraliçe olduğundan beri, Yorgo, günün her saatında, istediği gibi girip çıkabilmişti konağa. Zivkoviç'in her zamanki gibi kapıyı açacağını umuyordu. Teğmenin onu belirgin bir hoşnutsuzlukla süzdüğünü görünce afalladı.

«Ne istiyorsun?» dedi Zivkoviç.

«Teyzemi görmek istiyorum tabii. Başka ne isteyeceğim?» Nöbetçileri gösterdi. «Bu herifler benim kim olduğumu bilmiyorlar galiba. Mer'alardan toplayıp doğru buraya getirmişler bunları anlaşılan.»

«Bu gece çok sıkı güvenlik tedbirleri alınmasını emrettiler. General Laza'nın izni olmadan kimseyi almıyoruz saraya.»

Hoşnutsuzluk göstermek sırası Yorgo'daydı şimdi. «Saçmalama, Petro. Beni içeri almak için kimsenin izni gerekli değil.»

«Ne yazık ki gerekli.»

«Git izin al öyleyse.»

«Generali rahatsız edemem şimdi. Majesteleriyle birlikte yemek yiyordur.»

Başı dönüyordu Yorgo'nun. Gerçek dışı bir ni-

telik kazanmaya başlamıştı artık bu durum. Okyanusun dibinde durduğu, Zivkoviç'le nöbetçileri bir su duvarının ardından gördüğü izlenimine kapıldı:

«Aklını başına topla, Petro,» dedi. «Laza kimseyi sokmayın derken beni düşünmüyordu herhalde.» Sesini yükseltti. «Kapıyı açın diyorum. Bu bir emirdir.» Zivkoviç'ten önce terfi etmişti, ondan kıdemli sayılıyordu. Sözlerini vurgulamak için kapıyı tutup sarstı. Ne var ki bu hareket Zivkoviç'i hiç etkilememiş, sadece kendi kollarını ağrıtmıştı.

«Hadi evine git, Yorgo.» Yakarırcasına konuşmuştu teğmen.

«Git, Yüzbaşı Panayotoviç'i çağır. O alır beni içeriye.»

Zivkoviç kızarıp bozardı. «Yüzbaşımın işi var şu anda.»

Serin bir yel esmeye başlamıştı bulvardan aşağı. Annesi terini kurulamıştı ama, Yorgo her yanının yapış yapış olduğunu duyuyordu gene. Birkaç dakika önce terlemişti; şimdiyse soğuktan ürperiyordu. «Teyzeme bir mektup getirdim,» dedi. «Çok aceleymiş. Bir haftadır hasta yatıyordum ben. Annem zorla kaldırdı bu akşam. Beni bu rüzgarda bekletme böyle. Gebereceğim.»

«Hasta olduğun belli,» dedi Zivkoviç. «O mektubu bana bıraksana sen. Ben kraliçeye veririm. Sen evine dön. Bir daha da çıkma.» Kaygılı bir uyarı vardı gene teğmenin sesinde.

Daha sonra, bu sahneyi aklından geçirdikçe deli oluyordu Yorgo. Mektubu niye bırakmıştı sanki! Onu, kraliçenin yeğenini saraya sokmamak gibi bir emir almış olamazdı Zivkoviç. Kendi uydurmuştu besbelli. Ne düşünmüşse düşünmüş, arkadaşını konaktan uzak tutmaya çalışmıştı. Yorgo'nun eve dönmesinde diretirken iyice gerginleşmiş, âdeta korkuya kapıl-

mıştı. Neden ileri gelebilirdi bu korku? Nöbetçi subayın odasına bir kadın atmış ya da bunun gibi bir edepsizlik yapmış olabilirlerdi belki. O kadar bitkin olmasaydı bu işi mutlaka kurcalardı Yorgo. Ne var ki mektubu bırakmakla görevini yerine getirmiş olacağını düşünmüş, tıpış tıpış eve yollanmıştı.

Yolda bir de baygınlık geçirmiş, kendini toplamak için sarhoş gibi direklere sarılmak zorunda kalmıştı. Eve vardığında annesinin odasındaki ışığın yanık olduğunu gördü. Kadınla karşılaşmak istemediğinden, ayaklarının ucuna basarak dayılarıyla paylaştığı yatak odasına yürüdü usulca. Yatağa girip örtüleri başına çekti. Annesi birkaç dakika sonra kapıyı açıp içeri baktığında da uyur numarası yaptı. Kadının mektupla ilgili sorularını anlaşılmayan bir iki mırıltıyla geçiştirdi.

Michael, Sırbistan Taçı'nın terasına çıkar çıkmaz farketti durumu. Onun yokluğunda epey şarap, epey erik rakısı geçmişti gene gırtlaklardan aşağı. Sivillerin çoğu çıkıp gitmişti ama, askerler, eşeysiz üreme yoluyla, bölünerek artmışlardı sanki. Saat yedide karargahta yapılan toplantıda bulunanlardan yalnız Bogdanoviç'le Tankossiç görünüyordu ortalıkta. Her ikisi de yaygaracı birer gurup toplamışlardı çevrelerine. İki masa, çigan orkestrasının hangi parçayı çalacağı konusunda tartışıyorlardı. Kavga çıkmasına ramak kalmışken Bogdanoviç bir vals istedi, yorgun ve bıkkın olan çingeneler de çalmaya başladılar. Bu kez de Tankossiç'in çevresindekiler sıkılmışlardı. Orkestranın, o kedi miyavlamasını andıran Avusturya gıcırtısını kesip kör âşık Filip Visnyiç'in bestelediği bir türküyü çalmasında diretiyorlardı. Bu yeni tartışma başlayınca, kemancılar yaylarını indirip hareketsiz kaldılar. Akıllarından geçen, esmer yüzlerinden okunuyor-

du: Bu namussuz pezevenkler birbirlerini boğazlasalar aldırmayacaklardı artık.

Çingeneler, gürültücü genç subaylara, hattâ Sırbistan ordusunun bütün subaylarına küçümsemeyle bakarlardı. Bu adamların kırbaçları çok sık, dinarları dağıtan elleriyse çok ender işlerdi. Çingene çerilerinin arasında yaygın olan haberleşme sistemiyle öğrendiklerine göre çok daha iyi müşteriler vardı dünyada. Rus grandükleri, zengin Amerikalı kadınlar neler yapmıyorlardı çalınan bir parçayı beğendikleri zaman! Bazan birinci kemancının alnına bin franklık banknotlar yapıştırıyor, bazan da Place de la Concorde'daki havuza avuç dolusu Napolyon altını fırlatıp çingenelerin suya atlayarak paraları toplayışlarını izliyorlardı. Belgradlı çingenelerin en kazançlı günleri hangisiydi oysa? Ya domuz tüccarının biri birkaç Avusturya florini saçacak ya da hükümetin okul yapma, orduya erzak sağlama ihalelerinden birini kazanan aracı, keyfinden onların da gönlünü hoş edecekti.

Kavga büyük çapta bir cinayet şeklini almadan birisi yeni bir öneride bulundu: Kraliçe Draga'nın kolosunu çalmalıydı orkestra! Draga, kralla yeni evlendiğinde, sokaklara, yeni yapılara onun adının takıldığı günlerde, birkaç hevesli şairle besteci de eserlerini kraliçeye adamışlardı. Halk hiç birini tutmamıştı pek. Bir tek 'Kraliçe Draga'nın Kolosu' beğenildi. Oynak bir havaydı bu, yalnız Belgrad'da değil, bütün ülkede çalınıp söyleniyordu. Halk sanatçıları, eğitim yürüyüşü yapan askerler onu söylüyor, köy panayırlarında dans eden çiftlik yanaşmaları o ezgiyle zıplayıp duruyorlardı.

Koloyu isteyen yüzbaşı, zayıf, uzun boylu, şahin bakışlı bir adamdı. Yanaklarındaki hastalıklı kızartının dışında hiç bir renk yoktu yüzünde. Teğmen Bogdanoviç, Mika Yosipoviç diye tanıttı yüzbaşıyı. Michael bu adı bir yerlerde duymuştu. Biraz düşününce

buldu: Savunma Bakanı'nı öldürmekle görevlendirilen subaydı bu.

Dostlarının tersine, son derece ayıktı Yosipoviç. Biri bir kadeh **klekovaça,** insanın ciğerini delen ardıç rakısından getirdi ona. Titreyen ellerle kaldırdı yüzbaşı kadehi, küçük bir yudum aldıktan sonra gene masaya baktı. Titremesini belli etmemek için sağ elini soluyla tutuyordu.

Michael, terasa ayak bastığından beri düşünüp durmuştu. Kralın tahttan inmeyi kabul ettiğini, darbe yapmaya gerek kalmadığını bu adamlara söylese miydi acaba? Albay Maşin'le yaptığı yararsız konuşmadan sonra hep bu konuyu işlemişti kafasında. Buluşma yerlerini birer birer dolaşmaya, Maşin tarafından gönderilmiş gibi davranarak bir haber bırakmaya niyetlenmişti önce. Herkese darbeden vaz geçildiğini söyleyecek, sonra da ya kentten uzaklaşacak ya da ortalık yatışıncaya kadar bir yerlerde gizlenecekti. Küçük çapta bir kargaşalık çıkacağını, sağda solda tek tük çarpışmalar olabileceğini biliyordu. Ne var ki mekanizmanın dişlilerini dönemez duruma getirmiş olacaktı böyle yaparsa. Kıyım önlenecekti. Gelgelelim buradaki askerlerin ileri geri konuşmalarını duydukça düşüncesi değişiyordu. Alexander Obrenoviç'e baş kaldıran subayların sayısı yüz elli falan değildi artık. Ordunun büyük çoğunluğu bu işe karışmıştı. Yaklaşan olayı, hiç değilse genel bir izlenim olarak, herkes biliyordu Sırbistan Taçı'nda. Örgüte ilk katılanların ettiği gizlilik yemini unutulup gitmişti sanki. Kimse sözünü kollamıyor; subaylar açıkça verip veriştiriyor, sövüp sayıyorlardı. Masalarda kalan sivillerin arasında gizli polis üyeleri varsa bu sözleri duymamak için kulaklarına pamuk tıkamış olmaları gerekirdi. Bağrışmaların anlamını en budala insan bile sezebilirdi. Yoksa gizli polis de darbecilerle işbirliği mi yapıyordu artık?

Kolaratz lokantasına yürüdü. Orada da durum aynıydı. Ne var ki buradaki subaylar biraz daha soğukkanlı, biraz daha sakin davranıyorlardı. Albay Misiç eski yerinde oturuyordu hâlâ. Yalnız masa arkadaşları değişmiş, birkaç küçük rütbeli subay yerleşmişti çevresine. Ayık değillerse bile içkili olduklarını belli etmiyorlardı gençler. Orkestraya yakın bir yerde, birkaç masa bir araya getirilmiş, bazıları üniformalı olan yirmi kadar genç erkek yiyip içmeye koyulmuşlardı. Sırbistan Taçı'ndaki adamlardan daha ölçülüydüler onlar da. Bu ağırbaşlılığı sağlayan orkestra şefinin ustalığı olduğu gibi, Misiç'in varlığı da olabilirdi. Herkes nemlenen gözlerle dinliyordu müziği. Kadehler, Sırbistan anamızın onuruna kaldırılıyordu. Bir Harp Okulu öğrencisi, belli etmemeye çalışarak, çiçek açmış bir yaseminin dibine kusuyordu içtiklerini. Alkole alışık olmayan birkaç arkadaşı da, başlarını masalara dayayarak sızmış ya da uyuya kalmışlardı. Herhangi bir cumartesi gecesi de görülebilecek şeylerdi bunlar. Ne var ki günlerden cumartesi değildi bugün.

Michael, kapıda durmuş içerisini gözlerken topçu teğmeni Milutin Lazareviç sokuldu yanına. Manevralardan tanırlardı birbirlerini. Boğazına kadar ilikli kalın bir kaput giyiyordu Lazareviç; alnı boncuk boncuk terlemişti.

«Nerelerdeydin, Mika?» diye sordu. «Albay Maşin buradaydı az önce. Seni arıyordu.»

«Sırbistan Taçı'ndaydım. Oradan geliyorum.»

«Sırbistan Taçı'na da bakmış, ama seni görememiş.»

«Ne yapacakmış beni?»

«Bilmem. Seni bulamadığı için sıkılmış görünüyordu.»

«Git söyle öyleyse; bulundum ben. Artık kaygılanmasın. Şimdi de Subay Kulübü'ne gidip Apis'le bu-

luşacağım. Gene aramaya kalkışacak olursa orada bulur beni.»

Maria Petroviç'in evine giderken peşine takılan adamı Maşin'in gönderdiğinden hiç kuşkusu kalmamıştı şimdi.

Lazareviç, «Kulübe gidersen buluşma saatında bir değişiklik olmadığını söyle,» dedi. «Tam birde.»

Michael fazla dayanamayıp sordu: «Bu sıcakta o kaputu niye giydin sen kuzum?»

Teğmen, bahçenin yüksek duvarına döndü yüzünü. Müşterilerden kimsenin onu göremeyeceğine karar verdikten sonra önünü açıp fişekliğini gösterdi.

«Ne olur, ne olmaz,» diye söylendi usulca. Dinamit lokumları yerleştirmişti mermi boşluklarıyla kayışın arkasına. Milutin Lazareviç, yalnız eski ve yeni konakları değil, bütün bir semti havaya uçuracak kadar patlayıcı madde yüklenmişti.

GECE YARISI

Katedralin çanları on ikiyi vurmaya başlayınca Albay Misiç, ağır ağır doğruldu. Masa arkadaşları da hemen ayağa fırlamış, uyuklayan garsonları koşuşmaya zorlamışlardı. Bütün kadehler doluncaya kadar bekledi Misiç. Sonra da kendininkini kaldırıp seslendi:

«Tanrı hepinize yardımcı olsun, arkadaşlar.» Her subayın yüzünde ayrı ayrı geziniyordu bakışları. «Önümüzdeki günün size mutlu ve onurlu bir gelecek getirmesini dilerim.» Ancak yakındakilerin duyabileceği bir sesle başlamıştı konuşmaya. Derken birden hay-

kırdı: «Yaşasın anavatan Sırbistan!» Vatanı için iyi dileklerde bulunmak her vatandaşın hakkıydı. En kuşkucu gizli polisler bile kötü bir niyet sezemezlerdi bu sözlerin ardında.

Beklenmedik bir karşılık gördü albayın dileği. Bahçenin her köşesinden **Zhivео** naraları yükseldi. Tokuşturulan kadehlerin şıngırtısı duyuldu; Misiç'in masasındakiler birbirlerine sarılarak öpüşmeye başladılar. Vatan sevgisiyle dökülen göz yaşları, terden nemlenmiş ceketlerin omuzlarına damlıyordu. Herkeste, arenaya girmek üzere olan gladyatörlerin **morituri te salutamus** (*) diyen tutumu görülüyordu.

Albay bahçeden çıkınca, arabacısı yerinde uyuklayan bir payton buldu lokantanın önünde. Bu beklenmedik talih onu sevindirdi. Gün geçmek bilmemişti bir türlü; yaşlandığını anlıyordu artık. On beş dakika yokuş yukarı yürümekten kurtulacaktı böylece. Bu da hayırlı bir işaretti belki de.

Karargaha vardığında, Altıncı Piyade Alayı'nın iki taburunu toplanmış buldu. İki taburun komutanı da örgütü ilk kuran otuz beş subayın arasındaydı. Onların emrinde olan subayların çoğu da bu gece yürüyüşünün nedenini biliyorlardı. Gelgelelim birliklere hiç bir açıklama yapılmamıştı. Kaçınılmaz bir hoşnutsuzluk görülüyordu askerlerde. Derin uykularından uyanan adamlar, ortalıkta sersem sepelek dolaşıyorlardı. Ayaklara basılıyor, sarhoş ya da sabırsız olan subaylar erlerin yüzünü tokatlıyorlardı. Gerginlik, bulaşıcı bir hastalık gibi, herkese yayılmıştı sanki.

Albay Misiç kendi lojmanına kadar yürüyüp işedi, karısıyla çocuklarını öperek küçük ikonanın önünde kısa bir dua mırıldandı. Dışarı çıktığında, huzursuzluk, patlama noktasına yaklaşan bir kazandan yayılan ısı gibi yüzünü yaladı. Bütün bölük komutanlarını yanına çağırdı.

(*) Selam sana ölüm.

«Kralın, karısını ülkeden atmaya karar verdiğini söyleyin askerlere,» dedi. «Kadının taraftarları bir kargaşalık çıkaracak olursa işe el koymak için gittiğimizi söyleyin onlara.» O anda uydurulmuş bir yalan değil, Misiç'in çok önceden tasarladığı bir açıklamaydı bu. Albay Maşin'e benzemezdi Misiç. Askerlerin krala baş kaldırmak istemeyebileceğini, öyle bir durumla karşılaşırsa ne yapması gerekeceğini önceden düşünmüştü. Hâlâ krala bağlı olanlar vardı. Oysa Draga' dan herkes nefret ediyordu. Sırbistan'ın yüzüne sürülen namus lekesini temizlemek, askerleri hoşnut edecek, rahat yataklarından kaldırıldıklarına yanmayacaklardı belki şimdi.

Umduğu gibi de oldu. Teğmenler haberi birliklerine iletince **Zhiveo Kralj Alexander** naraları yayıldı avluya; asık suratlarda, futbol maçına gitmeye hazırlanan öğrencilerin sevinçli umudu belirdi. Tedirginlik kıpırtıları kesildi. Mangalar hizaya girdi, bölükler, hazırol durumda teğmenlerin emrini bekledi. Beş dakika sonra iki tabur da hazırdı.

Daha ilk sıralar kapıya varmadan şarkıya başlamıştı askerler. Kraliçenin geçmişiyle soyuna sopuna söven, açık saçık sözlerle dolu bir asker şarkısıydı bu. Ne yazık ki çabucak susmak zorunda kaldılar; sessizce ilerlemeleri emredildi. Batılı orduların kalın postalları değil, incecik çarıklar vardı ayaklarında. Bazıları da yalın ayaktı. Kentin ıssız sokaklarından bir maymun sürüsü gibi geçtiler. Cırtlak seslerle konuşmaya başladıklarında, dikkatli assubaylar tarafından hemen susturulan bir maymun sürüsü gibi.

Tören üniformasını yıllardan beri ilk kez giyiyordu Maşin. Neyse ki birkaç gün önce akıl etmişti elbiseyi terziye göndermeyi. Her yerinden biraz açılmıştı üniforma. Gene de karın kısmı hafifçe kasıyordu. Zorun-

lu emeklilik, yalnız iradesini değil, kaslarını da gevşetmişti.

Darbe tasarısını bir tek karısı biliyordu evde. Hüzünle hazırlamıştı gece giyeceklerini. En az yıpranmış olan gömleği, en ustaca yamanmış donu, doğum günü armağanı olarak aldığı çorapları çıkarmıştı. Arkadaşlarıyla konuşurken başarısızlığın adını anmaya yanaşmayan Maşin, karısına daha açık sözlü davranmıştı. Bütün tehlikeleri biliyordu kadın. Kocası çarpışırken vurulabilir, ele geçmemek için kendini öldürebilir, umdukları sonuç gerçekleşmez de yakalanırlarsa kurşuna dizilebilirdi.

Kendini bilecek yaşa geldiğinden beri sevdiği, saydığı, hizmet ettiği erkeğe bakarken bunları geçiriyordu kafasından. Kocası bir saat sonra ölmüş olabilirdi. Ve bir ceset, hele bir darbecinin cesedi, türlü aşağılamalara uğrayabilirdi ele geçti mi. Neyse ki, ileri görüşlü davranmıştı; o bakımdan gönlü rahattı. Alexander'in askerleri, ayaklanmayı yöneten albayın kirli gömlekle, yırtık çorapla dolaştığını anlatamıyacaktı. Kocasının üstüne başına özen göstermeyen kadınlardan değildi bu albayın karısı. Sırbistan ordusundan emekli olan bir subayın doğru dürüst giyecek alacak parayı bulamaması, yeterince yüz karasıydı zaten. Tören üniforması üç yıldır dolapta durmasaydı sırta geçirilecek hali kalmazdı belki de.

Yıllardır eski püskü, sivil elbiselerle görmeye alıştığı erkek, giyinip yatak odasından çıkınca yüreği heyecanla çarpmaya başladı. Gerçekten de görkemliydi albayın kılığı: Kalın sırma apoletli açık mavi ceket, kırmızı pantolon, aralarında iki başlı Beyaz Kartal'la, Büyük Miloş nişanlarının da bulunduğu bir dizi madalya. Albay, karısına sarılıp öpünce hoyrat bir elin yüreğini kavradığı duygusuna kapıldı kadın; tatlı bir gevşeklik yayıldı bedenine. En küçük çocuğunun doğumundan bu yana tatmadığı bir istek duygusuydu

bu. Bayan Maşin kendine şaştı. Neyse ki aklından geçenler yüzünden anlaşılmıyordu; yoksa çok utanacaktı. Kocası, belki de son olarak evden çıkınca, yaşlı gövdenin derinliklerindeki fırtına da dindi.

Palilula kışlasına gitmeden önce, eski dostu Albay Ivan Pavleviç'e uğradı Maşin. 1900 yılının temizliğinde emekliye ayrılanlardandı o da. Arkadaşını, bir zamanlar bembeyazken zamanla hafifçe sararan kartalın süslediği, mavili kırmızılı tören üniformasıyla görünce olağanüstü bir durumla karşı karşıya olduklarını hemen anlamıştı yaşlı adam. Ne var ki Obrenoviç hanedanının sonunu getirecek bir darbe yapılacağını öğrenince öfkeyle karşı çıktı.

«Çıldırmışsınız siz! Bu ülke Osmanlıların egemenliğinden kurtulalı topu topu yirmi beş yıl oldu daha. Gene eski kan dökücü yöntemlere baş vurursak dünya bizi kınayacaktır. Evet, Alexander namussuz piçin biri. Ama dedelerimizin seçtiği bir soyun çocuğu, bizim kralımız. Karnına bir kurşun sıkmadan tahttan uzaklaştırmanın yolunu bulmalıydınız. Yapma, Maşin! Vaz geç bu işten! Tanrı adına, sağduyu adına yalvarıyorum sana.»

Maşin uzun uzun, düşünceli bakışlarla süzdü dostunu. «Vaz geçmiyorum dersem ne yapacaksın? Bana engel olmak için ne yapmayı düşünürsün?»

Albay omuz silkti. «Ne yapabilirim ki? Hiç! Inip bodruma saklanır, dua ederim. Senin için de, Alexander için de. Birinizden birinin ölmesi gerekiyorsa onun ölmesini yeğlerim. Oldum bittim Alexander'den hoşlanmazdım ben. Evlenmeden önce de, çocukken de sevmezdim. Çok edepsiz bir çocuktu. Gene de bir kere daha düşünmeni isterim bu işi.»

Maşin, elini ceket cebine götürdü usulca. Büyü-

lenmişcesine bakıyordu arkadaşı. Tabanca değil, yalnızca bir kağıt parçası çıkardığını görünce rahatladı.

«Artık çok geç. İstesem de durduramam darbeyi. Kaldı ki öyle bir istek de duymuyorum. Ancak az önce dediğin gibi, bu gece ölebilirim. Onun için vasiyetnamemi getirdim sana. Yok sayılabilecek malımı mülkümü karımla çocuklarıma bırakıyorum. Ben gidersem onlar sana emanet. Karım ne yapacağını şaşırır. Hiç bir gün ona danışmadım. Ne para konusunda, ne de başka bir konuda. Keşke daha önce alıştırsaymışım bu gibi işlere. Neyse, artık çok geç.» Duraladı; kişiliğine çok aykırı düşen hüzünlü bir gülümseme yayıldı yüzüne. «Pek çok şey için çok geç.»

Eski dostu, albaya sarılıp iki yanağından öptü. «Ben elimden geleni yaparım. Yalnız sen de dikkat et; kendini öldürtme. Petro Karayorgeviç iyi adamdır, ama o bile bu kadar büyük bir fedakarlığa layık değildir.»

Michael, Subay Kulübü'ne on ikiyi çeyrek geçe vardı. Daha iki sokak ötedeyken, ansızın çıkan, fırtınanın habercisi olan rüzgar, kulağına, Kraliçe Draga'nın Kolosu'ndan bölümler getirmişti. Parçayı bir çigan orkestrası çalıyor, birbirine uymayan erkek sesleri de uyuyan sokakları çınlatıyordu.

Kulübün koca yemek salonu bomboştu. Müşteriler, orkestra, emirerleri hep dışarıya, biraz serinlik bulmaya çıkmışlardı. Az önce başlayan, kestane ağaçlarını hışırdatan esinti gerçekten de epey serinletmişti ortalığı. Bahçeye girdi; girer girmez de durakladı. Otuz kadar subay, yedi çingenenin coşkunlukla çaldığı şarkıya uyarak, çılgın bir kolo dansına girişmişlerdi. Ceketler fora edilmiş, gömleklerin düğmeleri açılmış, yüzler şarabın etkisiyle kızarmıştı. Sırp erkeklerinin dans etmesi, her gün görülebilen bir olaydı. Sarhoşken de, ayıkken de, kederliyken de, sevinçliy-

ken de, savaştan önce de sonra da oynanırdı bu oyunlar. Ancak böyle hayvanca bir tutkuyla dans edildiğini o güne kadar hiç görmemişti Michael. Subayların coşkunluğu orkestrayı da büyülemişti. Beyaz dişlerini göstererek sırıtan şef, ruhlarını şeytana satmış olanların onuruna çalıyordu sanki.

Ruhlarını şeytana satmış olan topluluğun elebaşısı, sarhoşlukta ötekilerden hiç de geri kalmayan Yüzbaşı Dragutin Dimitriyeviç'ti. Apis'in uzun, kaslı gövdesi öbürlerinin başlarından daha yüksekti. İri bir kangurunun kıvraklığıyla zıplıyor, daha, daha yukarılara sıçrıyordu. Yorulmak bilmiyordu; gün yeni başlamışcasına, kendisi yeni yetme bir çocukmuşcasına zıplıyordu Apis. Dansında hem sevimli, hem de gülünç bir nitelik vardı. İçinde bir kıskançlık kıvılcımının parladığını duydu Michael. Bu yarı-tanrı, yirmi yedi yaşının gücüyle sıçrarken, Michael'in geride bıraktığı otuz yedi yıl, gecenin bu saatında, sırtına yüklenen bir taş çuvalı kadar ağırdı. Darbe yapmaya hazırlanan gençler biraz erken başlamışlardı kutlamaya; hem gülünç, hem de zararlı bir durumdu bu. O kadar hoplayıp zıpladıktan sonra darbe yapacak güç kalmazdı insandı. Daha doğrusu Sırplardan başkasında güç kalmazdı! Bu adamlar Avusturyalı ya da Rus olsalar, o geceki işlerini erteler, hattâ büsbütün unutabilirlerdi. Dimitriyeviç'le arkadaşlarının oyununu korkunç kılan da buydu. Önündeki subaylar daha sonraki olaylara hazırlık olsun diye, kaslarını açmak, ısınmak için yapıyorlardı bu dansı. Asıl işlerine çok daha büyük bir hırs, daha büyük bir istekle girişeceklerdi.

Masalarla iskemleler gelişigüzel bir köşeye itilmişti. Genç, güçlü gırtlaklardan yükselen sesler duygularını belirtmeye yetmiyordu. Rüzgarın önüne katıp götürdüğü bulutların yırtıklarından görünen yıldızlara tabançalar sıkılıyordu arada bir. Terli erkek gövdelerinin kokusu yayılmıştı havaya. Ayaklarını yere

vurdukça kaldırdıkları toz bulutları bir cibinlik gibi sarıyordu kolocuları.

Apis, çingenelere, «Yeter,» diye haykırdı birden. Heykel gibi donup kalmıştı. Birinci kemancı, tehlikeyle karşılaştığını gören bir kedinin pozunu aldı: Sırtını kamburlaştırdı, yayını havaya kaldırdı. İkinci kemanın durumu farketmediği, hâlâ çaldığı gözüne iliş mişti. Adamı kendine getirmek için kaval kemiğine bir tekme attı. Bunun karşılığı olarak da soyuna sopuna sövüldüğünü dinlemek zorunda kaldı. Apis, cebinden elli dinarlık bir banknot çıkararak şefe fırlattı. «Hadi bakalım, yaylanın. Hepiniz dışarı.»

Öteki subaylar da, köşeye itilmiş iskemlelerin üstüne fırlattıkları ceketleri aramaya başlamışlardı bu arada. Apis, ceketini sırtına geçirmiş, düğmelerini iliklemeden önce suratındaki teri, paçalarındaki tozu silmeye koyulmuştu.

Çingeneler, sokağa açılan daracık bahçe kapı sına seyirterek gözden yok oldular. Apis, elini sallayarak peşinden gelmelerini istemiş, subayları yemek salonuna çağırmıştı. Dimdik, dümdüz yürüyordu giderken; sarhoşluğun izi kalmamıştı üstünde. İçeride, oflaya puflaya, sallanarak, söylenerek gelen adamları gözledi dikkatle. Hepsi gelip onun çevresine dizildiler. Apis, emirerlerinden birini çağırdı, kapıyı kapatıp çıkmasını emretti. Sonra da serinkanlı, alçak bir sesle konuşmaya başladı:

«Saat tamam, arkadaşlar. Beş dakika sonra yola koyulmamız gerek. Yalnız gitmeden önce bir soru sormak isterim sizlere: Hepiniz inanıyor musunuz davamızda haklı olduğumuza? Değilse, şimdiden söyleyin. O düşüncede olanlara hiç bir zarar gelmeyeceğini garanti ederim. Silahlarını teslim ederler, biz işimizi bitirinceye kadar burada, nöbetçi gözetiminde kalırlar. Böyle davrananlar, ne şimdi, ne de sonradan, hiç bir şekilde suçlanacak değildir. Ancak, harekat başladık-

tan sonra emre karşı koyanlar ya da o emri yerine getirmekte çekingen davrananlar, hemen oracıkta kurşuna dizileceklerdir. Bir de şunu söylemek isterim: Kafalarının dumanlı olduğunu farkedenler gidip bir kova soğuk su döktürsünler başlarından aşağı. Konağa yemeğe çağırılmadık biz; tarihin akışını değiştirmeye gidiyoruz. Bu işten sağ olarak çıkmak isterseniz aklınızın yerinde olması gerekir.»

Kısa bir süre sessizlik oldu odada. Michael adamları gözlüyordu. Kiminde kararsızlık, kiminde sarhoş ilgisizliği, kiminde de belirgin bir kan dökme isteği okunuyordu yüzlerin. Birkaçı, ancak buğday desteleri gibi birbirlerine dayanarak ayakta durabiliyorlardı. Gelgelelim ne geride kalmak isteğini belirten çıktı, ne de kafasını soğuk suya tutmak gereğini duyan.

Uzun boylu bir teğmenin **Zhiveo Kraljj Petro** diye bağırmasıyla sona erdi sessizlik. O üç sözcük bir işaret yerine geçmişti, herkes bağırıyordu şimdi: Yaşasın Sırbistan, Yaşasın Prens Petro, Yaşasın Albay Maşin ve hepsinden önemlisi, Yaşasın Apis, henüz yirmi beşini geçmemiş olan bütün Sırp delikanlılarının destan kahramanı Apis. Michael'in Kolaratz'da izlediği dostluk gösterisi burada da yinelendi. Koca odanın, isten kararmış tavan kirişlerinin altında birbirlerinin kollarına atılıyordu koskoca adamlar. Vatanseverlik duygularıyla kızaran yanaklara öpücükler konduruluyordu.

«Lütfen, arkadaşlar, lütfen!» Patırtıyı bastırmak için bağırmak zorunda kalıyordu Apis. «Kendinize gelin artık. Zamanı boşa geçirmeyelim.» Çevresine bakındı. «Silahlarınızı gözden geçirdiniz mi?» Evet, anlamına gelen mırıltıların kesilmesini bekledikten sonra sürdürdü. «Bildiğiniz gibi, Teğmen Zivkoviç konağın kapılarını açmakla görevli. Ancak içeri girdiğimiz zaman Muhafız Birliği'nin direnmesiyle karşılaşabiliriz. Bir tuzağa düşürülebileceğimizi de unutmamak gere-

kir. Gene de önünüze geleni vurmaya kalkışmayın. Bizlerden birini ya da bize katılmak isteğiyle yaklaşan birini yaralayabilirsiniz. Kendinizi savunmak gereğini duymazsanız ateş etmeyin. Sen Yovan ve sen Petro...» İki asteğmene sesleniyordu. «Siz bahçe kapısında bekleyip, kapının kapanmamasına dikkat edeceksiniz. Geri çekilmek zorunda kalırsak güçlüğe uğramış oluruz böylece. Unutmayın, en önemlisi yakalanmamaktır. Yakalanan herkesin ilk ödevi kendisini vurmak olacaktır. O kadar da zor bir iş değildir bu; eninde sonunda hepimiz öleceğiz nasılsa.» Saatını çıkarıp baktı. «Üçer dörder kişilik guruplara ayrılalım şimdi. Konağa giderken ana caddelerden değil, yan sokaklardan geçeceğiz. Bütün birlikler, saat birde, güney kapısının önüne varmış olacak. Her şey umduğumuz şekilde gelişirse, bir buçukta işimizi bitirip çıkabiliriz.»

Subaylar birer birer odadan dışarı yönelince Michael'in yanına yürüdü Apis. «Albay Maşin'le aranda geçenler nedir?»

Michael aldırmaz görünmeye çalıştı. «Ne geçmiş ki aramızda?»

«Evine giderken buraya uğradı. Seni sordu. Ben de karargahtaki toplantıdan sonra görüşmediğimizi söyledim. Seni araması için birini göndermiş, ama sen ortalıktan yok oluvermişsin birden.»

«Yok oluvermişim ha? Hay Allah! Saat on buçukta Gençiçlerin evindeydim. Oradan Sırbistan Taçı'na, sonra Kolaratz'a gittim. Şimdi de buradayım işte. Buna yok olmak denir mi?»

Genç yüzbaşının gözleri kısılmıştı: «Gençiçlere niye gittin?» diye sordu. «Ne işin vardı orada?»

Michael, bir dakika düşündükten sonra anlattı: «Bak, Apis, bunu sana hiç açmamam gerekirdi ama söyleyeceğim. Alexander'den bir mektup götürdüm Maşin'e. Kendi eliyle yazmıştı kral. Üç gün içinde taht-

tan ineceğine söz vermişti. Maşin mektubu yırtıp attı, bana da çenemi tutmamı emretti.»

Yüzbaşı Dimitriyeviç'in bakışları, Michael'in yüzünden elindeki saata çevrildi. Kapıya yönelirken arkadaşına da peşinden gelmesini işaret etti. Daracık sokağa çıktıklarında arkasına dönüp sordu: «Niye tutmadın?»

«Neyi niye tutmadım?»

«Çeneni.»

«Çünkü senin de Maşin kadar hakkın var durumu öğrenmeye. Hiç değilse ben öyle düşünüyorum.»

«O bir emir vermiş sana.»

Yürümeye başlamışlardı. İçlerinde, konağın bahçe kapısını açık tutmakla görevli olan iki teğmenin de bulunduğu birkaç subay, biraz geriden izliyordu onları.

«Ben yalnız Prens Petro'nun emirlerine boyun eğerim,» dedi Michael. «Onun özel habercisi olarak geldim buraya. Ve onun isteklerine uygun olarak hareket etmeye özen göstereceğim. Maşin'in değil, prensin isteklerine uyacağım.»

Bir süre ses etmeden yürüdüler. «Maşin seni gözden kaçırmamamı emretti,» dedi Apis.

«Kaçırma öyleyse.»

«Kaçırmayacağım zaten.» Koca adamın sesi incelikten yoksun olduğu kadar düşmanlıktan da yoksundu.

Binbaşı Milivoy Angyelkoviç, Palilula kışlasında, erlerin yatakhanesinin yanındaki patikayı arşınlayıp duruyordu. İki yanında yemyeşil bir çit yükselen daracık yolun bir ucundan ötekine gidip geliyordu huzursuzlukla. Yedinci Piyade Alayı'nın birinci taburu yapıların arkasındaki karanlık eğitim alanında hazır bekliyordu. Binbaşı, patikanın ucundaki havagazı lam-

basının yanına varınca saatını çıkarıp bakıyordu boyuna. Albay Maşin on dakika gecikmişti. Angyelkoviç sinirli bir zonklama duyuyordu midesinde. Gerçi Yedinci Alay'ın subaylarından çoğu darbeyi destekleyeceklerini bildirmişlerdi, ama o boğazına kadar batmıştı bu işe. Tabur komutanları, önceden kararlaştırdıkları gibi, evlerine gidip yatmışlardı. Darbe başarısızlıkla sonuçlanacak olursa, tasarı hakkında hiç bir şey bilmediklerini söyleyerek canlarını kurtarabilirlerdi onlar. Oysa binbaşının Karayorgeviç taraftarı olduğunu, örgüte çoktan katıldığını herkes biliyordu. Koca Kara Yorgi kadar rahat karşılayabilecek miydi acaba o da ölümü? Çocuklarını düşündü. Alexander tahtta kalırsa onların geleceği çok karanlık olacaktı. Onu bu tehlikeli serüvene sürükleyen Albay Maşin'e kızıyordu şimdi; yoğun bir öfke kabarıyordu içinde.

Onun düşüncesine göre, albayın gecikmesi bir tek anlam taşıyabilirdi ancak: Durum öğrenilmiş, örgütün bütün üyeleri tutuklanmıştı. Bir jandarma birliği de onu yakalamak üzere yola çıkmıştı hiç kuşkusuz. Budalalık etmişlerdi bu işe girmekle. Alexander Obrenoviç'ten nefret eden bir adamın çılgınlığına kurban olacaklardı hepsi.

O bunları düşünürken, Albay Maşin, uzun boyu, kartalın süslediği görkemli tören üniformasıyla kışlanın ön kapısından içeri giriyordu.

«Geciktiniz, Albayım.» Kınayarak konuşmuştu Binbaşı Angyelkoviç.

«Yol, yürümekle bitmedi,» dedi Maşin. Alnındaki teri siliyordu. «Araba bulamadım. Allahın cezası arabacılar tavuklar gibi erkenden tünüyorlar. Elimden geldiğince hızlı yürüdüm. Şu sıcağa da bak. Tere battım yahu. Bu çamaşırları değiştiremezsem yüzde yüz üşütürüm.»

«Önce askerlerle konuşsanız iyi olur,» dedi bin-

başı saygısızca. «Adamlar sabırsızlanmaya başladılar.

Albayı, eğitim alanına götürdü. Gerçekten de küçük çapta bir ayaklanma başgösterecek gibiydi askerlerin arasında. Sağa sola dağılmışlardı. Kimi çömelmiş oturuyor, kimi otlara uzanmış horul horul uyuyordu. Bir gurup da yatakhanenin penceresinin önünde, içeride yanık unutulan ışıktan yararlanarak yirmi bir oynamaya koyulmuştu. Subaylar, belki de binbaşının korkularını paylaştıklarından, bir sıranın üstüne oturmuş sessizce bekleşiyorlardı. Albayı görünce hemen fırlayıp yerlerini aldılar. Oysa erler kayıtsız seyircilerin ilgisizliğiyle bakıyorlardı yeni gelenlere.

«Ta-bur, hazırol!» diye bağırdı Angyelkoviç. Sert bir selam çakarak Maşin'e seslendi. «Tabur emrinizdedir, Komutanım.»

Maşin selamı alıp, «Sağolun, Binbaşı,» dedi.

Erler, yavaş yavaş ayağa kalkmış, subaylarının arkasındaki yerlerine dizilmeye başlamışlardı. Maşin, dudaklarını kısmış, öfkeyle bakıyordu.

«Hayvan sürüsü,» diye mırıldandı alçak sesle. «Hepsinin rütbelerini sökmeli bunların. O zaman anlarlar askerî disiplinin ne olduğunu.»

Sonunda düzene girmişti tabur. Binbaşı, kısık homurtuları, sabırsızlıkla kıpırdayan ayakların hışırtısını bastıracak şekilde bağırdı: «Haaz-rol!»

«Önemli bir haber vermek için topladım sizi. Sağımdaki, Tuna Tümeni'nin yeni komutanı Albay Maşin'dir. Majeste kralın özel isteği üzerine atanmıştır. Savunma Bakanı Milovan Pavloviç'in verdiği emirler geçerli değildir bundan böyle. Kral Alexander, yeni komutanımıza olağanüstü yetki tanımıştır. Savunma Bakanı da bu gece görevinden alınmıştır.»

Askerler homurdanmaya başladılar. Demek bu haberi öğrenmek için kalkmışlardı rahat yataklarından. Sabah öğrenseler ne çıkardı sanki? Maşin, erlerin

hoşnutsuzluğunu sezmişti. İlk sıralara değecek kadar yaklaştı birliklere.

Alanın ucundan bile kolayca duyulabilecek bir sesle bağırdı: «Hazrol! Bir tek söz daha duyarsam her on kişiden birini zincire vurup hapse atarım.» Tehdit, beklenilen etkiyi yaratmıştı. Alanın üstüne, ses geçirmez bir örtü inmişti sanki. Bütün konuşmalar, bütün kıpırtılar kesildi. «Beni dinleyin! Şimdi kente yürüyeceğiz. Konağı, kuzey, doğu ve batı yönlerinden saracağız. Hizayı bozmadan, gürültü etmeden ilerleyeceksiniz. Subaylarınızdan emir almadıkça silaha davranmayacaksınız. Sivil halk konağa baskın yapmaya hazırlanıyormuş. Kralı korumaya gidiyoruz.»

«Yaşasın Albay Maşin,» naraları yükseldi erlerden. Duydukları sözler hem akla yakın, hem sevindiriciydi. Tarlalarından, çayırlarından kopup gelen bu basit gençler kendini beğenmiş şehirlileri pataklamaya bayılırlardı. 6 martta konağın önünde gösteri yapan sivilleri de Yedinci Alay'ın birlikleri dağıtmıştı. Gene o günkü gibi bir serbest güreşe girişeceklerini düşündükçe iyice heyecanlanıyorlardı.

Tabur, yürüyüş koluyla ilerlemeye hazırlanırken alayın geri kalan bölümüne bir başka emir verdi Maşin. Hepsi silahlı olarak bekleyecek, ancak yeni bir haber gelmedikçe kışladan ayrılmayacaklardı. Sonra da taburun önüne geçti, hâlâ uyuyan kente doğru yürümeye başladı.

Prens Michael sokağındaki karakolda görevli olan polis komiseri Veljkoviç, kestane ağaçlarının üstüne düşen yağmur damlalarının sesini andıran bir patırdı duydu. Yağmurun gerçekten başlayıp başlamadığını anlamak için ön kapıdan dışarı baktığında, askerleri gördü. Kalemeydanı parkının gölgeliklerinin arkasından geliyordu birlikler. Yürüyüşlerinde de bir gizlilik

havası, bir sinsilik vardı sanki. Şaşırdı. Askerî birliklerin gece yarısı kente yürümeleri için hiç bir neden yoktu ortada. Ne manevra yapılacağını duymuştu, ne de bastırılması gereken bir gösteri çıktığını. Kapıyı kapatıp kilitledi; telaşla telefona sarıldı. Heyecandan boğuklaşan sesiyle, polis müdürü Marşityanin'in evini bağlamasını söyledi santral memuruna.

Diş ağrısını geçirir umuduyla içtiği yarım şişe erik rakısı müdürün başına vurmuştu. Uykusu her zamankinden ağırdı bu gece. Birinin telefonla şaka yaptığını sandı söylenenleri duyunca. Sonunda, karşısındakinin gerçekten polis komiserlerinden biri olduğunu, askerî birliklerin konağa doğru yürüdüğünü anladı. Aklı başından gitmişti.

«Ben buradan ne halt edebilirim?» diye bağırdı. «Eğer gerçekten konağa yürüyorlarsa benden önce varırlar oraya. Merkez komiserliğine telefon et. Kaç polis bulabilirlerse konağa göndersinler. Bütün kapıları tutsunlar, gerekirse silah kullansınlar. Haa, Muhafız Birliği'ne de haber ver. General Laza bütün izinleri kaldırmış, nöbetçileri de arttırmıştı, ama gene bir telefon et sen. Uyandığıma göre ben de kalkıp gelirim birazdan. Yalnız bu iş fos çıkarsa canına okurum bilmiş ol.»

Telefonun çatırtıyla kapandığını duydu Veljkoviç; sessiz bir öfkeyle dudaklarını kastı. Kapıya gidip kanadı biraz araladı. Yürüyüş kolunun son sıraları da köşeyi dönüp Teraziya bulvarına sapmış, tek katlı dükkanların arkasında kaybolmuştu. Müdür Marşityanin'in takındığı tavıra kızmıştı, ama gene de telefonun manyetosuna sarılarak çevirmeye başladı. Santral memuruna, Merkez Komiserliği'ni bağlamasını söyledi.

Merkez Komiserliği'nde General Laza'nın kayın biraderi nöbetçi olmalıydı bu gece. Belgrad'ın parlak gençlerinden biriydi. Yerlerine kayırılarak gelen memurların birçoğu gibi, işini pek ciddiye almaz, kimse-

nin kendisine ilişemeyeceğini sanırdı. Laza, bu gece kargaşalık çıkmasının beklendiğini bildirmişti ona. Ne var ki, geceyarısına kadar her şey yolunda gittiginden, o da yerinden uzaklaşıp bir iki saat metresinin yanında eğlenmeye karar vermişti. Gencecik bir memur bıraktı yerine.

Komiser Veljkoviç'in telefonu üzerine, genç adamın eli ayağına dolaştı. Mesleğe birkaç ay önce girmişti daha. Babası yaşındaki polislere emir vermeyi beceremeyecekti. Polislerin yarısı sokaklara dağılmıştı zaten. Öbür yarısı da ya uyukluyor ya da kağıt oynuyorlardı aralarında. On sekiz kişi vardı elinin altında. Buncacık insanla konağın bütün kapılarını nasıl tutabilirdi? Koca bir orduya nasıl ateş ederdi? Bütün Belgradlılar gibi o da duymuştu krala karşı bir darbe hazırlandığını. Eğer bu geceki hareket o darbenin başlangıcıysa, isyancılarla kral taraftarlarının arasında ezilip giderdi o; iki ateş arasında kalacaktı.

İlk düşünülecek sorun da uyuyanları uyandırmak, kumara oturanları yerlerinden kaldırmaktı. Bu işi başaramazsa, ateş etmek ya da etmemek hiç söz konusu değildi. Yerinden kalkıp duvardaki telefona yöneldi. Ne var ki manyetoyu çevirmesine zaman kalmadan askerler pencerenin önünden geçmeye başladılar. Birkaç yüz kişilik birlik alışılmadık bir sessizlik içinde yürüyordu. Bitişik odadaki kumarbazların askerleri görmediğini anlayınca, yüreğine su serpildi. Hepsinin bulvardan çekilip gitmesini bekledikten sonra masasına döndü, bezginlikle koltuğa çöküp kaldı.

Merkez Komiserliği'yle konuşmasını bitirince Muhafız Birliği'ni aramıştı Komiser Veljkoviç. Yüzbaşı Panayotoviç'le görüşmek istedi. Teğmen Zivkoviç çıkmıştı karşısına. Teğmen, komutanın nöbetçileri denetlemeye çıktığını söyledi. Komiserin verilecek bir haberi varsa hemen gidip bildirirdi yüzbaşısına.

Telefonu kapamadan önce de komiseri yatıştır-

maya çalıştı: «Telaşlanacak bir durum olduğunu sanmıyorum. Altıncı Alay'ın, manevralara başlayacağını söylüyorlardı geçende. Ona hazırlanıyordur belki birlikler.»

Gelgelelim bu açıklama komiserin korkularını giderecek gibi değildi. Birkaç dakika bekledikten sonra bir kez daha aradı Muhafız Birliği'ni. Nöbetçi subayın telefonu hiç cevap vermedi bu sefer. Aklı başından gitti, Marşityanin'in numarasını istedi bir kere daha. O nubara da cevap vermiyordu. Belki polis müdürü evinden çıkmış, belki de telefon bağlantısı kesilmişti. Veljkoviç yerinden ayrılamazdı; birkaç polis yolladı dışarı. Kendi bölgelerinin dışına çıkmalarını, sarayın yakınlarında herhangi bir olay görürlerse gelip haber vermelerini söyledi.

Kraliçe sofradan kalktığında saat yarım olmuştu. Resmî bir yemek değildi bu, bir aile sofrası sayılırdı. Onun için de tatlı Tokay şarabıyla pötifur servisi yapıldıktan sonra yerinde gevşeyivermişti Draga. Gençlik yıllarından, Alexander'i tanımadan önceki günlerden kalma bir alışkanlıktı bu. Dostlarıyla sabahlamaya alışıktı Draga. Gazinolarda oturulur, saatlarca sohbet edilirdi. Saraydaki yemek sonrası söyleşileri eski günlerdekine benzemiyordu gerçi. Alexander bir türlü gevşeyemez, ileri geri konuşulmasından, şakalarda aşırılığa kaçılmasından hoşlanmazdı. Ne var ki o da seviyordu bu yemekten sonraki saatları. Ancak bambaşka bir nedenle: Hizmetçilerle uşaklar ayak altından çekildi mi yudumlarını, lokmalarını sayacak adam kalmıyor, tatlıdan, şaraptan istediği kadar alabiliyordu kral.

General Laza, yemek boyunca birkaç kere özür dileyip dışarı çıkmıştı. Son dönüşünde topluluğu ayakta buldu. Kralla kraliçe konuklarını uğurlamaya

hazırlanıyorlardı. Alexander, karısının isteğine uymuş, Marinkoviç'i evine göndermeye karar vermişti. Konuşmalarına sabah yeniden başlayacaklardı. Kraliçe kardeşlerine sarılıyor, her birinin alnına bir haç çiziyordu. Sefir şaşırmıştı; Mika Naumoviç'e yanaşıp usulca sordu: Kraliçe kardeşlerinden ayrılırken hep yapar mıydı bunu? Yoksa özel bir durum mu vardı bu gece? Yaverin mavi gözleri azap doluydu; geniş omuzlarını kaldırarak soruyu geçiştirdi. Marinkoviç bu adamda da bir gariplik olduğunu düşündü. Hava cehennem gibi sıcak, bütün camlar da kapalı olduğu halde tir tir titriyordu yaver. Gözlerinin altı da morarmıştı.

Laza Petroviç de farketmişti Naumoviç'teki garipliği. Hiç ses çıkarmadan oturuyor, tabağındaki yemeklere el sürmüyordu. Üstelik, kraliçenin hiddetleneceğini bildiği halde, şarap kadehlerini birbiri ardına yuvarlıyordu boyuna. Laza'nın kendisini gözlediğini sezince omuzlarını kaldırdı, suçüstü yakalanan çocuklar gibi utançla gözlerini kırpıştırdı. Sonra da, izin verilmesini beklemeden odadan çıkıp gitti. Laza onu izlemeye kararlıydı, ama kraliçenin kendisine bir soru sorduğunu duyunca yerinde kaldı.

«Durum nasıl?» diyordu Draga. «Dikkatini çeken bir şey var mı?»

Başını salladı. «Hayır, Madam. Hiç bir şey yok. Birkaç kez kapıya gidip Teğmen Zivkoviç'le konuştum. O da hiç bir şey görmediğini söyledi. Muhafız Birliği alarm durumuna geçirdi, nöbetçiler arttırıldı. Birkaç kişi de sarayın çevresinde dolaşıyor. Korkacak bir durum yok sanırım. Hiç değilse bu gece için. Gene de yatmadan bekleyeceğim ben. Teğmen Zivkoviç'e haber bıraktım. Kuşkulandığı en küçük bir şey olursa beni çağıracak.»

Kadının korkularını yatıştıramadığını biliyordu. Draga, öpülmesi için elini uzattığında generalin par-

maklarını hafifçe sıkıp gülümsedi. «Sen olmasan ne yapardık bilmem, Laza. Bu gece burada kalmanı ben de rica edecektim, ama seni yormak istemedim. Oysa sen kendiliğinden düşünmüşsün aynı şeyi. Haftalardır gerginlik içindeyim. Sana karşı bir kabalık ettimse bağışla. İsteyerek yapmadım. Ne var ki...» Kralın yaklaştığını görünce cümlesini yarım bıraktı. Alexander'in içkiyi fazla kaçırdığı yürüyüşünden belliydi. Ancak kendisi de her zamankinden çok içtiğine göre bu gece onu azarlamaya kalkışmamalıydı. Michael Vassiloviç'in aracılığıyla darbecilere gönderdikleri mektuptan söz etse miydi acaba? Hayır, Laza'yla baş başa kalacakları bir zamanı beklemek daha doğru olacaktı.

Sofracıbaşının işareti üzerine uzun mumlar taşıyan iki uşak girdi salona. Kralla kraliçeyi yatak odalarına götüreceklerdi. Eski günlerden, havagazı, elektrik lambalarının bulunmadığı günlerden kalma bir töreydi bu. Üçüncü bir uşak da konukları kapıya götürüyordu. Kapıda da Yüzbaşı Miljkoviç uğurlayacaktı onları.

Nikodiye, «Bebekten bir haber var mı?» diye sordu yüzbaşıya.

Miljkoviç beşini salladı. Yorulmuş, uykusuzluktan gözleri kızarmıştı. «Hayır. Ama doktorlar artık an meselesi diyorlar. Başında bekliyorlar.»

Belgrad büyük bir kasaba olmaktan öteye gitmemişti hâlâ. Ölümler, evlenmeler, doğumlar ağızdan ağıza yayılırdı hemen; gazeteye ilan vermeye hiç gerek yoktu.

«Aslına bakılırsa siz bu gece görevli olmamalıydınız,» dedi Voyka. «Böyle zamanlarda karısının yanında bulunmalıdır insan.» Viyana'da, özel bir okulda öğrenim görmüştü Voyka; kadın haklarının savunucusu kesilecekti yakında.

Yüzbaşı, incecik sarı saçlarının diplerine kadar

kızardı. Karısına gösterdiği aşırı bağlılık yüzünden subay arkadaşlarının diline düşmüştü. Kadınlara fazla önem vermek Sırp erkeklerine yakışmazdı onlara kalırsa. Bir bu düşkünlüğü, bir de sarı saçları yüzünden alay ederlerdi onunla. Miljkoviç, kalın derili, sert kıllı yaban domuzlarının arasına düşmüş pespembe bir evcil domuz yavrusuna benziyordu onların yanında. Lunyevitza erkeklerinin alaycı bakışlarını yüzünde hissedince büsbütün kızardı. Sevmiyordu bu adamları. Nikodiye'nin veliaht ilan edilmesi ülke için bir felaket olacaktı onun düşüncesine göre. Ne var ki arkadaşı Apis Dimitriyeviç'in, üstü kapalı olarak ileri sürdüğü önerileri de duymazlıktan gelmiş, Alexander yönetimini beğenmeyen subayların kurduğu örgüte katılmaya yanaşmamıştı.

Konuklar antreye açılan kalın, meşe kapıdan çıktılar. Yüzbaşı kilidi çevirirken, sokak kapısının da açılıp kapandığını duydu. Konukların arkasından dış kapıyı kilitlemeyi unutmamıştı nöbetçi. Araba tekerleklerinin gıcırtısını, taş döşeli araba yolunda ilerleyen atların nal şakırtısını, güney yönündeki bahçe kapısının şangırdayarak kapanışını da duydu. Karanlık konak sessizliğe gömülmüştü artık.

Draga yatak odasına girdiğinde özel hizmetçisi Viyanalı Frau Weber'i kraliyet yatağının üstünde yayılmış uyur buldu. Kadının pembe brokar örtüyü kaldırmaya ya da ayakkabılarını çıkarmaya bile gerek duymayışına kızmıştı, ama yorgunluktan ses çıkarmadı. Hizmetçi, hanımın soyunmasına yardım ettikten sonra, sertçe söylenmiş bir iyi geceler dileğiyle savıldı.

Draga yatağa uzandı. Banyonun kapısı açılmış, Alexander, sırtında uşağının hazırlayıp bıraktığı uzun gecelik entarisiyle içeri girmişti. Uşağına, ahlak kurallarına uyduğunu göstermek için giydiği geceliği yatağa girmeden çıkarırdı hep.

Pencereler bir tedbir olarak kapatılmış, perdeler sıkı sıkıya örtülmüştü. Sıcak dayanılacak gibi değildi. Draga yorgana bir tekme attı, ipek çarşafı çekti üstüne. Alexander da kelebek gözlüğünü çıkarıp özenle komodinin gözüne yerleştirmişti. O da çarşafın altına girip karısına sokuldu. Draga, kocasının isteğini sezmiş, erkeği terli gövdesinden uzaklaştırmak için ellerini uzatmıştı.

«Saşa, bu gece olmaz,» diye mırıldandı. «Öyle yorgunum ki, **chéri.** Üstelik sıcağa da dayanamayacağım gibi geliyor.

Alexander karısına sarılmıştı bile. «Sen hiç kımıldama,» dedi usulca. Gövdesi anlaşılmaz bir şekilde soğuk ve yapışkan, soluğuysa ateş gibiydi. Dudakları bir göğsünden ötekine gidip geliyor, elleri kadının bedenindeki kıvrımlarda dolaşıyordu. Alexander'in en hoşlandığı şey buydu zaten; bir oyuncakla oynarcasına eğlenirdi karısıyla. O bir çocuk, Draga da onun oyuncağıydı.

Ne var ki gerçekten fazla kaçırmıştı içkiyi bu gece. Elleri kıpırtısız kaldı birden, başı arkaya düştü. Ağzı açılmış, alnındaki çizgiler yumuşamıştı.

Öldüğü zaman da aynı böyle olacak, diye düşündü Draga. Odanın sıcağına rağmen, ölüm sözcüğü aklına gelince ürpermişti. Kocasının kollarından usul usul sıyrıldı, yatağın ucuna kaçtı. Yorgundu, ama uykusu gelmemişti. Işığı söndürürse kalbinin atışını dinleyerek uyanık yatacağını biliyordu. Okuyarak uyuyabilmeyi umarak komodinin üstündeki ince romana uzandı. O, kolunu uzatırken Alexander da uyanmıştı. Miyop gözlerini kırpıştırıp karısına sokuldu gene. Kocasını büsbütün uyandırmaktan ürkmüştü Draga; onun acemice okşamalarına katlanmaktansa uykusuzluk çekmeyi yeğlerdi. Kitabı bırakıp ışığı söndürdü. Başını küçük bir yastığa dayayarak uzandı; geceye yayılan sesleri dinlemeye koyuldu. Gelgelelim kapalı per-

delerle pencerelerin arkasından ses duymak olanaksız gibiydi. Uzaklardan gelen gök gürültüsünü andıran sürekli bir uğultu duyabiliyordu yalnızca. Gerçi gök gürültüsünün bu kadar uzun sürmesi de olacak şey değildi. Ses kesilince, gene de gökgürültüsünden başka bir şey olamayacağına karar verip daldı. Uykuda da rahat değildi. Yüzler, deniz yüzeyindeki şamandıralar gibi aşağı yukarı sallanıp duruyordu gözlerinin önünde: Savka, Milica, Albay Grabov ve Michael. Yüzbaşının, otuz yedi yılın izini taşıyan zayıf, ince çizgili yüzü, bir Harp Okulu öğrencisinin suratının üstüne takılmıştı sanki. Draga'ya benzeyen, yalnız ondan çok daha genç olan bir kızla çayırlarda dolaşıyordu erkek. Kıza acıdı birden. Gözlerine yaşlar doldu. O yaşlarla, yarı uyanık durumdan, ılık bir banyo kadar rahatlatıcı bir uykuya geçti.

1.00

Elindeki kibritin alevine tuttuğu saat biri on geçiyordu. Rahmetli Kral Milan armağan etmişti Misiç'e saatı. Altıncı Alay'ın iki taburu Rus sefarethanesinin önüne varmıştı. Birazdan da konağın batı duvarının önünde mevzileneceklerdi. Gürültü etmeden yürümeleri söylenmişti, ama iki bin askerin hareketi epey bir patırdı yapıyordu gene de. Kulak kabarttı, daha uzaklardan duyulan sesler olup olmadığını anlamaya çalıştı. Yedinci Alay'ın da güney kapısındaki yerini aldığını belli edecek sesleri duyabilmeyi ummuştu. Ancak ya Yedinci Alay yerine varmamıştı ya da kendi birliklerinin çıkardığı gürültü öbür sesleri bastırıyordu. Komutayı en kıdemli yüzbaşıya bırakarak doğu yönündeki bahçe duvarı boyunca yürümeye başladı. Bahçenin karşı tarafında neler olup bittiğini öğrenmeden duramayacaktı.

Apis'le Michael de batı kapısına varmış, konağın içinde çarpışacak olan öteki arkadaşlarını beklemek için ağaçların gölgesine sığınmışlardı. Karanlığın içinden üçer dörder kişilik guruplar beliriyor, herkesin toplanması dayanılmayacak kadar uzun sürüyordu Apis'e göre. Hâlâ eksik olanların adlarını sayıyor, değerli dakikalar geçtikçe sabırsızlığı büsbütün artıyordu.

Teğmen Milutin Lazareviç, «Ne bekliyoruz yahu?» diye sordu. Randevusuna gecikmemek uğruna ne güçlüklere katlanmıştı o. Lambaları henüz söndürülmeyen sokaklarda dolaşmamak için sebze bahçelerinden geçmiş, hendeklerden atlayıp, çitlere tırmanmıştı. Belindeki patlayıcı maddelerden bir tekini düşürmeden hem de!

«Gecenin onundan beri bu kaputla geziyorum,» diye homurdandı. «Gövdemin sıcaklığı üstümdeki mermileri patlatmaya yeter. Patlamadıklarına göre barut eksik olsa gerek.»

Konağa girecek subayların hepsi toplandığında saat biri yirmi geçiyordu. Sebze haline gelen köylü arabalarından başka hiç bir araç kalmamıştı bulvarda. Arada bir, evine geciken bir yaya çıkageliyor, subayları görünce de hemen adımlarını hızlandırıyordu. Geceleri toplu halde dolaşan genç subaylardan uzak durmak gerektiğini çoktan öğrenmişlerdi Belgradlı siviller. Gene de her yaklaşan ayak sesiyle yürekler hızlanıyor, soluklar daralıyordu. Bulvardaki ışıkların altında bekledikçe, atış poligonlarındaki insan şeklindeki hedefleri anımsıyorlardı subaylar. Birer birer süzülerek saray hapishanesinin arkasındaki daracık ara sokağa sığındılar.

Gerginlik ve bekleyiş canlarına tak etmişti artık. Görüşleri ve kafaları şarapla buğulanan gençler sendeleyerek dolaşıyor, birkaçı da sövüp sayarak, öğürerek kusuyorlardı.

«Pis domuzlar,» diye mırıldandı Apis öfkeyle. Michael'le ikisi kapının yanından ayrılmamışlardı. «Kaldıramadıklarını bilirler, gene de içerler. Neden bilmem.» Alnında biriken teri ceketinin yenine sildi. Apis, ilk kez olarak soğukkanlılığını kaybediyordu o gün. Durum Michael'in gözünden kaçmadı. «Maşin beş dakikaya kadar görünmezse içeri girip işi tek başıma bitiririm ben.»

Apis'in sözlerine aykırı düşen bir şeçenek gösterdi Michael: «Ya da bu işten vaz geçersin.»

Dimitriyeviç'in yüzü birden donmuştu sanki. Solgun sokak ışığının altında bir bronz maske gibi görünüyordu. «Hayır,» dedi boğuk bir sesle. «Hayır, asla!»

Michael, eline geçen fırsatı zorlamaya kararlıydı. «Alexander'in üç gün sonra ülkeden ayrılacağını söylemiştim sana. Üç yıl beklediğine göre bir üç gün daha beklesen ne çıkar! Üç gün için kendi canını da tehlikeye atıyorsun, arkadaşlarını da. Unutma ki konakta karşınıza çıkan adamlar bir anda vurabilirler sizi.»

«Bazıları da arkamızdan vurabilirler. Örneğin sen! Söylemek istediğin bu muydu?»

«Aptallık etme lütfen. Kimi neyle vurabilirim ben? Üstümde bir çakı bile yok.» Ceketinin eteklerini kaldırıp yamyassı duran pantolon ceplerini gösterdi.

«Silahın yoksa niye geldin buraya?»

«Olayların gelişmesini Petro Karayorgeviç adına izlemeye. Benim yerimde olsaydı o da silahsız gelirdi.»

«Allah belasını versin sizin gibi hümanistlerin! Kendi ellerinizi kirletmeye yanaşmazsınız siz. Bütün pis işleri bizim yapmamızı beklersiniz. Hey gidi Petro hey! Ne de akıllı adammış. Üç yoldan birini seçebilir şimdi: Tahta çıkmayı kabul etmez, tahta çıkar, bizi ödüllendirir ya da tahta çıkar bizi de divanı harbe verir.»

«Onu yapmıyacaktır asla.»

«Yapmaz. Yapmaz çünkü bu işi tasarlayanlar bir anlaşma imzaladılar aralarında. Petro, Sırbistan tacını bizim elimizden almak istemezse hepimiz kendimizi öldüreceğiz. Böylelikle elini hiç kana bulamayanlar sunabilecektir ona tahtı.»

«O günleri görmeyeceğimizi umarım.»

Bir yay çizerek uzanan araba yolunun ucunda yükselen konak, gizemli bir havaya bürünmüştü. Birinci kattaki bir odanın kapalı pancurlarının arkasından azıcık bir ışık sızıyordu dışarıya. Yaverler odasında her zaman bir nöbetçi bulunurdu.

Michael, «Bu gece kimin nöbette olduğunu biliyor musun?» diye sordu.

«Korkarım ki Yovan Miljkoviç olacak. Karısı doğum yapmak üzereydi. İzin isteyip evine gitmişse bilmem. Keşke öyle olsa! Ya da düşünmeden harekete geçmeye kalkışmasa. Ben bir ara onun ağzını araştırmıştım, ama hiç bir yararı olmadı. İyi çocuktur. Ona bir kötülük gelmesini istemem.»

Michael, karanlık saraya bakıp düşündü. Şaraba ve kana doymayan bu genç erkeklerin peşine düştükleri dişi av hâlâ bu kalın duvarların ardında mıydı acaba? Yoksa verdiği öğüdü dinleyip üç tabur asker yolu kesmeden saraydan sıvışmayı becerebilmiş miydi. Muhafız Birliği subaylarından Yüzbaşı Ljuba Kostiç'in Subay Kulübü'ne saat on ikide gönderdiği habere göre, gece yarısına kadar kesilmemişti yemek odasında çalınan müzik. Michael, bunun bir oyun, konukların da yalnız başlarına yiyip içmiş olmasını diliyordu. Yine de garip bir önseziyle sıkılıyordu. Belki Alexander gönderilen karta inanmamış, yerinde kalmakta diretmişti. Belki de saraydaki örgüt üyesi subaylardan birinin eline geçmişti kart. Öyleyse kendi başı da belaya girecekti. En akıllıca iş, Maşin'le Yedinci Alay'ın gelmesini beklemeden kaçmaktı. Çişi-

nin geldiğini, hastalandığını ileri sürer, yandaki dar sokağın karanlığında eriyip kaçabilirdi. Apis'le ötekiler yokluğunu farketseler bile ortalığı karıştırmamak için peşine düşmekten kaçınırlardı.

Batı duvarı boyunca ilerleyen ayak sesleri duyuldu. Apis birden taş kesildi; ancak köşeyi dönen gölgenin Albay Misiç'e ait olduğunu görünce rahat bir soluk aldı. İyi haberlerle geliyordu albay. Altıncı Piyade Alayı'nın, Rus sefarethanesiyle konağın bahçesinin arasındaki sokağı tuttuğunu açıkladı. Maşin'le öteki birlikler görünmemişlerdi henüz.

Saat bir buçuk olmuş, adamların gerginliği artmıştı. Bazıları içki şişeleri getirmişlerdi yanlarında. Sıkıldıkça birkaç yudum çekiyorlardı. Karanlık sokakta bekleyeceklerine, gecikmenin neden ileri geldiğini anlamak için bulvara çıkıyorlardı arada bir. Gerginlik, küçük tartışmalara yol açtı az sonra. Birbirlerine sövüp saydıkları, kavga çıkarmaya niyetlendikleri görüldü. Yaşlı ve olgun subaylar epey çaba harcayarak bastırdılar bu tartışmaları.

Lazareviç, Apis'i kışkırtıp duruyordu. «Maşin'in taburunu beklemesek ne çıkar sanki? Zaten geciktik. Bahse girerim ki Zivkoviç bu işten vaz geçtiğimizi sanıyordur. Bende bol bol dinamit var. Bahçe kapısını da uçurabiliriz. Konağın kapısını da. Haydi gel yapalım şu işi. Biraz daha beklersek adamların yarısı eve dönecek, öbür yarısı da birbirlerini boğazlamaya başlayacak.»

Darbecilerin, aralarına almayı kabul ettikleri beş Harp Okulu öğrencisinden biri bağırdı: «Heey! Dinleyin bakın. Geliyorlar!»

«Bağırma, budala,» diye hırladı Apis.

Oğlan salak salak sırıtıyordu. «Affedersiniz, Yüzbaşım.»

Yaklaşan ayak seslerini herkes duyuyordu artık. Apis, «İnşallah onlardan başkası değildir,» diye mırıldandı.

Michael çevresine baktı. Herkesin aklı gelen askerlerdeydi. Usulca sıvışmak için bundan iyi fırsat bulunmazdı. Yedinci Alay Milan bulvarına yayıldı mı kaçacak yol bulamazdı. Yan sokağa sapmak için bir adım attı. Ne var ki bahçe kapısına yönelen subaylarla karşılaştı. Çok geciktiğini anladı.

Gerçekten kaçmak istemiş miydi acaba? Yoksa içten içe, bekleyip bu işin sonunu görmeye kararlı olduğunu biliyor muydu? Ona bir türlü karar veremedi. Üstelik bu adamların arasındaki yerinin ne olduğunu da bilemiyordu. Belki de yeri burası değildi. Belki de kapının arkasında, bu sarhoş ve gözü dönmüş güruha karşı koymak için bekleyen saray kuvvetlerinin arasında olmalıydı o.

Dimitriyeviç'e baktı. İçeri herkesten önce girebilmek için kapının önüne dikilmişti Apis. Arkadaşının yüzünden okunan duyguları inceleyince kendindeki eksikliğin farkına vardı Michael. Apis de herkes gibi sinirliydi; ama hiç bir güç konağa girmekten alakoyamazdı onu. Kusursuz bir darbeci, diye düşündü Michael. Davasında haklı olduğundan hiç kuşkusu yok. Evet, Michael'de eksik olan, bu inanç, mantığın üstüne çıkan bu tutkuydu. Darbe yaparken de aynı eksikliği gösteriyordu, bir kadını sevdiği zaman da. Isteklerini kesinlikle anlayamıyordu bir türlü. Hep soruyor, düşünüyor, inceliyor ve kuşkuya düşüyordu. Sorunlarını zamanın çözümlemesini bekliyordu o. Oysa sorunlar, irinli yaralar gibi, zaman geçtikçe büsbütün tehlikeli oluyordu.

Vicdanına karşı dürüst davranmamıştı. Kaçma tasarılarında kesinlik yoktu hiç. Zimony'ye giden gemi saat sekizde kalkmış da olsa Michael hâlâ Belgrad'da bulunacaktı hiç kuşkusuz. Bir bahane uydurup beklerdi şimdi yaptığı gibi. Meraktan beklediğini söylüyordu şimdi kendine. Draga sözünü dinleyip kaçmış mıydı acaba? Yoksa konakta kapana kısılıp kal-

mış mıydı? Eğer içerdeyse ona yardım etmesi olanaksızdı artık. Yapabileceği tek şey, karı kocayla darbeciler yüz yüze gelince, Maşin'le adamlarını, akıl ve sağduyu yoluna çağırmaktı. Küçük bir umuttu bu, ama ne olsa bir umuttu.

Albay Maşin'in komutasındaki birliklerin ilk birkaç sırası Slavya alanının ağaçlarını geride bırakmış, bulvara sapmıştı. Aylardır —hattâ yılardır— tasarlanan iş gerçekleşecekti bu gece. Subaylar heyecanlarını gizleyemiyorlardı artık. Bahçe kapısına karmakarışık bir küme halinde abanmışlardı. Eller, kapının çubuklarında dolaşıyor, sallanan demirlerin şangırtısı duyuluyordu.

«Zivkoviç! Ne cehennemdesin Zivkoviç?» Yakalanmak korkusunu geride bırakmışcasına bağırıyorlardı şimdi. «Kapıyı aç, Zivkoviç. Yoksa havaya uçuruz haa!»

Albay Maşin koşarak yaklaştı kapıdakilere. «Susun! Allahın cezası polisleri başımıza toplarsanız hiç giremeyiz saraya.»

Yedinci Alay askerlerinin duvar kıyısında mevzilenmesini bekleyerek bir on dakika daha geçirdiler.

«Niçin geciktiniz?» diye sordu Apis. «Hiç gelmeyeceksiniz sandık.»

Maşin, bu soruyu duymamış göründü. «Zivkoviç'e işareti verin,» diye emretti. Yürüdüğü yol albayı bitirmişti besbelli. Ceketini çıkardı, terini silmeye koyuldu.

Teğmen Zivkoviç'e verilen işaret iki kısa, bir uzun ıslık olacaktı. Islığı duyduğu zaman askerlerin sarayı sardığını, subayların da bahçe kapısına dayandığını anlayacaktı teğmen. Muhafız Birliği yapılarının önünde dururken de duymuştu dışardan gelen gürültüleri. Duymuş ve arkadaşlarının kayıtsızlığına kızmıştı. Bek-

lediği işareti alınca kapıya yöneldi. Yepyeni bir kaygı belirmişti kafasında: Bu düşüncesiz heriflerle işbirliği yapmakla budalalık mı etmişti acaba? Albay Maşin'in zekasına güvenirdi, ama albayın, adamlarını gerektiği gibi kontrol edebileceğine inanmıyordu artık. Darbe başarısızlıkla sonuçlanacak olursa Zivkoviç'in mesleği de elden giderdi, kellesi de. Alexander'den hep iyilik görmüştü. Draga'dan da öyle. Karşılığında tek bir ödül bile beklemediği bir iş uğruna kendini tehlikeye atmak da nereden aklına gelmişti sanki? Araba yolundan aşağı koşarken tökezledi. Uyuyakalan Yüzbaşı Panayotoviç'in cebinden aşırdığı anahtarı elinden düşürdü. Anahtarı almak için sövüp sayarak eğildiğinde hâlâ kararsızdı. Kapıyı açacağına General Petroviç'i çağırsa daha mı doğru olurdu acaba?

Sokaktan bir sarhoş narası duyuldu: «Allah belanı versin, Zivkoviç! Neden gecikiyorsun?»

Araba yolunun ortasında olduğundan, tam boy hedefi sayılırdı subaylar için; öyleyse kapıyı açmaktan başka çaresi yoktu. Geri döndüğünü görürlerse hemen vururlardı onu. Koşarak gitti, anahtarı kilide soktu. Anahtarı çevirmesiyle kapının itilerek açılması bir oldu. Kanat ardına dayanmış, içeri doluşan subaylar teğmeni yere devirmişlerdi. Homurdanarak, küfrederek ilerleyen bir insan seliydi bu. Konağı ilk saldırıda ele geçireceklerdi sanki. Temkini bir yana bırakmışlar, silahlar ellerinde yapıya doğru koşuyorlardı. İki albay, subaylara yetişmek için uğraştılarsa da boşuna. Fısıldayarak 'Dur' emri vermeye çalıştılar, ama kimse aldırış etmedi. Apis hızlandı; tek taşına gürühun önüne geçti. Kollarını kaldırıp adamların yolunu kesti. Fısıltıyla sıraladığı küfürler, sonunda alkolden dumanlanan beyinlerin içine işleyebilmiş, bir sığır sürüsü kadar bilinçsizce koşturan topluluk yerinde kalmıştı.

«Ne halt ediyorsunuz?» dedi sertçe. «Ya sesinizi

kesip asker gibi davranmayı bilin ya da evlerinize gidip yatın.» Arkasında bir kapının açıldığını duyunca ekledi: «Eğer çok geç kalmamışsak tabii!»

Muhafız Birliği'nin nöbetçilerinden bir başçavuş, gürültüyü duyarak kapıya çıkmıştı. Eşikte durmuş, inanmaz bakışlarla bakıyordu araba yolunda dikilen otuz beş subaya.

Birden, arkasına dönüp içeri seslendi: «Silah başına!» Kendisi de tabancasını çekip subayların üstüne yürüdü. Onun sesini duyan Muhafız Birliği erleri, öfkeli arılar gibi yapıdan dışarı uğramışlardı. Çavuşun ikinci bir emriyle silahlarını doğrulttular.

Araba yolundakilerden biri tabancasını çekip ateş etti. Çavuş, tiz bir çığlık atarak erlerin önüne yuvarlandı. Bir an hiç kimse kımıldamadı. Muhafız Birliği şaşırmış, yerinde donup kalmıştı. Saldıran subayların önünde tören üniforması giyen iki albay olduğunu ancak görmüşlerdi. Tabanca sesinin nereden geldiğini de kestirememişlerdi pek. Gece karanlıktı, her şey büyük bir hızla olup bitmişti. Ateş edenin kim olduğunu anlayamıyorlardı bir türlü.

İlk kendini toplayan Teğmen Zivkoviç oldu. Tüfeklerin kullanılmasını engellemek için erlerin önüne geçti, kılıcını çekerek haykırdı: «Haz-rol! Silah omuza.»

Şaşkın erler emre boyun eğdiler. Aynı anda da subayların arasında kargaşalık çıktı. Apis, ateş eden teğmeni yakalamış, suratına okkalı iki tokat atarak adamı yarı baygın durumda yere yıkmıştı. Teğmenin arkadaşları homurdanacak gibi oldularsa da, Maşin, hepsini baş kaldırmak suçuyla o anda kurşuna dizdireceğini söyleyince sesleri kesildi. Apis, çavuşun yanına gidip, üstüne eğildi.

Zivkoviç'e, «Bunu içeri taşısınlar. Ölmüş,» dedikten sonra ekledi: «Sen de adamlarına emir ver: İçeri girip ses etmeden beklesinler. Muhafız Birliği ko-

ğuşundan bir yere ayrılmasınlar. Sen de başlarında beklesen daha iyi olur belki.»

Sinirden sesi kısılan Maşin, subayların aklını başına getirmeye çalışıyordu.

«Size verilen emirleri hatırlatırım arkadaşlar! Birinci gurup, saraydaki hizmetçileri yakalayıp kilit altına alacak. Uşak, aşçı, hizmetçi... Kimi görürseniz. Ikinci gurup, nöbetçilerin, girişte nöbet tutan emirerlerinin ya da subayların silahlarını alacak. Üçüncü gurup, General Laza Petroviç'i tutuklayacak. Diri olarak isterim onu. Dördüncü gurup, kapıları ve pencereleri göz altında bulunduracak. Kaçmaya çalışanlar tutuklanacak; çok gerekirse vurulacak. Beşinci gurup, Albay Misiç'in, Yüzbaşı Dimitriyeviç'le benim peşimden gelecek. Kral dairesine gideceğiz. Zamanımızın çok değerli olduğunu biliyorsunuz. Bütün iş otuz dakika içinde tamamlanmalı. Sonuçlardan gurup başkanları sorumludur. Buradaki işi yüzümüze gözümüze bulaştırırsak kanlı bir ayaklanma çıkabilir. Kendinizi toplayın, asker olduğunuzu unutmayın. Sırbistan'ın geleceği sizlerin elinde. Tanrı yardımcınız olsun.» Haç çıkardı, eski konağın ana kapısına yöneldi. Ne var ki birkaç adım attıktan sonra durdu, elini kaldırıp herkesin susmasını istedi.

Konağı saran taburlardan çıkan uğultunun dışında bir gürültü geliyordu dışardan: Uygun adım yürüyen ayakların yarattığı, havada yankılanan tireşimler. Teğmen Bogdanoviç, bunun kralı korumaya gelen Sekizinci Piyade Alayı olabileceğini ileri sürdü. Korku bir bulut gibi asılı kalmıştı havada.

Maşin homurdandı: «Saçmalama, Bogdanoviç. Saray Muhafız Taburu'nu getiren Yüzbaşı Ljuba Kostiç'tir gelen.»

Bahçe kapısında görevli olan iki teğmen, kanadın birini aralamışlardı. Bahçeye giren subaya baktılar.

«Gördünüz mü! Kostiç'miş işte.» Rahatladığı se-

sinden anlaşılıyordu. Belli etmek istememişti, ama o da Bogdanoviç'in aklına geleni düşünmüştü mutlaka.

Kostiç yanına varınca, «Niye bu kadar geciktiniz?» diye sordu.

«Birtakım beklenmedik olaylar çıktı. Neyse, şimdi her şey yolundadır.» Avusturya soylularının genizden gelen sesiyle konuşuyordu. Bosnalı bir köylü çocuğu olduğuna göre yersiz bir özenti sayılırdı bu. Kılığının şıklığı, çizmelerinin parlaklığı karanlıkta bile seçilebiliyordu. Darbe yapmaya değil, geçit törenine katılmaya gelmişti sanki.

Maşin subaylara döndü: «Tamam arkadaşlar, işimize bakalım.»

Bu kez sessizce ilerledi topluluk. Michael, Apis'in yanından ayrılmıyordu. Bu adamın bir fanatik olduğundan kuşkusu yoktu artık, ama darbeye öncülük edenler içinde, kendini düşünmeyen, bencil nedenlerle hareket etmeyen tek kişi de oydu. Maşin gibi özel bir nınçla ya da Misiç gibi yükselmesi engellendiği için girmemişti bu işe. Yenilen bir düşmanın canını almaz, sırf kan dökmek için kıyıma yanaşmazdı. Draga'yı kurtarmak umudunu ona bağlamıştı Michael. Apis'in insanca duygularına sığınmayı, Alexander, Maşin'le arkadaşlarının sabrını tüketecek bir pot kırmazsa bu darbeyi kansız bitirmeyi umuyordu. Giriş kapısının önündeki basamakları çıkarlarken yüreğinin gırtlağında attığını duydu.

Maşin saatına bakıyordu. «Tam yarım saat geciktik,» diye mırıldandı.

Lazareviç sordu: «Ya Naumoviç gelmeyeceğimizi sandıysa?»

Albay sertçe karşılık verdi: «Saat ikiye kadar beklemesi emredilmişti. İkiye kadar gelmezsek yatar uyursun, dedik.» Maşin sinirlenmişti. Yaptığı planlarda bir eksiklik olabileceğini düşünen adamlara kızar-

dı hep. Kapının sağındaki pencereye baktı. «Bizi pencerede bekleyeceğini söylemişti.»

Birkaç saniye, sonra birkaç dakika geçti. Konakta hiç bir kıpırtı yoktu. Maşin, «Hangi cehennemde...» diyerek kapıya sokuldu, usulca tıklattı. Bir, iki, üç. Sonunda ayak sesleri duyuldu içeriden.

Bir erkek sesi, «Gelen kimdir?» diye sordu.

Misiç, «Bu Naumoviç'in sesi değil,» dedi.

«Nöbetçidir öyleyse.» Yüzbaşı Kostiç açıkladı. «Bir tedbir olarak girişe de nöbetçi koydurmuş General Petroviç. Öyle bir söylenti duymuştum bugün.»

Maşin, «Bize niye haber vermedin?» diye sordu hırçınlıkla. «Ne yapacağız şimdi?»

Kostiç bilgiç bilgiç gülümsedi. «Orasını bana bırakın, Albayım. Kapıya yanaşıp sesini yükseltti. «Benim. Ben, Yüzbaşı Kostiç. Kapıyı aç! General Petroviç' le konuşmam gerek.»

Kapı saniyesinde açılmıştı. Kostiç eşiği atladı. Arkasından gelen subaylara «Silahını alın,» diye emretti.

Nöbetçi, aklını başına toplayacak zaman bulamadan kıskıvrak yakalanmış, tüfeği de, tabancası da elinden alınmıştı. Yüzbaşı Kostiç bir dostluk ziyareti yaparcasına ilerledi, girişteki kapılardan birini açtı. Üç nöbetçi, bir masanın çevresinde oturuyorlardı. Kapıya gelen dördüncüyle birlikte kağıt oynadıkları anlaşılıyordu. Ayağa fırlayıp bir köşeye dayadıkları tüfeklerini almaya yeltendiler. Yüzbaşı Kostiç azarlarcasına başını sallayarak yanaştı erlere.

«Demek nöbette kumar oynuyordunuz,» dedi. «Daha neler göreceğiz Allah bilir. Sizi zındana attırsam yeri var. Neyse, bu seferlik affediyorum. Silahlarınızı verin, buradan defolup gidin.» Adamların durakladığını görünce sesini yükseltti. «Çabuk! Muhafız Birliği'nin koğuşuna gidip Teğmen Zivkoviç'i görün.»

Komutanlarıydı yüzbaşı; onu iyi tanırlar, yetkisini

bilirlerdi. Tüfeklerini bırakıp, tabancalarıyla fişeklikleri masanın üstüne atarken, girişte duran yabancı subaylara kuşkuyla bakıyorlardı gene de. Kostiç, erlerin bakışlarındaki değişikliği farketmişti, adamları yatıştırmaya çalıştı.

«Majeste Kral kendisine bir suikast hazırlandığını öğrenmiş; bu subayları onun için çağırdı konağa. Neyse ki kralımızın başına bir şey gelmeden yetiştik.»

Nöbetçiler ya inanmışlar ya da inanmış görünmeye karar vermişlerdi. İki sıra halinde bekleyen subayların arasından geçip çıktılar. Yüzbaşı Kostiç bahçeye kadar peşlerinden gitti. Yalnız gözü değil, tabancası da erlerin üzerindeydi. Koğuşa girdiklerini görünceye kadar izledi onları. Döndüğünde, mumlanmış sarı bıyığı kendini beğenmiş bir gülümsemeyle kıvrılmıştı. Güç bir numarayı başarıyla sonuçlandıran bir sihirbazın gülüşüydü bu.

Alkış beklercesine çevresine bakınıp mırıldandı: «Eveet, nöbetçileri de böylece savmış olduk.»

Maşin, büyük meşe kapıya yönelirken, «O pezevenk Naumoviç de nerelerde kaldı?» diye söylendi. Merdivenin yukarısındaki meşe kapı kralla kraliçenin dairesine açılıyordu. Yüzbaşı Kostiç alt katta kalmıştı. O, kendi taburunun yanına dönecek, Alexander'in tahttan indirilmesi işlemi başarıyla sonçlanıncaya kadar adamlarının başında bekleyecekti.

Apis, «Daha ne kadar oyalanacağız?» diye sordu Maşin'e. «Naumoviç'e güvenilmeyeceğini başından söylemiştim ben. İlk günden beri aynı şeyi...»

«Peki, peki, haklısın,» dedi Maşin telaşla. «Yüzde bir şans vardı, yürümedi. İkinci seçeneği deneyeceğiz şimdi.» Teğmen Lazareviç'e döndü. «Evet, sıra sende, Milutin.»

Ristiç adında bir yüzbaşı, «İkinci seçenekmiş,» diye mırıldandı usulca. Maşin kapıları havaya uçurmanın ancak son bir çare olarak düşünüleceğini söy-

lemişti daha önce. Oysa şimdi, bir adamı değerlendirmede yanıldığını itiraf etmemek için, ikinci seçenek diyordu 'son çare'ye.

Ristiç'in yanında duran küçük rütbeli subaylardan birkaçı sıkıntıyla bakıştılar. Çavuşun vurulması hesaba katılmazsa, geriye dönülmesi olanaksız bir adım atılmamıştı şimdiye kadar. Bir terslik çıksa insan sarayın karanlık bahçesinden kolayca sıvışabilir, evine dönüp bütün gece yataktan çıkmadığını söyleyebilirdi gerektiğinde.

Maşin onların kaygısını sezmişti. «Haydi, sallanma, Milutin,» dedi. «Yeterince zaman kaybettik zaten.»

Teğmen Bogdanoviç sırıtıyordu. «Şimdi bütün gece terlemenin karşılığını görüyorsun, Milutin,» diye şakalaştı.

Teğmen Lazareviç arkadaşına okkalı bir küfürle karşılık verdikten sonra, «Geri çekilin,» diye uyardı subayları. «Yoksa cehennemi boylarsınız hepiniz.»

«Cenneti,» diye düzeltti Apis. «Bu gece ölen doğru cennete gider. Üstelik Kalemeydanı parkına heykeli dikilir bir de.»

Tıknaz bir Harp Okulu öğrencisi acı acı söylendi: «Onun üstüne de güvercinler sıçar durur.» Bu işten sıtkı sıyrılmıştı iyice; duygularını saklamaya da gerek görmüyordu. Yüzbaşı Ristiç'in emrindeki guruptandı; General Petroviç'i tutuklamakla görevlendirilen guruptan. Ristiç de bir namus lekesini temizlemek için katılmıştı örgüte. Bir düello sırasında korkaklık ettiği ileri sürülmüş, çarın özel izniyle atandığı Rus Tümeni'nden istifa etmek zorunda kalmıştı. Geçmişindeki bu lekeye rağmen, kendini beğenmiş, kavgacı bir adamdı. Darbenin planları yapılırken birkaç kez takışmıştı Maşin'le. Ne var ki emrindekilerin üstünde inanılmaz bir etkisi vardı. Küçük rütbeli subaylar garip bir şekilde bağlıydılar yüzbaşıya.

Kapıda buluştuklarından beri söylenip duruyor-

du Ristiç. Darbenin niçin ve nasıl başarısızlığa uğrayacağını açıklıyordu boyuna. Teğmen Lazareviç fitili ateşlerken Maşin, Ristiç'in çıkışa doğru süzüldüğünü göz ucuyla gördü.

«Yüzbaşı Ristiç,» diye haykırdı yerinden atılarak. «Seni pis korkak seni! Sıvışmaya mı çalışıyorsun yoksa?»

Lazareviç bağırıyordu: «Geri çekilin, Albayım. Fitili ateşlediğimi görmüyor musunuz?»

Ötekiler ya bir kapı ağzı bulup sığınmış ya da bir duvara yapışmış duruyorlardı. Lazareviç de kaçıp girişteki koca çini sobanın arkasına saklanmıştı. Albay, duvardaki bir girintiye sokulurken dinamitin kulakları sağır edici bir gürültüyle patladığı duyuldu.

Bir an, bütün yapının üstlerine yıkılacağını sandılar. Hava basıncı bahçeye bakan pencerelerin camlarını kırmış, duvarlardaki rasimler düşmüş, perdeler yırtılmıştı, kapının iki yanındaki koca aynalar boydan boya çatlamışlardı. Kapı diye bir şey de kalmamıştı ortada. Yanıp kül olmayan parçaları yerlere dağılmıştı. Yalazlanan birkaç alev yılan kıvrımlarıyla yükseliyordu kapı pervazından yukarı. Hava, tozdan, dumandan, tuğla zerrecikleriyle kükürt dioksit kokusundan ağırlaşmıştı. Bir iki dakika geçip de toz bulutu yatışınca Maşin sığındığı girintiden çıktı. Biraz sersemlemiş, ancak yaralanmamıştı. Hiç kimseye bir şey olmadığı halde hepsi sersemlemişlerdi aslında. Patlamanın etkisi içtikleri içkinin sarhoşluğuna eklenmişti. Bakışları donuklaşmış, dilleri peltekleşmişti. Salak salak dönüyorlardı ortada.

Maşin, «Fazla oyalanmayın,» diye söylendi. O, cümlesini ancak bitirmişti ki ışıklar söndü.

2.00

Kapı pervazı boyunca ilerleyen alevin ışığından başka bir aydınlık görülmüyordu bütün katta.

Maşin, «Hay Allah, bu da ne?» diye mırıldandı. Belli bir kişiye yönelmişti sorusu. Yerde yanan bir tahta parçacığını ayağıyla ezerek söndürmeye çalışan Michael'e seslendi sonra da: «Bu ne demek oluyor, Yüzbaşı Vassiloviç?»

«Ben ne bileyim, Albayım! Ya patlamadan ötürü sigortalar atmıştır ya da birisi ana şalteri çekmiştir.»

«Bu iş burada biter,» diye haykırdı Ristiç. «Kendimizi bir an önce dışarı atmaya bakalım.»

Gurubu da onun peşine düşmüş, hep birlikte kapıya yönelmişlerdi. Apis Dimitriyeviç karanlıkta ilerledi, tabancasını çekip yüzbaşının yolunu kesti.

«Yerinize dönün, orospu çocukları! Artık geri dönemeyiz. Isteseniz de istemezseniz de sonuna kadar bu işin içinde kalacaksınız.»

Kısa bir sessizlikten sonra tüfeklerin patladığı duyuldu. Saray bahçesinin dışından geliyordu sesler. Herkes taş kesilmişcesine dinliyordu.

Bogdanoviç, «Milan bulvarındaki jandarma karakolu olsa gerek,» dedi.

Albay Misiç de aynı kanıdaydı. «Evet, öyle. Kaygılanacak bir şey değil. Olsa olsa on sekiz kişi vardır karakolda. Üstelik askerlerin çemberi içindeler.» Ateş seslerinin sürüp gittiğini duyunca duraladı. «Niye direniyorlar bilmem. Hiç bir şey yapamazlar. Sonunda teslim olacaklar.»

Ristiç, «Belki de ölecekler,» diye homurdandı. «Yazık! Aslan gibi Sırp çocukları hepsi. Bu darbe biraz daha akıllıca tasarlanmış olsaydı bu gereksiz ölümler önlenebilirdi. Ne olup bittiğini bilmiyorlardır bile. Ben kaç kere söylemiştim size: Jandarma birliklerinin bize katılmasını sağlamamız gerekirdi.»

«Kapa çeneni,» dedi Maşin. «Sen kapamazsan ben kapattırmayı bilirim yoksa.» Her zamanki kalın sesi gitmiş, torunlarını azarlayan bir kocakarı gibi vızıldayarak konuşmuştu.

Michael daha sonra düşündüğünde, kralın dairesine yollanmadan ne kadar zaman böyle söyleştiklerine bir türlü karar veremedi. Her şey aynı anda olmuş gibi geliyordu ona: Patlama, jandarma karakolundan gelen silah sesleri, ışıkların sönmesi, Ristiç olayı, hepsi bir dakika içinde geçmişti sanki. Maşin ve büyük bir olasılıkla Lazareviç, bir de Michael'den başka ayık adam yoktu içlerinde. O, bu ayıklık sayesinde bir seyircinin tarafsızlığıyla izleyebilmişti çevresini. Prens Petro, bu yıkıcı güruhu, bir sarhoş sürüsünü görse ne derdi acaba? Onların yakıp yıktıkları bu yapıda, Petro' nun babası da dahil, nice Sırp prensi yaşamıştı. Ya Draga ne düşünüyordu hâlâ bu duvarların arasındaysa? Işıkların sönük kalması için dua ediyordu Michael. Konağın yabancısı olan darbeciler yollarını el yordamıyla bulmaya çalışırken, kralla kraliçe karanlıktan yararlanıp kaçabilirlerdi belki. Yeraltı geçitlerinden, eski konaktan Sava nehrinin kıyısına inen tünellerden söz edildiğini duymuştu yıllar önce. Bu söylentilerin doğru olmasını diliyordu.

Patlama, düşmanın saraya girdiğini mutlaka belli etmişti karı kocaya. Öyleyse onun yapabileceği en iyi şey bu adamların yanında durup olayların nasıl gelişeceğini izlemekti. Yıkık kapının boşluğundan geniş hole geçtiler. İçerdeki zararı görünce yüreği burkuldu. Koyu renk damasko kumaşla kaplı olan duvarlarda, dev ateşböceklerinin pırıltılarını andıran kıvılcımlar yanıp sönüyordu. Milan'ın doldurulmuş ayısı sapasağlam kalmıştı nedense. Yanan kapı pervazının ışığıyla aydınlanan kara gövde girenlerin üstüne yürüyecekmiş gibi tehdit edercesine uzatmıştı pençelerini.

Hole ilk giren subay garip bir yaratıkla çarpışmıştı. Osmanlıların, yol boylarında şehit düşen askerlerin mezarlarına diktikleri mezar taşlarına benzeyen bir yaratık. Etekleri yerleri süpüren gecelik entarisi, donuk bakışları, ağzından akan salyasıyla sersem sersem bakan Mika Naumoviç'ti bu. Apis Dimitriyeviç, herifin yakasına yapıştı.

«Neredeydin, namussuz pezevenk?» diye bağırdı.

Boş bakışlarını yüzbaşının yüzüne kaldırdı Mika. Karşısındakinin kim olduğunu çıkartınca gözlerinde bir pırıltı belirdi, salyalı dudaklarına bir zafer gülümsemesi yayıldı.

«Yaa, gördün mü bak! Nasıl kandırdım seni!» Tiz bir çığlıktı bu. «Kapıyı açacağımı sanmıştın, değil mi? Ben kapıyı açayım, sen de darbe yapıp kahraman olasın! Sonra da beni boynuzladığın gibi taktırasın her önüne gelene. Şimdi göreceksin sen! Hepiniz göreceksiniz. Hepiniz darağacında sallanacaksınız.»

Apis, bir tek söz söylemeden tabancasını uzattı, adamı, suratının ortasından vurdu. Naumoviç, bu tepkiyi eğlenceli bulmuştu sanki; yüzündeki gülümseme büsbütün genişledi. Ağzının sağ yarısı seyirirken, yüzünün sol yarısı paramparça olmuştu. Apis'in üstüne devrildi birden. Yüzbaşı, cesede bir tekme atarak sövdü. Sonra da ceketine bulaşan kan damlalarını, et ve kemik kırıntılarını silmeye koyuldu. Birkaç kez üst üste yutkununca boğazına kadar yükselen kusmuğu da yutmayı başardı. Yaver odasından çıkan bir karaltıya ilişmişti gözü. Alevlerin ışığı gelenin kimliğini çıkarmasına yardımcı oldu. Başbakanın damadı Yüzbaşı Yovan Miljkoviç'ti bu. Elinde tabancası eşikte duruyor, sarı saçları, yanan tahtaların aydınlığında altın gibi parlıyordu.

«Yovan!» diye bağırdı Apis. «At o tabancayı elin-

den! Ateş etme. Yalvarırım aklını başına topla.» Sesi çınlıyor, uluyarak yakarıyordu.

Miljkoviç, bir an kararsız kaldı. Sonra elindeki tabancayı yere çevirerek mavi gözlerini, alevlerin kırmızılığıyla aydınlanan yüzlere dikti.

«Ne oluyor?» diye haykırdı sertçe.«Çıldırdınız mı siz? Kral Alexander'e bağlılık yemini ettiğinizi unuttunuz mu? Nerede kaldı sizin namusunuz? İnsanlığınızı da mı unuttunuz? Sizler subay mısınız, yoksa yol kesen haydut musunuz?»

Sırp odası diye adlandırılan küçük salonun kapısına seyirtti. Eşikte, tabancasını çekip bağırdı: «Hiç biriniz bu kapıdan içeri giremez! Girerse ölüsü girer! Geri çekilmezseniz ateş ederim.»

«Aptallık etme Yovan!» Apis'ti seslenen.

O sözünü bitirmeden bir kurşun vınladı Miljkoviç'in birkaç adım uzağından. Yüzbaşı hafifçe sallandı, sonra da tabancasını doğrultup en yakındaki subaya ateş etti. Subaylardan biri daha ateşledi silahını. Sonra da bir, bir daha. Miljkoviç de bir iki kurşun sıkmıştı bu arada. Son mermisi çok açığa gitti; tavandan sarkan kristal avizeye rastladı. Acı bir iniltiyle yere yığılmıştı Yovan.

Apis, arkadaşlarına bağrıyordu: «Niçin vurdunuz? Niçin vurdunuz onu?»

Maşin, suratını asarak önüne çıktı Apis'in: «Şuna da bakın! Sen Naumoviç'i niye vurdun peki? Adamcağız uyuyakalmış. Anladık, suçu bağışlanacak gibi değildi, ama köpek gibi öldürülmesi de gerekmezdi sanırım. Unutma ki senin komutanınım. Emir vermek bana düşer burada. Ne yapmamızı istiyordun, Allahın cezası? Hepimizi birer birer vurmasını mı bekleyecektik. Senin arkadaşınmış! Öyleyse öyle! Oyun oynamaya gelmedik biz buraya. Ya emir almasını öğrenirsin ya da defolur gidersin.»

Apis, suratını astı ama bir tek söz söylemedi. Demek Naumoviç'in kısacık söylevini duymamıştı Albay Maşin. Apis de ona hiç bir açıklama yapmayacaktı. Miljkoviç'in cesedini içeri taşımak için Michael'in yardımını istedi. Ikisi birlikte nöbetçi subayın odasına götürüp kanepeye uzattılar yüzbaşının ölüsünü. Apis, dostunun gözlerini kapattı, dağılan saçlarını düzeltti.

Sırp odasından telaşlı sesler geliyordu. «Işıık! Bir ışık bulun yahu! Ya mum bulun ya da bir lamba. Göz gözü görmüyor burada.»

Maşin, «Biri gidip hizmetçileri bulsun,» diye bağırdı. «Mum istediğimizi söyleyin.» Kimsenin yerinden kıpırdamadığını görünce öfkelendi. «Gidin dedim! Bütün gece burada bekleyecek değiliz.»

Michael 'in görüşüne göre albay aklını oynatacak durumna gelmişti. Her zaman özenle mumlanan bıyığı sarkmış, sakalının birbirine karışan kıllarının üstünde tükürük damlacıkları belirmişti. Göğsündeki madalya dizisini, kuruyup kalmış bir Noel ağacının üstünde unutulmuş süslere benzetti Michael. Durum, albayın programına uygun olarak gelişmiyor, başarısızlık korkusu, adamın düşünmesine engel olmaya başlıyordu.

Bir sokak ötedeki jandarma karakolu henüz teslim olmamıştı. Silah sesleri sürüp gidiyor, albay her salvoda tedirginlikle yüzünü buruşturuyordu.

Sırp odasına doluşan subaylar perdeleri sökmüş, içerinin birazcık aydınlanması için pancurları açmaya koyulmuşlardı. Küfürlerle bağrışmalar gırla gidiyor, çarptıkları masalardan düşen bibloların şangırtıyla kırıldığı duyuluyordu.

«Ristiç ne cehennemde?» diye haykırdı Maşin. «Ristiç! Yüzbaşı Ristiç!»

Karanlıkta eline geçen ufak tefeği orasına burasına tıkıştıran yüzbaşı, kabarık ceplerle çıktı Sırp odasından. «Evet, gene ne var, Albayım?»

Maşin, şişkin ceplerini görmüş, gözleri öfkeyle kısılmıştı. «Yağmacılık etmeye gelmedik, Ristiç,» diye bağırdı. «O aldıklarını yerine koy, yoksa divanı harbe veririm seni.»

«Yere düşmüştü bunlar. Ayak altında ezilmesin diye cebime koydum.» Burnundan kıl aldırmıyordu Ristiç. «Ama çok istiyorsanız aldığım yere bırakırım gene.» Bir avuç altın parayla fildişi üstüne yapılmış birkaç minyatür fırlattı omuzundan geriye. «Başka bir isteğiniz var mıydı?»

«General Petroviç'i aradın mı?»

«Yooo!»

«Niçin aramadın? Sana verilen emir böyle değil miydi?»

«Yerinde olmadığını biliyorum da ondan aramadım. Masasında oturup bizi bekleyecek kadar enayi değildir.»

«Buralardan uzaklaşamamıştır. Git, bir bak.»

Arabistan odasının kapısında da bir kargaşalık çıkmıştı şimdi. Birisi küçük bir balta bulmuş, kanadı kırmaya hazırlanıyordu. Derken, beklenmedik bir şekilde içeriden açıldı kapı. Laza Petroviç, bol yaldızlı tören üniformasıyla eşikte duruyor, alayla, korkusuzca, serinkanlılıkla süzüyordu önündeki sahneyi. Generalin böyle birden bire belirmesi adamları şaşırtmıştı. Yiğitçe balta sallamaya hazırlanan teğmen elindeki aleti yanında duran subayın ayağına düşürmüştü.

«Kapıyı kırmak nereden aklınıza geldi?» dedi Laza. «Kilitli değildi ki.»

Birinin kıkır kıkır güldüğü duyuldu; baltacı teğmen dik dik baktı generale. Tabancasını kılıfından çekti, ağır ağır doğrultup nişan aldı. Michael adamın niyetini anlamış, tetiğe basarken sertçe koluna dokunmuştu. Bu hareket Laza'nın canını kurtardı ama kurşunun sol koluna, dirseğin birkaç santim yukarısına saplanmasına engel olamadı.

Maşin, teğmenin yakasına yapışmıştı: «Çıldırdın mı sen? Onu diri yakalamanızı istiyorum demedim mi?» Çevresine bakındı. «Ristiç! Allah belanı versin, Ristiç! Generali tutuklamakla görevlendirilmiştin sen. Burnunun dibindeymiş işte. Verilen emri böyle mi yerine getirirsin sen?»

Laza Petroviç, kolundaki yarayı inceledi. «Sayın bayların birinde bir bıçak bulunur mu acaba?» Alayla vurgulamıştı 'sayın' sözcüğünü. «Ceketin kolunu kesmek istiyordum.»

Teğmen Bogdanoviç bıçağı uzattı, ceketin kesilmesine de yardım etti. Laza, kolunu saran Bogdanoviç'e küçümsemeyle bakıyordu. «Demek sen de onlardansın. Buna çok sevindim. Sana baktıkça niye midem bulanırmış şimdi anladım.» Michael'e döndü. «Sen de beni kandırdığını sanma. Senin ne mal olduğunu biliyordum, ama yanlış bir iş yaptım. Tutuklamalıydım seni. Aslına bakarsan tutuklama emri de çıkarmıştım. Sen Viyana'dan Belgrad'a gelirken hazırdı emir. Sonra da kurnazlık etmeye karar verdim; geri aldım emri. Doğrusunu söylemek gerekirse işlerin bu kadar ileri gittiğini sanmamıştım. Bir kere daha dolaştır onu.» Bogdanoviç'e söylenmişti bu son söz. «Yaralı domuz gibi kan akıtarak gezmeyelim ortada. Ortalıktaki yayıntı, döküntü yeter.» Çevresine bakındı, Naumoviç'in cesedini görünce hayratle bağırdı: «Mika! Onu niye boğazladınız sanki? Kusursuz insan değildi, ama pek zararı da...»

«O da onlardandı,» dedi Michael usulca. «Sonra döneklik etti, verdiği sözü tutmadı.»

«Öyle mii?» Laza uzun uzun süzdü Michael'i. Genç adamın 'bizden' demeyip, 'onlardan' dediği gözünden kaçmamıştı. Michael, hâlâ sargıyla uğraşan Teğmen Bogdanoviç'in de yaptığı falsoyu duyup duymadığını merak etti.

Maşin, Laza'ya yanaştı. «Işık gerekli bize. Şu elektrikleri açtırmanın bir yolunu bul.»

«Korkarım ki o iş için sarayın elektrikçisini getirtmek zorundasınız.»

«Git çağır öyleyse.»

«Şimdi mi? Bir kere sarayda yatıp kalkmıyor. İkincisi de bu hengameye gireceğini hiç sanmam. Elektrikçinizi yanınızda taşımalıydınız siz.»

«Öyleyse lambayla mum bul bize. Yerini bilirsin.»

«Nereden bileyim? Kralın başyaveriyim ben, kahya kadın değilim.»

Maşin, «Fazla ileri gidiyorsun,» diye uyardı. «Akıllı adamsın sen. Bizimle işbirliği yapmaktan başka yol kalmadığını anlamış olman gerekir.»

«Yanılıyorsun, Albay. Akıllı adam değilim. Akıllı olsam, krala ilk baş kaldıranların onun en yakınındakiler olacağını bilirdim. Kralı korumakla görevlendirilen Muhafız Birliği'yle Albay Misiç'in örgütünüze katılacağını önceden anlardım. Kral, konağın kapısından çıkmadığı sürece korkulacak bir şey olmadığını sanıyordum ben. Oysa o kapıları tutmakla görevlendirilenler bir alçak sürüsünü içeri aldılar. Hayır, hiç de akıllı değilim ne yazık.»

«Hizmetçileri çağır, Petroviç. Işık istiyoruz.»

«Kendiniz çağırın hizmetçileri. Zil oracıkta.» Laza sırıtıyordu. «Haa, sahi! Sigortaları yaktığınızı unutmuştum.»

Kapılarla pencereleri kollamakla görevlendirilen subaylar, korkudan titreyen beş hizmetçi getirdiler odaya: Avusturyalı başuşak, iki salon uşağı, bir çamaşırcı, bir de kraliçenin özel hizmetçisi Viyanalı Frau Weber. Gencecik giyeceklerinin üstüne ceketler, pardesüler geçirmişlerdi hepsi. Salon uşaklarının genci alnından yaralanmıştı, kadınlar hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlamışlardı.

Harp Okulu öğrencilerinden biri, «Bodrum penceresinden sıvışırken yakaladık,» dedi.

Frau Weber, yabancıların arasında duran Laza'yı tanımıştı. «Bizi vuracaklarını söylüyorlar, efendim,» diye inledi.

«Saçmalama, Maşin,» dedi Laza. «Buncağızları öldürmenize ne gerek var? Onlar paralı işçi sadece.»

«Bize mum ve lamba getirin,» emrini verdi Maşin. «Bu Allahın cezası berhanede ışıksız yapamayız.» Beşinin de korkudan donmuş durumda dikildiklerini görünce ekledi: «Kimse dokunmayacak size. Adı batasıca mumları getirin başka şey istemem.»

Avusturyalı başuşak topuklarını birleştirip hazır-ol durumuna geçti. Gençliğinde Franz Josef'in ordularında başçavuşluk etmişti. En ciddi Avusturya-Macaristan askeri sesiyle, «Emredersiniz, komutanım,» diyerek odadan çıktı. Biraz sonra da altı mumla döndü. Gene topuklarını birleştirip Maşin'e uzattı mumları.

«Bunlar yetmez,» dedi Maşin.

Özür dilerken eli ayağına dolanıyordu uşağın. «Ne yazık ki stokumuz bu kadar, efendim. Birkaç düzine daha ısmarlamıştık, ama bu sarayda işler hep bozuk düzen gidiyor. Daha dün bir adam gönderdim mumcuya...»

Maşin, sabırsızlıkla uşağın sözünü kesti: «Peki, peki, anladık.» Teğmenlere döndü. «Götürün bunları. Başlarına nöbetçi dikin ama eziyet etmeye kalkışmayın.»

Mişiç, Sırp odasından çıktı. Suratı kıpkırmızı kesilmişti. «Birinin bize yol göstermesi gerekir,» dedi. «Bu Allahın cezası labirentlerde yolunu şaşırıyor insan.»

Maşin mumları ona verdi. Harp Okulu öğrencilerinden biri değişik bir şey düşünmüştü. Sokağın karşısındaki evlerden birinde, tanıdığı bir adam, doktor Gasiç adında biri oturuyordu. Ondan birkaç mum iste-

nebilirdi belki. Maşin bu fikri beğendi, oğlanı mum dilenmeye gönderdi.

Sonra da General Laza'ya seslendi: «Sen kolayca yolu bulabilirsin. Albay Misiç'e yardım et de Alexander'la orospuyu bulsun. Karşılığında ülkeden çıkma hakkını tanırız sana. Yalnız, oyun oynamaya kalkışma! Çünkü başka yerde kurşuna dizdireceğime burada da vurabilirim seni.»

Laza çaresizlikle omuz silkti, alaycı bir el hareketiyle yol gösterdi Misiç'e. «Önce siz buyrun, Albayım.»

Michael de onların peşinden Sırp odasına girdi. Odada birkaç dakika içinde yapılan hasar inanılacak gibi değildi. Perdeler yırtılmış, eşyalar devrilmiş, Lunyevitza dedenin resmi duvardan sökülmüştü. Prens Michael'in karısı, güzel kontes Julia Hunyadi'nin tablosu, atılan kurşunlarla delik deşik olmuştu. Kapı pervazlarından tahta parçacıkları sallanıyor, yerdeki Acem halısının üstünde yanan yerler görünüyor, döşemeleri sökülen divanların yayları at kılı tutamlarının arasından fırlamış duruyordu. Bitişikteki salondan, konuşmalar, ayak sesleri, mahmuz şıngırtılarıyla kırılan camların çatırtısı duyuluyordu. Bu odadaki işlerini bitiren yağmacılar şimdi de orada çalışıyorlardı besbelli. Birisi piyanoya oturdu, kısa bir arpejden sonra bütün tuşlara birden basmaya çalışarak korkunç bir gürültü çıkardı.

Laza, «O odadaki bayları çağırın,» dedi Misiç'e. «Kralı o tarafta aramasınlar boşuna. Tam ters yönde ilerlememiz gerek.» Michael'in bu yanlış açıklamayı düzeltip düzeltmeyeceğini merak ediyordu. Ondan ses çıkmadığını görünce, Misiç'le öteki subayları Arabistan odasından geçirdi, yapının karşı kanadına, büroların, hizmetçi odalarının, kullanılmayan eşya depolarının bulunduğu bölüme yollandı.

Aramadık köşe bırakmıyordu subaylar. Paravan-

larla perdelerin arkasına göz atıyor, dolapların içine bakıp karyolaların altına giriyorlardı. Laza, konağın, kralın değil, halkın malı olduğunu söylediğinden, aramalarını yakıp yıkmadan sürdürüyorlardı artık.

Üç tabur asker konağı sardığı halde (konağı, yani eski ve yeni konakları, nöbetçilerin koğuşlarını, ahırları, arabalığı, gözaltı koğuşunu, tenis kortunu, kriket alanını ve bahçeyi) hizmetçilerin çoğu sıvışmanın yolunu bulmuşlardı. Kaçamayanlar da karanlıkta titreşerek bekliyor, ellerinden geldiğince yardımcı olmaya hazır görünüyorlardı. Ne var ki hepsi kralla kraliçeyi görmediklerini söylemekte ağız birliği ettiler. En son, yemekten kalkarken görmüşlerdi karı kocayı. Aramayı sürdüren subaylar bir tek kilitli kapı buldular sarayda. Nedime, Milica Petronoviç'in odası. Odasında gözaltında tutuluyordu Milica. Kapıyı açmasına açardı ya anahtar onda değildi. Kapısında nöbetçi duran er, patlamayı duyunca tabanları yağlamış, anahtarı da yanında götürmüştü. Albay Misiç kilide bir kurşun sıkılmasını emretti.

Milica mumların titrek ışığında albayı tanıyınca sevinçle ayağa fırladı. Yüzüne başarı kazananların sevinçli pembeliği yayılmıştı. «Yaşasın, demek oldu!» diye haykırdı. «Yaşasın Kral Petro Karayorgeviç.»

Albay Misiç sıkılmıştı. Bu vatanseverlik gösterisine engel olmak istercesine ellerini kaldırdı. «Hayır, olmaz... Yani, tabii yaşasın Kral Petro ama önce... Alexander'i bulmamız gerek.»

Milica, şaşkın şaşkın bakıyordu albaya. «Yani... Yani daha...» Uygun bir kelime arıyor, bur türlü bulamıyordu. «İşi bitirmediniz mi daha?»

Teğmenlerden biri patladı: «Bulamıyoruz ki! Aramadığımız yer kalmadı.»

«Bu Allahın cezası karanlık!» dedi Misiç özür dilercesine. İşi henüz bitiremediklerini itiraf etmek acı

geliyordu adama. «Karanlığı hiç hesaba katmamıştık biz.»

Milica, «Peki ama niye buralarda arıyorsunuz?» diye sordu. «Kralın burada işi ne? Kral dairesine baktınız mı siz?»

«Bu bölüm kralın dairesi değil mi ki?»

«Tabii değil! Yapının öteki kanadında kralın dairesi. Buradan oraya geçemezsiniz bile. Ya birinci kata inip girişten çıkacaksınız ya da avludan geçeceksiniz.»

Misiç öfkeyle baktı Laza'ya. «Dediğini duyuyor musun?»

Milica, eşikte duran generali ancak şimdi farketmişti. «Vay, vay, vay! Lepi Laza'ymış. Son karşılaşmamızdan bu yana çok şey değişti, değil mi?»

Kadından iğrendiği Laza'nın bakışlarından belliydi. «Şimdilik öyle görünüyor. Ama belli olmaz, bazı değişiklikler kısa sürelidir. Ne o, Milica? Draga'nın verdiği para az mı geldi sana? Başka ne isterdin? Sırtındaki gömleği, parmağındaki pırlantayı da mı verseydi?»

Milica duymazlıktan geldi. «Kralı Draga'nın yatak odasında bulursunuz,» dedi. «Ama sıvıştıysa bilmem.»

Albay Misiç saatına baktı. «Iki buçuk olmuş!» Her türlü gecikmeden Laza sorumluymuş gibi azarlarcasına konuşmuştu. «Doğru yatak odasına götür bizi. Yeni bir oyun oynamaya da kalkışma.»

«Ben götüreyim sizi.» Milica bayağı gönüllüydü bu işe.

Misiç, «Hayır olmaz,» dedi kesinlikle. «Senin karışacağın bir iş değil bu.»

Kapıdan çıkarlarken Laza hâlâ alay ediyordu: «Albayın kibarlığı kadınların önünde adam öldürmesine engeldir.»

Albay Maşin, çarpışmanın sonucunu öğrenmek için jandarma karakoluna kadar gitmişti. Karakoldaki on beş kişinin altısı ölmüş, geri kalanlar da Altıncı Piyade Alayı'nın askerlerine teslim olmuştu. Sağ kalan jandarmalar, tabur komutanlarını, arkadaşlarını öldürmekle suçluyorlardı. Karanlıkta dolaşan gölgelerin nümayişçi değil de asker olduklarını bilseler ateş açmazlardı elbette. General Laza Petroviç'ten emir gelmişti o gün akşam üstü: Herhangi bir gariplik görürlerse, önce ateş edecekler sonra soru soracaklardı. Haftalardır birbirine ters düşen emirler alıyorlardı zaten. İçişleri bakanlığı başka, kendi komutanları başka, saraydakiler gene başka şey söylüyorlardı. Erlerin yarısı yan gelip yatmak, öbür yarısı da önüne geleni vurmak eğilimindeydi artık. Ne yazık ki o gece nöbetçi olanlar ikinci yarıdandı.

Dr. Gasiç'in evine giden öğrenci, bir kutu mumla döndü. Bu mumlar da Albay Misiç'in gurubuna verildi. Subaylar bir kez daha geçtiler Sırp odasından. Sonra da bitişikteki salonu aşıp Draga'nın buduarına vardılar. Bu odaya yayılan kokuların uyarıcı bir etkisi olmuştu sanki; gene kendilerinden geçtiler, yakıp yıkmaya koyuldular. Paravanlar bıçaklanıyor, avizeler kırılıyor, her karaltıya saldırılıyordu.

Buduardan yatak odasına açılan kapının kilitli olduğunu görünce, Teğmen Lazareviç'le dinamit lokumlarına iş düştüğünü belirten naralar attılar. Lazareviç işini yaparken sabırsızlanıp duruyorlardı. Tozların yatışmasını bile beklemediler bu kez. Kenetlenmiş bir küme halinde kapının boşluğundan içeri geçtiler.

Kargaşalıkta mumların çoğu sönmüş, yalnız ikisi yanık kalmıştı. Mumları yeni baştan yakmak gerekti. Mum alevlerinin sayısı artınca, kalın ipek perdelerle örtülü koca yatak bütün görkemiyle ortaya çıktı. Hayvanca çığlıklar atarak boş yatağa saldırdılar. Leşe saldıran çakal sürüsüne benziyorlardı. Yorganlar, yas-

tıklar, çarşaflar, perdeler kılıç darbeleriyle parça parça edildi. Biri, kılıcını uzatıp komodinin üstündeki ufak tefeği yere indirdi. Elmas kakmalı süslü bir saat, parfüm şişeleri, yüz kremiyle dolu kavanozlar, bir iki aziz resmi ve 87. sayfasına işaret konmuş bir Fransızca roman.

Michael şaşkın bir sessizlikle izliyordu bu saldırganlığı. Adamların hareketleri, ona altı yıl önceki çılgınlık gecesini hatırlatmıştı. Küçük evdeki eşyaları böyle parçalamıştı o da.

Kadına karşı duyduğu öfke onu da bu hale sokmuştu demek. Bunu düşündükçe utançtan ve pişmanlıktan kıvranıyordu. Bu heriflerden farksızdı o da. Hepsinin damarlarında aynı kan akıyordu. Aynı sert yürekli, vahşi ırkın çocuklarıydılar hepsi. İnsan nereye giderse gitsin, ne kadar kalırsa kalsın yaradılışı değişmiyordu. Uygarlık ve kültür, kaba tahtayı incecik, cilalı bir kaplama gibi örtüyordu, kolayca sıyrılarak alttaki tabakayı açığa çıkarıyordu.

Erkek teriyle dumandan, kükürt dioksitle dökülen parfümlerin kokusundan ağırlaşan hava adamları soluk almaz durumda bırakmıştı. Birisi pencereleri açtı. Yatağın lime lime olan perdeleri bayrak gibi uçuştu esintiyle. Dikkatsizce tutulan bir mum, tuvalet masasının dantel örtüsünü tutuşturmuştu. Danteller yere atıldı, ayaklar altında çiğnendi.

Sonunda, biraz yorgunluktan, biraz da temiz havanın etkisiyle, çılgınlığına ara verip durdular. Hırslarını, boş bir yatağı parçalamakla tükettiklerini anlayınca faltaşı gibi açıldı gözleri.

«Kaçmışlar! Gitmişler işte görmüyor musunuz?» Öfkeli çığlıklar kesilince Misiç'in söylediklerini duymak olanağı çıkmıştı.

Teğmenin biri, «Pek uzakta olamazlar. Bu yatakta yatmışlar,» diye söylendi. Laza'ya döndü. «Sen yaptın bu işi! Biz kuyruğunu kovalayan kedi gibi konakta

dört dönüp dururken onlar kaçtılar.» Kendinden çok uzun olan generalin yakasına yapışmak için parmak uçlarında doğruldu. «Söyle, nereye gittiler?»

Laza, yılışık bir köpek yavrusunu uzaklaştırırcasına itti oğlanı. «Ne bileyim ben? Akşam yemeğinden beri görmedim onları.»

Bogdanoviç, kral dairesine hiç girmemişti, ama konakta görevli olduğundan yapının içini iyi kötü bilirdi. Köşedeki kapıyı, banyonun kapısını gösterdi.

Hep birlikte o yana saldırdılar. Kapıyı kırmaya hazırlandılar ya, tokmağa dokunmalarıyla kanat ardına kadar açıldı. Oldukça büyüktü banyo. Temizdi, pek şataraflı da sayılmazdı. Kralla kraliçe oraya da saklanmamışlardı. Bitişikteki küçük tuvalet, onun yanındaki büyük gömme dolap da boştu. Tek çıkış yolu da hole uzanan dar koridordu. Oysa holde nöbetçi bırakmışlardı konağa girdikleri andan beri.

«Evet, gerçekten kaçmışlar,» diye doğruladı Misiç umutsuzca.

«Şimdi ne yapacağız?» dedi biri.

«Aramak zorundayız. Konaktan çıkmış olamazlar.» Albay, soğukkanlı görünmeye çalışıyordu, ama keskin çizgili yüzüne korkunun izleri yayılmıştı. Kral, elini kolunu sallayarak dolaşabildiğine göre hâlâ ona bağlı olan Sekizinci Alay'ın komutanı Albay Nikoliç'i yardıma çağırabilirdi pekâlâ. Sekizinci Alay Banjicki kışlasından çıkıp konağa vardı mı, sokakta bekleyen Altıncı ve Yedinci alayların askerleri de buraya niçin getirildiklerini öğreneceklerdi. Böyle bir durumda da kendi komutanlarına cephe alıp Albay Nikoliç'in emrine girebilirlerdi. Ondan sonra da Alexander'in Niş'teki taraftarlarını, Moravya tümenini çağırırdı Nikoliç.

Ani baskınların hükümet darbelerinde büyük rolü olduğunu çok iyi bilirdi Misiç. Karşılarındakinin şaşkınlığından yararlanmak zorundaydılar. Bir tek şans tanınırdı darbecilere; onu değerlendiremediler mi

bitti. Bütün subaylar anlamışlardı ele geçen fırsatı değerlendiremediklerini. Korkudan uyuşmuşlardı. Fırtınaya yakalanan koyunlar gibi birbirlerine sokulmuş, ürkek ürkek çevrelerine bakıyorlardı. Düşmanı aramaktan vaz geçmiş, bir kurtuluş yolu aramaya başlamışlardı artık.

Albay Misiç diretiyordu: «Burada olmaları gerekir. Kaçamazlar. Saat bir buçuktan beri kordon altında konak. Eski konakta değillerse yeni konakta olabilirler. Ya da ahırlarda. Belki de arabalıkta. Bahçedeki kameriyenin altında! Oraya bakmak kimsenin aklına gelmez. Hadi, yürüyün! Gidip arayalım. Bulacağız onları, korkmayın.» Çevik adımlarla hole yöneldi, subaylar da ayaklarını sürüye sürüye peşinden gittiler.

Altüst edilen yatak odasından son çıkan Michael oldu. Gecenin korktuğu gibi bitmeyeceğini düşünmeye başlamıştı şimdi. Draga kralını almış, saray kuşatılmadan önce kaçmıştı mutlaka. Yatağın bozulmuş, giyeceklerin sağa sola atılmış olması da bir oyundu ona kalırsa. Gelenleri şaşırtmak için yapılmıştı. Karı kocanın, sarayın sınırları içinde olduğunu sanmıyordu Michael. Hele eski konaktan yeni konağa geçmeyi hiç göze almazlardı. İki yapının arasında koskoca bir boşluk vardı. O alanda ilerleyen iki insan karanlıkta bile farkedilirdi.

Kralı arayan gurubun patırdısı uzaklaşmıştı. Kısa süreli bir sessizlik oldu, sonra da birinin bağırdığı duyuldu:

«Apis vurulmuş! Apis vurulmuş!» Sesler çoğaldı: Biri, Maşin'e haber verilmesini söylüyor, biri, doktor çağırmaktan söz ediyor, biri sargı arıyordu.

Michael, karanlıkta elinden geldiğince hızla ilerleyerek seslerin geldiği yöne doğruldu. Çarpıştığı ilk adama, «Ölmüş mü?» diye sordu.

«Hayır,» dedi adam .«Göğsünden vurulmuş. Çok

kan kaybediyor, ama sağ henüz. Ayakta duruyordu biz bulduğumuzda, duvara yaslanmıştı. Biz tavan arasını arayacaktık... Yoksa görmezdik onu. Teğmen Bogdanoviç doktor Gasiç'i çağırmaya gitti.»

Apis'i yaverler odasında buldu Michael. Onu yatırmak için Yüzbaşı Miljkoviç'in cesedini yere indirmek zorunda kalmışlardı. Apis titreyerek, inleyerek yatıyordu kanepede. Ne var ki baygın değildi.

Michael, «Ne oldu?» diye sordu.

«Allah kahretsin bu karanlığı. Birinin tavanarasına çıkan merdivene tırmandığını gördüm. Seslenip durmasını istedim. O durmayınca da ateş ettim. Başka bir şey hatırlamıyorum. Beni vuran belki odur, belki de bir başkası. Bilmiyorum çünkü vurulunca kendimden geçmişim.»

Albay Maşin odaya daldı. Konaktaki eylemcilerle değişk yerlerdeki darbeciler arasındaki haberleşmeyi sağlamak için konağın girişine gitmişti bir süre önce. Habercilerle konuşmuş, gelen raporlara bir göz atmıştı. Alınan haberlere göre, birkaç polis karakoluyla telefon santralı darbeci kuvvetlerin eline geçmişti.

Apis'in yaralandığını görünce küplere bindi. Odaya girip çıkanlara, «Ahmak herifler!» diye bağırdı. «Sarayı baştan aşağı arıyorsunuz sözde! Kan kaybından gidecekmiş çocuk. Geviş getiren öküzler gibi yayılmayın öyle. Gidip bir doktor getirin.»

Kimse kımıldamadı. Bu öfkenin altında yatan paniği sezmişlerdi; albayın bağırıp çağırması en küçük bir etki yapmadı üstlerinde.

Apis, «Kralla kraliçeden ne haber?» diye sordu. «Buldunuz mu?»

Maşin'in sesi kısılmıştı birden. «Henüz bulamadık,» dedi.

Karşılık olarak bir dizi küfür geldi Apis'ten. Albayın rütbesine hiç aldırmadan veriştirmeye başladı.

«Nasıl olur yahu? Berbat ettiniz her şeyi! Nasıl kaçırdınız elinizden?»

Teğmenin biri geldi, doktorla ailesinin evlerini bırakıp gitmiş olduklarını bildirdi. Michael, Apis'in ceketini açtı usulca, göğsündeki yaraya baktı. İki temiz yara vardı göğüste. Merminin biri sağ göğüs başının üstünden, öteki de köprücük kemiğinin altından girmişti. Hasarın derecesini ölçmek güçtü. Bir başka subay, bir başka doktor aramak üzere çıkarken, Albay Misiç'in gurubu da peşlerine Laza'yı takıp yeni konağı aramaya yollandılar. Michael, Apis'in yanında kaldı.

«Gittiler,» diye fısıldadı Draga.

Alexander dudaklarını karısının soğuk yanağına değdirdi. «Evet, sanırım gittiler,» diye doğruladı. İçerisi çok sıcak olduğu halde titriyordu Draga.

Zifiri karanlıkta bekliyor, düşmanın gerçekten çekilmiş olabileceğine inanmıyorlardı bir türlü. İlk patlama duyulduğunda yataktan fırlayıp bu küçük bölmeye saklanmışlardı.

Bölmenin daracık demir kapısı yatak odasına açılıyordu. Kapının dışı, odanın duvarlarını kaplıyan pembeli beyazlı kumaşla örtülü olduğundan kolay kolay farkedilmezdi. Ne kolu vardı ne de tokmağı; anahtarla açılıp kapanırdı.

Her yeni kuşağın birtakım mimarî değişiklikler yaptığı eski konakların çoğunda bulunan, ne işe yaradığı hiç belli olmayan bölmelerden biriydi bu. Draga dikiş odası olarak kullanırdı o bölmeyi. Giyecekleri orada ütülenir; hizmetçisi ufak tefek onarım işlerini orada yapardı. Bir boy aynası, bir dikiş makinesi, bir ütü tahtası, elbiselerin asılacağı birkaç askı sığdırılmıştı odaya. Bir tek de penceresi vardı.

Çavuşu öldüren kurşun sıkıldığında ikisi de uyu-

yorlardı. Draga'nın uykusu daha hafifti. Önce o uyandı; sarsarak Alexander'i uyandırdı. Bahçeye ve bahçenin ötesindeki Rus sefarethanesine bakan bölümdeydi yatak odası. Tabanca sesinin konağın ön bahçesinden geldiğini anlamışlardı. Draga, dinamit patlaması duyuluncaya kadar yataktn kalkmadı. O korkunç gümbürtüyle fırladı yerinden.

«Sarayı havaya uçuracaklar,» dedi. «Sarayı da havaya uçuracaklar bizi de.»

«Belki de bambaşka bir şeydir. Elektrik tesisatında bir patlama oldu belki.»

«Hayır. **Onlardır!** Biliyorum.»

Küçük bölmeye saklanmayı Draga düşünmüştü. Hizmetçi Frau Weber yeni geldiğinde güçlükle bulurdu kapının yerini. Sonra da, bölmeye her girişinde, 'Açıl, susam, açıl' demeye başlamıştı şaka olsun diye. Bunları bir anda anımsadı Draga.

Alexander, gözlüklerini bulmadan gitmek istemiyordu, ama karısı kolundan tutup bölmeye sürükledi adamı. Anahtarı da içeri aldı, kilide sokup kapıyı kilitledi. O anda da ışıklar söndü. Draga ayaklarının ucuna basarak pencereye gitti, perdeyi araladı. Uzaklarda göz kırpan ışıklardan başka hiç bir şey görülmüyordu. Rus sefarethanesi de kale duvarı gibi yükseliyordu karşısında.

Yerine sıkıca oturan demir kapı bulunmaz bir nimetti. Hemen hiç bir gürültüyü geçirmiyor, yalnız holde ve Sırp odasında ateşlenen tabancaların sesi duyulabiliyordu içerden.

«Herkesi öldürüyorlar,» diye fısıldadı Draga. «En az yirmi el ateş edildi. Saydım. Zavallıcıklar! O zavallı insancıklar.»

«Hayır,» dedi Alexander. «Sanırım ateş edenler Muhafız Birliği'nden. Sapına kadar güvenirim onlara. Daha üç ay önce, 6 martta gösterdiler bağlılıklarını. Evet, muhafız erlerine de güvenirim, subaylarına da.»

Yatıştırmak istercesine karısına sarılınca Draga adamın anadan doğma olduğunu farketti.

«Lütfen git, bir şey giy, Saşa» dedi. Alexander gibi düşünmüyordu o, düşmanın her an bölmenin kapısına dayanabileceğini biliyordu. Kralın adamları çırılçıplak karşılayacağı düşüncesi ölüm tehlikesinden daha kaygı vericiydi Draga için. Gerçi onun sırtında da incecik bir opal gecelikten başka bir şey yoktu, ama gövdesi yabancıların meraklı bakışlarından korunmuş sayılırdı ne olsa.

Alexander karısının isteğini yerine getirmek için kapıya gitmiş, anahtarı çevirmek üzere elini uzatmıştı. «Çıldırdın mı?» dedi Draga. «Çıkma dışarı. Belki de yatak odasındadırlar.»

«Git, bir şey giy, dedin ya!»

Draga, Frau Weber'in birkaç parça giyim eşyasını ütüleyip köşedeki askılara astığını hatırladı. El yordamıyla ilerleyerek askıya vardı, bir giyecek seçip Alexander'e uzattı. İpekli bir kumaştan yapılmıştı elindeki şey.

«Bunu al,» dedi. «Sanırım bir gömlek.»

Alexander verileni sırtına geçirdikten sonra söylenmeye başladı: «Gömlek değil bu. Kendi bluzlarından birini vermişsin bana.»

«Aldırma! Bluz da olsa erkek gömleği gibi biçilmiş. Ayıbın örtülür hiç değilse. Herifler seni çırılçıplak görürlerse akıllarına bin türlü şey gelebilir. Olmadık yerlerine nişan alırlar bakarsın.»

«Draga!» Alexander karısının böyle konuşmasını hiç onaylamıyordu.

«Benim gibi bir orospudan başka ne beklenir?» Acı acı söylenmişti Draga.

«Sen Sırbistan kraliçesisin!»

«Hayır, Saşa, değilim. Çok gençken... Çok dişimi sıkarsam her istediğimi yapabilirim sanırdım. Ünlü bir artist, bir doktor, hattâ kraliçe olabilirim sanırdım.»

«Kraliçe oldun ya!»

«Hayır, Saşa. Ben sadece kralın orospusuyum. Sen bilmiyor muydun öyle olduğunu?»

Tabanca sesleri duyulmaya başlamıştı gene. Ne var ki duvarların kalınlığı sesleri boğuyor, olayların nerede geçtiği pek anlaşılmıyordu.

«Salondalar,» dedi Draga.

«Hayır, bence daha uzaktalar. Yemek odası olabilir. Geri çekiliyorlar artık. Bu iş çabuk bitecek. Görürsün bak.»

Birden öfkelenmişti. Tükrüklerini saça saça, «Doğduklarına pişman edeceğim onları,» dedi. «Bu heriflere acımamı bekleme sakın. Hiç birine acımayacağım; darağacında sallandıracağım hepsini. Bu çıbanı deşeceğiz artık. Çok bile bekledik.»

«Tahttan inmeye söz vermiştin.»

«Tahttan inmek mi? Asla! Tahttan inmeye hiç niyetim yok.»

«Öyle demiştin ama! Söz verdin bana.»

«Yüreğin rahat etsin diye söz verdim. Gelgelelim büyük bir yanlışlık yaptık. Senin Yüzbaşı Vassiloviç'ini tutuklatıp Boza Marşityanin'in eline teslim etmem gerekirdi aslında. Boza onu öyle bir konuştururdu ki, bütün suç ortaklarını öğrenmiş olurduk şimdi.»

«Benim Yüzbaşı Vassiloviç'im değil o!»

Draga kocasının yanından uzaklaşmıştı. Sesinin tonundan kırıldığı anlaşılıyordu. «Senin âşığındı ama değil mi?»

«Evet, benim âşığımdı. Onu başından biliyordun. Yalnız sana bir tek şey söylemek isterim. Bana inanmak zorundasın. Sabaha çıkmayacağımı biliyorum; ölümün eşiğine gelmişken yalan söylyecek değilim, Tanrıdan korkarım.»

«Ölecek filan değilsin. Ben...»

Draga elini uzatıp kocasının dudaklarına bastırdı. «Sen beni dinle şimdi. Senden önce başka erkek-

lerle düşüp kalktığımı hiç gizlemedim, ama Taç sokağındaki eve taşındığım...»

«Draga sokağı,» diye düzeltti kral.

«İki gün sonra Taç sokağı derler gene. Her neyse, o sokaktaki eve taşındığım günden beri senden başka hiç bir erkeğe bakmadım. Iki buçuk yıl nikahsız yaşadım seninle. Bu yüzden orospu oldumsa kabul! Ama **senin** orospun oldum. Sen...»

Dışarıdan gelen gürültüler artmış, seslerin türü de değişmişti. Hayvanca çığlıklar, devrilen eşyaların patırtısı duyuluyordu şimdi. «Daha da yaklaştılar,» diye mırıldandı Draga. «Salona girmişler. Piyanoyu tıngırdatıyorlar.»

Alexander kıkır kıkır gülüyordu. «Belki evlerinde piyano yoktur. Bulmuşken biraz çalışalım demişlerdir.»

«Korkmuyorsun,» dedi Draga hayretle.

«Hayır. Korkmuyorum. Korkmamam gerekir ne de olsa. Ben kralım.» Hâlâ gülüyordu. Kocasının doğru söylediğini anlayınca büsbütün şaşırdı. Onun elini ayağını titreten korkunun izi yoktu Alexander'de. Birden düşündü: Wiesbaden'deki fırtınalı geceden bu yana, hiç bir gün korkusunu belli etmemişti o. Belki de yalnız kişiliğinin değil, ülkeyi yönetmesindeki düzensizliğin açıklaması da buydu. On üç yaşından beri kral olarak görmüştü kendisini. Dünyada tanıdığı en güçlü, en yetkili insan, babası Milan bile onun önünde diz çökmüştü. O günden, ergenlik çağından kalmaydı kendisiyle ilgili düşünceleri. Babasının, önünde diz çöküp elini öpmesi onun herkesten üstün olduğunu, gücünün erişilmezliğini kanıtlıyordu. Kraldı o! Krallar yanlış bir iş yapamazlar, davranışlarının sonucunu düşünmek zorunluluğunu duymazlardı. Tanrının inayetiyle kral olmuşlardı onlar. Tanrı sorumluydu onlardan; sorumlu olduğu üstün yaratıkları korumaktan kaçınacak da değildi elbette! Işin tuhafı, Alexander, Draga'

nın kör inancıyla bağlı değildi Tanrıya. Tanrıya değil, kadere inanırdı daha çok. Belki de ikisi aynı kapıya çıkıyordu onun gözünde.

Darbeci subayların, yanlış yerleri aramakla uğraştıkları sessizlik süresini, Draga duayla geçirdi. Yer yer kabaran kuru parkelere diz çökmüştü. Arada bir de kalkıp pencereye gidiyor, perdeyi aralayıp dışarısını gözlüyordu.

«Kimsecikler yok ortada. Saray muhafızları nerede? Laza nerelerde? Ya Nicola? Ya Nikodiye?» Alexander'e sokuldu. «Hepsi öldüler, Saşa. Biliyorum öldüklerini. Yoksa çoktan gelirlerdi. Keşki Nannett'ine dönmesine izin verseydim Nicola'ya. Ya Nikodiye! Veliaht olmak istemiyordu o. Daha bu sabah yalvardı bana! Ülkeden gidelim diyordu. Öyle akıllı ki!»

«O kadar akıllıydı da niye eşeklik etti? Orduyu kendine düşman etmek için elinden geleni yaptı. Bana sorarsan, kardeşlerin istedikleri yere gidebilirler artık. İster Brüksel olsun, ister Paris... O veliaht yasası için de hiç bir zorlamaya girişmeyeceğim Skupshtina'da.»

Draga, «Buradan sağ çıkmayacağız,» diye inliyordu.

«Çıkacağız,» dedi Alexander kesinlikle.

Yine paldır küldür koşarak yatak odasına dönen ayak seslerini duyduklarında birbirlerine sarılmış duruyorlardı.

«Geri döndüler,» diye fısıldadı kadın.

«Dur bakalım. Belki de bizi kurtarmaya gelen saray muhafızlarıdır.»

Ne var ki bütün daireyi inleten gürültüler gelenlerin saray muhafızları olmadığını belli ediyordu. Tehlike iyice yaklaşmıştı şimdi; buduara girmişlerdi adamlar. Çılgınca çığlıklara kırılan porselenin şangırtısı karıştı.

Draga, «Cumhurbaşkanı Carnot'nun babana ver-

diği Sevr vazosunu kırdılar,» dedi. «Yazık oldu. Bir ikincisi güç bulunur.»

Alexander büyük bir dikkatle dinliyordu. «Sarhoş bunlar,» dedi. «Kim olduklarını anlayamadım, ama pek kalabalık değiller. Yirmi kişiden fazla olduklarını sanmıyorum. Birlikte kafayı çekip konağa baskın yapmaya karar vermişlerdir. Önceden tasarlanmış bir ayaklanma olamaz. Ne yaptıklarını bile bilmiyorlar.»

«Boşuna kendini aldatma, Saşa, çok iyi biliyorlar ne yaptıklarını. Korktuğumuza uğradık sonunda. Bana kalırsa...»

Yatak odasının kapısını havaya uçuran patlama sözünü yarıda kesti. Draga, ürkek bir çığlık atarak ellerini ağzına kapadı, gövdesini sarsan hıçkırıkları bastırmaya çalıştı.

Demir kapıyla duvarın arasında incecik bir aralık olduğundan, yatak odasında konuşulan her söz bölmede duyulabiliyordu. Alexander bile anlamıştı artık durumu. Öfkelerini boş yataktan çıkaran subaylar karısıyla ona sövüp duruyorlardı. Birkaç kişinin, gözü kapalı güvenebileceğini sandığı birkaç kişinin seslerini tanıdı.

«Bu konuşan Albay Misiç,» dedi Draga'ya.

Draga, «Hey Tanrım,» diye inledi. «Laza da yanlarında. Bizim yerimizi bildirmesi için zorluyorlar onu. Ama bildirmeyecek! Hiç bir şey söylemeyecek. Sevgili Laza! Tanrı yardımcısı olsun.»

«Misiç,» diye mırıldandı Alexander. «Misiç demek ordu demektir. Ah namussuz pezevenkler!»

«Bu bölmeden haberleri yok. Ama biri bildirir mutlaka.»

«Şimdiye kadar kimse bir şey söylemediğine göre umut var.»

«Yok. Eninde sonunda öğrenirler.»

«O zamana kadar da durum değişmiş olabilir.»

«Şansımız varsa.»

«Şimdiye kadar yakınacak bir şey olmadı. Laza Muhafız Alayı'na haber verebilse, onlar Misiç'in de hakkından gelirler, arkadaşlarının da.»

Adamların banyoya girdikleri, ardından da yeni konağın aranmasını emreden Misiç'in sesi duyuldu.

«Kurtulduk,» diye mırıldandı kral.

Ayak sesleri uzaklaşınca konuşmalar da kesildi. Yalnız arada bir, birinin yatak odasına girip çekmeceleri çektiği, ortaya dağılan eşyaları karıştırdığı duyuluyordu.

«Bu ne demek oluyor?» diye sordu Draga.

«Yağmacılar,» dedi Alexander öfkeyle. «Yarın büyük bir temizlik başlayacak. İlk giden de Laza olacak.»

«Ama Saşa, bizim yerimizi gizledi o!»

«Bizim bu duruma düşmemiz de onun yüzünden ama. Sarayın güvenliğinden o sorumluydu. Ne güvenlik ya! Kralla kraliçe dayak yemekten korkan çocuklar gibi bir deliğe saklanmış, bir avuç sarhoş subay da dağdaki boş kulübelere girercesine ellerini kollarını sallayarak saraya girmiş. Yok, Laza'ya acımamı bekleme sakın.»

«Yanılıyorsun, Saşa. Laza çok iyi insandır.» Alexander'in kıskançlığını uyandırmamak için ancak bu kadar savunabilirdi generali.

«Ondan sonra da Tzintzar-Markoviç'e gelecek sıra. Bu geceki olaylarda onun da parmağı vardır bence. Sabahtan istifa edişinden belli. Biz evlendiğimiz zaman da vatan haini gibi davranmıştı zaten. Hiç affedilmemeliydi. Babamın adamlarındandı. Hâlâ da değişmedi. Ah, babacığım! Bambaşka insandı o. Zaman zaman bayağı arıyorum doğrusu.»

General Tzintzar-Markoviç yatağa yatmamıştı o gece. Evdekilerin hiç biri yatmamıştı. Karısı, doğum

yapmak üzere olan en büyük kızlarına gitmişti. Telefon edeceğine söz vermişti, ama ondan ses çıkmayınca general aramıştı Miljkoviçlerin evini. Santral memuru kentin o bölümündeki hatlarda bozukluk olduğunu bildirdi. General ne yapacağını düşünürken, karısı eve döndü. Sarayın yakınlarında bir patlama, ardından da tabanca sesleri duyulduğunu haber verdi. Miljkoviçler konaktan biraz ileride, ıssız bir yan sokakta otururlardı. General, kentin güneyinde kalan kendi evinden duyamazdı patlamayı. Karısı eve dönerken ana caddeleri de askerlerin tuttuklarını görmüştü. Evlerin bahçelerinden, küçücük ara sokaklardan geçerek gelebilmişti ancak.

Başbakan, «Namussuz gene neler karıştırıyor acaba?» diye söylendi. Namussuzun kim olduğunu sormaya gerek duymadı kadın. Kral, hep bu sıfatla anılır olmuştu son günlerde evlerinde.

Bayan Tzintzar-Markoviç, doktorla ebeyi bırakmıştı kızının yanında. Gerçi doğumun daha gecikeceği sanılıyordu, ama kızcağız konakta nöbetçi olan kocasının eve dönmesini istiyordu nedense.

«Yovan'ı sarayda aramak istedim,» dedi Bayan Tzintzar-Markoviç. «Gelgelelim santral memuru hatların bozuk olduğunu söyledi.»

General, «Ortalıkta bir şeyler dönüyor,» dedi. «Sanırım ki...» Ön kapının vurulduğunu duyunca sözünü yarım bıraktı. «Geldiler işte. Namussuz hiç zaman kaybetmek istemiyor.»

Karısı korkuyla sordu: «Seni tutuklamaya mı geldiler yani?» Kocası ağır ağır başını sallayınca, «Bodruma!» diye fısıldadı. Boğazına dizilen hıçkırıkları yutmaya çalışıyordu. «Bodrumdan kaçabilirsin belki. Buz kuyusuna kadar gidebilirsen kurtulursun. Tüneli bulamazlar.»

Tünel, 1900 yılının yazından, kralın evliliğine karşı çıkan subayların hep tetikte bekledikleri günlerden

kalmıştı. Yere kazılan, içi beton sıvanıp üstü tahta kapakla kapanan buz kuyusundan, meyva bahçesinin ucuna uzanırdı. Gerçi kazıldığı yıl işe yaramamıştı, ama Bayan Trintzar-Markoviç, «ne olur, ne olmaz,» diyerek, oğullarının da yardımıyla hep kullanılır durumda tutardı tüneli.

«Hayır,» dedi general. «Köstebek gibi sürünerek kaçacak adam değilim ben. Gelsin tutuklasın istiyorsa. Benden çok, kral zarar görür bundan.»

Pencereye yürüdü, perdeleri aralayıp baktı. «Evet, gerçekten tam bir şeref kıtası göndermiş. Git, Gordana'ya söyle, kapıyı açsın.»

Güleryüzlü hizmetçi kız kapıyı açtığında kilidi kırmaya hazırlanıyordu Yüzbaşı Svetozar Radakoviç.

«Buyurun, efendim,» dedi Gordana. «General sizi bekliyor. Ön salondadır. Sağdaki birinci kapı.» Yüzbaşı ahpaplık etmeye gelmemişti buraya. Bu beklenmedik nezaket karşısında ne yapacağını şaşırdı. Adamlarına, dışarıda beklemelerini emrederek içeri girdi, kızın gösterdiği kapıya yürüyüp tıklattı.

«Bak hele! Yüzbaşı Radakoviç'miş gelen!» General ayağa kalkmış, elini uzatıyordu dostça. «Çoktandır karşılaşmamıştık.» Yüzbaşının yakasına, sonra da göğsündeki madalyaya baktı. «Demek hâlâ Altıncı Piyade Alayı'ndasınız. Yanılmıyorsam o madalyayı da ben takmıştım göğsünüze. 1885'ten bu yana tam on sekiz yıl geçti. İnsanın inanacağı gelmiyor.»

Radakoviç gözlerini dikmiş bakıyor, generalin bu dostça tavrı bir yana bırakması için dua ediyordu. «Generalim...» Kuruyan gırtlağından askerce bir ses çıkarmayı başarmıştı. «...Özel bir haberle geldim buraya.» Durup derin bir soluk aldı. «Sizi tutuklamak için emir aldığımı bildirmek zorundayım.» Albay Maşin, bu yalanın kullanılmasını öğütlemişti. Emir, generali tutuklayıp evden dışarı çıkarmasını, sonra da ilk rast-

ladığı duvara dayayarak kurşuna dizmesini öngörüyordu.

Başbakan, «Bunu bekliyordum,» dedi güler yüzle. «Doğrusu aranırsa hakettim de üstelik. Krala boyun eğdim; hiç bir namuslu politikacının hükümete girmeye yanaşmadığı bir zamanda, başbakanlık etmeyi kabullendim. Öğleyin istifamı verdiğim dakikadan beri tutuklanmayı bekliyordum. Isteklerine karşı gelinmesinden hoşlanmaz Alexander.»

Radakoviç bunu duyunca büsbütün afalladı. «Ben sizi tutuklamak için emir aldım,» dedi yine kekeleyerek. Ne yapması gerektiğini düşünüyordu. Değişen duruma aldırmayıp generali öldürse mi, yoksa Maşin'e haber gönderip ne diyeceğini beklese miydi? Midesi allak bullak olmuştu. Yerdeki Acem halısının üstüne kusmamak için üst üste birkaç kez yutkundu.

General, gene aynı dostça tavırla sürdürdü: «Siz kendinizi suçlamayın, Radakoviç. Neler duyduğunuzu çok iyi anlıyorum, ama unutmayın ki bir askersiniz. Askerler verilen emirleri yerine getirmekle yükümlüdürler; yapılan işin doğru olup olmadığını düşünmekle değil. Neyse! Sanırım çok aceleniz yoktur. Eski günleri anmak için birlikte bir kadeh içki içebiliriz, değil mi? Sigara alır mıydınız?» Masadaki küçük, gümüş kutuyu uzattı. «Şunun içindeki yazıya bir bakın hele! 'Değerli hizmetlerinizi içtenlikle kutlarım. Alexander.' Nasıl? Insanın güleceği geliyor, değil mi?» Yüzbaşının sigarasını yaktı, iki kadehe erik rakısı doldurdu. «Sağlığınıza.»

«Sağolun, efendim.» Kadehi kaldıran elinin titremesini bir türlü önleyemiyordu yüzbaşı.

Bayan Tzintzar-Markoviç kulağını kapıya dayamış içeride konuşulanları duymaya çalışıyordu. Her söylenen söz anlaşılmasa da konuşmanın dostluk havasıyla sürüp gittiği apaçıktı. Korkuları hafifledi. Ko-

cası yanılmıştı belki de; onu tutuklamaya gelmemişlerdi. Belki de telefonlar bozuk olduğundan önemli bir haberi bu baylarla iletmek istemişti Alexander.

Doğum yapan kızının yanına dönmek niyetiyle evden çıktı. Gelgelelim Radakoviç'in adamları kabaca yolunu kestiler. Kadın ürkmüş, gerisin geri salona koşmuştu.

«Mito,» diye seslendi kocasına. «Elena'ya gidecektim, ama evin etrafını askerler çevirmiş hep. Beni bırakmıyorlar.»

Radakoviç, «Evden hiç kimse çıkamaz,» diye mırıldandı.

«Gitmek zorundayım, Yüzbaşım. Kızım doğum yapıyor. Konakta bir patlama oldu, ardından da tabancalar, tüfekler patladı. Kızcağız çok korkmuştur. Sarayda ne olup bittiğini siz biliyor musunuz?»

Uzun uzun düşündükten sonra karşılık verdi yüzbaşı. «Hayır, bilmiyorum. Gerçekten bilmiyorum.»

«Lütfen adamlarınıza söyleyin de beni bıraksınlar. Sizin çocuklarınız var mı?» Radakoviç başıyla doğruladı. «Öyleyse beni anlamanız gerekir. İsterseniz bir asker verin yanıma; kızımın evinden başka bir yere gitmeye kalkışırsam gerekeni yapar.»

Başbakan hırçınlıkla atıldı: «Allah Allah, Radakoviç, bu kadın gidip de kral aleyhinde gösteri yapacak değil ya! Kızının yanında olmak istiyor işte.»

Radakoviç sıkıntıyla içini çekti. «Peki, Generalim.» Pencereye yanaşıp çavuşa seslendi: «Bayan Trintzar-Markoviç benim iznimle Yüzbaşı Miljkoviç'in evine kadar gidecek. Yanından ayrılma, başına bir şey gelmemesine dikkat et. Sen de orada bekle. Ne ona, ne de Yüzbaşı Miljkoviç'in eşine ilişmesin kimse.»

General alnını kırıştırarak sordu: «Kim ilişir onlara? Kral, kendi halinde iki kadından ne isteyebilir?»

Karısı, «Seni yalnız bırakmak hiç içime sinmiyor, Mito,» diye söylendi. «Sen ne olacaksın?»

«Beni merak etme. Bana bir şey olacağı yok.» Karısının yanağını okşadı. «Saşa, bana küçük bir ders vermek istemiştir. Sen git hadi. Elena bekler. Burada yapabileceğin bir şey yok nasılsa.»

Kadın kocasına sarıldı, Radakoviç'in elini sıktı. Tam kapıdan çıkacakken general arkasından seslendi: «Haa, aklımdayken söyleyeyim! Beni kalenin hapisanesine götürecek olurlarsa yemeklerimi Kolaratz lokantasından göndert. Pasiç'in dediğine göre, Sırbistan Taçı'ndan daha iyiymiş onların servisi. Yemeklerini sıcacık getirmişler hep.»

Karısı çıkar çıkmaz yüzbaşının kadehini doldurdu bir kez daha.

Radakoviç, «Artık gitsek iyi olur,» diye mırıldandı usulca.

«Yok, yok, acele etmeyin. Buradan çıktığımız an sizin tutsağınızım ben. Oysa burada kaldığımız sürece siz benim konuğumsunuz. Sunulan içkiyi geri çevirmek de konuklar için kabalık sayılır.»

Yüzbaşı kadehi aldı, «Ne korkunç bir gün oldu, değil mi?» diye sordu. «İçki içmese bile sıcaktan başı dönüyor insanın.»

«Bir kahveye ne dersiniz? Evet, en iyisi birer kahve içelim biz. Hele benim için çok iyi olur. Polis müdürünün adamları o saçma sapan sorularıyla saatlarca uğraştıracaklardır beni.»

Yerinden kalktı, salonun ucundaki mutfak kapısına yöneldi. Yüzbaşı gözlerini açmış uzun boylu, dimdik gövdeyi gözlüyordu. Alayın eğitim alanında kullanılan, tahtadan yapılmış insan şeklindeki nişangahlar kadar dikti generalin sırtı. Büyülenmişcesine tabancasını çekti, hiç yerinden kalkmadan ateş etti. Sırtından vurulan general durmuş, ama yere düşmemişti. Radakoviç ağır ağır yerinden kalktı, tabancasında kalan

bütün kurşunları hâlâ dimdik duran kımıltısız hedefin üstüne boşalttı. General bir ipli kukla gibi sıçradı durduğu yerde, sonra da yere yığıldı.

Radakoviç yıllardır adam öldürmemişti. Bir an, yaptığı işin geri dönülmez kesinliğinden ürktü. Birkaç saniye önce Sırbistan'ın en güçlü kişilerinden olan cesede bakarken bambaşka bir düşünce doğdu kafasında: Parmağının küçücük bir hareketiyle bu durumu yaratabilmiş olmasıyla gururlandı. Kimliğini bildiği hiç kimseyi öldürmemişti o güne kadar. Boğazladıktan sonra ırzına geçtiği Bulgar kadınının bile adını öğrenmemişti. Kadının can çekişirken çıkardığı hırıltı, bineğinin kırılan ayağı kadar acıma uyandırmamıştı onda. Ata acıdığı için bir mermiyle ızdırabına son vermiş, kadını kendi haline bırakmıştı. Gençliğinde, ekin biçen bir orakçının ilgisizliğiyle önüne çıkanı keser, biçerdi. Ancak tanıdığı, hattâ saygı duyduğu hiç kimseyi öldürmemişti o güne kadar. Kararsızlığına, çekingenliğine rağmen bu işi yapabilmiş olması övünülecek bir şeydi. Tabancasıyla o, hemen hemen Tanrısal güçlerdi demek.

Odaya giren iki kadının çığlıkları düşüncelerini yarıda kesti. Generalin iki küçük kızıydı gelenler. Birisi duvara dayanmış inliyor, öteki babasının üstüne kapanmış çılgınca bağırıyordu. Radakoviç bu gürültüden sinirlenmeye başlamıştı. Tabancasını çekerek tetiğe bastı. Küçük bir çıtırtı duyuldu yalnızca. Salak salak baktı silahına; mermisinin tükendiğini neden sonra anladı. Öfkeyle homurdandı, yürüyüp gitti. Sokak kapısı kapandıktan sonra bile duyabiliyordu kızların çığlıklarını.

Kardeşlerinin sesleri eve yayıldığında derin bir uykudaydı Maria Christina. Uyanıp ışığı yaktı. Voyka, kafasını kapıdan içeri uzatmış soruyordu:

«Uyuyor musun?»

«Bu gürültüde uyunur mu? Eve sessizce girmeyi bilmez misiniz siz? Saat bir buçuk oldu. Nerede kaldınız?»

«Konaktaydık. Draga sofradan kalkmak bilmedi. Bütün gece orada kazık çakacağımızdan korkmaya başlamıştım ben de. Kraliçe işaret etmeden başkaları da kalkamıyor biliyorsun. Görgü kuralları meselesi!»

Maria Christina, başını yastığa gömmüştü gene. «Görgü kurallarınızın da... Hadi yatın artık. Yatın da ben de uyuyayım. Sabah erken kalkmak zorundayım. Küçük prenseslerimiz gibi öğleye kadar yatakta yayılamam.»

Kocasından ayrıldığından beri kız kardeşleriyle aynı odada yatıyordu Maria Christina. Öteki yatak odasını da Lunyevitza erkekleriyle Yorgo paylaşıyordu.

Kızlar, her zamanki gibi konuşarak, gülüşerek soyundular. Sabrı tükenen Maria ışığı söndürüp onları azarladı:

«Şu aptalca gülüşmeyi kesin de uyuyalım, dedim.» Birkaç dakika sonra dalmışlardı kızlar. Maria Christina'ysa uyanık yatıyor, onların düzenli soluklarını dinleyerek gençlerin düşüncesizliği konusunda kafa yoruyordu.

Tabanca sesini duyduğunda hâlâ uyumamıştı. Taç sokağındaki —ya da yeni adıyla Draga sokağındaki— evleri saraya yakındı. Sesin konağın bahçesinden geldiğini hemen anladı. Kulak kabartarak dinlediyse de başka silah sesi duymadı. Bir süre sonra da rahatlayarak uykuya daldı. Dalmasıyla korkunç patlamanın mahalleyi zangırdatması bir oldu. Söylenerek doğruldu; anlaşılan bu gece doğru dürüst bir uyku uyumak kısmet olmayacaktı.

Patlamanın ardından da jandarma karakolundan

atılan silahların gürültüsü yayıldı ortalığa. Evdeki herkes ayaklanmıştı artık.

Nikodiye pantolonunu giymeye başlamıştı bile. «Allah Allah, bu da ne?» diye söyleniyordu.

«Ne yapacağız şimdi?» Nicola her zamanki gibi küçük kardeşine bırakıyordu öncülüğü.

«Ne yapacağızı var mı! Konağa gideceğiz elbette. Bakalım ne oluyor. Saldıranlar kimdi bilmiyorum ama, karşılık gördüler. Sanırım saray muhafızlarıdır ateş açanlar. Yok, hayır! O silah sesleri konaktan gelmedi. Bulvarın köşesindeki jandarma karakolu olsa gerek.» Ceketini giyerken dikkatle kulak kabarttı. «Çok tuhaf. Patlama konaktaydı. Oysa silah sesleri kesinlikle bulvardan geliyor. Niye acaba?» Kendi sorusuna kendisi cevap verdi: «Niye olacak, patlama saatli bombaydı da ondan! Tabii! Başka bir şey olamaz. Draga'nın odasında mıydı acaba? Vay namussuzlar vay! Namussuz piçler kadınların canına kıyıyorlar utanmadan!»

Yeğenleri Yorgo da uyku sersemi yatağından fırlamıştı. «Ben de sizinle geliyorum.»

«Olmaz, gelemezsin. Oğlanı o rüzgarda sokağa çıkardınız diye başımızın etini yer sonra anan. Sen yatağına gir, yorganını da örtün güzelce.»

«Az önce annem kendisi gönderdi beni konağa. Hastalığımı umursamadı bile.» Ne var ki dayılarının sözünü dinlemeye çoktan razıydı Yorgo. Dizleri titriyordu bir, ateş altında kalmaya hiç niyeti yoktu iki.

Nicola da giyinmişti bu arada. Çekmeceleri karıştırıp duruyordu. «Madalyalarımı gördün mü?» dedi Nikodiye'ye. «Bu gece takmıştım hepsini.»

«Madalya arayacak zaman değil. Zaten çok geciktik. Sanırım Draga böyle bir şey bekliyordu. Bütün gece iğne üstünde oturdu.»

Evin kadınları, salonda, pencerenin önünde kü-

melenmişlerdi. Aşçı Yovanka bağıra çağıra ağlıyordu ama ötekiler soğukkanlılıklarını kaybetmemişlerdi.

Voyka pencereden sarkarak içeridekilere bilgi vermeye başladı: «Bütün mahalle ayaklanmış. Herkes patlamadan söz ediyor. Kimse anlamamış ne olduğunu. Birileri bizim eve geliyor.» Gözlerini kısarak baktı. «Askerler! Evet, süngülerin parıltısını gördüm lambanın altından geçerlerken.»

Nicola eşikten seslendi: «Biz gidiyoruz. Pancurları kapayın, kapıyı da kilitleyin. Kimseyi almayın içeri. Ne derlerse desinler kapıyı açmayın. Birazdan döneriz.»

İki erkek hızla evden çıktılar. Nicola, sonunda banyoda bulduğu madalyaları takmaya uğraştığından birkaç adım geriden gidiyordu. Draga sokağının ortasına geldiklerinde askerlerle çarpıştılar. Teğmen Tankossiç'in kumandasında bir piyade birliğiydi bu. Ortalık karanlıktı, konakta ne olup bittiğini sormasalar Lunyevitzaları tanımadan geçecekti Tankossiç. Soruyu duyunca tükürürcesine karşılık verdi:

«Alexander'la orospusunu geberttiler. Olan bu!»

Nikodiye, bir pencereden sızan ışıkla aydınlanan çirkin yüze baktı. Bir an için gerisin geri Şabats'da ilk okulun önündeki toprak yolda gördü kendisini. Ona eziyet eden sınıf arkadaşlarından biriydi sanki karşısındaki. O suratı yumruklamak için karşı konulmaz bir istek duydu. Ne var ki iki asker kıskıvrak yakalamışlardı kollarını. **Déjà vu** (*) duygusu, yerini dayanılmaz bir acıya bıraktı. Draga ölmüştü demek; bombanın patlamasıyla bin parçaya ayrılmıştı belki de gövdesi. Nicola'nın tabancasına uzandığını görünce birden silkindi.

«Hayır, olmaz! Yapma!» diye haykırdı. Sokak kö-

(*) **Bir olayın, bir durumun, bütün ayrıntılarıyla daha önce de yaşanmış olduğu duygusu.**

peği gibi yol ortasında vurulmak istemiyordu. O utancı tatmamalıydı hiç değilse.

Bu arada Nicola da yakalanmıştı. Tankossiç, askerlerin iki yüzbaşının çevresinde sıralanmalarını istedi. Nikodiye, erlerin yüzlerini inceliyor, bir duygu belirtisi arıyordu. Gelgelelim ilgisizlikten başka bir ifade yoktu o suratlarda. Çoktandır bildiği bir şey böylece kanıtlanmış oluyordu. Vatanın, kuş uçmaz, kervan geçmez köşelerinden toplanıp gelen bu köylü çocukları, Lunyevitza kardeşleri tanımıyorlardı bile. Kışla duvarlarının ardındaki kente, o kentin politikacılarıyla problemlerine, askere gelmeden önceki kadar yabancıydılar. Subalarına boyun eğmeyi öğrenmişlerdi yalnızca. Çünkü böyle yapmakla ordudan bir an önce kurtulabiliyorlar, duygu ve düşünceleri bakımından hiç ayrılmadıkları eski yaşamlarına daha çabuk dönebiliyorlardı.

Nicola, teğmenin yalan söyleyebileceğinden kuşkulanarak sordu: «Kralla kraliçenin öldüğünü kim söyledi sana?»

Tankossiç tutarağı tutmuş çocuk gibi bağırdı: «Bana kimse söylemedi. **Ben** size söylüyorum.» Derken albayın sözleri aklına geldi: Görevini bir asker ciddiyetiyle yerine getirmesi gerekiyordu. Sesini alçaltarak ekledi: «Lütfen silahlarınızı verin.»

«Ya vermezsek?» dedi Nicola

«O zaman sizi vurmak zorunda kalacağım.»

«Kimin emriyle?»

Soru, teğmeni şaşırtmıştı. Albay Maşin'in adı dilinin ucuna kadar gelmişken duraladı. Albayın hiç bir yetkisi yoktu bu adamların gözünde. Uzun uzun açıklamalar yapması gerekecekti. «Majeste Kral Petro'nun hükümetinin emriyle,» dedi kendini beğenmişlikle. «Sizi tutuklayıp Yedinci Alay'ın karargahına götürmek için emir aldım. Lütfen karşı-koymayın.»

Nikodiye tabancasını çıkardı, kılıcıyla birlikte

teğmene uzattı. Palilula kışlasına götürüleceklerini duyunca durumu biraz daha iyi anlamıştı. Demek ki ordu ya da ordunun bir bölümü de karışmıştı bu ayaklanmaya.

Teğmen, «Bekliyorum, Yüzbaşım,» dedi Nikola'ya. Silahlarını hâlâ vermemişti genç adam. Üstelik gözlerini belertmiş, meydan okurcasına bakıyordu Tankossiç'e.

Kardeşi, «Söyleneni yap, Nikola,» dedi. «Cesedini kapının eşiğinde bulurlarsa kız kardeşlerinin ne hale geleceğini düşün bir kere.»

Homurdanarak silahlarını verdi Nicola. Ondan sonra da Palilula kışlasına yollandılar. Tankossiç önde gidiyor, erler de portatif bir duvar gibi tutukluları dört yandan çevreliyorlardı. Fazla uzaklaşmadan konaktaki ikinci patlamayı duydular.

Nikodiye, «Bütün yapıyı yerle bir edecekler,» diye söylendi. Bıçak saplanmasını andıran ilk acı, yoğun bir mutsuzluğa bırakmıştı yerini. Draga'yla sabah yaptığı konuşmayı, ablasını öfkeli bir güvercine benzetişini anımsadı. Niye öldürmüşlerdi sanki onu? Draga hiç kimseye kötülük etmemişti.

Ağabeysi, «Sen Paris'ten hiç ayrılmamalıydın,» diye söylendi.

«Sen de Brüksel'den.»

Nicola acı acı güldü: «Nasıl ama? İstifamı verdiğim zaman içime doğmuşmuş!»

«Boşuna çene yormayın,» diye terslendi Tankossiç. «Yalan söyleyerek canınızı kurtaramazsınız.»

Nicola hırladı: «Seninle konuşmuyorum ben.»

Sessizce yürüdüler kışlaya kadar. Tankossiç, Lunyevitza kardeşleri avluda bıraktı, alay komutanına haber vermeye gitti. Komutan Soleroviç gecenin büyük bir bölümünü evinde geçirmiş, karargaha az önce gelmişti. Darbecilerin 'bizden yana' diye adlandırdıkları subaylardandı. Anlamı şuydu bu sözün:

Adı geçen subay eyleme katılmak istememekte, ancak işlerini engellememeye de söz vermektedir. Konaktaki ikinci patlama duyulup, Maşin de durumun plana uygun olarak geliştiği haberini gönderince darbecilerin başarılı olacağı kanısına varmıştı Soleroviç. Artık açıkça benimseyebilirdi onların davasını. Gelgelelim Tankossiç, Lunyevitza kardeşlerin tutuklandığını bildirdiğinde sevinç değil sıkıntı duydu. Lunyevitzaların ilk elde kurşuna dizileceğini öğrenmişti. Bu işi aceleye getirmek istemiyordu. Darbecilerin kesin bir başarı elde ettiğini söyleyen yoktu henüz. Maşin'in saat bir buçuk sularında gönderdiği haber oldukça belirsizdi, durum her an değişebilirdi.

Tankossiç, «İdam mangasını hazırlattınız mı?» diye sordu.

Albay sinirli sinirli parmaklarını tıkırdatıyordu. «Biraz bekleyin, Teğmen Tankossiç. Bu kadar aceleye gerek yok.»

«Neyi bekleyeceğiz, Albayım? Kralla kraliçe hâlâ sağ olsalar bile...»

«Hah, kendi ağzınla söyledin işte! Demek hâlâ sağ onlar.»

Tankossiç adamı vurmayı düşündü bir an için. Albayın davaya ihanet ettiğini, bu işi o yüzden yaptığını ileri sürebilirdi nasılsa. Sonra da kendi başına böyle bir karar veremeyeceğini anlayarak vaz geçti.

«Hayır, efendim, emin olun öldüler,» dedi. «Teğmen Lazareviç'in yatak odasında patlattığı dinamitler ikisini de parça parça etmiş. Öldüklerini gören on tanık var en az.» Albayın hâlâ kararsız olduğunu görünce ekledi. «Lunyevitza kardeşleri mutlaka ortadan kaldırmalıyız, Albayım. Sağ kalırlarsa Obrenoviç taraftarları onların etrafında toplanabilirler. Böyle bir tehlikeyi göze alamayız.»

Albay çaresizlikle omuz silkti. «Peki, gelsinler bakalım.»

Albay Maşin'in el yazısıyla yazılmış ölüm emri masanın çekmecesinde beklemişti bütün gece. Kardeşler içeri girince çekmecenin kilidini çevirdi, üç kısa paragraflık yazıyı çıkardı. Hazırolda bekleyen iki yakışıklı subaya okudu emri.

Nicola, ilk birkaç sözcüğü dinler dinlemez bu törenin ne anlam taşıdığını sezmişti. Korkulu bakışlarla baktı kardeşine. Nikodiye, ağabeysini yüreklendirmek istercesine, emir okunduğu sürece gözlerini onun yüzünden ayırmadı. Sonunu bildiği bir fıkrayı dinlermiş gibi gülümsüyordu. Albay, ulusa karşı işledikleri suçların listesini okuyup bitirdi, verilecek cezayı açıkladı. Nikodiye bir tek soru sordu: «Ne zaman, Albayım?»

Albay yutkundu. «Şimdi.» Delikanlıların göstereceği tepkiyi merak ediyordu ama onlardan hiç ses çıkmadı. «Kendinizi savunmak için söyleyeceğiniz bir şey var mı?» diye sordu.

Telaşsızca başını salladı Nikodiye. «Hayır, efendim. Olsa da bir yararı dokunmaz sanırım.»

Nicola, ağabeysinin sözünü yankıladı: «Hayır, efendim.»

«Herhangi bir isteğiniz?»

«Bir sigara içebilsek.»

Nicola da uydu bu isteğe.

«Bir şey daha isterim,» dedi Nikodiye çabucak. «Bizi birlikte öldürün ve yan yana gömün.»

«İki isteğiniz de kabul edilmiştir.»

«İki değil, üç,» diye düzeltti Nikodiye. «Sigara, idam ve gömülme.»

«Haklısınız, üç.» Yüzü iyice sararan albay, Tankossiç'e tutukluları avluya çıkarmasını emretti. Hapisanenin arkasındaki çimenlik bu işe ayrılmıştı. Üç yanı duvarla çevrilen bu küçük alanda değişik suçlardan ötürü yüzlerce asker kurşuna dizilmişti.

Hapisanenin yanındaki dar patikada ilerlerlerken,

«Geçen pazar akşamı Kolaratz lokantasında olanları hatırlıyor musunuz?» diye sordu Tankossiç.

Nikodiye, sırıtan kurt suratına şaşkın şaşkın baktı. Bakar bakmaz da gözlerini çevirdi. Ölmeye hazırlanan bir insanın son olarak görmek isteyeceği bir yüz değildi bu. «Hatırlamam mı gerekiyor?» dedi ilgisizce.

«Ulusal marşı çaldırdınız ve salondaki bütün subayların siz girince ayağa kalkmasını emrettiniz. O subaylardan biri de bendim.»

Nikodiye kulaklarına inanamıyordu. «Bizi bu yüzden mi öldüreceksiniz?» diye sordu.

«Evet,» dedi Tankossiç tükürürcesine.

«Cezayla suç arasında oransızlık var bana kalırsa.»

«Tek suçunuz bu değil elbet. Okunanları duydunuz.»

Nikodiye karşılık vermek gereğini duymadı. Sessizce yürürlerken Nicola birden durakladı.

«Allah kahretsin!» diye söylendi. Teğmenin tabancası kaburgalarına dayanmıştı hemen. Aynı anda altı tüfek de doğrulmuş, üstlerine çevrilmişti.

«Ne oldu?» dedi Nikodiye.

«Akşamüstü Nanette'e mektup yazdım, postaya atmayı unuttum. Masanın üstünde duruyor öylece. Pulu filan hepsi tamam.»

«Şansın varsa iyi yürekli birinin eline geçer, postaya atılır.»

«Evet, şansım varsa.»

Çimenliğe vardılar. Yere kazık çakmak kimsenin aklına gelmemişti. Tankossiç delikanlıları duvarın önüne dikmekten başka çare göremedi. Albayın, tutuklulara bir sigara içme hakkını tanıdığını hatırlayarak yamru yumru bir teneke kutu çıkardı cebinden. «Alır mıydınız?» diye sordu kibarca.

Nicola «Eğer izin verirseniz kendi sigaralarımızdan içmek isteriz,» dedi.

Tankossiç omuz silkti. «Haksız da sayılmazsınız. Param olsa ben de sizin sigaralarınızdan içerdim.»

Nikodiye, Hidiv sigaralarıyla dolu gümüş tabakasını çıkarıp Nicola'ya uzattı. Birbirlerinin omuzuna sarılmış, sessizce, her nefesin tadını çıkararak içtiler sigaralarını. Önce Nicola bitirdi. O izmariti fırlatınca Nikodiye de yere attı sigarasını.

Tankossiç, erlere hizaya girmelerini emretmişken tutukluların gözlerini bağlamak gerektiğini hatırlayarak durakladı. «Mendiliniz var mı?» diye sordu delikanlılara.

«Mendille uğraşmayalım,» dedi Nikodiye. Treni kaçıracağından korkan birinin sabırsızlığıyla konuşmuştu. «Şu işi bir an önce bitirmeye bak sen.»

Askerler sıralanırken iki genç birbirlerine sarılıp öpüştüler. Korkunun izi yoktu yüzlerinde. Kolkola girip yüzlerini idam mangasına döndüler.

Tankossiç, ateş hattının iyice uzağına çekilmeye özen gösterdi. Kılıcını havaya kaldırmıştı. «Ateş!» emrini verirken kılıç da havayı yardı. Altı tüfek birden patladı. Altı kurşun delikanlıların göğüslerini, yüzlerini delip geçti. Yere yıkıldılar. Bir dakika bekledikten sonra yanlarına yanaştı teğmen, ense köklerine **coup de grace** (*) kurşunlarını sıktı.

Bu iki erkeğin ölümünden bir başarı hazzı duyacağını sanmıştı. Oysa düşkırıklığına uğramıştı nedense. Lunyevitzaların yalvar yakar olacağını, hiç değilse öfkeyle direneceklerini ummuştu o. Onlar suçlu, kendisi cellattı. Ne var ki paramparça olan cansız yüzlere bakarken garip bir pişmanlık duygusuna kapılıyordu.

(*) Kurşuna dizilen kişinin yaralı olarak kalıp da uzun süre acı çekmemesi için başa vurulan 'merhamet vuruşu'.

İdam mangasını dağıtıp yerlerine gönderdi. Yalnız kalınca da cesetlere yaklaşarak eğildi. Ölüleri sırt üstü çevirdi, ceplerini boşaltmaya koyuldu: Sigara tabakaları, saatlar, para, parmaklarındaki yüzükler hep teğmenin ceplerine doldu. Sonra da dönüp yürüdü. Biraz ilerlemişken gene durdu. Anî bir kararla yaklaşarak kana bulanmış rugan süvari çizmelerini de çekti.

3.00

Albay Misiç'in komutasındaki gurup, eski konaktan bahçeye çıktığında sıcaktan kavrulan toprağa ince bir yağmur düşmeye başlamıştı. Bogdanoviç'le dört arkadaşı geride kalmışlardı. Onlar tavanarasıyla bodrumu arayacaklardı bir kez daha.

Rüzgar da çıkmıştı birden. Laza Petroviç kapının eşiğinde duraklamıştı. Misiç'e, «İzin verin de odamdan şapkamı alayım,» dedi. «Sizin delikanlıların saçı çok, ama gördüğünüz gibi benim tepem açıldı. Bu yağmurda şapkasız gezersem fena üşütürüm.»

Misiç uzun uzun süzdü Laza'yı. «Ölmekten mi korkuyorsun?»

«Soğukalgınlığından ölmekten ödüm kopar; tabanca kurşunuyla öleceksem hiç aldırmam. Yalnız iyi nişan alınmasını isterim. Bunun gibi acemice bir iş olmasın.» Sarılı kolunu gösteriyordu.

Albay Ristiç, soytarı perukası takmış gibi duran gür saçlı bir asteğmenin omuzuna dokundu. «Şapkanı ver bu herife. Bunca yıl orduda hizmet ettikten sonra birazcık yağmura aldırmaz sanırdık, ama yanılmışız. Ne var ki o bizim gibi kıta hizmeti görmedi tabii! Kraliçenin yatağında görev yaptı. Eee, orada da yağmur çamur olmaz elbet.»

Laza, «Bu sözünüz çok gereksizdi,» dedi. «Çok yersiz ve çok bayağı bir sözdü bu.» Sonra da şapkasını onun kafasına geçiren asteğmene dönerek teşekkür etti.

Sarayın gözaltı koğuşundan geçerken Albay Maşin'in içeride iki siville konuştuğunu gördüler. Kurulacak olan kabinenin iki üyesiydi siviller. Darbenin başarıyla sona erdiği haberi geciktiğinden kaygılanıp saraya gelmişlerdi.

Maşin geçen topluluğa seslendi: «Nereye gidiyorsunuz?»

«Yeni konağa. Bir de orada arayacağız onları.»

Iki sivil kulak kabarttılar. Radikal parti üyesi, genç avukat Ljubomir Zivkoviç sordu: «Kimi arıyorlar?»

«Kralla kraliçeyi,» dedi Maşin sıkıntıyla.

«Nerede olduklarını bilmiyor musunuz?»

«Eski konakta bulamadık. Dışarıya çıkmışlar nasıl olmuşsa. Ne zaman çıktıklarını da bilemiyoruz. Uşaklardan biri onları yatak odalarına götürmüş saat birden az sonra. Pek uzaklaşmış olamazlar.»

Geleceğin bakanları şaşırmışlardı. Zivkoviç, «Durumun programa uygun olarak geliştiğini söylemiştin,» dedi Maşin'e. Suçlarcasına konuşmuştu.

Misiç, «Buralardadırlar,» dedi huzursuzca. «Bu berhanenin girdisi çıktısı saymakla bitmiyor.»

Ikinci sivil Gençiç'ti. «Her yeri aradınız mı?» diye sordu.

«Elbette.»

«Peki, yeni konakta olabilecekleri nereden aklınıza geldi?»

Misiç'in de süngüsü düşmüştü şimdi. «General Petroviç orada olmaları gerektiğini söyledi.»

Avukatla arkadaşı bakıştılar. «Neyse, size iyi şanslar. Biz dönüp durumu dostlarımıza bildirelim artık. Onlar da başarı dileklerini gönderdiler size.» Aceleyle el sıkışıp kapıya yöneldiler. Sonucu hâlâ belli

olmayan bu savaşa katıldıklarına pişman olmuşlardı belki de; bir an önce sıvışmak için ellerinden geleni yapıyorlardı.

Yıldızlar örtülmüş, yağmur bardaktan boşanırcasına yağmaya başlamıştı. Konağı çember içine alan askerlerin huzursuzlandığı belliydi. Homurtular yükseliyordu duvarların ardından. Maşin, «Birimizin dışarıdaki birliklere bir şeyler söylemesi gerek,» dedi. «Yoksa dağılacaklar korkarım.»

Misiç sordu: «Ne söyleyebiliriz?»

«Herhangi bir şey. Kralın öldüğünü ya da ülkeden kaçtığını söyleyebiliriz. Patlamaları duydular. Kendilerine göre birtakım sonuçlara varırlarsa tehlikeli olur.»

Maşin soru sorarcasına baktı çevresindekilere. Birinin, askerlerle konuşmayı üstleneceğini umuyordu. Kimse sesini çıkarmadı. Karanlıkta yüzleri görülmüyordu. ama sessizlikleri isteksiz ve kaygılı olduklarını belli etmeye yetiyordu. Ne düşündüklerini çok iyi biliyordu albay. Bu yüz elli kişilik topluluk, saraya baskın yapmış, yakıp yıkmış, yağmacılık etmiş, bir de insan öldürmüştü. Fakat Alexander Obrenoviç ele geçmedikçe başarı kazanmış sayılmazlardı. Geleceğin başkanı Yovan Avakumoviç, avukat Zivkoviç eski bakan Gençiç, bir de Cenevre'de güven içinde yaşayan bir yaşlı prens için canlarını tehlikeye atmışlardı. Bu ciğeri beş para etmeyen sivillerin ihtirası sürüklemişti onları bu işe. Ve o siviller, akıllılık edip arka planda kalmayı bilmişlerdi. Üniformalıları sürmüşlerdi ateşe. Şimdi de ne yapıp edip canlarını kurtarmanın yolunu bulacaklar, oysa üniformalılar darağacını boylayacaklardı.

Eğersiz bir kır ata binen genç bir teğmen girmişti bahçe kapısından içeri. Maşin'le subayların yanına gelince attan atladı, topuklarını birleştirip selam verdi.

Boru sesini andıran bir sesle, «Teğmen Milan Marinkoviç getirdiği haberi arzetmek için izninizi diler,» diye söylendi. Yağlı teni, yakışıklı yüzü, hayvanca bir hazla parlıyordu.

«İzin verilmiştir,» dedi Maşin usulca.

«Arzetmek isterim ki komutanım, Savunma Bakanı Milovan Pavloviç'le İçişleri Bakanı Velya Todoroviç'i kendi elimle kurşuna dizdim.»

Maşin şaşkın şaşkın bakıyordu. «Sen mi? Peki ama Yüzbaşı Yosipoviç'le Teğmen... Neydi o adamın adı...» Yorgunluk ve gerginlik kafasının çalışmasını da engelliyordu artık. İçişleri Bakanı'nın niçin ölüme mahkum edildiğini bile hatırlayamadı. Bir saat önce sevinçle karşılayacağı bu ölüm haberleri, zaten ağır olan yükünü büsbütün arttırmıştı şimdi.

Başarısıyla övünen Marinkoviç almıştı gene sözü: «Evet, efendim. Yüzbaşı Yosipoviç'le Teğmen Popoviç. Yalnız şöyle oldu: Birliğimiz Pavloviç'in evine vardığında, bakan, giyinmiş kuşanmış üst kat pencerelerinden birinin önünde bekliyordu. Konaktaki patlamaları duymuş, başına geleceği anlamıştı sanırım. Kendini savunmaya hazırlanıyordu. Yüzbaşı Yosipoviç, erlere ateş etmelerini söyledi, ama herif yere eğilip gizlendi. Tabancasıyla ateş açtı bize, erlerden birini yaraladı. Ben hemen evin arkasına dolandım, arka kapıdan girip yukarı çıktım. Bakanın odası kilitliydi, ama Allahtan dinamit almıştım yanıma. Kilidi uçurdum, içeri girip bakanı vurdum. Ölmek bilmedi bir türlü. Benim pesimden gelen ere söyledim; tüfeğinin kabzasıyla ezdi başını.» Yakalayıp getirdiği avın karşılığında başının okşanmasını bekleyen bir av köpeği gibi boynunu uzatıp durdu. Maşin'den bir ses çıkmayınca hevesi kırılmışcasına sürdürdü. «Pavloviçlerin evinden çıkınca Teğmen Popoviç'in birliğini gördük. Todoroviç'in evini kuşattılar, teğmen de içeri girdi. Biraz sonra da çıkıp adamlarını topladı, yola

koyuldu. Yanına gidip sordum. Önce bir şey söylemedi, sonra birden ağlamaya başladı. Yapamamış işini. İçeri girdiğinde bütün aile masanın başına oturmuş, çay içiyorlarmış. Onlar da anlamışlar ortalığın karıştığını, yoksa çoktan yatmış olmaları gerekirmiş. Bakan, Teğmen Popoviç'i tanımış, ayağa kalkıp karşılamış. Karısı da bir fincan çay doldurmuş, kaç şeker istediğini sormuş. Bir süre ağzı açık baktıktan sonra dönüp gitmiş teğmen. Ben içeri girdiğimde hâlâ masada oturuyorlardı: Bakan, karısı, oğlu, bir zamanlar Teğmen Popoviç'le nişanlanacak olan kızı, hep oradaydılar. Bakanın sırtı dönüktü kapıya. İki el ateş ettim, yere düştü. Yüzbaşı Yosipoviç de benim arkamdan gelmişti, ama attığı kurşunlar boşa gitti. Birisi oğlanın kolunu sıyırdı ya yaralamadı. Kadınlar da bağırıp çağırıyorlardı. Ancak onlara bir zarar geldiğini de sanmıyorum.» Sustu, çevresindeki yüzleri inceledi. Kimsenin ilgi göstermediğini görünce tedirginlikle ekledi. «Bir an önce haber almak istersiniz diye bakanın arabasının atlarından birine atlayıp geldim.»

Maşin bezginlikle bakıyordu teğmene. «Görüyorum ki iyi eğlenmişsin,» dedi. «Şimdi o Allahın cezası atı ahırına götür yoksa bu karnaval bitince hırsızlık suçundan divanı harbe veririm seni. Aklını başına topla, Teğmen! Yeniçeri değilsin sen, Sırbistan ordusunun subayısın. Önüne geleni boğazlamaya kalkışma.»

Beklenmedik bir tokat yemişçesine sarsıldı Teğmen Marinkoviç. Çevresine bakındı. Adamların, yağmurdan ıslanan, düğmeleri açılmış ceketleri, yüzlerindeki çaresizlik, darbenin beklenen sonuca ulaşmadığını belli ediyordu. Bu işin sonunda onun payına da epey büyük bir suç düşecekti öyleyse. Birden öfkelendi. Elini kolunu sallamaya, mahmuzlu topuklarıyla toplağı eşelemeye başladı. Bu hareketleri ve tepesinde

kabaran bir tutam saç bir döğüş horozuna benzetmişti onu. Neredeyse albayın tepesine sıçrayıp gagalamaya girişecekti sanki.

«Bu ölüm emirlerini siz kendiniz vermiştiniz,» diye haykırdı. «Kendi kulağımla duydum ben. Görevlendirilen subaylar, herhangi bir nedenle işi başaramayacak olursa, onların emrindekiler komutanlarının yerine hareket etmelidir dediniz. Onun için kendi başıma iş yaptığımı söylemeye kalkışmayın bana.»

Açıkça baş kaldırıyordu teğmen. Maşin'in eli tabancasına gitti. Ancak çevresindeki genç subayların da Marinkoviç'ten yana olduğunu anlayınca tabancayı çekmekten vazgeçti.

«Verdiğim emirleri çok iyi biliyorum, Teğmen,» dedi. «Emirleri ben verdiğime göre komutanınız olduğumu bilmeniz gerekir. Komutanınızla bu şekilde konuşulmayacağını hatırlatırım size. Yorgun ve heyecanlı olduğunuz için bu kez bağışlıyorum. Gelecek sefer affetmem. Gidebilirsiniz,»

Yanındakilere döndü. «Yeni konağa geçelim, baylar. Ne kadar zayıf olursa olsun, her olasılığı göze almalıyız.»

Draga, pencerede durmuş dışarsını gözlüyordu. Ortalık ağarmaya mı başlamıştı, yoksa onun gözleri karanlığa alıştığı için mi daha iyi görüyordu acaba? Bunu düşünürken Rus sefarethanesinin üst kat pencerelerinden birinde yanan ışığa ilişti gözü. Yanmasıyla sönmesi bir olmuştu ışığın.

«Uyumamışlar,» dedi kocasına. «Bütün gece uyanık beklemişler. Burasını gözlüyorlar. Albay Grabov'la sefir Çarikoff. Gözümün önüne geliyor halleri. Pencereye yapışmış, ellerinde dürbün, buraya bakıyorlardır. Patlamayı duyunca bizi öldü sanmışlardır. Sonra da kuşkuya düşmüşlerdir sanırım. Belki de uşaklar-

dan birini gönderip bilgi almaya çalışmışlardır. Sen ordunun da bu işe karıştığını söylüyordun demin. Öyleyse bizim durumumuz umutsuz sayılır, değil mi?»

«Bütün ordu demedim ben. Birkaç alay, birkaç tabur belki. O domuz Misiç karanlıktan yararlanarak sardı konağı. Gün ağarınca çekilmek zorunda kalacak. Sekizinci Alay'ın komutanı Nikoliç, Muhafız Birliği Komutanı Yüzbaşı Panayotoviç gibi adamların bizi kendi halimize bırakacağına inanamam ben. Bir yolunu bulup kurtaracaklardır bizi.»

«Dün gece Panayotoviç nöbetçiydi. Bir de Kostiç. anlamıyor musun, Saşa? Bu herifler öldürmüştür onları. Belki de kaçtılar. Bize bağlı olanların hepsini öldürmüşlerdir. Umut yok, Saşa.»

«Pekâlâ var. Gün ağarıncaya kadar dayanabilirsek.»

«Gün ağarmadan bulurlar bizi.»

«Kaçtığımızı sanıyorlardır. Korkudan ne yapacaklarını bilemezler şimdi. Bizim Zimony'de olduğumuzu, birkaç tümenle dönüp geleceğimizi sanırlar.»

«Ne yazık ki Zimony'de değiliz, Saşa! Bu Allahın cezası deliğe tıkılıp kaldık. Ne kadar kalabiliriz burada? Kaç saat, kaç gün? Diyelim ki ne burasını gösteren oldu, ne de bizi buldular. Aç susuz kaç gün yaşayabiliriz burada? Aklımızı oynatmaz mıyız? Gelin bizi öldürün diye bağırmaz mıyız sonunda?»

«Susss! Telaşa kapılma hemen.»

«Söylediklerini duydun mu Saşa? Nasıl sövüyorlardı! Çılgın bu adamlar. Perdeleri parça parça ettiler. Ya yatak? Ya o yatakta olsaydık biz? Oda ne hale girmiştir kim bilir! Benim güzel odam! Koca sarayda bir tek o odayı severdim ben. Bir de buduarı. İstediğim gibi döşemiştim. Konaktaki öteki odalar başkalarının beğenisine göre düzenlenmiş hep. Salonu hiç sevmiyorum. Duvar kağıtları menekşe rengi.

Annenin seçtiği kağıtlar. O yüzden menekşeden de nefret ettim. Mor elbise bile giymedim yıllardır.»

«Artık o kağıdı görmeyeceksin. Korkarım bu sayın baylar nişangah diye kullandılar duvarları. Senin istediğin renkte kağıt kaplatırız bundan sonra.»

«Annen de bize ne kötü davrandı, değil mi, Saşa? Ikimizin de mutlu olmasını istiyordu sözde. Ama birlikte mutlu olmamızı asla istemedi. Ne cadıdır o! Ah, bu korkunç gece. Hiç bitmeyecek bu gece. Annenin yüzünden düştük bu hallere. O inat etmeseydi baban tahtta olurdu hâlâ. Sen de veliaht olurdun. Tombul bir düşesle evlendirirlerdi seni. Altı tane küçük Obrenoviç peydahlardın. Gezginci satıcı kılığına girip köylere sokulan, halkı sana karşı ayaklanmaya kışkırtan Rus ajanlarından korkun olmazdı o zaman. Ne Albay Misiç'ten, ne de saraya baskın yapan subaylardan korkun kalırdı.»

«Sırbistan kraliçem nerelerde olurdu o zaman?»

«Kimbilir? Bir öğretmenle ya da bir dükkan sahibiyle evlenirdi belki.» Belki de Paris'te kaldırım aşındırmayı sürdürürdü, diyecekti, vaz geçti, Alexander'i huylandırmanın gereği yoktu şimdi. Yıllardır birlikte yaşadıkları halde onu hâlâ iyice tanımıyordu kocası. Tanısa, başına taç giydirmezdi. Kraliçelikte başarı kazanamamışsa suç onda değildi. Kraliçe olmak için yaratılmamıştı Draga. Eylemci değildi o; olayların akışına bırakırdı kendini. Svetozar Maşinle evlenmesi de öyle olmuştu. Adamın isteğine boyun eğmişti. Bir çıkmazdan, sarhoş annenin, tımarhanedeki babanın, açlıktan kıvranan altı kardeşin çıkmazından kurtulabileceğini sandığı için evlenmişti. Hep bir çıkmazda kısılıp kalıyordu nedense. Bu oda da bir çıkmaz sayılırdı. Çıkmaz değilse de demir kapısının ardında ne bulunduğu bilinmeyen bir kovuktu. Özgürlük mü bulacaktı dışarıda, ölüm mü? Hangisi olursa olsun kapıyı bir başkasının açmasını bekleyecekti Draga. Bir keresin-

de de Natali kurtarmıştı onu bir çıkmazdan. Nedimeliğe getirmişti. Nedime demek de yanlıştı belki; paspas gibi kullanmıştı kadını. Gene de, kovulmuş olmasaydı ömrünün sonuna kadar Natali'den ayrılmazdı o. Sonunda da kraliçeliğe yükselmişti Alexander'in sayesinde. Draga Maşin, Sırbistan Kraliçesi! Ne gülünç şey! Çariçe Alexandra'nın onunla birlikte arabaya binmek istemeyişine şaşmamak gerekirdi. Ne Kayzer Wilhelm dostluk ederdi onunla, ne de Kraliçe Victoria. Ancak Saşa kadar gözükara, kendini beğenmiş biri uygulayabilirdi bu olmadık kararı. Draga istememişti böyle olmasını. Kralın metresliğini yapmak ona yeter de artardı bile. Kraliçelik de ne demek oluyordu? Elbette yüzüne gözüne bulaştırırdı işi.

Kendi düşüncelerine dalan Alexander başka bir konu açtı: «Annem beni hiç sevmedi, bilir misin?»

«Baban severdi ama. Çok severdi hem de. Ona kötülük etmeye kalkışmamalıydın, Saşa. İnsan öz babasının canına kıyar mı hiç? Büyük günah? O günahın cezasını çekiyoruz şimdi.»

«Canına kıymadık ki! Suikast başarısızlıkla sonuçlandı.»

«Önemli olan niyettir, Saşa. Kötü niyetliydik biz. İkimiz de suçluyuz. Knezeviç'in iyi nişancı olmayışı bizim suçumuzu azaltmaz.»

«Dur, bakalım! O kadar ileri gitme. Albay Taube gelip de bir kere daha deneyelim dediğinde karşı koydum, değil mi? Knezeviç'i kurşuna dizdirttim, Anzeliç'i hücresinde öldürttüm. Durumu düzeltmek için elimden geleni yaptım. Babamın gönlünü etmek için yaptım ne yaptımsa; aramızdaki soğukluğu gidermek için. Onu sevindireyim diye Radikalleri bile tutukladık...»

«Radikallerin o işle ilgisi olmadığını çok iyi biliyorsun.»

Bu sözü hiç duymamış gibi davranması Alexan-

der'in kişiliğinin gereğiydi. Savunulacak bir nokta buldu mu ona sımsıkı yapışırdı artık. «Albay Taube'nin önerisine boyun eğseydim bir yıl daha erken evlenebilirdik biz.»

«Evlenmemiz! Babanı öldüren bu oldu sanırım. Knezeviç'in yapamadığını biz yaptık. Seni öyle severdi ki...»

«Beni sevseydi evlenmemize karşı çıkmazdı. Her neyse artık...» Duraladı. Dolapların, çekmecelerin açılıp kapandığını belirten sesler gelmeye başlamıştı dışarıdan. «Yağmacılar,» diye fısıldadı. Kağıt hışırtıları, subayların ellerine geçirdikleri mektuplar hakkında konuştukları cümleler duyuluyordu. Kralla kraliçeyi suçlayacak deliller aradıkları anlaşılmıştı.

Sesler uzaklaşınca Alexander karısına sordu: «Dediklerini duydun mu? Bizi yargılamayı düşünüyorlar galiba. Adamların utanmazlığına bak!»

«Yargılanmak ölmekten iyidir,» dedi Draga. «Öyle bir şey yaparlarsa akıllarına gelen her suçu yükleyeceklerdir bana. Cinayet, hazineyi soymak, orospuluk etmek! Benimle yattığına yemin edecek tanıklar bulacaklar. Başka neler düşüneceklerini Allah bilir. Bunları duyunca benden nefret edecek misin, Saşa?»

«Asla! Ben...»

Karanlıkta uzandı, yanağını kocasının omuzuna dayadı. «Biliyorum. Söyleyebilecekleri her şeyi daha önce de duydun sen. Sevgin de hiç azalmadı. Benim kadar sevilen insan azdır bu dünyada. Bunu düşündükçe başıma gelecekleri umursamaz oluyorum. Her kadın bahtsız olduğunu düşünür zaman zaman. Benim de öyle düşündüğüm anlar vardır. Ancak şimdi, belki de ölümün eşiğine geldiğim için...»

«Ölümden söz etmeyelim,» dedi Alexander. Sesindeki hırçınlık Draga'yı tedirgin etmişti. Bu adam hiç büyümeyecek diye düşündü kendi kendine. Yeni yetme şımarıklığından kurtulup olgun bir erkek gibi

davranabilse belki gerçekten sevebilirim onu. O zaman da en yüksek ücreti ödeyen müşteriyle yattığım kanısından kurtulabilirim sanırım. Pencereye yürüdü. Yağmur dinmiş, rüzgar yönünü değiştirmişti. Doğudan esiyordu şimdi, bulutları dağıtmaya başlamıştı. Aşağıdaki bahçe ıssızdı, hareketsizdi. Yeni konakta konuşulduğunu, birilerinin tavanarasında dolaştığını duydu. Yukarıdaki arama sonuçlanmamıştı demek. Alt kat pencerelerinden biri aydınlıktı. Bir gaz lambası yakmışlardı herhalde, Pencereden yayılan ışık bahçenin o bölümünü de aydınlatıyordu birazcık. Birinin, bahçe kapısından konağın arkasına doğru yürüdüğünü gördü. Dantel perdeyi araladı, yüzünü cama dayayıp gözlerini kıstı. Adam yaklaştıkça ayaklarının altındaki çakılların çatırdadığı, mahmuzlarının şıngırdadığı duyuldu. Ağır ağır ilerliyordu. Bir ara durup bir çalının arkasına gizlendi. Işiyordu belki. Yoksa konağı altüst eden adamlara görünmeden gelmek çabasında mıydı? Adamın çalının arkasından çıkmasını beklerken yüreği hızlanmıştı. Sonunda açıklığa vardı adam, gül bahçesinin yanından yavaşça —belki de sinsice— süzülerek yaklaştı. Ceketinin maviliği seçilebiliyordu artık. Demek ki ya süvariydi ya da saray muhafızlarından biri. Karaltı, gaz lambasının ışığıyla aydınlanan halkanın içine girince, gözlerinden çok sezgisiyle çıkardı kim olduğunu. Muhafız Birliği Yüzbaşısı Ljuba Kostiç'ti bu! «Yüzbaşı Kostiç'miş. Saşa!» diye haykırdı. «Kurtulduk! Kurtulduk öyleyse! Tanrıya şükürler olsun.»

Kocasının ne diyeceğini beklemeden pencereyi açıp dışarı sarktı.

«Yapma!» diye bağırıyordu Alexander. «Dur, sus!»

Draga seslenmişti bile: «Yüzbaşı Kostiç! Kral tehlikede! Kurtarın onu! Duydunuz mu, Yüzbaşı Kostiç? Tanrı adına yalvarı...»

Bahçedeki adamın tabancasını çekip nişan aldığını görünce bir korku çığlığıyla noktaladı sözlerini. Yüzbaşı tetiği çekerken kendini yere attı. Kurşun pencere pervazına çarparak sekti, yapının duvarını yalıdı. Bir kez daha patladı tabanca. İkinci mermi pencereden içeri girdi, tavanın köşesine saplandı. Draga yana kaymış, duvara yapışıp kalmıştı.

«Gerçekten Kostiç miydi?» dedi Alexander.

«Evet.»

«O da onlardanmış demek.» Telaşsızdı sesi.

Ateşin kesileceğini sanmamışlardı, ama üçüncü bir kurşun sıkılmadı. Kostiç'in konağın arka kapısına gittiğini, kapıyı açıp kapadığını duydular.

«Ötekilere haber vermeye gitti,» dedi Draga. «Niye seslendim sanki? Neden? Neden!»

«Engel olmaya çalıştım, ama zaman kalmadı.»

Draga pencereyi kapamış, demir pancurları çekiyordu. Bunun gereksiz bir davranış olduğunun da farkındaydı. Bahçeye çıkan yoktu.

«Ne çılgınlık ettim,» dedi hüzünle. «Artık umut yok. Beni affet, Saşa.»

«Kendini suçlama boşuna. Eninde sonunda bulacaklardı bizi. Ha biraz erken, ha biraz daha geç.»

Bu sözlerin onu avutmak için söylendiğini biliyordu Draga. Az önce kurtulacaklarını ileri sürüyordu kocası. Onun yüzünden ölecek olan bu adama, ona hiç bir gün acı bir söz söylemeyen bu genç krala derin bir acıma duyuyordu. Diz çöküp dua etmeye koyuldu. Alexander'in kurtulmasını sağlarsa, onun yerine can vermeye hazır olduğunu bildirdi Tanrıya. Tanrı, belirsiz, şekilsiz bir varlık değil de yanında duran biriydi sanki. Duayı daha iyi duymak için başını eğmişti belki de.

Tavanarasından gelen ayak sesleri merdivene doğru ilerledi. Bunun dışında duyulan tek gürültü holde konuşan subayların çıkardığı tekdüze uğultuy-

du. Uğultu ne artmış ne eksilmişti. Demek Kostiç'in küçük bölmeyi farkettiğini öğrenmemişlerdi henüz.

Draga ayağa kalktı, Alexander'e sokuldu. «Ne zaman gelirler Saşa?»

«Acele etmelerine gerek kalmadı artık. Kaçamayacağımızı biliyorlar.»

«Öldürecekler bizi.»

«Öldürmezler. Yatak odasına girdiklerinde bulsalardı belki. Şimdi yatışmışlardır artık. Biraz da ayılmışlardır sanırım.»

«Yüzbaşı Kostiç beni öldürmek istedi. Belki de yalnız benim peşimdeler. Sana bir düşmanlıkları yoktur belki. Bırak öldürsünler beni. Korumaya çalışma sakın.»

Alexander karısını öptü. «Saçma sapan konuşma.»

«Tanrıya inanmadığını biliyorum, ama n'olur biraz dua et benimle.»

«Niçin?»

«Başka hiç bir şey bulamazsan günahlarımızı bağışlatmak için.»

Kocasının gövdesinin gerildiğini farketti. «Hangi günahlar?»

«Günahsız değiliz ki, Saşa. Hapse attırdığımız, işkence ettirdiğimiz, öldürttüğümüz insanları düşün bir. Sadece bize karşı geldikleri için hem de.»

«Kralım ben. Ülkenin en yetkili kişisiyim. Bana saygı göstermezlerse ne olur sonumuz? Ne olacağını söyleyeyim: Anarşi çıkar. Bazı kimseleri hapse attırdımsa geri kalanların özgürlüğünü korumak için yaptım bunu. Kanunsuzluğun yayılmasını önlemek...»

Sözünü kesti Draga. «Yapma, Saşa! Öz babanı bile öldürtmek istedin sen. Tanrı bunu bağışlar mı sanıyorsun?»

Alexander karısının kollarından sıyrıldı. Karan-

lıkta yüzü görülmüyordu, ama kendini beğenmiş, küstah bir ifadeyle baktığına yemin edebilirdi Draga.

«Babam beni kral yaptı.» dedi. «Sonra geri aldı krallığımı. Ülkeye de el koydu, bana da. Halkı şaşırttı. Sırplar daha yeni kavuştular egemenliklerine. Bir hükümdara kendi istekleriyle bağlanmaya alışmadılar. İki hükümdardan birini seçmeleri gerekince büsbütün şaşırdılar. Babam adamları bu güç durumda bırakmakla doğru yapmadı. Ben onun yanlışını düzeltmek istedim yalnızca.»

Düşmanların canını almaya gelirken Alexander serinkanlılıkla politik incelemeler yapıyordu. Draga bağırmamak için güç tuttu kendini. Meclis kürsüsünde değilsin, idam sehpasındasın, diye haykırmak geliyordu içinden.

Yaklaşan ayak seslerini Alexander duydu önce. Kocasına sımsıkı sarılan Draga onun soluğunun hızlandığını farketti. O da kulak kabarttı. Evet, davul gümbürtüsünü andıran ayak sesleriyle naralar kral dairesine yaklaşıyordu. Yüzünü erkeğin göğsüne gömdü. Alexander'in yüreğinin kendi nabzıyla aynı hızda attığını duymaktan garip bir tat aldı.

«Geliyorlar,» diye mırıldandı.

Alexander karısına daha sıkı sarılmakla yetinmiş, hiç karşılık vermemişti.

Gözlerini araladı Apis. Misiç'le gurubu yeni konağa gittiklerinden beri uykuyla baygınlık arası bir bilinçsizlikle yatıp kalmıştı. Oysa şimdi bakışları duruydu. Çevresine bakındı.

Kanepenin ucunda oturan Michael'i görünce, «Onları buldular mı?» diye sordu.

«Bildiğim kadarıyla henüz bulamadılar.»

«Saat kaç?»

Michael saatını çıkardı, masanın üstündeki tek

mumun ışığına tuttu. «Dörde on var.» Doktoru beklemek için Apis'in yanından ayrılmamıştı.

Apis iyice kendine gelmişti. «Allah kahretsin,» diye inledi. «Yüzlerine gözlerine bulaştırdılar bu işi. Maşin nerede?»

«Yeni konaktadır sanırım. Orasını yıkıyorlardır şimdi de.»

Yaralı, doğrulmaya çalıştıysa da göğsündeki acıya dayanamayıp sırt üstü devrildi gene. Yüzbaşı Miljkoviç'in odanın bir köşesinde yatan cesedine ilişmişti gözü. «Zavallı Yovan! Ahmaklar! Niye vurdular sanki çocuğu?» Sancının hafiflemesini bekledi bir an. «Sen çok gecikmeden sıvışsan iyi olur, Michael,» dedi. «Alexander, Banjicki kışlasına haber ulaştırabildiyse Sekizinci Alay yakında burada olur. Gelip de seni tutuklamalarını bekleme bence.»

Alexander'le Draga gerçekten kaçmayı başarabilmişlerdi görünüşe göre. Öyleyse Michael'in sarayda kalması için bir neden düşünülemezdi. Ne var ki yorgunluk, deli gömleği gibi sımsıkı sarmıştı onu; yerinden kımıldayacak hali yoktu. Az önce tanık olduğu anlamsız vahşeti uzun süre unutamayacaktı. Korkunç bir düş kırıklığına uğramıştı. Nasıl olmuş da kansız bir darbe yapılacağını ummuştu acaba? Sırbistan ordusunun hunharlıklarını az mı görmüştü o? Belki de yıllardır uzakta olduğu için unutmuştu. Ne var ki sabah Subay Kulübünde yapılan toplantıyı izledikten sonra üç yaşında çocuk bile anlardı olayların nasıl gelişeceğini. Kendisi de Alexander'e duyduğu nefreti **liberté, égalité, fraternité** gibi yüce kavramların ardına gizlenmeye çalışmıyor muydu acaba? O da ikinci bir Maşin'di belki. Kişisel öcünü alabilmek için sonu bilinmeyen bir ayaklanmaya kışkırtmıştı bu adamları.

Bahçede korkunç bir yaygara koptu birden. Gürültü açık kapıdan içeri yayıldı.

Apis zoraki bir gülüşle seslendi: «Sekizinci Alay yetişmiştir belki de.»

Michael, «Bir bakıp geleyim,» diyerek yerinden doğruldu.

«Gitmeden bir sigara ver bana. Alexander'in askerleriyle dovüşmemiz gerekirse içtiğim son sigara olacaktır bu. Beni diri yakalamalarına göz yumamam.» Güçlükle tabancasını çekti, elinin altına koydu. Michael bir sigara yakmış, Apis'in kuruyan dudaklarının arasına yerleştirmişti. «Budalalık etmeye kalkışma, Apis. Ben dönünceye kadar bekle hiç değilse.»

4.00

Kapıdan çıktığında, göğün siyahlığı külrengine dönmüştü. Karşısındaki görünüm Vereshcagin'in 'Savaştan Sonra Askerler' tablosunu hatırlatmıştı ona. Konağı çember içine alan birliklerin bir bölümü bahçeye girmiş, yaktıkları ve yağmura rağmen yanık tutabildikleri ateşlerin çevresine kümelenmişlerdi. Kapının önüne oturan birkaç subay, saray mahzeninden aşırdıkları şarapları yuvarlıyorlardı. Yiğitçe bir yarışmaya girmiş, en kısa zamanda en çok şarabı kimin içebileceğini saptamaya karar vermişlerdi.

Bağrışmalar yeni konaktan geliyordu. Yapı ışıl ışıldı. Patlama yalnız eski konaktaki elektrik örgütünü bozmuştu besbelli. Yeni konağın açık pencerelerinden, içeride dolaşan adamlar görünüyordu. Yirmi kadar subay, merdivenlerden aşağı koşarak iki konağın arasındaki açıklığa vardılar bir anda. Gecenin yorucu olaylarından sonra hâlâ böylesine hızlı hareket edebilmeleri şaşılacak şeydi. Saha kalkan aygırlar gibi kişneyerek basamaklara atıldılar. Eşikteki şarapçılar neye uğradıklarını anlayamamışlardı. Onların üs-

tünden atlayarak geçti yeni gelenler. Kostiç'le birkaç genç subay önde gidiyor, Maşin, Misiç ve artık iyice gücü tükenen Laza Petroviç arkadan geliyorlardı.

Michael, «Ne oluyor?» diye sordu Laza'ya.

General durakladı, soluk almak için kapıya yaslandı. «Kostiç onları bulmuş,» dedi acı acı. «Sevindin mi şimdi?» Sonra da dönüp subayların arkasından seyirtti.

Michael onlarla birlikte, darmadağın edilen kral dairesine gitti. Topluluk dosdoğru yatak odasına yönelmişti bu kez. Birisi bir gaz lambası getirmiş, tuvalet masasının üstüne, kırılan parfüm şişeleriyle krem kavanozlarının arasına koymuştu. Odaya doluşanların sayısı boyuna artıyordu. Herkes çılgınca bağırıyor, önüne geleni itip kakıyor, devrilen eşyalara çarpıp yırtık perdelere takılıyordu. Gözler, gizli bölmeye açılan kapıyı arıyordu duvarlarda. Kapıya benzer bir şey görünmediğini farkedince zafer çığlıkları şaşkın bir sessizliğe döndü.

Yüzbaşı Kostiç, «Duvarda mutlaka bir kapı olması gerekir,» diye diretiyordu huysuzca. «Bahçeye inip kendiniz bakın isterseniz. Kraliçenin seslendiği pencere buradakiyle aynı düzeyde. Tam köşeye geliyor.» Yatak odasının penceresini gösteriyordu. «O bölmeye ancak bu odadan geçilebilir.»

«Belki de tavanarasından aşağı inen bir yol vardır,» diyen bir ses duyuldu.

«Olamaz,» dedi Teğmen Bogdanoviç. «Tavanarasını karış karış aradık biz. Yerde hiç bir kapak yok.»

«Balta bulun,» diye seslendi Misiç. Kostiç, daha önce düşünmüştü aynı şeyi. Harp Okulu öğrencilerinden birini sarayın marangozhanesine göndermişti bile .Üç baltayla döndü delikanlı. Hevesle uzanan ellere dağıttı üçünü de. İpek kumaşla kaplı duvarlara inen balta sesleriyle çınlamaya başlamıştı oda.

Laza Petroviç, çevresindekileri dirsekleyerek Mi-

siç'e yaklaştı. «Yalvarırım bu çılgınlığa bir son verin,» dedi sinirden titreyerek. «Duvarları yıkıp durmasın bu adamlar. Konağı yerle bir etmenin gereği yok. Kapıdan girersiniz.»

«Demek kapıyı biliyorsun,» dedi Maşin.

«Evet, biliyorum. Ancak bu deliler akıllarını başlarına toplamazlarsa yerini söylemem. Yaptıkları zarar yetmez mi? Tatar orduları gelse sizin yaptığınızdan fazlasını yapmazdı.»

Maşin, odadaki patırdıyı bastırmaya çalışarak bağırdı: «Tamam, baylar! O duvardan çekilin artık!» Gelgelelim yıkıcılar aşkla sarılmışlardı işlerine, balta sallamayı bırakmayacaklardı kolay kolay. Ristiç'in takımı da kılıçlarını çekerek yardıma başlamışlardı. Kılıçla yaracaklardı sanki duvarı. Misiç, balta getirtenin kendisi olduğunu unutmuşcasına, «Allah kahretsin, kesin artık!» diye bağırdı. Laza'ya döndü. «Nerede o adı batasıca kapı?»

Michael ilk kez hayranlık duydu generale. O eski saray adamı şıklığından iz kalmamıştı Laza'da. Beyaz tören üniforması kirlenmiş, ceketinin bir kolu kesilip atılmıştı. Yorgunluktan yüzü uzamış, kan kaybettiğinden teninde renk kalmamıştı. Gene de vakarla dimdik duruyordu düşmanlarının karşısında. Ne korkmuş, ne de ödün vermeye yanaşmıştı.

Parmağını uzatta. «Kapı tam karşınızda. Dış çizgilerini görebilirsiniz. Ne var ki açmakta güçlük çekeceksiniz korkarım. Demirden yapılmıştır. Belki dinamitle uçurmayı düşünüyorsunuz, ama bir başka önerim var benim.» Sesini, bütün subaylara duyuracak şekilde yükseltti. «Bu baylar majestelerinin canını bağışlamaya söz verirlerse ben de onların kapıyı açmalarını sağlayacağım. Bu korkunç geceden sonra tahtta kalmak için direnecek değildir kral. Yerini Petro'ya bırakır. Siz de, hem yeni kralınızın, hem de

Sırbistan'ın adını kirletmeden, ellerinizi kana bulamadan erişmiş olursunuz amacınıza.»

Sağa sola göz gezdiriyor, çevresindeki yüzleri birer birer süzüyordu. Kimi asık suratlı bir düşmanlıkla, kimi uysalca bakıyordu subayların.

Ristiç'in Maşin'e seslendiği duyuldu: «Daha konuşturacak mısınız bu hergeleyi?»

«Ne bekliyoruz?» diye bağırdı cırtlak bir ses. «Canına yandığım! Kapıyı uçuralım, kapıyı!»

Maşin, Ristiç'in söze karışmasına kızmıştı. Sırtını dikleştirip, «Lütfen heyecanlanmayın, baylar,» diye seslendi. «Nicedir uğraşıyoruz; zaferin eşiğindeyiz artık. Aklınızı başınıza toplamanız gerekir.» Laza'ya döndü. «Evet, kralın canını bağışlayacağıma söz veriyorum.»

«Kraliçenin de.»

«Kabul, kraliçenin de. Yalnız onlar olmadık sözler edip sabrımızı taşırmasınlar. Tamam mı, Petar?» Albay Misiç, başını sallayarak onayladı bu kararı. Maşin, genç subaylara baktı. «Sizler ne diyorsunuz?» Çadıra salınan sirk kaplanlarına benziyordu adamlar: Saldırmak mı, yoksa boyun mu eğmek gerektiğini bilemiyorlardı ilk anda. Mırıltılardan, 'evet', dedikleri anlaşıldı. «Biz söz verdik,» dedi Maşin. «Kral da kapıyı açsın artık.»

Maşin'in içtenliğine inanmıştı Michael. Albay, kan dökmek istemiyordu bundan böyle. Gecenin olayları, üst üste gelen terslikler ve yenilgi korkusu, yalnız gücünü eksiltmekle kalmamış hıncını da azaltmıştı. Avını kaçırdığını sandığı anda zafer ışığı belirmişti önünde. Nefret ettiği kadınla kocası, yaralı hayvanlar gibi kaçıp bir ine sığınmışlardı. Onlar yerlerinden uğratacaktı az sonra. Bundan daha büyük bir aşağılama düşünülemezdi.

Laza duvara yaklaştı. Kapının dış çizgileri elindeki gaz lambasının ışığında açık seçik görülebiliyordu.

«Majeste, beni duyuyor musunuz?» diye seslendi. «Benim. Ben, Laza. Sizin sadık kulunuz. Yanımda bir gurup subay var .Sizinle konuşmak istiyorlar. Lütfen kapıyı açın.» Karşılık alamayınca sesini yükseltti. «Ne size, ne Majeste Kraliçeye bir zarar gelmeyeceğine söz verdiler, efendim. Şeref sözü!»

Alexander'in sesi geldi kapının ardından: «Gerçekten şeref sözü verdiler mi, Laza?» Bütün konuşmaları dinlemişti, ama verilen sözü bir kere daha duymak istiyordu.

«Evet, Majeste. Şerefli birer erkek ve şerefli birer subay olarak söz verdiler.»

Anahtar iki kez döndü kilitte, kapı gıcırdayarak açıldı. Kralla kraliçe, kol kola, eşikte duruyorlardı. Karanlığa alışan gözleri gaz lambasının ışığıyla kamaştığından, gözlerini kırpıştırarak bakıyorlardı dışarı. Gerçekten tuhaf bir görünümdü bu: Sıska, fakat şiş karınlı kral, kasıklarını ancak örten kırmızı ipekli bluzla, Draga da işlemeli opal geceliğiyle. Son anda, ütü tahtasının sararmış bezini de çekip önüne tutmuştu. Odanın gerisinde duranlardan biri, yavru domuz homurtusunu andıran bir sesle güldü. Kral, sırtını dikleştirmiş, miyop gözlerini kısarak çevresindekileri tanımaya çalışıyordu. Majestelerine bu büyük saygısızlığı gösterenler kimlerdi acaba? Draga'ysa şaşkın şaşkın bakınıyordu. Maşin'in, subayların arasında olduğunu görünce güç duyulur bir inilti kaçtı dudaklarının arasından.

Alexander, çıplaklığından, durumun tehlikesinden çok gözlerinin göremeyişine sıkılıyordu. Parmaklarının ucunda yükseldi, gözlüklerinin komodinin üstünde durup durmadığını seçmeye çalıştı. Karşısındaki suratları ayırdedemiyordu bir türlü. Oyuncak balon gibi havada yüzüyordu bütün kafalar. Gözlerini iyice kısınca balonların arasında, Misiç'in yüzünü tanıdı.

Krallara yaraşan güçlü, kararlı bir sesle sordu: «Evet, söyleyeceklerinizi bekliyorum, Albay.»

Misiç, bu ses tonundan tedirgin olmuştu. Derin bir soluk alarak açıkladı: «Tahttan inmenizi istemeye geldik...» Bir anlık bir duralamadan sonra ekledi: «Majeste.»

«İstemek! Sözcük seçerken biraz daha dikkatli davranmanızı öğütlerim. Bir de, karala bağlılık yemini ettiğinizi hatırlatmak isterim size. Sizi o yükümlülükten affedebilirim, ama önce bu sarhoş dostlarınızı huzurumdan uzaklaştırmanız gerekir.»

Misiç gözlerini kırpıştırdı. Kulaklarına inanamıyordu. Alexander, sırtında bir kadın bluzu, ayakları çıplak, karşısında durmuş korkusuzca tartışıyordu. Tabancaları hazır bekleyen subaylar Misiç'in değil, onun emrindeydiler sanki.

Maşin, heyecandan titreyen sesiyle söze karıştı: «Siz hiç bir şey isteyecek durumda değilsiniz.»

Michael büyülenmişçesine izliyordu olan biteni. Karı koca bölmenin kapısını açalı ancak bir dakika geçmişti belki. Oysa aynı sahneyi yıllar önce gördüğü izlenimine kapılmıştı o. Eşikte dikilen iki kişi gerçek insanlar olamazdı; tiyatro oyuncusuydular mutlaka. Ne yazık ki başarısız bir oyuncuydu kral. Üstelik, rolü berbat ettiği halde hâlâ alkış bekliyordu budalaca.

Gelgelelim Draga'nın öyle boş umutlara kapılmadığı yüzünden belliydi. Ne korku vardı o yüzde, ne de başka bir duygu. Birkaç dakika içinde neler olacağını çoktan anlamıştı o. Darağacına yaslanırcasına yıkılmıştı Alexander'in üstüne.

Kral, Maşin'i tersledi: «Sizinle konuşmuyorum ben.» Sonra da Misiç'e döndü gene. «Şerefli bir subaysınız; bir kez daha sesleniyorum size. Bu adamları buradan çıkarın.»

Sesi sakin ve ölçülüydü. Ama sözcükleri seçer-

ken dikkatsiz davranmıştı o da. Başka türlüsü de elinden gelmezdi. Öteden beri alışageldiği bir konuşma tarzıydı bu.

Odanın köşesinden bir ses duyuldu: «Şimdi görürsün şerefi!» Kısa boylu, dağınık saçlı bir teğmen, yatağın üstüne çıkmış, bacaklarını açarak dengesini bulmaya çalışıyordu. Kolunu kaldırdı, nişan alıp Alexander'e ateş etti.

Kurşun, krala çarpıp onu yerinde sendeletince kraliçe, «Hayır! Hayır, yapmayın!» diye haykırdı. Kocasına sarılmış, kendi gövdesini siper etmişti ona. Alexander'in bacağından aşağı kan akıyordu. Bluzun yırtık bir parçası gibi duran bir kan sızıntısı. İlk patlamadan sonraki kısacık sessizliği birkaç silah sesi birden yırttı. Alexander, düşmanlarının üstüne yürüyecekmiş gibi bir iki adım ilerledi. Draga'yı da birlikte sürüklemişti. Sonra da yere yığıldı kral. Hâlâ ayakta duran karısını son bir kez okşamak istermiş gibi, eli beyaz gecelikten aşağı kaydı, kanlı eteğe tutunup kaldı.

Alexander ilk kurşunu yediğinde ütübezini elinden atmıştı Draga. Geceliğin incecik kumaşının altından görünen gövdesi, yirmi sarhoş erkeğin gözlerinin önündeydi şimdi.

Yüzbaşı Ristiç ileri atıldı, kılıcını savurarak geceliği yırttı. «Pis orospu!» diye bağrıyordu bir yandan. Kılıç yalnız geceliği yırtmamıştı. Draga'nın sol omuzundan başlayan, karnını geçip sağ bacağına kadar inen uzun bir yara göründü ince kumaş açılınca. Kraliçe her yönden birden gelen saldırılardan korunmak için kollarını kaldırmıştı. Bir kılıç darbesi sol göğsünü koparıp attı. Küçük, kırmızı yuvarlak yere düşer düşmez ayaklar altında çiğnendi; yerde, kaygan bir leke haline geldi. Kadının, yaralanan, ama hâlâ ayakta duran çıplak gövdesini gören adamlar çılgına dönmüşlerdi. Hep birlikte yürüdüler üstüne. Draga, kendi ka-

nından oluşan küçük bir gölcüğün içinde kıvranan kocasının yanına yığıldı. Alexander, birkaç yerden yaralandığı halde hâlâ kendindeydi. Draga'nın da gözleri açıktı. Dudakları kımıldıyor, kocasına bir şeyler söylemeye çalışıyordu. Çılgın sürüsü, kılıç sallayamayacak kadar dar halka olmuştu şimdi. Artık çizmelerle mahmuzlar kullanılıyordu silah olarak. Tekmeliyor, yaralıyor, eziyorlardı.

Michael, çaresiz bir öfkeyle tireyerek sürünün üstüne atıldı. «Durun!» diye yalvarıyordu. «Tanrı aşkına durun!» Kafasına bir tabanca kabzası indi; bir kılıcın ucu ceketinin kumaşını kesip kolunu yaraladı. Aldırmıyordu Michael. Draga'yı, ezilerek ölmekten kurtarmaktı tek düşüncesi. Savrulan tekmeleri duymuyor, santim santim ilerliyordu adamların arasında. Önündeki subaylardan biri kımıldayınca kadını gördü. Sol yanağı kesilmiş, kafasındaki yaradan kan boşanıyordu. Ne var ki hâlâ sağdı. Boş bakışlarla bakıyordu gözleri. Michael, adını söyleyince o inanılmaz güzellikte yeşil gözlerde bir bilinç kıvılcımı yandı. Bir saniye sonra da öldü.

Michael, ona bu kadar yaklaşmışken ölmesini kaderin cilvesi olarak gördü. Neyse ki kafasına inen bir tekmeyle o da az sonra kendinden geçti.

General Laza Petroviç'in cesedi buduarda kalmıştı.

İlk tabanca sıkıldığında Laza öfkeyle Maşin'in üstüne yürümüş, albayı omuzlarından tutup sarsmıştı. «Durdurun bu herifleri! Söz verdiniz, namus sözü verdiniz.»

Maşin, bir hayalet görmüşcesine ağzı açık bakıyordu generale. Birden silkinip omuzunu çekti, en yakın pencereye koşarak dışarı sarktı. Bahçedeki çiçek tarhlarının üstüne kustu öğürtüyle.

Ağzını mendiliyle silerek, «Beni rahat bırak,» diye söylendi. «Bu kadarı fazla artık... Bu kadarı olmaz.» Laza anlayamamıştı. Başına gelenlerden mi yakınıyordu albay, yoksa meslekdaşlarının vahşiliğinden mi?

Kralla kraliçeye saldıran subayları gözledi Laza. Kimsenin onunla ilgilenmediğini farketti. Canını kurtarmak isterse şimdi zamanıydı. Kaçmayı düşünürken, Ristiç'in, kılıcını çekip kraliçeye indirdiğini gördü. İnanılmaz bir öfkeye kapılarak yüzbaşının üstüne atıldı, beline sarılıp adamı yere yıktı. Birbirlerine kenetlenmiş yuvarlanıyorlardı. Buduarın eşiğine kadar geldiler. Ristiç gafil avlanmıştı kendini kurtaramıyordu bir türlü. Laza, elli yaşını geçtiği halde kendinden yirmi yaş küçük olan düşmanıyla baş edecek kadar güçlüydü hâlâ. Dizleriyle abandı Ristiç'in üstüne; boğazını sıkmaya başladı. Teğmen Bogdanoviç o yana bakıp yüzbaşının yardımına koşmasa Ristiç'in kurtulacağı yoktu. Boğuşmanın heyecanı, Laza'nın Bogdanoviç'i görmesine engel oldu. Ensesine değen soğuk namluyu farketti yalnız.

«Hey, ne o...» diye başlamışken tabancanın patlamasıyla sözü yarım kaldı. Ristiç'in boğazına sarılan elleri gevşedi, ağzından kan fışkırarak öne kaykıldı. Kanı yüzbaşının yüzüne bulaştı. Homurdanarak doğruldu Ristiç; soluk alacak hale gelince de Bogdanoviç'in yardımıyla ayağa kalktı.

«Allah kahretsin, ceketim battı,» diye söylenerek üstüne sıçrayan kan damlalarını eliyle silkelemeye çalıştı. «Niye tören üniformalarını giydirtti Maşin sanki? Yeni ceket alacak mı bana?» Canını kurtaran Bogdanoviç'e teşekkür etmeyi bile unutmuştu.

Yatak odasındaki toplu çılgınlık hızını kaybediyordu artık. Son birkaç tekmeden sonra yerdeki et yığınından uzaklaşmışlardı subaylar. Kral dairesine girmek için ikinci bir fırsat bulamayacaklarını çok

iyi bildiklerinden, günün anısını yaşatacak ufak tefek bir şeyler almak isteğini duyuyorlardı hepsi. En talihlileri, kralın bir gün önce aldığı, yüz bin dinarlık kral maaşını buldu. Yepyeni, gıcır gıcır banknotlar. Aramasını iyi bilen bir ikincisi de Draga'nın 'kaçış parası' diye adlandırdığı dört bin ingiliz lirasını ele geçirdi. Mücevher kutusundaki yüzükler, kolyeler, iğneler bir anda paylaşılmıştı. Harp Okulu öğrencilerinden biri, Laza'nın parmağındaki yüzüğü çıkarıyordu. Maşin, önce onu gördü; yağmacılığı önlemek için elinden geleni yaptı.

«Bu adamı tutuklayın,» diye bağırdı öğrenciyi göstererek. «Orduya ve devrime leke sürdüğünden divanı harbe vereceğim onu!» Ne yazık ki yeterince etkili olmuyordu sözleri. Yorgunluğu, tükenmişliği sesinden belliydi.

Sokaktaki birlikler sarayın bahçesine doluşmaya başlamışlardı. Gece boyunca uysallıkla bekleyen askerler, gün ağarınca huysuzlanmışlardı. Çeşit çeşit söylentiler dolaşıyordu ortalıkta. Subaylar da doğru dürüst bir açıklamada bulunamıyorlardı erlere. Gerçeği, yalnız konağa giren darbeci subaylar biliyorlardı ayrıntılarıyla. Askerler patlamaları duymuş, eski konağın camlarından görünen alevleri farketmişlerdi. Niçin yardıma çağırılmadıklarını anlayamıyorlardı bir türlü. Kralı korumak için gelmemişler miydi buraya? Kral nerelerdeydi peki? Sarayda dolaşan adamlar kimlerdi? Kralın dostları mı, düşmanları mı?

Canları sıkılmış, ilgileri uyanmıştı. Konağın bahçesinde dolaşmaya başladılar. Daha yürekli olanlar, yapılara bile giriyorlardı. Kralla kraliçenin saldırıya uğramasından sonra çivilenmişcesine yerinde kalan Albay Maşin, onların sesiyle kendine geldi; birkaç adım yürüyerek pencereye yanaştı. Dışarı sarkıp gür bir sesle bağırdı:

«Alexander Obrenoviç öldü! Yaşasın Kral Petro

Karayorgeviç! Yaşasın Sırbistan Kralı Petro!» Herkesin duyması için bir kez daha bağırdı aynı sözleri.

Askerlerin sevinç gösterilerinde bulunacağını sanmıştı. Oysa yukarı çevrilen yüzlerde şaşkınlık, anlayışsızlık ve kararsızlık görülüyordu yalnızca. Erlerin çoğu, albayın ne söylediğini duymamışlardı bile. Uykusuzdular, sıkkındılar; her sözü dinleyecek halleri yoktu. Bazıları da itişip kakışıyor, kendi aralarında eğleniyorlardı. Bir gurup, ele geçirdikleri bir tenis topuyla futbol oynamaya koyulmuştu. Konağın arka kapısında da kalecileri dikiliyordu.

«İnanmadılar,» dedi Yüzbaşı Ristiç. «Gece boyunca o kadar çok yalan dinlediler ki neye inanacaklarını bilmiyorlar artık.»

«İnanmadılarsa inandırırız.» Teğmen Marinkoviç'in ilginç bir önerisi vardı. «Hadi gelin, çocuklar! Majestelerini pencereden aşağı fırlatalım. Albayın yalan söylemediğine ancak o zaman inanır bu ahmaklar.»

Maşin afallamıştı. «Bana kalırsa...»

«Teğmen haklı,» dedi Misiç. «Alexander'in öldüğünü kanıtlamamız gerekir. Binlerce taraftarı vardı; gecikirsek bir iç savaş çıkmasına yol açabiliriz. Öldüğü kesinlikle kanıtlanmalıdır. Yoksa herkes bir başka şey söyleyecek, çeşitli dedikodular yayılacak; sonunda da kargaşalık doğacak.»

Maşin omuz silkti. «Peki öyleyse. Ne isterseniz yapın. Bana kalırsa...» Pencereden ceset fırlatmanın Sırbistan ordusunun şanına yakışmayan bir davranış olduğunu söyleyecekti, ama Marinkoviç'le arkadaşları işe girişmişlerdi bile. Kıpkırmızı gövdeleri kollarından, bacaklarından, saçlarından yakalamış, pencereye doğru sürüklüyorlardı. Cesetlerle, özellikle de kraliçenin cesediyle oyun oynar gibi bir halleri vardı. Kadının çıplak, kanlı bedeniyle ilgili açık saçık şakalar yapıyorlardı. Yarı yolda bir inilti döküldü Dra-

ga'nın ağzından. Hayretle bakakaldılar. Gövdeyi saçlarından sürükleyen Harp Okulu öğrencisi şaşkınlığından kafayı elinden bırakıvermişti. Gümleyerek tabana çarptı Draga'nın başı.

Ağzından boşanan kanla birlikte gövdesi de kıvranmıştı sanki. Genç öğrenci yemyeşil kesildi. Tabancasını çekip **coup de grace** kurşununu sıktıktan sonra koşarak kaçtı odadan.

Tabanca sesi ötekilerin de aklını başına getirmişti. Cesedi sessizce kaldırdılar, elbirliğiyle pencereden dışarı fırlattılar. Bir yay çizerek uçtu ölü; boğuk bir gürültüyle yere çarptı. İki adım öteye düşse futbol oynaşan erlerin tepesine inecekti. Kolları, bacakları açılıp kalan ölüye şaşkınlıkla bakıyordu oyuncular. Durumu anlamaları epey uzun sürdü. Subaylarının tersine, hazla değil, dehşetle gözlediler kraliçenin cesedini. Politika, aydınların boş zamanlarını değerlendirmek için ilgilendikleri bir konuydu. Ülkenin uzak köşelerinden gelen bu köy çocukları, soyut birer kavram olarak düşünürlerdi kralla kraliçeyi. Güçleri, Tanrıdan ve Hazreti Meryem'den biraz az olan iki soyut sembol olarak. O sembollerden birinin, bağırsakları patlamış, etleri parçalanmış bir durumda ayaklarının dibine düşmesi ölümcül bir korku salmıştı yüreklerine.

Bir dakika sonra, ikinci bir ceset de kraliçenin birkaç metre uzağına düştü. Kırılan kemiklerin çatırtısını duydu erler. Alexander'in yüzü bir çiçek tarhının toprağına gömülmüş, sol eli, yeşilliği köklemek istercesine bir tutam otu kavramıştı. Oluk gibi kanayan sağ elinin parmakları yoktu. Subaylar onu pencereden fırlatmak üzereyken pervaza uzanmış ve inanılmaz bir güçle tahtaya yapışmıştı. Darbecilerden biri —nedense sonradan bu işi kabullenen kimse çıkmayacaktı— sert bir kılıç darbesiyle kesip atmıştı parmakları.

Michael, gözlerini açıp çevresine bakındı. Nerede olduğunu kestiremedi birden. Derken yatağın yırtık perdeleriyle kırılan eşyaları gördü; aklı başına geldi. Kafasındaki kan pıhtısının altındaki yaraya dokununca acıyla inledi. Vurulduğunu sanmıştı önce. Ancak yarayı inceleyince tepesine indirilen tekmeyi hatırladı. Ceketinin sol kolu da yırtılmış, derisi hafifçe çizilmişti.

Güç bela ayağa kalktı. Odada yalnızdı. Tanyeri ağarıyordu artık; içerideki zararı daha iyi görebiliyordu şimdi. Her şeyin birkaç saat içinde olup bittiğine inanamıyordu. Gizli bölmenin önünde, pembeli beyazlı halının üstünde, kırmızıdan kahverengine dönen büyük bir leke vardı. Aynı renkte çizgiler pencerenin önüne kadar uzanıyordu. Pencereye gelince dehşetle irkildi. Tanınamıyacak hale giren iki çıplak ceset yatıyordu bahçede. Ağızları bir karış açılan askerler de birbirlerini itip kakarak yaklaşıyor, ölülerin çevresinde toplanıyorlardı. O kümenin gerisinde, çimenlerde kır yemeği yiyen guruplar yayılmıştı. Erler, assubaylar, subaylar hep bir aradaydı. Sınıf, rütbe farkları kalmamıştı sanki aralarında.

Bu ıssız, duvarları kanlı, eşyaları kırık odadan bambaşka bir dünyaydı bahçe. Michael, hem ön bahçeyi, hem bahçe kapısını, hem de kapının dışındaki geniş caddeyi gören bir pencereye geçti. Eni konu bayram havası esiyordu dışarıda. Araba yoluna masalar yerleştirilmişti. Sivillerle subaylar sarayın mutfağından çıkan yemeklerle içkileri yuvarlıyor, servisi saray uşakları yapıyordu. Kralla kraliçenin son yemeğini müzikle renklendiren bando da marşlar çalıyordu şimdi.

Cadde, akın akın gelen insanlarla doluydu. Erken kalkmaya alışık olan Belgradlılar, gün ağarırken fırlamışlardı yataklarından. Haberi öğrendiklerinden, her gördükleri üniformalıyı alkışlıyorlardı. Arada bir,

bir atlı ya da bir araba dolusu subay geçiyordu caddeden. Hükümet darbesinin başarılı olduğunu kentin kıyı kesimlerinde oturanlara bildirmeye gidenlerdi bunlar. «Yaşasın Kral Petro» naraları gürültülere, kahkahalara karışıyordu.

Mide bulantısıyla çıktı odadan. Buduardan geçerken Laza Petroviç'in cesedine çarpmasına ramak kaldı. Başına vurarak kendisini bayıltan subayın, öyle yapmakla canını kurtarmasına yol açtığını, generalin ölüsünü görünce anladı. Gelgelelim o iyiliği yapan adama minnet duyamıyordu nedense. Generali kıskanıyordu: Ne acı, ne suçluluk, ne şeref ya da şerefsizlik kalmıştı Laza için artık.

Holde de Naumoviç'in cesedi yatıyordu. Birisi, kornişinden sökülen bir damasko perdeyle örtmüştü üstünü. Oralarda da kimseler yoktu. Nedenini kapıya varınca anladı. Yağmacılarla meraklıların içeri girmesini önlemek için kapıyı kilitlemişlerdi. Arka kapıyı açık bulmak umuduyla geri dönmüşken Apis'in sesini duyarak durakladı.

«Heey! Kim var orada? Her kimsen, bana bir sigara ver!»

Apis bıraktığı yerde, nöbetçi subayın odasındaki kanepenin üstündeydi. Yaraları sarılmıştı. Yüzbaşı Miljkoviç'in cesedini de götürmüşlerdi odadan.

«Nerelerdeydin?» diye sordu.

Michael kanlı kafasını gösterdi. «Biri şöyle bir armağan verdi bana. Bayılmışım.» Tabakasından bir sigara çıkardı, yakıp arkadaşına uzattı. «Sen nasılsın?»

«Ben öfkeliyim. Beni vuran herifi bir bulsam... Koca Apis'i keklik avlar gibi avladı namussuz. Nişancı bile değilmiş üstelik. Sargıları saran doktor bir ayda turp gibi olursunuz dedi.»

«Kralla kraliçenin pencereden atıldıklarını, bah-

çede çırılçıplak, paramparça yattıklarını biliyor musun?»

«Evet, duydum.»

«Yahu bu kadın Sırbistan'ın kraliçesiydi! Petro bu şanlı darbenin ayrıntılarını öğrenince tahta çıkmaktan vaz geçerse hiç şaşmam.»

«Yaa, öyle mi? Bayılıyorum sizin gibi vatanseverе doğrusu! Devrimler, tertemiz, pırıl pırıl olacak; gümüş tabaklarla sunulacak halka. Bak sana bir şey söyleyeyim: Devrimci düşünceler hümanistlerin kafasında doğar, ama mutlaka kan dökücü hayvanlar ve sadistler tarafından uygulanır. Onlar olmasa, devrimci düşünceler düşünce olarak kalır. Tamam, anladık! Bağırsakları yerlere dökülen bir Draga Maşin güzel bir görünüm değil. Ama bu durum Petro'nun gözünü açacak, ayağını denk almasını sağlayacaktır. Ondan sonrakiler de öyle. Artık duracak değiliz.»

«Allah Allah! Daha ne yapmak isteğindesin?»

«Bütün güney Slavlarını bir bayrak altında toplamak isteğindeyim. Yugoslavya! Bundan sonraki adım o olacak. Yolumuza çıkacak olan herkesi çiğneyip geçeceğiz.»

«Bunlar boş umutlar, Apis. Avusturya Imparatorluğu, burnunun dibinde güçlü bir Slav üklesi kurulmasına asla boyun eğmeyecektir.»

«Öyleyse Avusturya Imparatorluğu'nu da çiğneyip geçmek gerekecek.»

«Çıldırmışsın sen.»

«Kara Kehanet'i hatırlamıyor musun?» Michael'in boş boş baktığını görünce açıkladı: «O yaşlı köylünün, Mata'nın kehanetini söylüyorum.»

«Haa, şu mesele,» dedi Michael alayla. «O saçmalıklara inanıyor musun yani?»

«Bu sabah olanlardan sonra inanmamak biraz zor.»

Düşününce, hikâyeyi daha iyi hatırladı Michael.

1868 yılında, Ujitza kasabasının ana caddesinde koşarak giden yaşlı bir köylü görülmüştü. Sırbistan'ın sevgili hükümdarı Prens Michael Obrenoviç'i öldürdüklerini söylüyordu ihtiyar. Olayı ayrıntılarıyla anlatıyordu çevresine toplananlara. Belgrad'ın yakınlarındaki bir ormanda, upuzun yatağanlarla kesiyoriardı prensi. Polisler, adamın deli olduğuna karar verip kilit altına almışlardı zavallıyı. Gelgelelim ertesi gün gelen bir telgraf olayı doğruladı. Prens, başkentin yakınında, Geyikli koruda suikaste uğramıştı. Tam da köylünün telaşla koştuğu saatta geçmişti olay.

Ujitzalı ihtiyar Mata'nın da suikastle ilgili olduğunu sanmışlardı önce. Ne var ki sonunda, ileriyi görebilen olağanüstü bir insan, bir ermişle karşılaştıklarını kabul etmek zorunda kaldılar. Başka kehanetlerde de bulunmuştu Mata. Michael'in yerine geçen prensin, nefret ettiği bir kadından bir oğlu olacağını, daha çok genç yaştayken tahtı o oğlana bırakacağını bildirmişti. Oğlan halktan bir kadınla evlenecek ve o kadının yüzünden, otuz yaşına basmadan ölecekti. Ondan sonra da bir başka hanedan geçecekti Sırbistan tahtına. Ne var ki bu durum da uzun sürmeyecek, yabancı bir ordu ülkeyi istila edecekti. Yıllar sonra, bir adam ulusunun başına geçip düşmanı ülkeden kovacak ve bütün Sırpları bir bayrak altında toplayacaktı.

Michael, «Evet, bugünkü olaylar kehanete uyuyor,» dedi. «Alexander gerçekten otuzuna basmadan öldü. Ölümü de evliliğiyle ilgili. Milan gerçekten tahtı oğluna bıraktı. Ama bana kalırsa geri kalanı boş umut. Artık yirmi yedi yaşına geldin, Apis. Olmayacak işler peşinde koşacak yaşı geçirdin. Habsburgları Obrenoviçlerle bir tutmaya kalkışma sakın. Eski konağı yıktığınız gibi yıkamazsınız imparatorluğu. Bence, Sırbistan'ın bundan sonraki politikası saldırganlık değil, savunma ilkesine dayanmalıdır. Sağlam temeller üs-

tüne oturan çağdaş bir Avrupa ülkesi olmaya bakmalıyız. Avusturya-Macaristan'la takışmamız hiç doğru olmaz bence. Varlığımızı unutturmaya çalışmalıyız imparatora. Gözüne batıp da isteklerini uyandırmayalım. Öyle bir istek duyarsa bir lokmada yutar bizi.»

«Kimin kimi yutacağı belli olmaz, dostum. Önce Franz Ferdinand'a yol görünecek sanırım. O imparator olursa Hırvatlara özgürlük verir. O zaman da bizimle birleşmeye yanaşmayacaktır Hırvatistan. Oysa Hırvatlar olmazsa, Yugoslavya da olamaz. Balkan haritası değişmeden kalır. Lekeli bir masa örtüsü gibi! Her ülke değişik renkte bir leke: Şarap, gulaş salçası, lahana turşusu suyu. Oysa ben üç renk altında birleştirmek istiyorum hepsini: Kırmızı, beyaz, mavi. Yugoslavya!»

«Franz Ferdinand'ı nasıl ortadan kaldıracaksın peki? Eski konağa baskın yapar gibi mi saldıracaksın Belvedere Şatosu'na da?»

«Oralara gitmemize gerek kalmayacak. O bizim ayağımıza gelecek. Geldiğinde de biz hazır olacağız.»

Michael, elini arkadaşının alnına dayadı. «Şimdi anlaşıldı,» diye söylendi. «Ateşin var senin; sayıklıyorsun. Aklın başına gelince daha mantıklı düşüneceğini sanırım. Ben gidip Maşin'i bulayım. Birazcık insanlığı kalmışsa o zavallıları kaldırtıp içeri taşıtır.»

«Sakın!» dedi Apis telaşla. «Maşin'in gözüne görünme. Kurşuna dizdirir seni.»

«Beni mi? Niye ama?»

«Kraliçeye yazdığın pusula Zivkoviç'in eline geçmiş. Kim getirdiyse ona verip gitmiş nedense.»

Michael tokat yemişcesine sarsıldı. Demek kralla kraliçe bu yüzden sarayda kalmışlardı. Sarayda kalmış, kapana kısılmışlardı. Gözlerini yumdu, üzüntüsünü gizlemek için yüzünü elleriyle örttü.

«Bize ihanet etmeye kalkıştın.» Çok uzaklardan geliyordu Apis'in sesi.

«Keşke başarabilseydim! Hiç değilse elimden geleni yaptım. Denemiş olmasaydım, bu gecenin olaylarını gördükten sonra kendimden utanırdım. Öldürürdüm kendimi.»

«Maşin'in eline geçersen o öldürecek seni. Belgrad'dan kaç, Michael. Ortalık yatışıncaya kadar da dönme.»

Michael ayağa kalktı. «Size ihanet ettiğimi düşünüyorsan niye sen vurmuyorsun beni? Korkacak bir şey yok nasıl olsa. Senin tabancan yanında, ben silahsızım.»

Apis, elinin altında duran tabancayı alıp baktı; ağırlığını ölçercesine tarttı avucunda. Sonra da yerine bıraktı.

«Yok,» dedi usulca. «Elim titriyor şimdi. Bakarsın iyi nişan alamam. Ölmez de sakat kalırsan üzülürüm doğrusu.»

Ikisi de güldüler. Derken Michael eğildi, Apis'in alnına bir haç çizip iki yanağından öptü.»

«Kendine iyi bak,» dedi. «Keklik gibi avlanma bir daha.»

«Sen de adımını denk at,» diye seslendi Apis.

Arka kapıyı açık buldu Michael. Sarayın çevresindeki sokakları tutan askerler de hiç bir soru sormadan geçmesine izin verdiler. Kentin merkezinde bir bayram havası esiyordu. Lokantalar, meyhaneler, şarapçı dükkanları erkenden açılmıştı. Vızır vızır işliyordu hepsi. Genellikle pek içkici olmayan Belgrad halkı, bağırıp çağırıyor, gülüp söylüyordu. Her üniformalı erkek savaştan dönen bir kahraman gibi karşılanıyordu sokaklarda.

Grand Hotel'in önüne gelmişti Michael. Çok zaman Avrupalı ağırbaşlılığının eşsiz bir örneği olan otel, arı kovanı gibi uğulduyordu şimdi. Kutlama şenliklerine katılan her insan, son kanlı saatların ayrıntılarını anlatıyor ya da öğreniyordu. Kapıda duran

arabanın başına birikenlerin sayısı da az değildi. Michael başını kaldırınca, balkonlardan birinde sabahlıkla duran, arabayla gelen adama el sallayan kadını gördü. Kadını tanımıştı. Başbakanlığa getirilecek olan Avakumoviç'in karısıydı bu. Uzun boylu, geniş yapılı, siyah sakallı kocasına el sallıyordu. Halk ortalığı inleten **zhiveo** naralarıyla karşılıyordu yeni başbakanı. Sevgi gösterelim derken adamı paramparça edeceklerdi neredeyse. Avakumoviç güç bela kendini kurtarıp otele daldı. Bir haftadır Aleksinatz'da olduğu biliniyordu. Ve cinayetlerin üstünden bir saat geçmeden Belgrad'a dönmüştü. Michael'in ilgisini uyandırdı bu durum. Acaba hangi haberleşme aracıyla almıştı başbakan müjdeyi!

Sefir Çarikoff masasından kalkıp pencereye yürüdü. Camın önünde duran dürbünü alarak eski konağa çevirdi bir kez daha. Gün ağarmıştı artık. Konağın kırık camlarıyla parçalanmış pancurları, herhangi bir haber bülteninden daha iyi açıklıyordu gecenin olaylarını. Bu geceyi, yaşadığı sürece unutmayacağını çok iyi biliyordu Çarikoff.

Çavuşu öldüren tabanca sesi duyulduğunda, eski konağa bakan balkonun kapısında duruyordu. Bunun ardından gelen patlamalarla tüfek sesleri, tasarlanan hükümet darbesinin başladığını gösteriyordu. Ondan sonraki olayların hepsini gözlemiş, Draga'nın yardım isteyen haykırışını, ölüm sahnesinin korkunç, hayvanca çığlıklarını hep dinlemişti.

Yatak odasının camlarını kıran ikinci patlamayı izleyen olayları, bir tiyatro locasında otururmuşcasına rahatça görebilmişti. O kanlı dram, yanan pervazların ve mumların aydınlığında oynanmıştı. Kapıdan uzaklaşabilmek isterdi, ama hastalıklı bir merak onu olduğu yere bağlıyordu. Bazan, kendisi de bir serseri

kurşunla vurulacağından korkuyordu. Boyuna mermiler çarpıyordu sefarethanenin duvarlarına. Bir tanesi, oğlunun ikinci kattaki odasının penceresinden içeri girmiş, yatağın biraz yukarısına saplanmıştı. Neyse ki, ailesini saraya bakmayan odalara yerleştirmeyi önceden akıl etmişti Çarikoff.

Dürüst ve duygulu bir adamdı. Rusya'nın bu işte oynadığı rolü düşündükçe utanca kapılıyordu. Ne var ki Obrenoviç hanedanının tahttan indirilmesini engelleyecek gücü yoktu. Albay Grabov, onun, ülkesinin resmî temsilcisi olan bir sefirin, yetkilerini sıfıra indirmiş, Çarikoff'u, pek de suçsuz sayılamayacak bir seyirci durumuna getirmişti.

Albay Grabov gibi adamların çoğalmasından sıkıntı duyuyordu sefir. Yepyeni bir ırktı onlar: Acımasız, insanlıktan uzak, fanatik. Ülkenin çıkarlarını usta bir diplomasiyle kollamak olanağı bulunabilen barış zamanında bile işkenceye, suikasta, adam kaçırmaya yönelirlerdi. Kullandıkları yöntemlerin acımasızlığına şaşıyordu. Bürolarda soğukkanlılıkla verilen ölüm emirleri çok uzak yerlerde gerçekleşiyordu. Ellerinin altındaki cellatların sayısı sınırsız olduğundan, kurbanlarıyla asla yüz yüze gelmezlerdi.

Çarikoff, ülkesinin yürütme ve yargılama organlarının kusursuz olmadığını bilirdi. Ne var ki Gizli Servis, Rusya'nın gerçek yöneticisi haline geldiğinden bu yana, Rusların geçmişteki zulümleri solda sıfır kalıyordu. Bu örgütten içten içe nefret ediyordu. Kişilikten yoksun olan bu yeni ırk, onun gibilerinin yok olmaya mahkum olduğunu gösteriyordu. Asya Bölümü'nün hazırladığı her komplo, meslekten yetişme diplomatların ayağını biraz daha kaydırıyordu.

Kral Alexander'i pek beğenmezdi, ama Draga'ya içten bir sempati duyardı. Devlet işlerinde verdiği yersiz kararlara kızmakla birlikte, çektiği güçlükleri de çok iyi anlıyordu. O güçlüklerin altından kalkabil-

mesi için ya dâhi ya da ermiş olması gerekirdi kadının. Kralın evlenmesinden çok sonra gelmişti Belgrad'a. Gene de hükümetinin kadına yaptıklarından utanç duyuyordu. Ruslar onu istedikleri gibi kullanmış, yararlı olmaktan çıktığı an da yüzüstü bırakıvermişlerdi.

Öldükten sonra bile aşağılanıyordu Draga. Vahşice paralanan çıplak gövdesi, meraklıların, şarap ve zafer sarhoşlarının eğlencesine sunulmuştu. Üstelik o sarhoşlar ne şaraba hak kazanmışlardı gerçekte, ne de zafere. Albay Grabov bu işe hiç karışmamasını söylediği halde, sefirliğinden yararlanarak bu kepazeliğe bir son vermeye kararlıydı Çarikoff.

Sefarethaneden çıkıp sarayın bahçesini geçerek cesetlerin yanına vardığında, yeniden yağmur yağmaya başlamıştı. Ölülere bir göz attı, midesi bulandığından hemen başını çevirdi. Şemsiyelerinin altına sığınan bir gurup sivilin Albay Maşin'le konuştuğunu gördü. Kurulacak hükümet konusunu incelemek üzere saraya çağırılan yeni bakanlardı bunlar.

Çarikoff, ortalıkta dolaşan askerleri dirsekleyerek albaya yaklaştı.

Sivillerin selamlarını da görmezlikten gelip Maşin'in karşısına dikildi. «Çok rica ederim şu cesetleri içeri aldırın, Albayım. Rezalet bu! Ölüler böyle ortada bırakılır mı? Bu kadın cadı değildi ki eti köpeklere yedirilsin, ayaklar altında çiğnensin! Ülkenin kraliçesiydi o!»

Siviller, utançla, sessizce çekilip uzaklaştılar. Maşin'se sırtını dikleştirerek karşılık verdi:

«Hükümetin bu konudaki emirlerini bekliyorum ben.»

«Güldürmeyin insanı! Şu anda hükümet sizsiniz. Bu kepazeliğe bir son verin. İçeri alın onları.»

Basusağın saraydan bir iki çarşaf getirmesi istendi. Ölüler, çarşaflara sarılarak yukarı katta, bilardo

odasına taşındı. Alexander'in, yere düşünce kavradığı bir tutam ot hâlâ elindeydi. Sertleşen parmakları açıp otu alacak yürekliliği hiç kimse gösterememişti.

Yeni kabine üyeleriyle askerî önderlerin ortaklaşa aldıkları karara göre, cenazelerin en kısa zamanda gömülmesi gerekiyordu. İki patoloji uzmanı, Fransız doktor Edouard Michel'le Yunan asıllı Dr. Demosten Nikolajeviç yataklarından kaldırılıp otopsi yapmak üzere saraya çağırıldılar.

Kralın çalışma odasından geçilen küçük bilardo salonuna giren iki doktor, meslekleri gereği pek çok ceset gördükleri halde, bu iki ölüyle karşı karşıya gelince dehşetle baktılar birbirlerine. Asit fenikle ıslatılmış çarşafların altında yatan gövdelerin Sırbistan kralıyla kraliçesine ait olduğunu anlayınca şaşkınlıkları büsbütün arttı.

Albay Maşin, onların peşinden odaya girdiğinden, herhangi bir söz söylemeye çekindiler. İlk muayenenin sonucunu, sesinin hiç bir anlam taşımamasına özen göstererek, Dr. Michel yazdırdı saray kâtiplerinden birine:

«Alexander Obrenoviç, yaş yirmi yedi, on dokuz kurşun yarası. Biri kalbe yakın, biri karındaki atardamarı delmiş, biri sol gözyuvarlağını parçalamış. Beş derin kılıç yarası. Sağ elin parmakları kesilmiş. İkinci kat penceresinden düşme sonucu belkemiği kırılmış. Draga Obrenoviç, kızlık soyadı Lunyevitza, yaş otuz yedi. Otuz altı kurşun yarası, kırk kadar kılıç yarası. Biri karın boşluğunu açmış, ötekiler değişik derinlikte. Ezik, kesik ve çürüklerin çokluğu, kılıç yaralarının sayısını kesin olarak anlamaya engeldir. Yüz, çeşitli kesiklerden ötürü tanınmaz durumda; sol göğüs yok.»

5.00

Michael, bir gün önce trenden inerken giydiği sivil elbiseyi geçirmişti sırtına gene. Kardeşi Voyislav'la birlikte at üstünde istasyona doğru ilerliyorlardı. Trenlerin, hiç değilse uluslararası trenlerin hâlâ işlediğini umuyordu Michael. Kaçaklar, hep Sava nehrinin karşı kıyısına geçip Macaristan'a sığınmayı yeğlerlerdi, ama bir gece önce durdurulan vapur seferlerinin yeniden başlayıp başlamadığını bilmiyordu. İskeleye kadar gidip dönerek değerli dakikalarını boş yere harcamayı da göze alamamıştı. Ancak Maşin'in istasyona nöbetçiler dikmiş olabileceğini de unutmamak gerekirdi elbet.

Yalnız canını kurtarmak için kaçmıyordu Sırbistan'dan. Draga'nın ölümünden duyduğu üzüntüyle darbenin hunharlığından duyduğu tiksinti de etkili olmuştu bu kararı vermesinde. Yaşadığı olayları unutabilmek, o olaylara yol açanları bir daha asla görmemek isteğindeydi.

Radikal parti merkezindeki arkadaşlarıyla konuşan Voyislav, son haberleri, yolda giderlerken anlattı ağabeyine. Sekizinci Piyade Alayı'nın Komutanı Albay Nikoliç, yeni krala bağlılık yemini etmeye yanaşmamıştı. Bunun üzerine bir gurup subay albayı kurşuna dizmek emriyle Banjicki kışlasına yollanmıştı. Gelgelelim tam bir başarı elde edememişlerdi. Kente yürüyüp Alexander'in öcünü almak için hazırlanmış olan alayın gözleri önünde, Nikoliç'le darbeci subaylar karşılıklı ateş açmışlardı birbirlerine. Maşin'in adamlarından ikisi ölmüş, oysa albay sadece yaralanmıştı.

Bu acıklı düelloyu izleyen alaysa, karşı koymaktan vaz geçerek teslim olmuştu.

İki kardeş, kentin merkezinden, parklarda çalan bandolarla, bayraklarla donanmış yapılardan, yoğun

halk kitlelerinden uzak kalmaya çalışıyor, arka sokaklardan dolaşarak gidiyorlardı istasyona. Gara çıkan bütün sokak başlarının tutulmuş, istasyonun önüne askerî bir birliğin dikilmiş olduğunu görünce sıkıldılar. Birliğe komuta eden teğmen, rütbesi ya da sınıfı ne olursa olsun, Belgrad'dan ayrılmak isteyen her askeri engellemek emrini almıştı.

Milan öldüğünde, mesleğini çiftçi olarak gösteren bir pasaport çıkartmıştı Michael. Bunun akıllıca bir davranış olduğunu şimdi anlıyordu. Kardeşinin kaygısını yersiz buluyordu o; askerlerin denetiminden geçmeye karar verdi. Voyislav'dan ayrıldı, soğukkanlılıkla teğmene uzattı pasaportunu. Neyse ki hiç tanımadığı biriydi teğmen. Pasaporta üstünkörü bir göz atıp geçiş izni verdi.

Umduğu gibi az sonra bir tren kalkıyordu Viyana'ya. İlk varacağı yabancı istasyon da Zimony'ydi. Bilet gişesinin önündeki kuyruğa girdi. Pasaport ve gümrük muayeneleri çok uzun sürdüğünden yolcular genellikle erkenden gelirlerdi istasyona.

Michael'in önünde, dört erkekle bir kadın vardı. Kafası kendi dertleriyle dolu olduğundan, yol arkadaşlarına hiç dikkat etmedi önce. Kadını görmedi bile. Düşündüğü tek şey bir an önce Viyana'ya varmaktı. Sırbistan'a dönmeyi düşünmeyecekti bundan böyle. Batıda birçok tanıdığı vardı ya Avusturya'da ya da Fransa'da bir yer bulacağını umuyordu kendine.

Önündekiler birer birer biletlerini alıp uzaklaşıyorlardı. Derken satış durdu. Görünüşe göre, önündeki kadın yolcu gişe memuruyla tartışmaya koyulmuştu. Michael ancak o zaman dikkat etti kadına.

Uzun boylu, geniş yapılı biriydi. Saçları siyah, yüzü kırmızı, gözleri masmavi, dişleri de kendinin olamayacak kadar düzgün ve beyaz. Konuştuğu Fransızcanın aksanı İngiliz olduğunu belli ediyordu. Ca-

mın ardındaki memur Sırpçadan başka dil bilmediğinden kadının Fransızca, Almanca ve kırık dökük bir İtalyancayla yaptığı açıklamalardan hiç bir şey anlamamıştı. Biriken kalabalık da hayvanat bahçesindeki bir hayvana bakar gibi gözlüyordu kadını. Sırbistan'da bir kadının yalnız başına yolculuk etmesi hiç rastlanmayan bir durum olduğundan, kadın gerçekten de garip bir yaratık sayılabilirdi.

Sırtında bir tayyör, başında geniş kenarlı bir şapka, ayaklarında alçak ökçeli ayakkabılar vardı. Herhangi bir Avrupa kentinde kimsenin dikkatini çekmezdi; oysa burada hayretle karşılanıyordu. Genç değildi, güzel değildi. Ortayaşlılığını saklamak için özel bir çaba harcamış da değildi. Ne var ki cüreti, kendine güveni, alaycı fısıltılara yol açıyordu. Kimliğini, nereden geldiğini, Sırbistan'da ne işi olabileceğini merak ediyordu herkes.

Yaşlı bir köylü kadın, böyle yalnız başına yolculuk eden bir İngiliz daha gördüğünü açıkladı. Demek bu milletin karıları alışıktılar bu işe.

«Belki de ikisi birlikte geziyorlardır,» dedi biri.

«Pek olacak iş değil. Öteki 1864'de gelmişti.»

Gişe memuruyla yolcunun arasındaki tartışma sürüp gidiyordu. Gecikme, Michael'i tedirgin etmeye başlamıştı. Dikkati kendisine çekmenin tehlikeli olabileceğini bildiği halde kadına tercümanlık yapmayı önerdi.

«Şabats'a gitmek istiyorum,» dedi kadın. «Oysa bu ahmak herif bana bilet vermeye yanaşmıyor.»

Belgrad'la Şabats arasındaki tek demiryolu bağlantısı Zimony'den geçen hattı. Aktarma yapmak, Sava nehrini, dolayısıyla da Macaristan sınırını iki kere geçmek gerekirdi Şabats'a varmak için. Gizli amaçlar gütmeyen hiç kimse bu zor yolculuğu göze almaz, doğrudan doğruya, nehirde işleyen gemilerden biriyle giderdi Şabats kasabasına. Memurun bilet vermek istemeyişi bu nedene dayanıyordu.

«Gemiyle gidebileceğimi ben de biliyorum,» dedi yolcu. «Ama trenle gidersem bir buçuk saat zaman kazanıyorum.»

Bu arada, istasyonda görevli jandarmalardan bir çavuş da katılmıştı tartışmaya.

Michael'e, «Sor bakalım Şabats'da kimlere gidecekmiş.» dedi.

«Kimseye gidecek değilim,» diye karşılık verdi adının Bayan Denham olduğunu az önce açıklayan yolcu. «Şabats'da tanıdığım kimse yok ki.»

Bu cevap çavuşu büsbütün afallatmıştı. «Tanıdığı yoksa ne yapmaya gidiyor peki?»

«Hiç görmediğim bir yer olduğu için gidiyorum,» diye söylendi Bayan Denham.

Çavuşun akıl erdirebileceği bir neden değildi bu. Michael'e döndü. «Ne dersin, deli mi acaba? Deliyse Devlet Tımartanesi'ne tıkmamız gerekir. Ya da casusluk ettiği gerekçesiyle tutuklamak zorunda kalacağım.»

Bayan Denham, inanılmaz bir sabırla açıklamaya koyuldu: Sırpların yaşadığı değişik ülkeleri geziyordu. Sırplarla ilgili bir kitap yazacaktı sonunda. Kısa bir süre önce Karadağ'ı gezmiş, Çetince'yi, Podgorica'yı, Kolaşin'i görmüştü. Bu hafta da Sırbistan'ı dolaşmaktı niyeti.

Kolaşin adını duyan çavuş birden canlanmıştı. «Kolaşin mi? Orası benim memleketim yahu! Orada doğup büyüdüm ben; Karadağlıyım aslında. Hay Allah, işe bak! Bizim kasabayı görmek için ta Ingiltere'den kalkıp gelmiş bu!»

Karadağlıların çoğu gibi iriyarı, kırmızı şeritli kahverengi üniformasıyla bayağı sevimli bir delikanlıydı. Sevecenlikle, hayretle bakıyordu şimdi kadına. Nerede doğduğunu, kaç kardeşi olduğunu, niçin evlenmediğini öğrenmek istiyordu. Bayan Denham bu soruları iyiyüreklilikle cevapladı. Saatın yelkovanı bu-

çuğu geçmiş, kuyrukta bekleyenlerden homurtular yükselmeye başlamıştı. Michael, yolcuların arasında, Sırbistan'dan ayrılmak için kendisi kadar acele eden başkalarının da bulunabileceğini düşündü.

Pasaport memuru da farketmişti olağanüstü bir durum olduğunu. Kendi adına bir inceleme yapmak gereğini duydu o da. Bayan Denham'ın pasaport bürosuna gelmesini emretti. Yabancı dil bilmediğinden Michael'in de onlarla birlikte gitmesi gerekiyordu.

Bir kez daha aynı sorular soruldu, aynı cevaplar verildi. Üstelik bu adam çavuşun dostça merakıyla değil, kendi önemli görevinin bilincinde olan bir pasaport memurunun sertliğiyle konuşuyordu. O da Bayan Denham'ın vapurla gitmesini önerdi.

«Öleceğimi bilsem gene trenle gideceğim,» dedi kadın kesinlikle.

«Niye ama?»

«Çünkü iş inada bindi artık.»

Bu söz genç memuru susturdu. Değerli dakikalar hızla geçip giderken, Bayan Denham'ın pasaportunu baştan sona incelemeye koyuldu. Yazılarla dolu sayfalardaki her pulu, her kaydı, her damgayı ayrı ayrı gözden geçirdi.

Tren saatı yaklaşıyor, pasaportlarını damgalatmak için bekleyenlerin huzursuzluğu artıyordu. Michael'in de onlardan geri kalır yanı yoktu.

Duvardaki telefon zırladı. Memur pasaportla uğraştığından, telefonu açmayı onlardan ayrılmayan çavuşa bıraktı.

«Albay Misiç arıyor. Belgrad'ın yeni komutanıymış. Ülkeden çıkmak isterlerse tutuklanmaları gereken kişilerin listesini verecekmiş.»

«Sen yazıver, çavuş,» dedi memur telaşla. «Üçtür telefon ediyorlar. Allahın cezası tren üç dakika sonra kalkacak. Bu adamların kağıtlarını damgalamazsam treni kaçıracaklar.»

Bayan Denham'ın pasaportunu uzattı. «Görünüşe göre bir aksaklık yok,» dedi. Üzüldüğü sesinden belliydi.

«Şimdi Şabats'a bir bilet alabilir miyim?»

Memurun süngüsü düşmüştü. «Mutlaka istiyorsanız...»

«Mutlaka istiyorum!» diye haykırdı kadın. Yüzüne bir zafer gülümsemesi yayıldı, teşekkür edip odadan fırladı.

Çavuş telefonla bildirilen adları yazıyordu. Odadan çıkarken kendi adının çavuş tarafından tekrarlandığını duydu Michael. Bu arada pasaportunu damgalatmıştı. Perona geçerken omuzunun üstünden geriye baktı. Pasaport memuru yedi kişilik bir Yahudi ailesinin uzattığı kağıtlarla boğuşuyordu. Arananların listesi çavuşun bıraktığı yerde, telefonun dibindeydi.

Hiç bir engelle karşılaşmadan peronda dolaşan nöbetçilerin arasından geçti, üçüncü mevki bir kompartımana daldı. Birinci mevkide tek başına oturup dikkati çekmektense, kalabalığa karışmayı yeğlemişti.

Yandaki perona, yeni gelen bir tren girdi. Tekerleklerini gıcırdatıp buhar salarak durdu. Onu bir gün önce Belgrad'a getiren trendi bu. Yolcuları gözden geçirince birkaç Karayorgeviç taraftarı gördü. Darbenin başarılı olduğu haberini almış, ilk trenle başkente koşmuşlardı besbelli. Onların yerinde olmak isterdi Michael de. Cinayetin çirkinliğini, katillerin unutulmaz davranışlarını görmeden zafer şenliklerine katılabilmek isterdi.

Yol arkadaşları vagona girmiş, gürültü patırtıyla tahta sıralara yerleşmişlerdi bu arada. Çoğu işçi ya da köylüydü. Michael, şapkasını gözlerinin üstüne indirip uyur gibi yaptı. Aslında yanındakilerin konuşmalarına kulak kabartıyordu.

En önemli konu Bayan Denham'dı onlar için. Yabancıların garipliklerinden söz ediyorlardı hepsi. Bu

konuyu her açıdan inceledikten sonra darbe olayıyla ilgilenmeye başladılar. Herkes bir şeyler duymuştu, herkes kendi yanlış bilgisini anlatıyordu. Bulvarlardaki halkın coşkunluğu yoktu bu insanlarda. Ne üzülmüşler, ne de kutlamaya kalkışmışlardı. Draga'nın 'çanak tuttuğu' görüşünde birleşiyorlar, Alexander'i de, bir kadının baskısı altına girdiği için kınıyorlardı. Prens Petro hakkında belli bir düşünceleri yoktu henüz; onun hakkında hiç bir şey bilinmiyordu.

Adamın biri, hepsinin aklından geçeni özetledi: «Ne olacak, canım! Alexander'den kötü olamaz nasılsa.»

Michael gözlerini yumdu. Değişik sahneler geçiyordu gözlerinin önünden: Katillerin hayvanca davranışları, Laza Petroviç'in korkusuz soğukluğu, Apis Dimitriyeviç'in düşleri. Konağa yürümeden önce kolo dansı yapan suikastçilerin görüntüsü hepsinden güçlüydü. Bir savaş dansıydı o. İlkel kabilelerin, kızılderililerin, Afrika zencileriyle Avusturalya yerlilerinin danslarına benziyordu. Kendilerini yüreklendirmek, duydukları nefreti körüklemek için zıplamışlardı çılgınca. İnsanda ne acı, ne acıma duygusu bırakan bir büyüydü o kolo. Öyle barbarca bir başlangıçtan sonra ortaçağ şövalyelerinin inceliğiyle darbe yapabilir miydi Sırp ırkı! Bunu düşünmüş olması bile aptallıktı.

Peronun girişinde bir gürültü oldu, koşturan ayak sesleri duyuldu. Pencereden dışarı baktı Michael. Bir gurup gümrük kolcusu, başlarındaki pasaport memuruyla birlikte onun vagonuna doğru geliyordu. Yüzüne tokat inmesini bekleyen bir insan gibi büzüldü. Pasaport memuru listeye bir göz atmış, onun adını görünce hemen koşmuştu mutlaka. Trenden indirmeye geliyorlardı.

Öylesine yorgundu ki, belirsiz bir sıkıntıdan başka bir şey duymuyordu artık. Sıranın üstündeki fileli rafa koyduğu küçük çantayı almak için uzandı. Ne

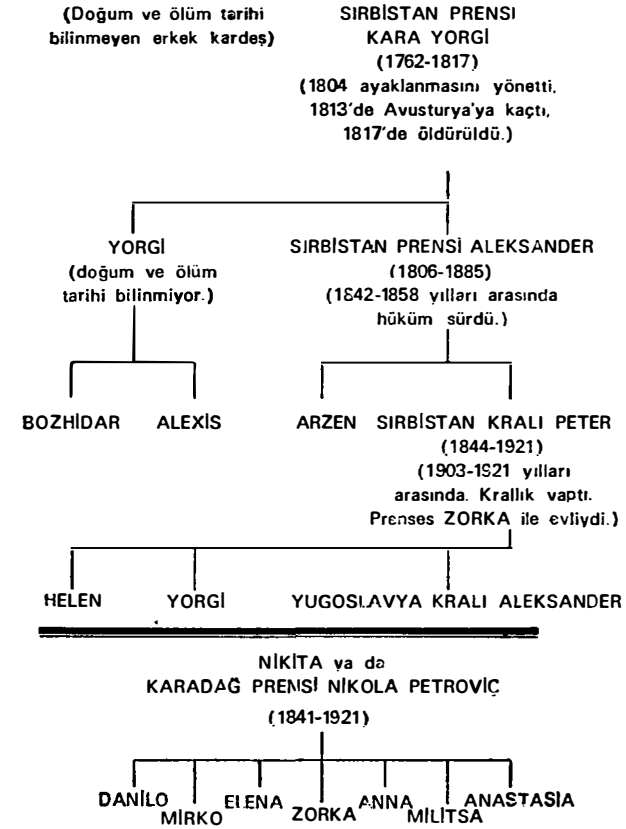
var ki kolcular onun vagonunu geçip gitmişlerdi. Pencereden bakınca hangi suçlunun peşinde olduklarını anladı. Bayan Denham trende beklemekten sıkılmış, peronda dolaşmaya çıkmıştı. Ve Sırpça bilmediğinden, YOLCULARIN BU NOKTADAN İLERİ GEÇMESİ YASAKTIR yazılı tabelanın birkaç adım ötesine yürümüştü.

Ölüleri mezardan kaldıracak bir gürültüyle üstüne yürüdüler kadının. Yakalayıp kompartımanına tıktılar. Kondüktöre de kapıyı kilitlemesini, Zimony'ye gelinceye kadar da açmamasını tembih ettiler.

İstasyon şefi düdüğünü çaldı, tekerlekler dönmeye başladı. Pasaport memuruyla kolcular perondan ayrılmamışlardı hâlâ. Pencereden sarkan, onlara mendil sallayan Bayan Denham'daydı gözleri. Tren, Sava nehrinin üstündeki köprüye varıncaya kadar baktılar, ancak ondan sonra rahat bir soluk aldılar.

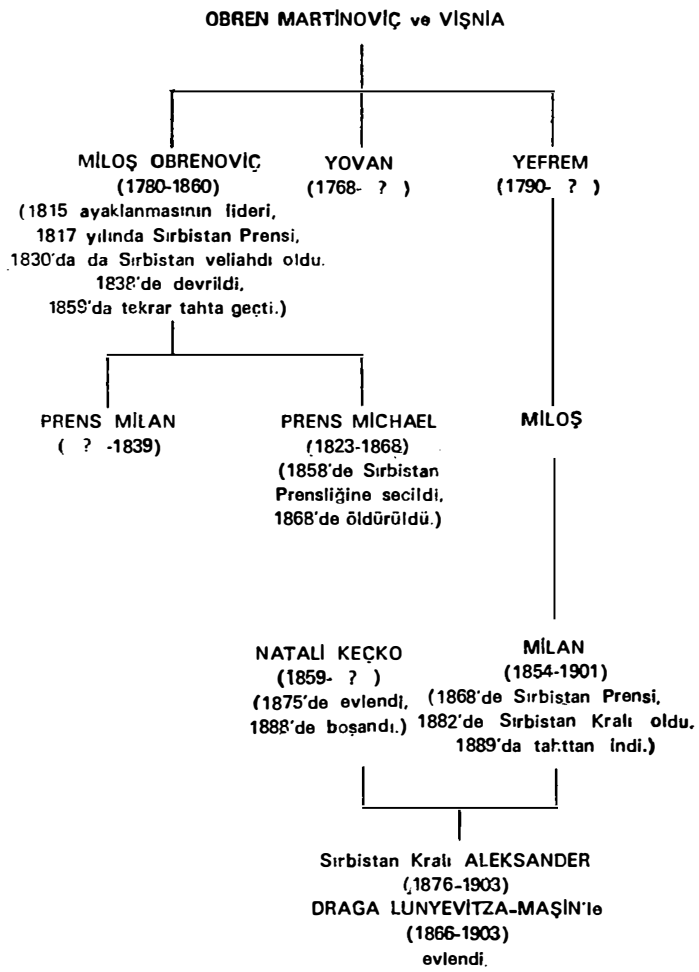
Michael, nehrin köpüklü sularına bakarken düşünüyordu. Bayan Denham'ın gelişi bütün istasyon memurlarının aklını karıştırmasa belki de özgürlüğüne kavuşamayacaktı. Yaşadığı sürece minnet duyacaktı kadına. Yalnız kurtulmasına yardımcı olduğu için değil, aynı zamanda bu acılı yolculuğa renk kattığı için. Kralla kraliçenin bir saat önce öldürülüp pencereden fırlatıldığı bir ülkede, 'işi inada bindirdiği için' yolundan geri kalmamakta direten Anglo-Sakson çılgınlığına duyulan bir minnetti bu.

KARAYORGEVİÇ HANEDANI

DANİLO. PRENSES MECKLENBURG-STRELİTZ'le evlendi.
ELENA. İTALYA KRALI VİCTOR EMMANUEL'le evlendi.
ZORKA. SIRBİSTAN KRALI PRENS PETER KARAYORGİYEVİÇ' la evlendi.
ANNA. PRENS FRANCİS JOSEPH BATTENBERG'le evlendi
MİLİTSA. GRANDÜK PETER'le evlendi.
ANASTASİA. GRANDÜK BORİS'le (?) evlendi.

OBRENOVİÇ HANEDANI

cellatların dansı

maria fagyas

roman

